

**ÇOCUK HAKLARI EĞİTİMİ PROGRAMININ HAZIRLANMASI
ve DEĞERLENDİRİLMESİ**

Şükran UÇUŞ

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

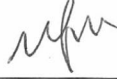
İlköğretim Anabilim Dalı

Doktora Tezi

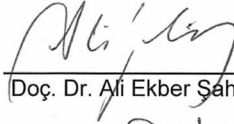
Ankara, 2013

KABUL VE ONAY

Şükran Uçuş tarafından hazırlanan "Çocuk Hakları Eğitimi Programının Hazırlanması ve Değerlendirilmesi" başlıklı bu çalışma, 19.07.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

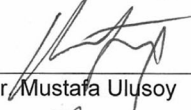
Prof. Dr. Mübeccel Gönen (Başkan)

Doç. Dr. Ali Ekber Şahin

Yrd. Doç. Dr. Hakan Dedeoğlu (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ulusoy

Yrd. Doç. Dr. Esed Yağcı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Yusuf Çelik

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

19.07.2013

Şükran UÇUŞ

İthaf (Adama)

Hayatımdaki rol modellerim, iki güzel insana...

Anneannem ve Annem'e

TEŞEKKÜR

Çocuklar, gelecek adına bir ülkenin elinde tuttuğu en kıymetli emanetlerdir. Ülkeler maddi ve manevi mutluluğa ulaşmak ve barış içinde yaşamak istiyorlarsa olanaklarının çoğunu, çocukların sağlıklı büyümelerine ve yetenekleri doğrultusunda geliştirilmelerine ayırmak zorundadırlar. Bir toplumun mutluluğu ve refahı ile ilgili olan çocuğun ve çocuk haklarının korunması sorunu, tüm dünyada günümüzün en önemli sorunlarından biridir. Çocuk hakları çocukların sahip olduğu dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hakların tümünü kapsayan çocuk hakları kavramı, günümüz toplumlarının gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde desteklerini ve katkılarını esirgemeyen pek çok kişi olmuştur. Öncelikle doktora tez çalışmam boyunca akademik katkılarıyla beni destekleyen, tüm yoğunluğuna rağmen vakit ve emek ayıran tez danışmanım Yard.Doç. Dr. Hakan DEDEOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim. Değerli görüş ve öneriyle araştırmama önemli katkılar sağlayan hocalarım Prof. Dr. Mübeccel Gönen, Doç. Dr. Ali Ekber ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Mustafa ULUSOY, Yrd. Doç. Dr. Esed YAĞCI'ya içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırma sürecinde değerli görüşleri ile beni aydınlatan, program hazırlama sürecinde yol gösterici değerlendirmeleri ile yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. F.Dilek GÖZÜTOK'a ayrıca çok teşekkür ederim.

Uygulama sürecinde her daim yardımlarını esirgemeyen ve büyük bir özveriyle çalışan uygulama yapan sınıf öğretmenine, uygulama sürecinde yararlandığım materyal ve metinleri inceleyip önerilerde bulunan sınıf öğretmeni arkadaşlarıma, gözlemci öğretmene, okul yöneticilerine ve uygulama okulunun diğer tüm çalışanlara çok teşekkür ederim. Elbette ki bu çalışmadaki en büyük pay, bu araştırmanın mimarları olan 44 öğrenciye aittir. Uygulama süresince çalışmalara istekle katılan, tüm becerilerini ortaya koyabilmek için ellerinden geleni yapan tüm öğrencilere sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım. İyi ki varsınız çocuklar! Son olarak hayatıma dair aldığım bütün kararlarda ne olursa olsun arkamda duran, her zaman daha iyi bir eğitim alabilmem için ellerinden geleni fazlasıyla yapan, maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Annem Ayfer UÇUŞ ve

Babam Mustafa UÇUŞ'a, bununla beraber her zaman bana destek olan ve motive eden kız kardeşim Nuriye'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Üzerimde emeği olan herkese sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Temmuz, 2013

Şükran UÇUŞ

ÖZET

UÇUŞ, Şükran. Çocuk Hakları Eğitimi Programı Hazırlanması ve Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Ankara, 2013.

Bu araştırma çocuk haklarına yönelik bir eğitim programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Araştırmanın amacı ilköğretim düzeyinde hazırlanan çocuk hakları eğitimi programının öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal alan özelliklerine katkısını belirlemek, çocukların haklarından ve özgürlüklerinden yararlanma düzeylerine etkisini tespit etmektir. Çocuk hakları eğitiminin amacı çocuklara, insan haklarına saygılı ve demokratik bir toplumun yaşatılması için gerek duyulan temel bilgi, tutum, sosyal becerilerinin kazandırılmasıdır. Araştırma; 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde Ankara il merkezinde, sosyo-ekonomik düzeyleri orta ve ortanın altında olan ailelerin çocuklarının devam ettiği bir ilköğretim okulunun 5.sınıfında serbest etkinlik derslerinde gerçekleştirilmiştir.

Bu program çerçevesinde on bir hafta boyunca çalışma grubundaki çocuklara çocuk hakları konusunda farkındalık yaratmaya yönelik etkinlikler içeren bir program uygulanmıştır. Bu programda okul programına uygun olarak haftada en az 2 (6 ders saati) gün olmak üzere on bir hafta boyunca çocuklara farklı kültürlere ve farklılıklara saygı, toplumsal cinsiyet eşitliği, istismar ve ihmale karşı korunma, katılım hakları, kendi haklarının farkında olma, özel hayatın gizliliği, sağlık ve refah hakları vb. gibi temalara yönelik kazanımlar çeşitli etkinliklerle işlenmiş, öğrenciler bilinçlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma bir eylem araştırmasıdır. Araştırma verileri “yarı-yapılandırılmış öğretmen ve öğrenci görüşmeleri”, “öğrenci günlükleri”, “gözlem”, “araştırmacı notları”, “öğrenci ürünleri”, “bazı derslere ait videolar” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “ çocuk hakları farkındalık ölçeği” olmak üzere farklı nicel ve nitel veri toplama araçlarıyla toplanmıştır. Verilerin analizi, verilerin toplanma sürecindeki analizler ve veriler toplandıktan sonra yapılan analizler olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Nicel verilerin analizinde “SPSS for Windows” paket programından yararlanılmıştır. Nitel verilerin analizi ise betimsel analizlerle ve içerik analizi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel verilerin analizinde

uygulanan program için; alan yaznına dayanarak katılım, korunma, yaşama ve gelişme hakları olarak dört ana hak kategorisine bölerek bulguların analizi işlemi yapılmıştır.

Gerçekleştirilen bu araştırmanın nicel analizleri sonucunda, hazırlanan çocuk hakları eğitimi programının uygulandığı çalışma grubunun çocuk haklarını öğrenme, bunları beceri olarak geliştirme, haklar ve özgürlüklerden yararlanma konusunda gelişim gösterdikleri gözlenmiştir. Nitel verilerden elde edilen bulgular, kategoriler (katılım, korunma, yaşam, gelişme) bakımından farklılıklar göstermiştir. Program uygulaması sonrasında öğrencilerin çocuk hakları eğitimi hakkındaki düşüncelerinde program uygulaması öncesine göre anlamlı bir farklılık sağlanmıştır. Ayrıca program uygulamaları sonrası çalışma grubundaki çocukların uygulanan program sayesinde çocuk hakları konusunda farkındalık kazanmış oldukları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk hakları eğitimi

Programı, İlköğretimde çocuk hakları, Çocuk hakları farkındalığı

ABSTRACT

UÇUŞ, Şükran. Preparation and Evaluation of Children's Rights Education Program, Doctoral Dissertation, Ankara, 2013.

This study is based on the preparation, application and assessment of a curriculum for teaching children's rights. Study aims at assessing the impact of a primary school curriculum on the students' cognitive and affective development and to evaluate how students' benefit from their rights and liberties. Main objective of children's rights education is to enable children to gain the necessary social behaviors and essential knowledge for creating a democratic society that is based on respecting human rights. Study is realized in 2011-2012 education year during spring term in Ankara with the participation of 5th grade students whose families have middle and lower income levels.

Within the context of this study a 11-weeks program which comprises activities to enhance awareness about children's rights were implemented. During the implementation period, in line with their ordinary study program, students were requested to participate to various activities at least for 2 days in a week (6 hours) about respecting to different cultures, sexual equality, ways to protect themselves about omission and infringements, participatory rights, awareness about personal rights, safeguarding private life, health and prosperity rights.

This study is an action research. Data collected with this study is based on both qualitative and quantitative methods which comprise "semi-structured student and teacher interviews", "student diaries", "participatory observations", "notes taken by the researcher", "students' own products", "videos shot during the classes" and the "student rights awareness scale" which is developed by the researcher herself. These data are analyzed in two phases: during and after the collection phase. "SPSS for Windows" was used while the assessment of qualitative data. Qualitative data is analyzed via descriptive analysis and content analysis. The main program for qualitative analysis is developed by focusing on the previous studies and is considered under four headings which are: participation, protection, survival and development.

As a result of the quantitative assessments done over the curriculum, it is revealed that the study group had demonstrated a clear progress on learning of human rights, using these knowledge as a behavior, developing an awareness on these rights and freedoms. Certain differences were seen in certain categories (participation, safeguard, survival, development). A slight difference is seen on students about teaching children about their rights. Moreover, it is revealed that a great awareness was seen on the study group about children rights.

Keywords: Children Rights, Convention of Children Rights, Curriculum

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
İTHAF (ADAMA).....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
ŞEKİLLER ve TABLOLAR LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I. GİRİŞ	
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	11
1.3. Araştırmanın Önemi.....	12
1.4 Problem Cümlesi.....	13
1.5. Alt Problemler.....	13
1.6. Sayıtlar	13
1.7. Sınırlılıklar	14
1.8. Kısaltmalar	14
1.9. Tanımlar	15
1.10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	15
1.10.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	16

1.10.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	21
BÖLÜM III. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	24
2.1. Çocukluk Olgusu ve Çocuk Kavramı	24
2.2. Çocukluğun Tarihçesi	29
2.3. Hak	29
2.4. Çocuk Hakları	39
2.4.1. Çocuk Haklarının Önemi	46
2.4.2. Çocuk Haklarının Tarihçesi	60
2.4.3. Çocuk Hakları ile İnsan Hakları İlişkisi.....	65
2.4.4. Çocuk Hakları Sözleşmesi	70
2.4.5.Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler	79
2.4.6. Sözleşme'nin Çocuklara Getirdiği Haklar	81
2.5.Çocuk Haklarının Eğitimi.....	84
2.5.1. Okulda Çocuk Hakları.....	101
2.5.2. Öğretmenler, Okul Yöneticilerinin Çocukların Haklarına İlişkin Sorumlulukları	107
2.5.3 Çocuk Hakları Eğitiminde Yöntem.....	114
2.6. Çocuk Hakları Eğitimi Programı	124
2.6.1. Çocuk Hakları Eğitimi Programı Geliştirme.....	127
2.7. İlköğretim Çağı Çocuklarının Özellikleri.....	129
BÖLÜM IV. YÖNTEM.....	133

3.1. Araştırma Modeli.....	133
3.2. Araştırma Ortamı.....	134
3.3. Araştırmanın Katılımcıları.....	137
3.4. Programın Hazırlanması ve Uygulanması	140
3.5. Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Güçlükler.....	143
3.6. Veri Toplama Araçları.....	145
3.6.1. Öğrenci Ürünleri	145
3.6.2. Öğretmen İle Yapılan Yarı-Yapılandırılmış Görüşmeler.....	147
3.6.3. Araştırmacının Gün Sonu Değerlendirme Raporu.....	148
3.6.4. Gözlem.....	148
3.6.5. Öğrencilerle Yapılan Yarı yapılandırılmış Görüşmeler.....	149
3.6.6. Öğrenci Yansıtıcı Günlükleri.....	149
3.6.7. Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği.....	150
3.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	151
3.8. Verilerin Analizi.....	152
3.8.1. Veri İşleme ve Veri Analizi.....	152
3.8.2. Nicel Verilerin Çözümlemesi.....	154
3.8.3. Nitel Verilerin Çözümlemesi.....	154
3.8.4. İçerik Analizi.....	156
3.8.5. Söylem Analizi.....	159

BÖLÜM V. BULGULAR VE YORUM.....	160
4.1. Katılım Haklarına İlişkin Bulgular.....	160
4.1.1. Görüş Bildirme, Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı, Düşünce-Din Özgürlüğüne İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	160
4.1.2. Çocuğun Bilgilenme Hakkı ve Özel Yaşamına Saygı Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	178
4.1.3. Dernek Kurma ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanma Hakkı.....	193
4.2 Yaşamsal Haklara İlişkin Bulgular.....	199
4.2.1. Çocuğun Yaşama- Çevre - Sağlık Hizmeti - İsim ve Vatandaşlık Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	199
4.2.2. Boş Zamanı Değerlendirme, Kültürel Etkinliklere Katılma ve Oyun Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	212
4.3 Gelişimsel Haklara İlişkin Bulgular.....	220
4.3.1. Sorumluluk ve Hak Kavramlarına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	220
4.3.2. Çocuk Haklarının Tarihçesine İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	228
4.3.3. Çocuk Haklarının Öğretimi, Çocuk Haklarının Genel Yapısına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	234
4.3.4. Çocuğun Aile İçinde Yetiştirilmesi, Geliştirilmesi, Aile Birliği- Bütünlüğü ve Alternatif Bakıma İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	241
4.3.5. Çocuğun Kurumda Korunma, Barınma ve Sosyal Hizmet Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	251

4.3.6. Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitime İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	258
4.4. Korunma Haklarına İlişkin Bulgular.....	268
4.4.1. Çocukların Çalıştırılmama Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	268
4.4.2. Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulüne İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	273
4.4.3. Çocukların İstismar ve İhmale Karşı Korunma Haklarına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	284
4.4.4. Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular.....	294
4.5. Uygulama Öğretmeninin Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	307
4.6. Öğrencilerin Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	312
4.6.1. Çocuk Hakları Eğitimi Programı Değerlendirme Dersine İlişkin Öğretim Sürecine Yönelik Bulgular.....	319
BÖLÜM VI. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	321
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	332
5.2. Öneriler	336
Kaynakça.....	339
Ekler.....	355
Ek-1 Araştırma İzni.....	355
Ek-2 Öğretmen ve Öğrenci Görüşme Formu.....	356

Ek-3 Gözlem Formu.....	357
Ek-4 Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği.....	359
Ek-5 Program Kazanımları.....	370
Ek-6 Film Değerlendirme Formu.....	373
Ek-7 Çocuk Hakları Eğitim Programı Ders Planları Örnekleri.....	374
Ek-8 Uygulama Sürecinden Örnek Öğrenci Ürünleri ve Fotoğraflar.....	420

ŞEKİLLER ve ÇİZELGELER DİZİNİ

Şekil 1. Uygulama Öncesinde ve Uygulama Sürecinde Bazı Derslerde Sınıf Yerleşim Düzeni	140
Çizelge 1. Ailede Görüşlerin Alındığı ve Alınmadığı Durumlar.....	177

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Programın Uygulama Düzeni.....	142
Tablo 2: Veri İşleme ve Veri Analizi.....	153
Tablo 3: Çocuk Hakları Kategorileri.....	157
Tablo 4: Görüş Bildirme, Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı, Düşünce-Din Özgürlüğü Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	189
Tablo 5 (a-f): Görüş Bildirme, Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı, Düşünce-Din Özgürlüğüne İlişkin Ölçek Sonuçları.....	190
Tablo 6: Çocuğun Bilgilenme Hakkı ve Özel Yaşamına Saygı Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi	205
Tablo 7(a-e): Çocuğun Bilgilenme Hakkı ve Özel Yaşamına Saygı Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	206

Tablo 8: Dernek Kurma ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanma Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	212
Tablo 9: Dernek Kurma ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanma Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları	213
Tablo 10: Çocuğun Yaşama- Çevre - Sağlık Hizmeti - İsim ve Vatandaşlık Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	224
Tablo 11(a-e): Çocuğun Yaşama- Çevre - Sağlık Hizmeti - İsim ve Vatandaşlık Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	225
Tablo 12: Boş Zamanı Değerlendirme, Kültürel Etkinliklere Katılma ve Oyun Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	234
Tablo 13 (a-c): Boş Zamanı Değerlendirme, Kültürel Etkinliklere Katılma ve Oyun Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	234
Tablo 14: Sorumluluk ve Hak Kavramları Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	241
Tablo 15 (a-d): Sorumluluk ve Hak Kavramlarına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	242
Tablo 16: Çocuk Haklarının Tarihçesi Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	254
Tablo 17 (a-b): Çocuk Haklarının Tarihçesine İlişkin Ölçek Sonuçları	
Tablo 18: Çocuk Haklarının Öğretimi, Çocuk Haklarının Genel Yapısı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	262
Tablo 19: Çocuk Haklarının Öğretimi, Çocuk Haklarının Genel Yapısına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	262
Tablo 20: Çocuğun Aile İçinde Yetiştirilmesi, Geliştirilmesi, Aile Birliği- Bütünlüğü ve Alternatif Bakım Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	272

Tablo 21 (a-b): Çocuğun Aile İçinde Yetiştirilmesi, Geliştirilmesi, Aile Birliği- Bütünlüğü ve Alternatif Bakıma İlişkin Ölçek Sonuçları.....	273
Tablo 22: Çocuğun Kurumda Korunma, Barınma ve Sosyal Hizmet Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	255
Tablo 23 (a-b): Çocuğun Kurumda Korunma, Barınma ve Sosyal Hizmet Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	256
Tablo 24: Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitim Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	
Tablo 25(a-b): Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitime İlişkin Ölçek Sonuçları.....	267
Tablo 26: Çocukların Çalıştırılmama Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	271
Tablo 27(a-b): Çocukların Çalıştırılmama Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	272
Tablo 28: Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulü Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	301
Tablo 29 (a-c): Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulüne İlişkin Ölçek Sonuçları	302
Tablo 30: Çocukların İstismar ve İhmale Karşı Korunma Hakları Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	312
Tablo 31 (a-b): Çocukların İstismar ve İhmale Karşı Korunma Haklarına İlişkin Ölçek Sonuçları.....	313
Tablo 32: Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Öğretmen Gözlem Çizelgesi.....	325
Tablo 33 (a-e): Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Ölçek Sonuçları.....	326

Tablo 34 . Çocukların Programa İlişkin Görüşleri.....	334
Tablo 35 . Çocuk Haklarının Evde, Okulda ve Yaşamda Kullanılabilirliği.....	336
Tablo 36 . Öğrencilerin Kullanamadıkları Hakları.....	338
Tablo 37. Hakları Kullanabilmek İçin Yapılabilecek Olanlar.....	339

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, problem cümlesi, alt problemler, sayıltılar, sınırlamalar, tanımlar, kısaltmalar ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

1.1 Problem Durumu

Değişen ve gelişen dünyada ülkeler çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmek, maddi ve manevi doygunluğa, kaliteye ulaşabilmek için öncelikle yetiştireceği insan tipine yoğunlaşması gerekmektedir. Toplumun kaliteli bir geleceğe sahip olması, yetiştireceği nesillerin etkili bir eğitime ve donanımlı yaşantılara yönlendirilmesiyle ilişkilidir. Bir toplumun mutluluğu; toplumun sorumlu olduğu çocuklara sağlıklı yaşama, büyüme ve gelişmesine yönelik tüm imkânları seferber etmesiyle gerçekleşir. Çocuğun aileden başlayarak okul ortamında ve toplum içerisinde kişiliğinin olumlu yönde gelişimini sağlayacak, gerektiğinde kişiliğin korunmasını sağlayacak, zihinsel becerilerin, yeteneklerinin geliştirilmesi amaç olarak belirlenip, haklarına saygılı aile ve eğitim ortamları geliştirilmesini ön görür. Çocukların sahip olduğu hakları bilmesi, kullanması ve yaşatması demokratik bireylerin yetişmesine büyük katkı getirir. Gözütok (2007) ülkelerde yaşayan insanların yaşam biçimlerinin o ülkenin demokrasi özelliklerini yansıttığını belirtmiştir. Demokrasi ve insan hakları birbirinin olmazsa olmaz koşulları gibidir. İnsanların haklarını koruma ve geliştirmenin düzeyinin demokrasi göstergesidir (Gözütok, 2007: 335). O halde, çocukların sahip olduğu haklar insan haklarından oluştuğuna göre çocuk haklarını koruma ve geliştirme de demokrasinin göstergesi olarak ifade edebilir.

Kapsamlı bir ifade olan çocuk hakları, çocuk olarak tanımlanan bireylerin sahip olduğu yetkiler ve kazançlardır. Çocuk hakları, insan haklarını temel alarak oluşturulmuş bir yapıdır. Bu haklar tüm çocuklar için ortak iyiyi oluşturmada, bir çocuğun temel haklarını ve ödevlerini bilmede, kendisiyle ilgili konularda doğrudan rol almasını sağlamayı amaçlamaktadır. Çocuk hakları, kanunen ve toplumsal normlara bağlı olarak, dünya

üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve politik açıdan nitelendirilen hakların hepsini birden içine alan evrensel bir kavramdır.

Çocuğun temel hakları ve sahip olması gereken temel özgürlüklerinin çocuğa tanıtılması, yaşadığı çağın gerekliliklerinden biri hâline gelmiştir. Çocukların yüksek yararı temel alınarak, çeşitli ihtiyaçları ve istekleri bir hukukî metin olan “Çocuk Hakları Sözleşmesi” kapsamında ortaya konmuştur. Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukların Magna Cartası olarak ifade edilir. Çocuk haklarına ilişkin ayrı bir uluslararası sözleşme hazırlanmasını gerektiren mantık, yani çocukların özel olarak korunması gerektiği fikri, ayrı bir çocuk hakları eğitiminin de temelini oluşturur. Çocuğun birçok hakkı, insan hakları ile örtüşse de, ayrıntılara inildiğinde çocuk haklarının psikolojik ve sosyal açıdan bununla beraber yasal açıdan da farklı boyutlar taşıdığı söylenebilir.

Sözleşme ilke ve hükümleri, çocukla ilgili tüm birimleri (aile, okul, toplum, devlet v.b) kapsamaktadır. Çocuk hakları kapsamlı bir ifadedir. Bu hakların alt başlıklara ayrılması, gereksinim duyulan hakların çok sayıda ve çeşitli olduğunu göstermektedir. Alan yazınında araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılarak sunulmuştur.

Franklin’e göre (1993) çocuk haklarından dört ayrı kategoride söz etmek mümkündür. Bunlar; refah hakları, koruyucu (korunma hakları) haklar, yetişkin hakları ve ana babalara karşı haklardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde refah hakları; bütün çocukların beslenme, barınma, tıbbi hizmet, eğitim gibi ihtiyaçlarını sağlamaya yöneliktir. Bunlar çocuklara verilebilecek en önemli haklardır. Koruyucu haklar ise, çocukları her türlü ihmal ve istismardan koruyacak haklardır. Yetişkin hakları, yetişkinlerin sahip oldukları hakların hepsine çocukların da sahip olmaları gerektiği kabulüne dayanır. Son olarak ise; ana-babalara karşı haklar çocukların var olan reşitlik yaşına ulaşmadan önce ana babaları karşısında daha fazla bağımsızlığa sahip olmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Yetişkin hakları gibi bu hakların amacı da çocukları korumak değil, kişisel özerkliklerini arttırmaktır.

Fountain (1993) ise, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki hakları; yaşama hakları, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları olarak ayırmıştır. Bu araştırmada hak

sınıflandırması Sözleşme ilke ve hükümlerine dayandırılarak ele alındığı için Fountain'ın kullandığı sınıflama kullanılacaktır. Yaşama hakları; çocuğun yaşama hakkına ve uygun yaşam standartları sahip olma haklarını, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını öngören hakları içerir. Gelişme hakları ise çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi haklardır. Korunma hakları; çocuğun her türlü ihmal istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklar bütünüdür. Bu haklar yargı sisteminde; silahlı çatışmaya maruz kalan çocuklar, çocuk işçiliği; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar; ilaç bağımlılığı ve mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır. Katılma hakları; çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik hakları içerir. Bu haklar, görüşlerini açıklama ve kendisini ilgilendiren konularda karara katılma, dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüğünü sağlayan haklarıdır (Fountain, 1993).

İnan'a (1995) göre ise, Sözleşme'deki hakları dört gruba ayrılır. Bunlar; medeni haklar, ekonomik haklar, sosyal haklar ve kültürel haklardır. Böylece insan haklarıyla bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır. Geniş anlamda medeni haklar; dar anlamda medeni haklar ve kişisel (koruyucu) haklardan oluşur. Dar anlamda kişisel haklar, kişi olarak ele alınan çocuğun özel hukuk kurallarıyla güvence altına alınması gereken haklardır. Yaşama hakkı, kimliğinin korunması, kendisini ilgilendiren konularda katılma ve görüşlerini bildirme hakkı, dernek kurma hakkı gibi haklar örnek gösterilebilir. Kişisel haklar ise çocuğun bir kişi olarak doğrudan anayasa hukuku ve diğer kamu hukuku kurallarıyla sağlanan koruyucu nitelik taşıyan haklardır. Ayrımcılığın engellenmesi, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, barışçıl toplanma özgürlüğü, her türlü sömürüye karşı korunma hakkı gibi haklar örnek gösterilebilir. İnan (1995) ekonomik hakları çocuğun her türlü ekonomik sömürüye karşı korunması olarak ifade ederken; Sözleşme'de çocuğun korunması konusunda taraf devletlere yüklenen yükümlülükleri, çocuğun sosyal hakları olarak sınıflamıştır. Sosyal haklar; çocuğun ruhsal, bedensel, zihinsel, ahlaki açıdan geliştirilmesi için ulusal ve uluslararası bilgi ve belgelerinin edinilmesi, çocuğa karşı her türlü

sorumluluğun alınması, adli ve idari makamlardan çocuğun yararının etkili biçimde korunmasının istenmesi gibi durumları içerir. Kültürel hakların örnekleri ise; çocuğun eğitim hakkı, çocuğun boş zamanlarının etkili, verimli biçimde kullanması, bilgi edinme hakkı gibidir (İnan,1995).

Hakların sınıflamasıyla ilgili bu düşüncelerden hareketle; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, farklı şekillerde sınıflandırılrsa da, siyasal haklar dışında geniş bir haklar listesini içermektedir. Sözleşme'nin hayata geçirilmesi bu bakımdan çok önemlidir. Çocuklara ilişkin değişik konulardaki haklar en geniş biçimde 20 Kasım 1989'da haata geçirilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de (Çocuk Hakları Sözleşmesi) yer almaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların haklarını en geniş biçimde tanımlayan hukuksal bir metindir. Sözleşme'ye hâkim olan temel ilkeler; ayırım gözetmeme (Madde 2), “çocuğun yüksek yararı” (Madde 3), “yaşama ve gelişme hakkı” (Madde 6) ve “çocuğun görüşlerine saygı” (Madde12) ilkeleridir. Sözleşme'de yer alan diğer ilke ve hükümler yaşama, gelişme, korunma ve katılım üst başlıkları altında toplanmaktadır (Fountain, 1993; Aras, Birinci ve Uluç, 2001; Akyüz, 2000).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yeterince uygunluk sağlanamaması ve benimsenmemesi ülkemizde çocukların ciddi boyutta sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır. Ailedeki ve okuldaki tutarsız ve güvensiz ilişkiler, yoksulluk ve diğer birçok olumsuz durum çocuklara ciddi zararlar vermektedir. Çocukların maruz kaldığı sorunlardan bazılarını şöyle sıralanabilir: İstismar ve ihmal, cinsel sömürü, çalıştırılan çocuklar, aileden yoksun olan çocuklar, madde bağımlısı çocuklar, her türlü şiddete uğrayanlar gibi.

Lansdown ve Karkara (2006) çocukların konuşmasına fırsat verildikçe, çocukların duygularının ve düşüncelerinin daha iyi anlaşıldığını ifade etmişlerdir. Günümüzde yetişkinler çocukların başlarına neler geldiğini, ne tür sıkıntılarla karşılaştıklarını, katlandıkları güçlükleri, karşılaştıkları tacizleri tam olarak anlamadıklarını fark etmeye başlamışlardır. Çocuklar ve yetişkinlerin görüş açısı arasındaki bu boşluğa belki de en çarpıcı örnek, şiddetle ilgili olarak görülmektedir; çocukların maruz kaldığı dünya çapındaki şiddetin etkisinin, yaygınlığının, sıklığının, zararının büyüklüğünün ayrıntıları

şoke edicidir (Lansdown ve Karkara, 2006). Çocukların korunmaları açısından ele alındığında, çocuk haklarını yazılı bir belge altında toplamanın çocuklar için ortak iynin oluşturulmasında bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı görülmüştür.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuklar için ortak “iyi”nin oluşturulması ve çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurularak haklarının tespit edildiği bir sözleşmedir. Çocuk hakları düşüncesi insan haklarının önemli bir parçasıdır. Kadın hakları, hasta hakları gibi o da insan haklarından doğmuştur. Dolayısıyla ortaya çıkışı, gerçekleşmesi ve gelişmesi insan haklarının gelişim serüvenine bağlı olarak açıklanır (Doğan, 2000:1). Kepenekçi (1999), insan hakları eğitiminin en temel amacının kişide başkalarına saygı duygusunu geliştirmek, haklarını öğretmek ve bu hakları koruma yollarını göstermek olduğunu belirtmektedir. Bu amaca ulaşmanın ilk yolu, çocuğun içinde yaşadığı ortamların demokratik ve insan haklarına saygılı ortamlar olmasından geçer. Hakların eğitiminde okul, sınıf ve öğretmen etkisi çok büyüktür (Kepenekçi, 1999). Çocuk hakları, çocuklara özgü insan hakları olarak nitelendirilebilir. Çocuklar bulunduğu çağın özellikleri ve gerekliliğinden ötürü çocuk haklarına sahiptir. Bu bağlamda çocuk hakları eğitimi yalnızca Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin ilkelerinin öğretilmesini değil, aynı zamanda vatandaşlık değerlerinin ve davranışlarının kazandırılmasını amaçlayan bir vatandaşlık eğitimidir.

Bu belgede yer alan ilke ve hükümlerin doğrudan çocuğu ilgilendiren kısımların çocuk tarafından bilinmesi bir gerekliliktir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 4., 28., 29. ve 42. maddeleri çocuk hakları eğitiminin yasal temellerini oluşturur. Sözleşme’nin etkililiği, ilke ve hükümleri konusunda toplum farkındalığının sağlanmasına bağlıdır. Kuşkusuz bunu sağlamanın en iyi yolu okulda çocuk haklarının öğretilmesidir. Bu bağlamda; Sözleşme’nin 42. maddesinde şu ifade belirtilmiştir:

“Taraflar devletler, sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.”

Bu madde Sözleşme’nin yaşama geçirilmesi gerekliliğini vurgular. Bu maddeye göre; taraflar devletler çocukların sahip oldukları hakların öğretilmesine yönelik bir yükümlülük üstlenir.

Haklarını bilmeyen bir kişide hak bilincinin ve hakkını kullanma yetisinin oluşması beklenemez. Bilgili, sorumlu, haklarından yararlanma yeteneği gelişmiş çocukların topluma kazandırılabilmesi ancak iyi bir temel eğitim olanağını sağlanmasına bağlıdır. Çocuk Hakları Sözleşme'sinin 28. maddesi ile hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmekte; eğitimin kalitesini belirleyen bir çerçeve sunulmaktadır. Sözleşme'nin 29. maddesi çocuk merkezli bir öğretme ve öğrenme modelini öngörerek; öğrencilerin eğitim sürecine aktif biçimde katılacakları, kendi başlarına sorunlarını çözebilecekleri, yaşam boyu öğrenerek doğru kararlar verebilecek özgüveni kazanacakları bir yapıyı gündeme getirmektedir. Kepenekçi (2000) sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirilen çocukların, yetişkinlik yıllarında da hakları kullanma, korunmasını sağlama ve başkalarının haklarına saygı duyma konusunda bilinçli insan olacaklarını ifade etmiştir (Kepenekçi, 2000: 26).

Eğitim ve haklar arasındaki ilişkiyi bu çerçevede açıkladıktan sonra çocuk hakları eğitiminin nasıl düzenleneceği de önemli bir husustur. Çocuk hakları eğitimi; çocuk haklarını kullanmak, çocuk haklarını korumak ve çocuğun gelişimsel gereksinimlerini karşılamak konusunda çocuk hakları için duyarlılık oluşturmayı içerecek biçimde tanımlanabilir. Etkili bir çocuk hakları eğitimi; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi tanımakla başlayacak şekilde çocuk hakları konusunda gerekli, yeterli ve uygun bilgiyi edinmeyi, çocukların çocuk haklarını kendilerini güvende hissettikleri, diğer çocuklar ve yetişkinlerle etkileşim içinde oldukları, insan haklarının ve çocuk haklarının uygulandığı ve saygı gösterildiği bir ortamda öğrenilmesini amaçlar.

1985 tarihli "Okullarda İnsan Hakları Öğretimi ve Öğrenimi Tavsiyesi", insan hakları eğitimi alanında ele alınan belge olarak, kabul edilmişinden önceki son on yıl içinde sağlanan gelişmeleri ve üye devletlerin bu konudaki tutumlarını göz önüne alan ayrıntılı bir belgedir ve somut öneriler içermektedir. Bu öneriler; insan haklarının okul programlarında nasıl yer alacağı, insan haklarını anlamak ve savunmak için hangi becerilerin kazanılması gerektiği, hakların öğreniminde hangi bilgilerin kazanılacağı, okul ortamının taşıması gereken özellikler gibi konuları içermektedir (Gülmez, 2001: 15). Çocuk haklarını öğrenme, çocukların hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri ve anlamaları anlamına gelir. Bu aynı

zamanda, öğretmenin sınıfta çocuk haklarını konu alan bir dersi işlemesi demektir. Çocukların çocuk haklarını, sınıf ortamını ve okulu yöneten temel ilkeler olarak deneyimlemesi/ yaşaması ise çocuk hakları aracılığıyla öğrenmeyi içerir. Böylece çocuklar bu konuda tutum, değer ve beceriler geliştirirler. Çocuk hakları için öğrenmenin ilkesi ise, çocukların öğrendikleri bu hakları sınıf, okul ve toplumda kullanabilmeleri konusunda teşviki öngörür. Howe ve Covell'a göre (2005) ise çocuk hakları eğitimi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan hakların, bu hakların hayata geçirildiği ve saygı duyulduğu bir ortamda öğretilmesidir (Howe ve Covell, 2005). Bu bağlamda ilköğretimde etkili bir çocuk hakları eğitiminden bahsedebilmek için bahsedilen öğelerin uygulanıyor olması önemlidir. Çocuk haklarına saygı duyulmayan bir ortamda çocuk hakları ile ilgili içerik bilgisi veriliyor olmasının çok fazla anlamı olmadığı gibi, bu farklı ve çelişen uyarılar çocukların kafalarını daha çok karıştıracaktır.

Çocuk hakları eğitimi çocuğun toplum içinde sorumlu bir yaşantıya hazırlanması için önemli bir araçtır. Çocuklar demokratik sistem içindeki rollerini öğrenmeli ve anlamalıdır. Hakların soyut ve günlük yaşamın dışında olduğu fikri yerine, yaşamın her anında varlığı hissedilebilen ve kişisel ve toplumsal yaşam kalitesini artıran somut değerler olduğunu görmelidirler. Bu nedenle çocuk hakları eğitimine çocuğun kendi yaşamından örneklerle başlanarak ve giderek çocuk haklarının sınıf ve okul ortamında hayata geçirilmesi ile çocuğun yaşamında haklara saygı ve hak arama anlayışı yerleştirilmesi gerekmektedir. Eğer çocuk hakları eğitimi başarılı bir biçimde verilirse, çocukların, hakları konusundaki farkındalığı ve çocuk haklarının korunması ve tanıtılması konusuna ilgileri kesinlikle artacaktır. Çocuk hakları konusundaki farkındalık düzeyi birçok ülkede hala çok düşüktür. Çocuk hakları konusunda örgün eğitim sisteminin değişik kademelerinde ve topluma yönelik formal ya da informal şekilde verilecek sürekli bir eğitim, etkili bir demokratik sisteme sahip olabilmek için önemli bir rol oynar. Böyle bir eğitiminin sonuçları insan bütünlüğüne saygı, toplumsal yaşama aktif katılım ve çocuk hakları ihlallerinin sona ermesi şeklinde ortaya çıkabilir.

Araştırmalar göstermektedir ki; çocukların istismardan korunmasında önleyici çalışmalar çok önemlidir. İlköğretim programlarında yeterince yer verilmemesi, aile içinde ve

okullarda yaşanan istismar ve ihmal vakaları durumun oldukça vahim olduğunu göstermektedir (Özdemir-Uluç, 2008; Uçuş, 2009). Çocuk hakları eğitimi bu anlamda önleyici bir çalışma olarak görülebilir. Çocukların kendi haklarını öğrenmeleri durumunda, kişisel hak ve özgürlükleri konusunda daha talepkâr olacakları sonucuna varılmasını doğru kılacak bir araştırma bulunmamaktadır. Bunun yanında Sözleşme'nin doğuşundan sonra çocuk hakları eğitimi alan çocukların sosyal haklar ve aile ile ilgili haklarla daha çok ilgilendikleri görülmüştür. Yine çocukların hakları konusunda farkındalıklarının artışı nedeniyle ailelerinin otoritelerine karşı geldiklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır (Özdemir-Uluç, 2008; Yurtsever, 2009).

Howe ve Covell (2005) haklar eğitimine dair; çocuk hakları eğitimine karşı olmak için bir neden olmadığını ifade etmektedir. Çoğu yetişkinin kaygılanmasına sebep olabilecek nitelikte çocukların bir araya gelerek kitlesel bir hak arama hareketine girişmeleri pek olası olamadığı kanısındadırlar. Aynı şekilde çocukların hakları konusunda eğitim almış olanları, bunun sonrasında başlattıkları girişimler çoğunlukla sosyal haklar ya da hakları ihlal edilmekte olan başka çocukların hakları için olmuş, kendileri için daha fazla hak talep etmek biçiminde gelişmemiştir (Howe ve Covell, 2005). Hakları konusunda, haklarına saygı duyulan bir ortamda eğitim almayan çocukların; hak kavramını kişiselleştirme eğilimlerinin yüksek olduğu, başkalarının da haklara sahip olduğu ve haklarına saygı duyulması gerektiği düşüncesini anlamakta güçlük yaşayabilirler. Bununla beraber, çocuklar hak sahibi olmayı her şeyi istediği gibi anlama ve yapma durumu olarak da algılayabilir.

Bloom tarafından irdelenen araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarının % 33'ü okul öncesindeki, % 42'si ilköğretim devresindeki, %25'i ise ortaöğretim devresindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Bu bulgu bize, öğrencilerin orta öğretim ve yüksek öğretim kademesindeki başarı farklılıklarının büyük bir kısmının okulöncesi ve ilköğretim dönemlerindeki öğrenmeleri ve eğitimleri ile ilgili olduğunu göstermektedir. Yukarıda bir kısmı verilen araştırma sonucuna göre insan yaşamında 0–18 yaş arasında özellikle de okulöncesi ve ilköğretim döneminde bireyin içinde yaşadığı çevrenin ve bu çevrede kazandığı yaşantıların, kısacası aldığı eğitimin onun sonraki yaşamını biçimlendirmede can alıcı bir öneme sahip olduğunu göstermektedir (Bloom,

1964, Akt: Senemoğlu, 2001:151). 7-11 yaş arası dönemde yani somut işlemler döneminde; çocukların henüz değer ve tutumları net ve kesin olarak oluşmaz; ancak bilişsel gelişim açısından okulöncesi döneme göre daha gelişmiş oldukları için değerlerin ve tutumların oluşabileceği ideal bir zaman dilimi olabilir.

Bu bağlamda; çocuklara, hakları ile ilgili kavramların küçük yaşlardan (okul öncesinde ve ilköğretimde) başlanarak öğretildiğinde daha iyi kavranabileceği ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, çocukların hak bilincini daha etkili kazabileceği ortaya çıkmaktadır. Osler ve Starkey (1998) de okulların, çocukların eğitim haklarını gerçekleştirmenin ötesinde, çocukların haklarını öğrendiği ve uygulandığı kurumlar olması gerektiğini savunmaktadır (Akt: Neslitürk ve Ersoy,2007). Osler (1994), bu konuda formal eğitim sisteminin araçlarının konuya göre düzenlemesinin, eğitim süreçlerinin çocukların haklarına aşına olarak yaratılmasının öğretmenlerin en göze çarpan rolü olduğunu savunmaktadır. Bu noktada çocuk hakları eğitimine ilişkin bir programın olması göze çarpmaktadır. Bununla beraber bu programlarda aktif rol olacak öğretmenler çocuk hakları eğitiminin önemli bir parçasıdır. Öğretmen, sahip olduğu özellikleri ile bir model olarak öğrencileri etkiler. Öğretmen davranışları, eğitim süreci sonunda kazandırılacak öğrenci davranışlarının belirleyicisidir (Osler, 1994). Gözütok (1995) öğretmenin öğrenciye demokratik anlayış, tutum ve idealleri benimsetebilmesi için, bu değerleri kendi yaşamının ayrılmaz bir boyutu haline getirmiş olması gerekir şeklinde ifade etmektedir. (Gözütok, 1995). Hak temelli ve demokratik yaklaşımın, çocuğa sunulan eğitim yaşantılarının ciddi bir şekilde düzenlenmesi ve organize edilmesi gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle; çocuğa sunulan eğitim programının ve eğitim programının öğelerinin en iyi şekilde planlanması ve hazırlanması, öğrenme çıktılarının irdelenmesidir.

Eğitimin temel amaçlarında ve ilköğretim amaçlarında da yer aldığı üzere, bireylerin duyuşsal alana yönelik gelişimlerine yer veren ifadelerin olduğu, özellikle insan hakları boyutunda çocuğun bazı hakları ve gereksinimlerinin ele alındığı göze çarpmaktadır. Programda araştırma konusuyla ilgili olan bir başka kavram ise ara disiplindir. İlköğretim programlarında çocuk haklarına ilişkin içeriğin “İnsan Hakları ve Vatandaşlık ” ara disiplini ile yansıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yeni ilköğretim programlarında da (2005–

2006 öğretim yılında resmen uygulanmaya başlayan ilköğretim programları), her ders için, en azından programların tanıtım bölümlerinde, insan hakları ve demokrasi kavramı özellikle vurgulanmıştır. Duyuşsal alanın açık bir biçimde önem verildiği ve yer aldığı göze çarpmakta, öğrencinin içinde yaşadığı toplumla uyum içinde olmasını sağlayıcı bilgi, tutum ve becerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu, 2005). İnsan haklarına saygı bilincinin gelişiminin yanı sıra ilköğretim programlarında; her öğrencinin kendine özgü olduğunu kabul etmesi, öğrencinin kişisel mutluluğu için çaba göstermesi, psikolojik açıdan sağlıklı ve güvenilir bireyler yetiştirilmesi gibi duyuşsal alanın ağırlıkta olduğu bazı temeller belirlenmiştir. Bunun dışında, yine, öğrencilerin psikolojik, ahlaki, sosyal ve kültürel gelişimi, toplumun sorunlarına duyarlı olmaları, kişilik gelişimi eğitimi konularında çaba gösterme gibi temeller de ele alınmaktadır (MEB, 2005).

Dolayısıyla Türk Eğitim Sistemi'nde bilişsel ürünlerin yanı sıra duyuşsal ürünlere de önem verildiği görülmektedir. Duyuşsal ürünler; geleceği yönlendiren ders içeriği ve konular hakkındaki duygular (tutumlar), kişisel değer ve başarı duyguları (öz saygı), çeşitli etkinliklerde yer almayı isteme, kişisel standartlar (değerler), bir çocuk olarak haklarını koruma ve yaşatma konusunda yardım eder. Bu sebeple bu araştırmada çocuk hakları ele alınırken; öncelikle "hak", "sorumluluk" kavramlarından başlayarak çocukların "çocuk hakkı" kavramından ne anladıklarını belirleyip, önce bu kavramın doğru olarak öğretimine yönelik bir program geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bahsedilen ilkelerden sonra, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hükümlerinin çocuklara öğretimi gerçekleştirilecektir.

Türkiye'de çocuk hakları konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde son derece kısıtlı sayıda araştırma ve kitap bulunduğu göze çarpmaktadır. Çocuk hakları eğitimiyle ilgili ilköğretim öğrencilerine yönelik bir programa rastlanmamıştır. Yurtdışındaki araştırmalar incelendiğinde ise; çalışmaların bir kısmının sivil toplum örgütleri tarafından çocukları bilgilendirmek için yapılan kısa süreli faaliyetlerden oluşmakta olduğu göze çarpmaktadır. Bununla beraber; çocukların, ailelerin ve çocukla ilgili çalışanların çocuk hakları tutumlarını belirlemeye yönelik yapılan çalışmalara rastlanmıştır. Yine yurtdışı araştırmalarında ilköğretim dönemi çocukları için geliştirilmiş çocuk hakları eğitimi

programına ve hakların nasıl kazandırılacağı konusunda da yeterince çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerine yönelik “Çocuk Hakları Eğitimi Programı” hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bu araştırmanın problemi ilköğretim çocuklarına uygulanan “Çocuk Hakları Eğitimi Programı”nın etkililiğinin incelenmesi oluşturmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırma çocuk haklarına yönelik bir eğitim programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Araştırmanın amacı ilköğretim düzeyinde hazırlanan çocuk hakları eğitimi programının öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal alan özelliklerine katkısını belirlemek, çocukların haklarından ve özgürlüklerinden yararlanma düzeylerine etkisini tespit etmektir. Çocuk hakları eğitiminin amacı çocuklara, insan haklarına saygılı demokratik bir toplumun yaşatılması için gerek duyulan temel bilgi, tutum, sosyal becerilerinin kazandırılmasıdır. Bu amaçla geliştirilen programın taslağı aşağıdaki belirtilen üç genel ilkeye bağlı olmaya çalışmıştır:

1. Çocukların haklarını çocuklara öğretirken; akranlarıyla ve yaşamlarında olan yetişkinlerle (öğretmen, ebeveyn v.b) etkileşimin yüksek olduğu, kendisi adına güvenli ve çocuk haklarının yaşatıldığı ve gözetildiği bir ortamda haklarını öğrenmesini sağlamak.
2. Çocuk haklarını kullanarak, koruyarak ve yaşamın her evresinde uygulayarak çocuk hakları adına duyarlılık ve farkındalık oluşturmak.
3. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümlerini çocuklara tanıtmakla başlayarak, bir çocuğun sahip olduğu temel hak ve özgürlükler konusunda gerekli, yeterli ve uygun bilgiyi edinmesini, sahip olduğu haklara yönelik duyarlılık oluşturmasını sağlamak.

Bir toplumun geleceğini “nitelikli insanlar” belirler. Nitelikli insan yetiştirmede aile ve toplumun yanı sıra okula da büyük görevler düşmektedir. Çocuğun aileden sonra dış dünyayla ilk iletişim kurduğu yer okuldur. Okulunun çocuğun yaşamına girmesiyle çocukta bilişsel, duyuşsal ve sosyal açıdan sürekli bir değişim ve gelişim söz konusudur. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümlerinde yer alan ve temel olarak belirlenmiş hakları

benimsemiş, bu hakların uygulamalarını yaşamına yansıtabilen, haklarla tutarlı davranışlar gösteren bireyleri yetiştirme görevi aile, okul ve toplumdur. Okulun çocuk yaşamındaki bahsettiğimiz etkisine göre; okulda doğrudan haklar eğitimine yönelik çalışmalar yapıldığında, öğretmenler bu konuda bilgi ve duyarlılık sahibi olduğunda haklarını kullanan ve yaşatan çocukların yetişmesi elbette ki olasıdır. Save The Children sivil toplum örgütü (2006) tarafından ifade edildiği gibi, İngiltere’de Uluslararası Gelişim Birimi (The Department for International Development) tarafından “Öğretim Programında Evrensel Boyut Geliştirme” amacıyla yayınlanan belgede, altı çizilen sekiz kavramdan biri Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin öğretimidir. Bu belge, hakların öğretiminin öğretim programı ile birleştirilerek yapılmasını vurgular. Çocuk Hakları Sözleşmesi, bu bağlamda İngiltere’de tüm çocuklar ve gençler için aşağıdaki rehber olacak ilkelerini saygın bir yere koymaktadır. Bu ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocuklar haklara sahiptir.
- Çocuklar, hakları hakkında bilgilendirme hakkına sahiptirler
- Onlara haklarını kullanma, uygulama, savunma fırsatı verilir (Save The Children, 2006:7).

Çocuk haklarının eğitiminin formal, düzenli, aşamalı, çocuğun eğitimi adına en iyi örgütlenmiş yeri kuşkusuz okuldur. Türkiye’de çocukların haklarına yönelik gerekli duyarlılığın yaratılmadığı, ilköğretim okullarında öğrenilenler, eğitim yöntemleri ve okul iklimi öğrencilerde haklarını bilme ve kullanma konusunda gerekli becerileri oluşmasını sağlayamamaktadır. Bu düşünceden hareketle; bu araştırmada çocuklar için çocuk hakları öğretimine yönelik geliştirecek olan öğretim programının, eğitim materyallerinin bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Çocuk hakları eğitimi, etkili bir yurttaşlık bilincine sahip olmada önemli bir ögedir. İlerinin yetişkini olan çocuk yaşadığı dönemin gereksinimleri ve haklarını öğrendiğinde gelecekte yurttaş olarak sorumlu bir yaşantıya hazırlanması daha kolay olacaktır. Bu araştırma,

ilköğretim süreci boyunca bu hakların uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin istendik düşüncelerin gelişip gelişmediğine dair durumu belirleme özelliği taşıması açısından önemlidir. Bu araştırmanın çocuk haklarının öğretimine, geliştirilmesine ve korunmasına yönelik yeni araştırmalar için yararlı olacağı düşünülmektedir. Özellikle;

- Ailelerin çocuk hakları konusuna dikkatlerinin çekilmesi,
- Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanmasının etkinleştirilmesi için ulusal eylem planlarının oluşturulması,
- Ülkemizde yapılacak çocuk hakları araştırmalarına örnek oluşturması açısından önemlidir.

1.4. Problem Cümlesi

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine uygulanan kazanım, içerik, öğretme-öğrenme durumları ve ölçme-değerlendirme boyutları ele alınarak hazırlanan “ Çocuk Hakları Eğitimi Programı” çocuk haklarının öğretiminde etkili midir? Bu programın, öğrencilerin haklarından ve özgürlüklerinden yararlanma düzeylerine etkisi nedir?

1.5. Alt Problemler

1. Uygulanan çocuk hakları eğitimi programı öğrencilerin hak ve özgürlüklerinden yararlanma becerilerini nasıl etkilemektedir?
2. Geliştirilen program çocukların haklarına yönelik farkındalık ve duyarlılık kazandırmış mıdır?
3. Geliştirilen program öğrencilere farklı bakış açıları kazandırmakta mıdır?
4. . Program uygulama sürecinde öğretim nasıl gerçekleşmiştir (uygulanmıştır)?
5. Uygulama sürecinde öğrencilerin, öğretilenleri kullanma durumları nasıldır?
6. Programı uygulayan öğretmenin ve programın uygulandığı öğrencilerin görüşleri nelerdir?

1.6. Sayıtlar

1. Toplanan veriler gerçeği yansıtmaktadır.

2. Ölçme araçlarının geçerliliği için uzman kanısı yeterlidir.
3. Öğrencilerin haklara ilişkin gerçek görüş ve davranışlarını yansıttığı varsayılmıştır.
4. Ölçme araçlarının, öğrencilerin çocuk hakları konusundaki farkındalıklarını belirlemede uygun bir araç olduğu varsayılmaktadır.

1.7. Sınırlılıklar

Araştırma;

- 2011-2012 öğretim yılı Ankara İli'nde Keçiören İlçesi'nde sosyo-ekonomik açıdan orta düzeyde bir konuma sahip bir ilköğretim okulundaki 5. sınıf öğrencilerinin 44'üne (24 kız ve 20 erkek) uygulanmış çocuk hakları eğitimi programı ile sınırlıdır.
- Uygulanacak programın süresi bir öğretim yılında haftada bir saatten 61 ders saatini içerecek şekilde hazırlanmıştır. Ancak araştırma iznine bağlı olarak 11 hafta uygulama süresi bir hafta da değerlendirme süresi olarak toplam 12 hafta olarak yürütülmüştür.
- Öğretim yılının II. döneminde çocuk hakları eğitimi programının uygulanması, öğrenci günlükleri, öğretme etkinliklerinin gözlem, görüşme formların uygulanması ile gerçekleştirilmiştir.

1.8 . Kısaltmalar

BM (UN-United Nations): Birleşmiş Milletler

ÇHS/ CHS: (CRC - Convention on the Rights of the Child): Çocuk Hakları Sözleşmesi/
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

ICC (The International Children's Center): Uluslararası Çocuk Merkezi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

UNICEF (United Nations Children's Fund): Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNESCO (United Nations Children's Fund): Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

IHE: İnsan Hakları Eğitimi

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

UÖ: Uygulayıcı Öğretmen

AÖ: Araştırmacı Öğretmen

ÖT: Ön Test

ST: Son Test

1.9 Tanımlar

Çocuk: Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre on sekiz yaşından küçük biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yetişkinlerden farklı gereksinim ve beklentileri olan birey.

Çocuk Hakları: 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler tarafından dünya çocuklarının yaşam kalitesini hak ettikleri düzeye çıkarmayı amaçlayan, 54 maddeden oluşan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tüm çocuklara verdiği yetki ve kazançlardır.

Çocuk Hakları Eğitimi Programı: İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin öğretimi belirlenen hak öğeleri ile ilgili bilişsel davranışları, duyuşsal özellikleri kazanmaları, bu hak öğelerini göstermeleri ve bunları benimseyerek kendi yaşamlarında kullanmaları amacıyla hazırlanan eğitim programı.

Çocuk Hakları Eğitimi Programı Geliştirme: Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında hazırlanan Eğitim programı, kazanım, eğitim durumları, ölçme ve değerlendirme öğeleriyle oluşturulan, öğrencilere hak ve özgürlükleri anlatmayı amaçlayan bir eğitim programı oluşturma.

Haklar ve Özgürlüklerden Yararlanma: Öğrencinin haklarla ilgili verilen çeşitli durumlarda gösterdiği davranış ve gözlenebilir her türlü etkinliği.

1.10 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çocuk haklarına ilişkin görüşlere ve toplumun farklı birimlerindeki çocuk haklarına ilişkin bakışları inceleyen uygulamalı araştırma makalelerine, yüksek lisans ve doktora tez sonuçlarına yer verilmiştir. Alan yazının taranması sonucunda çocuk haklarıyla ilgili araştırmalardan yapılacak araştırmayla ilgili olabilecek olanlar aşağıda belirtilmiştir.

1.10.1 Türkiye’de Yapılan Araştırmalardan Örnekler

Yurtiçi çalışmalar incelendiğinde, çocuk hakları eğitimini konu alan araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmalar daha çok çocukların, öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuk haklarına dair görüşleri ile sınırlı sayıda ders programlarında çocuk haklarının yer alma düzeyini içermektedir. Bununla beraber; çocukların bakım ve korunmasına yönelik olarak yapılan Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerinin hukuktaki uygulamaları, mağdur durumdaki çocuğun hakları ve UNICEF, WHO gibi hükümet dışı kuruluşların destekleriyle gerçekleştirilen anne ve çocuk sağlığını, kızların eğitimini ve çocuk dostu okul gibi kavramları temel alan projeler bulunmaktadır. Yurtiçi çalışmalarla ilgili ayrıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin oluşmasının kaynağı olan çocukların çocuk haklarına dair düşüncelerini tespit etmek amacıyla farklı veri toplama yöntemleriyle öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur (Çelen,1995; Çetinkaya: 1998; Salman-Osmanoğlu, 2007, Zög, 2008).Çoğunluğunun ana-babaya, öğretmene söz söyleme hakkı, oyun sahalarında oynamadan söz ettikleri, sadece iki öğrencinin eğitimde fırsat eşitliği hakkının farkında olduğu, birinin de çocuklar savaş ve savaşın sonuçlarına maruz kalanların korunma hakkını dile getirdiği gözlemlenmiştir. Araştırmada özel okul ve devlet okullarına yapılan anket sonuçlarına göre bütün haklar ev ve okul ortamında önemli olduğu bulgusuna ulaşılmış; ancak bu hakların ev ve okul ortamındaki varlık derecesi istenen düzeyden aşağı seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri cinsiyetlerine, anne-baba tutumlarına, yaşamlarını geçirdikleri bölgelere ve katıldıkları sosyal etkinliklere göre farklılık göstermektedir. Fındıkçioğlu (2006), ilköğretim öğrencilerinin sokak çocuklarına yönelik algılarını belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. “Sokak çocukları” konulu resimler yoluyla elde edilmiştir. Öğrencilerin yaptıkları resimler kendilerine

anlattırılarak sokak çocuklarına yönelik algıları daha da derinleştirilerek belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrenciler genel olarak sokak çocuklarının, zor şartlarda yaşamaya çalıştıklarını ve onların içinde buldukları zor koşullardan kurtulmaları için yardım edilmesi gerektiğini düşündükleri görülmüştür. Kötü alışkanlıkları olabilen ve hatta, başka insanlara zarar verebilen, suç işleyebilen, toplumun diğer kesimlerinden farklı olan çocuklar olarak algılamışlar ve hem resimlerinde hem de resimlerinin yorumlarında bu düşüncelerini aktarmışlardır.

İnsan haklarınının öğretime yönelik eğitim durumları ve öğretim materyalleri çocuk hakları eğitimine ışık tutmuştur. Üstündağ 'ın (1997) yaptığı araştırmada ilköğretim sekizinci sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi içeriğinde yer alan "Hürriyetçi Demokrasimizde Temel Hak ve Ödevlerimiz" ünitesinde yaratıcı dramının öğrencilerin erişilerine ve derse yönelik tutumlarına etkisini araştırmış, yaratıcı dramının öğrencilerin derse yönelik tutumları ve insan haklarına yönelik olumlu etkide bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer başka bir araştırma ise Torun(2011) tarafından, oyunla desteklenmiş çocuk hakları öğretiminin, öğrencilerin akademik başarılarına, öğrenilenlerin kalıcılığına ve çocuk haklarına ilişkin tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma sonucu ise, oyunla desteklenmiş çocuk hakları öğretiminin, öğrenilenlerin kalıcılığında etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Gürkaynak ve diğerlerinin (1998), Umut Vakfı'nın çalışmaları kapsamında ilköğretim ikinci kademe öğrencileri için "Yurttaş Olmak İçin" başlıklı bir kitap ve öğretmen el kitabını hazırlamıştır. Çocuk haklarıyla ilgili olarak, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tanıtımı, çocuk haklarına yönelik farkındalık geliştirilmesi amaçlanmıştır. Gözütok ve Alper'in (2002), Milli Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı ve British Council (İngiliz Büyükelçiliği Kültür Birimi) işbirliğiyle ilköğretim 1.-6. Sınıflar için geliştirdiği "Ben İnsanım" insan hakları eğitimi programının, çocuk hakları eğitiminin programının bir parçası olarak düşünülebilir. Aydın'ın (2007), "hak ve sorumluluk" kavramlarının, devlet ve özel ilköğretim okullarında öğrenciler tarafından nasıl algılandığını ortaya koyan araştırmasında, öğrencilerin evde, okul ve sınıfta, toplumda

sahip olduklarını düşündükleri hak ve sorumluluklara ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Aktürk'ün (2006) "Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de çocuk hakları ve güvenliği" başlıklı araştırmasında çocuk hakları konusunda Türkiye'de çocuk haklarıyla ilgili önemli mevzuat değişikliklerinin gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Ancak bu mevzuat değişiklikleri çocuk ve çocuk hakları ile ilgili toplumsal bilincin oluşması yönünde etkili olamamıştır. Geleneksel kültürün toplumsal yaşamın her alanında etkisini sürdürmesi çocuk hakları konusundaki çağdaş değerlerin yerleşmesini zorlaştırmakta olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğretmen yetiştirme sistemi içinde yer alan eğitim fakültelerindeki öğretmen adaylarının, öğretmenlerin, okul yöneticilerin ve milli eğitim uzmanlarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini, bilinç düzeylerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar da mevcut bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda katılımcıların; Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni okumadıkları, çocukların en önemli hakkı olarak yaşama hakkını belirtmiş, katılım hakkına ise önemli haklar arasında sıralamada yer belirtmişlerdir. Ülkemizde öğretmen ve yöneticilerin, çocuk haklarının önemini kavranmış olmasına karşın; uygulama henüz istenen düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır. Çocukların en önemli hakkı olarak yaşama hakkını belirtilmiş, katılım hakkına ise önemli haklar arasında sıralamada yer verilmemiştir. Katılımcılar daha demokratik toplum olmak, baskıcı eğitimden kurtulmak, kendine güvenen, haklarının bilincinde adı geçen hakların eğitim politikalarına yansıtılması konusunda görüş birliği içinde olmuşlardır; ancak Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin belirlediği yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarının eğitim politikalarına yansımaları konusunda görüş farklılığı olduğu ortaya konulmuştur (Fazlıoğlu, 2007; Tunç, 2008; Uçuş, 2009; Kaya, 2011). Eğitimcilerin çocuk haklarının öğretimi amacıyla geliştirdikleri uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemek, çocuk haklarına yönelik bilinçlerini arttırmak amacıyla uygulamalı çalışmalar yürütülmüştür (Neslitürk ve Ersoy, 2007; Gözütok ve diğerleri, 2007).

E-Öğrenme yöntemi ile öğretmenlerin insan hakları eğitiminin kullanılması, çocuk hakları öğretiminde öğretmenlerin uygulamaları önemli örneklerdendir. Öğretmenler çocuk

haklarının öğretiminde çoğunlukla drama, anadili ve oyun etkinliklerinden yararlandıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlere hizmet-içi eğitim vb. eğitimlerle insan haklarının eğitiminin verilmesinin önemli olduğu kanısına varılmıştır. Sınıf öğretmenleri, e-öğrenme içeriğinin tüm sınıfları ve konuları kapsamasını ve uygulamaların yaygınlaştırılmasını da önermişlerdir.

Gömlüksiz ve diğerlerinin (2008) yaptığı araştırmada yönetici ve öğretmenlerin, okul bahçesinde öğrencilere yönelik davranışlarını çocuk hakları açısından incelenmiştir. İlçelerindeki alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan yedi ilköğretim okulunda yürütülmüştür. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler, kategorilere ve temalara ayrılarak içerik analizine göre çözümlenmiş ve elde edilen bulgular çocuk hakları açısından değerlendirilerek yorumlanmıştır. Araştırma örnekleminde elde edilen bulgular, öğrencilerin temiz, hijyenik ve güvenli ortamlarda eğitim alma hakkının gözetilmediğini; öğretmen ve yöneticilerin yönetim ve disiplin açısından bilgi ve beceri eksikliklerinin bulunduğunu; genel olarak da çocuk haklarının öğretmen ve yöneticiler tarafından istismar ve ihlal edildiğini göstermektedir.

Çocuk haklarının ilköğretim programlarındaki varlığının tespit edilmeye çalışıldığı program incelemeleri program öğeleri açısından Sözleşme kapsamında incelenmiştir, karşılaştırmalı program çalışmaları yapılmıştır (Özdemir-Uluç, 2008; Uçuş, 2009; Merey, 2012). Araştırma sonuçlarına göre; programların genel açıklamalarında çocuk hakları eğitimi ile uyumlu yaklaşımlar görülmüş; ancak bunların kazanımlara ve etkinliklere tam olarak yansımadağı sonucuna varılmıştır. Çocuk haklarıyla ilgili kazanım ve konuların dağılımında yaşın ve çocuğun gelişim durumunun her zaman geçerli bir ölçüt alınmadığı görülmüş, çocuk hakları ile dolaylı ya da doğrudan ilgili kazanımların derslere dağılımında da bilimsel bir tutarlılık gözlenmemiştir. İncelenen programlarda çocukların yaşama hakları ve korunma haklarına yeterince yer verilmediğı görülmüştür. Her bir kategoride (yaşama, gelişme, korunma, katılma hakları kategorileri) alt kategorilendirme yapılmadığı, belli haklar üzerine yoğunlaşıldığı kanısına varılmıştır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocuk haklarına yönelik tutumlarına ilişkin yaklaşımlarını anne-babaların ve öğretmenlerin çocukların istenmeyen davranışları karşısında kullandıkları disiplin yöntemlerin tespit edilmesi ve bu yöntemlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne uygunluğu açısından incelemiştir (Yurtsever, 2009; Kent-Kükürtçü, 2010). Araştırma sonucunda gerek anne babalar, gerekse öğretmenlerin Çocuk Merkezli Demokratik Yöntemlere eğilimleri olmasına karşın Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2., 3., 5., 12., 18., 19., 28., 29., 31., 37., 42. maddeleriyle örtüşmeyen disiplin yöntemleri de uyguladıkları ortaya çıkmıştır. Anne ve babaların çocuklarının hakları konusunda çocuğun cinsiyetine bağlı olarak farklı tutumlar benimsedikleri, kız çocuğu olan hem annelerin hem de babaların “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri, erkek çocuğu olan babaların “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutum sergiledikleri, anne ve babaların çocuklarının yaşları küçüldükçe “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri, babaların çocuklarının yaşları büyüdüğü “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutum sergiledikleri, birden çok çocuğu olan hem annelerin hem de babaların “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri, tek çocuk sahibi babaların “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutum sergiledikleri; annelerin “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutumunda çocuğun cinsiyetinin, yaşının ve sahip olunan çocuk sayısının anlamlı bir fark yaratmadığı, anne ve babaların eğitim durumunun yükselmesiyle ve aile gelirlerinin artmasıyla “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri, ebeveyn otorite tiplerinin ebeveyn çocuk hakları tutumları üzerinde etkisi olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Çocuk yayınlarında çocuk haklarının varlığına yönelik çalışmalarda yazılı kaynakların çocuk hakları açısından uygunluğu tespit edilmiştir (Kepenekçi, 2009; Turan, 2011). Ders kitaplarında çocuğun bilgi edinme ve zararlı yayınlardan korunma hakkına ve çocuk masallarına yönelik yapılan araştırmada, mevcut program incelenerek doküman taraması yapılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının tümünde çocuğun kitle iletişim araçlarından bilgi edinme konusunun çocuğun zararlı yayınlardan korunma hakkına yönelik ifadelerden daha fazla yer verildiğini ortaya koymuştur. Bilgi edinme hakkının yoğun bir şekilde programa entegrasyonu yapılırken, çocuğun maruz kalabileceği zararlı yayınlar ve zararlı diğer iletişim organlarına karşı

korunmaya dair veriye rastlanmamıştır. Masallarda çocuk hakları ile ilgili olumlu anlatımlara, olumsuz anlatımlardan daha fazla yer verildiği görülmüştür. Masallarda en fazla korunma haklarının olumsuz kullanımına yer verilmiştir.

1.10.2. Dünya’da Yapılan İlgili Araştırmalardan Örnekler

Yurtdışı çalışmalara bakıldığında; çocukların bakım ve korunma haklarından kendi kendine karar verme haklarına doğru bir yönelimin geliştiği görülmektedir. Bu ekseninde yapılan araştırmalar, toplumun tüm birimlerinde (aileler, okul, yerel yönetimler, sosyal servisler ve çocuklarla ilgili tüm alanları) uygulama alanı bulmaktadır. Aşağıda daha çok ilköğretim kademelerinde yapılan bu çalışmalarla ilgili ayrıntılar bulunmaktadır.

Magolin (1982), çocukların kendi kendine karar verme haklarına ilişkin görüşlerini incelemiştir. Haklarla ilişkili karar verilmesi gereken yedi farklı durum seçilmiş ve resimlenmiştir. Bu resimler çocuklara tek tek gösterilerek soru cevap yoluyla tartışılmıştır. Erkek çocuklarda yaş büyüdükçe kendi kendine karar verme haklarında bir artış olduğu ve bu artışın kız çocuklarına göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu sonuçlar bulunan yaş, cinsiyet, yetişkin-çocuk ilişkisi ve haklardaki eşitliğe göre tartışılmıştır. Wolfe (1998) anneler ve çocukların haklara ilişkin bakışlarını incelemiştir. Katılımcılara hakları içeren kısa hikâyeler verilmiştir. Bu hikâyedeki karakterlerin haklarını bilip bilmediği ve hakları ile ilgili verdikleri kararların mantıklı olup olmadığı sorulmuştur. Çalışma sonucunda farklı sınıflardaki çocuklar arasında çocukların hakları anlaması bakımından herhangi bir fark bulunmamıştır. Fakat anneler arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Annelerin çoğu kendilerini bakan ve koruyan olarak ifade etmiştir. Peterson-Badali ve diğerleri (2004), çocukların ve annelerinin bakım ve korunma ve kendi kendine karar verme tutumlarında çocukların aile içi kararlara katılımları, çocukların duygusal otonomileri ve aile otoritesi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çocuğun aile içi kararlara katılması şartıyla çocuğun kendi kendine karar verme tutumu arasında bir ilişki bulunmaktadır. Ailesel tutuculuk ile annenin bakım ve koruma ve kendi kendine karar verme tutumları arasında negatif bir ilişki bulunurken, kendi kendine karar verme tutumu, çocuğun aile kararlarına katılımı ve çocuğun duygusal otonomisi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ejieh ve Akinola

(2009), Nijerya'daki ilköğretim okullarında çocuk haklarına ve çocukların katılımına yönelik yaptıkları çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşmeyle çocukların haklara yönelik yeterli düzeyde bir farkındalığa sahip olmadıkları, sınırlı bir çerçevede çocuk katılımının ve çocuk haklarının bilgisi bulgularına ulaşmışlardır. Bununla beraber, çocuklar haklara ihtiyaçları olmadığını belirtmişlerdir. Araştırmacılar çocukların bu kaniya varmalarında Nijerya'daki kültürel normların etkili olduğu kanısındadırlar. Morine (2000), çocukların ve ebeveynlerin aile ilişkilerini anlamaları ve çocuk haklarına bakışlarını incelemiştir. Araştırma kapsamında çocukların ve ebeveynlerinin bakım ve koruma, kendi kendine karar verme tutumları ile ebeveyn otorite tutumlarının algılanışı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Ebeveynlerin önemli derecede bakım ve korumadan yana, çocukların ise aile içi kararlarda kendi kendine karar vermeden yana tavır sergiledikleri görülmüştür. İleri derecede bakım ve koruma haklarını benimseyen ebeveynler ve çocukların davranışları arasında önemli bir fark olmadığı bulunmuştur.

Ruck (1994), çocuklardaki hem bireysel kararlılık hem de bakım ve korunma haklarının anlama ve kavramadaki gelişimi incelemiştir. Bireysel kararlılık veya bakım ve koruma haklarını içeren hikâyeler oluşturulmuş ve bu hikâyeler konularına göre hikaye kahramanlarına bu konularda seçimler yaptırılmıştır. Buradaki çocukların bakım ve korunma hakkı ile bireysel kararlılık haklarının ayırdına varabilmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmadaki dikkat çekici bulgu ise; bakım ve korunma hakkındaki somut kavramlardan soyut kavramlara doğru bir sorgulama yeteneğinin artmasının yaşla bağlantısının olmamasıdır. Ancak bireysel kararlılık hakkının sorgulanması ve anlaşılmasının yaşla birlikte doğru orantılı olarak arttığı görülmüştür. Temple (1998) çocuk haklarını anlamada yaşın ve eve ait taleplerin etkisini incelemiştir. Sekiz farklı hikayedeki kahramanların haklarını kullanması veya kullanmamasının gerekliliği ve bunun nedenleri sorulmuştur. Araştırmaya katılan tüm yaşlardaki çocuklar bakım ve korunma hakkı ve ev temelli bireysel kararlılık olgularını desteklerken okul temelli bireysel kararlılık haklarına olan desteğin çok az olduğu görülmüştür. Day ve diğerleri (2002), çocukların ve annelerinin bakım ve korunma ve kendi kendine karar verme tutumlarının ev ortamındaki uygulamalarını incelemişlerdir. Katılımcılara ev ortamındaki hakları içeren kısa hikâyeler

verilmiştir. Bu hikâyedeki karakterlerin haklarını bilip bilmediği ve hakları ile ilgili verdikleri kararların mantıklı olup olmadığı sorulmuştur. Sıklıkla 8. ve 10. sınıflara devam eden çocuklar 6. sınıfa devam eden çocuklara göre kendi kendine karar verme haklarını desteklemişlerdir. 10. sınıfta çocuğu olan annelerin 6. ve 8. sınıfta çocuğu olan annelere göre kendi kendine karar verme haklarını destekledikleri ve bu desteklerini de çocuklarının gelişimsel düzeylerine göre sebebendirdikleri görülmüştür.

Cowell ve Howe (1999), tarafından geliştirilen çocuk hakları eğitimi programının çocukların çocuk haklarını anlama düzeyleri, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmişlerdir. Araştırma bulgularına göre, çocuk hakları eğitimini alan öğrencilerin diğerlerine kıyasla azınlık çocuklarını daha fazla kabul davranışı gösterdikleri görülmüştür. Bununla beraber, daha çok akran ve öğretmen desteği aldıkları ve hak sahibi olmanın ne anlama geldiği konusunda daha geniş ve uygun bir anlayış sergiledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların arkadaşlarına göre daha çok haklara saygı tutumu geliştirdikleri, özgüvenlerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Murray,2000 Akt: Covell ve Howe. 2005; Cowell ve Howe, 1999; Cowell ve Howe, 2003a ve 2003b).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde; çocukluk olgusu ve çocuk kavramı , çocukluğun tarihçesi, hak, çocuk hakları, çocuk haklarının önemi, çocuk haklarının tarihçesi, çocuk hakları ile insan hakları ilişkisi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler, Sözleşme'nin Çocuklara Getirdiği Haklar, çocuk haklarının eğitimi, okulda çocuk hakları, öğretmenler, okul yöneticilerinin çocukların haklarına ilişkin sorumlulukları, Çocuk Hakları Eğitiminde Yöntem, eğitim programı, eğitimde program geliştirme, eğitim programı, program geliştirme, çocuk hakları eğitimi programı, çocuk hakları eğitimi programı geliştirme, ilköğretim çağı çocuklarının özellikleri üzerinde durulmuştur.

2.1 Çocuk Kavramı ve Çocukluk Olgusu

Çocukluk kavramı geçmişten günümüze anlamı değişime uğramış ve giderek önem kazanmıştır. Ancak günümüzde hâlâ çocukluğun sınırları tam olarak çizilememektedir. Bu sınırlar toplumdaki topluma, gelenekten geleneğe hatta iklimden iklime değişebilmektedir. Çocuk kavramı da çocukluk çağı gibi belirsizlik ve çelişkilerle yüklüdür.

Çocukluk yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Ancak çocukluk, bebekliğin tersine doğal bir gerçeklik değil, sosyo-kültürel bir kavramdır. Bu nedenle de öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre göreceli olarak belirlenir (Franklin, 1993). Çocukluk kavramını tanımlarken tüm toplumlar ve tüm zaman dilimleri düşünüldüğünde görüş ve kavram farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar çocukluğun ne kadar sürdüğüne, çocukla yetişkini ayırt eden çocukluk doğasına, çocukluğun anlamına ve önemine göre değişebilen farklılıklardır. Çocukluk kavramını farklı yapan üç ana husus bulunmaktadır. Bunlar çocukluğun sınırları, çocukluğun boyutları ve bölümleridir. Toplum, sınırları kurma adına çocukluk rollerinin ya da sorumluluklarına yönelik formal uygulamalara sahip olabilir. Hatta çocukluğun bittiği yetişkinliğin başladığı bir döneme yönelik kutlamalara bile sahip olabilir. Bu aileden ayrılış yaşından, evlenme yaşına kadar devam edebilir. Çocukla yetişkin arasındaki farkı ortaya çıkaran bir sürü üstünlük vardır. Hukuki ve ahlaki açıdan farklı bakış açıları içerir. Bu çocuğun yargılanmasından, yaşına göre alabileceği sorumluluğa, siyasi etkinliğe kadar birçok konuyu içerebilir. Bu boyutlar modern çocukluğun oluşumunda önemli bir role de sahiptir. Bu bir kültürün çocukluğun kapsamı, alanı, doğası ve önemi hakkında nasıl düşünüleceğini belirleyecektir. Çocukluğun her kavramı sınırların kurulumuna, boyutların düzenine ve bölümlerinin idaresine göre değişebilir (Archard, 2006: 33–35).

Bir çocuk biyolojik, psikolojik, sosyolojik hayatının akışında bir insandır. Yetişkinler tarafından sosyal bir yer işgal eden bir jenerasyonun üyesidir. Biyolojik ve sosyolojik açıdan çocukların karakterleri tam olarak yetişkin olarak yetiştirilmek için gerekli olan tanımlamayı üretmektir (James ve James: 2008). Çocuk küçültülmüş bir yetişkin modeli olmayıp kendine özgü zeka ve kişilik özellikleri olan bağımsız bireydir. Bu tanımdan da

anlaşılabacağı gibi her çocuğu kendi gelişim çizgisine, ilgi ve yeteneklerine uygun bir eğitim ve yaklaşım bekler (Yavuzer, 1994).

Doğumdan ölüme kesintisiz bir gelişim bölünmezliği olarak ele alınmak yerine yaşam, bir evreden diğere geçişe bir krizin eşlik ettiği bir dizi evreye bölünmektedir. Öyleyse çocukluk ‘yaşam eğrisini’, bu bütünlüğü, birine çocukluk diğere yetişkinlik ya da olgunluk denilen iki bölüme ayıran ‘yapay’ bir dönemdir (Polat, 2001: 62). Çocukluk, fizyolojik ve psikolojik gelişim olgunluğunun yani yetişkinliğin başlangıcına kadar sürer. Gelişim ve değişimin biyolojik etkisi kültürel bağlamda çocukların ilgilerine, ihtiyaçlarına ve refahlarına göre kültürler arasında farklılıklar göstererek kendini gösterir. Çocukluk farklı kültürlerden ve toplumlardan deneyimlenerek farklı yollara dikkat çekildiği için çocukluğun sosyal yapılanması önemlidir. Her toplumun gelecek nesil için yer oluşturan çocukluğu içeren kurumsal düzenlemeler açısından çocuklar yetişkin olurken çocukluk tüm toplumda sürekli bir özellik taşır. Çocukluğa dair bir başka boyut ise, çocukluğun kayboluşuna dair olmuştur. Teknolojideki değişiklikler, tüketici toplumunda değişen değer yargıları, çocuklukla yetişkinlik arasındaki farklılığa dair tam olarak sınırın belirlenmemesi bunlarda etkili olmuştur.

Çocuk kavramı tıbbi bakımdan da tam olarak tanımlanamamaktadır. Genellikle, psikolojideki çocuk kavramı ile tıptaki çocuk kavramı aynıdır. Çünkü, bu alandaki çocukluk gelişime bağlıdır. Şu halde, ergenliğin başlaması ile tıbbi bakımdan da çocukluk sona erer ve gençlik çağına girilir. Hukukta ise çocuk kavramı iki anlamda kullanılmıştır. Birinci anlamda küçüğü yetişkinden ayırmak, ikinci anlamda ise ana-babaya olan soybağını belirtmek amacıyla kullanılmaktadır (Akyüz,2000).

Postman’a göre (1995) çocuk; özel bakım ve korunma biçimlerine ihtiyaç duyan, herhangi bir meslekî tecrübe ve yeteneğe henüz sahip bulunmayan ortalama 0 ile 18 yaş arasındaki insan grubudur (Postman, 1995: 8). Semerci’ye göre (2006) ise çocuk, erişkinin küçük bir modeli değil, devamlı gelişen ve değişen bir varlıktır. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğu yetişkinden ayıran özellikler vardır; çocuk güçsüzdür, bakılmak ve korunmak ister. Çocuklar bencildir, dürtü ve isteklerini dizginlemeyi beceremezler. Çocuk somut düşünür,

canlı ya da cansız ayırımı yapamazlar, duygu ve düşüncelerini gerçekte bir tutarlar (Semerci, 2006).

Çocuk, gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan bir bireydir. Çocukluğun bitiş dönemi belirsizdir. Yasalar çocukluğun bitimini farklı şekillerde belirtmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaşından önce herkes çocuk sayılır. Çocuk yaşı 18'in altında olan ve henüz yetişkin kabul edilmeyen kişilerdir. Bu yaş grubundaki kişilerin "genç insanlar" olarak anılmasının daha uygun olacağı büyük bir çoğunluk tarafından kabul edilmektedir (Doğan, 2000: 176-177).

Çocuğun tanımı konusunda farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu problem çocukluk döneminin başlangıcı ile bitiş zamanları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Çocukluk döneminin bitiş zamanı Çocuk Hakları Sözleşmesi ile kesin bir tarih kazanmasına karşın başlangıcı için kesin bir zamanlama bulunmamaktadır (Polat, 2001: 61). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesi, Sözleşme amaçları açısından çocuğu, 18 yaşından küçük insan olarak tanımlamaktadır. Bu ifade, çocukluğun başlangıcını açık bırakmaktadır. Sözleşme'nin maddelerinin çoğunun, çocuklara ancak doğumdan sonra uygulanabileceği ve geçerlilik taşıyabileceği açıktır (Unicef Çocuk Haklarına Dair Sözleşme El Kitabı, 1994: 1-3). Türk Ceza Kanun'a göre; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 1.maddesi gereğince çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişidir. Türk Medeni Kanunu'na göre reşit olma durumu 18 yaşın doldurulmasıyla kazanılır. Reşit olmakla çocuk, küçüklükten çıkarak medeni hakları kullanma bakımından tam yetkili bir yetişkin statüsünü kazanır.

Çocuğun gelişimi çocuğun doğumundan itibaren hatta doğumundan da daha önce başlayan çocukluğun bitimine kadar devam eden bir süreç, bir disiplindir. Çocukluğun bitimine dair kesin ve net bir ifade bulunmamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre çocukluğun bitimi kanunlardaki uygulamaların çoğunluğunun daha erken kabulü olmadığı müddetçe 18 yaş olarak ifade edilmiştir. Çocuk gelişimi çocuğu bilişsel, dilsel, fiziksel, duyusal-davranışsal, sosyal gelişimindeki örnekleri tahmin etmek ve tanımayı amaçlayan bir disiplindir. Bir başka deyişle gelişim bütünsel olarak tasavvur edilir. Çocuk gelişiminde

yok sayılan ve görmezden gelinen önemli bir konu yoksulluktur. Unicef raporlarına göre dünya varlığının % 90'nı dünya nüfusunun %10'nuna aittir. Dünya yoksulluğu gittikçe artmaktadır. Sağlık, eğitim, refah gibi alanlarda yoksunluklar yaşam kalitesini düşürmekte gelişimi yok etmektedir. Çocuklar ve çocukluk kavramları zaman, mekan ve durumlara göre değişim göstermektedir (Smidt, 2006: 2).

Çocukluk biyolojik bir evrenin problemsiz tanımı olarak görülemez. Çocukluk fikrinin hayat akışının erken bölümündeki belirli kültürel cümleler olarak görülmesinden ziyade, tarihsel ve politikselsel açıdan destekle kuvvetlenir. Çocukluk, tüm çocukların temel fiziksel ve gelişimsel şekillerinin karakterize edildiği hayatın gelişimsel bir aşamasıdır. Çocuğun spesifik ihtiyaçları ve yetkinliklerinin tercüme edildiği her günkü sosyal etkileşiminin yanı sıra kanunda ve sosyal politikada apaçık ifade edilen kavramlar, çeşitlendirilerek yetişkinler ve çocuklar arasında yer alır (James and James, 2004: 13).

Çocuklar, yetişkinlerden farklıdırlar. Biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan onların yetişkinlerden farklı gereksinim ve beklentileri bulunmaktadır. Çocuklar, yarının yetişkinleri oldukları için değil, sadece bugünün çocukları oldukları için, başlı başına bir değer taşımaktadırlar. Bu bakış açısıyla çocukluk, 20. Yüzyılın özellikle son 20–25 yılında dikkatlerin yoğun olarak çevrildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktürk, 2006: 13).

Çocuk doğumdan ergenliğe kadar süren hayat dilimine ait olan insan yavrusudur. Bu dönem ruhca ve bedence insanın en güçsüz ve çok özel bir dönemini oluşturmaktadır. Geleneksel kültürlerde böyle bir dönem ya hiç yoktur ya da hızla geçirilmesi gereken bir dönemdir. Çünkü bu toplumlarda asıl olan yetişkinliktir. Yaşamını kas gücüne dayandıran toplumlarda insanın, çocukluk gibi bir dönemle bu dönemin uzun ve yalıtılmış bir eğitim sürecine tabi tutulması gibi bir lükse itibar etmeyeceği açıktır. Ancak zamanlara (sanayileşme) özgü olarak meydana çıkan toplumsal iş bölümü, eğitim yoluyla elde edilebilecek bilgi ve beceriye ihtiyaç doğurur. İşte bu toplumsal ihtiyaca cevap verebilecek niteliğiyle özel bir dönem olarak çocukluk böyle ortaya çıkar. Çocukluğu ortaya çıkaran toplumsal koşullar kadar, zihinsel ve kültürel evrim de önemlidir (Doğan, 2000: 176-177).

Çocukluğun toplumsal tarihini inceleyenler, çocukluğun yok oluşundan söz etmektedirler. Yaşanan toplumsal gelişmeler ve özellikle teknolojik ilerlemenin de etkisi ile gelinen noktada ‘yetişkinleştirilmiş çocuğun’ ya da ‘çocuklaştırılmış yetişkinin’ doğuşu görülmektedir. Günümüz koşullarında çocuğun değer ve üslupları ile yetişkinlerinki karışık birleşmeye doğru gitmektedirler (Tuncel-Yazgan, 1998). Çocukluk belirlenmiş süreye bağlı evrensel bir yaşantı değil, tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Bu olgu, kültürel çeşitliliğe ve göreceliğe sahiptir. Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki sınırın belirlenmesi tarihsel dönemlere göre değişiklik göstermektedir. Çocukluk, yaşamın özel bir evresi olarak kabul edilmiştir. Yaşam doğumdan ölüme kesintisiz bir süreç olmaktan çıkarılmış, bir evreden diğerine geçişler söz konusu olmuştur.

On yedinci yüzyılla birlikte gelen ve çağdaş tanımı şekillendiren çocukluk kavramı, çocuğun masumiyetini ve zayıflığını vurguluyordu. Çocukluk, zayıflık, akıl dışılık, çaresizlik ve bağımlılık gibi negatif özellikler ile birleştirilmiştir (Polat, 2001: 63). Çocukluğu yaratan okul eğitiminin zorunluluğu ise ulusun ”yurttaş”a olan ihtiyacından kaynaklanır. Bu anlamda çocukluk, bireyin, dünyasına doğduğu “biyolojik” ana babasından ayrılıp kendisine sahip çıkan “yeni” bir anababa güdümüne girmesi olarak da değerlendirilebilir. Çocukluk, çocuğun modern iktisadi (kapitalist) sistemin ihtiyaçlarına uygun bir “işleyen” ve ulus-devletin ihtiyacına uygun bir yurttaş haline getirilmek üzere evinden ve ana babasından koparılarak okula” kapatılma”sıyla karakterize edilebilecek bir süreçtir. Bu popüler kültür ürünlerinin yoğun ve etkin biçimde eşlik edip desteklediği bir topsallaştırma sürecidir (Altay, 2007:94).

Çocuğun tarihi, insanlığın tarihi ile özdeştir. Ancak, “çocukluğun” kendine özgü bir döneme yerleştirmesi toplumsal anlamda çok daha geç bir dönemin ürünüdür. Tarihte çocukluk, homojen bir olgu değildir. Kültürden kültüre, uygarlıktan uygarlığa göre felsefe, uygulama ve ele alınış biçimlerine göre değişim göstermektedir. Toplumlar kendi kültür ve değerlerine göre çocuğun konumunu niteleyen farklılıklar yaratmışlardır. Bu nedenle çocukluk, tek ve evrensel kültüre indirgenememektedir (Doğan, 2000, s.1-2). Çocukluk sosyolojisinin gelişimini tanımlamak, çocukluk kavramlarının farklı şekillerde ve görüşlerde tanımlanması temeli üzerine yapılandırılmıştır. Çocukların konumunu

iyileştirmek için yapılan araştırmacılar ve toplumda çocuğa yönelik değerlendirme çocuk haklarını geliştirmek için yapılan eylem hareketleri çocukluğun gelişimini hızlandırmıştır. Modern çocuk hakları hareketinin gelişimi ile çocukluk sosyoloji bazı ortak zemin ıslahı paylaşmaktadır (Alaen, 2010).

Çocukluk tarihi konusundaki çalışmalar ve düşünceler, çocukluğun doğal var olan özelliklerinin büyük ölçüde toplumsal ve değişken olduklarını göstermiştir. Genel bir tanımla insanın doğumundan ergenliğe geçişi arasındaki döneme çocukluk dönemi denmektedir. Çocukluk kavramı oldukça modern bir kavramdır. Yüzyıllarca bireyin yaşamının ilk on sekiz yılının belirleyicisi olduğunu, daha sonraki dönemlerde gelişimin ve işleyişin temelini oluşturduğunu düşüncesi zamanla yapılandırılmıştır ve yerleşmiştir. Çocukluk kavramının gelişimi ve şekillenmesine yönelik kısım bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

2.2 Çocukluğun Tarihçesi

1600'lü yıllardan sonra çocukluk kavramı şekillenmeye başladı. Çocukluk yedi yaş ile ergenlik arasında bir dönem olarak ifade edilirken, Rönesans'ın etkisiyle çocuklar küçük yetişkin olmaktan çıkmıştır. Rönesanstan önce çocuklar çağdaş sanatta küçük yetişkinler olarak betimleniyorlardı. Bu onların toplumdaki rollerini yansıtıyordu (Franklin, 1993: 24). 17. yüzyıldan itibaren çocuklar pek çok yönden yetişkinlerden farklıydılar. Bu dönemde çocuklar yetişkinlerinkine benzemeyen giysilere, oyunlara, öykülere ve müziğe sahiplerdi. Ancak bu olanaklara da sadece zengin ailelerin erkek çocukları sahipti. Yoksul ailelerin çocukları ise hâlâ ailelerinin küçültülmüş giysilerini giymekteydiler (Akyüz, 2001: 5). Rousseau'ya göre, çocuk vahşi bir çiçektir. Çocuğun kendiliğindenliği, doğallığı, sevinci ve saflığı yüceltilmesi gereken özellikleridir. Eğitim, çocuğun doğal ve organik yapısını bozmayacak şekilde verilmelidir. Çünkü Romantik Çocuk Anlayışına göre; çocuk, okur-yazarlık, eğitim, akıl, benlik-denetimi ve ayıp gibi etkenlerin zayıflattığı dürüstlük, anlama, merak ve kendiliğindenlik gibi doğuştan gelen bazı becerilere sahiptir (Postman, 1995: 80). Çocukların tanımlaması, çocuk yaşantıları olan çocukluğun çeşitlenmesi yanı sıra sosyal, tarihsel, kültürel faktörler dizisi tarafından şekillendirilen sosyal yapılandırıcılardır. Çocuk

olmak hiçbir değişmez süreçte evrensel tecrübe değildir. Tarihin yanı sıra farklı kültürler çocukluğun farklı kültürlerini inşa eder (Franklin, 1996: 9). Tarihsel olarak baskın olan çocuk imgeleri, egemen olan siyasal, toplumsal ve dinsel karakterlerden türetilmekteydi. Modern imgeler hakkında göze çarpan nokta, onların bilimsel kökenli olduğudur veya olduğunun söylenmesidir. Bu imgelerin bilimsel kökeni onları toplumsal, siyasal veya dinsel kökleri olanlardan daha geçerli hale getirmemiştir. Bazı çağdaş çocuk imgelerinin bilimsel kökeni, onları bazı yönlerden geçmiş imgelerden daha da zor başa çıkılacak hale getirmiştir (Elkind, 1999:28-31). Türk toplumunda aile söz konusu olduğunda akla daima çocuk gelmektedir. Gelenksel Türk Toplumunda çocuksuz ev düşünülemez (Oktay, 1994). Eski toplumlar çocuklarını sömürerek, ezerek, acımadan çalıştırarak, kırbaçalayarak yetiştirmişler, işe yaramaz olunca evden atmışlar ya da öldürmüşlerdir. Çocuğun ancak anne babaya yaradığı ölçüde değeri vardır.

Eski çağlarda, çocuğun yazgısı anasının yazgısına bağlıydı. Her ikisi de, kölelerden biraz daha iyi durumdaydılar. Ama bu, döve döve sakat bırakılmalarını, kurban edilmelerini önleyemiyordu. Köleci Antik Yunan ve Roma uygarlıklarında babanın aile üzerindeki otoritesi sonsuzdu. Romalı baba, çocuğunu dilediği gibi cezalandırabilir, alıp satabilir, sakat bırakabilir ve öldürebilirdi. Gerçek şu ki, eski toplumlar, çocuklarını sömürerek, ezerek, acımadan çalıştırarak, kırbaçalayarak yetiştirmişler, işe yaramaz olunca evden atmışlar ya da öldürmüşlerdir (Yörükoğlu, 1984; Akt: Yapıcı ve Yapıcı, 2004). Demokrasi ve eğitim konusunda en önemli düşünce ve ilkelerin ortaya atıldığı eski Yunanda çocukların değerine bakıldığında, eğitim çocuk için değildi; çocuk eğitime kurban ediliyordu. Çetin sınavlardan geçip sağ kalanlar erişkin safında yer alıyor, sakat kalanlar da yaşama hakkını yitiriyodu.

Aristo, insan yaşamında çocukluğu bir felaket olarak sunuyordu. İnsan yaşamını tehlikeye sokabilecek her türlü zorluklar, hastalıklar, kazalar arasında çocukluk dönemi de bulunuyordu. Çocuk, hareketlerinde aklını kullanmadığı için erdeme ulaşamazdı. Çocukluk kendi haline bırakılacak olursa, mutsuzluk ve huzursuzluktan ibaretti. Augustin, yüzyıllarca etkisini sürdürecektir anlayışında, çocukluğu günahkarlıkla niteliyordu. Augustin'e göre, bebeğin, annesinin memesine saldırması bile, kıskanç olması, kimseyle

bir şeyini paylaşmak istememesi gibi günahkarlığının belirtisiydi. Augustin, çocuğun iyiliğe yatkınlığını da onun zayıflığına bağlamaktadır (Bumin, 1983; Akt: Yapıcı ve Yapıcı, 2004).

Eski dünyanın çocukluk yıllarının önemini tanımakla birlikte, çocuklar karşısında bugünkü bakımı ve korumayı gösteremediği de açıktır. Romanın yıkılmasından hemen sonra Hristiyanlığın yaygınlaşmasının sonucu olarak çocukların durumu iyileşmeye başladı. Aziz Augustine(354-430) çocukluğunu anlattığı otobiyografisinde çocukluğun geçmişte varsayıldığından daha karmaşık olduğunu, yetişkinliğin kökleri çocuklukta olduğu için erken çocuğu anlamak gerektiğini savundu; ancak bu önerinin etkileri ile sınırlı kaldı. Ortaçağ boyunca çocukların masumluluğu ve saflığı görüşü geliştirmeyi savundu (Onur, 2005: 24) .

Antik çağda çocuk imgesi toplumun yasaları ve kültürü içinde eğitilmesi gereken küçük bir yurttaş imgesiydi. Eski Roma'da kadınların erkeklerle diğer antik toplumlarda olduğundan daha eşit bir konumu vardı; hem kızlar hem erkekler, disiplinin katı olduğu ve okuma yazmayı kâmiş kalemle ve balmumu tabletle öğrendikleri okullara giderlerdi. Ortaçağ'da çocuklara daha kötü davranılırdı ve yaygın çocuk imgesi de mal veya kölelik ideolojisi ile tutarlı olan bir taşınır eşya ya da bir mülk parçası idi. Ortaçağ kaleleri çocuklara göre yerler değildi, rahat yaşamaktan çok savunma için inşa edilmişlerdi. Kölelerin çocukları hayvanlarla birlikte yaşar ve çalışırlardı. Disiplin katı, cezalar ağırdı. Çocukluğu görmezden gelen Ortaçağ'ın yazılı kültüründe çocuk üzerine yazılmış özel eserler ve çalışmalar yoktur (Doğan 2000, 155).

Çocukla belli bir yakınlığı gerektiren aile ilişkileri ilk olarak burjuva ailelerinde doğmaya başladı. 17. yüzyılda yazılmış bir çok anı kitabında, burjuva ailelerinin çocuklarına gösterdiği yakınlıktan, şaşkınlıkla bahsedildiği görülmektedir. Çocuklarıyla ilgilenen, onları seven ve değer veren bu burjuva aileleri, (geleneksel) çocuk eğitimini alt üst etmekle suçlanıyordu (Bumin, 1983; Akt: Yapıcı ve Yapıcı, 2004).

Rousseau'ya göre, çocuk vahşi bir çiçektir. Emile adlı romanında yazar, çocuğun yetişkinden farklı olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla çocuğa ait durumların ve

davranışların da farklı olacağını savunmuştur. Eğitim çocuğun doğal yapısını bozmayacak şekilde verilmelidir. Rousseau'ya göre, çocuk, okur-yazarlık, eğitim, akıl, benlik-denetimi ve ayıp gibi etkenlerin zayıflattığı dürüstlük, anlama, merak ve kendiliğindenlik gibi doğuştan gelen bazı becerilere sahiptir.

Çocukla belli bir yakınlığı gerektiren aile ilişkileri ilk olarak burjuva ailelerinde doğmaya başladı. 17. yüzyılda yazılmış bir çok anı kitabında, burjuva ailelerinin çocuklarına gösterdiği yakınlıktan, şaşkınlıkla bahsedildiği görülmektedir. Çocuklarıyla ilgilenen, onları seven ve değer veren bu burjuva aileleri, (geleneksel) çocuk eğitimini alt üst etmekle suçlanıyordu (Bumin, 1983; Akt: Yapıcı ve Yapıcı, 2004).

1600-1800 yılları arasında eğitimde büyük değişiklikler oldu. Rönesans döneminde eğitimde yaşa önem verilmiyordu ve eğitim hayat boyu sürecek bir etkinlik olarak ele alınıyor, her yaşta insan birlikte eğleniyordu (Franklin, 1993: 25). Hristiyanlığın doğuşuna birlikte acıma, düşküne ve güçsüze yardım duyguları toplumlara yayılmaya başladı. Öldürme, çalma ve zina gibi büyük günahlar arasında yer aldı. Tanrı korkusuyla da olsa insancıl davranışlar egemen olmaya başladı. Bunun sonucunda çocuklar ve kadınlar daha çok korunup kollandı. Kilise kimsesiz çocukları kanatları altına aldı; onları Tanrı yolunda eğitmeye başladı. Aslında amaç çocukları kurtarmak değil, onları dinin ve Tanrı'nın buyruğuna sokmaktı. Yeniden doğuş Rönesans', İtalya'da yeni doğan çocukların enseleri kızgın demirle dağlanırdı. Romalılardan başlayarak 19. Yüzyıla dek Avrupa'da güçlü olsunlar diye bebekler buzlu suya sokulup çıkarılırdı. Hristiyanlıkta yeni doğanların üzerine kutsal su serperek vaftiz etme, çok eski çağlardan gelen bir geleneğin kalıntısıdır. Erkek ve kız çocuklarının vahşice sünnet edilmeleri de büyük dinlerin doğuşundan çok öncelere uzanan işkence biçimidir. İtalya'da kilise korosunda şarkı söyleyen erkek çocuklar ergenlik çağına girince sesleri bozulmasın diye iğdiş edilirlerdi. Din adına uygulanan bu hayvanca işlem de 19.yüzyılın ortalarına kadar süregelmişti.

Türkiye'deki çocukluk anlayışının ne olduğunu anlamak için dinsel inançlara bakılması gerekir. İslam düşünürleri, çocukla ilgili konuları bağımsız bir inceleme alanı durumuna getirmişlerdir. Çocukluk, İslamiyet'te geniş ve ayrıntılı olarak ele alınan konulardan biridir.

Kuran ve Sünnet'te, buluğ yaşına kadar çocuğun mükellef sayılmıştır (Tan, 1993). Ayet ve hadislerde, çocukluğun yetişkinlikten farklı ve özel bir biyolojik evre olduğu, yetişkinliğe belli bir hazırlık ve yetiştirme sonucunda ulaşıldığı, çocuğun yetiştirilmesinde sorumluluğun yetişkinlere verildiği görülmektedir. İslam dini birçok bakımdan çocuklara karşı öteki dinlerden daha hoşgörülüydü. Çocuklara da ana baba sözü dinlemeleri, saygılı olmaları ve yaşlılıklarında onlara iyi davranmaları öğütlenir. Bu insancıl buyruklar yanında öteki büyükler dinler gibi İslam'lık da ana babaya baş kaldırmayı en büyük günahlardan sayar. Ana babaya karşı gelmek ise Allah'a karşı gelmekle eş tutulur. Yani baba zalim, ayyaş ve hasta bir kişi de olsa çocuklara düşen boyun eğmektir. Dayak her çağda her yerde bol bol kullanılan bir eğitim yöntemiydi.

Türk toplumlarında çocuğun yetişkinlerden farklı bir yapısı olduğu kabul edilmiş, ancak geleceğin büyükleri olacak çocuklara verilen eğitim, onları yetişkin dünyasına hazırlamayı öncelikli görmüştür. Yetişkin çocuk imajı, Türk kültüründe de etkili olmuştur. Orta Asya'da yaşayan Türkler göçebe hayatın ihtiyacını karşılayacak bir eğitim sistemine sahip olmuşlardır. Tabiat şartlarına dayanmak, savaş ve akınların gereği olan silah, spor, binicilik, avcılık ve hayvancılık ile ilgili bilgileri yetişkinlerden yetişenlere aktarmışlardır. Her yaş grubundan beklenen davranışlar, üzerilerine almaları gereken sorumluluklar ve imtiyazlar belirlenmiştir. Bu toplumlarda bir çocuk, ancak kahramanlık gösterdikten sonra isim kazanır ve evlenebilirdi. Aynı zamanda Türk kültüründe çocuğa verilen değer, bir yetişkin görevi verilerek de yerine getirilirdi. Örneğin. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda çocuklara resmi kurumlarda sembolik görevler verilir; çocuklar o gün Cumhurbaşkanı, Başbakan, Vali görevini üstlenirler (Çetinkaya, 1998: 4).

Freud, bilimsel çerçevede, çocuk zihninin bir yapısı ve içeriği olduğunu, çocuğun cinselliğini, karmaşalar ve içgüdüsel psişik dürtülerle yüklü bulunduğunu belirtmiştir; yetişkinliğe geçiş sürecinde çocuk, bunları yenmek, aşmak, bastırmak çabasıdadır. Dolayısı ile Freud, Locke' a karşıt ve Rousseau' ya benzer zihnin doğuştan boş bir levha olmadığını düşünmektedir. Doğal gerçekler göz önüne alındığı takdirde, kişilik bozukluklarının ortaya çıkması beklenebilecektir. Fakat Freud, çocukla anne-baba arasındaki ilk etkileşimlerin yetişkin kişiliğini belirlemedeki önemini göstererek,

Rousseau'ya karşı Locke' a benzer tavır almaktadır (Tan, 1993). Rousseau temelde sağlam olan görüşlerini abartarak coşkuyla savunmuştur. Bununla beraber, Rousseau'nun düşüncelerini uygulamak çok zordu ama eski kalıplaşmış tutumları sarsmada büyük etkisi oldu. Daha önemlisi kendinden sonra gelen ve onu izleyen büyük eğitimciler Rousseau'nun ilkelerini az çok değiştirerek, geliştirerek uygulamaya koydular.

ABD'de çocuk imgeleri hızla değişen toplumla birlikte değişti. Sömürgecilik zamanlarında, çocuklar çiftlikte çalışacak veya küçük yaşlarda ev dışında çırak olarak çalıştırılacak ticari kazanç olarak görülmekteydi. Kölelerin çocukları bu imgenin en uç örneğini oluşturmaktaydı; ancak şafaktan gün batımına kadar çalıştırılanlar sadece bu çocuklar değildi. Endüstri devrimiyle birlikte, özellikle göçmenlerin ve yoksulların kız ve erkek çocukları olmak üzere çocuklar, çocuk emeğinin zalimliği herkes tarafından kabul edilene kadar, ucuz fabrika işçileri olarak görülmeye başlandı. Bunu izleyen sosyal reform hareketi, çocuk imgesini ucuz fabrika işçiliğinden, fabrika işinde çalışan çırak imgesine dönüştürmüştür. Endüstriyel kentler ve fabrika ile modern işçilere olan gereksinimlerle birlikte, çocukların özel doğası, gereği onlardan ucuz işgücü olarak faydalanma biçimini getirmiştir (Postman,1995).

Pestalozzi ve Frobel ana babaları doğrudan eleştirmemişlerdir; ancak onlara daha doğru bir çocuk imgesinin verilmesi gerektiğine ve bunun daha sağlıklı çocuk yetiştirme uygulamalarına yol açacağına inanmışlardı. Pestalozzi ve Frobel tarafından uygulanan ana-baba eğitimi erken çocukluk eğitimin önemli bir bileşimidir. Doğan (2000), aile,ekonomi, eğitim, hukuk, siyaset, ahlak gibi temel toplumsal kurumları değişimin derinden yaşayan kurumların başında geldiğini ifade etmektedir. Sanayi devrimi, kendi kendine devam eden bir ekonomik birim olarak ailenin işlevlerinde değişiklik yapmıştır. Ekonomik örgütlenmeler aile ortamı dışında gerçekleşirken, çocuklar mesleki olarak ailenin dışında da hareketli olmaya başlamışlardır. Böylece, aile ekonomik üretim aktiviteleriyle birlikte refah ve koruyucu işlevlerini de kaybetmeye başlamıştır. Bundan böyle yoksulluk, sağlık vb. toplumun sorumluluğu olmaya başlamıştır.

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda Sigmund Freud ve John Dewey çocuğun doğal haklarıyla uygarlığın istemlerinin nasıl dengeleneceği üzerine yaptıkları çalışmalarla, onaltıncı yüzyıldan yirminci yüzyıla uzanan çocukluk anlayışının bir sentez ve özetini gerçekleştirmişlerdir (Tan, 1993: 2). Sanayi devrimi ile birlikte, ABD ve İngiltere gibi gelişmekte olan sanayi ülkelerinde, alt sınıfların çocukları fabrikalar için gerekli emeğin önemli bir unsurunu oluşturdular. Küçük yaşta çalışmaya başlamalarıyla birlikte, alt sınıf çocukların “çocuklukları” yoktu denilebilir (Spring, 1991). Gittikçe artan teknolojik ve bilimsel ilerlemelerle birlikte, çocukların fabrikalardan okullara yönlendirilmeleri bir zorunluluk gibi algılanmaya başlandı. Çünkü, daha fazla eğitilmiş insana ihtiyaç vardı. Bu da, çocukların tekrar çocukluklarına kavuşmaları anlamına geliyordu. Deyim yerindeyse, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başı çocuğun dünyasını keşfetme zamanları oldu. Birçok insan, akademik yaşamını ve enerjisini çocukluğun keşfedilmesine ayırdı. Bunlardan en ünlüsü ve çocuk eğitimine damgasını vuranlardan birisi de; Jean Piaget’dir. Piaget, zihinsel olarak ortaçağda kalmış insanlara, çocukluğun kendine has bir takım bilişsel ve duyuşsal nitelikleri olduğunu göstererek eğitim kurumlarının kendisini çocukların bilişsel ve duyuşsal beklentilerine göre ayarlamasına katkıda bulundu (Akt: Yapıcı ve Yapıcı, 2004). Bu çocukların eğitilmesinde bu vurguyu yansıtır. 20.yüzyılda egemen çocuk paradigması, üç temel varsayıma dayanır:

- a) Çocuklar, yetişkinlerden farklıdır ya da çocuklar özel bir biyolojik kategori oluştururlar.
- b) Çocukların yetişkinliğe hazırlanması, yetiştirilmesi gerekir ya da yetişkinlik bir kazanımdır.
- c) Çocukların yetiştirilmesi sorumluluğu yetişkinlere aittir (Tezcan, 2005: 8-9).

Toplumların ihtiyaç duyduğu insan modeli, çocuğun önem ve işlevini etkilemiştir. Örneğin insanlığın yerleşik kültüre geçişi; bir toplumun savaşçı, göçebe ya da ziraatçı oluşu; dağ, step ya da deniz kenarında yaşaması, çocuğu ve genç kuşakları etkilemiştir. Sonuç olarak çocukluk geleneksel kültürlerde sabit ve değişmez bir dönemi ifade etmediği gibi bugünkü anlamda evrensel bir anlama da sahip değildir (Doğan,2000). Çocukluk kavramı oldukça

modern bir kavramdır. Birkaç yüz yıl önce birçok insan yaşamın ilk 18 yılının belirleyici olduğunu, daha sonraki gelişimin ve işleyişin temelini oluşturduğunu düşünmemiştir.

2.3 Hak

Hak hukukun temel kavramlarının başında gelir. O kadar ki, yabancı hukuklarda hakkı ifade eden kelime ile hukuku ifade eden kelime aynıdır. Hak kavramını açıklayan farklı görüşler ve tanımlamalar vardır. Hak, hukuken korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanınan menfaattir (Oğuzman ve Barlas, 2010: 129). Hak kavramı, hukukun başlangıcı ve temelidir. Tartışılmaz olan ve herkes tarafından kabul edilmesi gereken özgürlükler olarak nitelendirilen hak, kendine saygı gösterilmesin zorunlu kılar. Haklar, kişiye saygı anlayışına uygun ve adil olarak sağlanacağı garanti edilen koşullar, ayrıcalıklar, fırsatlar ve yetkilerin bir bütünüdür. Kepenekçi'ye göre (2008), hukuk bir düzeni; hak ise, bu hukuk düzeni tarafından korunan çıkarı anlatır. Hukuksal anlamda, hukuk düzeni tarafından kişilere tanınmış olan yetkilere ve bu yetkilerden yararlanılmasına kişinin iradesine bırakılmış olan çıkara "hak" denir (Kepenekçi, 2008: 35). Bireyin sahip olduğu özgürlükler ve çıkarlar olarak tanımlanan "hak" kavramı; insanın bir hakka sahip olması, başkalarının da aynı haklara sahip olmasını ifade edilebilir. Temelde eşitliğin savunulduğu bir toplumda, haklar bakımından insanlar arasında ayrıcalık gözetilemez. Şu halde, her hak, kendisiyle birlikte bir yükümlülük getirir. Kuşkusuz bu sorumluluk, başkalarının aynı hakka saygı göstermedir. Herkesin hak sahibi olduğu, fakat hiç kimsenin sorumluluk sahibi olmadığı toplumlarda karşılıklı haklar ve kişilerin birbirine saygısı yerine tam bir kargaşa ve adaletsizlik yer alacaktır. Bu durum sadece bireyler için değil, toplumsal düzeyde ve uluslar için de geçerlidir. Buna ek olarak; James ve James (2008), yasal hakkı, " Ülke yarasınca tanınan ve uygulanan" bir yetki olarak ifade eder (James ve James, 2008: 109) .

Hak kavramları sosyal açıdan farklı yollarla yapılandırılır ve doğal ya da tam hak yoktur. Fakat hakların farklı çeşitleri bireyler ve toplumun diğer kalanı arasındaki farklı algılardan gelir. Bu farklılıklar gerilimlerin ve tartışmaların temelidir ve hakların iki temel fikri özgürlük ve refah hakları tartışıla gelen konu olarak karşımıza çıkar (Jones ve Welch,2010:

30). Hak bir şeyi elde etmek veya belirli bir şekilde kazanmak için yasal ya da ahlak zemininde hukuken caiz olan taleptir. Yasal ve ahlaki haklar sıklıkla aynı olmalarına rağmen ahlaki hakkın oluşumu yasal hakkın içinde temsil edilmeyebilir. Güçlendirilmesi benzer davalarda ve mahkemelerce izlenirken yasal bir hak ahlaki bir hakkı içermeyebilir (James ve James, 2008: 109). Son dönemde güncel insan haklarına bakıldığında nispeten özellikle Batı’da hakların kullanımına dair haklarının hitabının ve kullanımına dair bir değer mirasının varlığı söz konusudur ve hak kavramıyla ilişkilendirilen değerlerin, kavramların anlama yaygındır (Jones ve Welch,2010 :30). Toplumların gelişimi ve refahının göstergesi, ancak bireylerin sahip olduğu hakların ve özgürlüklerin tam olarak kullanıldığı hak temelli bir yaklaşıma sahip bir yapıda ortaya çıkar.

Hak temelli yaklaşım, kişileri “hak sahibi” ve devleti “birincil görev sahibi” olarak tanımlayan yaklaşımdır. Kişiler, etkin öznelerdir ve haklarını talep etmek için güçlendirilirler. Bu yaklaşım, kamusal, siyasal, ahlaki ve yargısal sorumluluk ile görev kavramları ile doğrudan ilişkilidir. Devletin bağlayıcı ahlaki ve yasal görevleri bulunur. Kişiler, yardımı/ hizmeti/ desteği hak etme yerine yardım/ hizmet/ destek görme hakkına sahiptir. Hak temelli yaklaşım, sadece görünen sorunları ele almak yerine, sorunların nedenlerini araştırır ve sorunları kaynağında çözmeye odaklanır. Hak temelli yaklaşım, “gelişme” kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Gelişme, insanların hak ettikleri bir yaşam için karar verme seçeneklerini arttıran, kendilerine verilmiş ya da yaratılmış olanaklardır (Gündem Çocuk, 2008).

Haklar, kuşkusuz çocuk hakları, deyimi kesinlikten yoksun olup genelde bir slogan olarak söylenir. Çocuk hakları konusu karmaşık ve toplumsal sorunların yanı sıra felsefi, ahlaki ve yasal sorunları da içermektedir. Bu karmaşıklık kısmen gördüğü büyük ilginin sonucu olarak “haklar” deyiminin çok çeşitli anlamlarda kullanılmış olmasından ve politik felsefecilerin konuyu dar bir kapsama indirgemesinden ileri gelmektedir. Kısmen de çocuklar için istenilen hakların türlerini yansıtır, örneğin oy kullanma, çalışma, mülk sahibi olma, seyahat etme, koruyucusunu seçme, garantili bir gelire sahip olma, yasal ve mali sorumluluklar üstlenme, öğrenimi denetleme, ilaç kullanma gibi hakları sergiler. Genelde çocukların kişisel dokunulmazlık, özerklik, kişisel özgürlük ve insan ırkının yasal

herhangi bir üyesine gösterilen saygıyı görme hakları bulunur. Bunlar, sadece istenilen hakların çeşitliliği açısından değil, bunları uygulamaya geçirmenin güçlükleri, bu hakları karşılamak için gerekli olan kaynaklar ve bu hakları vermenin getireceği politik sonuçlar açısından da çok karmaşıktır. Bu güçlüğün bir kısmı sınıflamayla çözülebilir ve bir haklar tartışmasında çizilmesi gereken ayırım çizgisi, olası yasal hakları manevi haklardan ayıran çizgidir (Ballar, 1998).

Bu sınıflandırmada en genel ayırım, özel haklar ile kamu hakları ayırımıdır. Hukuk kuralları, düzenledikleri ilişkiler bakımından özel hukuk ve kamu hukuku şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu ayırım haklara da yansımış ve özel hukuk tarafından düzenlenen haklara özel haklar, kamu hukuku tarafından düzenlenen haklara da kamu hakları adı verilmiştir. Kamu hukukundan doğan haklar, insan hakları ya da temel hak ve özgürlükler olarak da adlandırılmaktadır. Kamu haklarının kazanılması, kullanılması, korunması, sınırlandırılması ve kaybedilmesi, tamamen kendine özgü kurallar içinde gerçekleşir. Bu konuda vatandaşla yabancı, gerçek kişiyle tüzel kişi arasında, hatta vatandaşlar arasında dahi ayrımlar yapılabilmektedir. Özel haklar ise nitelikleri gereği, kamu haklarından farklıdır. Kamu haklarının aksine, genellikle kişiler arasında eşitlik esası geçerlidir. Doğrudan doğruya özel hukuk tarafından düzenlenen bu hakların kazanılması, kapsamı, kullanılması ve sona ermesi özel hukuk hükümleri çerçevesinde gerçekleşir. Bu haklara örnek olarak isim hakkı, alacak hakkı, evlenme hakkı ve velayet hakkını sayabilir (Gündem Çocuk, 2008).

Günlük dilde ve hukuk dilinde farklı anlamlarda kullanılmakta olan hak kavramı, hukuksal açıdan zengin bir içeriğe sahip bulunmaktadır. Hak, hukuk düzenince tanınmış, sınırı, konusu, kullanılma şekli ve koşulları gösterilmiş, yararlanılması toplumca sağlanmış özgürlüklerdir. Hukuksal yapı tarafından bireyler özgür irade gücüne sahiptir. Gücün kullanılıp kullanılmaması ise bireyin kendi değerlendirmesine bağlıdır.

2.4 Çocuk Hakları

İçinde bulunduğumuz çağ, dünyada demokrasinin, barışın, hoşgörünün sembolü olan “İnsan Hakları” ve “Çocuk Hakları” gibi iki önemli kavramın geliştirilmesi ve nitelikli

olarak anlaşılabilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. İnsan Hakları'nın doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkan Çocuk Hakları da gün geçtikçe önemini arttırmaktadır. Anne babası tarafından dünyaya geleceği bilindiği andan itibaren insan, korunma, sağlıklı olarak dünyaya gelme, yaşama hakkına sahiptir.

Akyüz (2000) çocuk haklarını, kanunen veya ahlakî olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu, eğitim, sağlık, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavram olarak açıklamıştır. Çocuk hakları kavramı geniş anlamda toplumsal, felsefî, ahlâkî ve hukuksal boyutları içeren bir kavramdır. Franklin (1993) ise, çocuk haklarını felsefi ve hukuksal olmak üzere iki yaklaşımda ele almıştır. Felsefi yaklaşımla çocuk hakları, refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklar olmak üzere dört başlıkta toplanmaktadır.

Refah hakları, çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim gereksinimlerini sağlar. Bu haklar çocuğun güvenliğinin asgari koşullarını oluşturur. Ancak mahkemeler, dünyadan yoksulluğun kaldırılmasına karar veremediklerine göre, hükümetler de her zaman bu tür refah haklarını karşılayamamaktadırlar. Anayasa hukuku açısından ekonomik ve sosyal haklar olarak da nitelendirilen bu haklar, anayasalar ve uluslararası sözleşmelerde devletin ekonomik kalkınması ve mali gücü ile sınırlandırılmaktadır. Korumacı haklar, çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal; fiziksel, duygusal kötü muameleden ya da başka herhangi bir tehlikeden koruyan haklardır. Çocuklarını felsefi yaklaşımla ele alanlarkorumacı hakların çocukları yetişkinlere bağımlı kıldığını ve özerkliklerini yok ettiğini ileri sürerler. Bu nedenle de, bu hakların tanınması ve uygulanmasında hassas olmak gerektiğini belirtirler.

Yetişkin hakları ise, yetişkinlerin sahip olduğu hakların çocuklara da tanınması anlamına gelmektedir. Bu görüşü savunanlara göre, 'yaş' ayrıcalık vermek ya da vermemek bakımından keyfi ölçüttür. Yetişkin haklarını çocuklara da tanıtmak, onların bu alanlarındaki özerkliklerini ve bağımsızlıklarını artırır. Şu anda çocuklar, yetişkinlerin tam ve özgür yaşam için vazgeçilmez gördükleri haklardan yoksundurlar. Örneğin oy kullanma,

çalışma, evlenme, araba kullanma gibi. Ana-babalara karşı haklar, çocukların ergenlikten önce ana-babaları karşısında bağımsızlıklarını sağlayan haklar olarak nitelendirilmektedirler. Ana-babalara karşı bu haklar, “ne yenileceği, çocuğun saçlarının ne kadar uzun olacağı, hangi televizyon programını izleyebileceği gibi konulardan evi terk etmek ya da kürtaj yaptırmak gibi önemli sorunlara kadar birçok konuda çocuklara karar özgürlüğü tanır (Franklin, 1993: 31-32).

Sözleşme’de yer alan çocuk hakları; yaşamsal haklar, gelişme hakları, korunma hakları ve katılım hakları olmak üzere bir başka dört grupta da toplanabilir. Yaşamsal haklar; çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını öngören haklardır. Gelişme hakları; çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi haklardır. Korunma Hakları; çocuğun her türlü ihmal ve istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlar yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çocuk işçiliği; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, ilaç bağımlılığı ve mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasına sağlayan haklardır. Katılma Hakları ise, çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik haklardır. Bu haklar, görüşlerini açıklama ve kendisini ifade etme yöneliktir (Akyüz, 2000:5). Çocuk hakları insan haklarının ve anayasal temel hakların on sekiz yaşından küçük çocuklara da tanınmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu kavram 1989’da Birleşmiş Milletlerce benimsenmiş ve 1994’te Türkiye Cumhuriyeti tarafından da onaylanmış olan Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi’yle hukuk yazınına girmiştir (Serozan, 2005 : 9)

Çocuk hakları çocukların en çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Bütün haklar temelde birtakım yükümlülük ve sorumluluk akla getirir. Bunlar güçlülerin güçsüzlere, yetişkinlerin yetişmekte olanlara karşı yükümlülükleridir (Doğan, 2000: 179). Çocuk hakları, yetişkin haklarıyla çelişki içinde değildir; tersine insan hakları hukukunun bir parçasıdır. Çocukların diğer insanlara karşı özel haklara sahip olması değil, gelişme gereksinimleri nedeniyle özel insan haklarına sahip olması anlamına gelir. Bu bakımdan çocuk hakları, insan hakları öğretisinde olduğu gibi, doğal hukuk ve pozitif

hukuk yaklaşımları ile ele alınabilir. Çocuk hakları bağlamında doğal hukuk; çocuğun insan olması, aynı zamanda da bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tümü şeklinde tanımlanabilirken; pozitif hukuk, kanunlarda ve uluslararası sözleşmelerde ayrıntıları ile düzenlenen, belirli bir güvenceye ve özellikle de yargı organlarınca gerçekleştirilecek koruma yollarına kavuşturulan haklardan oluşur. (Akyüz, 2000: 3). Çocuk haklarını içeren özellikler ÇHS'nin ışığında oluşturulan ilke ve hükümler modern bir yaklaşımla düzenlenip örgütlendiğinde amacına hizmet eden çocuk hakları yaklaşımı olur.

Çağdaş yaklaşım; çocukların, insan haklarından yararlanmaları için gerekli örgütsel düzenlemeleri gerçekleştirilmeyi, kurumsal hizmet üretmeyi ve adaletli uygulamaları içermektedir. Çağdaş yaklaşımın amaçları;

- a) Toplumsal yaşam içinde çocukların kişisel, sosyal, kültürel ve ekonomik etkililiğini sağlamak,
- b) Birey olarak çocukların kendi yaşamı ve kaynakları üzerinde denetim sahibi olmasına ve karar vermesine olanak sağlamak,
- c) Çocukların var olan gücünü ve egemenliğini kullanmasını olanak sağlayarak üretkenliğini ve yaratıcılığını harekete geçirmek
- d) Çocukların çoğulcu ve demokratik toplum yapısı içinde insanca yaşama ve gelişme koşullarını geliştirmek,
- e) Çocukların gereksinimlerini karşılama olanaklarını ve sorun çözmeyeteneklerini arttırarak, yaşam kaliteleleirni yükseltmek, özgür ve mutlu bir yaşam sürmelerine yardımcı olmaktır (Cılga, 2010:11-12).

Anayasal ve sözleşmesel altyapıda anılıp tanınan çocuk haklarının hem devlet hem özel kişiler için bağlayıcı olduğu, pozitif hukukun yürüyen parçasını oluşturduğu kesindir. Ama bu hakların yaşama geçirilebilirliği (cebren icrası) zordur. Çoğunlukla salt pragmatik düzeyde kalan ve normatif gücü eksik olan bu çerçeve kurallarda anılmış hakların güncelleştirilebilmeleri için özel bir yasal transformatöre, açıkçası uyum ve uygulama

yasalarına, ama ondan da önemlisi, haklara sahip çıkıp onlara işlerlik kazandırma bilincinin kökleşmesine gereksinim vardır (Serozan, 2005).

İnsanın hukuksal boyutta sahip olduğu pozitif haklar ile manevi hakları arasında ana farklılıklar vardır. Bir hak aynı zamanda hem pozitif (hukuksal) hem de manevi hak olabilir. Çocuklara haklarını vermek onları hak sahibi yapmaz. Bu iddayı anlayabilmek için hak sahibi olmanın ne anlama geldiğini anlayabilmek gerekir. Çocuk, hem çocuk olmanın getirdiği haklarla birlikte insan olmanın getirdiği haklar da mevcuttur. Çocuklar sahip olabildikleri kadar haklara sahipler; fakat bu haklar aynı zamanmda geleceğin yetişkinini koruma yönelik olduğu gibi, çocuklar bazı hakları yetişkinlerle paylaşabilir. Çocuklar yalnızca özgürlüğe yönelik haklarını yetişkinlerle paylaşmazlar. Çünkü çocuklar yetişkinler gibi hak ehliyetine sahip değildirler (Archard, 2006: 53).

Yasal ve ahlaki haklar arasındaki farklılığın kurulması çok kolaydır. Yasal haklar, kanun tarafından oluşturulan kanunla kabul ettirilen ve zorunlulukları olan yasal ehliyettir. Bu haklar çocukların sahip olduğu, aitlik bildiren haklardır. Bir ahlaki hak ise çocukların sahip olduğu haklar üzerine inanılan bir iddiadır. Çocukların eğitim alma hakkı belli bir yaş olgunluğuna bağlı olarak ya da olmaksızın bir hak olarak gözükmektedir, seçme ve seçilme hakkı yasalarda belirtilmemektedir. Bu yasal haklar konusunda yeni bir hak oluşturma ihtiyacının işaretlerini ve ek hak istemini doğurduğunu iddia etmektedir. Refah ve özgürlük hakları arasındaki farklılık özgür iradeye karşı fiziksel ve duygusal beslenmeyi içeren haklar boyutlarına karşılık gelir. Çocuk hakları, çocukların insan olmalarından gelen tüm insan hakları alanlarıyla bütünleştirildiği bir kavramdır (Franklin, 1996: 10).

Haklar üzerine ortak bir kanı oluşturma genel anlamda mümkün olmamaktadır. Bununla beraber, çocuk kavramıyla ilgili genel bir algının bulunmayışı çocuk hakları için de bir topluluk olarak genel bir kanının oluşmadığını gösterir. Her ne kadar bir anlamda uzlaşmaya varılmasa da bu konuyu tartışmaya başlama isteği bile değişime işaret etmektedir. Her devlet kazanımlar tablosu oluşturmaktan ziyade buna dair konuları, mevcut sorunları, kültürel bakış açılarını hesaba katarak tartışmaya açık, çözüme yönelik yollar bulmak için bakış açıları vardır. Bu kültürel göreceliğe göre her şeyin iyi gittiğini kabul

etmek değildir. Bu kültürel hassasiyete karşı azaltılmış bir benimseme anlamına gelir (Jones ve Welch, 2010: 53). Jones ve Welch (2010), çocuk haklarının sahip olduğu nitelikleri, sahip olduğu özellikleri buna dair örneklendirmelerle birlikte aşağıdaki gibi sunmuştur:

Haklarının Nitelikleri	Ayrıntıları
Bütün haklar sınırlıdır.	Çocukların bazı yaşam alanları haklar tarafından korunur: Örneğin; üç 'P' olarak isimlendirilen nitelik-kapsam (provision), katılım (participation), korunma (protection) yasal kavramlarla korunabilir.Sözleşme çocukların sevgi dolu bir ortamda yaşamasını vurgulamaktadır. Yasalar çocuğu ihmal ve istismardan koruyabilir; ancak sevgiye zorlayamaz.
Bazı haklar amaçsaldır.	Hakları gerçekleştirmek için milli kapasiteyi etkileyen faktörler vardır. Bu yüzden kaynak eksikliği ülkenin maddeye cevap verme yeteneğini olumsuz etkiye sahiptir.
Çocukların hakları bir bağlamda, koşullu ancak kesin olmayarak oluşur.	Çocuk haklarının uygulamaları karmaşık çevre faktörleriyle gerçekleşir. Sözleşme çocuğun haklarını temel bir anlayışa sahip olduğunu ifade eder. Fakat onlar sadece bir anlayış değildir. Bireysel çocuk durumları, çocuk yararına uygun uygulamalar ve kavramlar diğerlerinin hakları ile ülke politikaları ve kanunlarıyla olabilecek tüm etkileşimlerinin rolü arasındaki ilişki muhtemeldir.
Çocuk hakları paylaşılr.	Sözleşme bireysel bencillığe sahip değildir. Fakat sosyal adalette eşitliğin amacı, yaşam standartlarının gelişimi bir toplumda herkes için aynıdır.
Haklar zorunlu gereksinimleri içerir.	Temiz su, güvenlik, oyun gibi yaşamsal gereksinimler bunlarla ilgilidir.
Haklar zorunluluklar ve sorumluluklarla birlikte değerlendirilir.	Bütün çocuklar için olmasa da örneğin çok küçük çocuklar kendileri için olan hakları anlayıp talep edebilirler. Bu yüzden yetişkinler çocukların haklarına ulaşabilmeleri için hükümleri ve korumayı içeren sorumlulukları vardır.

Eğitim ve sivil toplum örgütlerinin koalisyonunun yetki alanıyla oluşturulan Çocuk hakları Bilgi Ağı (CRIN) Unicef'in sponsorluğunda 1995 yılında kurulmuştur. Web sitesinde,

elektronik posta adreslerinde, bilgi srkleriyle sivil toplum rgt bilgileri, BirleŖmiŖ Milletler ajandalarını, diğer uluslararası organizasyonlarını, eğitimsel kuruluŖları, ocuk hakları uzmanları hakkında bilgi verir. Eğitim, ocuk Hakları Bilgi Ağı uygulamasının en etkili alanıdır. Fakat bir çok devlette ocuk Hakları Bilgi Ağı okul programının bir parçası olamamıŖtır. ocuk Hakları SzleŖmesi'nin boyutları çocukların yoksulluk, istismar, ihmal, savaŖ gibi çocukların kötü koŖullardan korunmasını sağlamaktır (Crim, www.crin.org/Organisations/vieworg.asp?id=260).

Ulusal ve uluslararası hukukta ocuk hakları için yasal korunmanın güvenliğinin arttırılması için, çocukların yaŖamlarının geliŖimini getirmek için açık bir potansiyele sahip olmasıdır. SzleŖme maddelerinde siyasal ve vatandaŖlık haklarını içeren geniŖ bir Ŗekilde bir araya getirilmiŖ, ifade özgürlüğü, adil yargılanma, yeterli yaŖam standardına sahip olma hakkı, sağlık bakımı, kimlik sahibi olma gibi sosyal, ekonomik, kültürel haklar tanımlanmıŖtır (Ensalaco ve Majka, 2005). İnsan Hakları SzleŖmeleri'ne binaen oluŖturulan ocuk hakları üzerine; uluslararası, ulusal ve yerel düzeydeki tartıŖmalar görünür haldedir. Bu tartıŖmalar ocuk haklarının net pozisyonu insan hakları ve buna paralel yer alan ocuk hakları hakkında uluslararası tartıŖmalar sonucunda özgürlük, refah, ocuk olmadan kaynaklanan ve özel olduğu dŖnlen haklar hakkındaki dŖnceleri yansıtır. Uluslararası insan hakları belgelerinin (ocuk Hakları SzleŖmesi gibi) ayrımcılık, iŖkence, sömürü gibi bilinen durumların güçsüz durumlarını kaldırmak için garantileyen bir giriŖim olarak bazı temel ilkeler üzerine kurulmuŖtur (Jones ve Welch, 2010: 40). İnsan haklarıyla ilgili bütün ilkeler ocuk haklarını içerdiğinden yola çıkarak ilkeler;

- Çocuğun stn yararının gözetimi ve onuruna saygı,
- ocuk hakları ve bütüncül bir yaklaŖımla, bölünmezliği ve karŖılıklı bağımlılığı
- Evrensellik, eŖitlik, ayırım gözetmeme ve arasındaki hassas dahil çocuklar ve
- Devletsel ve toplumsal sorumluluk ifade edilir (Desai, 2010).

ađdaŖ uygarlığın ve toplumun bu kadar önemli bir unsuru olan çocuğun yetiŖmesi, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal geliŖimi ile ilgili önlemlerin alınması

yanında, onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarına da bağlıdır. Bu kuralların insan onuruna, saygınlığına ve özgürlüklerine uygun olmasında, çocuğun olduğu kadar toplumunda yararı vardır. Bu nedenle çocuk eski tarihlerden bu yana hukukun ilgilendiği bir varlık olmuştur. Bununla birlikte çocuk haklarını konu alan ve bunları ulusal ve uluslararası hukuksal güvenceye kavuşturmaya amaçlayan çocuk hukukunun, yeni bir alan olmasına karşın, düşünsel kökenleri oldukça eskidir (Akyüz, 2000: 1). Çocukların yaşama, gelişme, yetişme, korunma ve katılım haklarının geliştirilmesi önemli bir gereksinim olarak gözlenmektedir. İnsanca yaşama açısından çocukların bireysel, sosyal ve ekonomik hakları konusu günümüzde geliştirilmesi gereken önemli bir alandır. Çocukların daha iyi bir yaşam düzeyine kavuşturulması toplumsal bir hedeftir. Bu hedefe ulaşması için gerekli önlemlerin alınması devletin sorumluluğudur. Çocukların haklarının sağlanması ve geliştirilmesi beklentileri sosyal devlet-sosyal politika alanı içinde yer almaktadır. Çocukların yaşam kalitesinin yükseltilmesi, çocuk politikalarının temel amaç ve hedefidir. Demografik göstergeler, çocukların toplam nüfus içindeki konumlarının ve sorunlarının büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

2.4.1. Çocuk Haklarının Önemi

Her çocuğun yetişkinler tarafından karşılanması gereken ihtiyaçları vardır. Dünya genelinde bakılırsa, çocukların ihtiyaçları farklı seviyelerde karşılanmaktadır. Çocuk hakları deyince çocukların vazgeçilmez olan haklarından söz edilir. Bu hakları dünyanın neresinde olursa olsun, her çocuğa ayırım gözetmeden sağlamak amacıyla, Birleşmiş Milletler tarafından “Çocuk Hakları Sözleşmesi” hazırlanmıştır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukların ilgi ve korunma ihtiyaçlarından hareketle oluşturulan “korumacı yaklaşımın” karşısında, genç insanların yetişkinlerle aynı haklara sahip olması gerektiğini söyleyen “özgürleştirme yaklaşımını” ele alır. Çocuk haklarının temel başlıklarını belirlemek için farklı sınıflandırmalar önerilmektedir: Bunlar Refah Hakları, Korumacı Haklar, Yetişkin Hakları, Ana Babaya Karşı Haklar şeklinde

sınıflandırıldığı gibi Yaşama Hakkı, Korunma Hakkı, Gelişme Hakkı, Katılım Hakkı olarak da sınıflandırılabilir (Özgirgin, 2004).

Bir toplumun mutluluğu ve refahı ile ilgili olan çocuğun ve çocuk haklarının korunması sorunu, tüm dünyada günümüzün en önemli sorunlarından biridir. Bir toplumda çocuklar kötü muamele görmekte, ihmal ve istismar edilmekte ise, o toplumun kültürü geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilebilmektedir. Buna karşın çocuklara değer veren, onlara sağlıklı büyüme ve gelişme olanakları sağlayan toplumda ilerlemekte olan bir kültürden söz etmek mümkündür. Bütün çocukların sözü edilen bu haklara sahip olduğunu söyleyebilmek için dünyadaki tüm çocukların durumuna göz atmak gerekir. Çocuk sorunları farklı şekillerde ve derecelerde farklılık göstererek toplumda mevcut bulunmaktadır. Çocuk sorunlarının temel nedenlerini incelediğimizde karşımıza çocuk katılımının göz ardı edilmesi, çocuk istismarı ve ihmal, çocuk yoksulluğu, sosyal eşitsizlikler bazı başat çocuk sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal istikrar, pozitif aile değerleri ve çocuklar için en iyisini yapma isteği, bu olumlu durumlar arasındadır. Ancak yine de, gündemde olan kimi siyasal ve toplumsal gerilimler, zararlı gelenekler ve büyük boyutlara varan sosyo-ekonomik eşitsizlikler söz konusudur (Unicef, 2012).

Bazı ülkelerde yapılan araştırmalar bu sorunun boyutunun tahminlerin çok üstünde olduğunu göstermektedir. Örneğin, Kenya'da çocuğa yönelik şiddet %21,9, Kanada'da fiziksel ihmal %19, eğitim ihmal %11 ve ailenin yeterli gözetimi olmadığı için fiziksel şiddet %48 olarak saptanmıştır (1). Bu konu ile ilgili bazı tahminler aşağıda verilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 2002 yılında yaklaşık 53.000 çocuğun öldürüldüğünü tahmin etmektedir (Özcebe, 2009).

- Yaklaşık 150 milyon kız ve 73 milyon erkek çocuk cinsel şiddete maruz kaldığı,
- UNICEF, Sahra Altı ülkelerde, Mısır ve Sudan'da her yıl üç milyon kızın sünnet edildiğini,
- Uluslararası Çalışma Örgütü 2004 yılı için yaklaşık 218 milyon çocuğun çalıştırıldığını ve 126 milyon çocuğun ise tehlikeli işlerde çalıştığını tahmin etmektedir.

Çocuk İhmali ve İstismarı

Çocuk ihmali ve istismarı çocukların sağlıklı ve normal gelişimi ve yaşamı açısından tüm dünyada önemli bir tehdit ögesi olarak varlığını sürdürmektedir. İhmal olgusu, bir diğer deyişle “kötü bakım” öncelikle aile ortamında ortaya çıkan bir davranış biçimi, bir sorundur. Ancak yavaş yavaş çocuk bakımından sorumlu olan diğer ortamlarda da köklenmeye başlayan bir sorun boyutuna da uzanmaktadır (Polat, 2001:64). İstismar, ihmali ve taciz gibi diğer kötü muamele içeren davranışlarla aynı karakteristik özelliklere sahiptir. Bu karakteristikler fiziksel, sözel, duygusal ya da sosyal incitici davranışları içerir. Her çevre için koruyucu çevresel çatı etkili koruma sistemi için önemlidir (Geffner ve Griffin; 2009).

Dünyada pek çok ülkede yapılan çalışmalar çocukların çok farklı ortamlarda farklı kişiler tarafından istismar edildiğini göstermektedir. Halk sağlığı bakış açısıyla çocuk istismarı önemli bir çocuk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Bugün ülkelere çocuk istismarına yönelik müdahaleler içinde ulusal ve yerel eylemlerin güçlendirilmesi, çocuklara yönelik istismarın önlenmesine öncelik verilmesi, şiddet içermeyen davranışların benimsenmesinin sağlanması, rehabilitasyon ve sosyal destek programlarının yürütülmesi, çocukların katılımının sağlanması, çocuk dostu bir bildirim olmasının ve hizmetinin ulaşılabilir sağlanması, adalet sisteminin güçlendirilmesi, ulusal sistematik veri toplama ve araştırma sisteminin geliştirilmesi ve uluslararası sözlerin güçlendirilmesi önerilmektedir.

Çocuk istismarı çalışmalarındaki en önemli referans Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir. Bu Sözleşme'nin maddelerine uymanın yanı sıra Sözleşme'nin felsefesine uygun çocukların yaşamaları ve yetiştirilmeleri çocuk istismarının olmaması için olmazsa olmaz koşullardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuk istismarı konusu güç koşullardaki çocukların değerlendirilmesi içerisinde yer almaktadır. Ülkemizde sağlık, eğitim ve çalışma yaşamındaki çocuklar kadar önemli bir başka problem de güç koşullardaki çocuklardır. Güç koşullardaki çocuklar ya da risk altındaki çocuklar kavramı oldukça geniş kapsamda çocukları ele almaktadır. Bu kapsama istismara uğrayan çocuklar, sokak

çocukları, suça itilen çocuklar ve diğer benzeri koşullardaki çocuklar da girmektedir (Polat, 2001: 101).

Aile Düzeni

Çocuk hukuku, aile hukukunun alt kategorisi olmayan bir algıdan serbest bırakılır. Çocuğun yetişmesi bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması ile birlikte çocuğun aile ve toplumun içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarına bağlıdır. Bu kurallar insan onuru, saygınlığı ve özgürlüklerine uygun olmasında çocuğun olduğu kadar toplumun da yararınadır.

Çocuğun dış dünyayla kuracağı ilişkilerde önemi büyük olan ilk sosyal deneyimler, aile kurumunda gerçekleşir. Bozuk aile düzeninden gelen suçlulukta çocuğa birtakım kötü sosyal davranış örnekleri aşılanır. Çocuk, aile ve yakın çevresinin kusurlu yanlarını benimser ve suçluluğu da öğrenmiş olur (Yavuzer, 1996: 34-35). Çocuk hakları, aile hukukunun bir perspektifi olarak görülmüştür. Yalnız bu yargı alanındaki yaklaşım çocuğun yasal kişiliğini gizlemektir. Uluslararası hukuk ve insan hakları alanında çocukların vatandaşlık haklarının yerel tanımı olarak çocuk haklarına olanak tanımak şaşırtıcı bir şekilde hayal kırıklığı olabilir. Bununla beraber, Avrupa Birliği Hukuku bu haklara yönelik güçlü beyannemelerde bulunmuştur. Çocukların yasal kişiliğinin beyanı onların refahlarının korunmasına yardımcı olmaktadır (Sawyer, 2006).

Çocuklar yetişkinlerden farklı haklara sahiptirler. Aile hukukunda çocuk hakları refah hakkı olarak tekrarlanabilir bir tanıma sahiptir. Pozitif haklar eğer ihmalkarlıklar üzerine bir yaptırım söz konusu değilse hiçbir anlam taşımaz. Bu tür haklar çocuklara atfedilmez. Çocuklar kaynağına sahip olmasalar ve danışman bulma yetisine sahip olsalar bile, nadiren de olsa herhangi bir hak da yetişkinin işbirliği olmadan kendilerini koruyabilirler. Çocuklar için haklarını ailelerine karşı koruma neredeyse imkansızdır. Hatta kanunun mücade ettiği yerde, ihtimal vermeyecek şekilde, çocuklar kendilerine yardım edebilecek sevke sahip yetişkinleri bulabileceklerdir. Çocukları aileleriyle birlikte ve çocukların ilgilerini ailelerin istekleriyle birlikte tanımlamak çocukların yasal kişiliğini inkar eder.

Çocuk Suçluluğu

Kalıtımsal, biyolojik etkenlerle çocuğun gelişim evrelerine ilişkin özellikleri bilmemekten doğan eğitim hatalarının, çocuk suçluluğunun ön koşulları oluşturduğu görülmektedir. Bu etkenler, toplum ve yakın çevre koşullarıyla birleşerek çocuğu suçlu davranışa iten önemli bir uyarım olmaktadır. Çocuk suçluluğunun en aza indirgenmesi için gerekli sistem modellerinin oluşturulması politika ve stratejilerinin belirlenmesi, ölçümlenmesinin doğru yapılmasına bağlıdır.

Çocuk Yoksulluğu

Türkiye orta-üst gelir düzeyinde bir ülkedir ve küresel standartlar ışığında mutlak yoksulluk olgusu son derece sınırlıdır. Nüfusun yalnızca %0,5'lik bir kesimi günde 2.15 dolardan az gelire yaşamaktadır. Yoksulluk, büyümekte olan çocuklar için özellikle zararlı olabilmektedir. Yoksulluk yüzünden kötü beslenme ve hastalık durumları ortaya çıkabilmekte, eğitim yarıda kesilebilmekte ve çocuklar şiddetin, sömürünün ve ihmalin tüm biçimlerine maruz kalabilmektedir. Yoksul çocukların ileride yoksul yetişkinler olma olasılığı yüksektir. Yoksulluğa maruz çocuk oranı, aynı durumdaki yetişkinlerin oranından daha yüksektir. 15 yaşından küçük çocukların neredeyse dörtte biri ulusal yoksulluk sınırı altındadır. Kırsal kesimde ise bu oran beşte ikinin üzerindedir. Düşük gelir gruplarında büyük aile genellikle yaygındır ve bu ailelerdeki çocuklar, kimi bölgeler söz konusu olduğunda, yoksulluğa özellikle açık durumdadır (Unicef, 2012). Yoksulluk, çocukları, yetişkinlere göre daha farklı biçimlerde etkilemektedir ve bu etki çoğu kez daha ağırdır. Yoksulluk, çocukların ilk dönemlerde yaşama ve dengeli beslenme, hastalık ve enfeksiyonlardan korunma şansını azaltmaktadır. Engelliler, yeterince gelişemeyenler ve kronik hastalıklara yakalananlar daha çok yoksul kız ve erkek çocuklardır. Yeterince beslenememe ve ilk dönem uyarımlar alamama nedeniyle bu çocuklar tam potansiyellerini gerçekleştirememektedir. Yoksul çocukların kaliteli bakım alma veya okul öncesi eğitime katılma şansları da daha azdır.

Çocuk Katılımı

Katılım hakkı önemli ve temel bir insan hakkıdır. Çocukların çevreye, farklı durumlara, yaşlarına göre kendilerini ilgilendiren konularda vatandaş olarak tanımlandığı önemli bir ögedir. Az gelişmiş, baskının yoğun olduğu ülkelerde çocukların katılımı özellikle kız çocukların katılımı neredeyse imkansızdır. Okulda, evde, toplumda görüşlerini belirtmeleri için desteklenmez.

Ne yasal yapılan uygulamalar ne de politikalar çocukların gerçek kapasitesini ve yeterliliklerini yansıtan derecede değildir. Yaygın yetişkin kanılarında çocuk katılımı ve çocukların alt yapısı çocukların katılım becerilerini inşa etmek ve farkındalığını arttırmak büyük bir iştir. Çocukların potansiyel katkısını tanımak ve arttırmak çocukların iyiliğine ortaklığın ya da işbirliğine dayalı yaklaşımı başarısızdır. Çocuklarla çalışmak yeterli değildir. Eğer çocuk katılımı bir amaç için erişilebilir, ulaşılabilir olduğunda; yatırımlar yetişkinliklerle bir yapılabilmeye ihtiyacı vardır.

Anlamli çocuk katılımına ulaşmak o kadar kolay olmamıştır. Hatta demokratik ülkelerde bile engeller ciddi ve mühim miktardadır. Çocuklar hiçbir zaman vatandaş olarak görülmemiştir. Aktif katılım demokrasinin kısıtlandığı gerçek yükümlülükler için olanaklar hatta yetişkinler için bile sınırlıdır. Çocukları etkileyecek kararlarda çocuklar için boşluk yaratmak uzun ve devam gerektiren bir çabayı içerir. Zorluklar çokludur. Sosyal aktör olarak çocuk meşruluğu kurulmak zorundadır. Çocuk kapasitesinin tanınmasına karşı davranışların yenilenmesine ihtiyaç vardır. Bunun için aileden, okuldan, toplumdan milli politika düzeyine kadar yeni formlar ve olanaklar demokratik bağlantılar ve yükümlülükler yeniden yapılandırılmak zorundadır. Katılım için hak sahibi olma, her çocuğun hakkı olarak kanun, politika ve uygulamaya yerleştirilmelidir. Bu zaman alacak bir bir uygulamadır. 20 yy. başlarında çocuk hakları üzerine sözleşmelerin oluştuğu esnada çocuk hakları toplulukları tarafından çocuk katılımı ve çocukları karar verme sürecinde görünür yapmak için için yapılan yatırımlar milli, bölgesel ve küresel olaylarda günlük yaşamındaki sorunları etkileyen uygulayan pratikler geliştirilmiş modeller onların projelerini ve programlarını içermekteydi. Dünyadaki her bölgeden çoklu insiyatiflerin pozitif çıktısı çocukların istekleri ve kapastelerini içeren güçlü bir delil sağlar.

Katılımsal araştırma teknikleri araştırma sürecinde çocuk katılımını aktif hale getirir. Çocuk odaklı araştırmaların anahtar boyutlarından biri etiksel boyuttur; ki bununla tüm araştırma sürecinin onayını veren ve geri çeken insanlar olarak çocuklara saygı gösterilir. Çocuk merkezli yaklaşım sadece cocuklara saygı göstermekle kalmaz aynı zamanda çocuk perspektifini ve görüş noktalarına tercüman olur. Bu sebepten ötürü bu düşünceden uzak çocukluk çalışmaları çocuk yaşamına yönelik bilgiden yoksundur (James ve James, 2008: 19).

Çocuklarımızda; demokrasi kültürünün ve bilincinin oluşması, seçme-seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması, kendi sorunlarını kendi bakış açılarıyla ele aldıkları, katılım ve hoşgörü anlayışının aşılandığı, çoğulculuk, farklı din ve inançlara saygı ve tartışma adabı ile birey ve bireyin önemini de içeren ilkelerin yerleştiği bir demokrasi bilincinin ve kültürünün oluşması büyük önem arz etmektedir. Temelde, uygulamalı tartışmada çocukların katılım hakkına dair aile ve toplumsal alan arasında yönetsel ve yargısal düzeyde kesişim noktaları bulunmaktadır. Ailenin kendisi karar verme süreci bağlamında, işlevsiz elementler oluşur ve dışsal, tipik, toplumsal aile ilişkilerini düzenlemek için getirilir. Çocukları içeren önemli karar verme süreci alanlarında fonksiyonel aile üniteleri olarak görülür. Bu varsayım, çocukların en iyi ilgileriyle ileleri işleyen fikir ve görüş birliğinin kırıldığı çürütüldüğü farz edilir. Son yıllarda yapılan akademik tartışmalar kavramsal ve teoriksel düzeyde çocuk hakları için görüşler ve iddialar kurma ihtiyacı üzerinde temellendirilmiştir. Bu yaklaşımın başarısı resmi yasal hakların uzantısı açısından basit görülememekte aynı zamanda çocukların öznelliğini çizen çocukların katılımını ve vatandaşlığını dahil eden bir yaklaşım içinde vurgulanmaktadır. Çocuk katılımının dereceleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

- Yetişkinlerin kabul ettiği kararların çocuklarla paylaşılması.
- Çocukların üyeliğini kabul etmek ve çocukları yönlendirmek.
- Çocukların görüşlerine danışmak ve çocukların bilgilendirilmesini sağlamak.

-Çocukların görüşlerine saygı gösteren yetişkinlerin görevlendirmek ve onları bilgilendirmek

-Çocukların aldığı kararların yetişkinlerle paylaşılması.

Sözleşme'nin 12. maddesi çocukların düşüncelerini özgüce açıklayabilme hakkını açıklayabilmiştir. Spesifik deneysel bağlamda çocukların katılım hakları ve sosyal yardım prensipleri arasındaki yüksek gerilimler, son teoriksel tartışmaların uygulamaları ve ilintilerini düşünmek için önemli bir öge olarak karşımıza çıkar (Ackers ve Stalford, 2004). Çocuk haklarıyla ilgili teoriler özgürlüğe ya da özgür iradeye karşı koruma ve yönetme ulaştırılma eğilimindedir. Ayrıcalıkların fazla oluşu ya da başka bir ifadeyle müsamahaların çok olması ancak çocuğun haklarının göz ardı edilmesiyle mümkündür. Bununla beraber çocuk kendisine ait bir yeri, kendisine ait eşyaları, çevreyi, istekleri yetenekleri sahip olmalıdır. Çocuk hakları hareketi öğrenciler için okulda destek olması yanı sıra programlardaki öğretmen girdisi için de bir destektir. Fiziksel şiddetin kaldırılması, çocukların eğitim sürecine daha büyük demokratik katkısı, çocukların okuldaki kişisel görünüşünü belirlemek için önemli bir konuma sahiptir (Jenkins-Parker, 1999: 129). Çocuk hakları hareketinin modern versiyonu özgürlük ve eşitlik talebine dayalı derin kuşaksal çatışma içinde doğmuştur. Bu sebepten dolayı, derin radikal bir tonda kullanılan çocuk haklarının güncel nedenleri yazarlar tarafından ele alınışı beklendiği gibidir. Eğer devlet çocuğun doğumunda ailenin seçimi için etkin bir rol oynasaydı, devlet çocukların değer telkininde katılımının yasaklanmış bir alana girer. Çocuk yetiştirme değerlerin, ilgilerin, düşüncelerin, gelecek nesillerin dini inançlarının şekillendirilmesidir (Guggenheim, 2005).

Çocukların katılımının göstermelik olmaktan çıkarılarak, hayata geçirilebilmesi için uyulması gereken bazı önemli ilkeler bulunmaktadır. Her katılım sürecinin sonunda, her zaman somut bir sonuç çıkmayabilir. Önemli olan bu süreçte yetişkinlerin ve çocukların kazanımlarıdır. Katılım bazı çocuklara sunulan bir ayrıcalık değil, bütün çocukların hakkıdır. Süreçlere katılma konusunda gönüllülük temeldir (Gündem Çocuk, 2008). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme değil, Çocuk Haklarının

Kullanılmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi de çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerinin alınmasını, kendilerini ilgilendiren her konuda bilgi edinmelerini hükme bağlamaktadır. Çocuklar için “Hak Temelli” Yaklaşımın 5 temel nedeni aşağıdaki ifade edilmiştir:

I. Haklar Evrenseldir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde güvence altına alınan haklar, evrensel olarak dünyanın her yerindeki çocuklar için geçerlidir. Böylece bütün çocukların, hayatta kalma, büyüme, gelişme, korunma ve katılım açısından aynı haklara sahiptirler.

II. Çocuk Hakları Yetişkin Haklarından Daha Değersiz Değildir.

Çocuklar anne-babalarının mülkü değildir ve yetişkinler kadar önemli yurttaşlardır. Çocukların hak sahibi olarak kabulü önemlidir. Çocukların savunmasızlığı nedeniyle, çelişkili her durumda çocuğun hakları yetişkinlerin haklarından önce gelir.

III. Haklar Hayır İşleri Değildir.

Çocuklar, toplumun savunmasız grubu olarak haklarını aramazlar. Hükümetler, gönüllü sektörü, toplum kurumları, anne babalar, bakım hizmetleri verenlerin, bu haklara saygı göstermek (ihlâl etmemek) ve daha da ileri götürmek sorumluluğuna sahiptirler.

IV. Haklar Ancak Hak Sahiplerinin Güçlendirilmesi İle Tam Olarak Gerçekleşebilir.

Çocuklar, yardım almaya muhtaç ya da hayır işlerinin nesnesi değil, aksine, kendi gelişimlerinin etkin katılımcıdır. Kendi hayatlarını etkileyen süreçlere ve kararlara katılmalıdırlar.

V. Haklar Bölünemezler ve Birbirleriyle İlgilidirler (Gündem Çocuk, 2008).

Çocukların sunumunu içeren teşvik edici okul konseyleri, devlet politikası gelişimi, uygulaması üzerine temellendirilir. Kanunların sağlanması, çocuk katılımının önemli olduğu için uygulama ve sürece dayalı rehbelere rağmen faktörler bulunmaktadır. Çocuk katılımını etkileyen ve engelleyen üç önemli faktör vardır: Çocukların sesine verilen

değer, sosyal yoksunluk yolları çocukları sessizleştirir. Yetişkinlerin egemenliği iletişim yolları ve karar alma yollarıyla yönlendirilir (Jones ve Welch, 2010: 87).

Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanmasının etkinleştirilmesi için geliştirilen Ulusal Eylem Plânı da, Türkiye’de Sözleşmenin, dolayısıyla çocukların katılım hakkının uygulanabilmesi için atılan önemli bir adımdır. Çocuk hakları uygulamaları için; çocukla ilgili bütün güçlerin koordinatörlük düzeyinde harekete geçirilmesi, yasal, yönetsel ve örgütsel düzeyde yeni yapılanmanın gerçekleştirilmesi, bu doğrultuda gereken kaynakların sağlanması, geniş anlamda yaygın ve etkili olarak kamuoyunun oluşturulması, çocukla ilgili kurumlara ve çalışan nitelikli insan gücüne yeni hedefler doğrultusunda işlerlik kazandırılması vb. sorunların çözümü için geliştirilecek Ulusal Eylem Plânı, iç hukuk kuralları ile Sözleşme’nin uyumlaştırılmasını kapsayan çabaların bütünlüğünden oluşur. Ulusal eylem plânının Sözleşme’nin yürürlüğe girmesinde benimsediği disiplinler arası yaklaşım; çok yönlü katılım, varolan yapıyla bütünleştirme, yeni yapıların oluşması, kesintisiz uygulamalar, destek sağlama ilkelerini benimser. Uygulama sürecinde etkili olacak güçler; hükümet, bakanlıklar, koordinatörlük, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, aileler, okullar, veliler, gelişecek yeni oluşumlardır (Cılga,2007).

Geleneksel olarak çocukların görüşlerinin yetersiz ve masum olduğu fikri ile karar alma ve çocukluğun yeni sosyolojisinin yansıtıldığı tartışmalardaki çocuk hakları ve karar alma mekanizmaları hakkındaki hakkında yeni zorluk karşımıza çıkmaktadır. Hakları tekrar düşünme örnekleri olarak bu zorluklar ve gerilim açısından çocuk yaşamlarının iki ana anahtarı vardır. Eğitim alanındaki çocuk yaşantıları, karar verme ve haklar arasındaki kanunsal karmaşıklık bazı detaylarda kendin belirtir (Jones ve Welch, 2010).

Önemli Eşitsizlikler

Kimi çocuklar – özellikle kırsal kesimindeki ve ülkenin doğusundaki yoksul çocuklar- bugün de başkalarının yararlandıkları eğitim, sağlık ve beslenme imkânlarından yeterince yararlanamamaktadır. 1999-2008 döneminde 5 yaş altı ölüm hızı ülke ortalaması olarak 1000 canlı doğumda 33 iken doğuda 50, kırsal kesimde ise 43’tür ve bu da ülke ortalamasının 14 puan altı demektir. İki yaşındaki çocuklara arasında tam aşılama oranı

yerel bölgelerde ve Doğu'da yalnızca yüzde 60 seviyesindedir. Doğuda 5 yaş altı yüzde 20.9'u yaşlarına göre kısadır bu da ülke ortalamasının iki katıdır. Bu arada, ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 2'si okul dışındadır; kimileri okula geç başlamaktadır ve kız çocukların özellikle 6-8 sınıflarda devamlılık sorunu vardır. Bu eşitsizliklerin altında coğrafi, ekonomik ve kültürel nedenler yatmaktadır. Ücra ve kırsal bölgelerde, özellikle yörelerde ve hızla büyüyen kent mahallelerinde eğitim ve sağlık hizmetlerinde donanım ve personel yetersizlikleri görülmektedir (Unicef, 2012).

Çocuk Koruma

Başka ülkelerde de olduğu gibi yoksulluk, kentleşme ve aşırı tüketim giderek daha fazla sayıda çocuk sokak yaşamı, emek sömürüsü, yasalarla sorun (zanlı veya mağdur olarak), şiddet ve bağımlılık gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Son yıllarda ayrıca çocukların cinsel sömürüsü, kızlarda erken evlilik, namus cinayetleri/intihara zorlama, uyuşturucu bağımlılığı ve kayıp çocuklar olgusu da kaygı verici boyutlara ulaşmıştır. Bu ve benzeri riskleri azaltmanın en iyi yolu, çocukları yoksulluktan kurtarmak, gerek çocukların gerekse ana-babaların eğitim ve becerilerini geliştirmek, profesyonellerin ve genel kamuoyunun çocuk hakları konusundaki bilgilerini arttırmaktır. Ayrıca, önleme ve müdahale gibi alanlarda somut politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politikalar, gündemdeki olguya ilişkin ayrıntılı bilgiyi temel almalı, yeterince ödenek ayrılmalı ve sağlam bir yasal çerçeve ile desteklenmelidir. Türkiye bunların yanı sıra ayrıca kendi egemenlik alanı içinde bulunan önemli sayıda yabancı çocuğun haklarını gözetme sorumluluğunu da taşımaktadır.

Çocuk İşçiliği

Çalışan çocuk sayısı toplumsal eğilimlere, zorunlu okul çağının uzamasına ve mücadele programlarına bağlı olarak önemli bir azalma göstermiştir. Böyle olsa da, 2006 yılında 6-14 yaş grubunda 320.000, 15-17 yaş grubunda da 638.000 çalışan çocuk bulunmaktaydı. Başta kızlar olmak üzere yoğun ev işleri yapan çocuklar bu sayıya dahil değildir. Dahası, sokaklarda çalışma ve mevsimlik tarım işçiliği gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri halen sürmektedir. Bu işlerde çalışan çocuklar okullarından geri kalabilmekte, boş zaman ve toplumsallaşma imkânları bulamayabilmektedir. Söz konusu çocukların gelecekte de

tehlikeye düşmekte ve çocuklar kötü beslenmeden hastalıklara, kazalara, şiddet eğilimlerine, sokak yaşamına veya suça karışmaya kadar uzanan çeşitli risklerle karşılaşmaktadır. Çocuk işçiliğinin nedenleri arasında yoksulluk, sosyo-ekonomik ve kültürel etmenlerle birlikte yasalardaki ve denetimlerdeki boşluklar yer almaktadır. 2008 yılında, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini 2015 yılına kadar ortadan kaldırmayı amaçlayan ülke ölçeğinde çok sektörlü bir strateji, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliği bölümü liderliğinde geliştirilmiştir. Strateji, sokaklarda çalışan çocuklar; küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde tehlikeli ve ağır işler yapanlar ve mevsimlik tarım işlerinde gezici olarak çalışan çocuklara odaklanmaktadır. Bireylerin seçeneklerini arttırabilmeleri ve büyüebilmeleri için ve insanın kendini ya da çevresini geliştirecek seçeneklere ve haklara sahip olabilmesi için, yeteneklerini geliştirmesi gerekir. Uzun ve sağlıklı bir yaşama sahip olmak, temiz su ve yiyecek gibi basit ihtiyaçları karşılayabilmek, sosyal, toplumsal ve siyasi etkinliklere katılma, bilgiye daha fazla ulaşabilme imkânı, daha güvenli bir hayata sahip olmak ve diğer tüm siyasi ve kültürel haklar, insani gelişimin temelleridir. Bu temellerin birçoğunun gerçekleşmesi, bireyin hayatı ve koşulları daha iyiye götürmesine olanak tanıyan bir etken olabilir. Öte yandan hak temelli yaklaşım, gelişme durumunu sadece insan ihtiyaçları açısından tanımlamaz. Gelişmeyi, birbirinden ayırlamaz haklara toplumun yanıt verme yükümlülüğü açısından da tanımlar ve insanları grupları bir hak olarak adalet talebi doğrultusunda güçlendirir. Hak temelli yaklaşımda taraflar, hak sahibi ve görev sahibi olarak tanımlanır. Her insan bir hak sahibidir, hakları vardır, hakkını talep eder, görev sahiplerini sorumlu kılar ve diğerlerinin haklarına saygı gösterme sorumluluğu vardır. Görev sahiplerinin ise, hak sahiplerinin haklarına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme sorumluluğu vardır. Evrensellik, hak sahibi ve görev sahibi arasında karşılıklı bağımlılık, eşitlik ve ayrımcı olmama, katılım, sorumluluk ve güçlendirme ilkeleriyle temellenen hak temelli yaklaşım, toplum içinde savunmasız olanlara odaklanmayı sağlayan ve hakların bölünmezliğini vurgulayan bir çerçeve oluşturur (Gündem Çocuk, 2008).

Sokak çocukları genellikle yasal merciler ile çatışma içindir. Bu tip zamanlarda sokak eğitimcileri onların gayri resmi savunucuları olarak hareket etmeleri gerekiyor. Bu işlevi

gerçekleştirmek için, sokak eğitimcileri yerel polis, askeri, mahkeme yetkilileri, çocuk suçluların ve avukatlara merkezleri ile iş ilişkileri geliştirmek gerekir. Bazen sokakta eğitimcilerinin sokak çocukları ile yakın ilişkisi dernek yetkilileri tarafından şüphe ile kabul edilmektedir. Zaman zaman yetkililerin sokak eğitimcilerinin sokak çocuklarını istismarinin olduğunu sanabilir. Kendi güvenliğiniz için, kendi hakları hakkında ve sokak eğitimiyle ilgili yasalar hakkında bilinmesi gerekir. Sokaklarda çalışırken, sokak eğitimcileri yerel ,ulusal / uluslararası kuralları veya yazılı kurallar ve fiili uygulama arasında bir çelişki bulunabilir. Sokak çocukları adına, sokakta eğitimcileri kanunlarda veya kanun düzenlemelerinde değişiklikler meydana getirmek için ihtiyacı hissediyor olabilirler (WHO, ?: 11).

Eğitim

BM Genel Kurulu, ilköğretimin herkes için ücretsiz ve zorunlu olarak adlandırılır. Eğitim hakkının içeriğini ve sınırlarını belirleyen çerçeve olarak bazı özellikler şu şekilde taşı Mevcudiyet Ücretsiz ve zorunlu kalite ilköğretim gerektiği Tüm yerinden çocuklar için kullanılabilir. Erişilebilirlik, kabul edilebilirlik, adapte olabilirlik olarak ifade edilir. Erişilebilirlik ayrımcılık olmaması ve saldırılara karşı korunmaktadır ücretsiz ve fiziksel olarak erişilebilir okullar gerektirir. Eğitim şekli ve içeriği iyi kalitede olması ve dilsel ve kültürel olarak çocuğunuz için uygun olmalıdır. Eğitim sistemleri esnek olması ve dikkate çocuğun yararına almalıdır (The Internal Displacement Monitoring Centre, 2010).

Çocuk Pornografisi

Çocuk pornografisi ülkemiz çocuklarını çok ciddi oranda etkilemektedir. Özellikle ülkemizde internetin yaygınlaşmaya başlaması, bu teknolojiyi daha çok çocuk ve genç gruplarının kullanması, içerik denetimi ve kontrolünün olmaması tehlike sinyallerini gün geçtikçe arttırmaktadır. Türkiye’de çocuk pornografisi ticareti genellikle web siteleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. İnternetin bir pornografi yayın aracı olarak hızla yaygınlaşması sonucu, bu alanda işin kirli yönleriyle uğraşan insanların, çocukları daha da çok şiddete ve uygunsuz cinsel ilişkiye maruz bırakacak görüntüleri oluturmak için, birbiriyle yarışır pozisyona girdikleri tespit edilmektedir (Uzunay ve Koçak, ?).

Başpiskopos Desmond TUTU, 9 Mayıs 1995 tarihinde New York'ta katıldığı Silahlı Çatışmaların Çocuklar Üzerindeki Etkileri konulu Akil İnsanlar Grubu toplantısında yaptığı konuşmada şunu vurgulamıştır: “İnsanlara eşyalardan daha fazla önem verilen, çocukların değerli olduğu, insanların daha insanca yaşadığı, birbirleriyle daha fazla ilgilendiği bir toplum istiyoruz” Silahlı çatışmalardaki en acil görevlerden biri hiç şüphesiz çocukların korunmasıdır. Korunma sadece silahlı saldırıdan ya da saldırganlardan uzakta tutma manasında değil çocukların sahip oldukları hakların gözetilmesi ve bu haklara saygı duyulması manasında da anlaşılmalıdır. Neredeyse tüm ülkeler tarafından onaylanan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tüm dünyada çocukların haklarından birinin de çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve bu ihtiyaçlarına saygı duyulması olduğu kabul edilmiştir. Buna rağmen hali hazırda pek çok genç nesil, çatışmalar esnasında fiziksel ve duygusal bakımdan zarar görmektedir (Singh,2001: 266).

Çocukların korunması, insan hakları ihlallerinin daha yakından takibi ve değerlendirilmesi hususunda daha etkin bir işbirliğini gerektirmektedir. İnsancıl hukukun daha etkin uygulanabilmesi için de insan haklarını ihlal eden kişilerin adalet önüne çıkarılması gerekmektedir. Uluslar arası kamuoyu, silahlı çatışmalar esnasında çocukların haklarını ihlal eden kişilere yönelik olarak daha dikkatli davranmalı ve bu kişilerin suçlarından dolayı cezalandırılabilmeleri için azami özen göstermelidir. Çatışmalar esnasında olağanüstü durumların mevcudiyetini ve istenmediği halde çocuklara zarar verildiğini ifade eden hükümetlere karşı tolerans gösterilmemesi ve gerekli tepkinin zaman kaybetmeden verilmesi gerekmektedir.

BM yapılanmasında insan hakları ihlallerini takip etme ve bu konuda detaylı raporlar hazırlama sorumluluğu İnsan Hakları Komisyonu'ndadır. Söz konusu Komisyon, her kaynaktan bilgi temin edebileceği gibi kendisi de bilgi üretilmesi sürecine aktif olarak katılabilmektedir. Bir ülke, çocuk hakları ile ilgili bir uluslararası belgeyi onadığında söz konusu belgenin, BM Anlaşmasıyla çatışmayan hususlar içermesine dikkat etmelidir. Alanında uzman on kişiden oluşan BM Çocuk Hakları Komitesi'nin her bir üyesi bireysel olarak yaptıkları araştırmalarla, Anlaşma'ya taraf ülkelerin uygulamalarını, uygulama esnasında yaşadıkları sorunları sürekli takip etmektedir.

Çocuk haklarının uluslararası yapısı, çocuk yoksulluğunu azaltmada ve çocuk sağlığını iyileştirmede rol oynayan teorik ve politik bir araçtır. Bir stratejiye dayandırılan haklar yalnızca ulusal ve uluslararası hukukun değil aynı zamanda küresel yoksullukla mücadele eden küresel sivil toplumların gelişmesi için de gereklidir. Ülkelerin yasalarla kabul ettiği çocuk hakları, yoksulluğun küresel yapısı içinde ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler eşit şekilde ele alınarak uygun bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu nedenle, çocuk yoksulluğu gerçeğini belirten Çocuk Hakları Komitesi'nce verilen kılavuz uluslararası alandaki işbirliği ve faaliyetler kapsamında veya kendi yargı yetkileri içinde tüm ülkelerin sorumluluğundadır (Pemberton ve diğerleri, 2007: 307). Dolayısıyla Türkiye'nin de acil olarak yoksullukla mücadele konusunda hareket etmesi ve bir eylem programı benimsemesi ve bu eylem programını oluştururken makroekonomik politika araçlarını kullanması şarttır (Aydın, 2007: 186). Ancak, çocuk yoksulluğu söz konusu olduğunda, çocukların esenliği ve gelişimleri ile ilgili bir dizi konu gündeme gelmektedir.

Çocuk hakları temelde büyük bir önem arz etmemektedir ve bu yargıyı destekleyen pek çok sebep mevcuttur. Öncelikle pozitif ayrımcılık sağlanmaya çalışılan çocuklar, evrensel toplumun birer üyesidirler. Geçmişte cinsiyet ya da ırk temelinde yapılan ayrımcılıkta da olduğu gibi çocukları ayrı bir grup gibi ele almayı hedefleyen çalışmalar, baskıcı ve toplumu bütünleştirmek yerine bölmeyi hedef alan rejimlerin kurulmasına sebep olabilecektir. Gerek çocuklar gerekse de pozitif ayrımcılık yapılmaya çalışılan diğer grupların varlığı, sonuç olarak haklar bağlamında dengesizlikler doğurabilecek ve temelde savaştığı en önemli kavram olan ayrımcılığı daha da arttırabilecektir. Böylelikle de kadınların istismar edilmesi gibi, çocuklar da zaman içinde haklarından mahrum kalabilecektir (Freeman, 2011).

Tarih boyunca toplumlar çocuğa, farklı bakış açılarıyla yaklaşmışlardır. (oyuncak, neslin devamını sağlayacak bir araç, yarının insanı, bugünün işgücü, gelecek sigortası veya özgür bir birey gibi) Bu bakış açıları, çocukların haklarının belirlenmesinde önem taşıyan temel yaklaşımlardır. Sözleşme metinleri, bildirgeler, Çocuk Zirveleri'nden yola çıkarak çocuk masum, duyarlı ve bağımlı bir varlıktır. Çocukluk dönemini mutlu ve huzurlu şekilde yeni şeyler öğrenerek ve gelişerek geçirirse ileride hem kendisini mutlu kılar, hem de toplumun

mutluluğuna katkıda bulunur. Bir toplumda çocuklar örselenmekte, ihmal ve istismar edilmekte ise o toplumun kültürü geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilebilir. Çocuklara değer veren sağlıklı büyüme ve gelişme olanakları sağlayan toplumları da ilerlemekte olan bir kültür olarak değerlendirilebilir. Çocuklar bir parçasını oluşturdıkları toplumu yansıtır, bir toplumsal grup olarak da sonsuz bir çeşitliliğe sahiptirler. Ancak tüm çocuklar sadece çocuk oldukları için çeşitli politik, ekonomik, yasal kısıtlamalara maruz kalırlar. Çocukların kendi eylemlerinin öznesi değil, yetişkinlerin temsil ettiği iktidarların nesnesi kılınmaları cinsel, entelektüel, emek olarak sömürülmeye devam etmelerine göz yumulması demektir. Dolayısıyla, medyanın görünmesi gereken yer, zaman ve biçimde göstermeyerek, görünmemesi gereken yer, zaman ve biçimlerde göstererek, gerçeğe örtüşmeyen çocuk imgesi yaratarak katkıda bulunduğu çocuk hakları ihlalleri, toplumsal, kamusal ve siyasal yaşamımızın bugününün ve geleceğinin tehlikeye atılması demektir. Bu tehlikeleri önlemek amacıyla ortaya çıkan ve her gün gelişen Çocuk Hakları kavramı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çok yenidir.

2.4.2 Çocuk Hakları’nın Tarihsel Gelişimi

Çocuk hakları hareketi 20.yy’ın uluslararası özelliğidir; fakat kökleri daha önceye dayanır. 1669’un Çocuk Dilekçeleri bir bakıma öğretmenler tarafından verilen fiziksel cezanın kısıtlanması özellikle bir çağrı niteliği taşımaktadır (Jenkins-Parker, 1999: 127). 15.yüzyılın sonlarında İspanyol Vives, çocukların korunmasına ilişkin ilkeler ortaya atmıştır. Bu ilkeler hukuki ilkelerden çok eğitim ilkeleri niteliğindedir. 18. yüzyıl sonlarında İsviçreli Eğitimci Pestalozzi, fakir çocukların sefalati, eğitimsizlikleri sorununa değinmiş ve çocukların aile içinde ana baba tarafından eğitilmelerinin önemi üzerinde durmuştu. Onun fikirleri İsviçre Medeni Kanuna geniş ölçüde yansımıştır. 19. yüzyılda Dr.Budin analığın ve çocukluğun korunması hakkında fikirler ortaya atmıştır (Akyüz, 1980: 360- 364).

Çocuk hakları ile ilgili gelişmelere ek olarak, 1800’lü yılların başlarında yetiştirme yurtlarındaki uygulamalar gösterilebilir. Yirminci yüzyılın başlarında çocukların erişkinlerden farklı haklara sahip olduğu, dolayısıyla da bu hakların ayrıca tanınması

gerektiği konusunda, değişik ülkelerde farklı hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1919 yılında İngiltere’de çocukları korumak üzere Çocukları Koruma Fonu (Save the Children Fund) kurulmuştur. Bu fonda görev yapan Eglantyne Jebb 1922 yılında çocuk hakları üzerine bir taslak (Charter of the Right of the Child) hazırlamıştır (<http://www.savethechildren.org/about/mission/ourhistory/>). Çocuk haklarını savunma konusunda ilk etkili girişim olan 1923 yılında Eglantyne Jebb tarafından taslağı hazırlanan ve 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi’nin taslağında, her ulustan, ırktan ve inançtan çocukların sömürüye karşı korunması, fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerinin tam olarak sağlanması, yetişkin hayatına hazırlanmaları konusunda çocuklara karşı sorumluluklar dile getirilmiştir.

Savaşların yarattığı olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve insanlığın barış ve huzurlu bir dünyada yaşamak isteği sonucu kurulan Birleşmiş Milletler Cemiyeti ilk olarak 26 Eylül 1924’te Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi’ni kabul etmiştir. Atatürk tarafından da bizzat imzalanan bu Bildirge, çocuğun gelişmesi, korunması, en önce yardım görmesi, kardeşlik ve barış ruhu içerisinde büyütülmesi prensiplerini içeren beş maddeden oluşmuştur. Bu Bildirge, Türkiye tarafından 1931 yılında imzalanmıştır. Bildirge’nin imzalanmasını takiben 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuş ve Atatürk TBMM’nin açıldığı gün olan 23 Nisan’ları Türk çocuklarına armağan etmiştir. Böylece 23 Nisan günleri “Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” olarak kutlanmaya başlanmıştır. Türkiye’nin katıldığı çocukların korunmasına ilişkin ilk uluslararası çalışmalar 1936 yılı I. Balkan ve 1938 yılı II. Balkan Kongreleri’dir. Bu Kongreler, uluslararası alanda çocuk hakları konusundaki çalışmalara öncülük etmiştir. Ancak 1939 yılında yeni bir savaş çıkması, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin bir süre ertelenmesine neden olmuştur. 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde Çocukların hak ve özgürlüklerine yeterince değinilmediği için çocukların özel durumları ve özel korunma gereksinimleri nedeniyle çocuklara özgü ayrı bir belge hazırlama çalışmaları başlatılmıştır. Bildirge, Birleşmiş Milletler tarafından kuruluşunda kabul edilmiş, daha sonra 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi olarak güncellenmiştir ve Türk hukuk sistemine de etki eden on ilkeden oluşmaktadır:

- 1- Yararlanma
- 2- Korunma
- 3- Vatandaşlık
- 4- Sosyal güvenlik
- 5- Engelli çocuklar
- 6- Aile sevgisi
- 7- Eğitim hakkı
- 8- Korunma ve kurtarılmada öncelik
- 9- İstismar, ihmal,sömürü
- 10- Barış ve evrensel kardeşlik ortamı

Çocuk haklarının korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmeler ve belgeler Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ile başlayıp, 20 Kasım 1959’da kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi ile devam ederek 78 ülkenin temsilcilerinin katıldığı genel oturumda Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak oy birliği ile kabul edilerek son aşamasına gelmiştir. 14 Şubat 1990 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda onaylanan Sözleşme 9 Aralık 1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce onaylanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 27 Ocak 1995 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüş ve Türkiye’de uygulanmaya başlanmıştır (Müftü,2001). Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nin yeniden gözden geçirilerek “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi” olarak kabul edilmesinin ardından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 1979 yılının “Dünya Çocuk Yılı” olarak kabul edilmiştir. Türkiye 1979 yılından itibaren dünyada ilk ve tek Çocuk Bayramı olarak kutlanan 23 Nisan’ı, dünya çocuk bayramı olarak kabul etmiş ve bütün dünya çocuklarıyla birlikte görkemli bir şekilde kutlanmaya başlamıştır.

Çocuk haklarının gelişimiyle ilgili bazı önemli olaylar aşağıda ifade listelenmiş ve ifade edilmiştir:

-26 Eylül 1924 Birleşmiş Milletler Cemiyeti genel kurulunca Cenevre’de kabul edilen 5 maddelik Çocuk Hakları Bildirgesi’nde; çocukların fiziksel ve ruhsal olarak gelişebilecekleri ortamlarda bulundurulmaları, beslenme, sağlık hizmetlerinden yararlandırılmaları, himaye edilmeleri, her türlü istismardan korunmaları belirtilmiştir.

-1945 Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun (UNICEF) kurulması,

-1948- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde çocuklara özel önem verilmesi,

- 20 Kasım 1959- Çocuk Hakları Bildirgesi’nde Birleşmiş Milletlerce kabul edilmesi,

-1979-Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, çocuk haklarına yasal zorunluluk kazandırmak amacıyla Uluslararası Çocuk Yılı hazırlık çalışmaları sırasında başkanlığını Polonya’dan Adam Lopatha’nın yürüttüğü Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin taslağının hazırlanmaya başlanması, çocuk hakları için önemli mihenk taşlarını oluşturmuştur.

- 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

-İstihdam Asgari Yaşla ilgili 138 Sayılı ILO Sözleşmesi; Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 26 Haziran 1973 tarihli Genel Konferansında kabul edilmiştir. Asgari yaş zorunlu okul eğitiminin tamamladığı yaştan aşağı ve her koşulda 15 yaştan aşağı olmayacaktır.

-Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)

-Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat edinmeye ilişkin Lahey Sözleşmesi-29 Mayıs 1993’te çocukların fuhuşa zorlanmasını, satılmalarını önlenmesi amacıyla, ülkeler arası evlat edinmeye ilişkin koşulların ve kuralların belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur.

-Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocukların Satılması, Çocuk Fuhşu ve Pornografisi konusundaki isteğe bağlı protokol; birleşmiş Milletler genel Kurulunun 25 Mayıs 2000 tarih ve 54/263 sayılı kararı ile kabul ve ilan edilmiştir.

-14 Şubat 1962 günü 7. Milli Eğitim Şurası, 8 Mayıs 1962 2. Sosyal Hizmetler Konferansında, 28 Haziran 1963 Unesco Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulunda kabul edilmiş bulunan Türk Çocuk Hakları Bildirisi Anayasa'nın 10., 35., 41., 43., 45., 49., 50. maddelerinin açık ve kesin hükmüyle 1923 Cenevre, 1948 Çocuk Esirgeme Kurumu Birliği ve 20 Kasım 1959 Çocuk Hakları Bildirisi Türk çocuğunun hakları saptanmış ve kamuya sunulmuştur (Çetinkaya, 1998).

Bu taslak daha sonra, Milletler Birliği tarafından 1924'de Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi (Geneva Declaration of the Rights of the Child) olarak kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi, uluslararası alanda çocukların korunmasına yönelik yapılan ilk uluslararası belgedir. Cenevre Bildirgesi'nde; çocukların doğal biçimde gelişmesine olanak sağlanması, aç çocukların beslenmesi, hasta çocukların tedavi edilmesi, terk edilmiş çocukların korunması, felaket anında yardımın öncelikle çocuğa yapılması, çocukların her türlü istismara karşı korunması ve kardeşlik duyguları içinde eğitilmeleri gerektiği belirtilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi her insanın sahip olduğu hak ve özgürlükleri ilan ederken çocukların da özel birtakım ihtiyaçlarının olduğunun anlaşılması, sonraki bir uluslararası belgenin, 1959'daki Çocuk Hakları Bildirgesi'nin (Declaration of the Right of the Child) kabulüne olanak sağlamıştır. Bu belgeler, insanlığın, çocuklara verebileceği en iyi şeyi vermeye borçlu olduğu ilkesinden hareket etmişler ve çocukların haklarının gerçekleşmesini sağlamak yetişkinlerin sorumluluğu olarak görülmüştür (<http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/25.htm>). Bu bildirge Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun bünyesinde oluşturulan bir çalışma grubu tarafından güncellenerek "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi" adıyla 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Kurulu tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir. 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılan Çocuk Hakları Sözleşmesi, aynı gün 61 devlet tarafından imzalanmıştır. Türkiye Sözleşmeyi, 29-30 Eylül tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde toplanan "Çocuklar İçin Dünya Zivesi"nde, 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koyarak imzalamıştır.

4058 sayılı yasayla onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 27 Ocak 1995 günü Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çocukların da yetişkinler gibi, medeni, siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik tüm haklardan yararlanmaları gerektiği inancıyla kaleme alınan bu Sözleşme, günümüzde BM üyesi ülkelerin ikisi hariç tamamı yani 191 ülke tarafından kabul edilmiştir (http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html). Amerika Birleşik Devletleri ve Somali hariç en fazla sayıda ülke tarafından onaylanan insan hakları belgesidir (<http://www.crin.org/themes/ViewTheme.asp?id=2>). Çocuk Hakları Sözleşmesi, uluslararası planda mutabakata varılmış, üzerinde pazarlık yapılması mümkün olmayan standartlar ve yükümlülükleri içermektedir. Belge, nerede doğduklarına, kim olduklarına; cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlamaktadır (http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html). Bu sözleşme, çocukların haklarına ilişkin evrensel standartları belirleyerek, çocuklar için en uygun güvenlik, sağlık ve eğitim standartlarını kanunlar, hükümet ve devlet politikalarıyla güvence altına alan ve bağlayıcı bir hukuki belge niteliği taşıyan olan ilk sözleşmedir. Dünya çocuklarının “İnsan Hakları Yasası” olarak nitelendirilmektedir. Bir sonraki bölümde çocuk haklarının insan haklarıyla ilişkisi ele alınacaktır.

2.4.3 Çocuk Hakları ile İnsan Hakları İlişkisi

İnsanlığın belli bir gelişme çağında, kurumsal olarak bütün insanlara tanınması gereken ideal haklar listesine ya da insanın salt insan olması nedeniyle doğuştan sahip olması gereken, onun kişiliği ile değerlerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan üstün, evrensel ilke ve kurallar bütününe “insan hakları”denir. İnsan hakları, insan onurunu güvenceye alan haklardır (Kapani, 1996; Akıllıoğlu,1995; Gülmez, 2001; Akt: Kepenekçi, 2008: 45). İnsan hakları, insan olmamızdan kaynaklanan doğamız gereği mizacımızın bir özüdür. İnsan hakları ve temel özgürlükler bize insani kalitemizi, zekamızı, yeteneklerimizi, vicdanımızı tam anlamıyla geliştirmemize izin vermekler birlikte ruhsal yapımızı ve ihtiyaçlarımızı karşılar. Bu haklar insanoğlunun yaşam için her insanoğluna tanınan korunma ve saygının değeri ve onuru için artan talebin üzerine dayalıdır (United Nations, 2004:9). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ışığında temel kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına alan

uluslararası belgelere göre özel bir döneme sahip olan çocuklar için bir Sözleşme oluşturulmuştur.

Çocuk hakları ve insan hakları kavramlarının ortak birleştikleri payda her ikisinin de; özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi demokratik değerlerin okul ve sınıf yönetiminde kendini göstermesidir. Bu değerler; ırk, renk, sosyal sınıf, din, politika ya da başka hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese uygulanabilecek bir ortamın yaratılmasıdır. Onların inkarı (itirazı) bireysel ya da şahsi tradeji değildir; fakat şiddetin tohumlarının ekildiği ve toplum ve milletler arasında sosyal ve politik düzensizlik yaratır.

Demokratik toplumun temelini insan haklarına saygı, hoşgörü ve barış oluşturur. Bu kültürün kuşaktan kuşağa geçmesi çocukların bu değerler sistemi ile donatılmış yurttaşlar olarak yetişmesine bağlıdır. Çocuk için genel insan haklarına kıyasla çocuk hakları ile yaşamını ilintilendirmek ve çocuk haklarını algılamak daha kolay olacağı için, çocuk için insan hakları eğitimi çocuk hakları eğitimi ile başlamalıdır. Çocuk hakları eğitimi insan hakları eğitiminin ilk adımı ve vazgeçilemez parçasıdır. Çocuk hakları, çocuklara özgü insan haklarıdır. İnsan hakları tüm insanlara uygulanır. Çocuklar özel gereksinimleri ve örselenme riskleri nedeniyle insan haklarına ek olarak çocuk haklarına da sahiptir (Bedard, 1996; Özdemir-Uluç, 2008).

İnsan hakları eğitimini diğer yurttaşlık eğitimi yaklaşımlarından ayıran şey ise insan hakları eğitiminin bireyi güçlendiren ve haklara saygı duyulan bir ortamı yaratma biçiminde değişimi arayan aktivist yaklaşımı ve uluslararası tanımlanmış belgelere dayanıyor olmasıdır (Howe ve Covell, 2005). Çocuğa özellikle katılım haklarının sağlanması, demokrasi kültürünün oluşturulmasının temel taşlarından biridir. Bu noktadan bakıldığında yurttaşlık eğitimi, devletlerin değerlerini ve birliğini sağlamak ve sürdürmek için okullarında yer verdiği önemli unsurlardan biridir. Bu somut yolları her ülke kendi eğitim sistemi genişçe farklılıklar taşıdığı için öğretmenlerinin öğretme amaçlarına yerleştirilmeleri konusuna yer vermelidir. Çocuk haklarının eğitimi Sözleşme'nin 29.maddesinde ifade edilmiştir.

“Taraflar devletler, çocuk eğitiminin; insan haklarına saygı, temel hak ve özgürlükler ve BM Şartı’nda ifadesi bulunan prensiplerin geliştirilmesi gibi amaçlara yönelik olmasını kabul ederler”

Bu maddeden hareketle, insan hakları ve özgürlüklerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin ifası ise çocukların temel hak ve özgürlüklere taraf olduklarının kabulünü gerektirmektedir. Söz konusu prensibin temel gereksinimleri de şüphesiz, eğitim yoluyla çocuklara öğretilenlerdir. Bu bağlamda, taraflar devletler söz konusu maddeyi imzalayarak, çocuk eğitiminin temel amaçlarından birinin insan hakları eğitimi olduğunu kabul etmektedirler. Çocukların insan hakları konusunda eğitim görmesi prensibi, gerekli tüm iç hukuk belgelerinde ve politika dokümanlarında yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, taraflar devletler, çocukların insan hakları eğitimi almasını kabul etmektedirler.

Çocuk hakları eğitiminin, genel olarak yurttaşlık eğitiminin eksikliklerini gidermek konusundaki avantajlı konumu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin kendisinden kaynaklanır. Sözleşme’nin yasal bir doküman olması, bu konudaki öğretimin temel alacağı bir standart olarak kabul edilmesini kolaylaştırır. Dolayısıyla bu kadar yaygın kabul görmüş bir Sözleşme’nin varlığı çocuklara öğretilen sosyo--etik değerler konusundaki görüş birliğine işaret eder. Bu anlamda Sözleşme ulusal, uluslararası ve küresel düzeyde verilecek bir yurttaşlık eğitimi için ortak ve genel kabul görmüş bir çerçeve sunar. Anlaşma; çocukların kendilerini ve kendi haklarını etkileyen hususlarda söz sahibi olarak daha aktif vatandaşlar olması hususunda çocuklara insan hakları eğitimi verilmesine önem atfetmektedir. Böyle bir yaklaşımın uzun vadede getirilerini anlamak için haklarla ilgili iki farklı hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, kendi hakkını koruyamayacak kadar zayıf olan kişilere asgari korumanın sağlanmasıdır. İkinci husus ise hakların, insanın kendisine saygısını kazanması ve insanlık onuruna saygı duyulmasını sağlamasıdır (Howe ve Covell, 2005: 32-33).

İdeal olarak, insan hakları kültürü bütün programlara (fakat uygulamada, belirli olarak ikinci aşamada, parça parça yapılan, oluşturulan programın sosyal, ekonomi bilimi, beşeri bilimlerin programların kurulduğu) inşa edilmelidir. Sınıflarda, insan hakları eğitimi çocukların gelişim aşamaları dikkate alınarak, bu durum gözetilerek sosyal ve kültürel

bağlamda insan hakları prensiplerini anlamlarını yapmak için geliştirilmelidir. Söz gelimi küçük çocukların insan hakları eğitimi çocukların kendilerine olan saygısını, empatiyi, insan hakları prensiplerinin sınıf kültürüne etkisini vurgular ve geliştirir. Küçük çocukların temel insan hakları araçlarının prensiplerini anlıyor olmalarına rağmen, daha karmaşık insan hakları belgeleri analitik sebepler ve kavram gelişimi için daha iyi geliştirilmiş kapasitelerle daha büyük öğrenenler için daha uygun olabilir (Swimealar, 2009).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi küresel bir geçerliliğe ve uygulanabilirliği öğretmenler için önemli bir gerçektir. Öğrenme için uygulamalı bir yarara sahip olmak için öğrenciler öğrenme çevresinde şekillenen bir insan hakları eğitime ihtiyaçları vardır. Öğretmenlerin sadece öğrencileri içeren değil ailelerini, okul yöneticilerini ve diğer eğitim otoritelerini bununla beraber tüm toplumu içine alan yollar keşfetmeye ihtiyacı vardır. Bu yolla insan hakları öğretmek için geliştirilen yapı sınıftan başlayarak tüm toplumu kapsayan şekilde olmalıdır. Evrensel değerleri tartışmak için temel insan hakları problemlerinin çözümünün bir parçası olabilir.

Gelişim psikologu Bruner'in sarmal eğitim programına göre bir düzenleme yapıldığında çocukların sahip oldukları hakları öğrenmek için insan hakları değerlerinin temeli olan hakkaniyet ve adalet kavramlarını işe koşarak eğitim verilmesi gerekir. Çocukların sosyal, bilişsel ve ahlaki gelişim parçası olan haklar eğitimi, öğretmenler tarafından ciddiye alınıp, öğrencilerin düşünce geliştirmelerine yardımcı olunması önemli bir gerekliliktir. Çeşitli insan hakları sorunları ve insanların kendi sahip olduğu haklar hakkında bilme bireyleri öğrenmeye teşvik eder. İnsan hakları eğitimi çocuk haklarını ve insan haklarını teşvik etmek üzere duyguları ve empatiyi işe koşarak eylem katalizötörleri oluşturur. İHE'nin içerdiği ilke ve kavramlar aşağıdaki gibi nitelendirilebilir:

- Çocuk Hakları Sözleşmesi
- Okulda haklara saygı
- Eğitim Programları ve vatandaşlık eğitimi
- Temel kılavuzluk

- Teminat ve tahhütlük
- Çocuk sorunları

Bu oluşturulan çerçeve sınıfa insan hakları sorunlarını getirmek için aktivitelere odaklanır. Çocuk Hakları Sözleşmesi kullanarak toplumsal ve ahlaki ikilemler yaratılarak ahlaki veya kültürel görecelik kazandırılarak herhangi bir yöne eğilimi önler. Bu kültürel değerler, inançlar ve uygulamalar evrensel kabul görmüş ahlaki kriterler bir çerçevesinde değerlendirilir (Barton ve diğerleri, 2006). İnsan hakları ve insanlık değerleri, tüm toplumların ortak unsurlarındandır. Çocukların da bireysel olarak sahip oldukları haklar konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda kullanılabilir en önemli enstrümanlardan biri de şüphesiz insan hakları ile ilgili kavramları ve metinleri anlaşılabilir basit metinler (örneğin hikayeler ya da yerel kültüre yakın kullanımlar) halinde halka aktarmaktır. Söz konusu metinler ve belgeler şarkılar, sanat eserleri ve drama gibi unsurlarla da etkin şekilde toplum geneline yayılabilir (Singh, 2001: 266).

Çocuğun bugünün hak sahibi bir yurttaşı olarak kabul edilmesi önemlidir. Bu anlayış, okulların yurttaşlık eğitimi vermek yoluyla geleceğin yurttaşları olarak çocukları hazırlamakla görevli olduğu biçimindeki dar ve kısıtlayıcı, ancak yaygın yaklaşımı da geçersiz kılmaktadır. Çocuğu bugünün yurttaşı olarak görmememiz için pek bir neden de yoktur. Çocuklar, yetişkinlere kıyasla daha az politik haklara sahip olmakla birlikte, Sözleşme’de belirtildiği gibi birçok temel yurttaşlık hakkına sahiptirler. Yine bazı alanlarda özel kırılabilirlikleri nedeniyle yetişkinlerden daha fazla haklara sahiptirler. Sözleşme’ye göre çocuklar da kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini bildirme, düşünce ve ifade özgürlüğü, barış içinde toplanma ve dernek kurma haklarına sahiptir. Bu haklarını aile, okul, toplum gibi bulunduğu her ortamda kullanabilir ve anababasının ya da çevresindeki yetişkinlerin bu haklarını kullanmaları konusunda onların gelişen kapasiteleri ile uyumlu olarak rehberlik sağlama yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülük çocuklara kendi kararlarını empoze etmek ya da yönerge vermek niteliğinde kullanılmamalıdır. Ailede ve okulda daha önce katılım açısından olumlu deneyimi olan yetişkin yurttaşların politik süreçlere katılma

eğilimlerinin diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu bilinmektedir (Howe ve Covell, 2005).

2.4.4. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme) çocuk haklarının üçüncü önemli adımıdır. 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile başlayan ilk halka, 1959 yılındaki Çocuk Hakları Bildirgesi ile devam etmiş, 1989'da Sözleşme ile istenen ve beklenen hukuksal dayanaklara kavuşmuştur. Böylelikle çocuk hakları uluslararası topluluğun ortak ve evrensel değeri haline getirmiştir. Sözleşmeyi önemli kılan etmenlerin başında dünya çocuklarının ortaya koyduğu toplumsal görünüm gelmektedir.

Sözleşme'de yer alan haklar büyük ölçüde insan haklarının çocukluk olgusuna uyarlanmasıdır. İnsan hakları geleneksel olarak beş maddede toplanır: Medeni haklar, sosyal haklar, kültürel haklar. Çocuk hakları uyarlaması buradaki siyasi haklar dışında tüm hakları kapsamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuk haklarına ilişkin bugüne kadar hazırlanmış en eksiksiz belge niteliğindedir. Çünkü bu belge çocuk haklarına uluslararası nitelik ve boyut kazandırmaktadır (Doğan, 2000: 190-192).

Çhs (Çocuk Hakları Sözleşmesi) salt bir iyi niyet bildirisi de değildir; altına imza atan devletleri bağlayıp yükümlü altına sokan bir hukuksal bağlantıdır. Çocuğu ana-babanın, işverenin ve devletin üzerinde dilediği gibi tasarruf edebileceği bir nesne olmaktan çıkarıp, bağımsız kişiliğe sahip, onurlu ve saygın bir özneye dönüştürme sürecine ciddi bir katkıda bulunduğu da kuşkusuzdur. Sözleşme'yi onaylayan devletler bütün bu ilkelerle uyumlu yeni yasalar çıkarma ve yürürlükteki yasaları bu ilkeler doğrultusunda değiştirme yükümlünü üstlenmişlerdir. Devletlerin Sözleşme'ye uyup uymadıkları özel bir komite (Çocuk Hakları Komitesi) tarafından izlenecektir Madde 43). Her devlet bu komiteye düzenli aralıklarla ülke raporları gönderecektir. Bu ülke raporlarının kamuya açıklanması gerekir. Ama Sözleşme'nin ve çocuk haklarının ihlal edilmesi olasılığında uluslararası yargı organlarına başvurma olanağı ne bireyler ne de devletler için öngörölmüş değildir (Serozan, 2005: 50-53).

20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni oy birliği ile kabul etmiştir. 28 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılan Sözleşme, aynı gün 61 ülke tarafından imzalanmıştır. 2 Eylül 1990'da 20 ülke tarafından onaylanarak uluslararası bir yasa gücüyle yürürlüğe girmiştir. 14 Eylül 1990 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda onaylanan Sözleşme 9 Aralık 1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ulusal ve uluslararası gündemlerde çocukları üst sıralara yerleştirmiş ve köklü bir değişime zemin hazırlamıştır. Sözleşme'yi onaylayan her devlet, çocuklarla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmelerinde ana-babalara ve diğer sorumlu kişi ve kuruluşlara yardımcı olacak yasal, yönetsel ve yapısal her önlemi almak zorundadır. Bu Sözleşme Dünya'da çocuk hakları konusunda temel yasal metindir. Bunun yanında uluslararası hukukta çocuk haklarını şu ya da bu yönüyle koruyan birçok iki taraflı ya da çok taraflı Sözleşme, BM ilkeleri ve tavsiye kararları yayınlanmıştır. Bu sözleşmeyi önemli kılan, çocukların sosyal, ekonomik ve kültürel haklarına yer verilmesidir. Çocukların ekonomik sömürüden korunma hakkı, beslenme hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir (Jones, 2005, s.337).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, imzacı devletlerin uluslararası alanda verdiği sözleri tutulur kılmayı hedeflemektedir. Bunun için zorlayıcı, denetleyici bir mekanizma kurulmuştur: Çocuk Hakları Komitesi. Bu Komite imzacı devletlerden belli aralıklarla rapor almaktadır. Devletlerin dışındaki sivil toplum kuruluşlarının ve kişilerin de, çocukların da Komite'ye ulaşmasının önünde hiçbir engel bulunmamaktadır (Tuncel-Yazgan, 1998). BM Genel Kurulu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) çocukların kendi insan haklarını öğrenmeleri açısından ideal bir yaklaşım sağlanmaktadır. Özellikle çocukları ilgilendiren insan haklarını belirttiğinden BM Genel Kurulu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi üye devletler ve STK'ların da yer aldıkları yaklaşık on yıl süren bir müzakere ve uzlaşma süreci sonucunda 1989 yılında benimsenmiştir. O yıldan bugüne Sözleşme, daha önceki insan hakları belgelerine göre daha çok sayıda devlet tarafından ve daha az çekince konularak onaylanmıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 18 yaşından küçük herkesi çocuk kabul etmektedir ve çocukların tüm insan haklarına sahip olduklarını teyit etmektedir.

Sözleşme’de 54 madde yer almaktadır. Çocuk haklarıyla ilgili bu maddelerin üç genel kategoride toplanması mümkündür.

a) Koruma, çocukların güvenliğini garanti altına alır ve istismar, ihmal ve sömürü gibi özel konuları ele alır.

b) Refah Sağlama, çocukların eğitim ve sağlık bakımı gibi temel ihtiyaçlarını sağlanmasıyla ilgilidir.

c) Katılım, çocukların gelişim halindeki yeteneklerin, olgunlaşma dönemine doğru karar verme ve topluma katılma durumunu sağlayacağını öngörür (Brander ve diğerleri, 2008).

Çocukların katılım hakkı daha önceleri İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) veya Çocuk Hakları Bildirgesi’nde (1959) ele alınmayan bir alandır. Sözleşme (1989) metnindeki bir başka yenilik ise hem kız her erkeği ifade etmek için “he” ve “she” zamirlerini ayrı ayrı kullanmış olmasıdır. Sözleşme çocuğun ailesinin öncelikli ve önemli rolünü, yetkisini ve sorumluluğunu güçlü bir biçimde vurgulamaktadır. Çocuğun ailesinin dilini ve kültürünü öğrenmesinin ötesinde, bu dile ve kültüre saygı gösterilmesi hakkını da teyit etmektedir. Çocukların yeterli yaşam standartlarına sağlayamayacak durumdaki ailelere devlet yardımı da Sözleşme’de öngörülenler arasındadır. Sözleşme ailenin çocuğun esenliği açısından taşıdığı önemi kabul ederken aynı zamanda çocukları hak sahibi bireyler olarak tanımakta, gelişim halindeki yetenekleri doğrultusunda onlara kimlik , özel yaşam, bilgilenme, vicdan, din ifade ve örgütlenme özgürlükleri sağlamaktadır.

Çhs’nin izlenmesi; çocuklarla ilgili konularda uzmanlaşmış bir hükümet kuruluşu tarafından hazırlanacak raporlar kimlerin hangi haklardan yararlanmadığı belirterek, hakların yaşama geçirilmesine ilişkin sınırlılıkları ve engelleri belirleyecek ve hükümetlerin bunları aşmak için neleri planladığını gösterecektir. Sözleşme’nin nasıl uygulandığını izleyenler arasında bir dizi sivil toplum örgütü vardır. Bunların bir bölümü Save The Children, CRİN (Çocuk Hakları Bilgi Ağı) gibi çocuk hakları alanında savunuculuk yapan kuruluşlardır.

Bildirge ve Sözleşme arasındaki en önemli fark ise; bildirgeler hükümetler tarafından kabul edilen, ancak kuralların uygulanmaması halinde yaptırımı bulunmayan “ilan edilmiş ilkeleri” kapsamaktadır. Sözleşmeler ise kendisine taraf olan devletleri bağlayıcı nitelikte yasal metinlerdir. Devletler onun içerdiği hüküm ve yükümlülükler uygun davranma isteklerini ortaya koymuş olmaktadır. Dolayısıyla sözleşme hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleyecek mekanizma, doğal olarak Sözleşme’nin ayrılmaz bir parçası olarak kurulur.

Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi; insan hakları ilke ve standartlarının çocuklar açısından geliştirildiği bir sözleşmedir. Sözleşme; çocukların insan hakları yasasıdır. Çocukların ve gençlerin her yönden nitelikli ve bilinçli insanlar olarak yetiştirilmesine, toplumun ve insanlığın mutluluğunu ve geleceğini korumasına dönük bir yatırımdır. Çocukların yeteneklerini özgürce geliştirebilecekleri olanaklar ve bu olanakların sağlanması koşullarını tanımlar (Cılga, 2001). ÇHS’nin en temel getirisi çocukların, ailelerin güdümündeki bireyler olmaktan çıkarılıp resmen kendi hak ve özgürlükleri olan bireyler haline getirmesi ve ailelerin çocuklar hakkında nihai karar verici olmadıklarının ortaya koyulmuş olmasıdır . Anlaşma’yı onaylayan ülkeler, bunun sonucunda çocukları asil birer değer değil vatandaş olarak kabul etmiş olmaktadırlar . Anlaşma’ya taraf olan ülkeler ayrıca çocukları birer hak arayıcı olarak tanımlamakta; devletleri ve aileleri ise en geniş anlamıyla çocukların haklarını sağlamak, korumak ve gözetmekle yükümlü kılmaktadır (Covell, 2012: 38).

Uluslararası hukukta, çocuk haklarına ilişkin Milletler Cemiyeti’nin 29 Eylül 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu’na kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi, taraf devletlerin hükümetleri tarafından kabul ve imza edilmesine karşın, hukuksal yaptırımı olmayan genel ilkelerin ilan edilmesinden ibaret kalmıştır. Bu çalışma grubu, Çocuk Hakları Yılı’nın 10. ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi’nin 30.yıl dönümünde “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” tasarısını hazırlamıştır. Hazırlanan bu tasarı, ilk önce (Şubat-Mart 1989’da) tartışma ve onay için İnsan Hakları Komisyonu’na, daha sonra (Mayıs-Haziran 1989’da) tartışılması ve nihai oylamanın yapılması için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na sevk edilmiştir. Nihai

tasarı, 20 Kasım 1989 tarihinde Genel Kurul'da oybirliği ile kabul edilerek Birleşmiş Milletler Genel Kurulu temsilcilerince 26 Ocak 1990 tarihinde imza edilmiş ve Sözleşme 49. maddesinin ilk fıkrasına uygun olarak 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir (DCI/UNICEF, 1988). Türkiye, 14 Eylül 1990 tarihinde imzaladığı Sözleşme'yi, 17., 29. ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutarak (çekince) 9 Aralık 1994'te onaylamıştır. Bu maddeler aşağıdaki gibidir:

- Sözleşme'nin 17. maddesinin (d) fıkrası "Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler" biçimindedir,

- Sözleşme'nin 29. maddesinin (c) fıkrasında "Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkilerden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi" hükmü yer almaktadır,

- Sözleşme'nin 30. maddesinde azınlıkların kendi dillerini (din ve kültür öğelerinin yanında) kullanma hakkı vurgulanmaktadır. Soya, dine ya da dile dayanan azınlıklar mensubu çocuklar ya da yerli halktan olan çocuklar, kültür, din ve dil haklarından yoksun kılınamaz.

İnsanın doğumundan itibaren birey olma hakkını tanıyan, ek olarak 18 yaşına kadar yaşama, gelişme, korunma ve katılma haklarına özel önem ve öncelik veren, çocuğun özel hak ve gereksinimlerinin uluslararası ortamda kabul edilmesi ve korunmasını sağlayan, insan hakları hukuku bünyesinde kendine özgü bir yapıya olan ihtiyacın sonucunda insan hakları içinde çocuk hakları alanı oluşmuş ve gelişmiştir. Çocuk haklarını güvence altına almak için Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'ndeki ilkeleri açmak ve bu ilkelere uluslararası hukuki bir nitelik kazandırmak için Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi hazırlanmış ve imza altına alınmıştır. Bu belge çocuk haklarını düzenleyen, çocukların "Magna Carta"sı ya da "İnsan Hakları Yasası" olarak tanımlanabilecek en önemli uluslararası belgedir. 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen sözleşmeyi, Türkiye 1990 yılında imzalamıştır. Sözleşme,

1994 yılında onaylanmış ve 1995 yılında da Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), 54 madde ile insanların on sekiz yaşına kadar sahip oldukları insan haklarını düzenler ve taraf olan ülkelere bu hakların yaşama geçirilmesi konusunda yükümlülükler verir. Sözleşme’nin temeli, çocukların en iyi biçimde yaşamalarını ve kendilerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmelerini sağlamanın normlarını tanımlamaya dayanır. Başka bir ifadeyle Sözleşme, çocukları doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren bütün etkinliklerde “çocuğun yüksek yararı”nın temel alınmasını şart koşar. Bu nedenle, ilgili tüm resmi, yerel, akademik, özel ya da sivil toplum kuruluşları, faaliyetlerini çocuğun yüksek yararını gözeterek yapılandırmalıdır. Doğal olarak bu yaklaşım, çocuğun yaşaması ve gelişmesi, ayrımcılık gözetilmemesi ve çocuğun katılımının sağlanmasından ayrı düşünülemez. Nitekim bu temel ilkeler, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin çatısını oluşturmakta ve Çocuk Hakları Komitesi tarafından da son yıllarda şemsiye haklar olarak nitelendirilmektedirler.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde pek çok madde çocukların görüşlerinin önemli olduğunu vurgulanmaktadır. Çocuklar kendi görüşlerini söyleyebilmelidirler. Çocuklarla ilgilenen merciler ve mahkemeler karar vermeden önce çocukları dinlemek gerekir. Örneğin resmi bir merci yeni bir cadde yapılmasına karar verebilir. Eğer çocuklar bu konudaki görüşlerini bir çocuk parlamentosunda ya da şehirlerinin çocuk danışmanlığı bölümünde dile getirebilirlerse, o zaman bu görüşler büyükler tarafından ciddiye alınacaktır. Ayrıca çocuklar yetişkinler gibi gösteri yürüyüşlerine katılabilmeli ya da kendileri düzenleyebilmelilerdir. Bununla beraber Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde kitle iletişim araçlarının, yani televizyon, radyo, gazeteler ve yayın evlerinin çocuklara özel programlar, makaleler veya kitaplar hazırlamaları konusunda ikna edilmeleri gerektiği ifade edilmektedir (Gündem Çocuk, 2008).

Geçmiş örnekler arasında en hızlı kabul gören ve kapsadığı alan itibarıyla en geniş coğrafyada etkin Sözleşme olarak dikkat çeken Çocuk Hakları Sözleşmesi, getirdiği çocuk tanımı, konu hakkında atılması gereken adımlar, yasalar ve kurallar bütünü itibarıyla

lkeler arasındaki fikir birliğinin açık bir göstergesidir. Sözleşme’ye taraf olan fakat i mevzuatına halen etmeyen iki ülke nedeniyle hali hazırda söz konusu anlaşmanın tam olarak küresel etkiye sahip olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Somali, devam eden i savaş nedeniyle i onay sürecini tamamlamamıken, ABD ise 1995 yılında anlaşmayı imzalamasına rağmen o günden bu yana i onay sürecine ilişkin bir adım atmamıtır. ABD özelinde yapılan yorumlar ve getirilen eleştirilerden en ciddi olanı, konunun siyasi bakımdan doğurabileceği sorunlar bir yana, çocuklara sağlanacak haklar neticesinde ailelerin etkinliğinin azalmasına ve aile i dengelerin değişmesine sebep olabileceğidir. Bu eleştirilere rağmen Sözleşme, ocuk hakları savunucularının ve sosyal görevlilerin temel referans noktası olmaya devam etmektedir . Ayrıca, aralarında Vermont eyaletinin de bulunduğu bazı eyaletler, Anlaşma’nın onanması için kendi iç karar mercilerinde kararlar ıkartmı olup, eyaletler bazında yapılmakta olan bazı hukuki düzenlemeler ve eğitim politikalarının oluşturulması esnasında söz konusu metinden faydalanmılardır . Buna ek olarak, Anlaşma’ya taraf olduğu için ABD, konu hakkında uluslar arası kabul görmüş olan kurullarla çelişen düzenlemeler yapamamaktadır (Covell, 2012: 38).

Sözleşme ocuklara gelecekleri hakkında söz veren bir belgedir. Sözleşmenin en buyuk tahhd, yaşadıkları yer nereresi olursa olsun ya da yaşadıkları ülkenin çocukluk şartlarına bakılmaksızın tüm dünya çocukları için uygulanabilir olduğunu savunmasıdır. Sözleşme’nin şartları, tedariği her ocuk icin ‘her belirli cocuk durumunu içerebilir’ uygulanabilir olarak görülmelidir (Lee,2001: 94). Sözleşme kuşkusuz ki cocuk dostudur. Çocukluk  açıdan tanımlanabilir yapıya sahiptir. Bunlar korunma, şartlar ve katılımdır. ocuk Hakları Sözleşmesi’nin n sözünde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kapsamında bu bilgirgeden beslenerek çocukluk özel ilgi ve yardım gerektiren evre olduğu belirtilir (James ve James, 2008). ocuk Hakları Sözleşmesi standartların yapılandırılması sonucunda önemli olan üç belgede  önemli ifade bildirilmiştir. 1924 yılındaki ocuk Hakları bildirgesinde; “Normal ruhsal ve fiziksel gelişim için çocuklara yeterli imkanlar ve araçlar verilmelidir” ifade edilirken, 1959 ocuk Hakları Bildirgesi’nde İnsanoğlu ocuğa verebileceklerinin en iyisini vermekle yükümlüdür. 1989 ocuk Hakları Sözleşmesi’nde “Her ülkede çocukların yaşam koşullarını geliştirmek için uluslararası işbirliği ve ortak

çalışmayı içerir” şeklinde ifade edilmektedir. Çocukların yaşam koşullarının geliştirilmesinde uluslararası işbirliği ekonomik iyileştirmeden daha fazlasını içermektedir. Bu Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin evrensel onayından doğan bir zorunluluktur. Sözleşme'nin altında uluslararası camiada tahhaütün ölçüsü çocukların yaşamsal, korumacı, gelişimsel ihtiyaçlarının ve özgürlüklerine yönelik zorunluluklarının uygulamalarıdır. Sivil toplum örgütlerinin ve Unicef'in küresel konferanslarda ve geliştirmek için yapılan konferans, bildirme ve uygulamalarda çocuk haklarına dahil edilmişlerdir (Ensalaco ve Majka, 2005).

Sözleşme'nin 54 maddesinde de ekonomik, sosyal, kültürel vs. bir çok hakkı içeren ilke ve hükümleri açıklayan en geniş ve en son resmi belge özelliği taşımaktadır. Sözleşme maddeleri üç ana kategori içerisinde sınıflandırılabilir olduğunu belirtmektedir. Yaşamsal ve gelişimsel alanda tedarik ve temin etmeye dayalı olalar, katılımsal alanda ve korunma alandaki ilke ve hükümleri içerir. Sözleşme üç ana prensip üzerine dayandırılmıştır. Bunlar herkes için eşit düzeyde uygulanabilir olduğu, tüm ilke ve hükümlerin çocukların ve ergenlerin görüşlerine başvurularak şekillendirilmelidir. Sözleşme geniş ölçüde üniteleri alan uzmanlarla, akademisyenler ve diğer ilgili birimlerle birlikte çalışılarak temellendirilmelidir (Franklin, 1996: 16).

Çocuk hakları sözleşmesi getirdiği haklar ve standartlarla “nitelikli insanın” yetiştirilmesini temel hedef olarak belirlemiştir. Eğitim yoluyla yetişecek çocuk ve gençlerin kişisel ve sosyal varlık olarak her yönden yetişmeleri; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal açılardan nitelikli toplumun yaratılmasında etkilidir. Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi; insan hakları ilke ve standartlarının çocuklar açısından geliştirildiği bir sözleşmedir. Sözleşme; çocukların insan hakları yasasıdır. Çocukların ve gençlerin her yönden nitelikli ve bilinçli insanlar olarak yetiştirilmesine, toplumun ve insanlığın mutluluğunu ve geleceğini korumasına dönük bir yatırımdır. Çocukların yeteneklerini özgürce geliştirebilecekleri olanaklar ve bu olanakların sağlanması koşullarını tanımlar (Cılga, 1999; Cılga, 2001).

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (BMÇHS'nin) birincil olarak sunulan ve anlaşılır çocuk hakları ile ilgili soruların ilk referans noktasıdır. Çocukların özerkliğini

vurgular. Odak noktası çocuklar hakları üzerinde olabilir. Çocuk için farklı sonuçları olan çocuğun yasal statüsü, çocuklar, ebeveynler ve eğitimciler için farklı şekillerde yorumlanabilir (Roose ve Bouverne-de Bie; 2007). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) tamamen insan olarak çocukların hakların tanımlanması ve onlar için atılımlar sağlamak için çalışan dünya çapında görevli bir uluslararası kurumdur. Bu bağlamda, çocuklar ve uluslararası bağlantılar adına Sözleşme parlak bir anlam uzlaşmasıdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve buna yönelik geliştirilmiş uygulamaların analizi hak temelli düşünerek öz kararlılık ve sosyal kararlılıkla fırsatları değerlendirerek çocuk haklarının önündeki engelleri belirlemede yardımcı olabilir (Daiute, 2008).

Çocukluk ve gençlik üzerindeki politika insiyatiflerinin gelişimi için çocukların ve gençlerin ilgi alanları ve görüşleri hükümetler tarafından çok önemli görülür. Çocukların görüşlerini ve seslerini değerlendirme çocuk refahı teşvik ve çocuk haklarını yayma önemli bir özelliktir. Çocuk katılımının sembolü olan Sözleşme'nin 12. Maddesi çocuğun en iyi ilgi alanını yükseltecek amaca sahiptir. Çocuklar kültürel, sınıfsal yapıya bakılmaksızın genel savunmasızlık bağlamında tek bir etiket altında değerlendirilmektedir. Bu riskle çocuklara verilen çocukların farklı sosyal dünyalarındaki görüş alanı ihtiyaçlarının, ilgi alanlarının, refahlarının oluşumunun yetkisizliği ve belirsizliğidir. Sözleşme çocukların vatandaşlık statülerini geliştirmek için sembolik bir girişim ve sunumdur. Sosyal, politiksel yapıda köklenen ve bu yüzden yasal tanımlama haklarının sahibi ve toplumun tam üyesi olarak yetişkinlere bahsedilen bir haktır. Bununla beraber, yasal güçlendirilebilir vatandaşlık haklarının yani sira etik ve ahlaki hakları da sunar. Sözleşme sosyal ve yasal vatandaşlık statüsünü kökleştirmez, aynı zamanda çocukların yetişkinler üzerinde bağımlılığını güçlendirir. Çocukların yetkileri üzerinde bazı doğal sınırlamalar vardır. Çocuklara sorumluluk vermek için yetişkinlerin başarısızlığı onların nasıl yetki olacağını öğrenmek için yeteneklerini kısıtlayabilir. Eğer çocuklara sorumluluk verilirse ve eğer gerekliyse çocuklar sorumluluk almayı yaşantılarla öğrenir ve yaşlarına bağlı olarak gelişir (Jenks, 2005).

Bu itibarla ÇHS; yasama, yürütme ve politika oluşturma konularında belli bir standart yaklaşım getirmektedir. Getirilen bu standart ise bugüne kadar uygulana gelen aile-çocuk

ilişkisinden de öte bir yaklaşımı içermektedir. Sosyal, ekonomik ve kültürel haklar itibariyle konu ele alındığında görüleceği üzere, taraf devletlerin anlaşma ile istenen değişimleri zaman içinde yapmaları konusunda imkan sağlanmaktadır (Covell, 2012: 38). BMÇHS, çocuk haklarının ne olduğu ve devletlerin bu hakların korunması ve geliştirilmesi için neler yapması gerektiği konusundaki uluslararası görüş birliğinin bir yansımasıdır. Çocuk hakları eğitimi ise Sözleşme’de açıkça ifade edilen koşullarda çocukların, başkalarının haklarına da saygılı bir biçimde, hak ve yükümlülüklerini öğrenmesidir. Tüm üyelerinin toplumun temel ögesi olan çocukların gelişmeleri ve refahları için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olması gerekir.

2.4.5. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk hakları için evrensel kural olarak kabul edilmiş 54 maddeden oluşur. Sözleşme, önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır. Başlangıç bölümünde, Sözleşme’nin ele aldığı soruna ilişkin temel ilkeler tespit edilmiştir. Birinci bölüm, Sözleşme’yi onaylayan devletin görevlerini düzenleyen kurallardan oluşmaktadır. İkinci ve üçüncü bölümlerde ise Sözleşme’ye uyulmasının nasıl sağlanıp denetleneceğini belirleyen uygulama maddeleri bulunmaktadır. Önsözde, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temelini, insanlık ailesinin tüm üyelerinin doğuştan varlıklarına özgü olan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip bulduklarının tanınması olduğu; Birleşmiş Milletler’in İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde yer alan haklardan herkesin hiçbir ayırım gözetmeksizin yararlanma hakkı olduğu belirtilerek, Birleşmiş Milletler’in, çocukların özel ilgi ve yardım hakkı olduğunu ilan ettiği anımsatılmıştır. Önsözde ayrıca, çocuğun gelişimi ve esenliği için gerekli doğal ortamı oluşturan ailenin, kendisinden beklenen sorumluluğu yerine getirebilmesi için, gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğundan söz edilmiş, çocuğun barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Polat,1997: 40).

Çocukların Manga Carta'sı olarak nitelendirilen Sözleşme dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar bütün halklar için aynı anlamı taşımaktadır ve ırk, dil, cinsiyet, din, etnik ya da toplumsal farklılık, mülkiyet, özürllülük, doğum ya da başka farklılık gözetilmeksizin bütün çocuklar için geçerlidir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin temel ilkesi çocuğun yüksek yararadır ve Sözleşme her konuda çocuğun yüksek yararının gözetilmesini öngörür. Bu sözleşme çocuğun öncelikle aile içinde ve aile çevresinde korunması esasını öngörür. Çocuğun kendisi ile ilgili kararlarda görüş bildirmesi ve bu görüşün dikkate alınmasını emreder. Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme öncelikle ana babaya olmak üzere ailelere, topluluklara, gençlere, öğretmenlere, sağlık çalışanlarına, emniyet görevlilerine ve devlete çocuklarla ilgili olarak temel sorumluluklar veren davranış biçimleri öngörür. Yapıcı ve ileriye dönük bir yaklaşım taşıyan Sözleşme, onaylayan devletlere, çocukların ülkelerinin toplumsal ve siyasal yaşamında etkin ve yaratıcı bir yer alabilmelerine elverişli koşulları hazırlamaları çağrısında bulunmaktadır. Çocukların haklarını bütün yönleriyle medenî, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel olarak birlikte kapsayan Sözleşme, bir haktan yararlanılmasının, diğer haklardan soyutlanamayacağını kabul etmektedir. Gene Sözleşme sergilemektedir ki çocuğun kendi düşünsel, ahlâkî ve manevî niteliklerini geliştirmek için gereksinim duyduğu özgürlük, başka şeylerin yanı sıra sağlıklı ve güvenli bir çevreyi, tıbbî bakım olanaklarını ve yiyecek, giyecek ve barınak anlamında asgarî standartları öngörür (Müftü, 2001).

Sözleşme'de yer alan dört hak, çocuklara tanınan diğer bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulacak temel ilkeler niteliğindedir.

Ayrımcılığın Önlenmesi

Sözleşmenin 2. maddesine göre, taraf devletler, Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, anababalarının, vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka düşünceler, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler.

Yaşama ve Gelişme Hakkı

Çocuk haklarına dair sözleşmenin 6. maddesine göre, her çocuk yaşama hakkına sahiptir. Devlet çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür.

Çocuğun Yüksek Yararının Korunması

Çocuğun yüksek yararı, çocuğun güvenliği kavramı ile eş anlamlıdır. Çocuğun güvenliği somut bir durumda, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaksal, sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuksal bakımlardan korunması ve geliştirilmesidir.

Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanması ve diğer bütün maddelerin yorumlanmasında temel önem taşıyan ilkelerden biri de, belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip her çocuğun, kendini ilgilendiren bütün konularda görüşlerini serbestçe ifade edebilmesi, bu görüşlere yaşı ve olgunluk derecesi göz önüne alınarak gereken önemin verilmesidir.

Sözleşme, çocukların korunması için evrensel olarak kabul edilen standartlar belirlemede ve çocukların durumunu düzeltmeyi amaçlayan programlar için çok değerli bir çerçeve oluşturmaktadır. Hayat, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra bu Sözleşme, evde ya da iş yerinde, savaş sırasında ya da iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlar da dâhil olmak üzere şiddet ve istismara karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi amaçlamaktadır (Tiryakioğlu, 1991:53). Sözleşme, çocukların korunması için evrensel olarak kabul edilen standartlar belirlenmekte ve çocukların durumunu amaçlayan programlar için çok değerli bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu çerçeve, Sözleşme'nin çocuklara getirdiği haklar olarak bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

2.4.6 Sözleşme'nin Çocuklara Getirdiği Haklar

Kültür, ideoloji ve ekonomik refah düzeyindeki farklılıklara rağmen, çocuk hakları bütün devletler tarafından esas olarak kabul edilmesi gereklidir. Bu hakların elde edilmesi yolları durumlarına göre; yer, zaman ve bireysel ihtiyaçlar bakımından hangisine öncelik tanınacağı farklılık gösterebilir. Ama yine de çocuğun uyumlu ve tam gelişmesi için bu

haklar bölünmez ön koşullar olmaya devam eder. Bu açıdan bakıldığında sözleşme, bu temel hakların neler olduğu konusunda milletlerarası toplumun sahip olduğu fikirlerin mümkün olan en eksiksiz dökümünü oluşturmaktadır (Tiryakioğlu, 1991: 52-53).

Genel olarak insan hakları ile bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır. Bu haklar;

- Hangi yaşta olursa olsun bütün insan varlıklarına tanınan hakları, işkenceye karşı koruma, bir isim ve tabiiyet edinme vb. hakları teyit eder ve bunları yansıtır.
- Çocuklara ilişkin olarak, genel anlamda bütün insanlara uygulanabilecek standartların yükselmesine yönelmiştir. Özel çalışma koşullarının sağlanması, özgürlüğün kısıtlanması ve kaydedilmesinin koşulları bunlara örnek olabilir.
- Yalnızca çocuklarla veya onlarla ilgili konuların, örneğin, evlat edinme, ilkökul eğitimi, ana-babalarla ilişkileri ele alır (Polat, 1997:41-42).

İlk olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 1. maddesi kimlere çocuk denileceğini belirlemiştir. Bu maddeye göre, 18 yaşın altındaki herkesi çocuk olarak kabul edilmiştir. Burada ÇHS çocukluk döneminin 18 yaşa kadar devam edeceğini belirleyerek uluslararası alanda bütünlük sağlamıştır. Sözleşme maddelerinin neredeyse tamamı çocukların doğumdan sonra yararlanabilecekleri haklardır. Sözleşme'nin önsözünde, çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam ergenliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu değinilmekle yetinilmiştir. BM, bu madde ile doğum öncesi konularda taraf olmaktan kaçınarak, çocukluğun başlangıç anının belirlenmesini taraf devletlerin önceliğine bırakmıştır. Böylelikle ülkelerin kendi iç hukuklarındaki düzenlemelere karışmamıştır (Unicef, 1989; Jenkins-Parker, 1999).

Çocuğun yaşaması ve gelişmesi, ayrımcılık gözetilmemesi ve çocuğun katılımının sağlanmasından ayrı düşünülemez. Nitekim bu temel ilkeler, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çatısını oluşturmakta ve Çocuk Hakları Komitesi tarafından da son yıllarda şemsiye haklar olarak nitelendirilmektedirler. Sözleşmede artık şemsiye haklar olarak da nitelendirilen

temel ilkelerle birlikte, çocuğa önem ve öncelik verilmesi gereken alanlar sekiz başlık altında gruplanır:

I. *Çocuğun tanımı*: Sözleşmenin kapsadığı yaş sınırını barındırır.

II. *Şemsiye haklar*: Çocukların yaşaması ve gelişmesi (Madde 6), Ayrım gözetmeme (Madde 2), Çocukların yüksek yararının gözetilmesi (Madde 3) ve çocukların katılımı (Madde 12) konusunda temelleri barındırır.

III. *Medeni Hak ve Özgürlükler*: İsim ve vatandaşlık, kimlik, ifade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, özel yaşantının korunması, gerekli bilgilere ulaşma, işkence ve özgürlükten yoksun bırakılma gibi alt alanları barındırır.

IV. *Temel Sağlık ve Refah*: Yaşam ve gelişme, anne-babanın sorumlulukları, özel gereksinimli çocuklar, sağlık ve sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik, yaşam standardı gibi alt alanları barındırır.

V. *Aile Ortamı ve Alternatif Bakım*: Anne babanın yönlendiriciliği, anne-babadan ayırma, ailenin yeniden birleşmesi, yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarma ve geri döndürmeme, ana-babanın sorumlulukları, suiistimal ve ihmal, aile ortamı ve alternatif bakım, evlat edinme, yerleştirme uygulamasının düzenli denetimi, yaşam standardı ve yeniden sağlığa kavuşturucu bakım gibi alt alanları barındırır.

VI. *Eğitim, Boş Zaman ve Kültürel Faaliyetler*: Eğitim, eğitim hedefleri, boş zaman gibi alt alanları barındırır.

VII. *Özel Koruma Tedbirleri*: Mülteci çocuklar, azınlıklara ve yerli halklara üye çocuklar, çocuk işçiler, uyuşturucu kullanımı, cinsel sömürü, çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa zorlanmaları, sömürünün diğer biçimleri, işkence ve özgürlükten yoksun bırakma, silahlı çatışma, yeniden sağlığa kavuşturucu bakım, çocukların yargılanmaları gibi alt alanları barındırır.

VIII. *Uygulamaya Yönelik Genel Önlemler:* Sözleşmedeki hakların yaşama geçirilmesi, Sözleşmenin yaygın olarak tanıtılması, Taraf Devletlerin bildirim yükümlülükleri ile ilgili alt alanları barındırır (Gündem Çocuk, 2008).

Sözleşme'nin I. Kısmı (Madde 1-41), çocukların sahip olduğu hakları ve taraf devletlerin bu hakların gerçekleştirilmesi konusundaki yükümlülüklerini içerir. II. Kısım (Madde 42-46), çocuk haklarının korunması konusundaki ilerlemeleri incelemek ve izlemek üzere kurulacak olan "Çocuk Hakları Komitesi (Komite)"nin kuruluşu, üye seçimleri, çalışma yer ve usullerine ilişkin hükümleri içerir. III. Kısım (Madde 46-54) ise Sözleşme'nin taraf devletlerce imza edilmesine (Madde 46), onaylanmasına (Madde 47), yürürlüğe girmesine (Madde 49), Sözleşme'ye katılma usullerine (Madde 50), itirazı kayıt usullerine (Madde 51), Sözleşme'nin yazılı feshinin usul ve sonuçlarına (Madde 52), Sözleşme'nin tevdi makamına (Madde 53) ve Sözleşme'nin resmi çevirilerine (Madde 54) ilişkindir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, farklı şekillerde sınıflandırılrsa da, siyasal haklar dışında geniş bir haklar listesini içermektedir. Sözleşme'nin hayata geçirilmesi bu bakımdan çok önemlidir. ÇHS'nin dünyanın hemen hemen bütün ülkeleri tarafından onaylanması, insanlık açısından önemli bir başarıdır. Çocukların, yaşaması ve gelişmesi, yüksek yararının gözetilmesi, ayırım gözetmeme ve katılımı, Sözleşme'de tanımlanan hakların gerçekleştirilmesi için temel ilkeleri oluşturmaktadır. Bu temel ilkeler çocukların onurlu, eşit ve özgür bireyler olarak yaşamalarını sağlar.

2.5. Çocuk Haklarının Eğitimi

Modern gelecek bilimi, gelecekte istenenlerin bugünden planlanılarak adım adım o vizyonu gerçekleştirmek ve istenen geleceğe ulaşmak esasına dayanır. Bu anlamda gelecekte hayal edilen, kurgulanan toplumsal değişikliği yaratmak konusunda eğitimin önemi yadsınamaz. Daha iyi bir gelecek için bugünden bilgi, tutum ve değer, kültürel ve sosyal beceriler düzeyinde çocuklara en uygun ve yeterli eğitimi vermek gerekir. Çocuklara bugün verilen bilgi ve değerler sistemi onların yalnız kişisel gelişimleri için değil tüm toplumsal gelişim için esas oluşturur.

Her toplum çocuklarının, gelecekteki refahını sağlayacak yeterlikte ve sorumlulukta birer vatandaş olarak yetişmesini ister. Ancak temel gereksinimleri ve hakları reddedilen ve yurttaş olarak kabul edilmeyen çocukların, başkalarının haklarına saygı duyan üretici yetişkinler olması beklenemez. Bu bakımdan hakların ihlali sadece kişisel sonuçlar doğurmaz, tüm toplumun geleceğini de etkiler. Kişisel ve toplumsal gelişmenin sağlanması, çocukların hak kavramını anlamaları, hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri, kimlerin haklarının reddedildiğini görmeleri ve kendi ve başkalarının hakları için aynı duyarlılığı göstermelerine bağlıdır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi öğrenmek, bu gelişim yolunda bir adım olacaktır. Bireyin, kendisini tüm yönlerden geliştirebilmesi; yaşadığı çevreyi, toplumu ve dünyayı kavrayabilmesi, sorunlarına ilgi duyup çözümüne düşünce ve çalışmalarıyla katılması, toplumda etkin ve yararlı bir rol oynayabilmesi ve bu amaçla sorumluluklar üstlenebilmesi, öncelikle öznesi olduğu tüm hak ve özgürlükleri öğrenerek ”hak bilinci” edinmesine bağlıdır.

Çocuk hakları eğitimi, uluslar arası hukuktan kaynaklı olarak gereklidir. Aşağı yukarı tüm ülkelerin taraf olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesine göre, devletler çocukları ve yetişkinleri, Sözleşme’de tanımlanan çocuk hakları konusunda eğitmekle yükümlüdür. Çocuk hakları eğitimi, vatandaşlık bilincinin yaygınlaştırılması için anahtar bir role sahiptir. Çocuklar, Sözleşme’de ifadesi bulunan haklarını öğrenirken vatandaşlık hak ve ödevlerini, toplumsal değerleri, erdemleri ve iyi vatandaş davranışlarını da öğrenmektedirler. Bu bakımdan değerlendirildiğinde çocuk hakları ve bu hakların eğitilmesine muhalif olanların çok da haklı olduklarını söylemek zordur (Howe ve Covell, 2005).

Çocuk hakları eğitimi ile öğrencilere uluslararası alanda haklarını kullanabilme becerisini geliştirmeyi ve ülkelerindeki ve diğer ülkelerdeki politik ve ekonomik sorunlarla ilgili objektif kararlar verebilmeyi öğretmek gerekmektedir. Öğrencileri evrensel ya da en azından ahlaki standartları değerlendirebilmeleri ve özellikle insan hakları alanında bunu yapabilmeleri gerekliliktir; çünkü insan hakları dünya üzerindeki tüm milletler ve devletler tarafından kabul edilmiş standartlardır. Uluslararasıdır ve renk, ırk, cinsiyet ayırım yapmaksızın tüm insanlar için geçerlidir, evrenseldir. Bu nedenle, çocuk hakları eğitimi

sırasında, öğrencilerin evrensel değerlerle ulusal değerlerin sentezini yapabilmeleri ve insan hakları ile ilgili standartları değerlendirebilecek duruma gelmeleri sağlanmalıdır.

İnsan hakları eğitimi, her şeyden önce, bireyin ve yurttaşın öznesi olduğu, bölünmez karşılıklı bağımlı kurallar bütünü oluşturan tüm hak ve özgürlükleri konusunda doğru bilgilenmesi için gereklidir. Bireyin ve yurttaşın, haklardan yararlanabilmesi için, öncelikle hakların varlığını bilmesi gerekir. İnsan hakları eğitiminin, kişilere insan hakları bilinci kazandırmaya yönelik olması gerekir. Bireylerin, öncelikle "insan" olarak, hak bilinci kazanması gerekir. Hak bilinci kazanmak aynı zamanda, insan olma bilinci kazanmak demektir (Gülmez, 2001: 48-49).

Hakları konusunda ve haklarına saygı duyulan bir ortamda eğitim almayan çocukların hak kavramını öznelendirme eğilimlerinin yüksek olduğu, başkalarının da hak sahibi olduğu ve haklarına saygı duyulması gerektiği konusunda zorluk yaşadıkları belirtilmiştir (Dye, 1991). Örgün eğitim kapsamında düşünüldüğünde çocuk hakları eğitimi öğrencilerde çocuk haklarına saygı ile bu hakları koruma ve yararlanma bilincini geliştirmek amacıyla, uygun materyal ve yöntemlerle verilen eğitime karşılık gelmektedir. Çocuk hakları eğitimi sadece öğretimle sınırlı değildir. Çocuk haklarıyla ilgili değerler, belli davranış biçimleri oluşturmak da bu eğitimin kapsamına girer. Sözleşme'deki 42. maddeye göre çocukların sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirilmeleri, taraf devletlere verilen yükümlülüktür. Çocuk hakları alanında eğitimi öngören bu madde aynı zamanda çocukların insan hakları eğitimi almalarına yönelik de bir nitelik taşımaktadır. Sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirilen çocuklar, yetişkinlik yıllarında da haklarını kullanma, korunmasını sağlama ve başkalarının haklarına saygı duyma konusunda bilinçli insanlar olacaklardır (Kepenekçi, 2000: 26).

Sözleşme'nin 42. Maddesi Sözleşme konusundaki öğretimin salt çocuklara yönelik yapılmasının yetersiz ve eksik olacağı, ilke ve kuralların eksiksiz biçimde yaşama geçirilmesinin ancak anne-babalar ile yetişkinleri de kapsamıyla gerçekleşebileceği ortadadır. Sözleşme'nin açıkça öngördüğü insan hakları eğitimi, örgün eğitimle sınırlı olmayıp yaygın eğitimde kapsar. Çocuk Hakları Sözleşmesi, yalnızca çocukların değil

herkesin özellikle anne babaların bilmesi, öğrenmesi ve okulun yanı sıra ailede de uygulanması gereken bir sözleşmedir (Gülmez, 2001:103). Buna göre, Sözleşme’de ifadesi bulunan çocukların haklarına ilişkin tüm ilkeleri hem çocuklar hem de büyükler aktif olarak öğrenmeli ve öğretmelidir. Söz konusu madde, diğer tüm insan hakları belgelerinin de ötesine geçmiş ve bireyleri pasif bir biçimde öğrenmekten aktif bir öğrenmeye geçmeleri yönünde bir şart getirmiştir (Howe ve Covell, 2005: 30). Çocuk hakları eğitimi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi tanımakla başlayacak biçimde çocuk hakları konusunda gerekli, yeterli ve uygun bilgiyi edinmeyi, çocuk haklarını çocukların kendilerini güvende hissettikleri, diğer çocuklar ve yetişkinlerle etkileşim içinde oldukları, insan haklarının ve çocuk haklarının uygulandığı ve saygı gösterildiği bir ortamda öğrenilmesini ve çocuk haklarını kullanmak, çocuk haklarını korumak ve çocuğun gelişimsel gereksinimlerini karşılamak konusunda çocuk hakları için duyarlılık oluşturmayı içerecek biçimde tanımlanabilir (Males ve Stricevic, 2001; Akt: Özdemir- Uluç, 2008).

Howe ve Covell’a göre (2005) ise çocuk hakları eğitimi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan hakların, bu hakların hayata geçirildiği ve saygı duyulduğu bir ortamda öğretilmesidir. Bu bağlamda ilköğretimde etkili bir çocuk hakları eğitiminden söz edebilmek için yukarıda sözü edilen üç unsurun karşılanıyor olması gereklidir (Howe ve Covell, 2005). Çocukların kendi haklarını öğrenmeleri durumunda kişisel hak ve özgürlükleri konusunda daha talepkar olacakları sonucuna varmamızı haklı kılacak hiçbir görgül kanıt yoktur; aksine çocuk hakları eğitimi alan çocukların sosyal haklar ve aile ile ilgili haklarla daha çok ilgilendikleri görülmüştür. Yine çocukların hakları konusunda farkındalıklarının artışı nedeniyle ailelerinin otoritelerine karşı geldiklerine dair bir bilgi de Sözleşme’nin kabulünden bu yana rapor edilmemiştir (David, 2002; Akt: Özdemir-Uluç, 2008: 75).

Çocuk hakları eğitimine karşı olmak için bir neden de yoktur. Çoğu yetişkinin kaygılanmasına sebep olabilecek nitelikte çocukların bir araya gelerek kitlesel bir hak arama hareketine girişmeleri pek olası değildir. Aynı şekilde çocukların hakları konusunda eğitim almış çocukların, bunun sonrasında başlattıkları girişimler çoğunlukla sosyal haklar ya da hakları ihlal edilmekte olan başka çocukların hakları için olmuş, kendileri için daha

fazla hak talep etmek biçiminde gelişmemiştir (Howe ve Covell, 2005). Çocuk hakları eğitimi şu esaslara dayanır (Save the Children, 2006):

- Çocukların hakları vardır.
- Çocukların haklarını bilmeye hakları vardır.
- Haklarını kullanabilmeleri için fırsatlar verilmelidir.
- Haklarını savunmaları için fırsatlar verilmelidir.

Çocuk hakları konusunda hiç eğitim almayan çocukların ise hak ve sorumluluğun birbirinden ayrılmaz niteliğini anlamakta güçlük çektikleri ve hak sahibi olmayı istediğin her şeyi yapabilme biçiminde anlama eğiliminde oldukları görülmüştür (Covell ve Howe, 1999). Çocuk hakları eğitimi aynı zamanda Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin diğer maddeleri ile de ilintilidir ve çoğu zaman bu maddelerde öngörülen hakların hayata geçmesinde önemli bir araçtır. Çocuk haklarını öğrenme, çocukların hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri ve anlamaları anlamına gelir. Bu, öğretmenin sınıfta çocuk haklarını konu alan bir dersi işlemesidir. Çocukların çocuk haklarını, sınıf ortamını ve okulu yöneten temel ilkeler olarak deneyimlemesi/yaşaması ise çocuk hakları aracılığıyla öğrenmedir. Böylece çocuklar tutum, değer ve beceriler geliştirirler. Çocuk hakları için öğrenme ise çocukların öğrendikleri bu hakları sınıf, okul ve toplumda kullanabilmeleri konusunda teşvik edilmeleridir (Gollob ve Krapf, 2007). Yapılan araştırmalardaki bulgular çocuk hakları eğitiminin ileri yaşlarda verilmesinin etkisinin daha az olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular üniversite düzeyinde alınan çocuk hakları eğitiminin, öğrencilerin çocuk haklarına saygı tutumlarında artışa neden olduğuna işaret etmektedir. Ancak etnik ve cinsel azınlıklara saygı tutumları üzerinde bir etki yapmamaktadır (Campbell ve Covell, 2001).

Çocukların, haklarına saygı duyulmayan bir ortamda çocuk hakları ile ilgili içerik bilgisi veriliyor olmasının çok fazla anlamı olmadığı gibi, bu farklı ve çelişen uyarılar çocukların kafalarını daha çok karıştıracaktır. Aynı biçimde öğretmenlerin de, haklarının hayata geçirilmediği bir ortamda, hiç deneyimlemedikleri bir konunun eğitimini çocuklara ne denli etkin verebilecekleri tartışılır. Alderson'a (1999) göre çocuk hakları eğitiminin okullarda

uygulandığı biçimiyle beş temel yaklaşım gözlemlenmektedir: Birincisi ve en yaygın olanı “henüz değil” yaklaşımıdır; buna göre çocuklar geleceğin yurttaşı ve toplumun yetişkin bir üyesi olacağı zamanki rol ve sorumlulukları için eğitilirler. Örneğin çocuklara temiz bir çevreye sahip olma hakkı ve buna bağlı olarak çöpleri toplama sorumlulukları öğretilir. Bu yaklaşım çocuğu bir yurttaş ve hak sahibi bir birey olarak ele almaz, geleceğin iyi bir yurttaşı olmak için hazırlanmaya ihtiyacı olan kişi olarak ele alır. İkinci yaklaşım ise daha az yaygındır, çocuğun haklarını kabul açısından daha ileri olmakla beraber çocukların haklarını anlamak konusunda yetersiz bir muhakemeye sahip oldukları savına dayanır. Çocuklara uluslararası düzenlemelere göre hakları olduğu öğretilir, ancak bu haklara okul ya da sınıf ortamında saygı duyulmaz ve bu haklarını kullanmaları için fırsat verilmez. Bu yaklaşım da demokratik yurttaşlık değerlerini ve davranışlarını kazandırmaz, aksine bu çelişki çoğu kez çocukların ilgisizliğine ve yabancılaşmasına yol açar. Üçüncü yaklaşım, çocukların korunma hakları olduğu için ne kadar şanslı oldukları gibi seçici ve yüzeysel bir yaklaşımla çocuk hakları eğitimi verilmesidir. Burada da özellikle bu korumadan yararlanamayan birçok çocuk için karmaşa yaratmanın ötesine geçilemez. Dördüncü yaklaşımda ise hak ihlallerinin eğitimi esastır. Gelişmekte olan ülkelerdeki çocukları koruması gereken ve hakları düzenleyen bir Sözleşme olduğu, ancak bu amacı sağlamak konusunda başarısız olduğu öğretilir. Bu yaklaşım bir dereceye kadar gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların karşılaştıkları sorunlar konusunda çocukların bilgi sahibi olmasını sağlar, ancak çocuklar kendi hayatları ile bir ilinti kuramazlar. Beşinci ve son yaklaşım ise çok az uygulanan ama tam anlamıyla çocuk hakları eğitimini içeren tek yaklaşımdır. Alderson (1999), “sözü eylemle birleştiren” yaklaşım olarak söz ettiği bu yaklaşımda, Sözleşme’nin öğrenciler ve öğretmenle öğrenciler arasında saygının olduğu demokratik bir sınıf ortamında öğretildiği, öğrencilerin etkin demokratik bir yurttaş olmak için gerekli bilgi ve becerileri birlikte kazandığı, çocuk haklarının sadece öğretilmekle kalmayıp içselleştirildiği, yaşandığı ve saygı duyulduğu bir eğitim söz konusudur. Birçok araştırma Sözleşme’deki haklara ilişkin farkındalık yaratma konusundaki çalışmaların ne yazık ki çocuk hakları eğitiminin sistemli bir biçimde öğretim programlarına dahil edilmesinden çok, münferit girişimlerle sınırlı kaldığını doğrulamaktadır (Akt: Özdemir- Uluç, 2008: 72-73).

Çocuk hakları eğitiminin amacı çocuklara, insan haklarına saygılı demokratik bir toplumun kurulması ve yaşatılması için gerek duyulan temel bilgi, tutum, diğer ve becerilerin kazandırılmasıdır. Çocuk hakları eğitimi her şeyden önce çocuğun gelişimi için önemlidir. Çocuk hakları eğitimi çocuğun toplum içinde sorumlu bir yaşantıya hazırlanması için önemli bir araçtır. Çocuklar demokratik sistem içindeki rollerini öğrenmeli ve anlamalıdır. Hakların soyut ve günlük yaşamın dışında olduğu fikri yerine, yaşamın her anında varlığı hissedilebilen ve kişisel ve toplumsal yaşam kalitesini artıran somut değerler olduğunu görmelidirler. Bu nedenle çocuk hakları eğitimine çocuğun kendi yaşamından örneklerle başlanmalıdır ve giderek çocuk haklarının sınıf ve okul ortamında hayata geçirilmesi ile çocuğun yaşamında haklara saygı ve hak arama anlayışı yerleştirilmelidir. Eğer çocuk hakları eğitimi başarılı bir biçimde verilirse, çocukların, hakları konusundaki farkındalığı ve çocuk haklarının korunması ve tanıtılması konusuna ilgileri kesinlikle artacaktır.

Her toplum çocuklarının, gelecekteki refahını sağlayacak yeterlikte ve sorumlulukta birer vatandaş olarak yetişmesini ister. Ancak temel gereksinimleri ve hakları reddedilen ve yurttaş olarak kabul edilmeyen çocukların, başkalarının haklarına saygı duyan üretici yetişkinler olması beklenemez. Bu bakımdan hakların ihlali sadece kişisel sonuçlar doğurmaz, tüm toplumun geleceğini de etkiler. Kişisel ve toplumsal gelişmenin sağlanması, çocukların hak kavramını anlamaları, hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri, kimlerin haklarının reddedildiğini görmeleri ve kendi ve başkalarının hakları için aynı duyarlılığı göstermelerine bağlıdır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi öğrenmek, bu gelişim yolunda bir adım olacaktır.

Çocuk hakları eğitiminin amacı; öğrencileri, çocuk haklarının dayandığı temel değerleri anlamaları ve bunların hiçbir ayırım olmaksızın her insanın doğuştan sahip olduğu önemli ve vazgeçilemez ilkeler olduğu, korunmaları ve saygı duyulmaları gerektiği konusunu içselleştirmeleri için hazırlamaktır. Burada, kuşkusuz en büyük görev ailelere ve okullara düşmektedir. Ailede ve okulda hak ve sorumluluklarının bilincinde olan insanların yetişmesi anne baba ve öğretmenlerin çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin anlayışları ile

çok yakından ilgilidir. İlk eğitimlerini demokratik aile ve okul ortamlarında alan bireyler bu davranışlarını daha sonra yer alacakları iş ve toplum yaşamına taşıyabilirler.

Hak ve özgürlükler bir kazanım olmakla birlikte aynı zamanda insanlara bir takım sorumluluk ve yükümlülükler de getirmektedir. Haklarını bilme kadar, başkalarının haklarına saygı gösterme ve sahip olunan hakları koruma bilincini geliştirme de son derece önemlidir. Türkiye’de ve tüm dünyada insan haklarıyla ilgili sorunların tam olarak çözülebilmesi için öncelikle bireylere insan hakları kültürü aşılanmalıdır. Ancak toplumların tüm katmanları temel haklara yönelik bilgi, irade ve duyarlılığa sahip olur ise bu kültür zihniyetlere yerleşebilir.

İnsan hakları hakkında ömür boyu süren eğitime başlamak için çocukluk ideal bir zamandır. Çocuk hakları eğitiminin tercüme edilebilir geniş kapsamlı amacı; dünyadaki çocukların toplumda, ailesinde, bireysel ilişkilerinde yetişkinler ve diğer çocuklarla her gün yüz yüze olmasını hazırlamaktır. Çocuk hakları araştırmayı öğretir ve güvende olmayı hissettirir. Flowers’a göre (2007, s. 25), çocuk hakları eğitiminin esaslıca maddeleri şunlardır:

- Kendine ve başkalarına değer vermek,
- Günlük hayatta insan haklarını tanımak ve saygı duymak,
- Temel haklarımızı anlamak ve onlara tercüman olabilmek,
- Farklılıklara saygı duymak ve değer vermek,
- Sert olmayan davranışlara sahip olmak, diğerlerine saygı duymak,
- Çocukların emniyetlerini ve yeteneklerini geliştirmektir.

Eğitim ve öğretim istenen çağdaş insan modelinin yetiştirilmesinde en önemli araçtır. Cılga’ya göre (2001); insan hakları ve demokrasi kültürü, çocuk hakları konularında sağlanan ilerlemeler, günümüzde çağdaş toplum olmanın temel göstergeleridir. Türkiye’de bu alanda kısa dönemde ilerlemelerin sağlanması için zihniyet değişikliğine, yapısal değişikliğe ve uygulama değişikliğine gereksinim vardır. Her alanda gerçekleştirilecek

çalışmaların kalitesi, bu dönüşümlerin sağlanmasına bağlıdır. Çocuk hakları eğitimi ile çocukların her şeyden önce hakları ve sorumluluklarına ilişkin temel bilgiyi yapısına sahip oldukları, iyi bir yurttaş olmanın temelini oluşturan sosyal farkındalık ve sorumluluk, başkalarının haklarına saygı, evrensel değerlere yönelik algıları yükselmektedir. Çocuk haklarının yasal olarak korunması için bazı temel koşulların gerçekleşmesi gerekir (Verhellen, 1999):

- Her şeyden önce bir hakkın varlığı,
- Hakkının var olduğunun hak sahibi tarafından bilinmesi,
- Hak sahibinin haklarını kullanabilmesi,
- Gerekmesi halinde hakkını arayabilmesi,
- Toplumda başkalarının haklarını savunmak konusunda bir bilinç ve iradenin olması,

Bu koşullar var olmadan yalnızca yasal olarak koruma hükümlerinin olması bir anlam ifade etmeyecektir. Çocuk hakları eğitimi, bütün bu koşulların varlığını sağlamak konusunda kilitlidir ve aşağıda ifade edilen yasal düzenlemeler bu çerçevede anlaşılmalıdır. İnsan hakları eğitimini teşvik eden bütün bu düzenlemeler tüm eğitim kademelerinde insan hakları eğitimine yer verilmesini teşvik etmektedir. Çocuk hakları eğitimini etkili bir insan hakları eğitimi için gerekli yaklaşım olarak değerlendirdiğimizde, bu düzenlemelerin çocuk hakları eğitimi için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür

Decoene ve DeCock (1996) araştırmalarında çocuk hakları öğretiminden çocukların hoşlandıkları ve çocuk hakları ile ilgili etkinliklere ilgi gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Çocuk hakları eğitimi alan çocuklar bu 50 eğitimi almayanlara göre diğer çocuklara ve yetişkinlere daha saygılı davranmaktadırlar (Decoene ve DeCock, 1996). Araştırmalarında çocuk hakları eğitimi alan çocukların hakları konusunda daha bilgili oldukları ve başkalarının haklarına saygı gösterdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Çocuk hakları konusundaki bilgilendirme çocuk haklarına yönelik tutumları olumlu yönde etkilemektedir. Çocuk hakları eğitiminin, tüm bireylerde haklara saygı duyma tutum ve davranışının geliştirilmesi için gerekli olduğunu vurgulamışlar ve bu konuda eğitim alan

çocukların almayanlara göre farklı özellikler taşıyan arkadaşlarını daha çabuk kabul ettikleri ve çocukların sahip olmaları gereken hakları daha doğru açıkladıkları sonucuna varmışlardır. Çocukların öğrenmelerinde, açıkça görmek ve gördükleri şeyleri açıkça anlamak için geniş bakış açısı ve açık fikirlere ihtiyaçları vardır. Bunu sağlamanın yolu da eğitimcilerin bu özelliklere sahip olmasından geçer. Çocuklar, bilgi donanımı yeterli ve iyi eğitim almış eğitimcilere ihtiyaç duyarlar. Çocuklarla çalışan yetişkinlerin onlara görmeyi (ne olduğunu), anlamayı (ne gördüyse onu) ve uygulamayı (görüp anladığını) öğretmesi gerekir. Sadece görmek ve anlamak yeterli değildir. Bir sonraki gerekli nokta, çocukların kendi öğrenme yollarını oluşturmaları ve özümsemeleridir. Erken çocukluk eğitiminde kalitenin izini bırakmanın yolu budur (Covell ve Howe, 1999).

İnsan hakları eğitimi genel anlamada herkeste, örgün eğitim kapsamında düşünüldüğünde öğrencilerde insan haklarına saygı ile bu hakları koruma ve yararlanma bilincini geliştirmek amacıyla, uygun içerik, materyal ve yöntemlerle verilen eğitime karşılık gelir. İnsan hakları eğitimi öğretimle sınırlı değildir. İnsan haklarıyla ilgili değerleri aktarmak ve belli davranış biçimleri oluşturmak söz konusu eğitimin içinde yer alır. İnsan hakları eğitimi arasında uluslararası düzenlemeler hakkında bilgi verilmesi, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde insan haklarının korunması ve insan haklarının ihlallerinin önlenmesi ile ilgili çabalarının aktarılması da önemlidir. Bu yüzden insan hakları eğitiminin yalnızca insan haklarıyla ilgili ilkelerin öğretilmesinden ibaret değildir. Aynı zamanda insan haklarının anlaşılmasını engelleyen faktörlerin ortadan yollarını da göstermeye çalışır. İnsan hakları eğitimi ile bilgi edinme hakkı arasında yakın bir bağ vardır. Bilgi edinme hakkı, eğitim sistemi tarafından sunulması gereken temel haklardandır. Özellikle değişik mesajların üretildiği bir toplumda değişik medya organları (yazılı basın, radyo, Tv, reklamcılık, bilgisayarlı telekomünikasyon, vb.) zaman zaman “yanlış bilgilendirme” sorununu doğurmaktadır. Bu durumda çocuk ya da ergen, yanlış bilginin oluşturduğu bu labirente yolunu bulamayabilir. Bu yüzden eğitime düşen görev gençlerin kendilerini ilgilendiren mesajları doğru bir şekilde seçebilmelerine yardımcı olmaktır. Bilgilendirme, doğru seçim yapabilmenin ön şartıdır.

İnsan hakları eğitiminin önemli bir amacı da bireyin ahlak gelişimine hizmet etmektir.

Özellikle Piaget'in ahlak gelişimi evrelerinde "Bağımsız Evre" olarak nitelenen, kurallara uymanın amaç ve sonuçlarının irdelendiği boyun eğmenin yerini eşit alışverişin aldığı ortalama 8-12 yaş arası evrede insan hakları ile ilgili değerlerin verilmesi, çocuğun ahlak gelişimi açısından büyük önem taşır (Ekmekci ve İzci, 2010: 1). Sınıf havası ılıman ve destekleyici bir sınıf atmosferi öğrencilerin motivasyonu ve başarısını arttıran bir faktördür. İyi bir sınıf atmosferinin iyi bir sınıf yönetimine ve etkili öğretim becerilerine sahip bir öğretmene ihtiyaç duyar. Sosyal ve duygusal çevre sınıf ortamının olumlu yapılandırılmasını sağlar. Birçok farklı faktör öğrenci davranışlarını ve karakterlerini içerirken sınıf ortamını etkiler. Dost canlısı bir öğretmen olumlu sınıf havası oluşturulmasında etkilidir. Öğretmenler davranışlar ve aktiviteler için açık bir prosedür kurmak ve sürdürmelidir aynı zamanda bireysel ihtiyaçlarını izlemek, seçimler yapmak, sınıf kararlarına ve tartışmalarını katılmayı izlemelidir (Cook ve Cook, 2007: 427).

Türkiye'de çocuk hakları eğitimi konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde uygulamaların bilgi verme, materyal hazırlama ve çocuk dostu ortamlar oluşturmayı kapsadığı görülmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin tanıtımı konusunda çalışmalar yürütmekle görevli olan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu çalışanları tarafından da çocuk hakları eğitimi amaçlı olarak yapılan çalışmaların yetersiz olduğu, bu konuda büyük eksikliklerin bulunduğu dile getirilmektedir (Birinci, 2006; Akt: Peker-Ünal, 2010). Çocuk hakları eğitimi, Sözleşme'nin hedeflerine, içeriğine ve pedagojisine uygun şekilde gerçekleştirilen eğitimi ifade etmektedir. Söz konusu eğitimde çocuk, gerek sınıf içinde gerekse de sınıf dışında bir vatandaş olarak haklara sahiptir. Çocuk psikolojisi açısından değerlendirildiğinde ise Sözleşme, çocuk ile öğretmen arasında karşılıklı saygı çerçevesinde gerçekleştirilecek bir eğitimi öngörmektedir. Bu çerçevede yer alan haklar, hiç şüphesiz çocuk haklarıyla ilgili konular, politikalar ve uygulamalar çerçevesinde somut olarak ele alınmaktadır. Örneğin çocuk, ÇHS'nin 12. maddesine göre görüş ifade etme hakkına sahip olduğunu soyut olarak öğrenmemeli, bu hakkın gerektirdiği fiilleri de (örneğin: okul seçimlerinde oy kullanmak, öğrenci konseyi üyeliği yapmak, vs.) ifa etmelidir. Çocuk, uyuşturucuya hayır demesi gerektiğini sadece sözlü olarak değil uyuşturucu kullandığında Anlaşma'nın 24. maddesinde ifade edilen yaşam hakkını nasıl

olumsuz etkilediğini de deneysel yöntemlerle öğrenmelidir. Buna ek olarak çocuklar sadece hükümetler, coğrafya, tarih gibi genel konularda değil kalkınma, savaş, dünya dinleri, çalışma koşulları, müzik ve edebiyat gibi günlük hayatla doğrudan ilgili konularda da hak bazlı eğitim almalıdır. Çocuk hakları eğitiminin temel amacı, ÇHS’de de ifade edildiği üzere, insan hak ve özgürlüklerine, farklılıklara saygılı, demokratik, hoşgörülü, sosyal adaleti önemseyen, ileri bir toplumun kurulabilmesi için bireylerin ihtiyaç duyduğu düşünce, görüş, yetenek ve değerleri bireylere kazandırmaktır. En genel ifadesiyle söz konusu eğitim kişilik eğitimi, çevre eğitimi, vatandaşlık eğitimi, insan hakları eğitimi, barış eğitimi ve ahlak eğitimini içermektedir.

Çocuk hakları eğitimi resmen bağlayıcılığı olan uluslararası bir belgeyi temel aldığı için tüm dünya genelinde birbiriyle uyumlu bir değerler bütünü oluşturmaktadır. İngiliz eğitimci ve filozof John Clarke’ın da ifade ettiği gibi çocuk hakları eğitimi özellikle de ortak değer bulma konusunda zorluk çeken laik okullar için oldukça kapsayıcı bir genel çerçeve sağlamaktadır. Anlaşma okul kuralları, yönergeler, sınıf içi faaliyetler ve öğrenci konseyi çalışmalarına ilişkin genel kurallar bütünüdür. Böylelikle de değerden yoksun bir eğitim verme çabasının getireceği sorunlar bertaraf edilebilmektedir (Anderson, 2008).

İnsan hakları eğitiminin önemi asla azımsanamaz çünkü insan hakları, adil ve demokratik bir toplumun inşası için insanların konu hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Başarılı bir insan hakları eğitimi, sadece hak ve yükümlülüklerle ilgili bilgi vermez aynı zamanda hakların faydalanıcıların ve etkilenenlerin birbiriyle olan ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine yardımcı olur. İnsan hakları eğitiminin başarılı olabilmesi için, eğitimin erken yaşlara başlaması, okul müfredatına doğrudan adapte edilmesi ve çocukların öğrendikleri bilgilerle kendi yaşamları arasında bağ kurabilmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan da ilk etapta BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki temel kavramların öğrenilmesi gerekmektedir (Howe ve Covell, 2005: 55-68).

Çocuk hakları eğitiminin olumlu insan davranışlarını geliştirici etkisi son dönemde yayınlanan pek çok çalışmada ortaya konulmaktadır. Yaşlarının gerektirdiği eğitim

yöntemi ve yaklaşımlarla sahip olduğu haklar öğretildiği takdirde çocukların diğerlerinin haklarına da daha fazla saygılı olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle hem iyi vatandaş olmanın gerekleri ortaya konulurken hem de sahip olunan hak ve yükümlülüklerle ilişkin farkındalık düzeyi arttırılabilmektedir. 1989 yılında BM Genel Kurulu'na onaylanan Sözleşme, hem içerik olarak hem de yaş farklılıklarının da dikkate alındığı pedagojik yaklaşımlar açısından çerçeve sağlamaktadır. Ayrıca çocuklara sahip oldukları temel haklar açısından bilgilendirmektedir. Bu temel haklar, şart getiren haklar (sağlık ve eğitim), koruyucu haklar (tecavüze karşı koruma) , katılımsal hakları (kendini ifade etme). Öte yandan, Sözleşme'nin getirdikleri bu unsurlardan çok daha fazlasıdır. Katılımsal haklara verdiği değer neticesinde ailelerin çocuklarını dinlemesi ve onları birer birey olarak kabul etmesi hususlarında yeni bir yaklaşım getirmeye çalışmaktadır. Bu sebeple Sözleşme, kişilere insan haklarının öğretilmesi açısından mevcut olan en iyi araçtır. Sözleşme'nin en iyi insan hakları eğitim unsuru olmasının temel gerekçesi Sözleşme'nin kendisinden kaynaklanmaktadır. Öncelikle Sözleşme, şundaki uluslararası sistemde yer alan ülkelerin ekseriyeti tarafından kabul edilmiş bağlayıcı bir metindir. Söz konusu dokümanın feyz aldığı temel kaynak 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Çocuk hakları ile ilgili en önemli sorunlardan biri de söz konusu eğitimin ne zaman verilmesi gerektiğiyle ilgilidir. UNESCO söz konusu eğitimin okul öncesi eğitim çerçevesinde verilmesi gerektiğini ifade etmekte olup söz konusu görüş 40. Avrupa Konseyi Öğretmenler Toplantısı Seminerinde ve Avrupa Konseyi Bakanlar Toplantısı sonuç bildirgesinde de tekrarlanmıştır . John Humhrey gibi pek çok uzman, çocuklara insan hakları eğitiminin, onlar daha önyargılara sahip olmadan ve duyarlılıklarını yitirmeden verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Judith Torney-Purta, söz konusu eğitim için en uygun zamanın çocukluk döneminin ortasının olduğunu ifade etmektedir . Söz konusu yazara göre yedi ile onbir yaş arası çocuklarda değerler ve davranış kalıpları daha tam olarak gelişmemiştir. Diğer yazarlar da, çocuklara bu yaşlarda verilecek insan hakları ve genel konulara ilişkin eğitiminin en kalıcı eğitim olacağını ifade etmektedir. Çocukluklarının orta dönemini yaşayanlarda, okul öncesi çocuklara nazaran, algı seviyesi daha yüksek olduğu için, verilecek eğitimin amaca hizmet etmesi olasılığı daha yüksektir. Karl Knuttson'a göre çocukların haklarını öğrendikçe daha çok talepkar olduklarını ya da

küstah davrandıklarını düşünmenin hiçbir gereği yoktur . Öncelikle, çocukların, 1960'larda ABD'de sosyal hakları için ya da 1970'lerde kadın hakları için bir araya gelen kalabalıklar kadar büyük bir çoğunluğa ulaşabileceklerini söylemek zordur. Knuttson'un da belirttiği gibi, sosyal ve kültürel açıdan değerlendirildiğinde büyük bir çocuk kalabalığının belli bir alanda ve belli bir yerde toplanması ve bir baskı grubu kurması ihtimali oldukça düşüktür. İkinci olarak, bugüne kadar yaşanan örneklerde de açıkça görüldüğü üzere çocukların bir araya gelmeleri ve haklarını korumak için harekete geçmeleri durumunda bu çalışmalar toplumun genelinin faydasına olabilecektir. Buna ek olarak görülmektedir ki, çocuklar kendileri için çok daha fazla hak talep etmemekte ve bir araya geldiklerinde hakları gasp edilen ya da kötü muameleye maruz kalan diğer çocuklar için hak istemektedirler (Covel ve Howe, 2005) .

Bugüne kadar gerçekleştirilen çeşitli çalışmaların da gösterdiği üzere, çocukların sahip oldukları haklarla ilgili olarak bilgi seviyelerinin artması, ailede okulda ya da toplum genelinde anarşi ortamına sebep olmamaktadır. Çocukların bu konuda bilgilendirilmesinin onlar açısından 3 şekilde etkisi görülmektedir . Bunlardan ilki ve en bariz olanı, söz konusu eğitimlerin çocuklara hakları ve ödevleriyle ilgili bilgi sağlamasıdır. Çocuklar hakları ve ödevleriyle ilgili bilgileri sistemli bir biçimde öğrenebilmekte ve insan haklarının temel felsefesine ilişkin bilgi sahibi olmaktadırlar. İkinci etki, demokratik yaşamın gerekleri ve yurttaşlık bilincinin bir yansıması olarak çocuklar diğer kişilerin hak ve özgürlüklerine saygı duymayı, hak arama ve eşitlik konularında daha etkin rol oynamayı öğrenmesi şeklinde görülmektedir. Son etki ise çocukların iyi birer vatandaş olmasının ve iyi vatandaş olmanın gereklerini yerine getirmesidir. Bu yolla çocuklar, insan haklarına saygılı, demokratik bir kültürde yetişen iyi birer vatandaş olmak için gerekli yetenekleri ve bilgi birikimini elde edebileceklerdir.

Hak ve sorumluluklarını öğrenen, bunları aktif olarak kullanan çocuklar, iyi vatandaşlar olmaktadırlar. Bu çocuklar, sadece sahip oldukları hakları değil sorumlulukları konusunda da daha bilinçli olmaktadırlar. Ayrıca, söz konusu çocuklar, demokratik toplumların

gereklerinden olan, başkalarının haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda da daha bilinçli bireyler olarak yetişmektedir. Çocuk hakları konusunda eğitim verilmesi şüphesiz devletlerin, taraf oldukları BM Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası hukuktan doğan sorumluluklarının gereklerini de yerine getirmeleri ve için dikkate alınan şartlar arasındadır. Fakat, uluslararası sorumluluktan kurtulmak, çocukların haklarıyla ilgili eğitim görmesinin yegane sebebi değildir. Çocuk Hakları Eğitimi, çocukları sadece ailelerinin güdümündeki birer birey olarak değil, özgür düşünceye sahip ve toplumun önemli bir parçasını oluşturan yurttaşlar olarak değerlendirmektedir. Çocuk hakları eğitiminin temel hedefi, geleceğin karar alıcıları olacak olan çocukların, demokratik ve özgür bir toplum yaratmak ya da mevcut toplumlarını daha ileriye taşımak için, ihtiyaç duyacakları bilgi görgü ve yeteneklerle donanmasını sağlamaktır. Bunun yanında şüphesiz farklılıklara saygı gösteren, eşitlik, barış ve adalet kavramlarının hüküm sürdüğü toplumların yaratılması ülküsü de önem verilen hususlar arasındadır. Bu anlamda, çocuk hakları eğitimi, iyi vatandaşların eğitimi, küresel yurttaşlık kavramının geliştirilebilmesi ve kalkınma açısından stratejik önemi haiz bir konudur. Söz konusu eğitimin verilmemesi ya da çocukların bundan mahrum bırakılması şüphesiz hem çocuk haklarının çiğnenmesine hem de yurttaşlık bilincinin zarar görmesine sebep olacaktır. Sözleşme'ye göre, çocuklar sadece geleceğin vatandaşları olarak değer taşımamakta bilakis içinde yaşadıkları şuanki toplumun bir parçası olarak değerlendirilerek özellikle de kendilerini yakından ilgilendiren konularla ilgili söz söyleme ve görüş beyan etme hakkına sahip bireyler olarak değerlendirilmektedir. Hakları konusunda bilgi sahibi olmaları, çocukların birer vatandaş olarak görevlerini yerine getirebilmeleri için azami öneme sahiptir (Howe ve Covell, 2005: 7).

Alderson, okullarda hak eğitimi ile ilgili olarak beş temel yaklaşımı ele almaktadır. Bunlar arasında en yaygın olanı “daha değil” yaklaşımıdır. Çocuklar, geleceğin yurttaşları olarak değerlendirilmekte ve bu bağlamda sahip olacakları hak ve ödevlerle ilgili eğitim verilmektedir. Alderson, çocukların büyüklere göre daha farklı hak ve yükümlülükleri olduğunu ve bu bağlamda da farklı bir bakış açısıyla eğitim gördüklerine dikkat çekmektedir. Örneğin çocuklara temiz bir çevrede yaşama hakları olduğu öğretilirken aynı

zamanda çöplerini toplamaları gerektiği de aşılacaktır. Bu yaklaşım, çocukların birer vatandaş olarak haklarının ele alınmasından çok geleceğin yurttaşları olarak doğru davranışları öğrenmelerini hedef almaktadır. Netice itibarıyla benimsenen bu eğitim yöntemiyle, bireylere demokratik değerlerin kazandırılması ve vatandaşlık mantığının verilmesi gibi birincil öncelikteki konular göz ardı edilmektedir. İkinci bakış açısına olan “hakların suni bir şekilde öğretilmesi” göre, çocuklar zihinsel olarak yeterince gelişmiş olmadıkları için onlara hakları yüzeysel bir şekilde ve istemeye istemeye öğretilmektedir. Her ne kadar çocuklara, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan sebepler dolayısıyla haklara sahip oldukları öğretilbilse de bu haklarına gerek okulda gerekse de sosyal yaşamlarında gerektiği gibi saygı gösterilemeyebilecek ve çocuklar bu haklarını gerektiği gibi kullanamayabileceklerdir. İlk yaklaşımda olduğu gibi bu yaklaşım da demokratik yurttaşlık bilincinin geliştirilebilmesi için yetersizdir. Üçüncü ve nispeten daha az kullanılan bakış açısına göre, çocuk hakları eğitiminin verileceği öğrenciler tespit edilmekte ve sadece onlara yönelik bir çalışma yapılarak bu eğitimi alacak çocukların ne kadar da şanslı oldukları mantığı verilmeye çalışılmaktadır. Alderson bu yaklaşımı “sınırlı hak eğitimi” olarak nitelendirmektedir. Söz konusu yaklaşımla doğal olarak toplumun geneli ya da geniş kitleler üzerinde bir davranış değişimi görülmesi ihtimali düşüktür. Öte yandan, hakları korunmayan, saygı görmeyen ve çeşitli bakımlardan istismar edilen çocukların, öğrendikleriyle yaşadıkları arasında farklılıklar görerek zihinsel karmaşa yaşama olasılıkları oldukça yüksektir. Sonuncu ve genelde pek kullanılmayan diğer bakış açısı ise “hakların ihlali eğitimi”dir. Bu yaklaşımda öğrenciler, insan hakları ihlallerinin çok sık görüldüğü gelişme yolundaki ülkelerle ilgili olarak bilgilendirilirler ve ilk olarak öğrendikleri bilgi çocuk haklarıyla ilgili uluslararası bir Sözleşmenin bulunduğu fakat özellikle de gelişme yolundaki ülkelerde bu anlaşmanın uygulanmadığıdır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çocukların gelişimi ve eğitimi konusunda yaşadıkları sorunların doğru şekilde öğretilmesi durumunda ise bu yaklaşımın bir faydası olacağı değerlendirilmektedir. Beşinci ve sonuncu yaklaşım ise “her açıyla hakların eğitimi” olup bu yaklaşım en az kullanılan yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan, Sözleşme’nin hükümlerini en fazla ciddiye alan yaklaşım da bu olarak dikkat çekmekte olup Alderson’a göre “gevezelik ile faaliyeti bir arada değerlendiren bir yaklaşımdır”. Sözleşme sınıfta hem öğrencilerin

birbiri arasında hem de öğrenci ile öğretmen arasında demokratik bir ortamda ele alınmakta; öğrenciler, iyi birer vatandaş olmak için gerekli bilgi ve yetilerle donatılmakta; sınıfta öğrencilere rol modellerini öğretmekten ziyade düşünce ve tartışma yoluyla yeni rol modelleri yaratılmaktadır. Bu sınıfta öğrenci bir yurttaş olarak ele alınmakta ve verilen öğretimde de temel hedef demokrat bir yurttaşın davranış kalıpları verilmektedir. İşte bu aslında insan hakları eğitimi kavramından tam olarak beklenendir. en faydalı ve maalesef en işe yarar eğitim yöntemidir (Howe ve Covell, 2005:13).

Judith Torney-Purta ve onunla birlikte çalışan diğer akademisyenler 1999'da yayımladıkları bir çalışmada 24 ülkede insan hakları eğitiminin mevcut durumu hakkında tespitlerini aktarmışlardır. Doksanlı yıllarda elde edilen gelişmeleri araştıran söz konusu çalışma, konu hakkında 1970'li yıllarda yapılan bir çalışmanın da güncellenmesini amaçlamaktadır. Bu itibarla, farklı ülkelerdeki insan hakları ve demokrasi eğitimi müfredatını, programlarını, pedagojik yaklaşımları ve politikaları ele almaktadır. Öte yandan, söz konusu çalışmada ÇHS ile çocuk hakları eğitimi arasındaki ilişkinin ortaya konulmamış olmaması bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Çalışmada, vatandaşlık hak ve sorumlulukları bir yetişkinin bakış açısıyla ele alınmışsa da sistemli bir çocuk hakları eğitimi konusu dikkate alınmamıştır. Bu tespitin tek istisnası, Bulgaristan'daki vatandaşlık eğitimidir. Anılan ülkede, Sözleşme yerel dillere tercüme edilmiş ve çevrilen metin, okullara dağıtılarak yeni eğitim programlarında kullanılmak üzere tavsiye edilmiştir. Öte yandan, bu örnekte bile çocuk eğitiminin normal eğitim programına tam olarak dahil edilmemiş olması ve öğretmenlerin eğitimi çerçevesinde ele alınmamış olması dikkat çekicidir. Birkaç bölgesel pilot program ve bölgesel düzeydeki çalışmalar haricinde, yapılan çalışma, çocuk hakları eğitimi konusunda genel bir eksikliğin varlığını ve devletlerin Sözleşme ile kendi iç sistemlerini uyumlaştırma konusundaki eksikliklerini ortaya koymaktadır (Howe ve Covell, 2005: 35- 36). Çocuk hakları eğitimiyle ilgili diğer pek çok çalışmada da olduğu gibi, söz konusu eğitimin faydaları ile ilgili her gün yeni görüşler ortaya atılmaktadır. Görülmektedir ki, hak ve özgürlüklerini en iyi şekilde öğrenen çocuklar, aynı zamanda iyi birer vatandaş olmaktadır. Eğitim alan çocuklar sadece haklarını değil sorumluluklarını da öğrenmekte; başkalarının haklarına saygı duymaları

gerektiği bilincini elde etmekte ve demokratik bir Şekilde g6r6Őlerini ifade edebilmektedirler.

Hakların, okul 6ncesi d6nemden başlayarak, 6nce ailede, sonra anaokulu ve anasınıflarında, ardından da ilköğretim, orta6đretim ve y6ksek6đretimde verilmesi, bu hakların kalıcı olarak 6đrenilmesini ve iŐselleŐtirilmesini sağlamak 6nemli bir unsurdur. 6ocukların, 6ocuk hakları eğitimine temel oluşturan yasal d6zenlemelere odaklanılması sağlanması gerekir. 6ocuklara verilen hak eğitimi ile 6ocuklar, geleceğin b6y6kleri olarak haklara sahip olacak bireyler gibi değil, hali hazırda hakları ve sorumlulukları bulunan vatandaşlar olarak değerlendirilmektedir. 6đrendikleri her Şey g6n6n ger6eklerine uygun ve kendi sosyal yaşamları i6in gereklidir . Ne zaman ki 6ocuklar kendi hakları ile ilgili olarak d6Ő6nmeleri ve harekete ge6meleri gerektiğini 6đrenirler, işte o zaman başkaları i6in de harekete ge6meleri gerektiğinin farkına varırlar. Bu itibarla 6ocuklar, haklarına saygı duyulabilmesi i6in başkalarının haklarına saygı duymaları gerektiğini de 6đrenmiŐ olurlar. “Yerlere 66p atma! Ayrımcılık yapma! Balinaları 6ld6rme!” gibi olumsuz vurguya sahip emir c6mleri, 6ocukların g6ndelik yaşamları i6in her zaman anlam ifade etmeyebilir. Aynı Şekilde bu t6r yaklaşımlar, olumlu s6zlerle ifade edilen değerlendirmelerin getireceği motivasyon seviyesini de sağlamayabilir (Covell, 2012 : 48).

6zetle, 6ocuk hakları eğitimi temelde 6ocuk hakları prensipleri ile g6ndelik yaşamın ger6ekleri arasındaki farklılıkları sona erdirmeyi ama6lamaktadır. 6ocuklar, sahip oldukları hak ve y6k6ml6klerle ilgili bilgi sahibi olduk6a gelecekte yapılacak yasama, politika oluşturma ya da sosyal projeler ger6ekleŐtirme faaliyetleri daha demokratik bir Şekilde olacaktır. Hakların zamanla daha da geniŐlemesiyle ters orantılı olarak yerel ve k6resel bazda hak ihlalleri de azalacaktır. Bu etkiler de Ő6phesiz, S6zleŐme’nin en 6nemli getirisi olacaktır.

2.5.1. Okulda 6ocuk Hakları

Okul, sosyalleşme s6recinde ilk temel toplumsal kurumdur. Bu kurum, belirli 6đrenme kalıplarının ger6ekleŐtirilmesi sorumluluğunu taşır. Okul, bireylerin toplumla uyum sağlayabilmeleri ve mutlu olabilmeleri yolunda gereksinme duydukları konuları

öğrenmelerini sağladığı oranda başarılı sayılır. Dewey'e göre; okul karmakarışık bilgileri basitleştiren, zararlı çevresel etkenleri azaltarak, arınmış eylem düzenini sağlayan, bireyi yakın çevre sınırlamalarından kurtararak, daha geniş çevreyle ilişki kurmasına olanak hazırlayan bir kurumdur. Bir sosyal kurum olarak, okulun sosyalleştirme süreci içinde iki önemli işlevi vardır: Bunlardan birincisi, kendi başına birtakım öğrenme tiplerini gerçekleştirme sorumluluğu, ikincisiyse diğer sosyal kurumları boşluğunu doldurma görevidir (Yavuzer, 1994: 276).

Öğrencilerin toplumsal yaşama katılımının sağlanması, okulda yeni değerlerin oluşturulup geleceğe dönük bilgilerin verilmesidir. Bu doğrultuda okul, toplumdaki yenilenme sürecine katkıda bulunabilmeli, değişime aktif olarak katılmalıdır. Hatta okul bireysel ve toplumsal gelişme için yeni temeller oluşturabilmelidir (Gözütok, 2007: 327). Okulun toplumsallaşma işlevini herhangi bir nedenle yerine getirememesi, bireyin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir. İnsancıl, bireyi geliştiren, yaşama hazırlayan eğitimin etkinliğine ve önemine karşılık, eksik, yetersiz, yanlış eğitim bir çok sorunun kaynağı olabilmektedir (Yavuzer, 1996: 162).

Okul sağladığı eğitim ortamında öğrencinin eğitim amaçları olarak belirlenmiş davranışlara sahip olma sürecini yönlendirir. Okulda edinilen öğrenme yaşantıları, çocuk ya da gencin akademik bilgi ve beceriler kazanmasına, duygusal ve sosyal yönden gelişerek topluma aktif uyum sağlayabilecek bir kişilik geliştirmesine yardımcı olur (Gözütok, 2007: 327). Okul, çocuğun diğer alt kültürlerle doğrudan tanıştığı ilk mekandır. Dolayısıyla, eğitimin ilk basamaklarında çocuğa, temel olarak "farklılık" kavramının verilmesi ve onunla birlikte yaşamanın, kaçınılmaz, gerekli ve daha güzel olduğu öğretilmelidir. Bu anlayış eğitimin bütün aşamalarında, çocuk bu alanda istenilen davranışları kazanıncaya kadar vurgulaması zorunludur (Kartarı, 2007: 26).

Okulda bulunan tüm insanlar (yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler, diğer çalışanlar hatta veliler) arasında sevgiye, saygıya, anlayışa ve hoşgörüye dayanan çift yönlü bir iletişim kurulduğunda; okulda insan haklarına saygılı bir iklim oluşturulduğunda öğrenciler insan hakları ve vatandaşlık konusunda öğrendiklerinin okul ortamında yaşama geçmiş olduğunu

göreceklendir. Bu yüzden okullarda insan hakları ve vatandaşlık alanında öğretilenler ile uygulamalar arasında mutlaka tutarlık sağlanmalıdır. Böylece, okulda insan haklarına saygılı bir toplum oluşturma amacına hizmet etmiş olacaktır(Kepenekçi, 2008:228). Toplumsal katılımı sağlamanın yolu ise ilköğretimde etkili bir çocuk hakları eğitiminden söz etmekle olur (Kepenekçi, 2000).

Çocuk hakları eğitiminin istenen hedeflere ulaşması için temel olarak iki konuya özen gösterilmesi gereklidir: Birincisi, tüm okul örgütlenmesinin ve öğretim ilke ve uygulamalarının çocuğun kendi değerlerini geliştirebilmesine fırsat verecek biçimde yenilenmesidir. İkincisi ise devletin resmi ya da Birleşmiş Milletler'in değerleri ile çocuğun yaşadığı dünyadaki değerler arasındaki farkın kapatılmasıdır. Okul sisteminin öncelikli ilkesi çocuğun bütünlüğüne saygı olmalıdır. Her toplumda ayrımcılığın birçok biçimi görülür. Çocuklar okullara, kendi ailelerinden ve toplumlarından edindikleri tutum, davranış ve inançları taşırlar. Bu tutum ve davranışların bir bölümü belirli çocuk gruplarına karşı olumsuzluk da içerebilir; örneğin erkeklerin üstünlüğü, farklı dinlere, etnik gruplara veya kültürlere yönelik nefret veya özürlü çocukların aptal oldukları inancı gibi. Bu tür tutumlar ve onlara eşlik eden davranışlar birçok çocuğun haklarını ihlal etmekle kalmaz, eğitimlerini de engeller. Sistemik biçimde cesaretleri kırılan, marjinal konuma itilen ve aşağılanan çocuklar kendi özgüvenlerini ve saygılarını yitirirler, bu ise güdülenmeyi ve öğrenme kapasitesini olumsuz etkiler. Okullar, gerek resmi müfredatları, gerekse yönetiliş biçimleri açısından bütün çocuklara yönelik kapsama ve saygı kültürünün yeşerdiği yerler olmalıdır. Çocuk hakları eğitimi yasal bir zorunluluk olarak görülmelidir. Çocuk hakları eğitimi Sözleşme'de öngörülmekle birlikte mutlak bir hak oluşturmaz. Bu nedenle iç hukukun bu yönde Sözleşme ile uyumlu düzenlemeler yapması gerekir. Milli Eğitim mevzuatının da bu bağlamda gözden geçirilmesi gerekir. Çocuk hakları eğitimi, yalnız Sözleşme'yi öğretmeyi değil, Sözleşme'deki standartlardan yola çıkarak çocukların kendi değerlerini oluşturmasını hedeflemelidir. Bu amaçla okul, Sözleşme'deki ilkeleri, çocuğun günlük yaşamında geçerli ilkelere dönüştürmek için neler yapması gerektiği sorusunun cevabını bulmalıdır. Bunun için okulların her yıl tüm öğretim personeli, veliler ve çocuklarla bir araya gelerek sosyal-eğitsel bir sözleşme yapmaları önerilmektedir. Bu

sözleşme, okulun Sözleşme'nin temel ilkelerini yansıtan eğitsel insan hakları hedeflerini, bu hedeflerin nasıl hayata geçirileceğini anlatan pratik bilgileri, öğrencilerin anlamlı ve etkin katılımları için geliştirilecek mekanizmalar konusunda okulların taahhütlerini içermelidir. Yine okulun Sözleşme ilkelerini uygun ve artarak aktifleşen bir biçimde öğretmek ve çocukları, hemfikir olunan ilkelerin okuldaki ve toplumdaki yaşantıyı nasıl düzenlemesi gerektiği konusunda bilinçlendirmeye ilişkin taahhüt ve planlarını içermelidir. Her yıl bu sözleşmenin okula yeni katılanlarca bilinmesi ve tazelenmesi sağlanmalı, çocuğun içinde yaşadığı dünyanın değerleri ile okulda kazandığı değerler arasındaki farkı azaltmak için gerekli tedbirler alınmalıdır (Bennet, 1996).

Etkili bir çocuk hakları eğitimi için katılım, okulun kabul ettiği temel ilkelere biri olmalıdır. Her şeyden önce katılım bir insan hakkı ve çocuk hakkıdır. Aynı zamanda katılım, ilerde açıklanacağı gibi çocuk hakları eğitimi için çok önemli görülen interaktif öğrenmenin bir ön şartıdır. Çocukların işitilmeye hakları vardır. Okul sistemi öğrencilerin program geliştirme sürecine ve yönetim sistemlerine katılmalarına fırsat vermelidir. Çocuk hakları eğitimi örgün ya da yaygın eğitim boyutunda olsun her düzeyde insanların katılım ve haklarını kullanma kapasitelerini güçlendirecek biçimde verilmelidir. Bu yüzden tüm eğitim düzeylerinde ve şekillerinde teori ile pratiği birleştiren çocuk hakları eğitimi planlarken sivil toplum kuruluşlarının da bu konudaki deneyimleri daima dikkate alınmalıdır. Öğrenci katılımı ile çocuk hakları eğitiminin karşılıklı ilişkisi her ikisini de birbirini için "olmazsa olmaz" şart haline getirmektedir.

Okullarda insan hakları eğitiminin içeriğinin özü İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Evrensel tanımın alındığı bu belgeler, insan haklarına değer veren bir okul kültürünü inşa etme ve yaşantıları değerlendiren düşünceler ve prensipleri sağlar. Evrenselliği temsil eden bu haklar herkes için aynıdır. Hiçbir hiyerarşi içermez ve tüm insanlık için aynı içeriğe sahiptir. İnsan hakları kendi içinde birbirine bağlı, tamamlayıcı çerçevenin bir bölümüdür (Swimelar, 2009).

Çocuk haklarına saygının sağlanmasında okul müfredatı birinci derecede önemli bir etmen olmayabilir. Çocuk hakları eğitimi, bu hakların sürekli ihlal edildiği bir ortamda verilemez.

İlkeler aynı zamanda okul etiğine de nüfuz etmeli ve öğretmenlerin davranışları da dersini verdikleri haklarla tutarlı olmalıdır. Okul topluluğunun bütün üyeleri için çocuk haklarına saygı gösterilen bir kültürün yaratılması önemlidir. Çocuk hakları, karşılıklı görüşmeler ve okul topluluğunun bütün üyelerinin katılımıyla okul politikaları ile bütünleştirilmeli, böylece çocuklar ve öğretmenler, haklarının ve bunlara bağlı olarak yükümlülüklerinin neler olduğunu ve bunların nasıl yaşama geçirileceğini öğrenmelidirler. Çocuk hakları eğitimini okul programlarına dahil etmek için okulun, temeli insan hakları olan bir politika belirlemesi gerekir;

- Öğretmenler okul yaşantısına ve programlara uygulanabilen bir insan hakları anlayışına sahip olmalıdır.
- İnsan hakları sınıfta ve okulda ilişkilerin temeli olarak kabul edilmelidir.
- Çocuk hakları ve insan hakları sistematik bir biçimde öğretilmelidir.
- Okul kuralları ve disiplin yöntemleri hukuka uygun ve adil olmalıdır.
- Okul cinsiyet, ırk, özür ya da inanca dayalı ayrımcılıktan kaçınan ve eşitliği teşvik eden politikalara sahip olmalıdır.
- Öğretmenler küresel bir bakış açısı geliştirmeye uygun yeterlikte olmalı ve bu yönde teşvik edilmelidir (Branson, 1991, Akt: Özdemir-Uluç, 2008).

Okul sisteminin öncelikli ilkesi çocuğun bütünlüğüne saygı olmalıdır. Her toplumda ayrımcılığın birçok biçimi görülür. Çocuklar okullara, kendi ailelerinden ve toplumlarından edindikleri tutum, davranış ve inançları taşırlar. Bu tutum ve davranışların bir bölümü belirli çocuk gruplarına karşı olumsuzluk da içerebilir; örneğin erkeklerin üstünlüğü, farklı dinlere, etnik gruplara veya kültürlere yönelik nefret veya özürlü çocukların aptal oldukları inancı gibi. Bu tür tutumlar ve onlara eşlik eden davranışlar birçok çocuğun haklarını ihlal etmekle kalmaz, eğitimlerini de engeller. Sistematik biçimde cesaretleri kırılan, marjinal konuma itilen ve aşağılanan çocuklar kendi özgüvenlerini ve saygılarını yitirirler, bu ise güdülenmeyi ve öğrenme kapasitesini olumsuz etkiler. Okullar, gerek resmi müfredatları, gerekse yönetiliş biçimleri açısından bütün çocuklara yönelik kapsama ve saygı kültürünün

yeşerdiği yerler olmalıdır. Çocuklar, davranış biçimlerinin pek çoğunu yetişkinlerin, özellikle anne babalar ve öğretmenlerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenmektedirler. Öğrencilerin okuldaki hakları şu şekilde sıralanabilir (Humphreys, 1999):

- Öğretmenlerinden ve akranlarından saygı görme hakkı,
- Tercih ettiği adıyla çağrılma hakkı,
- Olumlu bir havada öğrenim görme hakkı,
- Başarısız olma ve başarma hakkı,
- Dürüst, adil ve başarılı öğretim hakkı,
- Dolaysız ve açık biçimde iletişim kurma hakkı,
- Fiziksel, duygusal, toplumsal, entelektüel, yaratıcı ve cinsel güvenlik hakkı,
- Haklarını koruyan toplumsal yapıları talep etme hakkı,

Hakları öğretmenler ya da arkadaşları tarafından tehdit edildiğinde yardım isteme hakkı, Kişisel, kişilerarası ya da eğitimsel zorluklar yaşadığında yardım isteme hakkı, Öğretmenler ya da arkadaşlar ifade edilmiş şikayetleri yanıtlamaya hazır değilse, yardım için otorite sahibi diğer kimselere gitme hakkı (Akt: Kasapoğlu, 2009: 38-39). Çocuk haklarına saygının sağlanmasında okul müfredatı birinci derecede önemli bir etmen olmayabilir. Çocuk hakları eğitimi, bu hakların sürekli ihlal edildiği bir ortamda verilemez. İlkeler aynı zamanda okul etiğine de nüfuz etmeli ve öğretmenlerin davranışları da dersini verdikleri haklarla tutarlı olmalıdır. Okul topluluğunun bütün üyeleri için çocuk haklarına saygı gösterilen bir kültürün yaratılması önemlidir. Çocuk hakları, karşılıklı görüşmeler ve okul topluluğunun bütün üyelerinin (öğretmen, okul yöneticileri) katılımıyla okul politikaları ile bütünleştirilmeli, böylece çocuklar ve öğretmenler, haklarının ve bunlara bağlı olarak yükümlülüklerinin neler olduğunu ve bunların nasıl yaşama geçirileceğini öğrenmelidirler. Bir sonraki bölümde öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çocuk haklarına ilişkin sorumlulukları ele alınacaktır.

2.5.2. Öğretmenler, Okul Yöneticilerinin Çocukların Haklarına İlişkin Sorumlulukları

Bireyin gelişmesini ve sosyalleşmesini yapılandıran en önemli kurumlardan birincisi aile, ikincisi okuldur. Birey,içinde yaşadığı toplumun dünya görüşünü, inançlarını, duygusal yönelimlerini, siyasal değerlerini kısaca kültürünü ailede kazanmaya başlar. Ailede edindiği bilgilerle okula başlayan çocuk, günün önemli bir zaman dilimini arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle ve okul ortamı ile etkileşim içinde geçirir (Gözütok,2007: 327). Çocuğun topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarının biçimlenişi, başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Bu deneyimler de, çocuğa verilen olanaklara, bu olanakları değerlendirmek için sahip olduğu güdülenmeye (motivasyon), aile bireyleri, öğretmenleri ve öteki yetişkinlerin rehberliğine bağlıdır. Bütün bu etkenler, onun toplumsallaşmayı öğrenmesini, grup içindeki yerini ve toplumsal gelişimini etkiler. Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında yeterli sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli deneyimleri elde edebilirler. Bu tür aile ortamlarında, aile üyelerinin kendilerine düşen sorumlulukların bilincinde olması ve çocuğa bağımsızlık yolunda yeterli olanakların hazırlanması, onun sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasına yol açar. Çocuğun dış dünyayla kuracağı ilişkilerde önemi büyük olan ilk sosyal deneyimler, aile kurumunda gerçekleşir. Bozuk aile düzeninden gelen suçlulukta çocuğa birtakım kötü sosyal davranış örnekleri aşılanır. Çocuk, aile ve yakın çevresinin kusurlu yanlarını benimser ve suçluluğu da öğrenmiş olur (Yavuzer, 1996: 34-35).

Eğitim bilimlerinde yapılan çalışmalar, öğretmenlerin özelliklerinin, çocuğun kişilik gelişiminin etkilediğini göstermektedir. Öğretmenin düşünsel tutumu, duygusal tepkileri, çeşitli alışkanlıkları, öğrenciyi etkilemektedir (Varış, 1973; Akt: Gözütok,2007: 327). Öğretmen sahip olduğu özellikleri ile öğrencileri etkiler. Öğretmen davranışları, eğitim süreci sonunda kazanılacak öğrenci davranışlarının belirleyicisidir. Öğretmenin öğrenciye demokratik anlayış, tutum ve idealleri benimsetebilmesi için bu değerleri kendi yaşamının ayrılmaz bir boyutu haline getirmiş olması gerekir (Gözütok,2007: 328).

Çocuğa insan hakları eğitimi vermede öğretmene düşen rol çok önemlidir. Öğretmen aynı zamanda davranışları ile de model teşkil etmektedir. İnsan hakları için gereken temel değerlerin kazanılmasında öğretmenler bilişsel yöntemlere ek olarak doğrudan doğruya alıştırmalar, oyun gibi yöntemlerle yaşam deneyimlerinin sınıf ortamına taşınması gibi daha etkili bir öğretim yöntemi kullanmalıdırlar. Çocukların yaşamadan öğrenmeleri ve hakların varlığının bilincinde olmadan ve bunları savunmadan insan haklarının hayata geçirilmesi mümkün değildir.

Öğretmen bilgi aktarıcı bir kimse olmaktan öteye, çocuğun öğrenme, araştırma ve incelemeye kılavuzluk eden bir insan olmalıdır. Sınıfta, demokratik bir çalışma ve ilişki ortamı yaratmalıdır. Sorumluluklar vererek öğrencilerinde kendi kendilerine denetleme yeteneği geliştirebilmelidir. Sınıfta özyönetime önem vermelidir. Çocukları, edilgin olarak bilgi alan öğrenciler gibi görmemeli, onlarla verimli bir iletişim kurabilmelidir (Yörükoğlu, 2004). Çocuklara haklarını öğretmede çok önemli bir role sahip olan öğretmenlerin çocuk haklarını kullanabilecekleri ortamlar yaratmaları ve davranışlarıyla öğrencilere örnek olmaları gerekir. Öğretmenlerin çocuk haklarını bilmeleri; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hakları kullanabilmeleri için çocuklara uygun ortamlar oluşturmalarını; eğitim-öğretim etkinliklerinde çocukların kullanabilecekleri uygulamalar gerçekleştirmelerini böylece çocuk haklarına saygılı ve haklarını kullanabilen bir nesil yetişmesini destekleyecektir (Peker –Ünal, 2010: 25-26).

Çocuk neredeyse yaşamının yarısını evde, ailesiyle birlikte; diğer yarısını ise okulda geçirmektedir. Bu yüzden, insan hakları ve vatandaşlık alanında ailede kazandırılmak istenen değerler ve davranışlarla okulda kazandırılmak istenen değerler ve davranışlar birbiriyle tutarlı olmalı, birbirini desteklemelidir. Eğer çocuğa bu iki ortamda birbirine ters değerler ve davranışlar kazandırılıyorsa, bu durum çocuğun kafasının karışmasına ve bir insan ya da vatandaş olarak yanlış davranışlar sergilemesine yol açabilir (Kepenekçi, 2008). Eğitimciler çocuk haklarının geliştirilmesinin en iyi katkıyı, öğrencilerin insan haklarına saygılı olduğu bir okul ve sınıf ortamı geliştirerek yaparlar. Dewey'e göre okul bir demokrasi modelidir. İnsan hakları önce okulda korunmalı ve geliştirilmelidir. Okul; adil, barışçıl, farklılıklara saygı gösteren, problem çözebilen bir yapıya sahip olmalıdır.

Öğretmenlerin, öğrencilerin kişilik gelişimi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olabilmektedir. Tüm öğretmenlerin (yalnızca insan hakları ve vatandaşlık ile ilgili derslere giren öğretmenlerin değil), derslerini insan haklarına saygılı ve demokratik bir sınıf ortamı oluşturarak işlemeleri, öğrencilerin insan haklarına saygılı ve demokratik davranışlar geliştirilmelerinde önemli rol oynar. Öğretmenlerin öğrencilere saygı duymaları ve onların da kendilerine saygı duyabileceği bir sınıf ortamı oluşturmaları gerekmektedir. Bunun için de öncelikle, öğrencilere karşı şiddetin (ya da istismarın) hiçbir türünü (fiziksel, duygusal, cinsel) kullanmamaları, hoşgörülü olmaları, derslerde öğrencilere söz hakkı vermeleri, onları dinlemeleri, söylediklerine değer vermeleri, onların kendi aralarında tartışabilecekleri uygun ortamlar sağlamaları, görüşlerini zorla kabul ettirmeye çalışmamaları önemlidir (Kepenekçi, 2008:228).

Çocuk hakları ile ilgili eğitsel aktivitelerin etkililiği öğretmenlerin yeterliğine bağlıdır. Örgün eğitim sistemi birçok çocuğun hakları ile ilgili bilgi alabileceği ana araç olduğu için, öğretmenlerin ve onları eğitenlerin bu süreçte çok önemli bir rolü vardır. 42. maddenin uygulanmasının başarısı öğretmenlerin çocuk hakları ve Sözleşme konusunda eğitilmelerine bağlıdır. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi çocuk hakları eğitiminde de öğretmenin davranışları sözleri ile aynı olmalı ve bir model oluşturmalıdır. Öğretmen öğrettiklerine uygun davranmıyorsa öğrettiği programın yanında bir de davranışlarıyla öğrettiği örtülü bir program var demektir ve genellikle bu programın etkisi açıkça öğretilenden daha güçlüdür.

Çocukların haklarına saygı gösterildiği bir okul ortamının yaratılması, muhtemelen öğretmenin rolüne olan saygıyı da artıracaktır. Ancak böyle bir sonucun alınabilmesi için öğretmenlerin de yeterince desteklenmesi ve gereksinim duydukları kaynakların sağlanması gerekir. Yerel otoriteler çocukların için en iyi eğitim seçeneklerini oluşturabilecek ortamı hazırlayarak gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Eğer aile ve devlet arasındaki ilişki uzlaşmalar, çocuğa saygı vermek için pratik ve uygulamalar içerir (Piya-Ajariya, 2003; Jenkins-Parker, 1999).

Çocuk haklarıyla temel eğitim uygulamalarını bütünleştirmesi gerekli bir disiplindir. Çocuk haklarının altında yatan ilke ve hükümler hala çok yasal boyutta, kavramsal ve taslak halinde bulunmaktadır. Hak temelli ya da insan temelli yaklaşım ülke düzenlemelerinin, yönetiminin bir parçasıdır. Haklar öğrenme sistemiyle ve öğrenme süreciyle ilgilidir. Çocuk dostu öğrenme reformu yaklaşımları okul, aile ve toplum sistemlerini ve çocuk dostluğunu yaratır. Öğrenme sürecinde öğretmen farklı öğrenme ve öğretme yöntemlerini kullanan, öğrenci isteklerini dikkate alan ve çocuğu gelişime uygun ve çocuğun kendini geliştirebilecek ortamı sağlayan kişidir.

Çocuk hakları algısı fiziksel şiddetsiz ailenin çocuklara karşı görevleri üzerine uzlaşmayı sağlayan bir yapıdır. Birçoğu çocuk durumları için aile ilgilerini ikinci plana , ailelerin igilileri uluslararası statülerle birlikte yasal haklar olarak tanımlanmaktadır. Fakat aile rolleri çocuk disiplinleri aile rolleri hesaplamak spesifik ceza kanunu savunmasında bir derecede rol amak görevindedir (Naylor, ve Saunder, 2009).

Çocuklar, sahip oldukları hakları bilmeli, ama onlar da onları takdir etmeyi ve nasıl kullanılacağını öğrenmek gerekir. Bunu başarmak için, okullarda çocuk hakları eğitiminde öğrenme deneyimleri geniş bir yelpazede izin vermelidir. Çocukların; çocuk haklarını anlaması, okulda ve günlük yaşamda kendi haklarını kullanmak önemli bir çocuk eylem planıdır. Çocukları bunu yapmaya teşvik etmek için, öğretmen tarafından için meydan demokrasi ve insan haklarının ruhuna yönetilen bir ortam yaratmak gerekir. Çocuk haklarını öğrenme, çocukların hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri ve anlamaları anlamına gelir. Bu, öğretmenin sınıfta çocuk haklarını konu alan bir dersi işlemesidir. Çocukların çocuk haklarını, sınıf ortamını ve okulu yöneten temel ilkeler olarak deneyimlemesi/yaşamması ise çocuk hakları aracılığıyla öğrenmedir. Böylece çocuklar tutum, değer ve beceriler geliştirirler. Çocuk hakları için öğrenme ise çocukların öğrendikleri bu hakları sınıf, okul ve toplumda kullanabilmeleri konusunda teşvik edilmeleridir (Gollob ve Krapf, 2007).

Öğrenciler insan haklarını çalışmaya başladığı zaman bazı tartışmalı ve hassas konular gündeme gelebilir. Öğretmenler insan hakları değerlerinin çelişkisini içerdiği ve

öğrencilerin bu çelişkilerini anlamak ve çözümüne aramak yarar sağlayacağını kabul etmelidir. Öğretmenler insan hakları eğitimiyle ilgili bir zorlukla karşılaştığında, yabancı prensipler çelişen ve tehdit edilen değerler ve gelenekler dayatılır. Öğretmenleri ilgilendiren zorluklar, uzmanların ya da ilgili kişilerin daha önce karşılaştıkları sorunlarla amaçlar, hedefler paylaşılmalı sınıflar için planlanmalı ve ilişkili olan insan hakları eğitimi ve çerçevesi ile açıklanmalıdır. Yöneticiler sınıfları ziyaret etmek için teşvik edilmelidir ve insan hakları eğitimi için yarar sağlayabilir bir yapıya sahip olmalıdır (Swimelar, 2009).

‘Haklar’ ve ‘Hakları Kullanabilme’ sözcükleri okul sistemiyle ve öğrenme süreciyle sürekli eşleştirilmiştir. Geçmiş yıllardan günümüze kadar çocuk dostu okul hareketi eğlenceden ve eğlenceli çalışmalardan uzak bir şekilde disipline edilemez. Hak temelli ve çocuk temelli yaklaşım yeni öğrenme reformları için okul sistemini, aileyi ve toplumu çocuk dostu yapar. Bu yüzden çocuk dostu yaklaşım yeniliği etkileyici ve tanıtımı kolay kabul edilebilir bir kavramdır. Ancak iş uygulamaya geldiğinde bir çok risk ve kısıtlamalar ortaya çıkar. Çocuk dostu yaklaşım hakkında yanlış anlaşılmalara şu şekilde olmaktadır.

- a) Standart bilgi ve performansın zayıflatılması
- b) Tamamıyla açık ve minimize edilmiş aktivitelerden öğrenme
- c) Öğretmenin rolünü azaltmak veya eksiltmek

Bu yüzden katılımlı iletişim için öğretmenin çocuk öğrenmelerinin oluşmasında ana öge olduğunun farkına varmak ve öğretmenleri bunu anlamaları için farkındalık yaratılmasına dair acil bir ihtiyaç vardır. Öğrenci merkezli stratejiler, öğrenme aktiviteleri öğretmenin öğretme tarzının çeşitliliği, etkili liderliği, yaratıcı olmayı, öğrenme çıktılarının açıklığının garantilemedir. Çocuklarının öğrenme yaşantılarının merkezi olmak öğretmenlerin kapasitesi arttırması gerekmektedir.

- a) Öğrencilerin psikolojik yeterlik ve yaşam becerileri yüksek risk durumlarında hak seçimi yaratabilmesine imkan vermek için geliştirmeleri gerekir.

- b) Çocukları, ailelerini ve çocukları içinde buldukları toplumu içeren problemleri tanımlamak ve bu problemlere çözüm üretmektir.
- c) Çocukların bireysel ihtiyaçlarını ve problemlerini temel standartlı ve kalite teminli eğitimsel bir program içine kurmak ve bağlamaktır.

Çocuk haklarının temel eğitim uygulamalarına entegrasyonu sektörler arası işbirliği ve bağlantıyı içerir. Bu özellikle yüksek merkezîyetçi ve devredilemeyen eğitim sistemi için bir meydan okumadır. Çocuk haklarının prensipleri altında hala kavramsal ve yasal bir çalışmadır. İhtiyaç duyulan şey, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin amaca yönelik uygulamaların ve olayların içindeki yasal çalışmalara dönüşümüdür. Milli bağlamda, çocuk haklarını popularize etmek ve çocuk hakları uygulamalarını daha iyi anlamak için daha geniş politikalar ve kamusal tartışmalar teşvik edilir. Buradaki zorluk politika yapıcılarını politika planlamada ve uygulamada çocuğun yüksek menfaatinin ilgisini kapsayacak şekilde düşünmeye ikna etmektir. Çocuk dostu okul uygulamaları hak temelli, çocuk dostu uygulamalar için fiziksel, zihinsel sağlık, yaşamsal yeteneklerinin gelişimi, kaliteli öğrenme çıktılarına teşvik etmek için gereklidir. Çocuk dostu okul yönetimi teoriksel ve ideolojik bir egzersiz değildir. Fakat ülke çapında gerçekleştirilebilir sonuçlara ulaşmaktır (Ajariya, 2003).

Etkin bir insan hakları eğitiminde anahtar unsur, öğrenenlere gerekli bilgiler verilirken onların öğrendikleri bilgileri kendi hayatlarıyla da bağdaştırmasına imkan sağlamaktır. İnsan hakları eğitimi esnasında aktarılan bilgiler, gerçek hayattan ne kadar uzak olursa ve soyut şekilde anlatılırsa o kadar az etkin olurken ne kadar gerçek hayatla ilişkilendirilirse ve somut şekilde anlatılırsa o kadar hatırdaki kalır. Ayrıca, çocuklara verilecek eğitimde ilk olarak sahip oldukları haklar anlatılırsa o kadar etkin bir eğitimden bahsedebilir. Öte yandan, gerek öğretmenlerde gerekse de ailelerde çocuk hakları eğitimi ile ilgili ciddi bir kayıtsızlık mevcuttur ve bunun temel sebebi söz konusu eğitimin gerektirdiği zorluklardan duyulan korkudur. Korkunun temelinde ise gücü elinde bulduran ailenin büyükleri, öğretmenler veya hükümetlerin çocuklar üzerindeki kontrollerini kaybetme korkusu yer almaktadır; fakat böyle bir durumun varlığını tasdik eden örnek bulmak oldukça zordur.

Öte yandan, pek çok öğretmen söz konusu eğitimi, eğitim programlarına dahil etme konusunda tereddüt göstermektedir; çünkü büyükler gibi çocukların da öğrendiklerini hayata geçirme konusunda etkili olamayacaklarına inanılmaktadır. Bu sebepten ve öğretmenlerin sınıf içi otoritelerini kaybetme korkularından ötürü, çocukların hakları ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve öğrendiklerini sınıflarında dahi olsa kullanmaları hususunda ciddi bir kayıtsızlık mevcuttur . Bazı öğretmenler ise çocuklara hakları öğretildiğinde sınıf içinde bir kaos ortamı oluşacağı çekincesine sahiptirler. Örneğin Avustralya’da çocuklara insan hakları ile ilgili bir eğitim paketi dağıtıldığında söz konusu çalışma çok ciddi tepkilere ve eleştirilere muhatap olmuştur. Bu eleştirilere göre, gerçekleştirilmeye çalışılan asıl hedef, uyuşturucu ve silaha karşı tolerans gösterilen ve düzeni sağlamak için kolluk kuvvetlerine ihtiyaç duyulan ABD tarzı bir eğitim sisteminin oluşturulmasıdır. Çocuk hakları eğitimine karşı çıkan bir diğer grup öğretmenler ise anarşi ortamından ziyade sınıfları içindeki otoritelerini koruyamayacaklarını düşünmektedirler. Ontario Eğitim Araştırmaları Enstitüsü’nden Kathy Bickmore’un da belirttiği gibi öğretmenler de aynen diğer yetişkinler gibi sahip oldukları gücü ellerinde tutma konusunda oldukça kararlılırlar . Çocuk haklarının doğasının yanlış anlaşılması ya da tam olarak eğiticiler tarafından kavranmaması neticesinde pek çok öğretmen, çocuklara haklarından evvel sorumluluklarının öğretilmesi gerektiğini savunmaktadır (Covell ve Howe, 2012: 55-68).

Eğitim ortamları çocukların kendilerini duygusal ve sosyal açıdan güvende hissedebilecekleri yapıya kavuşturulabilirse, eğitimin amacı olan “iyi vatandaş” ların yetiştirilmesi ve onlardan oluşmuş bir topluma ulaşma imkanının daha fazla olabileceğini söylemek mümkündür. Öğrencileri insan haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirmenin ön koşulu; onlara kavram ve içerik olarak haklarını tanıtmak, haklarından nasıl yararlanacaklarını öğretmek, en önemlisi onların haklarını gözeterek hak bilincini kavramalarını sağlamaktır. Hakların korunup gözetildiği demokratik ortamlar çocuklar için dilsel anlatımla kavratılmaya çalışılacak, demokrasi ve hak kavramlarından daha öğretici olabilecektir. Eğitim ortamlarında yöneticilerin ve öğretmenlerin çocuklar için örnek bireyler olduklarını unutmadan, okulların gerçek demokrasi ortamlarına dönüştürülmesi yönündeki çabalarını arttırılması gerekir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin çocuk

haklarıyla ilgili değerleri okul ve sınıf ortamına taşıması ve bu hakları korumaya çalışması, okul ortamlarının bu değerlerin yaşandığı mekanlara dönüştürülmesi, öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konularda kararlara katılmalarının sağlanması ve ayrıca “çocuk hakları” konusunda eğitim örgütlerindeki durumu saptamaya dönük çalışmaların yapılması önerilebilir (Kasapoğlu, 2009: 39).

Özetle; her çocuk öncelikle belirli bir aile ortamı, çevre; kısacası kültür içinde dünyaya gelir ve ilk yıllarında genellikle burada sosyalleşir, kültürün temel öğelerini edinir. İçinde bulunduğu toplumun çok kültürlülük niteliğine göre, toplumu oluşturan diğer alt kültürlerle ilgili algı dayanağını, referans çerçevesini oluşturur. Kültürel farklılığın toplumda nasıl algılandığı, toplumu oluşturan altkültür grupları arasındaki ilişkiler, yasal düzenlemeler ve kültürlerarası ilişkilerin gündelik yaşama yansıyan tarihsel ve geleneksel izleri çocuğun yetişmesinde ve “çokkültürlü toplum”a uyumunda başlıca rolleri oynarlar (Kartarı, 2007:25).

2.5.3. Çocuk Hakları Eğitiminde Yöntem

Çocuk hakları eğitiminin etkili olabilmesi için, bu alanda verilen ayrı bir dersin eğitim programına yerleştirilmesi gereklidir; ancak bu da yeterli olmayabilir. İlköğretim programında yer alan derslerin (sosyal bilgiler, hayat bilgisi, Türkçe, matematik, resim, müzik gibi) çocuk hakları eğitiminde yararlanmaktadır. Bu derslerin konuları ile çocuk hakları konuları ile olabildiğince ilişki kurmakta yarar vardır.

Çocuk hakları eğitimini etkileyen en önemli etkenlerden biri, verilecek konuya uygun yöntemi seçmektir. Çocuk hakları eğitiminin etkiliği ile yöntem arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yöntemin başarısında; öğretmenin davranışlarının ve yöntemi kullanma becerisinin etkisi göz ardı edilemez. En uygun öğrenme yöntemin, seçerken; öğrencilerin gelişimsel özellikleri, öğrenme temasının amaçları, sosyo-ekonomik çevre değişkenler göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Eğitim araştırmacılarının da ifade ettiği üzere çocuklar, soyut örneklerle öğreilmeye çalışılan manevi değer ve prensipleri (örneğin ırkçılığa karşı olmak veya çevrenin korunması) genelleme konusunda zorluk yaşamaktadırlar. Aynı şekilde çocuklar, değer ve karakter eğitimini de tahmin yapmak suretiyle

öğrenememektedir. Çocuk hakları eğitimi, çocuklara genel prensipleri, normal hayatlarında da kullanabilecekleri ve kullanmaları gereken bilgileri aktarma amacını taşımaktadır. Örnekler dikkate alındığında konu daha somutlaşacaktır. Örneğin, İngiltere’de Hampshire’da çocuk haklarına ilişkin eğitim gerek okulda gerekse de okul dışında çocuklara verilmektedir. Söz konusu şehirde yapılan çalışmalar göstermektedir ki, ne kadar küçük olurlarsa olsunlar çocuklar hak ve yükümlülüklerine ilişkin aldıkları bilgileri kendi gündelik yaşamlarında ve oyunlarında aktif olarak kullanmaktadırlar. Sınıf içi davranışları ele alındığında ise bu eğitimi alan çocuklarda sorumluluk bilincinin daha da geliştiği ve çocukların öğrenme konusunda daha da istekli olduğu görülmektedir. Konu hakkında görüşleri sorulan bir öğrenci “öğrenme hakkım olduğuna göre, dikkatimin dağılmaması için elimden geleni yapmam gerekiyor” demiştir (Brander ve diğerleri, 2008: 29).

Çocuk hakları eğitiminde kullanılacak materyallerin başında tüm ders kitapları gelmektedir. Çocuk hakları ile uyumlu ders kitaplarının ölçütleri sistemli bir biçimde geliştirilmemiştir. Çocukların çocuk hakları ilkelerine göre işleyen bir okul ve sınıf ortamında deneyim kazanabilmesi için ve çocuk hakları aracılığıyla öğrenmeleri için, seçilen öğretim yöntemleri çok önemlidir. Çeşitli örnekler üzerinde çalışma, çocuğun genel, soyut bir ilkeyi kavraması ve benimsemesi sonucunu doğurabilir. Örnekleri kullanırken öğretmenin aşağıdaki üç adımı izlemesi önerilir (Gollob ve Krapf, 2007):

- Öğretmen kullanacağı örneği ve bu örneği hangi yöntemlerle ve araçlarla öğrencilere sunacağını dikkatle seçer.
- Öğrenciler örnek üzerinde çalışarak, örneğin vermeye çalıştığı ana temaları yakalayarak konuya ilişkin genel bir anlayış oluştururlar.
- Öğrenciler, yeni kazandıkları sezgi ve anlayışı yeni durumlarda kullanabilirler.

Öğretmenler çocuk hakları ile ilgili bilgileri öğrencilerine aktarırken görsel iletişim yollarını kullanmalıdır. Örneğin tartışmaları sınıfta canlı hale getirebilmek için fotoğraflar, video, çizim ya da çizgi filmler kullanabilirler. Çocuk hakları öğretiminde televizyon, gazete haberleri, istatistikler öğretim aracı olarak kullanılabilir.

Gollob ve Krapf (2007), öğretmenlerin çocuk hakları eğitiminde, hangi yöntemi kullanırlarsa kullansınlar, kendilerine destek olabilecek bir değerlendirme taslağı önermişlerdir. Öğrencilerin ve öğretmenin bu soruların yanıtlarını hep birlikte paylaşması ve tartışması öğrencilerin birbiri ile etkileşimini sağlayacak, öğrenme devam edecektir. Öğrencilerin hangi bilgiyi neden ve niçin öğrendiklerini, hangi becerilere neden ihtiyaç duydukları ve nasıl kullanacaklarını bildikleri durumlarda öğrenme süreci daha güçlü ve etkin olacaktır. Öğrencilerin verdikleri geri bildirimler, öğretmenin etkinlikleri geliştirmesi için kullanılır. Yapılandırmacı öğrenme anlayışında her çocuk kendi kişisel öğrenme biçiminin, güçlü yanlarının ve ihtiyaçlarının farkına varır. Çocuk hakları aracılığıyla öğrenme, öğretmenlerin kendi öğrenme biçimlerine göre öğrencilerin algılamaları için ihtiyaç duydukları zaman ve alanı vermelerini sağlar. Bu anlamda öğretmenin, öğrenme amaçlarını kendine saklamaması ve öğrencilerle paylaşması çocuk haklarının ruhuna uygundur. Çocukların kendi öğrenme süreçlerini organize etmeyi öğrenmeleri de bu anlamda yapılandırmacı yaklaşımla ve çocuk hakları ile uyumludur. Çocuk hakları eğitiminde görev-temelli öğrenmenin ve öğrencilerin öğretmenle birlikte sorumlulukları paylaştığı yöntemlerin çok küçük yaşlardaki çocuklarda bile etkili olduğu bilinmektedir.

Öğrencilerin çocuk hakları eğitimcisi olmalarına yardım etmek çok emek ve zaman isteyecektir, ancak tüm taraflara kazandırdıkları düşünüldüğünde bu yöntemden yararlanmanın önemi açıktır. Çocukların etkinlikleri planladıkları, uyguladıkları ve güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerini kendilerinin belirledikleri bir anlayış ve yapı ile eğitilmeleri gerekir. Her çocuğun aynı etkinliği farklı gruplarla tekrarlayıp daha yetkinleşmesi sağlanana kadar yapılandırılmış etkinliklerle çalışmalarını daha iyi olacaktır. Örneğin, çeşitli müzik tarzlarının ve dansların tarihi ve kültürel geçmişini incelemek bize insan hakları ve çocuk hakları konusunda ipuçları verebilir (Morrow,1996; Jacobsen, 1998; Akt: Özdemir-Uluç, 2008).

Öğrencilerin çocuk hakları ilkeleri ve ihlalleri ile ilgili dikkatle seçilmiş kitapları, gazete yazılarını, örnek vakaları okumaları istenebilir. Ancak, çocukları hak ihlalleri konusunda uyarmak gerekli olmakla birlikte eğitimde olumlu gelişmelere, ilerlemelere odaklanmak, çocuk hakları konusunda yapılan mücadelelere yer vermek daha tercih edilen bir yol

olmalıdır. Öğrencilerin adalet, özgürlük, eşitlik, barış konularının verilmesinde günlük yaşamdan örneklerden yararlanmak her zaman çok etkili bir yoldur. Öğrencilerin kendilerinin başlattığı küçük girişimlerin dahi sınıfta, okulda ve çevrelerinde değişikliklere yol açabileceğini fark etmeleri sağlanmalıdır. Onların sosyal yaşamda olup bitenlerin pasif kurbanları olmak yerine bu değişiklikleri yaratan aktif bireyler olmaları teşvik edilmelidir. Yine onlara başka ülkelerde acı çeken çocukların varlığı ve bunun mücadele edilmesi gereken bir adaletsizlik olduğu kavratıldığında, çocukların dünyayı büyük bir aile olarak görmeleri sağlanabilecektir. Çocuk hakları eğitiminde, çocukların kendi eğitimlerinin ve diğer çocukların eğitimlerinin bir parçası olmaları çok önemlidir.

Bir sanat eğitimi dalı ve öğretim yöntemi olarak yaratıcı dramın, çocuk hakları eğitim ile hedeflenen amaçlara katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Yaratıcı drama duyuları eğitir; duyuları eğitilmemiş bir insanın çevresinde olan bitenlere duyarsız kalacağı aşikardır. Birey yaratıcı dramada duyularını eğitirken aynı zamanda kendini tanır. Bir öğretim yöntemi olarak yaratıcı drama öğrenciyi edilgen durumdan çıkarıp, onu bedeni ve duyu organlarıyla harekete geçirerek öğrenme sürecine etkin olarak katar. Yaratıcı drama, öğrencinin sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerini güçlendirir. Bu anlamda yaratıcı drama, çocuk hakları eğitiminin akıl kadar kalbi de hedefleyen amaçlarına ulaşmada çok önemli bir araçtır (Üstündağ, 2000).

Gollob ve Krapf (2007), çocuk haklarını öğretirken kullanılacak öğretim yöntemlerini belirlemede öğretmene yol gösterecek bazı sorular geliştirmişlerdir:

- Seçilen konu ve yöntem, öğrencilerin bilgi, tutum ve beklentilerine uygun mu?
- Öğrencilerin yapısı (cinsiyet, etnik köken, öğrenme gereksinimleri) sınıftaki öğrenme koşullarını tanımlar. Öğretmen, kullanacağı yöntemi seçerken bu özel koşulları dikkate almış mıdır?
- Seçilen yöntem, öğrencilerin öğrenme isteğini yaratacak ve sürdürecektir bir yöntem midir?
- Seçilen yöntem, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini planlamalarını ve kişisel girişimlerde bulunmalarını destekliyor mu?

- Seçilen yöntem, öğrencilerin kendi deneyimlerini ve yaptıklarını paylaşmalarına fırsat veriyor mu?
- Seçilen yöntem, öğrencilerin, konuları ve problemleri farklı bakış açılarından görmelerini teşvik ediyor mu?
- Seçilen yöntem, eleştirel düşünmeyi ve tartışmayı destekliyor mu?
- Seçilen yöntem, “akıl, kalp ve el” ile öğrenmeye izin veriyor mu?
- Seçilen yöntem, öğrencilerin yeterliklerini kullanmalarına izin veriyor mu?
- Seçilen yöntem, farklı öğrenme biçimlerine sahip çocukların farklı biçimde öğrenebilmelerine fırsat veriyor mu (yapılandırmacı yaklaşım)?
- Seçilen yöntem, öğrencilerin bilgiye ulaşma, sunu yapma, proje tasarlama, ekip içinde çalışma gibi temel becerilerini geliştirmelerini sağlıyor mu?

Çocuk hakları eğitimi mutlaka çocuk hakları ile ilgili bilgi ve verileri araştırmayı, bu bilgileri değerlendirerek bir tutum geliştirmeyi ve bu bilgi ve tutumların davranışlara dönüştürülmesini hedeflemeli ve sağlamalıdır. Çocuklara, haklarını klasik metotlarla anlatmak ve onların bu hakları öğrenerek, haklarını bilen ve kullanan sorumlu bireyler ve ilerde yetişkinler olmasını beklemek, hakların öğrenilmesi konusunda yapılabilecek önemli yanlışlardan biridir. Haklar gibi çok hassas bir konu, öğrencilerin ezberleyip unutmayacağı, öğrendiklerini o andan başlayarak yaşama geçirebilecekleri yöntemlerle öğretilmelidir. Bu konuda en önemli rol öğretmenlere ve onların eğitimcilerine düşmektedir (Osler-Starkey, 1996). Çocuklara haklarını öğretirken işbirliği ile öğrenme, münazara, rol oynama gibi yöntemlerin özellikle kişilerarası anlayış, öz güven, sosyal bilinç yaratmak konusunda çok daha etkili olduğu ortaya konmuştur. Münazaranın, çocuğun kendi fikir, görüş ve davranışlarını değerlendirirken baz alacağı demokratik değerleri oluşturmada etkili olduğu bilinmektedir (Akt: Özdemir-Uluç, 2008: 163).

Avrupa Konseyi'nin “Okullarda İnsan Hakları Öğretimi ve Öğrenimi”ne ilişkin Tavsiye Kararı'nda (Starkey, 1991) tiyatro, müzik ve drama gibi yöntemler kullanarak, görsel ve

işitsel araçlardan yararlanarak öğrencilerin duygularını ifade etmelerine olanak tanınması önerilmektedir. İnsan hakları eğitiminde entellektüel bilgilerin yanı sıra resim, müzik, spor ve diğer uygulamalı çalışmalardan da yararlanılması gereği vurgulanmaktadır. Çocuk hakları da insan hakları gibi yalnızca bir takım bilgiler değil bir değerler sistemi sunar. O nedenle yalnız akla değil kalbe de seslenen yöntemler kullanılmalıdır. Bu anlamda sanattan yararlanmak, çocukların yaratıcılıklarını teşvik edecek ve kendi soruları ve cevaplarını oluşturmalarında yardımcı olacaktır (Starkey, 1991).

İçerikten çok sürecin önemli görüldüğü insan hakları ve demokrasi eğitimi için de aynı öncelik söz konusudur. Daha çok sosyal davranışların kazandırılmasını içeren bu eğitim türünün amacına ulaşmasında “hangi yöntem” ya da yöntemlerin izlenmesi, öğrenci davranışlarında daha kalıcı değişimler meydana getirilebilir” sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Bu temel sorun beraberinde, uygun yöntem seçimine etki eden etkenlerin belirlenmesi sorununu getirmektedir. İnsan hakları ve demokrasi, bir kültür ve düşünce yapısı sorunu olması nedeniyle, yine bu kültürün yaşadığı ortamda öğrenilebilir. İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde, bilgi boyutu önemli olmakla birlikte, tutum ve davranış boyutu daha önceliklidir. Çünkü bilmenin, yaşantıya aktarılmadığı sürece çok fazla anlamı yoktur. Bundan dolayı, öğretim yöntemlerini belirlerken, tutum ve beceri kazandırmaya uygun yöntemlerin seçilmesine dikkat edilmelidir. “Bu eğitim türünde izlenilmesi gereken en iyi yöntem şudur” denilemez. Ancak bu yöntemlerin; etkinlik merkezli, öğrenciyi edilgenlikten kurtarıp etkin kılan yöntemler olması gerektiği söylenebilir. Öğretim planlaması yapılırken, hedef dayanaklı yaklaşım yerine süreç temelli planlama anlayışından yararlanılmalıdır. Buna bağlı olarak öğrencilerin; öğretmenlerin planlarının, en ince ayrıntısına kadar belirlenmiş “müfredat” programının, ders kitaplarının kölesi olmaktan kurtarılıp; onları düşünmeye, yargılamaya, üretmeye, eyleme ve etkinliğe iten yöntemlerden oluşan bir öğretim süreci seçilmelidir. Tüm bu özellikler göz önüne alındığında, insan hakları ve demokrasi eğitimine daha uygun olan yöntemlerin; başta yaparak-yaşayarak öğrenme yöntemi olmak üzere, drama ve rol yapma, örnek olma, tartışma, sosyal etkinlikler düzenleme, gezi-gözlem yapma, araştırma ağırlıklı kurumsal

incelemelerde bulunma, grup çalışmaları yaptırma, problem çözme yöntemleri olduğu söylenebilir (Yeşil, 2004).

Kimlik değişimleri hayat boyu süren bir süreçtir fakat özellikle de ergenliğin ilk dönemlerinde çok sık yaşanmaktadır. Birey bu dönemde gelişen zihinsel süreçlerinin de etkisiyle kişisel hedeflerini ve değerlerini belirlemede olup, netice itibariyle ortaya çıkan bütün, şüphesiz kişinin muhatap olduğu tavırların ya da çevresinde gerçekleşen olayların etkisi altındadır. Haklar konusunda yaşanan deneyimler (hakların olduğunu bilmek, haklarına saygı duyulmasını talep etmek, kendi hakların kadar diğer bireylerin haklarını da korumaya başlamak vb.) hak-temelli kimlik oluşumu için gereklidir. Roy Baumeister ve Mark Muraven, günümüz toplumlarında gençlerin pek çok birbirinden farklı değerlerle tanıştığını fakat hangi değer sistemini almaları gerektiği konusunda bir yönlendirmenin mevcut olmadığını ifade etmektedir. Hak eğitimi, kişiliğin oluşumunda oldukça kritik olan dönemde söz konusu boşluğun doldurulmasına yardım edebilecektir. Buna karşılık, haklara daha fazla saygı duyulması, kişinin kişisel gelişimi için gerekli olup, deneyim kazanılması ve düşüncelerin gelişmesi yoluyla da mümkün hale gelebilecektir. Esasında, ergenlik döneminde kimlik algısının gelişmesi psikolojik, fiziksel kapasitenin artışı ile olduğu kadar soyut düşünebilme ve sosyalleşme ile de ilintilidir. BM Sivil ve Sosyal Haklar Şartı 25. maddesine göre “Kendi” kavramının tanımının yapılması, demokratik hak ve özgürlüklerin algılanması, sosyal konuların irdelenmesi ve vatandaş olarak görevlerin ifası için gerekli en önemli adımlardan biridir.

Söz konusu gelişmenin, eğitimle ilintisi ise şöyledir: Ergenlik çağına gelmiş olan öğrenciler, kendi yaşlılarıyla birlikte eğitim görmeli, sosyal konulara ilişkin onlarla karşılıklı görüş alışverişi yapmalı ve tartışmalıdır. Kimlik bilincinin gelişmesinin bir diğer etkisi ise bireyin kendi değerinin farkına varması ve içe dönük bir yapı sergilemeye başlaması şeklinde görülebilmektedir. Ergenlik dönemindeki kişiler, kendilerine inanmaya ve iyi hissetmeye ihtiyaç duyarlar. Sözleşme ile de aynı doğrultuda olarak, eğitimin etkinliği geliştirdiği ve kişinin kendini aciz hissetmemeye başladığı görülmektedir. Bu sebeplerledir ki, eğitim esnasında kişilerin içe dönük bir yapı sergilemeleri veya kendi

çıkarlarının peşinden koşmaları normaldir. Söz konusu çıkar, kişi için bir anlam ifade etmelidir.

Ele alınan konuları çocukların kendi hakları ve çıkarlarıyla ilişkilendirerek anlatmanın iki temel faydası bulunmaktadır. İlk olarak, öğrenci kendini konuyla ilişkilendirdiği vakit, benimsenebilecek yaklaşımları daha detaylı olarak düşünebilir ve kendi davranışları açısından da değerlendirme yapabilir. Böylelikle de kendi davranışlarını, gerekli gördüğü yerlerde değiştirebilir. İkinci olarak, kendine dönük algılama ile kişi karşısındakilerin yerine kendini koyabilir ve empati yeteneğini geliştirebilir. Empati gücü, birey karşısındakinin duygu ve düşünceleriyle kendini ilişkilendirebildiğinde azami noktaya çıkar. Günümüzde, teknolojinin de gelişmesiyle birlikte, farklı kültürlerden bireylerin iletişime geçmesi ve birbirleriyle empati kurmaları kolaylaşmıştır. Küresel ölçekte değerlendirildiğinde, farklı ülkelerde ya da kültürlerde yetişen ergenlerin benzer tüketim alışkanlıklarına, tercihlere ve zevklere sahip olduğu görülmektedir. Hak temelli çalışmalar, ancak öğrencilerin kendilerine yönelik çekinceleri ve çıkarları meşrulaştığında anlam ifade etmektedir. Çocukların kendilerine yönelik bir düşünce sistemine sahip olmaları ve sorumluluk alabilmeleri, uygulanacak müfredatın içeriği ve pedagojik yaklaşımlar, ergenlerin deneyimleri ve beklentileriyle ilişkili olmalıdır.

Çocuklara haklarının öğretilmesi, Sözleşme'nin 42. maddesinde de ifade edildiği üzere onların Sözleşme'de ifadesi bulunan ve hali hazırda sahip oldukları hakları öğrenmelerini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, çocukların büyüdüleri zaman sahip olacakları hakları ve yükümlülükleri öğrenmelerinden daha iyi sonuç verecektir. Araştırmalara göre, hak gibi kavramlar çocukların gündelik gerçekleriyle uyumlu şekilde anlatıldığı takdirde daha iyi anlaşılakta ve çocukların daha aktif olmaları için imkan sağlanmaktadır. 'Kendi' kavramı burada da anahtar kavramlardan biri olmaktadır çünkü çocuklara, haklara sahip olmalarının bunu hakketmeleri ya da buna uygun görülmelerinden dolayı değil kayıtsız şartsız ve çocuk olmalarından dolayı kaynaklandığının anlatılmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak, çocuklar sahip oldukları hakların, kendi gelişim kapasitelerini arttırdığını ve bu haklarının hem devlet hem de aileleri tarafından korunacağını bilmelidirler. Buna karşılık, söz konusu yaklaşım neticesinde çocuklarda birliktelik duygusunun doğmasına ve sempati yerine

empati kurma yeteneğinin kazanılması hedeflenmektedir. Dünyanın her yerinde benzer bir sistemle çocukların eğitilmesi, küresel ölçekte birbiriyle ilişkili bireylerin yetişmesine fayda sağlayacaktır. Bu bakımdan, görülen hak ihlallerinin, bireysel yeteneksizlik ya da eksikliklerden dolayı değil sistemsel sorunlardan kaynaklandığı anlaşılmalıdır. Ayrıca, bu şekilde ortaya çıkacak empati temelli anlayış tarzı, olası haksızlıkların önüne geçilmesi için gerekli sosyal dayanışmayı da güçlendirecektir. Çocukların özellikle de ergenlik dönemindeki gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayacak pedagojik yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Hali hazırdaki pedagojik yaklaşımlar, katılımcılığı güçlendirmekten ziyade daha otoriter ve çocuk haklarıyla daha uyumsuz bir yapı sergilemektedir. Bunun sonucu olarak da çocukların okula ve hak temelli çalışmalara ilgileri azalmakta; çocuklar vurdumduymaz ve bencil bireyler haline gelmektedirler.

Son yıllarda, ülkeler arasında gittikçe artan farklılaşmalar ve küreselleşme olgusu sebebiyle vatandaşlık eğitime ve bu eğitimin en önemli unsurlarından biri olarak nitelenen İHE'ye verilen önem artmıştır. Bazı insan hakları eğitimcilerine göre küreselleşme sürecinde yurttaşlık kavramı yeni bir mana ve önem kazanmıştır. Yeni kimlik olgusu geçmişte olduğu gibi sadece rasyonel bir yaklaşımı değil farklı halklar arasında da karşılıklı etkileşimi ve insan olma bilincini etkileyen dışsal süreçleri de ifade etmektedir. Günümüzde söz konusu sürecin, doğal bir şekilde değil ciddi pedagojik çalışmalar neticesinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Küresel vatandaşlar, hangi ülkeden hangi şehirden ya da hangi mahalleden gelirse gelsin diğer herkesin aynı haklara sahip olduğunun bilincindedir. Tüm yaş grupları için son olarak bahsedilen yöntemin kullanılmasında fayda vardır ve amaçlanan hedeflere ulaşılabilmesini teminen dikkatli bir şekilde hazırlanmış bir eğitim ortamına ihtiyaç duyulmaktadır. Çocukların gelişimsel özelliklerinin de mutlaka dikkate alınması hususunda birçok araştırma bulunmaktadır. Yazar çalışmalarında, öğretmenlerin özellikle de geleneksel eğitim metotlarına bağlı kalmayı tercih ederek çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını ve özelliklerini göz ardı ettiklerini ifade etmektedir. Çocuk hakları eğitimi ile görüşlerini ifade eden Felissa Tibbits de aynı şekilde eğitimciler tarafından çocukların gelişimsel özelliklerinin mutlaka dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir (Waldron ve Ruane, 2010). Bu örneklere rağmen erken yaşlarda çocuklara haklarıyla ilgili eğitim verilmemesi

gerektiğini ifade etmek yanlış olacaktır. En küçük çocuklarda bile doğruluk, dürüstlük ve adalet gibi kavramlar anlaşılabilir. 5 ile 11 yaş arası çocuklar bile posterlerle, sanat eserleriyle, resimlerle, oyunlarla ve drama yoluyla pek çok temel kavramı öğrenebilmektedir. Ayrıca, özellikle de küçük yaşlarda çocukların insan hakları kavramlarını öğrenebilmesi için en etkin yöntem, hakların modellenmesidir. Okul öncesi ve ilkokula yeni başlayan çocuklar ise insan haklarının önemini ve değerini, sınıf içi çalışmalarda ya da öğretmenleriyle olan ilişkileriyle öğrenebilmektedir. Hampshire Eğitim Kurumu'nda gerçekleştirdiğimiz çalışmalar esnasında 4 yaşındaki bir çocuğun öğrenci konseyi üyesi olarak okulundaki karar alma sürecine aktif şekilde katıldığını tespit edilmiştir. Tam olarak gelişmemiş zihinsel kapasiteleri nedeniyle çocukların nörolojik olarak bazı kavramları algılaması zor olabilmektedir. Fakat bu biyolojik durum bile genç yaşlarından itibaren çocukların hak ve özgürlükleriyle ilgili olarak genel kavramları algılayabilmelerini engellememektedir.

En ideal sistem, erken yaşlarda bazı basit kavramlarla insan hakları eğitiminin başlatılması ve yaş ilerledikçe söz konusu eğitimin daha da derinleştirilmesidir. Eldeki bazı çalışmalar göstermektedir ki, erken yaşlarda dahi çocuklar hak, doğruluk ve adalet gibi bazı soyut kavramları algılayabilmektedir. Öte yandan, ilerleyen yaşlarda çocukların zihinsel ve kimliksel gelişimleri, sosyal olaylara yönelik ilgi seviyeleri ile eşgüdümlü olarak daha karmaşık konuları algılamaları kolaylaşmakta ve insan hakları eğitiminin etkileri daha rahat görülebilmektedir. Genç ergenlik dönemlerinden önce her ne kadar etkin bir öğretime tabi tutulurlarsa tutulsunlar çocukların bazı kavramları algılamalarının zor olacağı bir gerçektir (Howe ve Covell, 2005).

Özellikle İHE için uygun görülen teknikler kritik düşünme, hem bilişsel hem de etkili öğrenme, yaşantı ve düşünce farklılığına saygı sürekli öğrenme tüm katılımcıların aktif ilişkisini teşvik edilmelidir (Swimelar, 2009: 25). Çocukların çocuk hakları ilkelerine göre işleyen bir okul ve sınıf ortamında deneyim kazanabilmesi için ve çocuk hakları aracılığıyla öğrenmeleri için, seçilen öğretim yöntemleri çok önemlidir. Çeşitli örnekler üzerinde çalışma, çocuğun genel, soyut bir ilkeyi kavraması ve benimsemesi sonucunu doğurabilir.

Örnekleri kullanırken öğretmenin şu üç adımı izlemesi önerilir (Gollob ve Krapf, 2007: 157-158):

- Öğretmen kullanacağı örneği ve bu örneği hangi yöntemlerle ve araçlarla öğrencilere sunacağını dikkatle seçer.
- Öğrenciler örnek üzerinde çalışarak, örneğin vermeye çalıştığı ana temaları yakalayarak konuya ilişkin genel bir anlayış oluştururlar.
- Öğrenciler, yeni kazandıkları sezgi ve anlayışı yeni durumlarda kullanabilirler.

Eğitim neticesinde öğrencilerin insan haklarına saygılı kişiler olarak yetişmesi isteniyorsa onların mutlaka kendilerine güvenli ve etkin bireyler olması sağlanmalıdır. Öğretmenler çocuk hakları ile ilgili bilgileri öğrencilerine aktarırken görsel iletişim yollarını kullanmalıdır. Örneğin tartışmaları sınıfta canlı hale getirebilmek için fotoğraflar, video, çizim ya da çizgi filmler kullanabilirler. Çocuk hakları öğretiminde televizyon, gazete haberleri, istatistikler öğretim aracı olarak kullanılabilir. Çocukların daha fazla kendine güvenen, sınıflarına ve genel ifadesiyle toplumlarına daha fazla entegre olmuş bireyler haline geldiği görülmektedir. İşbirliği halinde öğrenme, rol yapma, sosyal konularda değerlendirmelerde bulunma ise tüm bu çabaların merkezinde yer almaktadır. Netice itibariyle elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, anılan tarzda eğitim alan çocukların daha başarılı, kendilerine daha fazla güvenen, duygusal manada ergin ve diğer insanlarla daha sağlıklı ilişkiler kurabilen bireyler haline geldiği görülmektedir (Brander ve diğerleri, 2008: 29).

2.6. Çocuk Hakları Eğitimi Programı

Birçok çocuk, Sözleşme’de ifade edilen haklara sahip olduğunun farkında bile değil ya da haklarıyla ilgili yanlış veya eksik bilgiye sahiptir. Bu şaşırılacak bir gelişme değildir; çünkü Sözleşme’de ifade edilen, bilginin geniş kitlelere öğretilmesi ve yayılması hususunda neredeyse hiçbir ülke etkin bir eğitim programı uygulamaya koyamamıştır. Bu eksiklik, hem 1990’lı yıllarda yapılan uluslararası eğitim gelişmeleri araştırmacılarının çalışmalarında hem de BM Çocuk Hakları Uygulama Komitesi Raporlarında ifade

edilmektedir. Mevcut durumun vahametini de dikkate alan BM Komitesi, taraf devletlere, çocuk hakları eğitiminin genel okul müfredatına dahil edilmesini önermektedir (Howe ve Covell, 2005: 35).

Bilgili, sorumlu, haklarından yararlanma yeteneği gelişmiş çocukların topluma kazandırılabilmesi ancak iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesi ile hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmekte; eğitimin kalitesini belirleyen bir çerçeve sunulmaktadır. 29.madde çocuk merkezli bir öğretme ve öğrenme modelini öngörerek; öğrencilerin eğitim sürecine aktif biçimde katılacakları, kendi başlarına sorunlarını çözebilecekleri, yaşam boyu öğrenerek doğru kararlar verebilecek özgüveni kazanacakları bir yapıyı gündeme getirmektedir (UNICEF, 1999: 21-22).

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 5. maddesinde öğrencilere, Atatürk İlke ve İnkılâplarını benimsetme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma; başkalarının haklarına saygı duyma; görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak hedeflerden biri olarak belirlenmiştir (MEBMB, 2003). Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 5. Maddesinde (MEBMB, 2003); öğrencilere, Atatürk İlke ve İnkılâplarını benimsetme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslar arası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma; başkalarının haklarına saygı duyma; görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmaktır. Buradan hareketle; eğitim programları Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi tanımakla başlayarak çocuk hakları konusunda gerekli, yeterli ve uygun bilgiyi edinmeyi amaçlar bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Çocuk haklarını kullanmak, çocuk haklarını korumak ve çocuğun gelişimsel gereksinimlerini karşılamak konusunda çocuk hakları için duyarlılık oluşturmak için programların uygulanabilir hedeflere sahip olması gerekmektedir.

Öğrencilere çocuk hakları konusunun “Çocuk Hakları” adında, ayrı bir dersin içinde verilmesi çok daha yararlı olur. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencileri 18 yaşından küçük olup, hukuksal açıdan çocuk statüsüne sahiptir. Bu yüzden, Sözleşme ve yasalarla kendilerine tanınmış hakları bilmek onların en doğal hakkıdır. Bu doğrultuda, çocuk haklarını konu alan ayrı bir dersin örgün eğitimin tüm kademelerinde konulmasına çalışılması gerekmektedir(Kepenekçi, 2000: 123). Brown (1996), insan hakları eğitiminin altında yatan değerleri ise insanlık onuru, farklılıklara değer verme, empati, adalet ve hakçılık olarak belirtmiştir. Bu değerlerin gelişmesi için çalışmak daha açık ve destekleyici bir okul ortamının oluşturulmasına katkıda bulunacaktır (Akt: Özdemir-Uluç, 2008).

Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanmasının etkinleştirilmesi için geliştirilen Ulusal Eylem Plânı da, Türkiye’de Sözleşme’nin, dolayısıyla çocukların katılım hakkının uygulanabilmesi için atılan önemli bir adımdır. Çocuk hakları uygulamaları için; çocukla ilgili bütün güçlerin koordinatörlük düzeyinde harekete geçirilmesi, yasal, yönetsel ve örgütsel düzeyde yeni yapılanmanın gerçekleştirilmesi, bu doğrultuda gereken kaynakların sağlanması, geniş anlamda yaygın ve etkili olarak kamuoyunun oluşturulması, çocukla ilgili kurumlara ve çalışan nitelikli insan gücüne yeni hedefler doğrultusunda işlerlik kazandırılması vb. sorunların çözümü için geliştirilecek Ulusal Eylem Plânı, iç hukuk kuralları ile Sözleşme’nin uyumlaştırılmasını kapsayan çabaların bütünlüğünden oluşur. Ulusal eylem plânının Sözleşme’nin yürürlüğe girmesinde benimsediği disiplinler arası yaklaşım; çok yönlü katılım, var olan yapıyla bütünleştirme, yeni yapıların oluşması, kesintisiz uygulamalar, destek sağlama ilkelerini benimser. Uygulama sürecinde etkili olacak güçler; hükümet, bakanlıklar, koordinatörlük, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, aileler, okullar, veliler, gelecekte yeni oluşumlardır (Cılga,2007). Çocuk hakları eğitimi öğrencilerin sorumlu ve bağımsız birer yurttaş olarak kapasitelerinin gelişmesini sağlar. Bu konu 1999 UNICEF’in Dünya Çocuklarının Durumu raporunda da vurgulanmıştır:

“Eğitim planlaması, ister tüm toplum için ister tek bir okul için olsun, çocuk haklarıyla başlamalı ve çocuğun yüksek yararını temel almalıdır. Eğitim planlaması, şiddetten arınmış, demokrasi ve hoşgörüyü geliştirici ve öğrencilere yaşamlarını sorumlu yurttaşlar olarak sürdürdürebilecekleri becerileri öğreten ortamları sağlamalıdır.”

– Sözleşme'nin 29. maddesi eğitimin amaçlarını düzenlemektedir. Maddede daha çok çocuk merkezli bir öğrenme ve öğretme yaklaşımı öngörülür. Bu amaçlara uygun biçimde düzenlenmiş ve çocuk merkezli yöntemlerle uygulanan bir çocuk hakları eğitimi tüm yaşam boyunca gereksinim duyulan karar verme becerilerinin geliştirilmesi için kaçınılmaz olan kendine güveni geliştirmek konusunda etkili olacaktır (UNICEF, 1999).

Araştırmalar göstermektedir ki çocukların istismardan korunmasında önleyici çalışmalar çok önemlidir. Çocuk hakları eğitimi de bu anlamda bir önleyici çalışma sayılabilir. Tüm çocuklar öğretim programının her alanını deneyimler. Programın, çocukların kültürel ve sosyal geçmişini, yeteneklerini ve ilgilerini dikkate alması için gerekli tedbirler alınır. Bu tedbirler, kendilerini destekleyecek aile bireyleri olmadığı zamanlarda bu çocukların öğrenmelerinin desteklenmesini de içerir. Öğretim programlarında çok kültürlülük boyutu gözetilir. Eğitim materyallerimizde ve kullandığımız kaynaklarda her tür ön yargı ve klişeden kaçınılır ve olabildiğince çeşitli kültürlere yer verilir. Örtük Program çocuklar arasında, personelle çocuklar arasında ve personelle aileler arasında karşılıklı saygı ve güven atmosferinin oluşturulması için gayret edilir. Kullandığımız dille ve okuldaki tavrımızla, okula davet ettiğimiz kaynak kişi ve ziyaretçilerle vermekte olduğumuz mesajların her zaman farkında olmaya çalışılır. Oyun alanlarını her zaman izler ve sürekli tek bir grubun bu alanlardan yaralanmasına karşı tedbir alınır.

2.6.1. Çocuk Hakları Eğitimi Programı Geliştirme

Eğitim programları geliştirilirken, eğitim programının uygulanacağı ülkenin sahip olduğu vizyonlar, siyasi, sosyal ve ekonomik hedefler ve değerler temel alınarak hazırlanır. Buradan hareketle ülkenin yetiştirmek istediği insan tipi için biçilen davranışlar, beceriler, değerler belirlenir. Bunlar bireylere kazandırılmak üzere ilköğretim müfredatından yükseköğretim müfredatına kadar her müfredat programına uygun şekilde yerleştirilir. Bireylere kazandırılması istenen davranışlar bütün derslerde kazandırılmaya çalışılsa da genellikle sosyal bilimler içerikli derslerde (sosyal bilgiler, Türkçe, hayat bilgisi, din kültürü ve ahlak bilgisi vb.) yer verilir.

Males ve Stricevic, (2001) çocuk hakları eğitimini oluştururken bazı ilkelere ve kavramlara dikkat edilmesi gerektiğini ifade ederken bunları aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Korelasyon: Öğretilen konuların eğitim programında yer alan diğer konularla ilintisinin belirlenmesi,

Fırsatlar: Sosyal olayları ve resmi tatilleri bu tür çalışmaların teşviki için bir fırsat olarak kullanmak.

Günlük hayattan yararlanmak: Çocuk hakları konularını tartışmak için çocuğun hayatından, okulda, sınıfta, köyde ya da kentte yaşanan olaylardan yararlanmak (Akt: Özdemir- Uluç, 2008).

Çocukların haklara sahip oldukları tüm dünya tarafından resmi şekilde kabul edilmesine rağmen hâlâ dünyada bu hakları kullanamayan binlerce belki de milyonlarca çocuk bulunmaktadır. Bunun en büyük nedeni ise çocukların sahip oldukları pek çok haktan habersiz olmalarıdır. Çocukların, haklarını en iyi şekilde kullanabilmeleri için öncelikle hangi haklara sahip olduklarını öğrenmeleri gerekmektedir. Çocuklar sahip oldukları hakların bir kısmını yaşadıkları doğal çevrede gizil öğrenme yoluyla öğrenirken, bir kısmını da eğitim kurumlarında kasıtlı olarak öğrenmektedirler.

Uzmanlar insan hakları eğitiminde kullanılacak müfredat programlarında şu üç ana kavramın bulunması gerektiğinde karar kılmışlardır. Bunlar; içerik, pedagoji ve ortamdır. İçerik konusunda yazarlar şunları ifade etmektedir: Öğrenciler, yurttaşların üzerinde anlaşma sağlayamadıkları konular hakkında çalışmalar yapmalıdır. Bu konular geçmişten seçilebileceği gibi günümüzden de seçilebilir ya da yerel bir konu olabileceği gibi küresel ölçekli (örneğin savaş ve barış, AIDS, göç ve kuraklık) bir konu da olabilir. Mümkün olan en karmaşık konuların mümkün olan en farklı açılardan ele alınması ise ancak ve ancak demokratik ve ciddi bir pedagojik yaklaşımla mümkün olabilecektir. Freire'nin uygulama-praxis kavramının da önemine dikkat çeken yazarlar, öğretmenlerin, tüm bu karmaşık süreçleri en iyi yönetebilecekleri eğitim stratejilerini benimsemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Öğrenciler, ele alacakları konunun karmaşık olduğunu yaşayarak ve konu

hakkındaki farklı bakış açılarını ve değerlendirmeleri dikkate alarak öğrenmeli ve sorunlar üzerinde düşünmelidirler. Buna ek olarak, öğretmenler, mümkün olan demokratik ortamı yaratmalı; öğrenciler de ister öğretmenlerinin fikirlerine isterse de genel geçer kanılara tamamen zıt olsun tüm fikirlerini hür bir biçimde dile getirmelidirler (Waldron ve Ruane, 2010).

Somut gerçeklerle ilişkili içeriğin ötesinde becerilerin, tutumların, değerlerin ve eylemlerin de kapsamı “hiyeraşik” değil, “yatay” bir eğitim yapısını gerektirir. İnsan hakları eğitimin etkili olabimesi için çocuğun haklarına saygı gösterilen bir ortam bulunması gerekir. Çocuk haklarıyla ilgili bir ders oluşturulurken öğrencilerin yaşı, gelişimsel özellikleri dikkate alınarak içerik oluşturulmalıdır. İçerik belirlenirken konuların hangi sırayla verileceği de önemlidir. Genelden özele temel kavramlarla, somuttan soyuta doğru bir yol izlenmelidir. Belirlenen içeriğin mutlaka farklı etkinliklerle desteklenmesi gerekir. Bu etkinlikler sınıf içinde yapılabileceği (rol oynama, soru-cevap, tartışma, beyin fırtınası, kaynak kişiden yararlanma) sınıf dışı (kurum ziyareti, gezi vb.) çalışmalar da yapılabilir. Seçilen yöntemin de etkinliklere uygunluğu, öğrencinin etkin katılımının sağlanması açısından çok önemlidir. Yöntemin belirlenmesinde öğrencilerin düzeyine uygunluğu ve öğretmenin yöntemi kullanma becerisi önemli hususlardandır (Brander ve diğerleri, 2008).

Uygun bir eğitim programı geliştirebilmek için çocukların haklarına dair algılarını da bilmeye gereksinim vardır. Bu çalışma çocuk haklarının öğretimi konusunda yapılacak olan program geliştirme düzeyinde ilk araştırma olması bakımından oldukça önem taşımaktadır. Ülkemizde özellikle ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarını nasıl öğrendikleri ve nasıl öğretildiğine, uygulandığına yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu yönüyle çalışma yapılacak olan araştırmalara örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

2.7. İlköğretim Çağı Çocuklarının Özellikleri

Okul çağı, çocuğun aile yuvasından çıkıp, dış dünyaya açıldığı, toplumsal çevreye iyice karıştığı çağdır. İlkokul yıllarını içine alan bu dönem, erginliğin ilk belirtilerinin başladığı 12. yaşta son bulur (Yörükoğlu, 2004: 76). Çocukluk döneminde okul çağının özel bir yeri vardır. Bu çağda çocuğun bilişsel gelişimi somut işlemler evresine ulaşır. Yine bu evrede

çocuk çalışma becerilerini kazanır, bir derecede özgür bir biçimde aile dışındaki çevreye açılır. İlkokul yıllarındaki çocuklar, bilişsel yeterlikler bakımından çok hızlı değişme gösterirler. İlkokul dönemindeki çocukların düşünmesi, okul öncesi çocukların düşünmesinden çok farklıdır. Artık tersine çevirebilme kavramını kazandıklarından korunum ilkesi ile ilgili bir sorunları da yoktur. Nesnelerin fiziksel yapılarında ya da mekandaki konumlarında olan değişmelerle miktar, hacim, sayı vb. özelliklerinde değişme meydana gelmeyeceğini anlar.

Bu dönemde, bazı işlemleri zihinsel olarak yapabilecek durumdadır. En üst düzeyde gruplama yapabilirler. Somut işlemler dönemindeki çocuklar ben merkezilikten uzaklaşmışlardır. Olayları ve dünyayı, başkaları açısından da görebilirler. Ancak bu dönemde, düşünme süreçleri çocuk tarafından gözlenebilen gerçek olaylara yöneliktir (Senemoğlu, 2009:46-47). Piaget'in geliştirdiği Bilişsel Gelişim Kuramı'na göre, ilköğretim çağı, kuramda yer alan dört gelişim evresinden üçünü kapsamaktadır. Çocuk ilköğretimin II. kademesinde bu evrelerden sonuncusu olan Soyut İşlemler Evresi'ne adım atar. İlköğretim çağında bedensel gelişim, ilköğretim I. kademedede nisbeten durgun bir biçimde sürerken, II. kademedede hızlı değişmeler meydana gelir. Çocukluk döneminden gençlik dönemine ilk adımlar atılır.

Ahlaki gelişim açısından çocuk kuralların değişmezliğine inanmaktadır, kurallara uymayanların otomatik olarak cezalandırılması gerektiğini düşünür. Kayıtsız şartsız otoriteye uyma söz konusudur. Bu dönemde çocuğa ebevyini ve diğer yetişkinler tarafından ne yapması gerektiği söylenir. Kurallara uymamasının doğal sonucunun cezalandırılmak olduğuna inanır (Senemoğlu, 2009:63). Bu değişiklikler çocuğun kişilik gelişiminde çalkantılara neden olur. Erikson'un geliştirdiği psiko-sosyal gelişim evrelerine göre, ilköğretim çağında "Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu" ve "Kimlik ve Rol Karmaşası" gelişim krizleri yaşanmaktadır. Çocuğun bu krizlerin üstesinden gelmede; ailenin, okulun ve arkadaş gruplarının önemli yeri vardır.

Psiko-sosyal gelişim açısından ise çocuğun okula gitmesiyle sosyal dünyasında büyük bir genişleme meydana gelmiştir. Arkadaşlar ve öğretmenin çocuk üstündeki etkisi artarken

ana-babanın etkisi giderek azalmıştır. Çocukta işi planlama, işbirliği yapma, öğrenme ve işi başarma özel bir öneme sahiptir. Başarısızlıklar çocuğun kendine karşı olumsuz tutum ve yetersizlik duygusu geliştirmesine neden olur (Senemoğlu, 2009:77).

“Son Çocukluk” adı verilen 6-12 yaş gelişim evresinde çocuk, ergenliğe geçiş olgunluğunu kazanmaktadır. Bu yaşlardaki çocuklar, kim olduklarını keşfetmekte ve bireysel kimliklerini oluşturmaktadırlar. Çocuğun benlik kavramı; onun özellikleri, yetenekleri ve koşullarıyla ilgili kişisel bir değerlendirmedir; bu değerlendirmede tam bir doğruluk taşıyıp kesinlikle gerçeğe uygun olabilse de, çocuklar genelde kendilerini olduklarından daha yüce görme veya küçümseme eğilimindedirler. Havighurst 6-12 yaş çocuğunun gelişimini şu başlıklarla özetlemektedir:

- a) Oyunlarda gerekli olan motor becerilerde ustalık kazanma
- b) Kendisine ve gelişmekte olan vücuduna karşı olumlu tutum geliştirme
- c) Akranlarıyla iyi ilişkiler kurmayı öğrenme
- d) Uygun kız-erkek rollerini öğrenme
- e) Okuma-yazma-sayısal alanlarda temel beceriler geliştirme
- f) Değer sistemi geliştirme.
- g) Kişisel bağımsızlık kazanma
- h) Kurum ve kişilere karşı tutumlar geliştirme.

11 yaş dolaylarında başlayan soyut düşünme; belli, özgül örneklerin ötesine geçerek veya bunlardan ayrı olarak genel kurallar bağlamında düşünebilmek anlamına gelir (Yavuzer, 2004:12-16). Çocukların düşünme becerileri okul çağında gelişmeye başlar. Düşünme becerilerinin gelişimi sosyal ve duygusal olgunluğun geliştiğinin göstergesidir. Çocukların okul çağında öz düzenlemesi, duygularını ve davranışlarını kontrol alabilme yetisi gelişmiştir. Bununla beraber sorumluluk alma duygusu gelişmiştir (Waldfogel,2006: 128).

Araştırma grubu öğrencileri, bu devrenin sonuna doğru soyut düşünme dönemine giren öğrenci grubudur. Çeşitli seçenekleri görebilme ve hipotetik düşünme yönünden gelişirler. Soyut düşünme becerisinin pek çok yansıması olur. Örneğin; sosyal ilişkilerinde çok yönlü ve felsefik bir bakış açısı geliştirebilirler. Parçaları birleştirme, bir olayın altında yatan nedenleri bulmaya çalışma gibi konular ilgilerini çekebilir. Yaratıcılık ve üretkenlikleri artar. Düşünme ve olayları algılama biçimleri giderek yetişkinlere benzemeye başlar. On iki yaş civarında egosantrik yaklaşım yavaş yavaş yerini daha hakça bir bakış açısına bırakmaya başlar. Haklı olandan taraf olma erdemli bir davranış olarak algılanır. Bilişsel gelişime paralel olarak, insan ilişkilerinde daha felsefik bir bakış açısı geliştirebilirler. İnsan ilişkileri daha karmaşık gelmeye ve üzerinde düşünmeye değer olarak algılanmaya başlar. On yaşlarında başlayan bu dönemde birey, dış dünyaya ve olaylara kendi dışındaki bir bakış açısından yaklaşabilmeye başlamıştır (Yavuzer, 2004). Doğru veya yanlıştı olsa görüşlerini haklı gösterecek düşünce kurallarına ve mantık yollarına sıkça başvururlar ve tartışırlar. Bu evrede çocuğun ahlaki çıkarımları, kişiler arası ilişkilerdeki karşılıklı beklentiler çerçevesinde gerçekleşir. Birey kendisinden beklenen davranışı göstermenin doğru olduğu yargısındadır ve anne-babası, öğretmeni ve arkadaşlarının kendisinden beklediği gibi davranırsa, onların sevgisini kazanabileceği, onlar tarafından takdir edilerek kabul görebileceği düşüncesindedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, deseni, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanmasında kullanılan ölçme aracının hazırlanması ve uygulanması hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel yöntemler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması yöntemi kullanılmıştır. Eylem araştırması uygulamada ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözümlenmesine yönelik uygulayıcıların tek başlarına ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama süreci çalışmalarını içerir. Araştırma ile uygulamayı bir araya getiren ve araştırma sonuçlarını uygulamaya aktarılmasını kolaylaştıran bir araştırma yaklaşımıdır (Şimşek ve Yıldırım, 2006: 78). Eylem araştırması alan yazınında farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Eylem araştırması, öğretmenlerin kendi öğretimlerini gözlemlemelerine ve bir sorunu ya da bir eylemi dizgesel olarak incelemelerine olanak sağlayan bir araştırma sürecidir (McNiff, Lomax ve Whitehead, 2004). Eylem araştırması, öğretmenlerin kendi öğretimsel uygulamalarını izleyip çözümleyerek mesleki gelişimlerine katkı sağlayan önemli bir bireysel araştırma aracıdır (Schoen, 2007).

McNiff, Lomax ve Whitehead (1996) en temel ifadesiyle eylem araştırması sürecini şu şekilde tanımlamıştır:

- Mevcut uygulamalarımız gözden geçirilir.
- Geliştirmek istediğimiz bakış açısı tespit edilir.
- İlerleme yöntemi belirlenir.
- Deneme yapılır ve elde edilen sonuçlar değerlendirilir.
- Bu değerlendirme neticesinde hareket planımız yeniden gözden geçirilir.

- Gözden geçirilen faaliyet programı değerlendirmeye tabi tutulur.

Tüm bu süreç, yapılan çalışmadan beklenenlerin tam olarak karşılanmasına kadar sürdürülür (Akt: McNiff ve Jack Whitehead, 2002: 71).

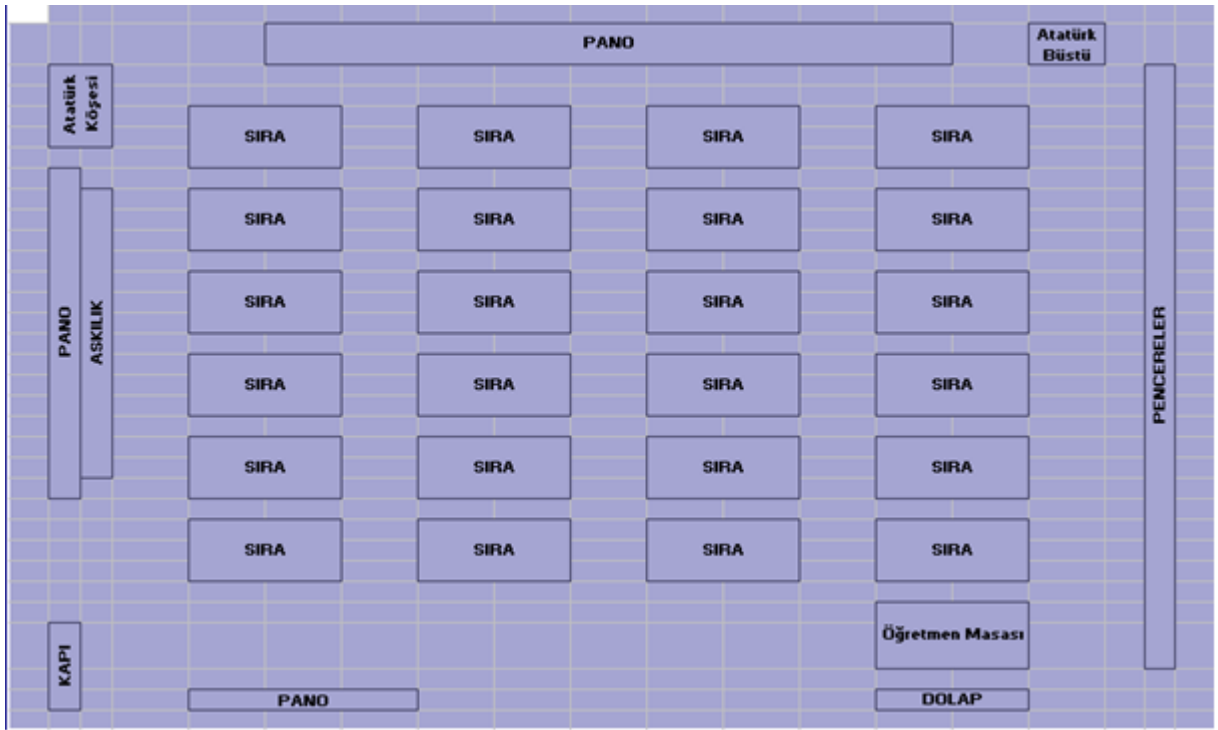
Son yıllarda eğitim alanında sıklıkla karşılaşılan bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan eylem araştırması, hem akademisyenlerin hem de öğretmen araştırmacılar tarafından eğitimin çeşitli konularında sistematik ve bilimsel bilgi elde etme ve uygulamaları geliştirme amacıyla yararlanılan bir yaklaşım olarak görülmektedir. Genel olarak nitel araştırmalar içerisinde görülmekle birlikte hem nitel hem nicel araştırma yöntem ve tekniklerinden yararlanabilen bir tekniktir. Öğretmenlerin kendi uygulamalarını gözlemlene, önceden var olan ya da öğretim sürecinde ortaya çıkan bir sorunu anlama ve olası çözümleri üretmeye yönelik planlı, düzenlenmiş ve başkalarıyla paylaşılan bir sorgulama süreci olarak eylem araştırması, eğitim alanında kuram ile uygulama arasındaki boşluğu doldurabilecek bir köprü olarak da görülebilmektedir.

Bu araştırmada var olan araştırmalar gözden geçirilmiş, alan yazını taranmış konuyla ilgili yapılan çalışmalar ele alınarak programın hazırlanmasına başlanmıştır. Uygulama aşamaları listelenmiştir. Mevcut koşullarda pilot çalışmalar yapılmış, ara değerlendirme çalışmaları yapıp gözden geçirilmiştir. Uygulama öğretmeni ve araştırma öğretmeni arasında iletişim güçlü kalmış, uygulama sırasında ortaya çıkan aksaklıkları uygulama öğretmeni araştırmacı öğretmenle paylaşmış, süreç içinde var olan sıkıntıların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Araştırma bu açıdan eylem araştırmasının özelliklerini taşımaktadır. Berg (2001) farklı yaklaşımları bir araya getirerek eylem araştırmasını “teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması”, “uygulama/karşılıklı işbirliği/tartışma odaklı işbirliği eylem araştırması” ve “özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması” olarak üç gruba toplamıştır. Bu araştırmada “teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması” kullanılmıştır. Bu yaklaşımda, araştırmacı tarafından daha önceden belirlenmiş bir kuramsal çerçeve içinde bir uygulamanın test edilmesi veya değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım, uygulama sürecini betimleyerek, kuramsal çerçeveye hakim olan bir araştırmacı rehberliğinde uygulayıcı yeni bir yaklaşımı uygulamaya koyabilir ve bu süreç araştırmacı

tarafından analiz edilerek uygulamaya yönelik bir değerlendirme yapılabilir. Uygulama sürecinde uygulayıcı ve araştırmacı arasında sürekli bir etkileşim vardır. Uygulamada karşılaşılan sorunlar araştırmacıya iletilir ve araştırmacı uzmanlığı dahilinde çözüm yollarını uygulayıcıya aktarır. Uygulayıcı öneriler doğrultusunda uygulamaya devam eder (Berg, 2001: 184).

3.2. Araştırma Ortamı

Eylem araştırmasının okul ve sınıf ortamlarındaki öğrenme ve öğretme süreciyle ilgili sorunları anlamak ve bunlara çözümler üretmek amacı taşıyan uygulamalı bir eğitim araştırması olduğu söylenebilir. Eylem araştırmaları öğretimde kullanıldığı zaman öğretmen yaptığı işi bir araştırma süreci olarak görebilmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2006:306). Araştırmanın gerçekleştirileceği okul ve sınıfta yönelik saptamaların ardından İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı araştırma izni alınmıştır (Ek-1). Araştırma, 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde Ankara il merkezinde, sosyo-ekonomik düzeyleri orta ve ortanın altında olan ailelerin çocuklarının devam ettiği bir ilköğretim okulunun 5.sınıfındaki serbest etkinlik derslerinde gerçekleştirilmiştir. Okul ikili eğitim-öğretim veren Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi bir kurumdur. Okul binası dört katlıdır. Okulun bodrum katında kantin ve tiyatro salonu bulunmaktadır. Giriş katında okul müdür yardımcısının odası, öğretmenler odası, bilgisayar laboratuvarı, 1. ve 2. sınıflar yer almaktadır. Okulun 2. katında müdür odası ve derslikler yer almaktadır. Okulun en üst katında ilköğretim ikinci basamak sınıfları yer almaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği 5/A dersliği 2. katta, merdivenlerden çıkışta sağda ve koridorun solunda, sondan ikinci sınıf olarak yer almaktadır. Şekil 1'de araştırmanın yürütüldüğü dersliğe ait uygulama öncesi yerleşim düzeni yer almaktadır. Krokide görüldüğü gibi dersliğin giriş kapısından girildiğinde karşı yönde (Batıda) pencereler yer almaktadır. Kapıyla aynı hizada öğretmen masası yer almaktadır. Öğretmen masasının arka köşesinde öğretmen dolabı bulunmaktadır. Öğretmen dolabının bulunduğu duvarda beyaz renkte yazı tahtası yer almaktadır. Derslikte 15 öğrenci sırası 3'lü sıra olarak 5'erli ve arka arkaya sıralanmış bulunmaktadır. Uygulama öncesinde 5/A dersliğindeki sıraların yerleşim düzeni hiç değişmemiştir.

Şekil 1. Uygulama Öncesinde ve Uygulama Sürecinde Bazı Derslerde Sınıf Yerleşim Düzeni

Sınıfın yüz ölçümü öğrenci mevcuduna göre çok küçüktür. Öğretmen sınıfta sadece tek bir oturma düzeni yapılabildiğini ifade etmiştir. Sınıfa ait bazı öğrenme materyallerinin de ders içinde gerekli olmadığı müddetçe depoya gönderilerek sınıf içinde fazla kalabalık yapmamasına yönelik bir önlem alındığı belirtilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce, sınıf içinde araştırmacının ders planlarını incelediğinde, planların yönergelerinin bazılarında sınıftaki sıraları ‘U’ düzenine veya küme çalışmasına çevirmek gerektiğinden bahsedildiğini ve bazı etkinliklerin de grup çalışmalarını içerdiğinden bahsedilmiştir. Öğretmen sınıf düzeninde değişikliklere yönelik kaygılarının olduğundan öğrencilerin farklı oturma düzeninde farklı sınıf havasında davranışlarının değişebileceği ve bu da sınıf yönetimini olumsuz etkileyebileceğine dair kaygılarının olduğundan ifade etmiştir. Araştırmacı ve öğretmen bunun üzerine öğretmenin birkaç hafta diğer derslerde sınıf düzenini değiştirerek ders işlemesine karar vermiştir. Sınıf düzeninde değişiklik gerektiren

çalışmaların birkaç gün öncesinde sınıf düzeninin değişimi öğrencilerin sınıfın yeni havasına kolay uyumunun sağlanması açısından katkı sağlamıştır.

3.3. Araştırmanın Katılımcıları

Bu araştırmanın katılımcıları bir ilköğretim okulundaki 5. sınıf öğrencileri (11 yaş), uygulama yapan sınıf öğretmeni ve araştırmacı, bazı derslerde araştırmacının gözlemine yardım eden bir başka öğretmendir. Araştırmaya katılım konusunda gönüllülük esas alınmıştır. Araştırma başlamadan önce uygulamayı yapacak öğretmen araştırmacı tarafından konu hakkında ve çalışmanın içeriği hakkında bilgilendirilmiştir. Hazırlanan öğrenme etkinlikleri öğretmen tarafından incelenmiştir. Öğretmen çalışmayı yapmaya gönüllü olduktan sonra, öğrencilere konuyla ilgili ön bilgilendirme yapması istenmiştir. Bir sonraki hafta araştırmacı tarafından öğrencilere, araştırmanın konusu, kapsamı ve önemi hakkında açıklama yapılmış ve istekli olan öğrencilerin ailelerinden de araştırmaya katılabileceklerine ilişkin izin alınmıştır. Bu amaçla, araştırmaya başlamadan bir ay önce velilere araştırmacı kendini tanıtip yapılması planlanan araştırma hakkında bilgi vermiş ve istekli olanlardan izin almıştır. Sınıftaki bütün veliler çocuklarının çalışmaya katılmasına istekli olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin ve öğretmenin gerçek adı yerine kod adı kullanılmıştır. Aşağıda araştırmanın katılımcılarının özellikleri ve rollerine yer verilmektedir.

Öğrenciler: Araştırmaya uygulamanın gerçekleştirildiği okulun 5/A sınıfına devam eden öğrenciler katılmıştır. Uygulamanın başlangıcında ve bitiminde sınıfta 44 (24 kız ve 20 erkek) öğrenci yer almıştır. Katılımcılar genel olarak 11 yaşındadır. Uygulama eğitim yılının ikinci döneminde yapılmasına ve eğitim yılının bitiminden iki hafta öncesine kadar sürmesine rağmen öğrenci katılımı genel itibariyle son haftaya kadar sağlanmıştır. Öğretmen son haftaya kadar öğrencilerin katılımının takibini yapmıştır. Araştırmanın uygulama boyutu tüm sınıfı kapsayacak biçimde gerçekleştirilmiş; araştırmanın başlangıcında sınıf öğretmeni ile öğrenciler hakkında görüşmeler yapılmıştır. Ancak araştırma için kesin olarak odak öğrenciler belirlenmemiştir. Verilerin analizinde kolaylık sağlanması adına sınıf öğretmenin görüşleri ve öğrenci başarıları değerlendirilerek, derse

karşı olumlu ve olumsuz tutumları olduğu düşünülen, bununla beraber ‘Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği’nde sınıf geneline göre performans açısından yüksek dört öğrenci, orta düzeyde dört öğrenci ve düşük puan almış dört öğrenci belirlenmiştir. Bu öğrencilerin belirlenmesinde her düzeyde ve toplamda kız –erkek sayısının eşitliğine dikkat edilmiştir. Programı uygulama sürecinin etkilerini daha kapsamlı ele alabilmek için odak öğrencilerin çalışma örnekleri ve odak öğrencilerin bulunduğu etkinliklerden elde edilen veriler daha yoğun kullanılmıştır. Uygulamanın yapıldığı sınıf profil olarak diğer sınıfların ortalaması dikkate alınarak seçilmiştir. Uygulama sınıfının öğrencileri sosyo kültürel olarak orta ve alt grup öğrencilerden oluşmaktadır. Sınıfta velisi üniversite mezunu olan herhangi bir öğrenci bulunmamaktadır. Eğitimsel başarı açısından da sınıfın düzeyi orta düzeydedir.

Sınıf Öğretmeni: Erkek olan sınıf öğretmeni bekâr ve 30 yaşındadır. Altı yıllık öğretmendir. Eğitim yönetimi ve denetimi alanında yüksek lisans öğrencisi olan sınıf öğretmeni, uygulama sürecinde araştırmacı tarafından hazırlanan programın etkin bir şekilde uygulanmasından ve dersin yönetiminden sorumlu olmuştur. Çalıştığı okula içinde bulunulan sene itibariyle tayini çıkmış, uygulama sınıfının ilk defa o eğitim yılı öğretmeni olmuştur. Araştırmacının yanlı davranabileceği ve çalışmanın güvenilirliğini düşürebileceği düşünüldüğünden araştırmacı tüm araştırma boyunca katılımcı gözlemci olarak kalmış, sadece bazı grup çalışmalarında öğrencilerin ve öğretmenin talebi üzerine grup üyesi olarak yer almıştır. Sınıf öğretmeni programın başlangıcından sonuna kadar tüm programı uygulayan kişi olarak yer almış, sınıf içi düzeni sağlamıştır. Bununla beraber, ‘Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğinin’ öntest ve sontest değerlendirmelerinde araştırmacıyla birlikte değerlendirmelerin güvenilirlik çalışmasında bulunmuştur.

Araştırmacı: Nitel araştırma yöntemleri ile gerçekleştirilen araştırmaların genelleme kaygısı bulunmamakla ve kesin bir nesnellığe gereksinim duyulmamakla birlikte araştırmanın gerek inandırıcılığı, gerekse benzer durumlarda tekrarlandığında benzer sonuçların elde edilebilirliğini ortaya koymak amacıyla araştırmacının, araştırmadaki konumu ve üstlendiği rol açık bir biçimde tanımlanmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 88). Bu araştırmada araştırmacı, sınıfta uygulama öncesinde sınıf öğretmenin gerçekleştirdiği serbest etkinlikler, sosyal bilgiler, rehberlik derslerine öğrencilerin derslere katılım

durumlarına, sınıf atmosferine ve öğrencilere yönelik gözlemlerde bulunmuştur. Bununla beraber; araştırmacı tüm program uygulaması boyunca katılımcı gözlemci olmuş ve gözlem notları tutmuştur.

Özgün bir çalışma yapılabilmesi için yurt içinde ve yurt dışında yapılan benzer çalışmalar toplanarak incelenmeye başlanmıştır. Böylece çalışmada veri toplama aşamasına hazırlanılmaya başlanmıştır. Araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli çalışma grubu belirlenmiş ve izinler alınmıştır. Bununla birlikte uygulama öncesinde öğrencilerin kendisine alışması ve öğrenme ortamlarının bir parçası olarak benimsemeleri için öğrencilerle etkileşimlerde bulunmuş, sınıflarında bulunma amacını paylaşmıştır. Ayrıca uygulama haftasından yaklaşık üç hafta önceye denk gelen sınıf öğretmenin yaptığı ailelerle gerçekleştirilen sınıf-dışı bir etkinlikte velileri araştırma ve araştırma süreci ile ilgili bilgilendirilmiş ve velilere çalışmayı açıklayan bir yazı dağıtmıştır. Veliler çocuklarının katılımını isterlerse bu yazıyı imzalayıp yollamaları ya da sınıf öğretmenine sözlü olarak bildirmeleri istenmiştir.

Sınıf öğretmenin program uygulamasına başlamadan önce tüm ders planlarını incelemesi uygulanacak bazı yöntem ve tekniklere dayalı, alana yönelik sorularının cevaplanması için sınıf öğretmeni ve araştırmacı birebir çalışma yapmıştır. Uygulama sürecinde ise araştırmacı; programın kazanımları ve etkinlikleri, kullanılan bütün materyaller, ölçme-değerlendirme çalışmaları, ölçme araçlarının hazırlanması, ders araç gereçlerinin temini ve hazırlanması, uygulamaların gerçekleştirilmesinin sağlanması, uygulama sürecinde oluşan aksaklıkların ve sorunların çözümüne yönelik planlamaların yapılması, uygulamaların değerlendirilmesinden sorumludur. Ayrıca araştırmacı, sınıf öğretmeni ile işbirliği içinde olmaya özen göstermiş ve hazırladığı ders planlarını ve öğretim araç gereçlerini sınıf öğretmeni ile uygulanacak haftadan bir hafta önce karşılıklı fikir alışverişi ve değerlendirmeye yönelik bir paylaşım ile incelemiş ve bu yönüyle araştırma sürecinin içinde olmuştur.

Uygulama sonrasında araştırmacı çeşitli veri toplama araçlarından elde ettiği verilerin tümünü haftalık veri seti biçiminde dosyalamıştır. Bu veri setinde bazı derslere ait video

kamera görüntülerinin çözümlenmeleri niteliğindeki yazılı dökümleri, öğrencilerin programa yönelik değerlendirme günlükleri, öğrenci görüşleri, sınıf öğretmeni görüşleri, araştırmacı gözlemi, çocuk hakları farkındalık ölçeği (öntest-sontest) ve öğrenci çalışmaları yer almıştır. Bulguların sunulmasında ve yorumlanmasında olabildiğince araştırmacının önyargı ya da yönelimlerinin etkilerinin yok edilmesi için araştırmacı veri setindeki işlenmemiş verileri sürekli olarak incelemiş ve nesnel olmaya özen göstermiştir.

3.4. Programın Hazırlanması ve Uygulaması

Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması aşamasında ilk önce bu eğitimin verileceği ilköğretim düzeyi belirlenmiştir. Uzmanlardan (gelişim psikologları, program geliştirme uzmanları) elde edilen görüşleri doğrultusunda, ilköğretim 5. sınıf soyut düşünmenin başladığı öğrenci grubu olduğu ve ilköğretim birinci kademenin son sınıfı olduğu için hedef kitle olarak belirlenmiştir. Uzmanlardan ve öğretmenlerden, 5. sınıf düzeyi için programda yer alması gereken çocuk haklarına yönelik davranışların neler olabileceği, programda hangi hak ve özgürlüklere yer verilmesi konusunda görüşler alınmış, bununla beraber ilgili konuyla ilgili alan yazını taranarak çocuk hakları eğitiminin ihtiyacının göstergeleri analiz edilmiştir. Bir sonraki aşamada ihtiyaç analizine dayalı özgün eğitim programı tasarlanmaya çalışılmıştır. Hazırlanan program; program geliştirme uzmanı ve insan hakları aktivistleri tarafından incelenmiş, programda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. İnceleme sonucunda oluşturulan kazanımlara, mevcut ilköğretim programlarından (sosyal bilgiler, Türkçe, rehberlik ve psikolojik danışma) bazı kazanımlar eklenmesi uygun görülmüştür. Hazırlanan program doğrultusunda, ön gözlemler ve uygulama tarihi kesinleştirilmiştir. Çocuk hakları eğitim programı hakkında, uygulamanın yapılacağı çalışma grubunun öğretmeni ile görüşme gerçekleştirilmiş ve kendisine gerekli bilgilendirmeler belirli zaman aralıklarıyla yapılmıştır. Çocuk hakları konusunda ve hazırlanan program konusunda gerekli bilgilendirmeler karşılıklı paylaşım şeklinde geçmiş, kullanılacak materyallerin örnekleri kendisine verildikten sonra üzerine değerlendirme yapılmıştır. Hazırlanan program doğrultusunda; pilot uygulamalar, ön gözlemler ve uygulama tarihi kesinleştirilmiştir.

Hazırlanan program 20 Nisan 2011 tarihinde araştırmacının çalıştığı okulda ve bir özel ilköğretim okulunda iki beşinci sınıfa uygulanmıştır. Öncelikle ‘ocuk Haklarının öğretilmesi- ocuk Hakları Genel’ isimli tema deneme dersi olarak dört ders saati boyunca uygulanmıştır. Bu derse yönelik gözlemler yapılmıştır. Sonuçlar uzman kanısına sunulmuş eksik yönleri, geliştirilmesi gereken yönler özel okul ve devlet okulu karşılaştırarak değerlendirilmiştir. Diğer tüm ders planları araştırmacının görev yaptığı okulda serbest etkinlikler dersinde n uygulama olarak uygulanmıştır. Program uygulaması ise 26 Mart 2012 günü başlanmış, 1 Haziran 2012 tarihinde bitmiş ve toplam 61 ders saati srmştir. Program öncesinde öğretmenle yapılan görüşmeler, araştırmacının program öncesi sınıf içindeki gözlemleri, ölçek uygulaması ve ğrenci görüşmeleri buna dahil değildir.

Bu program çerçevesinde on bir hafta boyunca çalışma grubundaki çocuklara ocuk hakları konusunda farkındalık yaratmaya yönelik etkinlikler içeren bir program uygulanmıştır. Bu programda okul programına uygun olarak haftada en az 2 (6 ders saati) gün olmak üzere on hafta boyunca çocuklara farklı kültürlere ve farklılıklara saygı, toplumsal cinsiyet eşitliği, istismar ve ihmale karşı korunma, katılım hakları, kendi haklarının farkında olma, özel hayatın gizliliği, sağlık ve refah hakları vb gibi temalarla yönelik kazanımlar çeşitli etkinliklerle işlenmiş ve öğrenciler bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Program uygulamalarında; Dünya ocuk Günü, Dünya ocuk Hakları Günü gibi evrensel düzeyde önemli günlere değinirilen, Atatürk ve ocuk konulu çalışmalar yapılarak Atatürk’ün çocuklara verdiği önem vurgulanmıştır. Çocukların karşı karşıya kaldığı sorunları (ocuk gelinler, savaşa maruz kalan çocuklar, istismar ve ihmali vb.), Türkiye ve Dünya üzerinde bulunan diğer ülkeler hakkında çocukların yaşamları, bireysel farklılıklar, ırk, din, dil, renk, cinsiyete gibi faktörlere bakılmaksızın eşitliğin önemi vurgulanmış ve incelenmiştir.

“Hak” kavramı ve ocuk haklarının neler olduğu konusunda çeşitli etkinlikler yoluyla farkındalık kazandırılmıştır. Bununla birlikte ‘hak’ ve ‘sorumluluk’ kavramlarının arasındaki farklılığı çocukların sorumluluk bilincine vurgu yapılmıştır. Program dahilinde; müzik, drama, oyun, sözel varlığı geliştirme etkinlikleri, film gösterimleri, medya okur-

yazarlığına yönelik etkinlikler, sanat etkinliklerine yer verilerek bu etkinlikler yoluyla çocuklarda hak kavramının kazandırılmasına ve çocuk hakları konusunda farkındalık yaratılmasına çalışılmıştır. Program çerçevesinde çocuklara uygulanan etkinliklere ve öğrenme materyalleri; münazara, görüş geliştirme, mektup yazma, altı şapkalı düşünme tekniği, yaratıcı drama, eğitsel oyun gibi çeşitli öğrenme etkinlikleriyle bütünleştirilen “Çocuk Hakları Eğitimi Programı”nda sanatsal materyaller, karikatür, filmler, gazete haberleri gibi öğrenme materyalleriyle bütünleştirilerek uygulanan programın, çocukların çocuk hakları konusundaki bakış açılarında ve bilgi düzeylerinde farkındalık ve değişiklik yaratıp yaratmadığı belirlenmiştir. Program uygulama düzeni aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Programın Uygulama Düzeni

<i>Uygulama Sırası</i>	<i>Uygulanan Öğretim Planının Adı</i>	<i>Süre</i>	<i>Hak Kategorisi</i>
1. Hafta	-Sorumluluk ve Hak -Çocuk Haklarının Öğretilmesi- Çocuk Hakları Genel	4	Gelişme
2. Hafta	-Çocuk Haklarının Öğretilmesi- Çocuk Hakları Genel Çocuk Haklarını Tarihçesi ve ÇHS ile ilgili Kurumlar -Eğitim Hakkı ve Eğitimin Niteliği	4	Gelişme
3. Hafta	-Eğitim Hakkı ve Eğitimin Niteliği -Görüş bildirme ve görüşlerini ifade edebilme hakkı, Din-düşünce ve vicdan özgürlüğü	4	Gelişme- Katılım
4. Hafta	-Görüş bildirme ve görüşlerini ifade edebilme hakkı, Din-düşünce ve vicdan özgürlüğü -Aile Ortamı ve Alternatif Bakım	5	Katılım-Gelişme
5. Hafta	-Aile Ortamı ve Alternatif Bakım -Sosyal Hizmet Hakkı	5	Gelişme
6. Hafta	-Hak İhlalleri	6	Korunma

7.Hafta	-Hak İhlalleri -Dernek Kurma, Barışçıl Bir şekilde Toplanma Özgürlüğü	6	Korunma-Katılım
8. Hafta	-Özel Hayatın Gizliliği- Kitle İletişim, Medya -Çocukların Çalıştırılmama Hakkı	6	Katılım-Korunma
9. Hafta	-Çocukların Çalıştırılmama Hakkı -Bireysel Farklılıklara Saygı- Ayrımcılığın Engellenmesi	6	Korunma
10.Hafta.	-Yaşama Hakkı- Temel Sağlık Hizmeti Hakkı- İyi Bir Çevre Hakkı --İstismar ve İhmale Karşı Korunma	6	Yaşam-Korunma
11.Hafta	Boş Zamanını Değerlendirme ve Kültürel Etkinlikler Hakkı	8	Gelişme
TOPLAM		61	

3.5. Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma sırasında karşılaşılan zorluklar genel olarak uygulamanın yapılması için gerekli olan izinlerin alınması aşaması, uygulama süreci, verilerin değerlendirilmesi üzerine olmuştur. Eylem araştırmalarının başlangıcının ilk aşamasında izin işlemleri yer alır. Sosyal Bilimleri Enstitüsünden gerekli izinler alınıp İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne müracaat edilmesine rağmen İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü gerekli izinlerin verilmesi aşamasında zorluklar çıkarmıştır. Milli Eğitim Müdürlüğü böyle bir zorluk çıkarılmasının nedenleri arasında araştırmanın bir yıl gibi uzun bir süreçte uygulanacak olmasını göstermiştir. Programın uygulama süresi öncelikle bir yıl olarak tasarlanmıştır; ancak programın uzunluğu, uygulama için bir yıl düşünülüyor olmasından ötürü gerekli izinler verilmemiştir. Bu yüzden uygulama süresi kısaltılmıştır.

Gerekli izinler alınmasına rağmen, araştırma sırasında bir diğer sorun da uygulama aşamasında karşılaşılmıştır. Okul müdürü çalışmanın çok uzun olduğunu ve böyle bir çalışmanın yapılabilmesinin mümkün olmadığını söylemiştir. Gerekçe olarak öğrencilerin Devlet Parasız Yatılı ve Bursluluk Sınavı'na hazırlanmalarını bu yüzden de öğretmenlerin

rekabet içinde olduklarını ifade etmiştir. Bu çalışmanın büyük bir zaman kaybı olduğunu ve öğrenci başarısını düşereceğine dair kaygıları olduğunu belirtmiştir. Ancak uygulamayı yapacak sınıf öğretmeninin çabaları sayesinde program düzenlemesi yapılmış ve bu sorun çözülmüştür.

- Türkiye’de özellikle Ankara’daki ilköğretim okullarındaki sınıflarda öğrenci mevcudu standartların oldukça üzerindedir. Uygulama yapılan sınıf 44 öğrenciden oluşmaktadır. Bu durum araştırma sırasında öğrenme sürecinin işleminde, sınıfta öğrenme durumlarının düzenlenmesinde sorunlar ortaya çıkarmıştır. Ayrıca sınıflar gerekli modern eğitim araç ve gereçlerinden yoksundur.

- Araştırmanın yapıldığı okul, henüz köklü sayılabilecek bir yapıya sahip bir okul olmasına rağmen araç ve gereç bakımından son derece yetersizdir. Hatta bazı zamanlarda gerekli teknolojik öğrenme araçlarını sağlanmasında zorluklarla karşılaşmıştır. Gerekli araç ve gerecin sağlanmasında araştırmacının araştırmacı bizzat kendi kaynaklarıyla eksiklikleri gidermiştir. Araştırmada kullanılacak projektör, kamera, laptop ve diğer araç gereçler araştırmacı tarafından sağlanmıştır.

- Araştırmada, öğrenciler daha önce böyle bir haklar eğitiminde yer almadıkları ve için ilk başta gönüllü ve heyecanlı olarak çalışmaya başlamışlardır. Program uygulamalarının ortalarına doğru özellikle çocuk sorunlarıyla ilgili konuların (şiddet, istismar ve ihmal vb.) olduğu çalışmalara katılmada gönülsüz davranmışlardır. Genel itibarıyla sınıfta sessiz duran ve sınıftaki öğrenme sürecine katılmayan öğrencilerden bazıları çalışmaların içerisinde yer almaya başlayınca durumdan rahatsızlık duymuşlardır. Öğrencilerin görüşlerini ifade etmelerinde de sorunlarla karşılaştığı zamanlar olmuştur. Öğrencilerden bazıları diğer öğrencilerin kendiyile dalga geçeceğini düşündükleri için fikirlerini söylemekten kaçınmışlardır.

- Program uygulaması başlamadan önce veri toplama araçlarından biri video kaydı olarak belirlenmiştir. Okul idaresi program süreci boyunca video kayıt çalışmasının yapılamamasını ancak birkaç kısa süreli çekime izin verebileceklerini ifade etmiştir. Öğrencilerle yapılan çalışmalar esnasında derslerin kayıt altına alınması öğrenciler

tarafından yadırganmıştır. Öğretmenin isteği üzerine öğrencilerle yapılan grup çalışmalarında sınıfta meydana gelen sesler derslerin kayıt altına alınmasında zorluk oluşturduğunda video kayıt çalışmasından vazgeçilmiştir. Kamera kayıtları, çalışma kâğıtları, öğrenci dosyaları, görüşme kayıtları bunlardan bazılarıdır. Yine öğrencilerle yapılan ders içi etkinliklerin çözümlenmesinde de sorunlarla karşılaşmıştır. Yaklaşık olarak 3100'e yakın veri elde edildiği için bu verilerin hepsi kullanılamamıştır.

- Seçilen filmlerin dublajlarının bulunamadığı için öğrencilere filmler alt yazılı olarak izletilmiştir. Alt yazı takibinde öğrenciler güçlükler yaşamıştır. Bu da zaman kaybına sebep olmuştur.

- Öğrenciler bu dönemde not kaygısıyla hareket ettiklerinden yapacakları her çalışmada not verilip verilmeyeceğini, yapılan çalışmaların karneye etki edip etmeyeceğini sorgulamışlardır.

- Birçok zaman öğrencilerin sorulan sorulara ya da hazırlanan materyallere yazılı olarak cevap verme isteksizliği yoğun olarak rastlanmıştır. Öğrencilerin yazılı olarak dönüt vermelerinde bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Derslerin gözlem altına alınmasıyla öğrencilerin yazmak istemedikleri ama sözel olarak ifadelendirdikleri düşüncelerine ulaşılmış ve bu düşünceler sözel analizler ile kullanılmıştır.

3.6. Veri Toplama Araçları

Aksiyon araştırmalar, öğretmenlerin öğretim uygulamalarında kendilerini geliştirmelerine olanak sağlarken, eğitim araştırması yapan kişilerin anket, test vb. istatistiğe dayalı bir takım araştırma araçlarına bağlı kalmaksızın sınıf içinde öğrenme adına neler yaşandığını birinci elden tespit etmesini sağlar (Dilek, 2002b; Akt: Cavkaytar, 2010).

3.6.1. Öğrenci Ürünleri

Doküman incelemesi araştırması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında verinin çeşitlendirilmesi amacına hizmet edecek ve araştırmanın geçerliliğini büyük ölçüde arttıracaktır. Doküman incelemesi

gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında verinin çeşitlendirilmesi amacına hizmet edecek ve araştırmanın geçerliliğini büyük ölçüde arttıracaktır. Öğrenci çalışmaları, öğrenciler tarafından gerçekleştirilen her ürün olabilir. Öğrenci çalışma örnekleri diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte kullanıldığında veri çeşitlenmesine ve bu yolla da araştırmanın geçerliğine katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 154). Doküman incelemesi araştırmanın problemi hakkında bilgi içeren bütün yazılı materyallerin analizini kapsar. Farklı türden kaynakların sunulduğu araştırma sürecinde araştırmacının gözden kaçırdığı noktaları yakalaması ya da farklı boyutları görmesinde araştırma dokümanları önemli bir boyutunu oluşturur.

Eylem araştırmaları sosyal durumlara göre esneklik gösteren veri toplama tekniklerine dayanmaktadır. Araştırmanın araştırmacının kendisi tarafından uygulandığı durumlara en uygun araştırma yöntemi olarak da eylem araştırmalarıdır. Çünkü eylem araştırmalarında, araştırmacı uygulama durumlarını doğrudan gözlemleyebilme, süreç içerisinde verileri oluşturabilme, verilerin analizleri sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre yeniden veri toplama olanaklıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 295). Uygulama sonrasında sınıf öğretmeni tarafından öğrencilerin çalışmaları sözlü olarak değerlendirmesi yapılmıştır. Öğretmen değerlendirmesi alındıktan sonra, uygulama sonrasında öğrenci çalışmaları araştırmacı tarafından, çözümlenmiştir. Araştırmacı uygulama sürecinin değerlendirmesi ve yorumlanması sürecinde, bir uzmanın öğrenci ürünlerine yönelik dönütlerini değerlendirmiştir.

Doküman incelemesiyle araştırma yapılan alandaki olgular hakkında elde edilen bulguların analizi sağlanmaya çalışılır. Araştırmada öğrencilerin bizzat öğrenme ortamlarının içerisinde yer alması gerekli görüldüğü için yapılan çalışmalara öğrencilerin katılımı özendirilmiştir. Ders işleme sürecinde öğrencilerin uygulamaya katılmasını sağlamak amacıyla dokümanlar kullanılmıştır. Dokümanlar ders materyalleri, çalışma kâğıtları, hikâye tamamlama, hikaye oluşturma, resim ve fotoğraf yorumlama, kompozisyonlar, bulmacalar, araştırma sürecince yapılan canlandırmalar, karikatür afiş, yazılan yazılar, resim, şiir, şarkı sözleri, gazeteler vb. ders araç gereçlerinden oluşturulmuştur. Araştırma

kapasamında programdaki uygulama verileri ve yapılan farklı etkinlikten 3100'e yakın veri elde edilmiştir.

3.6.2. Öğretmen İle Yapılan Yarı-yapılandırılmış Görüşme

Yarı-yapılandırılmış görüşmeler nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan veri toplama tekniklerinden biridir. Yarı-yapılandırılmış görüşme; görüşme amacı temel alınarak önceden belirlenmiş konu başlıkları ve sorular doğrultusunda gerçekleştirilen görüşmelerdir (Gay ve Airasian, 2003, s.212;Akt: Cavkaytar, 2010:120). Araştırmacı, sınıf öğretmenin uygulama sonrasında ise sınıf öğretmenin araştırmanın uygulamalarına ilişkin görüşlerini tespit etmek için sınıf öğretmenin isteği doğrultusunda araştırma amacına bağlı olarak yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşme soruları uzman görüşü alındıktan sonra son biçimini almıştır. Görüşme sırasında veri kaybını önlemek ve verinin güvenilirliğini sağlamak için görüşme sırasında katılımcının izni ile dijital ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme soruları sınıf öğretmenine sıra ile sorulmuştur. Öğretmenin soruları istediği genişlikte yanıtlamasına izin verilmiş ve yönlendirici olmaktan kaçınılmıştır. Görüşmeler sonrasında araştırmacının önerisi ve sınıf öğretmenin bu öneriyi kabul etmesi üzerine ses kayıtları kendisine dinletilmiştir.

Öğretmen, uygulama sonrasında yapılan görüşme sonunda ses kaydını dinledikten sonra eklemek istediklerinin olduğunu belirtmiş ve daha ek kayıt alınmıştır. Toplam görüşme 38 dakika 23 sn. sürmüştür. Görüşme sonrasında görüşmelerin ses kayıtları ayrıntılı görüşme formunda yazılı biçime dönüştürülmüştür. Her iki görüşmenin güvenilirlik çalışmaları farklı bir alan uzmanı ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla yazılı dökümleri yapılan görüşme formları bir alan uzmanı tarafından görüşme kaydı ile birlikte dinlenmiş ve özgün kayıtlar ile dökümler arasında tutarlılığı belirlenmiştir. Sınıf öğretmenine görüşme formu dışında yapılandırıcı ve daha fazla bilgi edinmeye yönelik sorular da sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen verilerden destek veri olarak yararlanılmıştır. Uygulamalar tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmede (Ek 2), araştırmaya katılan öğrencileri daha iyi tanıyan ve onlara programı uygulayan sınıf öğretmenin görüşleri, uygulanan tekniklerin etkililiğinde ve de aynı zamanda uygulama boyunca sınıf içi

değişkenlerin çeşitli boyutlarında öğrenci görüşmeleri ile elde edilen verileri karşılaştırmak amacıyla etkili olabileceği düşünülmüştür.

3.6.3. Araştırmacının Gün Sonu Değerlendirme Notları

Araştırmacı tarafından o günkü uygulama ile ilgili deneyim, düşünce ve varsa karşılaştığı durumlarla ilgili düşüncelerini yazmak amacıyla tutulan değerlendirme notlarından oluşmaktadır. Araştırmacı, uyguladığı her dersin sonrasında ve zaman zaman da öncesinde dersle ilgili beklentilerini, duygu, düşünce, gözlem ve izlenimlerinin yer aldığı değerlendirme adı altında değerlendirme notları oluşturmuştur. Bu notlar uygulama öncesi ve sonrası olmak üzere araştırma sürecine bağlı olarak analizinin kolay yapılabilmesi için ders gözlem notlarıyla birleştirilerek analiz edilmiştir.

3.6.4. Gözlem

Eylem araştırmalarında araştırmacının uygulama sırasında katılımlı gözlemlerde bulunması, derinlemesine verilerin elde edilmesi bakımından önemlidir. Katılımlı gözlemlerde araştırmacı bizzat uygulamanın içinde yer alması dolayısıyla yapılandırılmış gözlem yapmak uygulama açısından sorunlara sebep olabilir ve araştıran konuyla ilgili yeterli dönüt verilmesinde olumsuzluklar ortaya çıkabilir. Çünkü araştırma içerisinde yer alanlar, bu durumun yapay olduğunu sezip gerçekçi davranmayabilirler. Yapılan araştırma da hem uygulama boyutunda hem de elde edilen verilerin gerçekçi olması bakımından katılımlı gözlemin avantajlar sağlayacağı açıktır. Planlanmış araştırmalarda, yapılan çalışmaların kaydedilmesiyle elde edilen verilerin güvenilirlikleri ve geçerlilikleri bilimsel bir niteliğe bürünmesine neden olur (Judd ve diğerleri, 1991: 273–274; Akt.: Balcı, 2001). Gözlem sürecinde bazı derslerde aynı okulda çalışan bir başka öğretmenden gözlem güvenilirliği için gözlem yapması istenmiştir. Araştırmacı öğrenme-öğretme sürecinin işleyişine yönelik gözlem çizelgesi hazırlamış (Ek 3), daha sonra sürecin gözlemi için ana başlıkların oluşturulmasında yardımcı gözlem soruları yazmıştır. Bu sorulara cevap olabilecek şekilde gözlem notları tutulmuştur. İki gözlemcinin olduğu derslerde her iki gözlem raporu karşılaştırılarak analizi yapılmıştır.

3.6.5. Öğrencilerle Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Görüşme formları bireylerin verileri, görüşlerini, deneyimlerini ve duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü olması ve iletişimin en yaygın biçimi olan konuşmayı temel alması bakımından son derece önemlidir (Yıldırım ve Simsek, 2006: 127). Öğrencilere uygulanan programa yönelik görüşlerini almak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bütün öğrencilerle görüşme yapılamamıştır. Uygulama yapılan okul ikili öğretim yapan bir okul olduğu için öğrencilerle görüşme sürelerini ayarlama güçlükler yaşanmıştır. Teneffüslerin süre bakımında yetersizliği ile öğrencilerle okul bitiminde görüşülmüştür. Bu yüzden araştırmaya katılan 44 öğrenciden nicel veri sonuçlarına göre üst-orta-alt grup öğrenlerden toplam 25 tanesi ile görüşme yapılmıştır. Uygulanan program, kullanılan etkinlikler, öğrencilerin bu çalışmaya karşı olan ilgileri, programın kazanımları konusunda soruların sorulduğu öğrenci görüşmelerinde önceden belirlenen sorular gruplar halinde aynı gün içerisinde öğrencilere sorulmuş; görüşme verilerinin kaydedilmesinde öğrencilerin ve öğretmenin isteği doğrultusunda not alma yöntemi izlenmiş; daha sonra her bir görüşme notu yazılı hale getirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık olarak 4-10 dakika arasında sürmüştür.

3.6.6. Öğrenci Yansıtıcı Günlükleri (Öğrenci Gün Sonu Değerlendirmeleri)

Öğrenciler her hafta yapılan çalışmalara yönelik deneyimledikleri öğretim ve öğrenme durumları hakkında açık ve dürüst bir şekilde günlük tutmaları istenmiş, özellikle günlüklerde ne yazarlarsa yazsınlar “not” kaygısının olmayacağını, öğretmenlerinin onları değerlendirmeyeceğini, tutulan günlüklerin araştırmaya yardımcı olacağı açıklanmıştır. Yansıtıcı günlük tutmaya başlamadan önce öğrencilere nasıl günlük tutacakları konusunda açıklamalarda bulunulmuştur. Her türlü öğrenmeleri hakkında, onlardan önemli olaylar karşısında ne hissettikleri ve algıladıkları, bunlar hakkında ne düşündüklerini yazmaları istenmiştir. Sınıfta yaptıkları çalışmalardan bahsederken yapılan çalışmalardan kendi yorumlarıyla günlüklerine koyabileceklerinden bahsedilmiştir. Öğrencilerden uygulama başlamadan önceki haftalarda kendi günlüklerini tasarlamaları ve oluşturmaları istenmiştir. Oluşturulacak günlüklerin amacı hakkında bilgi verilmiştir. Bu günlüklerin amacının özel

hayatlarına yönelik bilgi toplamak olmadığı, gizlilik saygının korunacağı sadece yapılan derslerin nasıl geçtiğini, onlara neler kattığını öğrenmeye yönelik düşüncelerini almak olduğu açıklanmıştır. Yansıtma, araştırma sürecinin uygulayıcısının öğretme eyleminin altında yatan inançlarını, bilgilerini yeniden yapılandırma ve problem çözme sürecini içeren kasıtlı düşünme biçimidir (Kang, 2007, s.470; Akt: Cavkaytar, 2009: 120). Eylem araştırmasında yansıtma başlangıçta kişisel bir yargılama ya da öz değerlendirme gibi görünse de yansıtmanın tarafsızlığı veri toplamada önemli destek verilerdendir (Schoen, 2007, s.213; Akt: Cavkaytar, 2009: 120). Öğrenciler program sürecindeki on haftada gerçekleştirilen uygulamalara ilişkin günlük tutmuştur. Günlükler, araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

3.6.7. Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği

Program süresince öğrenciye çocuk haklarıyla ilgili kazandırılacak davranışlar belirlenmiştir. Bu kazanımlara ilişkin çocuk haklarına yönelik bilgiyi ve düşünceleri anlamaya yönelik kazanımlar belirlenmiş çoktan seçmeli, açık uçlu, boşluk doldurmalı bir ölçek geliştirilmiştir (Ek-4). Bu çalışma grubunda ölçek öntest-sontest olarak kullanılmak üzere hazırlanmıştır. UÇUŞ'un 2009'da hazırlanmış olduğu ölçeğin üzerinden geliştirilerek Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan ilke ve hükümler doğrultusunda sorular açık uçlu ve çoktan seçmeli olarak belirlenmiştir. Soruların hazırlanmasında çocuk haklarına yönelik Sözleşme kapsamında temel yargılar çıkarılmıştır, bu bağlamda sorular hazırlanmıştır. Bu temel yargılar aşağıdaki gibidir: “Özel Gereksinimli Çocuklar, Dernek Kurma Hakkı, Çocuğun İlgililiği ve Yetenekleri, Doğrultusunda Gelişme Hakkı, Bireysel Farklılıklar, Ayrımcılığın Engellenmesi, Çocuk Haklarına Saygı Geliştirme, Çalışan Çocuklar, Eğitim Hakkı, Görüş Bildirme- Katılım Hakkı, Çocuk Eğitiminin Niteliği- Dinlenme Hakkı, Hak Temelli Yaklaşım- Çocuğun Üstün Yararı, Şiddet, Okulda Çocuk Haklarının Uygulanması ve Yaşatılması-Şiddet Ailesi Olmayan Çocuklar, Çeşitli İhmal ve İstismara Uğramış Çocuklar,Çocuk Dostu Toplum”

Ölçme aracını geliştirmek için öncelikle, öğrenci kazanımlarını yoklayacak biçimde araştırmacı tarafından toplamda 50 test maddesi geliştirilmiştir. Çoktan seçmeli sorular için

her bir madde dört seçenek içerecek biçimde hazırlanmıştır. Öncelikle Sözleşme ilke ve hükümlerini içeren kazanımlar (Ek 5) oluşturulmuştur. Taslak olarak hazırlanan ölçeğin, söz konusu kazanımları istenilen biçimde ölçüp ölçmediği konusunda üç sınıf öğretmenin ve sınıf öğretmenliği anabilim dalından iki konu alanı uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Belirtilen görüş ve öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve test maddeleri 36'ye indirilmiştir. Ölçekte kullanılan sorunlar nihai haliyle 19 açık uçlu, 1 eşleştirme sorusu, 1 boşluk doldurmalı ve 15 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Öğrencilere ön uygulama ile çocuk haklarıyla ilgili kazanımların ne kadarına sahip oldukları belirlenmiş ve sonrasında da aynı test sontest olarak kullanılarak kazandırılan davranışlar ölçülmeye çalışılmıştır.

Ayrıca, ilgili öğretmenler ve alan uzmanlarının görüşlerine dayalı olarak her test maddesinin açık, anlaşılır ve ilgili kazanımları kapsadığı sonuçlarına varılarak testin kapsam geçerliğine sahip olduğu kanısına ulaşılarak uygulanmak üzere çoğaltılmıştır. Testin güvenilirliğini belirlemek amacıyla “paralel form yöntemi”nden yararlanılmıştır. Buna göre test, biri araştırmanın yapıldığı okulda bu okula benzer özellikte üç okulda diğeri de bir özel okulda olmak üzere toplam dört farklı okulda, 800 öğrenciye uygulanmıştır. Oluşturulan 50 test maddesi ikiye bölünerek iki eş değer form olarak nitelendirilmiştir. Öğrencilerin iki ayrı formdan almış oldukları puanlar arasındaki korelasyon hesaplanmıştır. Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılarak hesaplanan güvenilirliği 0.90 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca dayanarak, ölçme aracının hatalardan arınıklığının ve tutarlılığının yüksek olduğu söylenebilir.

3.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Geçerlik: Tek bir bakış açısına bağlı kalınmadan toplanan verilerden elde edilen bulguların geçerliğine ilişkin, olabilecek sorunları önlemek amacıyla bazı ilkelere ve özelliklere dikkat edilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda hazırlanan ölçeğin kapsam geçerliliği için sekiz alan uzmanının görüşleri alınmıştır. Ders planlarının hazırlanması aşamasında uygulanacak planlar araştırmaya başlamadan önce, öncelikle araştırmacının kendi sınıfında uygulanmış ve araştırmacı ders sonunda değerlendirme raporları yazmıştır. Değerlendirme raporları

araştırmacının danışmanın görüşleri gözönünde bulundurularak ve gerekli düzeltmeler yapılarak tekrar uzman kanısına sunulmuştur. Toplanan tüm veriler çeşitlerine göre sınıflandırılarak dosyalanmıştır. Veri toplama ve çözümleme sürecindeki kayıtlar düzenli olarak tutulmuştur. Araştırma ortamında gereksinimleri belirlemek, inanılır ve güvenilir veriler toplamak amacıyla ortamda yeterli zaman geçirilmiştir. Verilere yorum yapılmadan, ilgili veri kaynaklarından alıntılara yer verilerek özgünlük sağlanmıştır. Veriler arasındaki tutarlılık kontrol edilmiştir. Verilerden elde edilen sonuçlar birbirleriyle ve alanyazınla ilişkilendirilerek varsa farklı görüşlere ve aykırı açıklamalara da yer verilerek oluşumların bütün olarak algılanmasına çalışılmıştır.

Güvenirlilik: Veri çeşitliliği sağlanabilmesi için farklı veri kaynaklarının kullanılmıştır. Verilerin araştırma sürecinde farklı uzmanlar tarafından incelenmesi; diğeri ise araştırma sürecinin dışında olan birileri tarafından bulguların, yorumların ve sonucun verilerle desteklenip desteklenmediğinin ve bütünlüğünün değerlendirilmesi sağlanmıştır. Araştırma ortamı, araştırmada yer alan kişiler ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Bunun için araştırma ortamında uzun süre kalınmıştır. Ölçme aracı, beş okulda önceden uygulanmış ve güvenirlilik için bir alan uzmanı ile test paralel form yönteminden yararlanılmıştır. Sınıftaki ders gözlemleri araştırmacıyla birlikte toplam iki kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Diğer gözlemci aynı okulda çalışan bir başka sınıf öğretmenidir. Ancak öğretmen her ders gözlem yapamamış, random olarak belirlenen ders saatlerinde araştırmacıyla birlikte gözlem notları tutmuştur. Araştırmacı kendi yaptığı gözlemlerle ikinci gözlemin yaptığı gözlem notlarını karşılaştırarak gözlem notlarının tutarlılığına bakılmıştır. Araştırma sürecinde toplanan verilerin birbirini tamamlayacak şekilde tutarlı olarak sunulmasına çalışılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde belirlenen temalar için belli sayıda video kayıtları başka bir uzmana izletilip güvenirlilik çalışması yapılmıştır. Araştırma süreci ayrıntılı olarak betimlenmiştir.

3.8. Verileri Analizi

3.8.1. Veri İşleme ve Veri Analizi

Veri işleme ve analizi, araştırma sürecinde sözel olarak elde edilen verilerin metin haline getirilmesi basamağıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 287). Araştırma sırasında toplanan bilgilerin kullanılabilir hale getirilebilmesi için kayıt altına alınması, sınıflandırılarak düzenlenmesi gerekir. Aksi durumda karmaşık halde toplanan bilgilerin işlenmesi olanaksız hale gelir. Bu sebepten dolayı toplanan veriler Tablo-2’de açıklanan veri işleme yöntemleriyle kullanılmaya hazır hale getirilmiştir. Toplanan verilerin niteliğini arttırmak için çeşitli veri kaynaklarından veri toplanmakta ve bunlar arasında karşılaştırmalar yaparak verilerin geçerliğini ve güvenilirliğini teyit etmekte yarar vardır (Şimşek ve Yıldırım, 2006: 300). Verilerin anlamlandırılmasına odaklanır. Verilerde görülenler belirlenir ve araştırma sürecinin ana temaları ve eğilimler ortaya çıkar. Bu çalışma, araştırmanın ilerideki veri toplama ve çözümlene sürecini de etkileyebilmektedir (Johnson, 2005).

Süreç boyunca işlenen derslerde elde edilen öğretmen ve öğrenci görüşmeleri yazıya aktarılmıştır. Araştırmada yer verilen öğrenci diyaloglarında öğrenci isimleri, isim ve soyadlarının baş harfleri kodlanarak verilmiştir. Analiz ilkeleri; programın uygulanabilirliğinin, uygulama ortamının, sınıf düzeni ve değerlerinin, programın uygulanmasının öğrenenlerin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarının ve düşünme becerilerine etkilerinin analizi olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Veri İşleme ve Veri Analizi

Alt Problemler	Veri Toplama	Veri Analizi
1. Uygulanan çocuk hakları eğitimi programı öğrencilerin hak ve özgürlüklerinden yararlanma becerilerini nasıl etkilemektedir?	Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği (Ön Test-Son Test)	İçerik Analizi, Standart Sapma, Ortalama, Yüzde ve Frekans
2. Geliştirilen program çocukların haklarına yönelik farkındalık ve duyarlılık kazandırmış mıdır?	Öğrenci Görüşmeleri ve Öğrenci Günlükleri	İçerik Analizi ve Söylem Analizi
3. Geliştirilen program öğrencilere farklı bakış açıları kazandırmakta mıdır?	Öğrenci Çalışmaları ve Öğrenci Günlükleri	Döküman İncelemesi ve Söylem Analizi
4. Program uygulama sürecinde öğretim nasıl gerçekleşmektedir (uygulanmaktadır)?	Gözlem, öğrenci günlükleri, öğrenci çalışmaları	İçerik Analizi ve Döküman İncelemesi
5. Uygulama sürecinde öğrencilerin, öğretilenleri kullanma durumları nasıldır?	Öğrenci günlükleri, Gözlem, Öğrenci çalışmaları	İçerik Analizi, Döküman İncelemesi
6. Programı uygulayan öğretmenin ve programın uygulandığı öğrencilerin görüşleri nelerdir?	Görüşme, Öğrenci Günlükleri	İçerik Analizi, Söylem Analizi

3.8.2. Nicel Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada “Uygulanan çocuk hakları eğitimi programı öğrencilerin hak ve özgürlüklerinden yararlanma becerilerini nasıl etkilemektedir?” ve “Geliştirilen çocuk hakları eğitimi programının amaçları gerçekleşmiş midir?” sorularına yanıt aramak için öntest ve sontest ölçme aracı olarak “*Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeği*” uygulanmıştır. Araştırmada sorularının çözümü için elde edilen nicel verilerin çözümlemesi çözümlemelerde araştırmaya katılan öğrencilerin öntest ve sontest sonucunda aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Araştırma sorularının yanıtlanması amacıyla grup içi karşılaştırmalar yapılmıştır. Grup içi karşılaştırmalarda “t” testi (paired sample test) kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan istatistiksel çözümlemelerde anlamlılık düzeyi 0.05 kabul edilmiştir. Ölçekte yer alan açık uçlu sorular için ise temalandırmalar ve kodlamalar yapılmıştır, yüzde ve frekans verilerle açıklanmıştır. Nicel verilerin çözümlemesi ile ulaşılan bulgular “Bulgular ve Yorum” bölümünde sunulup yorumlanmıştır.

3.8.3. Nitel Verilerin Çözümlemesi

Nitel verilerin çözümlemesinde, verilerin ilişkisi ve tutarlılığına bakmak için veri toplama sürecinde ve veri toplama süreci sonunda olmak üzere iki aşamalı bir çözümleme yöntemi belirlenmiştir. Bu başlık altında ele alınan çözümleme süreci veri toplama sonrasında gerçekleştirilen nitel veri çözümleme sürecidir. Bu araştırmada da nitel verilerin çözümlemesinde, verilerin ilişkisi ve tutarlılığına bakmak için veri toplama sürecinde ve veri toplama süreci sonunda olmak üzere iki aşamalı bir çözümleme yöntemi belirlenmiştir. Bu başlık altında ele alınan çözümleme süreci veri toplama sonrasında gerçekleştirilen nitel veri çözümleme sürecidir. Nitel araştırma yöntemlerinde ulaşılan veriler işlenerek kullanılabilir hale getirilmesi karmaşık ve sistematik bir süreç gerektirir. Çünkü nitel araştırma yöntemlerinde bulguların fazlalığı, uygulamanın süreç içerisinde gerçekleştirilmesi karmaşık bir durumdur (Kuş, 2003: 78–79).

Alanyazına bakıldığında verilerin çözümlemesi konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Boyatzis (1998, s.29) Miles ve Huberman (1994, ss.10-11) veri çözümleme

sürecini bir akış şemasında verinin azaltılması (data reduction), verinin sunumu (data display) ve sonuç çıkarma ve onaylama (draw conclusion and verification) olmak üzere üç aşamada açıklamaktadırlar. İlk aşama verilerin tamamından uygun örneklerin seçilmesi ve yazılı dökümünün yapılması aşamasıdır. Bu aşamada araştırmacı hangi verileri kullanacağına, araştırma sorularına ve kuramsal çerçeveye bakarak karar verir. Çözümlemenin bu aşamasında kodlama, yazılı özet, tema oluşturma, kavram haritası gibi yöntemlerden yararlanılabilir. İkinci aşamada seçilen veriler görsel hale getirilir. Görselleştirilmede çeşitli grafiklerden, çizelgelerden ya da şekillerden yararlanılabilir. Son aşamada ise veri toplama sürecinden itibaren çözümleme için veriler karşılaştırılır, onaylanır, temalar ve ilişkileri yorumlanır (Akt: Cavkaytar, 2009: 131).

Verilerin çözümleme sürecinde tek yaklaşımdan söz etmek olanaklı değildir. Ancak her birinde verilerin kodlanması ya da temalaştırılması ve buna göre betimlenmesi önemli bir nokta olarak göze çarpmaktadır. Bu çalışmada Strauss ve Corbin'in (1990) betimsel çözümleme ve içerik çözümlemesi olarak önerdiği iki veri çözümleme türünden biri olan betimsel çözümlemeden yararlanılmıştır. Betimsel çözümleme, araştırma konusuna ilişkin alanyazında kavramsal ve kuramsal olarak yeterli açıklamanın olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Betimsel çözümlemeye göre, verilerin betimlenmesinde alanyazın değerlendirmesi çerçevesinde araştırmacı birtakım genel temalara ulaşır ve araştırma sorularıyla ilişkili öneriler ortaya koyar. Betimsel çözümleme, araştırma sorusunun ortaya koyduğu konulara göre; verilerden alınan doğrudan alıntılar ile bulgular düzenlenip yorumlanarak okuyucuya sunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2006 : 223-224). Bu amaçla ayrıntılı biçimde betimlenen veriler yorumlanır ve veriler arasındaki ilişkilerinin irdelenmesi ile sonuca ulaşılır. Araştırmada betimsel çözümlemenin kullanılmasının temel nedenlerinden biri araştırmanın kuramsal çerçevesinin belli olması ve kuramla ilişkili yöntemlerin uygulanabilirliğinin sorgulanmasıdır.

Veri çözümleme sürecini “örnek verilerin belirlenmesi”, “tematik kodlamaların geliştirilmesi” ve “belirlenen kodların geçerliğinin sağlanması” olarak üç aşamada incelemekte ve tematik kodlamaların geliştirilmesinde araştırmanın kuramsal dayanaklarından, ilgili araştırmalardan, araştırma sürecinde toplanan işlenmemiş verilerden

yararlanılabilmektedir. Verilerin çözümlene sürecinde tek yaklaşımdan söz etmek olanaklı değildir. Ancak her birinde verilerin kodlanması ya da temalaştırılması ve buna göre betimlenmesi önemli bir nokta olarak göze çarpmaktadır. Analiz aşamasında tek bir analiz yöntemiyle verilerin çözümlenmesi imkansızdır. İlk olarak çözümlene işleminde; Strauss ve Corbin'in (1990) betimsel çözümlene ve içerik çözümlenmesi olarak önerdiği iki veri çözümlene türünden biri olan betimsel çözümlenmeden yararlanılmıştır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006: 223). Betimsel çözümlene, araştırma konusuna ilişkin alanyazında kavramsal ve kuramsal olarak yeterli açıklamanın olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Betimsel çözümleneye göre, verilerin betimlenmesinde alanyazın değerlendirmesi çerçevesinde araştırmacı birtakım genel temalara ulaşır ve araştırma sorularıyla ilişkili öneriler ortaya koyar. Betimsel çözümlene, araştırma sorusunun ortaya koyduğu konulara göre; verilerden alınan doğrudan alıntılar ile bulgular düzenlenip yorumlanarak okuyucuya sunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.224). Bu amaçla ayrıntılı biçimde betimlenen veriler yorumlanır ve veriler arasındaki ilişkilerinin irdelenmesi ile sonuca ulaşılır.

Bu araştırmada kodlama yerine tema belirleme yoluna gidilmiştir. İlgili alt temaların oluşturulmasında araştırma sorularının yanı sıra çocuk haklarına ilişkin yapılan alanyazın taraması ve Çocuk Hakları Sözleşmesine bağlı olarak verilerin yazılı dökümlerinde yer alan boyutlardan ve toplanan diğer veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Belirlenen çocuk hakları kategorileri altında ÇHS doğrultusunda sınıflandırılan temalara yönelik öğrenme-öğretme süreci hazırlanmıştır. Bu araştırmada beklenen temalar alanyazına bağlı olarak geliştirilen temalardır. Ancak bununla beraber çözümlene sürecinde de bazı temalara ulaşılmış ve bunlar verilerle desteklenerek sunulmuş eklenmiştir.

3. 8. 4. İçerik Analizi

İçerik analizi birbirlerine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde yorumlamaktır. (Yıldırım ve Şimşek ; 2006: 227). Bailey içerik analizlerinin amaçlarını şöyle açıklar; “İletişim içerisindeki eğilimleri belirlemek, kaynakların bilinen özelliklerini ürettikleri mesajlarla birleştirmek, iletişimin içeriğini standartlara karşı test etmek, ikna etme tekniklerini analiz

etmek, stilizi analiz etmek, dinleyicinin bilinen özelliklerini onlar için üretilen mesajlarla ilişkilendirmek, iletişim kalıplarını betimlemektir (Bailey ,1987: 301; Akt, Balcı,2001). Nitel araştırma yöntemleriyle ulaşılan durumların sadece yüzeysel olarak ortaya konulması yeterli olmaz. Öğretme-öğrenme süreci soyut ve karmaşık bir durumdur. Bu amaçla verilerin içerisinde görünmeyen gerçeklerin ortaya çıkarılması içerik analizi yoluyla gerçekleştirilmektedir. İçerik analizleriyle süreç içerisinde yer alan ve birbirlerine benzer verileri belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirerek herkesin anlayacağı bir seviyeye getirmek amaçlanmıştır. Çalışma sırasında öğrencilerin etkinliklere yönelik yazınları ve değerlendirme sınavlarından aldıkları notlar basit nicelleştirme yoluyla verilmiştir.

Öğrenci çalışmaları, ders gözlemleri Özdemir-Uluç (2008) ve Akyüz'ün (2000) hakları eserlerinde kategorize ettiği gibi Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre dört kategoriye bölünmüştür ve temalaştırılmıştır. Bu hak temaları; yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarıdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümleri doğrultusunda hazırlanan planlar ve ölçek bulguların daha kolay analiz edilebilmesi için dört kategoride sınıflandırılmıştır. Bunlar yaşam hakları (yaşamsal haklar), gelişme hakları (gelişimsel haklar), korunma hakları ve katılım hakları olarak isimlendirilmiş, bu kategoriler içinde yer alan haklar aşağıdaki gibi listelenmiştir.

Tablo 3. Çocuk Hakları Kategorileri

Kategori 1: Yaşam Hakları		
Sözleşme Maddesi	Uygulanan Öğretim Planı Adı: (Tema)	Süre
Madde 6	Yaşama Hakkı- Temel Sağlık Hizmeti Hakkı- İyi Bir Çevre Hakkı	3 ders saati
Madde 9		
Madde 18		
Madde 24		
Madde 26		
Madde 27		
Madde 31	Boş Zamanını Değerlendirme ve Kültürel Etkinlikler Hakkı	7 ders saati

Kategori 2: Gelişme Hakları

Sözleşme Maddesi	Uygulanan Öğretim Planı Adı: (Tema)	Süre
Madde 5-7	Aile Ortamı ve Alternatif Bakım Sosyal Hizmet Hakkı	4 ders saati 2 ders saati
Madde 7-8		
Madde 8		
Madde 9-10		
Madde 20-21		
Madde 23		
Madde 28-29-42	Eğitim Hakkı ve Eğitimin Niteliği	4 ders saati
	Çocuk Haklarının Öğretilmesi- Çocuk Hakları Genel	5 ders saati
	Sorumluluk ve Hak Çocuk Haklarını Tarihçesi ve ÇHS ile ilgili Kurumlar	2 ders saati

Kategori 3: Katılım Hakları

Sözleşme Maddesi	Uygulanan Öğretim Planı Adı: (Tema)	Süre
Madde 3	Görüş bildirme ve görüşlerini ifade edebilme hakkı, Din-düşünce ve vicdan özgürlüğü	6 ders saati
Madde 12		
Madde 13		
Madde 14		
Madde 15	Dernek Kurma, Barışçıl Bir şekilde Toplanma Özgürlüğü	2 ders saati
Madde 16	Özel Hayatın Gizliliği- Kitle İletişim Araçları	4 ders saati
Madde 17		

Kategori 4: Korunma Hakları

Sözleşme Maddesi	Uygulanan Öğretim Planı Adı: (Tema)	Süre
Madde 2	Bireysel Farklılıklara Saygı- Ayrımcılığın Engellenmesi	3 ders saati
Madde 11	Hak İhlalleri	10 ders saati
Madde 19		
Madde 20		
Madde 22		
Madde 34		

Madde 35	İstismar ve İhmale Karşı Korunma	5 ders saati
Madde 36		
Madde 37		
Madde 38		
Madde 39		
Madde 40		
Madde 32	Çocukların Çalıştırılmama Hakkı	3 ders saati

3.8.5. Söylem Analizi

Öğrencilerin duygularının ve düşüncelerin ortaya konulması ve verilen bu bağlamda yorumlanmaya çalışılması söylem analizlerinin kullanılmasını zorunlu kılar. Sözen'e göre (1999; 115); "Nitel araştırmalarda söylem analizleriyle öğrencilerin kavramları kullanmadaki gelişmeleri ve değişimleri, algılamalarında ortaya çıkan farklılaşmaları anlatmak amaçlanmaktadır". Bu sebeptir ki; sosyal bilgiler alanındaki çalışmalarda söylem analizleri gün geçtikçe daha fazla kullanılmaktadır. Söylem analizleri temelde söylem üretmeye dayanır. Diğer sosyal bilgiler araştırmalarında olduğu gibi söylem analizleri de, verilere, analizlere ve sonuçlara dayanmaktadır. Araştırmalarda kullanılan materyallerle öğrencilere ait yazılı söylemlere de ulaşılmıştır. Yazılı ve sözlü söylem türleri birbirlerinden bazı farklılıklar içermektedir.

Sözen (1999) bu ayrımı şöyle ifadelendirmektedir; "Sözlü ve yazılı söylem arasındaki temel fark, yazılı söylemlerin sözlü söylemlerden daha ayrıntılı ve dilbilgisi kuralları doğrultusunda gelişmiş olmasıdır. Yazıdaki anlam dilin düzenlenişine ilgilidir. Sözlü söylemlerde yazılı söylemlerdeki gibi dilbilgisi kurallarına gerek kalmaz. Aralarındaki bir diğer fark yazılı söylemlerde anlam dilin kendisinde yoğunlaşırken, sözlü söylemlerde anlamın sözün kendisi üzerinde yoğunlaşmasıdır (Sözen, 1999; 73; Akt: Çelik ve Ekşi, 2008).

IV. BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Bu bulgular, başlıklar altında toplanarak yorumlanmış ve araştırmanın alt problemlerine yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, uygulama sürecinde elde edilen veriler yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın nitel yöntemlerle uzun bir süreç içerisinde gerçekleştirilmesinden dolayı çok fazla veri elde edilmiştir. Bu verilerin tamamının değerlendirmeye tabi tutulması olanaksızdır. Bu safhada araştırmanın sorularına ve değerlendirme esaslarına yönelik olarak titiz bir ayıklama yapılarak çalışmalar değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

4.1. Katılım Haklarına İlişkin Bulgular

Bu kategoride bulunan eğitim durumları görüş bildirme ve görüşlerini ifade edebilme hakkı, din-düşünce ve vicdan özgürlüğü, dernek kurma, barışçıl bir şekilde toplanma özgürlüğü, özel hayatın gizliliği- kitle iletişim araçları temalarından oluşmaktadır. Bu temalara yönelik eğitim durumları 3., 4. ve 8. haftada yürütülmüştür. Uygulamalar toplam 11 ders saatini içermektedir.

4.1.1. Görüş Bildirme, Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı, Düşünce-Din Özgürlüğüne İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Altı ders saatini içeren bu eğitim süreci öncesi ölçek uygulaması sonucu öğrencilerin en çok üzerinde durduğu konu olarak çocukların kendileri ilgilendiren konularda görüşlerini söyleyebilmesi olarak saptamıştır. Çocukların en çok ihlal edilen hak olarak görüş bildirme hakkı ve düşünce özgürlüğünü yeterince kullanamama izerine yeterince bulguların olacağına dair tahminlerde bulunmuştur. Çocukların bu konuda verecekleri en büyük örnek olarak da ilköğretimde değişen eğitim sistemini üzerinde duracaklarına ilişkin notlar almıştır. Bu bölüm ÇHS'nin madde 3., madde 12., madde 13., madde 14. içeren görüşleri bildirme, ifade etme ve ifade özgürlüğüne ilişkin dersler 3. ve 4. haftalar arasında gerçekleştirilmiştir.

Uygulama öğretmeni sınıfa getirdiği bir kumaş parçasıyla öğrencilerden ona kumaş dışında farklı anlamlar yüklenmesi istemiştir. Öğrencilere ilk verdiği yönergeden sonra çalışma öğrencilerin tarafından yeterince anlaşılamadığı için başlatamamış, kendisi bir

örnek vererek çalışmayı başlatmış ve etkinliğe dahil olmuştur. Öğrencilerin zihinlerinde ona başka bir nesne olarak isimlendirip, arkadaşlarına o nesnenin öyküsünü anlatması istenmesi öğrenciler tarafından ikinci kere oynandığında öğrencilerin ilgisi uyandırmıştır. Çünkü UÖ oyunun değerlendirmesi için öğrencilere sorduğu soruların cevaplarını ikinci kerede alabilmiştir. UÖ ve öğrencilerden MK arasındaki diyalog şu şekildedir:

UÖ: Bu oyunu niye oynadık sence, ne özelliği var? Niçin böyle bir oyun oynamış olabiliriz?

MK: Kafadan attık her şeyi, yani uydurdurk. Aklımıza gelen her şeyi söyledik.

UÖ: Bu konuda özgür müydün?

MK: Evet özgürdüm hatta çok fazla özgürlük vardı. Kafadan atmak çok zor bir şey, zorlandım.

Fakat bu konuda özgürdüm. Aslında her şeyin bir sınırı var...

UÖ: Elbette düşüncelerini söylerken de bir sınır oluyor. Ama görüşlerini, aklından geçenleri söyleyebildin. Bu çok güzel.

Öğretmen aşağıdaki soruları yansıya koymuş, ancak buna bağlı kalmadan öğrencilere sormaya devam etmiştir. Sırayla aşamalı olarak sormaya başladığında aynı öğrencilere birden fazla söz hakkı verdiği için sınıfta gürültü olmaya başlamış, daha sonra öğretmen bozulan sınıf düzenini sağlayabilmek için tekrar soruları ikinci kere sormuştur. Öğrenciler ve UÖ arasındaki soru-cevap kısmı şu şekilde işlemiştir:

UÖ: "Sabah okula gelirken kıyafetlerinize kim karar veriyor? Ne giyeceğinize kendiniz mi karar veriyorsunuz ya da anneniz-babanız mı? Ya da birlikte mi seçiyorsunuz?"

MK: Her zaman kendi başıma seçiyorum. Sonuçta benim kıyafetlerim....

RC: Her zaman değil hava yağmurlu ve soğuk ise annem mutlaka atkı, bere almam konusunda ısrar eder. Belli durumlarda ailemin sözünü dinlerim.

DP: Havalar soğuk ise ailemiz zorla bize kazak giydiren ben istemesemde yapmak zorunda kalırım.

UÖ: Bu çok normal senin hasta olmaman için yapılan bir şey...Kendi başına karar alabildiğiniz konular var mı? Ailenizde hangi konulara katılım gösteriyorsunuz, hangi konularda görüşünüz alınıyor?"

VM: Tatile gideceğimiz zaman görüşüm alınır.

YK: Evi boyatırken

CN: Benimle ilgili olan tüm kararlarda

UÖ: Ailenizde kararların alınış şekline memnun musunuz? Ailede katılmadığınız kararlar var mı? NY senin görüşün nedir?

NY: Genel olarak memnunum ama benim katılmadığım kararlar var. Mesela babam bankadan kredi çekerken bana sormaz. Aslında sorabilir fakat benim henüz bu işlerden anlamayacağımı düşünür.

UÖ: Karar vermede daha fazla rol oynayabilmek için yapabileceğiniz şeyler neler olabilir?

NY: Daha çok iletişim kurmak gerekir. Bir çocuk olarak görüşlerim olduğunu aileme söylemem gerekir.

UÖ: Karar verirken anne babanızdan yardım almak istediğiniz durumlar, yol göstericiliğe ihtiyaç duyduğunuz olaylar var mı?

Öğrencilere mini kâğıtlar dağıtmış, bir tablo oluşturup kâğıda çizimleri istenmiş, kâğıda isimlerini yazmadan öğrencilerden kendilerine göre bu tabloyu doldurmuşlardır. Öğretmen tarafından öğrenci cevapları toplandıktan sonra cevaplar tahtaya listelenmiştir. Yazılan maddenin niçin yazılmış olabileceği, gerekçesi öğrencilere rastgele sorulmuştur. Öğrenci cevapları doğrultusunda çıkan sonuçlar aşağıdaki Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Ailede Görüşlerin Alındığı ve Alınmadığı Durumlar

Ailede görüşümün alındığı olay ya da durumlar	Ailede görüşümün alınmadığı olay ya da durumlar
Tatile giderken 5	Banka Kredisi 1
Odamın rengi 1	Ev-araba alma, satma 3
Benimle ilgili tüm konular 18	Odamın seçimi 1
Okul seçimi 2	Kurs seçimi 2
	Oyun oynama saatleri 4

UÖ öğrencilerle senaryo paylaşmış, öğrenciler için kalıcı olması adına tahtaya senaryoyu yazmıştır. Öğrencileri kendi belirlediği gruplara dağıtmış, genelde bu program için kullanılan gruplandırma yöntemine gitmemiştir. Bu yüzden öğrenciler arasında karışıklık olmuştur. Bir öğrenci “*Öğretmenim ama burada bizim görüşümüzü almadınız ...*” ifadesi üzerine UÖ’nün cevabı “*Bu sizin iyiliğiniz için, bakın zamanımız gidiyor. Bence bir an önce çalışmaya başlamalıyız.*” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu aşamada öğretmen öğrencilere karşı önceki haftalara göre tutarsız davranış göstermiştir. Canlandırma için kullanılan senaryo aşağıdaki gibidir:

“Pınar’ın anne-babası boşanıyor. Anne-babası Pınar’ın kimle kalacağı konusunda bir karara varamadı. Hâkim bu konuda ne yapmalı? Ayrıldıktan sonra uzakta olacağı tarafla nasıl görüşüleceğine kim karar vermeli? ”

Birinci Grup: Mahkeme Salonu

İkinci Grup: Ev-aile yaşamı

Üçüncü Grup: Pınar’ın iç sesi (İç dünyası)

Dördüncü Grup: Pınar’ın bu olaydan sonra gördüğü rüya

Üçüncü grup iç ses kavramını anlayamamıştır. Bu yüzden öğretmen gruba gidip iç ses üzerine açıklama yapmıştır. Öğrenciler Pınar’ın hayatını içeren tüm çalışmalarda çocuğun fikirlerini söyleme kavramı üzerinde durmuş dersin kazanımlarına bakıldığında öğrencilerin ifade ettiği düşüncelerle kazanımların paralellik ifade ettiği görülmektedir. “Katılımda İyi Örnekler” çalışmasında gazete haberleri öğrencilere incelettirilip, gazete haberleri yorumlatılmıştır. Çocukların katılım hakkıyla ilgili iki iyi örnek öğrencilerle paylaşılmış, haberlerle ilgili AD, NY, SM, AC’nin cevapları aşağıdaki gibi olmuştur.

Birinci Haber

Görüşlerini kendinde saklamıyor ve onltip mutlu oluyor

Bünye Sağıç, Çocuk meclisinde başkanlık ve Dışişleri'ni müdürü
açıklı yapıtı alını şunu görüşlerini daha önce
açıklıyor
ve suanda
belediye Sekreteri

Gocun görüşünün alınması. Babasının önem vermesi
-sizin görüşünü almazsam ne anlamı var demisin. Bunda bide Gocun
ilgili olan konuları soruyordum.

Gocuklar için park ve bazı eğlence yerleri kurulmalı.
ülkemizdeki sorunlar
Ağaçlandırmaya gelecek - Gençler için sosyal faaliyetler - Game kermişi
Gocuklar için spor salonları - Park ve bahçelerin yenilenmesi - Bilgisayar kullanma
yerleri Gocuklar için kurulmalı.

Bu gerçek sadece aile için deki görüşleri alıyor. Çok da bizi soruluyor
Ama aile dışında da görüşme yapılmalı

Bünye'ya yapılan her görüşe papılmalı. Sadece tek bir ge-
rüğe değil ya da gerçek meselesine üye olacak değil. Her belediye de olmak bu

Bizim ilgilendiren konuları açıklanarak diğtice beşerliliğimizin kolonus olur

Bünyedeki bir kızın görüşleri alınıyor. Bünyede okulu.

Görüşlerine sahip çıkıp görüşlerini ailesine eşecek ortasında
fikrini almak. Beklerini belirtirerek ... ve kullanılarak

19 yaşında ki Bünye' kedisine danışman olarak toplan ederek
görüşlerine başvurumaktadır. Bu şekilde katılım gösteriyor.

Bizimde görüşlerimizin alınması. Bizim görüşlerimize ilgi duyulması
Bize sormasalar bile biz kendi görüşlerimizi söyleyelimiz

Bir kız çocuğun neler yaptığı ve bu çocuğun yarattığı etkiler. Başra Saygı Çocuk Meclisi Başkanı. Bu yüzden görüşü alınır.

Kız bu konuda çok şanslı. Bazı babalar kızın babası gibi değil. Bazı babalar çocuklarını fikri almıyor.

Başra Saygı çok baklı. Onun düşünceleri benim düşünceleri gibi.

Her çocuğun hakını aldığı bu hakları özgürce sorulacağını bu haklarla ilgili özgür yaşamaya olduğunu.

Herkesin istediğini söyleme ve okulun hakkında bir şey istemeye okulunu hayal etme hakkını sahiptir.

Öğrencinin verilen bilgileri yorumlayabilme becerisinin gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bir kısmı verilen bilgileri bu aşamada yorumlayamamışlar ve sonuç çıkaramamışlardır. UÖ uygulama esnasında bu çalışmada daha çok öğrencilerin sözel ifadelerini almış, başka bir çalışmaya geçmeden önce tamamlamalarını istediği için öğrenciler kısa ve öz olarak açıklamalarda bulunmuştur. Öğrencilere Gazeteci- Yazar Tayfun Talipoğlu'nun çocuk meclisi çalışmasını içeren bir öğrenci çalışma kağıdı öğrencilere yaptırılmıştır. Çocuklar çalışma kağıdında bulunan soruları uygulama öğretmeni ve arkadaşlarıyla paylaşarak cevaplandırmıştır. Öğrencilere bir çocuk meclisine üye olsalardı ne yapacaklarına ve hangi konuları tartışacaklarına dair bir durum değerlendirmesi amacıyla çeşitli sorular sorulmuştur. Bu konuyla ilgili öğrenci ürünlerinden örnekler aşağıdaki gibi verilmiştir.

Aşağıda gazeteci-yazar Tayfun Talipoğlu'nun çocuklarla birlikte yapmış olduğu bir çalışma bulunmaktadır. Fotoğraflara baktığınızda, buradaki çocuklar sizce neler yapıyor olabilir? Hangi amaç için bu kadar çocuk bir araya gelmiş olabilir?

kendilerini ifade etmek için bir araya gelmiş olabilirler.

Çocuk haklarını korumak için olabilir.

Çocuk haklarını savunmak için
 Çocuklara Demokrasi için
 Düşüncelerini Söylmek için

Bir çocuk meclisine seçildiniz. Seçildiğiniz ilk gün nasıl bir konuşma yaptınız?

Öncelikle kendimi tanıttım ve daha sonrada yapısak düzeyimi
 projelerimi tanıttım.

Kendimi tanıttır dim. Sonrada çocuklara
 yeterli ilgi gösterilmediği ile ilgili konuşma
 yaptım---

Çocuk Meclisine Slogan

Meclisimizi kurduk Kolpleri doldurduk.

Dünya çocuk domed
 İnsan çocuk domed

Mecliste toplanalım
 Haklarımızı koruyalım

Büyükler bilgi unutmasın
 Haklarımızı çöpe atmasın

Bilgi heri büyütür
 Biz ülkeyi büyütürüz

Berim yapacağım slogan! Çocukların banyoya
 varlığı öneme göre olabilir. kongreden bir faydalanırsak Hepimiz
 örneği gibi slogan olabilir (20)

Çocuk ru = dünya konanlık bir yarı

Çocuk her yerde "Çocuklar, hak konusunda haklıdır" / Türk eli
 Türkiye / Umutlarını ve vesp / konusunun bitmesi
 gitmesi / Türkiye'ye karşı bitmes

Çocuklar kendilerini doğrudan etkileyen konularda görüşlerini özgürce ifade etme hakkına sahip olup olmadıkları ve çocukların görüşlerine gereken önemin gösterilip gösterilmediği sorulduğunda öğrencilerin birçoğu bu haka hepsinin sahip olduğunu ancak kullanma düzeyleri ve kullanım alanları bakımından çocukların eşit olmadıklarını ifade etmişlerdir. Çocukların katılımlarının artması için çocukların hak idda etmelerinin en önemli yolu olarak çocuk meclislerinin kullanıma yönelik vurgulamalarda bulunmuşlardır. Öğrencilerden bazılarının cevaplarından alıntılar aşağıdaki gibidir:

Evet Sahipler. Çünkü herkes sahiptir çocukların hakkıdır

hem Hayır hem Evet Bazı aile durumlarına çocukların görüşlerini almayacaklar her konuyu almıyorlar. Ve bu bütün çocukları üzüyor

Sahipler çünkü = çocukların kendileri özgürce ifade etme hakkı vardır

Göstermiyorlar = çocukların istediklerini yapmıyorlar, çocuklara ilgi göstermiyorlar

So. Sahipler Fakat bu hakların yeterince kullanılmıyor. Bu ültemizin sosyalleşmeye yeterince yaklaşmıyor gösteriyor

Gösteriliyor. Yani bir çocukların fikirlerini yeterince almayacak. Bazen yapılıyor fakat yeterli gelmiyor. Çok sık yapıyor fakat fazla olması gerekiyor

Evet sahipler her birinin bir hakkı vardır. Bazı aileler bu haklara işin vermiyor. Bu bencillik diyece.

Bence hayır dediğim gibi çocuğa aile çocuklarının hakkını ve sağlık durumunu korumuyorlar ve okul gitmiyorlar.

Evet sahipler çünkü bu haklar çocuk haklarıdır ve önemli bir konudur.

Hayır gösterilmiyor. Bazı haklar kullanılmıyor. Çare bulunması gerektiği düşünülüyor.

Öğrenciler Çocukların katılımlarının artması için çocukların hak idda etmelerinin en önemli yolu olarak çocuk meclislerinin kullanıma yönelik vurgulamalarda bulunmuşlardır. Öğrencilerden bazılarının düşünceleri şu şekildedir:

Kendilerini ilgilendiren konularda oy hakkına başlamak.

Özgürce fikirlerini söylemeler.

Özgüvenin olması. Çünkü çocuklar kendine güvenmiyor.

Söz hakkı olup görüşlerini Mecliste konuşmaları. Millet vekilleri onlara yardım etmeli. Her ilçeden 500 çocuk meclise gönderilmeli.

Bir çocuk meclisine seçildiniz. Seçildiğiniz ilk gün nasıl bir konuşma yapardınız?

Benimi tanıtırđm. O üyelerle yapacağđm etkinlikleri söyledim. Diğince eğitimliküümünüü yeterince kullanabilmek için ne çalışacağımı ve bunu nasıl birlikte başaracağımı söyledim.

Çocuk meclisinde hangi çalışma grubunda yer aldınız? Niçin?

Eğitim ve sağlık hakkında çalıştım çünkü büyüğünce çocuk doktoru olmak ve öğretmen olmak istediim.

Sağlık alanında: benim aklımda iki dayım olmalı ama o zamanlarda onlar ilacı doktor almadığından hastaları kaybetmiş ve bu zamanda atası olan çocuklar hastale geçiş ve ölmektedirler.

Eğitim-Sağlık konularını seçmezdim. Çocukların önemsedığı en önemli konu olan bakımlarına konusunda ama bütün çalışmalarıda yer almak istediim.

El sanatları, çünkü çok seviyorum. Çocuklarda öğrenen çocukların beslenmelerini denetlerdim çünkü çocukları iyi beslenmezse hastalanır.

Çocuklara yeterli ilgi gösterilmeyenlere karşı yer almak isterdim. Ne için? Bu çocuklara yardım etmek istediğimden--

Teknolojinin tam kullanılmasıyla ilgili-

Çocuk meclisine hangi sorunu taşımak isterdiniz? Bu sorunun çözümü için ne önerirdiniz?

Düşünce özgürlüğü konusunu tasarladım. Bu zaman : ağızla değil
zaman bütün sorunları ağızla değil biliyorum.

4+4+4+4 beşer suya gâsımı var. Ama beşer 4+4+4+4 ol
mamalı.

4+4+4 projesini çocuklarda oy kullanmasını
ve kesin çocukların bu projeye istemeyeceklerinden
eminim. Bütün bir şey olmadı.

Bu çalışmada çocuk meclisinin kullanım amacı çocuklar için önemi doğru anlaşılmış, görüşleri ifade etme hakkıyla ilgili bilgileri hem doğru olarak oluşturmuş, ifade etmiş hem de olayların nedenlerini açıklarken çok daha geniş bir açıdan yaklaşarak etkilediğinden söz etmişlerdir. Çocuk meclisleri öğrenciler tarafından çok önemli bulunmuş, çocuk haklarının yaşatılması için en önemli araç olarak görülmüştür. Çocuk meclisinin işlevine yönelik öğrencilerin derse yönelik söylemlerine bir örnek aşağıdaki gibidir:

UÖ: Çocuk meclislerine yönelik bir çalışma örneğini inceledik soruları cevapladık. Meclis en çok hangi hakkı yerine getiriyormuş?

MN: Düşünce özgürlüğü, fikirlerimizi söyleyebilme...

UÖ: En çok hangi konuda görüş bildirmek isterseniz bu ne olur?

MN: 4+4+4 eğitim sistemi olur öğretmenim. Herkes çok konuşuyor, kimse çocuklara siz istiyor musunuz ya da hazır mısınız demiyor.

UÖ: Çocuk meclisleri bu aşamada size nasıl yardımcı olabilir?

DM: Referandum yapılabilir, çocuklar evet ya da hayır diyerek oy kullanabilir. Hem böylece oy kullanma hakkımız da olur.

UÖ: Çocuk meclisinden çıkan sonuçları da büyüklerin olduğu meclisle paylaşabilir mesela. Çok güzel bir fikir bu Aferin sana.

Ders içi diyalogları incelendiğinde ders içerisinde yapılan drama etkinliğinin etkili öğrenmeye sebep olduğu söylenebilir. Çünkü öğrencilerin ders içerisinde farklı aktivitelerin yapılmasından çok hoşnut oldukları ders gözlemlerinden ve öğrenci çalışmalarından anlaşılmaktadır. Düşünce özgürlüğü öğrencilerin en çok ilgisini çeken derslerden olmuş, dersi seven öğrencinin derse karşı olumlu tutum geliştirmesi ve bilişsel olarak daha başarılı sağlamaktadır. Din-Düşünce-Vicdan Özgürlüğüne yönelik bir başka derste ise öğrencilere farklı ibadet yerlerinin resimleri öğrencilere gösterildiğinde hangi hakla ilgili konuşulacağı öğrencilerden tarafından çok çabuk tahmin edilmiştir. Öğretmen daha önceki derslerine ait bir konuda ilişkilendirme yapmıştır.

UÖ: *Düşünce ve inançlarımızı ifade etmemize birtakım sınırlar getirilmeli midir?*

YK: *Sınır olmaz. İnsanlar özgürdür.*

UÖ: *Peki din inancında özgür olmakla ilgili biz daha önce konuşmuşturç Bu hangi konuydu. Hani birinci dönemde üzerinde durmuşturk...*

YK: *Atatürk İlkelerinde Laiklikle benzer...*

UÖ: *Evet insanların bu konuda özgür olduklarından bahsetmiştim. Düşünce özgürlüğü aslında sürekli karşımıza çıkacak bir hak. İnsan haklarında da bulunan bir hak. En temel olanlardan...Peki din özgürlüğü, düşünce özgürlüğü ve vicdan özgürlüğü niçin önemlidir?*

Öğrenciler bu soruya ilişkin tam olarak cevap verememişler, uygulama öğretmeni de soru üzerinde durmamıştır. UÖ bir sonraki etkinlik olan grup çalışması için 3'lü gruplar oluşturmuştur. Üçlü grubun içinde tartışmayı yönlendirecek dinleyici, konuşmacı ve gözlemci belirlenip, tartışmanın yapılabilmesi için 5 dakika süre verilmiş öğrenciler bu süreyi etkili kullanamamıştır. Gözlemcinin rolüyle tam olarak yönerge açıklanamadığı için öğretmen zaman kaybının olmaması adına bu çalışmaya yönelik değerlendirme sorularını yapamamıştır. Bu yüzden çalışma amacına hizmet edememiştir. Oy kullanmayla ilgili öğrencilere sorulan sorularla ilgili sınıf içi dialoglara ilişkin öğretmen ve öğrencilerin söylem analizleri aşağıdaki gibidir:

UÖ: *Okulumuzdaki bir kısım öğrenciler, öğrencilerin serbest kıyafetle gelmeleri ve okul üniformalarının artık kaldırılması gerektiğini düşünüyor. Diğerleri ise böyle bir iznin çocukların arasında çok farklılıklar ortaya çıkaracağını, çocukların giyimi açısından adaletsizlikler yaratacağını gerekçesiyle karşı çıkıyor. Okul yönetimine ve öğretmenlere bu konu sorulduğunda öğrencilerin kendilerinin bir karar verebileceklerini söylüyor. Demokratik bir yolla bu konu nasıl çözümlenebilir?*

Öğrenciler: *Oy kullanma...*

UÖ: *Oylama nasıl olacak? Gizli mi? Oylamayı yaparken nelere dikkat edilecek?)*

RC: *Kesinlikle gizli zaten o yüzden demokratik. Herkes kendi fikrini özgürce söylesin diye...*

UÖ: *Kimler oy kullanır?*

YK: *Türkiye için sadece büyükler...*

UÖ: *Peki çocuklar?*

AD: *Onlar sadece okulda kullanılabiliyor o da ciddi değil.*

UÖ: *Söz ya da oy hakkınız olduğu durumlara örnekler verebilir misiniz?*

DA: *Aile içinde söz hakkına sahibiz. Okulda, sınıfta öğretmeniiz görüşlerimize değer verir.*

UÖ: *Yalnızca yetişkinlerin alabilecekleri kararlar var mıdır? Ülkemizde oy verebilmek için kaç yaşında olması gerekir?*

DA: *Çocukların da görüşleri ve oy hakları olmalı. Bence 10 yaşından sonra her çocuk oy kullanabilir. Çünkü bu yaştan sonra herkes çok rahat karar verebiliyor.*

UÖ: *Arkadaşınıza katılıyor musunuz?*

YK: *Evet öğretmenim. Biz düşünebiliyoruz. Belki büyükler kadar bir şeyleri iyi yapamayabiliriz. Ama çocukların da düşünceleri oy kullanmayla alınabilir. İsterlerse büyüklerle bir değerlendirilmeyebilir. Ama çocuklar oy kullanmalı.*

Bülent Ortaçgil & Fikret Kızılok- "Anlatabilsek" şarkısının öğrencilere dinletilmiştir. Öğrenciler şarkıyı beğendikleri için şarkı tekrar dinletilmiş hemen akabinde hep birlikte söylenmiştir. Şarkının vermek istediği mesajı öğrenciler tarafından kolayca bulunmuştur. Çocukların oy kullanmasına ilişkin münazarada öğretmen bazı açıklamalarda bulunmuştur.

Münazara örneklerinden bahsetmiştir. Münazara çalışması sınıf için ilk defa uygulanacak bir çalışma olacağı için öğretmen aşamalı olarak açıklamalarda bulunmuştur.

1. Grup: “Çocuklar oy kullanmalıdır.”
2. Grup: “Çocuklar oy kullanmamalıdır.”

Bir sonraki dersin sorumluluğu olarak dönüşümlü olarak herkes grupta yer alacağı için hangi görüşte yer aldılarsa o konuya yönelik araştırma yapıları istenmiş, karşıt fikri çürütmeye yönelik fikirler hazırlamaları, kanıtlar bulmaları konusunda yönlendirilmiştir. Bir jüri grubu oluşturulup, jüri grubuna arkadaşlarını değerlendirmek için aşağıdaki değerlendirme ölçeği verilmiştir. Bir grup öğrenci ise dinleyici olarak yer almış, dinleyici grup ise münazarayı yapacak gruplara sormak için çeşitli sorular hazırlamıştır.

Jüri karar verirken dinleyici olan grubun zaman zaman fikrini almıştır. Öğrenciler bir sonraki derse konuyla ilgili hazırlık yaparak gelmiştir. Dönüşümlü olarak yapılan iki münazara sonucunda çocukların oy kullanması ekibi birinci turun kazanını olmuştur. İkinci turda ise her iki grubun puanları eşit çıktığı için her iki grubun başarılı kabul edilmiştir. Öğrenciler münazara hazırlığında konuyla ilgili yapılan araştırmaları araştırmış, uzman görüşlerine yer vermiştir. Konuyla ilgili sunum, kendi hazırladıkları drama çalışmasını cd’ye alıp tüm sınıfa izletmişlerdir.

Öğrencilerin böyle bir sonuca ulaşmaları yapılan çalışmaların olumlu bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca konuyla ilgili kazanımların oluşturulduğunun da göstergesi sayılabilir.

Münazara Değerlendirme Formu

DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	ADI SOYADI										
1- Zayıf 2- Kabul Edilebilir 3- Orta 4- İyi 5- Çok İyi											
GOZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI	NO										
I. PERFORMANS HAZIRLAMA SÜRECİ											
Münazara amacını belirleme	51	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Uygun çalışma planı yapma	52	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Grup içinde görev dağılımı yapma	53	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
İhtiyaçları belirleme	54	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Farklı kaynaklardan bilgi toplama, bilgilerin doğruluğu	55	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Toplanan bilgilerin analiz edilmesi	56	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Eldedilen bilgilerden çıkarımda bulunma	57	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Toplanan bilgileri düzenleme	58	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Farklı düşünme becerilerini kullanarak konuya farklı açılardan bakma	59	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Yaratıcılık yeteneğini kullanma	60	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Türkçeyi doğru ve düzgün konuşma	61	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Görüşünü savunurken grup arkadaşlarına ve karşı grubun üyelerine saygılı olma	62	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma	63	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme	64	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunuda akıcı bir dil ve beden dilini kullanma	65	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunum sırasında süreyi etkili kullanma	66	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Verilen sürede sunuyu yapma, Sorulara cevap verebilme	67	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunum sırasında öz güvene sahip olma	68	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
TOPLAM		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ GENEL TOPLAMI		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	ADI SOYADI										
1- Zayıf 2- Kabul Edilebilir 3- Orta 4- İyi 5- Çok İyi											
GOZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI	NO										
I. PERFORMANS HAZIRLAMA SÜRECİ											
Münazara amacını belirleme	51	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Uygun çalışma planı yapma	52	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Grup içinde görev dağılımı yapma	53	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
İhtiyaçları belirleme	54	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Farklı kaynaklardan bilgi toplama, bilgilerin doğruluğu	55	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Toplanan bilgilerin analiz edilmesi	56	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Eldedilen bilgilerden çıkarımda bulunma	57	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Toplanan bilgileri düzenleme	58	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Farklı düşünme becerilerini kullanarak konuya farklı açılardan bakma	59	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Yaratıcılık yeteneğini kullanma	60	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Türkçeyi doğru ve düzgün konuşma	61	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Görüşünü savunurken grup arkadaşlarına ve karşı grubun üyelerine saygılı olma	62	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma	63	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme	64	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunuda akıcı bir dil ve beden dilini kullanma	65	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunum sırasında süreyi etkili kullanma	66	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Verilen sürede sunuyu yapma, Sorulara cevap verebilme	67	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Sunum sırasında öz güvene sahip olma	68	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
TOPLAM		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ GENEL TOPLAMI		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Alayna Dostan = 84 İrem İnaltın = 77 Efehan Akkoc = 78 Genel = 729	}	ELF Zeynep Ünal = 85 Serkan Setkaya = 72 Büşra Akbaş = 86 Genel = 243	}	Alayna Dost = 85 İrem İnaltın = 77 Efehan Akkoc = 77 Toplam	}	ELF Zeynep Ünal = 88 Serkan Setkaya = 75 Büşra Akbaş = 82 Toplam	}	Toplam
---	---	--	---	--	---	---	---	--------

Öğrencilerin günlüklerine bu bölümle ilgili sadece ÇHS maddesini yazdıkları ve bununla ilgili resimler yapıştırıldığı görülmüştür. Münazara çalışmasından çok keyif aldıklarını, kendilerini ilgilendiren konularda çocukların görüşlerini belirtmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Günlüklerden birkaç örnek aşağıdaki gibidir.

Madde 12
 Siz ilgilendiren konularda görüşlerinizi ve düşüncelerinizi özgürce dile getirmen de sizin hakkınızdan biridir. Örneğin okulda mahkemede herhangi resmi bir makam karşısında söylemek istediklerinizi söyleyebilir, eleştirmek istediğinizi bir şeyi eleştirebilirsiniz ya da talep ettiğinizi bir şeyi dile getirebilirsiniz. Bütünlük bunu sizin için kolaylaştırmak sorumluluğuna ve zorunluluğuna sahiptir. Çünkü sözleşme böyle yazıyor.

Ben düşüncelerimi söyleyebilirim

Madde 13-14
 Düşüncelerinizi özgürce açıklama hakkına sahipsiniz. Bu hakkınızı kullanarak kullanabilirsiniz. Kızıya yazabilirsiniz, şarkı başında söyleyebilirsiniz, resim yapabilirsiniz. Cennete nasıl giderseniz böyle dile getirebilirsiniz.

19. sayfa

Madde 12
 ilgilendiren konularda görüşlerinizi ve düşüncelerinizi özgürce dile getirmen de sizin hakkınızdan biridir. Örneğin; okulda, mahkemede, herhangi resmi bir makam karşısında söylemek istediklerinizi söyleyebilir, eleştirmek istediğin bir şeyi eleştirebilirsin ya da talep ettiğiniz bir şeyi dile getirebilirsiniz. Bütünlük bunu sizin için kolaylaştırmak sorumluluğuna ve zorunluluğuna sahiptir. Çünkü Sözleşme'de böyle yazıyor.

Bugün öğle yemeğiminizi tartışmaya gittik. Okulda mahkemede madde 12, 13 ve 14'ü okuma sınıfı istedi. Bidele'de ne okudum? Sandu...
 Görüşüm => madde 12'yi anlamaya çalıştım güzel bir konuşma.

Dersin kazanımlarına bakıldığında öğrencinin ifade ettiği düşüncelerle kazanımların paralellik ifade ettiği görülmektedir. Sınıf içi disiplin zaman zaman bozulmuş, sınıf içi iletişim de sorunlar yaşanmış olsa da sınıf yönetimi açısından öğrenmeyi etkileyici olumsuz olaylar yaşanmamıştır. Düşünce özgürlüğü kavramı öğrencilerin üzerinde durduğu bir hak olarak ders sürecinde yer almıştır. Yedi öğrenci süreç içinde uygulama öğretmeni ile geçen

dialoglarda ve yapılan çalışmalarda yaşam hakkından sonra en önemli ikinci hak olarak görüşlerini bildirme hakkı ve ifade edebilme hakkının önemli olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen görüş bildirme hakkıyla ilgili işlediği derslerde zamanı etkili kullanmamıştır. Öğrencilerin grup çalışmalarında organize olmakta güçlük çekmesi bunda en temel sebep olarak gösterilebilir. Bununla beraber öğrencilere geri bildirim sağlama ve çıkarımda bulunmayla ilgili de zaman zaman aksaklıklar yaşanmıştır. Öğrencilerin dikkati ve ilgisi ise işlenen tüm dersler boyunca taze kalmış, derse karşı olumlu tutumlarını sürdürmüşlerdir. Öğretmenin sınıf içindeki ders işleyiş durumuna yönelik kontrol listesi aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. Görüş Bildirme, Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı, Düşünce-Din Özgürlüğü Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması			✓
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması			✓
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			✓
Zamanı etkili kullanma	✓		
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			✓
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme			✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama			✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma		✓	
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme			✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma		✓	
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme			✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle paylaşma		✓	
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma			✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme			✓
Değerlendirme			
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme			✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme			✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Açık uçlu sorulardan 1., 4., 7., 9., 13 ve boşluk doldurmalı sorulardan 10. Soru görüş bildirme hakkıyla ilgili sorulardır.

“10 yaşındaki Esra : “Öğretmenim bize sene başında bir mektup kutusu yaptı. Öğretmenimiz bize bir sorumuz, bir dileğimiz, bir şikâyetimiz olursa bir kâğıda yazıp bu kutuya atmamızı söylemişti. Bu kutuya atılan kâğıtları her cuma okuyacağına dair de söz vermişti. Oysa ona bir aydır aynı şeyleri yazıyorum. Neden hala hiçbir şey yapmadı? Öğretmenimiz bizim görüşlerimizi dikkate almıyor. Sınıfa alınacak öykü kitaplarından tutun, 23 Nisan’da oynayacağımız oyunlara, sınıf kurallarının belirlenmesine kadar her şeye kendisi karar veriyor. Okul meclislerinde de aynı durum var. Okul kıyafetlerini neden biz seçmiyoruz? Niçin okul müdürü bize hiçbir şey sormuyor?” Buradaki sorun nedir? Nasıl çözülebilir?”

Tablo 5 a. Görüş Bildirme, Görüşlerini İfade Edebilme Hakkı, Düşünce-Din Özgürlüğüne İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Fikirlerini özgürce söyleyememe	9	
Öğretmenin ilgisizliği	5	1
Öğretmenin yeterince zamanının olmamasında ötürü ilgilenmemesi	1	4
Çözüm yolu olarak başka yolların denenmesi	1	8
Çocukların görüşlerinin dikkate alınmaması	8	28
İlgisiz Cevap	10	2
Cevap Yok	10	1
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruyla ilgisiz cevaplar vermiş ya da boş bırakmışlardır. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Çocukların görüşlerinin dikkate alınmaması” ve “Çözüm yolu olarak başka yolların denenmesi ” şeklinde değişiklik göstermiştir. Uygulama sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların önceki cevapları tekrarlanmakla birlikte, cevaplarına “Çocukların görüşlerinin dikkate alınmaması” cevabı istendik cevap olarak yer almıştır.

“5-A sınıfından Esra dün beden eğitimi dersinde çantasının karıştırıldığını, cüzdanının çantasında olmadığını söylemektedir. Esra dün okula, okul aidatını ödemek için çok miktarda parayla gelmiştir. Okul müdürü olayla ilgilenmek için 5-A sınıfına gider. Tüm sınıfa şu soruyu sorar: “Bunu kim yapmış olabilir? Herkes tahminini söylesin!” der. Herkes başka bir kasabadan bu ilçeye taşınan, oranın yerlisi olmayan Oğuzhan’ın bu işi yapmış olabileceğini söyler. Müdür, Oğuzhan’ın korkak ve kaygılı bakışlarını ve de eski ayakkabılarını görür. Bu durumu onaylamışçasına kafasını sallar ve Oğuzhan’ı odasına götürür. Yarım saat sonra Oğuzhan sınıfa ağlamış ve yanakları kızarmış olarak döner... İki gün sonra Esra okula geldiğinde, sınıfa cüzdanını evde unuttuğunu, parasının da içinde olduğunu söyler.”

Bu durumda yapılması gereken nelerdir? Okul müdürünü, Oğuzhan'ı ve 5-A sınıfını içinde bulunduğu durum açısından değerlendiriniz.

Tablo 5b.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Çocuğun iyiliğini, ruhsal sağlığını ve üstün yararını dikkate almama	6	15
Yetişkinlerin çocukları dinlememesi	6	12
Problemi çözmek için yanlış yolların kullanılması	5	10
İlgisiz Cevap	18	2
Cevap Yok	9	5
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruyla ilgisiz cevaplar vermiş ya da boş bırakmışlardır. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Çocuğun iyiliğini, ruhsal sağlığını ve üstün yararını dikkate almama” ve “Yetişkinlerin çocukları dinlememesi” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen cevaplar ağırlık olarak birbirine yakındır.

Çocukların yasalar yapılırken büyükler gibi söz hakkı olsa; neler, nasıl değişirdi? İnsanların çocuklara karşı davranışları nasıl olurdu?

Tablo 5c.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Çocuk meclislerinin daha etkin olmasının sağlanması		12
Çocuklarla ilgili sorunların kolayca çözülmesi	7	9
Çocuklara verilen saygının ve öneminin artması	14	15
İnsanların iyi kalpli ve pozitif olması	13	8
İlgisiz Cevap	8	
Cevap Yok	2	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Çocuklara verilen saygının ve öneminin artması” ve “Çocuklarla ilgili sorunların kolayca çözülmesi” cevaplarını ağırlıklı olarak ifade etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Çocuklara verilen saygının ve öneminin artması” ve “Çocuk meclislerinin daha etkin olmasının sağlanması” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen cevaplar ağırlık olarak birbirine yakındır.

“Ayşe Dünya Çocuk Günü’nde bir televizyon programına katıldı ve şu düşünceleri paylaştı: “Hani bu ülkede her şey çocuklar içindi? Başbakan, belediye başkanı, okul müdürünün vb. herkesin söylediği bir söz var: Biz her şeyi gelecek nesiller için yapıyoruz. Bütün hizmetler çocukların daha iyi bir dünyada yaşamaları için

diyorlar. Eeee? Peki, her şey bizim içinse neden bizi ilgilendiren konularda bizim fikrimiz alınmıyor.”
Buradaki sorun nedir? Nasıl çözülebilir?

Tablo 5d.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Çocukların görüşlerinin alınmamasından kaynaklanann sorunların iletişimle çözülmesi	6	12
Çocukların görüşlerine önem vermek için uygulamalar ve önlemler		9
Tüm yetişkinleri ve tüm çocukla ilgili kurumların çocukların görüşlerini dikkatle dinlemesi		11
Çocukların kendi görüşlerini ifade etmelerinin desteklenmesi ve çocuğu etkileyen tüm durumlarda onların görüşlerinin dikkate alınması	20	10
Çocuğa tüm yargısal, idari veya yargı dışı işlemlerde söz hakkı tanınması		11
İlgisiz Cevap	8	
Cevap Yok	10	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Çocukların kendi görüşlerini ifade etmelerinin desteklenmesi ve çocuğu etkileyen tüm durumlarda onların görüşlerinin dikkate alınması” ve ilgisiz cevapları ağırlıklı olarak ifade etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları ağırlıklı olarak başta “Çocukların görüşlerinin alınmamasından kaynaklanann sorunların iletişimle çözülmesi”, “Tüm yetişkinleri ve tüm çocukla ilgili kurumların çocukların görüşlerini dikkatle dinlemesi” ve “Çocuğa tüm yargısal, idari veya yargı dışı işlemlerde söz hakkı tanınması” ise aynı oranda şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen cevaplar ağırlık olarak birbirine yakındır.

“Aile içinde; evinizin duvarları boyanırken rengine ya da yaz tatiline gideceğiniz yeri seçmede nasıl karar verilir?”

Tablo 5e.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Aile bütçesine göre kararın alınması	20	12
Ebeveynlerin araştırmasıyla, onların istediği yere gidilmesi	9	12
Tüm aile birlikte karar alınması ve birlikte tatil yerinin seçilmesi	4	14
Tatile gitme alışkanlığının olmaması	11	6
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar başta ağırlıklı olarak “Aile bütçesine göre kararın alınması” ve “Tatile gitme alışkanlığının olmaması” ifade etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları en çok ağırlık olarak “Tüm aile birlikte karar alınması ve birlikte tatil yerinin seçilmesi” ilgili alt temaya ait olmuştur. Bu alt temayı “Aile bütçesine göre kararın alınması” ve

“Ebeveynlerin araştırmasıyla, onların istediği yere gidilmesi” aynı oranda takip dağılım göstererek takip etmiştir.

Dinimi ve çeşitli inançlarımı

Tablo 5f.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Kendisinin seçmesi ve bu konuda özgür olması	10	18
Kimliğe yazılanı dini olarak kabul etmesi	5	
Yaşanılan ülkedeki dinsel tercihlere göre belirlemesi	6	5
Anne babanın dininine uygun seçim yapılması	2	9
Kişiye özel olması ve gizli olması		3
Cevap Yok	21	9
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar büyük çoğunluğu ağırlıklı olarak cevap verememiş, kalan yoğun ağırlık ise “Kendisinin seçmesi ve bu konuda özgür olması” şeklinde ifade etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları en çok ağırlık ise “Kendisinin seçmesi ve bu konuda özgür olması” ilgili alt temaya ait olmuştur. Bu alt temayı “Anne babanın dininine uygun seçim yapılması” temasında yer alan çocuk görüşleri ve cevap vermeyen öğrenci sayısı aynı oranda dağılım göstererek takip etmiştir.

4.1.2. Çocuğun Bilgilenme Hakkı ve Özel Yaşamına Saygı Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Ön hazırlık öğrenciler bir hafta öncesinden, çocuklar için yayın yapan gazete, dergi, televizyon kanalı internet sitesi gibi kitle iletişim araçlarını araştırmaları istenmiştir. Toplam on sekiz öğrenci konuya ilgili araştırma yapmıştır. Kütüphane internet cafe, internet Explorer, televizyon resimleri tahtaya yapıştırılmıştır. Öğretmen bu resimlerden hareketle “Bugün hangi haktan bahsedecek olabiliriz?” diye sormuş, öğrencilerden iki farklı türde cevap alınmıştır. Bunlardan biri medya organlarının zararları diğeri ise medya organlarının kullanımıyla ilgili olmuştur. Bununla beraber bir karikatürün öğrenciler tarafından yorumlanması istenerek bugünkü dersin konusuna yönelik tahminlerde bulunmaları sağlanmıştır. Karikatür aşağıdaki gibidir:

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17. maddesi okunduktan sonra, öğrencilere bu hakkın kapsamı ne olabileceği sorulmuştur. Öğrencilerden yöntem bölümünde belirtilen dört orta düzeydeki öğrenciden iki tanesi çocukların nasıl bilgi edinme hakları olduğunu ve bunu nasıl kullanacaklarına dair CHS maddesi olduğunu açıklamıştır. UÖ bu maddenin çekinceli olduğundan bahsetmiştir. Çekincenin ne olduğundan, niçin bir kısmının kullanıldığını ifade ederken şu ifadeleri kullanmıştır:

“ Çekince aslında hukukta kullanılan bir kavramdır. Bu maddede bazı ifadelerin çekincenin olduğu ülkeye göre, içeriğinin değiştirilebileceğini ifade eder. Bu maddede ülkemize göre değişebileceğini söyler.” Öğretmen daha önce işlenen dernek kurma hakkındaki çekinceyi de burada hatırlatmıştır. AÖ bir önceki çekinceli maddeyi öğretmen açıklarken ifadeyi anlaşılır bir biçimde açıklayamamış, bu yüzden çocukların zihninde bu kavram oluşmamıştır. Çünkü bu kavram öğrenci günlüklerinin hiçbirinde rastlanmıştır. Yine bu bölümde öğretmen açıklama yaparken öğrencilerde merak duygusu uyanmamış, bu konuya yönelik soru sorulmamıştır.

Öğretmen öğrencilere aşağıdaki görevi vermiştir:

“Okulda gördüğünüz eşya, araç-gereçlerden öğrencilerin her türlü haber ve düşüncüyü araştırması, elde etmesi ve iletmesini sağlayacak olanları belirleyiniz.”

Öğrencilerin cevapları tahtaya listelendiğinde “ Bilgisayar, internet, öğretmen, okul müdürü, ansiklopedi, okul kütüphanesi, nöbetçi öğretmen” gibi araç-gereçler haber ve düşünce araştırması için kullanılabilirler olarak listelenmiştir. Öğrencilere ilgilerini çeken reklamlar sorulmuş, birkaçından bu reklamları sınıfla paylaşmaları istenmiştir. UÖ bu reklamın olumlu ya da olumsuz özelliklere sahip olabileceğini söylerken, sadece o reklamı ilgi çekici kılan özelliğin ne olduğunu söylemelerini istemiştir. Öğrenciler reklamları çok sevdiğini, bazılarını özellikle sadece televizyonda değil internette de çok izlediklerini ifade etmişlerdir. En çok ilgi çeken reklamlar olarak yiyecek, bilgisayar oyunu, araba reklamları, film fragmanları yer almıştır. Reklamı ilgi çekici kılan özellik olarak reklamda kullanılan renkler, reklam karakterleri, mizahi yönü, yaratıcı öyküsü önemli özellikler olarak listelenmiştir.

Bir sonraki aşamada öğrenciler altı gruba bölünmüş, gruplara şapkaları dağıtılmıştır. Öğrencilerden reklamları aldıkları şapka açısından düşünüp bu şapkanın özelliğine uygun bir örnek olay yazmalarını istenmiştir. Öğretmen bu aşamada grupları tek tek gezmiş şapkalar için hazırlanan görev yönergesi dışında açıklamalar yapmıştır. Bu çalışma daha önce sınıfta hiç yapılmadığı ve öğrenciler için yeni bir çalışma olduğu için UÖ ve AÖ çalışma sonuna kadar uygulamada görev almıştır. Uygulama öğrencilerinden yeşil, mavi ve beyaz şapkaya sahip olan öğrenciler şapka görevini anlamakta ve buna yönelik yorum yapmakta oldukça güçlük çekmişlerdir. AÖ bu tekniğe yönelik ders öncesinde uygulamaya yönelik kaygılar taşımaktaydı. Her ne kadar öğrenciler öğretmenleriyle birlikte işledikleri derslerde öğrenci çalışma kitabında altı şapka etkinliğiyle ilgili çalışma yapmış olsalar da bu konuyla ilgili örnek olay yazma konusunda bilgiyi anlamlandırma ve yorumlama kısmında güçlükler yaşamışlardır. Örnek olay oluşturma gerçekleştirilmemiş, UÖ çalışmanın akışını değiştirmiştir. Bu durum bir öğrenci günlüğüne aşağıdaki şekilde yansımıştır:

Devamı → Bugün sapha yapıp getirdik. Vaha doğru yapıp getirdim. Sınıfta sadece saphayı evde yapıp getiren bendim. Diğerleri kantinden alıp geldiler. Ama kartonunun hepsini yapamayacağımız için ~~yağsını~~ kestik ve böyle herkesin saphası oldu. Sonra öğretmen böyle saphaların anlamlarını tahtaya yazdı. Benimki sarıydı öğretmen sarının yanına iyimser yazdı. Ben iyimserimim. Sonra arabamızda saphaları değiştirebilirsiniz dedi. ~~Yağsını~~ Sonra öğretmen bir şeyler okuyordu. Bizde ben iyimser düşünüyorum falan dedik. Benim çok keyifliydi diğer arkadaşlarımda çok beğendi. Öğretmen reklamlarla ilgili şeyler söyledi. İyimi kötü mü diye. Daha sonra bize anket yaptı. Ankette reklamlardan bahsediliyordu - Tv işaretlerinden de bahsediliyordu - Yani Tv işareti derken Genel izleyici kitlesi, siddet ve korku gibi işaretler böyle yazmıyor. Şekilleri oluyor. Bizde göre yani bizim izleyeceğimiz programlar. 7 yaş ve üzeri ve Genel izleyici kitlesini falan izleyebiliriz. Onlar bizim falan daha doğru olur. Neyse bugün işlediğimizi kanu çok güzeldi ben çok beğendim. Farklı düşünceler söylenek çok güzel bir şey. Ben de bugün ki etkinlik çok güzeldi. Ben çok beğendim ve çok eğlendim. Keske hep bu etkinliği yapsak.

Bazı gazete haberleri ders uygulaması başında oluşturulmuş olan bülten panosuna asılmıştır. Okunan gazete haberlerinin ana fikri bulunması istenmiştir. UÖ her öğrenciden ilgili gazete haberine dair bulduğu ana fikri kâğıtlara yazarak haberin yanına yapıştırması istenir. Herkes daha sonra birbirinin yazdığını incelemiş, haberlere yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Sekiz öğrenci medya araçlarını doğru kullanma, medyanın zararları ve bilgi edinme hakkıyla ilgili bilgileri hem doğru olarak oluşturmuş, ifade etmiş hem de olayların nedenlerini açıklarken çok daha geniş bir açıdan yaklaşarak yorumlarda bulunmuştur.

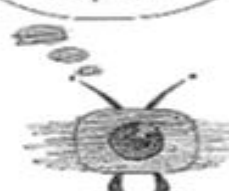
Çalışma kağıdı olarak hazırlanan aşağıdaki etkinlikler sırayla öğrencilere yaptırılmıştır. Etkinliğin birinci sorusunda öğrencilere akıllı işaretler sorulmuştur. Öğrencilere akıllı işaretler, hangi işaretlere uygun izleyici grubunda olduğu, kitle iletişim araçlarının sorunları, çocuklar ve gençlerden tarafından rol modeli alınan karakterlerin çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri üzerine tartışılmıştır.

Akıllı İşaretler Çocukları Düşünür.

- Şiddet ve korku
- Cinsel ilişki
- Olumsuz davranışlar
- Genel izleyici
- 7 yaş ve üzeri
- 13 yaş ve üzeri
- 18 yaş ve üzeri

Akıllı İşaretler Çocukları Düşünür.

- Şiddet ve korku
- Cinsel ilişkili
- Olumsuz örnek davranışlar
- Genel izleyici
- 7 yaş ve üzeri
- 13 yaş ve üzeri
- 18 yaş ve üzeri

Akıllı İşaretler Çocukları Düşünür.

- Şiddet ve korku
- Cinsel ilişki
- Olumsuz örnek davranışlar
- Genel izleyici
- 7 yaş ve üzeri
- 13 yaş ve üzeri
- 18 yaş ve üzeri

Yaş grubunuza uygun olarak izleyeceğimiz programları uygun bir şekilde izleyiniz.

Genel izleyici - 7 yaş ve üzeri

İlköğretim devam eden (6-14 yaş arası) çocukların televizyon dizilerindeki karakterleri model almalarının olumlu ve olumsuz yönleri hakkındaki görüşlerinizi yazınız.

Olumsuz = Şiddet ve korku

Olumlu = Eğitici içerikler

Kitle iletişim araçlarıyla (Bilgisayar-internet, televizyon, cep telefonu) ilgili sorunlardan bazıları aşağıda yazılmıştır. Bu sorunları birkaç örnekle açıklayınız. Bunların dışında hangi sorunlardan söz edebiliriz?

1. Yayınların, sitelerin şiddet ve korku içermesi: Görsel ve dilsel yolla etkiler
2. Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmaması: Görsel ve dilsel öğrenmesi
3. Özel hayatın gizliliğinin ihlâl edilmesi: Bu durum büyükleri ve küçükleri olumsuz yönde etkiler
4. Cinsellik: Büyükleri ve küçükleri en çok etkiler, onlar daha çok kısa süren PC'nin etkiler

Kitle iletişim araçlarıyla (Bilgisayar-internet, televizyon, cep telefonu) ilgili sorunlardan bazıları aşağıda yazılmıştır. Bu sorunları birkaç örnekle açıklayınız. Bunların dışında hangi sorunlardan söz edebiliriz?

1. Yayınların, sitelerin şiddet ve korku içermesi: Görsellerin gençlerin altına istatması
2. Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmaması: yabancı filmlerde olmuyor
3. Özel hayatın gizliliğinin ihlâl edilmesi: Şiddet bar korku içeren filmler
4. Cinsellik: Bir erkek bir kadın daki şeyler

Bu çalışmayla ilgili öğrenci günlüğünde de bahsedilmiştir.

Bu gün tv isaretileri ile ilgili şeyler öğrendik. Yaş grubumuza uygun tuleri öğrendik. Yaş grubumuza uygun şeyler izlememizi öğrendik. Sekillerin ne olduğunu öğrendik. Hangi programları izleyebileceğimizi yani hangi isaretileri olduğunu öğrendik.

UÖ: “Radyo Televizyon Üst Kurulu’na (RTÜK) televizyon programları hakkında istek, şikâyet ve görüşlerini bildirmesi amacıyla hizmet vermektedir. 178 nolu telefon numarasını bilmemiz çok önemli.” ifadesinden sonra öğrencilerin derse karşı ilgilerin azaldığı bu yüzden çalışmanın yönünü değiştirme konusunda AÖ’den yardım istemiştir. Çalışma kağıdı yapılırken öğrencilerin düşüncelerini yazmakta olumsuz tutum sergiledikleri görülmüştür. Buna yazmayı sevmedikleri için sözlü olarak düşüncelerini ifade ettikten sonra çalışma kağıdına düşüncelerini aktarmadıkları, yanlış ifadeler ya da çok kısa cümleler ve ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bununla beraber öğretmen bu durumun üzerinde fazla durmamış, öğrencilerin sözlü, ifadelerini almayı daha önemli bulmuştur.

UÖ görüş geliştirme etkinliği için öğrencilerden “Katılıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım” yazılı olduğu kartlarından birini aşağıdaki ifadeler söylediğinde kaldırmaları istemiştir.

Öğrenciler katıldığı görüş grubuna göre sebebini açıklamıştır. Öğrenciler bu çalışmada tüm ilgilerini çalışmaya vermiş, çalışmaya karşı olumlu tutum geliştirdikleri görülmüştür. Öğretmenlerinden çalışma boyunca daha çok katılım gösterme isteğinde bulunmuşlardır.

- a. Reklamlar insanların gereksiz harcama yapmasına neden olur.
- b. Reklam insanları marka tutkunu yapar.
- c. Reklam sayesinde ürünleri ucuza satın alırız.
- d. Reklam ürünlerini koleksiyon yapabiliriz.
- e. Reklamlar sayesinde ürün çeşitliliğinden yararlanabiliriz.

Aşağıdaki durumlar tepegözle yansıtılıp, öğrencilere paylaştırılarak okutturulmuştur.

“Yaşamımızdaki sihirli kutular (Kitle iletişim araçları) üzerine sorduk, soruşturduk.”

Elif: “Televizyon, internet mükemmel bir şey. Dünyada olan biten her şeyi onlardan öğreniyoruz. Televizyon, internet olmasaydı yeni yapılan savaşları, son olan doğal afetleri nasıl öğrenebilirdik?”

Burak: “ Gece 23’e kadar televizyon seyrettiğim için annem bu gün öğretmenime şikâyet etti. Benimle konuşması için ondan ricada bulundu. Dövüş oyunları benim huyumu değiştirmiş. Öğretmenim de bu konuda aynı fikirde. Çünkü orda gördüğüm hareketleri okulda arkadaşlarıma uyguluyormuşum.”

Azra : “Büyüklerimiz “Biz çocukken çizgi filmler vardı. Arı Maya, Heidi, Şeker Kız Candy, Masalcı Adile Nine, Susam Sokağı” diye anlatırlar. Biz onları görmedik. Teknoloji çağının çocukları olarak bilgisayarlarla, sanal oyunlarla büyüyoruz. Büyüdükçe oynadığımız oyunlara savaşlar, dövüşler giriyor. Film kahramanlarına özeniyoruz. Büyüklerimiz durumun farkında değiller. Çok beğendiğimiz filmde “son” yazınca hepsinin oyun olduğunu anlıyoruz ama hayat gerçek.”

Ozan: “Babam gazete okumayı bıraktı, annem de eskiden bize atkı, kazak örerdi. Her ikisi de akşam işten eve çok yorgun geliyorlar. Ancak televizyon izlemeyi asla ihmal etmiyorlar. Ablam SBS’ye hazırlanamıyor. Geçen yıl çok düşük bir puan almıştı. Babamın saçlarının döküldüğünü, annemin kilo aldığını, ablamın 10 cm uzadığını televizyonumuz tamir için servise gittiğinde anladım.”

Hande: “Reklamlar yaşamımızın ayrılmaz bir parçası. Ürünlerin ıslıl ıslıl renkleri, süslemeleri ilgimi çekiyor. Canım hemen ona sahip olmayı istiyor. Ya onları alamayanlar! Onlar ne yapıyorlar?”

Yukarıdaki çocukların paylaştıkları düşüncelerden yola çıkarak çağımızın en çok kullanılan kitle iletişim araçlarının Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 17. maddesini dikkate alarak değerlendiriniz.

Bir öğrencinin çalışma kağıdından bir alıntı aşağıdaki gibidir:

Yukarıdaki çocukların paylaştıkları düşüncelerden yola çıkarak çağımızın en çok kullanılan kitle iletişim araçlarının Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 17. Maddesini dikkate alarak değerlendiriniz.

Çağımızın en çok kullanılan kitle araçları televizyon ve internet bu yüzden pek fazla kitap gibi şeyler okumuyoruz. internet ve tv bağımlısı oluyoruz. 2 yaşta hiç kalkmıyoruz. her saat striyiyoruz. 17. mad. göre eylemci türden olmalıdır. yani yaşamda uygun dırulur tv ve internet kullanacak olan yaş grubumuzda uygun olmalıdır.

Şimdiki televizyon, bilgisayar ve telefon bizim iş kadar değerli... Onlar olmasa ayda hayat, g. b. can- ları kalmasız. Ama bide su yandan bakınca düşünürüm ki telefon kulaja yaklaştıncıca kulak zarı yörün. Bilgisaya- ra foto bakınca gözlerini zehatsiz olur. Bunlar gibide daha bir çok şey. Yani bu araçların bir iyiyönü bide kötü yönü var.

Dersin ikinci kısmı CHS'nin 16. maddesi özel hayatın gizliliği ilgili etkinlikleri içermektedir. Postahane, günlük gibi özel hayatı yansıtan resimler konup, resimlerde ne anlatılmak istendiği öğrencilere sorulmuştur. UÖ:

“Bazı gazete haberlerinde çocuklarla ilgili olduğunda sadece çocukların isminin baş harfinin yer almasının sebebi ne olabilir?”, öğrenci cevapları üzerine tartışılmıştır.

AD: İsmi vermenin çocuğa zarar vereceği düşünüldüğü için, gizliliğin önemli olduğu için.

YK: Eğer çocuk kötü bir suç işlemişse ve suç işleyen çocuğu herkes bilirse tüm tanıdıkları, akrabaları ve arkadaşları onu hep kötü bir insan olarak bilirler.

AÖ: Yani ona önyargı ile mi yaklaşırlar? Çocuğun hangi durumlarda ismi saklanır?

DN: Suç işlemişse, kötü bir olayın içindeyse...

SC: Mesela babası kızını dövmüşse ya da çocuğa tecavüz edilmişse...

AÖ: Bu durumun nasıl bir faydası olur?

DS: Eğer isimler gizlenmezse çocukların psikolojisi bozulur. Çünkü herkes onları tanır.

Öğretmen öğrencilere bu görsellerden ve konuşulanlardan yola çıkarak işlenecek hakkın neyle ilgili olduğunu sormuş, öğrenci tahminleri özel hayatın gizliliği ve önemi üzerine cevaplar almıştır. Öğretmen öğrencilere bu sözleşme maddesinin ihlal edilmesi kötüye kullanılması durumunda nasıl sonuçlar ortaya çıkacağına dair örnekler vermesini istemiştir.

Öğrenciler, çocukların özel hayatına değer verilmemesinin çocuklara değer verilmediğini gösterdiğini, çocuklarda büyüklerde karşı güven oluşturmadığını ifade etmiştir.

MN: Çocuklara güvenilmiyor, onları kontrol etmek isteniyorsa çocuklara özel hayat tanınmıyor demektir.

UÖ: Örnekler verin bakalım... Size ben bir ipucu verebilirim. Rehberlik dersinde birgün bu konuyla ilgili bir öykü okumuştum.

DS: Evet öğretmenim bir çocuğun günlüğü önce annesi karıştırıyordu. Annesi onu kontrol etmek istiyordu. Daha sonra abisi bunu farketmişti. O da çocuğun günlüğünün yerini bulup karıştırmaya devam etmişti. Sonra çocuğun yazdıklarından ötürü abisi onunla alay etmişti.

UÖ: Gayet güzel hatırladın. Annesi ona güvenmiyordu değil mi? Büyükler o zaman çocuklara güvenmediği için mi özel hayatlarına karışıyor?

DS: Evet öğretmenim çocukların sürekli hata yapacaklarını düşünüyorlar

Öğrencilere bireysel ve grup çalışması olarak iki ev ödevi verilmiştir. Öğrencilerde çevresindeki çocuklara, yetişkinlere aşağıdaki soruları sorarak cevaplarının gruplanması istenmiştir. Gruplama yapılırken benzer cevapları bir araya getirerek benzer ifadeleri bir araya toplayan bir başlık verilmesi istenmiştir. Bu aşamada araştırmayı nasıl organize edecekleri konusunda AÖ yardımcı olmuştur. Dersin değerlendirme kısmını araştırmacının yönergeleri doğrultusunda yürütülmüştür. Örneğin;

Araştırma için 20 kişiye bu soru sorulmuş ise

“En çok tercih ettiğiniz kitle iletişim aracı hangisidir?” sorusu

En çok tercih edilen iletişim aracı Kişi Sayısı

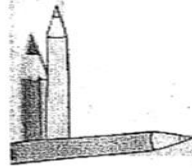
Televizyon 10

Bilgisayar 6

Öğretmen bunu bilimsel bir araştırma olduğunu sorulara verilen cevapları düzgün bir şekilde organize edilip rapor haline getirilmesi gerektiğini vurgulanmıştır.

1. En çok tercih ettiğiniz kitle iletişim aracı hangisidir?
2. Televizyonun diğer kitle iletişim araçlarından daha fazla tercih edilmesinin nedenleri nelerdir?
3. En çok izlenen program türleri nelerdir?
4. Televizyon programında izleyiciyi rahatsız eden unsurlar nelerdir?
5. Televizyonun izleyiciler üzerindeki etkileri nelerdir?
6. Televizyon programlarındaki rahatsız edici unsurlar karşısında izleyicilerin tutumları ile ilgili neler söylenebilir?
7. Uyarıcı simgeler dikkate alınıyor mu?

Öğrenciler bu çalışmayı bir sonraki haftaya hazırlayıp gelecekleri için gruplara 1, 2, 3 ve 4 diye numaralandırma yaparak gruplara bölünmüştür. Bu çalışma hafta içi UÖ tarafından izlenmiştir. Öğrenciler bu araştırmayı yaparken çok zevk aldıklarını ve kendilerini çok yakından ilgilendiren bir konu üzerine çalışmanın eğlenceli olduğundan bahsetmiştir. Öğrencilerin yaptıkları araştırma sonucunda en çok tercih edilen kitle iletişim aracının televizyon ve bilgisayar olduğunu, çocukların ve büyüklerin akıllı işaretleri her zaman dikkate almadıkları, tüm zararlı programların çocuklar tarafından çok sevildiği, televizyon programlarındaki rahatsız edici unsurlarla ilgili ailelerin duruma göre tutumlarının değiştiğine yönelik bulgulara rastlanmıştır.

• Çocuk Gazetesi Oluşturuyoruz

-Dörderli gruplar oluşturunuz.

-Grupunuza ait bir isim koyunuz. *Gilgin, kızlar*

- Çalışma planı yap.

-Gazetenize bir ad koyun. *Çocuk Hakları*

- Hazırlık ve araştırma bölümlerinde çocukların bilgi edinme hakkına dair resim, yazı ve broşürleri sınıflandır.

- Gazetenin ilk sayfası nasıl olacak, nasıl düzenlenecek (Gazete Tasarımı) *PİKSF Çocuk resimi ve yazı*

-Bir baş yazı *Çocuklara Bir El de biz uzatalım*

Renkli kağıtlara ve büyük fon kartonlarına hazırlanması istenir.

Gazete tamamlandıktan sonra

Ne yaptık?

Gazeteyi sunduk öğretmenlere verdik

Çalışmamızda kimler görev aldı?

Bensu, Büveyda, İrem, Ahmet

Çalışma nerede ve ne zaman gerçekleşti?

Bensu'nun evinde saat 1de

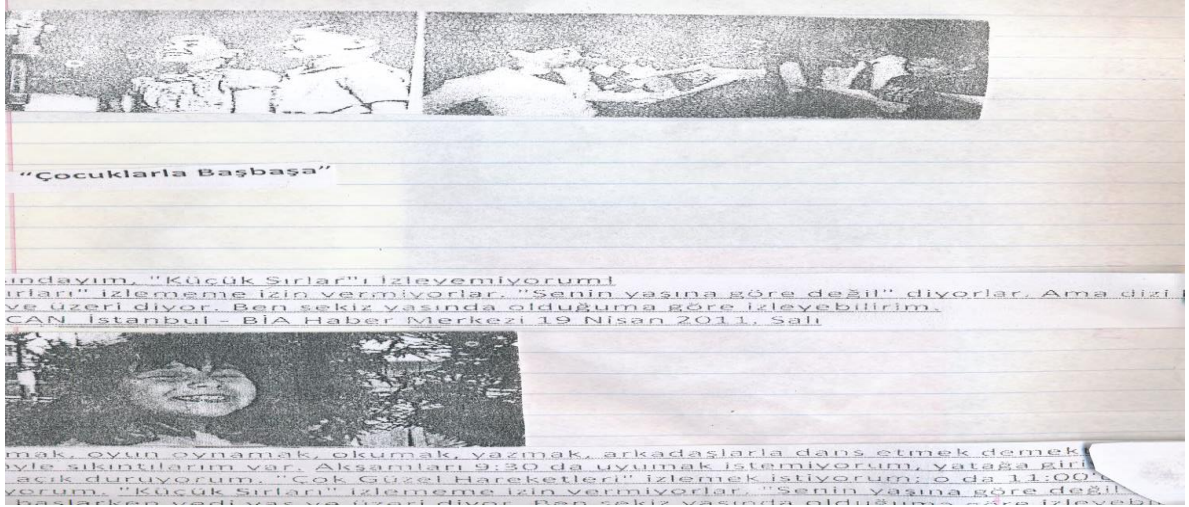
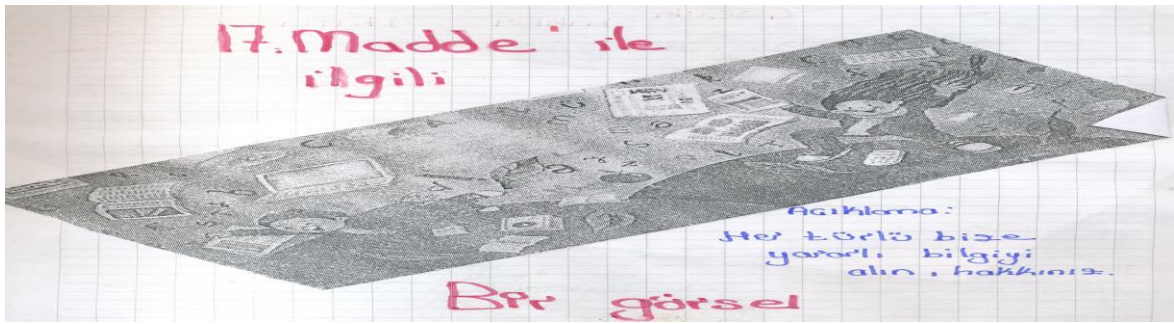
Nasıl bir çalışma yöntemi geliştirdik?

Herkes görev dağılımı yaparak herkesin görevini
bölerek herkes farklı kaynaklardan yararlanarak

Niçin böyle bir çalışma yaptık?

Çocukların yani Bizlerin de düşünmelerini alınması
İçin biz büyüklerden daha iyi yaptığımız düşün-
dürerek

Hadi Çocuklar Yeni Fikir ve
Düşüncelere

4. Hafta: Her beşe kart dağıttı. sarı ve kırmızı renklerde kart dağıttı. Öğretmen bir görüş söylüyordu, se bu kartları kaldırarak koturum - Katılmıyorum ve Kararsızım singeli kartları kaldırıp açıklama yaptık. Ben bu etkinliği çok beğendim. Kartların anlamlarında sarının anlamı Kararsızım, yeşilin anlamı Katılıyorum, kırmızının anlamı Katılmıyorum demekti. Aslında bu konu çok uzun sürdüğü için yavaş yavaş bulamadım. Ha biri...

Öğrenciler kitle iletişim araçları-bilgi edinme hakkı ve özel hayatın gizliliğini öğrenen bu iki bölüm arasında bağ kurmakta zorlanmışlardır. Konu bütünlüğünün sağlanması bağlamında da sıkıntıların yaşandığı görülmüştür. Sınıf yönetiminde ve öğretmenin ders işlenişinde genel itibarıyla büyük bir sorun ya da aksaklık yaşanmamıştır. Öğretmen ders gözlemine yönelik kontrol listesi ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Çocuğun Bilgilenme Hakkı ve Özel Yaşamına Saygı Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması			✓
Sınıf düzenini oluşturma		✓	
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması		✓	
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓	
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması		✓	
Zamanı etkili kullanma			✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			✓
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme			✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama			✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma			✓
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme			✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma			
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme			✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma			✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma			✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme			✓

Değerlendirme

Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme

✓
✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Fırat ve Yiğit il çapında bir proje yarışmasına katılıyor. Projelerinde kullanacakları bazı araştırma sorularını sizinle paylaşmak istedik.

“ Akıllı işaretler gerçekten akıllıca kullanılıyor mu?, Bir çocuk olarak nasıl bilgi ediniyoruz?, Yaşamımızdaki Sihirli Kutular: Bilgisayar ve Televizyonun kullanımı nasıl?, İnternet olmasaydı yaşamımız nasıl olurdu?, Çocuk Dostu Medya nasıl olur? ”

Fırat ve Yiğit nasıl bir proje hazırlamakta, bu projede neyi amaçlamaktadır? Hangi sorunu çözmek istemektedirler?

Tablo 7a. Çocuğun Bilgilenme Hakkı ve Özel Yaşamına Saygı Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Çocuklara medya okur-yazarlığı kazandırma çalışmaları	7	10
Medyadaki tüm zararlı uygulamaları ortadan kaldırma		7
Medya araçlarının çocuklara etkisi	15	9
Medyanın güvenilir olması		3
Medyanın çocuk hakları için aracı olması		15
İlgisiz Cevap	18	
Cevap Yok	4	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar yoğun ağırlıkta olarak cevap verememiş, bununla beraber bu orana yakın bir kısım öğrenci “Medya araçlarının çocuklara etkisi” alt temda görüşlerini ifade etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları en çok ağırlık ise “Medyanın çocuk hakları için aracı olması ” ilgili alt temaya ait olmuştur. Bu alt temayı “Çocuklara medya okur-yazarlığı kazandırma çalışmaları” ve uygulama öncesine göre düşüş gösteren “Medya araçlarının çocuklara etkisi ” takip etmiştir.

Özel hayatın nasıl ihlal edildiğine dair bir örnek veriniz.

Tablo 7b.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Dedikodu yapılması	8	2
İnternetteki sitelerinin ve sosyal medyanın duyarsızlığı		11
Günlüklerin okunması	2	12
Kötü bir olayda isminin gizlenmemesi		7

Medyanın çocukların özel yaşamlarına ilişkin bilgileri paylaşması		12	12
İlgisiz Cevap		22	
Cevap Yok		44	
Toplam			44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar yoğun ağırlıkta olarak cevap verememiş ya da ilgisiz cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları en çok ağırlık ise “Günlüklerin okunması” ve “Medyanın çocukların özel yaşamlarına ilişkin bilgileri paylaşması” olarak aynı oranda paylaşılmıştır. Bu görüşleri ise “İnternetteki sitelerinin ve sosyal medyanın duyarsızlığı” takip etmiştir.

Aslı: “Odamdaki çekmeceleri annem karıştırıyor. Abim günlüğümü okuyor, ertesi gün yazdıklarımla ilgili benimle alay ediyor. Babam arkadaşlarımla telefonda konuşurken gizli gizli paralel telefonda, telefon görüşmelerimi dinliyor. Annem ve babama bunları niye yaptıklarını sorduğumda, bunu yapmalarının sebebi olarak benim yanlış bir şey yapmamam olduğunu söylüyorlar.”

Aslı'nın problemini açıklayınız. Sizce ailesi Aslı'nın hangi hakkını görmezden geliyor?

Tablo 7c.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Özel hayatına zarar verme	8	26
Çocukluk onuruna ve gururuna saygısızlık	2	2
Çocukları normal insan olarak görmeme		5
İlgisiz Cevap	11	5
Cevap Yok	23	6
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar yoğun ağırlıkta olarak cevap verememiş ya da ilgisiz cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevaplarında en çok ağırlık ise “Özel hayatına zarar verme” olarak ifade edilmiştir. “Çocukluk onuruna ve gururuna saygısızlık” ise beklenen cevaplar olarak bir kısım öğrenci tarafından ifade edilmiştir.

Kitle iletişim araçlarındaki zararlı yayınlar çocuklar (için)

Tablo 7d.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Kötü eğitim	2	16
Psilolojik zarar	2	10
Şiddet eğilimi oluşturması		5
İlgi çekici olması	3	5

Bağımlılık yapması	8	8
İlgisiz Cevap	9	
Cevap Yok	20	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar yoğun ağırlıkta olarak cevap verememiş ya da ilgisiz cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevaplarında en çok ağırlık ise “Kötü eğitim”, “Psilolojik zarar” olarak ifade edilmiştir. “Şiddet eğilimi oluşturması” ve “İlgi çekici olması” ise beklenen cevaplar olarak bir kısım öğrenci tarafından ifade edilmiştir.

Özel hayatımın gizliliği var; çünkü.....

Tablo 7e.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Kendine özgü birey olma	10	10
İnsan haklarının özelliği	14	8
Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin önemli bir maddesi		9
Herkesin özgürlüklerin sınırı olması		11
İlgisiz Cevap	12	
Cevap Yok	8	6
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar “İnsan haklarının özelliği” ilgili temaya yönelik cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevaplarında en çok ağırlık ise “Herkesin özgürlüklerin sınırı olması”, “Kendine özgü birey olma” olarak ifade edilmiştir. Bu tema ÖT ve ST sonucunda aynı oranda kalmıştır.

4.1.3. Dernek Kurma ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanma Hakkı

Ön hazırlık aşamasında sınıf “U” düzenine getirilip, ilgili Sözleşme maddesi öğrenciler sınıfa gelmeden sınıfın kapısına asılmıştır. Ders zili çaldıktan sonra sınıfın duvarlarına asılan o günkü dersle ilgili ön organize edici materyaller öğrencilerin dikkatini çekmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu duvarlara göz atmış, öğrencilerden altı tanesi duvarlara yazanları ayrıntılı bir şekilde okumuş ve incelemiştir. Öğrencilere Kaos denilen araştırmacı tarafından geliştirilen bir oyun oynatılmıştır. Öncelikle oyun araştırmacı tarafından bir kez denenmiş daha sonra oyunu oynatması için öğretmene bırakılmıştır.

Kaos Oyunu: Her çocuk bir eli yumruk, bir eli açık şekilde olarak şekilde alanda dağınık halde yerleşir. Herkes bir diğer arkadaşının yumruğunu açık eliyle ya da yumruğunun

başka birinin açığına eliyle birleştirir. Önemli olan kişinin iki elini aynı kişiyle değil birden fazla kişiyle temas ettirmektir.

Öğretmen mümkün olduğunda en uzaktaki kişiyle bu birleşimi yapmaları için öğrencileri uyarmıştır. Öğretmen öğrencilerin birleşimi yapmalarının ardından, öğrencilere aşağıdaki gibi yönergeler vermiştir.

“ 3 adım sağa yürü, 1 adım geriye git, 2 kere zıpla...”

UÖ: “Söylediğim yönergelerde nasıl hareket ettiniz? Yanınızdaki arkadaşınızı düşünmeden mi hareket ettiniz?”

Sınıf: Hayır çünkü zincirlerin bozulmaması, kopmaması gerekiyordu.

UÖ: İnsanlar grup olarak nasıl çalışmalar yapabilir?

Sınıf: Müzik grubu kurar, drama yapar. Projede çalışır.

UÖ: Başka? Sosyal örgütlerle ilgili üniteyi hatırlayın..

DS: Vakıflar, sosyal örgütler...

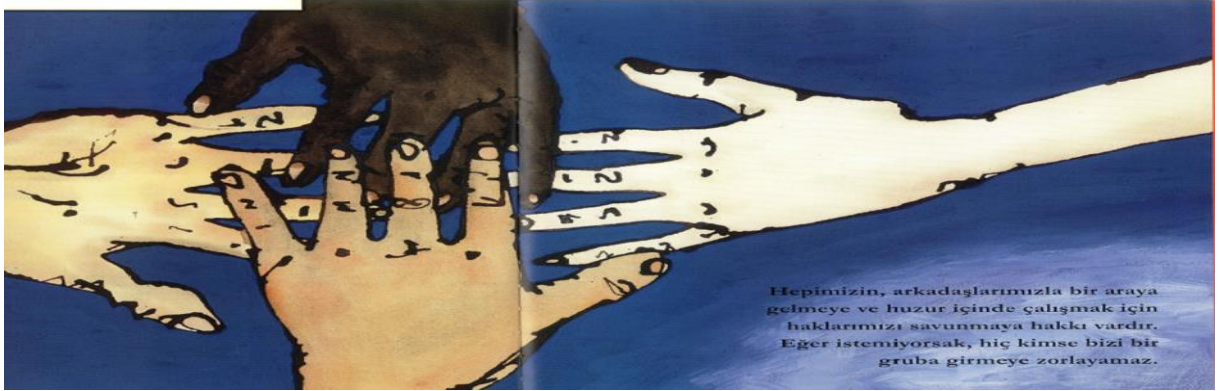
UÖ: Birlikte hareket etmeniz gibi, demokrasi ilkelerinin uygulanıp (yani herkesin söz hakkı olduğu bir durum), birlikte karar alınıp yapılan etkinlikler nelerdir? Bu çalışmalar;

-Bize ait bir düşünceyi açıklarken aynı fikre sahip başka insanlarla bir araya gelme

-Onlarla bir araya gelip toplantılar yapma

-Ortak bir düşünce için birlikte hareket etme gibi özellikleri taşır.

4. ve 5. sınıfta sosyal örgüt, sosyal kulüp, grup, topluluk, dernek, oda vakıf kavramları işlendiği için olası cevaplar bunların içinden olması konusundan uygulama öğretmeni yönlendirmiştir.

Yukarıdaki resimlerin poster halleri tahtaya asılmış, öncelikle resimlerde sırasıyla ne anlatılmak istendiği, vermek istediği mesaj üzerine konuşulmuştur. Öğrencilerin düşünmelerine yardımcı olması için birinci resmin altında bulunan ifade öğrencilere okunarak, farklı türden insanların bir araya gelip, çeşitli sosyal sorumluluk işlerinde çalışabileceği yargıları izerinde durulmuştur. UÖ derneklerin yaptığı işlerden, büyük şirketlerin yaptığı sosyal sorumluluk projelerine örnek vermiştir. Bununla beraber *“Çocuklar dernek kurabilir mi? Dernek kurmak sadece büyüklere ait bir iş midir?”* sorusunu öğrencilere sormuş, çocuklardan çocuk hakkı olarak dernek kurma hakkının olduğunu çocuklarında örgütlenebileceğine dair iki öğrenciden cevap almıştır.

Bir sonraki aşamada öğrenciler 2’li eş olup, bu sorunun cevabını karşılıklı iki öğrenci kısa süreli olarak tartışmıştır. Öğretmenin eş değiştiren demesiyle bir sonraki arkadaşıyla aynı konuyu konuşmaya devam edilmiştir. En sonunda öğretmen öğrencileri çember düzenin sokarak, herkesten bu soruyu tartıştığı kişilerle çıkan sonucu paylaşması istediğinde öğrencilerin sadece dört yargı üzerinde tartışmanın yoğunlaştığı açığa çıkmıştır.

“Dernek kurmak ülkemizde sadece büyüklere ait olarak gösterilmektedir. Çocuklar bu konuda bilgi sahibi değildir. ”

“Çok maliyet gerektiren ve kapsamlı bir iştir.”

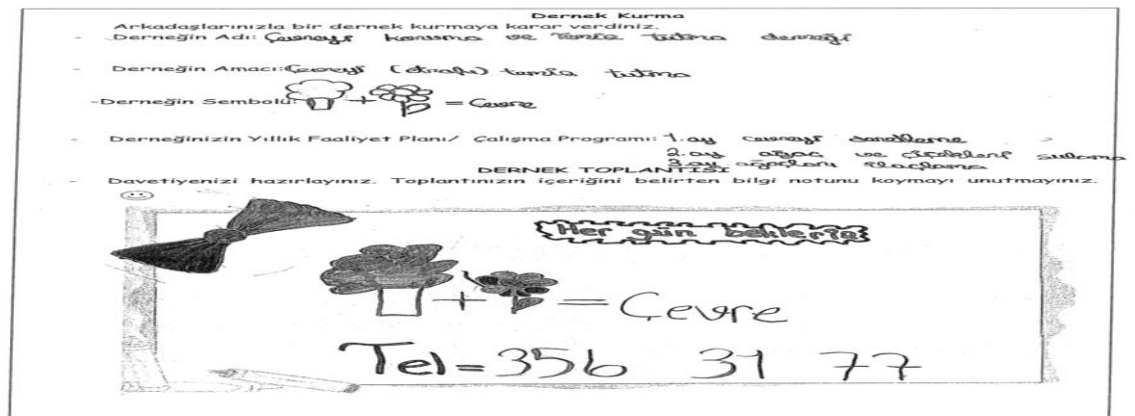
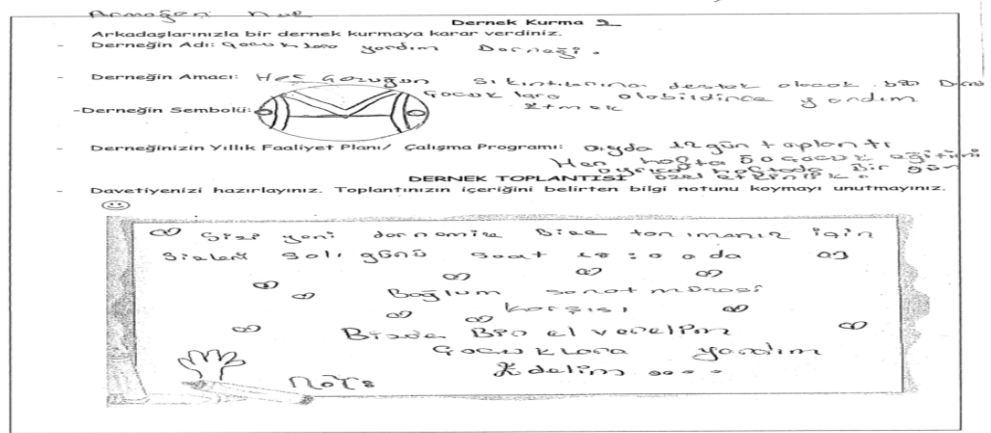
“Konuya ve derneğe göre üye olacak kişi sayısı değişir.”

“ Çocukların örgütlenmesi için büyüklerin yardımına ihtiyaç vardır.”

Öğretmen dernek kurmayla ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme maddesine çekince konduğunu belirtmiştir. Öğrencilere çekincenin bir antlaşmanın hukuki yaptırımlarından kurtulmak veya bu yaptırımları değiştirmek için tek taraflı (ülke olarak) olarak konulan özel bir maddesi” olduğu ifade etmesi istenmiştir. UÖ sadece öğrencilere ülke olarak bu maddenin çıkarlarımızın zarar göreceği ya da bizi olumsuz etkileyecek bir ifadenin uygulanma zorunluluğunu kaldırıp ya da daraltacağından kısaca bahsetmiştir.

Öğrenciler 1, 2, 3, 4, 5 diye saydırılarak, 1’ler bir tarafa, 2’ler bir tarafa, 3’ler bir tarafa... gibi öğrenciler beş gruba ayrılmış, öğrencilerden bir dernek kurması istenmiştir. Öncelikle öğrencilerden dernek künyesi oluşturmaları istenmiş, daha sonra dernek işleyişi ve düzeniyle ilgili öalışma kağıdını doldurmları istenmiştir. Gruplara ait bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Oluşturulan derneklerin bir duyuru panosu olsaydı, burada nasıl duyurular ve ilanlar olabileceğine dair her grup içinde beyin fırtınası yapılmıştır. (Dernek çalışanlarına özel-kişisel, işleyiş-derneğin çalışmasıyla ilgili, genel duyurular vb.) Her grup fon kartonlarından bir pano oluşturup, kâğıt yapıştırıcılarla duyurularını hazırlamıştır. Her grup en sonunda diğer grupların panosunu gezerek, incelemiştir. Duyuru panosunda dernek üyelerinin özel günleri, derneğe gelen kişilerin yaptığı çalışmalar, işle ilgili duyurular, proje haberleri ve toplantı duyuruları olarak nitelendirilmiştir. Yapılan çalışmalardan bazı örnekler şu şekildedir:

Dernek Kurma 1

- Arkadaşlarınızla bir dernek kurmaya karar verdiniz.

- Derneğin Adı: **EL UZAT DERNEĞİ**

- Derneğin Amacı: **yaşama hakkını kullanamayan çocuklara yardım**

- Derneğin Sembolü:

- Derneğin Yıllık Faaliyet Planı/ Çalışma Programı: **Her ayda bir toplantı, yılda bir seminer**

DERNEK TOPLANTISI

- Davetiyenizi hazırlayınız. Toplantınızın içeriğini belirten bilgi notunu koymayı unutmayınız.

Bir el uzat derneği
nin hazırladığı toplantı
seminer katilin sizde bir
çocuğa el uzatın

Yer: Dernek başkanlığı binası
Zaman: 21/05/2012

Sınıfta ders işleme süreci boyunca herhangi bir sıkıntı yaşanmamıştır. Dersin başında materyallerin tam olarak hazır olmamasından kaynaklanan derse giriş kısmında öğretmenin süreç yönetimine dair ufak aksaklıklar dışında öğretim süreci etkili bir şekilde sürdürülmüştür. Öğretmen ders gözlemi kontrol listesi aşağıdaki gibidir:

Tablo 8: Dernek Kurma ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanma Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması		✓	
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması			✓
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			✓
Zamanı etkili kullanma			✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			✓
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme			✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama			✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma			✓
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme			✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma			✓

- Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme ✓
 Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları ✓
 öğrencilerle de paylaşma ✓
 Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma ✓
 Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme ✓
Değerlendirme ✓
 Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme ✓
 Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme ✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Gülendam 5. sınıf öğrencisi, 11 yaşında “Biz beş arkadaş okulumuzda dernek kurmaya karar verdik. Derneğimizin adını ‘Mutlu Çocuklar Derneği’ olarak belirledik. Bu dernek okulda ve okul çevresinde ne kadar mutsuz olan çocuk varsa onların dertlerini dinleyecek, problemlerine çözüm bulacaktı. Ayrıca fakir çocuklar için yardım toplayacaktı. Bu fikri daha fazla kişiyle paylaşmak ve tanıtım yapmak için Müdür Bey’den izin almaya gittik. Müdür Bey’e dernek kurmak istediğimizi, bu derneğin tanıtımı için okulun boş olan bir salonunu kullanmak ve okulun bazı yerlerine poster asmak istediğimizi söyledik. Okul müdürümüz bize ‘Siz bunu yapamazsınız. Büyükler dernek kurar. Bir çocuk olarak size en uygun düşen görev derslerinize çalışmaktır.’ dedi.”

Yukarıdaki olay düşünüldüğünde, hangisi Gülendam ve arkadaşlarının bu durumda yapması gereken en uygun davranıştır?

- Müdür Bey haklıdır. Çocuklar büyükler gibi düşünemez. Dernek kurma büyüklerle ait bir iştir.*
- Bu öğrenciler velileriyle ya da öğretmenleriyle konuşmalıdır. Okul Müdürü’nü veliler veya öğretmenler ikna edebilir.*
- Öğretmenler ve anne-babalar da okul müdürü ile aynı düşüncede olabilir. Çocuklar bu işten vazgeçerek, başka aktivitelerle ilgilenmelidir.*

Tablo 9a. Dernek Kurma ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanma Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	12,29	3,37		
Son Test	44	15,55	2,57	5,971	,000*

Bu sonuçlara göre çalışma grubunun öntest sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar t-testi yapılmıştır. Test sonuçlarına bakıldığında çalışma grubunun öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$t(43)=5,971$, $p<0.05$]. Başka bir deyişle çalışma grubunun öntest puan ortalaması ile sontest puan ortalaması arasındaki sayısal fark, çalışma grubunda uygulanan yaşam haklarına ilişkin çocuk hakları öğretiminin öğrencilerin öğrenmesinde etkili sonuçlar verdiği anlamına gelmektedir.

Korkut: “Öğretmenimiz iki gün önce derste savaşta kalmış ve savaş ortamında yaşamış çocuklardan bahsetti. Öğretmenimiz tüm sınıfa ‘ Bu çocuklar için ne yapılmalıdır diye bir soru sordu. ‘ Herkes birer çözüm bulsun, yaratıcı fikirler olsun’ dedi. Ben de öğretmene ‘ Öğretmenim, niye bu çocuklar için dernek kurmuyoruz? Ama bu derneği çocuklar kursun ve yönetsin. Bizler bir çocuk olarak savaşta kalan çocukları daha iyi anlarız’’ dedim. O da bana ‘ Ah! Korkutçuğum bu senin söylediğin Türkiye’de imkânsız. Siz çocukları kim dinler? Ama geçen gün gazetede İngiltere’de çocukların eylem yapıp, dernekler kurduğunu duydum.”*

Yukarıdaki olay düşünüldüğünde hangisi Korkut’un yapması gereken en uygun davranıştır?

- Korkut, çocukların dernek kuramayacağını ve bunu büyükler kadar iyi yapılamayacağını düşünerek bu fikirden vazgeçer.*
- Türkiye İngiltere kadar gelişmiş ve de kalkınmış bir ülke değildir. Dolayısıyla bu fikrin değişmesi ve gelişmesi çok zaman alır.*
- Korkut bu işin peşini bırakmamalı, bu konuyu araştırmalıdır. Eğer araştırırsa belki ona yardım edecek birileri çıkabilir.*

Tablo 9b.

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	12,55	3,25	,565	,576
Son Test	44	12,75	3,48		

(p>0.05)

Çalışma grubunun grubunun öntest puan ortalaması 12,55, sontest puan ortalaması ise 12,75 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre çalışma grubunun öntest-sontest puan ortalaması arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bağlı gruplar t testi ile bakılmıştır. Bağımlı gruplar t-testi sonuçlarına göre kontrol grubunun öntest sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir [t(28)=,565 p>0.05].

4.2 Yaşamsal Haklara İlişkin Bulgular

Bu kategoride bulunan eğitim durumları; yaşama hakkı- temel sağlık hizmeti hakkı- iyi bir çevre hakkı, boş zamanını değerlendirme ve kültürel etkinlikler hakkı temalarından oluşmaktadır. Bu temalara yönelik eğitim durumları 10. ve 11. haftada yürütülmüştür. Uygulamalar toplam 10 ders saatini içermektedir.

4.2.1. Çocuğun Yaşama-Çevre-Sağlık Hizmet-İsim ve Vatandaşlık Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

10. haftaya denk gelen bu öğretim sürecinde Sözleşme maddeleri ve işlenecek haklarla ilgili olarak posterler sınıfın farklı yerlerine asılır. Öğrenciler için ön organize edici olarak

sınıfta posterlerin yer alması, öğrencilere işleyecekleri hak üzerine azami düzeyde farkındalık yaratmak için asıldığında ders başlamadan önce öğrencilerden 13 tanesinin sınıf girişinde dikkatini çekmiş, duvardakileri dikkatlice incelemiştir. UÖ öğrencilerden öğretim sürecine yönelik olarak role girmesi, ‘miş gibi’ yapmaları istediği çalışmada dialoglar aşağıdaki gibi gelişmiştir:

UÖ: Şimdi isterseniz sınıfın bütün alanını kullanarak ya da yerinizde kalarak çalışmaya başlamanızı istiyorum. Güzel oyuncakların olduğu bir oyun bahçesine doğru yola çıkacaksınız....Kendinizi nasıl hissedersiniz onu yüzünüze yansıtabilir ya da ses çıkarabilirsiniz. Tabi başka arkadaşlarınızı rahatsız etmeden ...

Öğretmen burada yönerge eksikliği ve değişikliği yapmış öğrencileri gözleri kapalı role sokma etkinliğinden önce öğrencilerde nasıl bir canlandırma yapacaklarının ipucunu vermiştir. Ses çıkarma yönergelerden yokken kendisi eklemiştir. Çalışmaya başladıktan yaklaşık 1 dakika 42 sn sonra çalışmayı bırakmış, öğrencileri dikkatlerini toplamadıkları için uyarmıştır. Müzikte ritmleri doğru zamanda ayarlayamamıştır. Çalışmayı ikinci kez tekrarladığında öğrencilerden 31 tanesi tam uyum göstermiş, 2 öğrenci gözlerini hiç kapamamıştır. Olumlu ve olumsuz bir çevrenin hayal edildiği bu çalışmada öğrenciler gulen ve asık yüz ifadeleri göstermiştir. UÖ öğrencilere çalışma bitirilince duyguları sormuştur.

UÖ : Burada nasıl sıkıntılar, sorunlar karşımıza çıktı?

DB: Çok güzel bir yerden çok kötü bir yere gittim. Birden ben büyüyünce ve 25 yaşına gelince ortalık çok felaket olacakmış, diye düşündüm.

AU: Bence bu yaşanmış bir hikaye öğretmenim yoksa siz misiniz?

UÖ: Sadece soruyu düşünür müsün? Bunu sonra zaten konuşuruz.

AU: Bir insanın elinden güzellikleri almışlar. Çocukluk anılarını, çevreyi mahvetmişler.

YK: Çevreye verilen zarar var, tabi bir de bir çocuğun anılarına zarar verilmiş.

UÖ: Peki siz bu çevrede yaşıyordunuz. Bir çocuk olarak hangi hakkınızın yok sayıldığını düşündünüz? M... Bugün senin sesini hiç duymadım. Sen söyle bakalım...

MK: İyi bir çevrede yaşama hakkım yoktu. İnsanların yanlışları yüzünden birden iyiden kötüye geçtim.

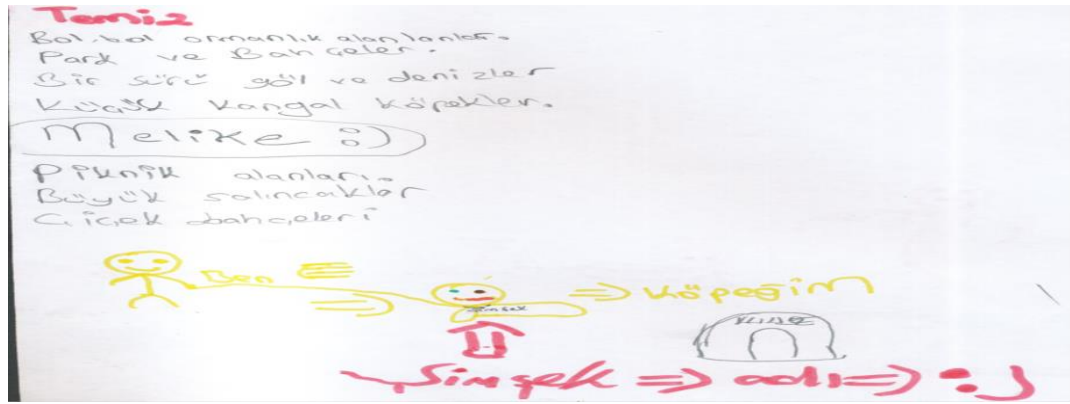
Son öğrencinin o gün derse karşı ilgisiz görünen bir öğrenci olsa da, ifade ettiği düşüncenin iyi bir çevrede yaşama hakkına paralellik göstermektedir. Öğrenciler bu tür bir

çalışmayla ilk defa karşılaşmışlardır. Bu çalışmaya yönelik bir öğrenci günlüğünden alıntı şu şekildedir:

Hoyal edin ⇒ öğretmenimin bize gönderimini kapattırıp bize tohtadan yapılmış bir park hoyal etti di. Daha sonra Büyükbalımda o park yardında olmamasından, imoğun fobai ka atıklarından kılbalıni ve o imaktan su için çocuktan zehir bndini hoyal etti di .

550 Byom ⇒ önemli bir çalışmaydı ...

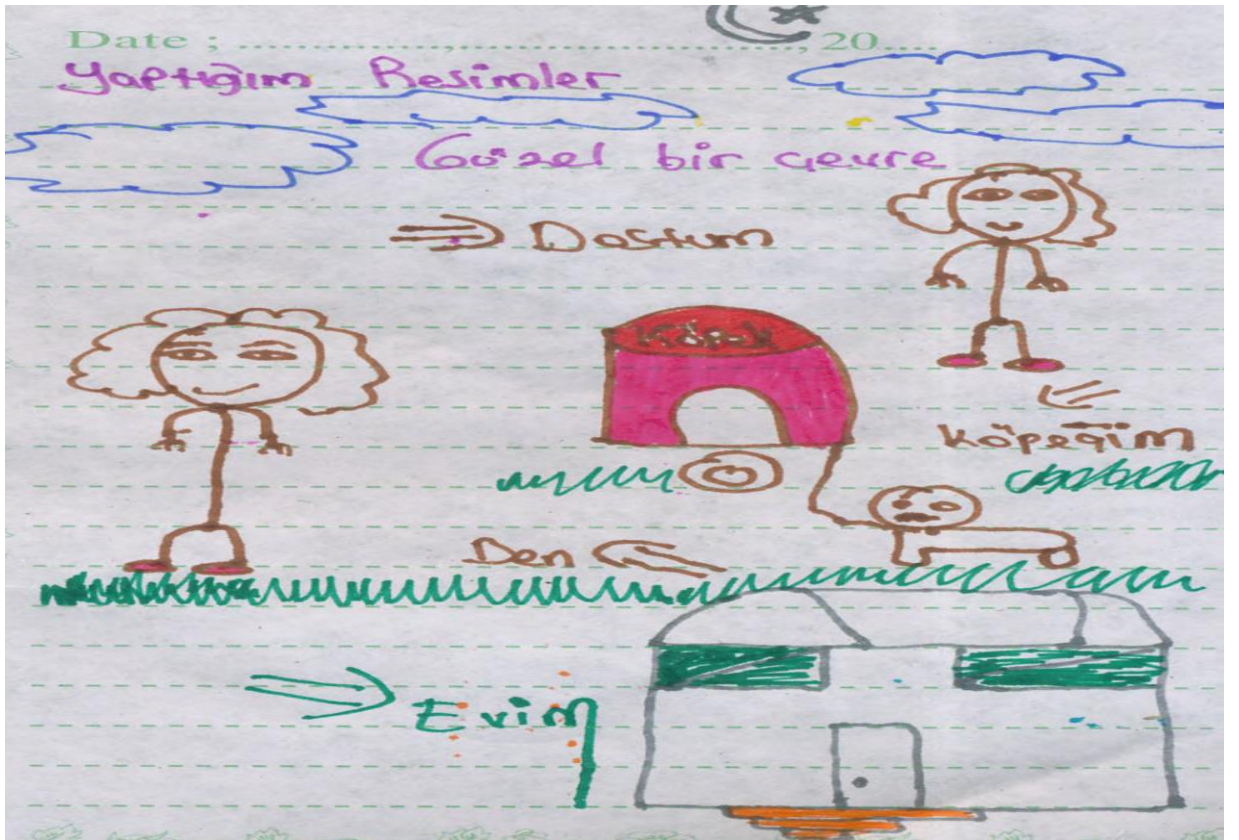
Öğrencilerden gözleri kapamaları istenir. İçeriği doğa seslerinden oluşan müzik ve Bülent Ortaçgil & Fikret Kızılok-“ İster misiniz?” şarkısı eşliğinde, öğrencilerden sahip olmak istedikleri ortamı düşünmeleri istenmiştir. “Nasıl bir çevrede yaşamak istersiniz?” sorusu sorulmuş, öğrencilerin gözleri kapalıyken ortaya renkli boyama kalemleri ve her bir öğrenciye kâğıt konmuştur. Öğrencilere gözlerini açmaları söylendikten sonra, önlerine konan kâğıda bu ortamın çizimini yapmaları istenmiştir. Daha sonrasında öğrencilerden bunun tam zıttını düşmeleri istenmiş, kesinlikle yaşamak istemeyecekleri, hoşlarına gitmeyeceklerini düşündükleri bir ortamı düşünmeleri istenmiştir. Öğrenciler en sonda bu iki resimi karşılaştırmalarını istenmiştir.

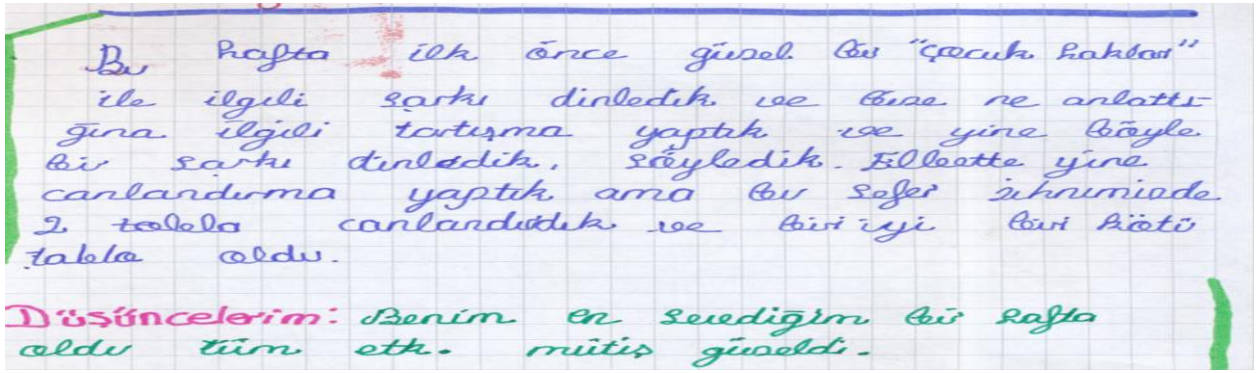

Öğrencilerin hayal kurup ardından çizdikleri resimlerden çok hoşlandıkları görülmüştür. Bu çalışmayı tekrarlamak istediklerini çok sevdiklerini öğretmenlerine söylemişlerdir. Olumlu bir çevre ve olumsuz bir çevrenin insana olan etkilerini çizdikleri çalışmalarda bir günlükten alıntı şöyledir:

Resim yaparım ⇒ Öğretmenin benden 2 tane
 bu kağıda abp. heptenide kp. acaanın
 olumlu va olumsuzuna yapmamız. Pate
 Ben ise olumlu cawaya ⇒ Şeklin
 mori bulutlar cırdım. gıner cırdım.
 olumsuz cawaya ise ⇒ gıner yurine
 gıner rante bulutlar, yağmur yağar
 bir acaim cırdım. Bu yandı ise
 çiçektir yurine buramuz kaktıben
 cırdım. Kılı bir mak cırdım,
 va ataga kışılın, kutun cırdım
 Buntır ise kılı bir acaim oldu
 kafetkin. Olumlu cawada bir
dün buldum olumsuz cawada
ise dunsın bir yağ silitir
bir yağ buldum. Dunsoda yağ
yağ bırayın silitir olumsuz
oldu...

Görsüm ⇒ Gel gural bir cawayda.

UÖ zamanın yetmeyeceği konusunda öğrencileri uyarılmış, öğrencilerle iyi bir çevrede yaşama hakkıyla ilgili öğretmen soru-cevap yöntemiyle öğrencilerin bu hakla ilgili görüşlerini aldıktan sonra, öğrencilere rol kartları öğrencilere dağıtılmıştır. Sınıf ikiye bölünerek rol kartları paylaştırılmış, bir gruba rol kartı 1 verilirken, bir gruba da rol kartı 2 verilmiştir. Bundan sonraki aşamada rol kartındaki kişiymiş gibi davranmalarını ister. Öğretmen kimin omzuna dokunursa o öğrenci canlandırmasını yüksek sesle yapmaya başlaması istenmiştir. Diğer öğrenciler ise olduğu yerde donup ve o öğrenciyi izlemeleri konusunda yönergeler verilmiştir.

-Öğretmen diğer öğrencilerden bazılarında o anda gizlice rol verilip, rol kartındaki canlandırmasını yapan öğrenciye katılmasını istemiştir. Ancak öğrenciler birden role girme konusunda başta sıkıntı yaşamışlardır.

Örneğin;

“ Sen onun annesisin, yanına git...”

“Sen onun okuldaki öğretmenisin, şimdi role girmen gerekiyor...”

“ Sen onun en yakın arkadaşısın. ..”

Rol Kartı 1: “ Disleksi (okuma ve yazma güçlüğü) olarak adlandırılan bir öğrenme güçlüğüne sahipsiniz. Bu yüzden bir sınıf geriden eğitiminize devam ediyorsunuz. Sınıfınızdaki çocuklara göre daha gelişmiş, daha iri bir yapıdasınız. Anne-babanız çalıştığı için de size derslerinizde yardımcı olamıyorlar. Sizin bir uzmandan yardım almanız

bununla beraber bir özel eğitim merkezine gitmeniz gerekiyor. Ancak maddi durumunuz da çok iyi değil. ”

Rol Kartı 2: “Astımınız var ve özellikle kış aylarında hastalandığınızdan okula gidemediğiniz çok oluyor. Yatakta TV başında, internette vakit geçirerek veya bilgisayarda oyun oynayarak çok zaman harcıyorsunuz. Anneniz ve babanız ikisi birden çalıştığından yalnızsınız. On bir yaşındasınız. Bazı astım tedavileri için yaşınız çok küçük olduğundan, bu sağlık tedavilerinden zarar göreceğiniz için yararlanamıyorsunuz.”

UÖ: Canlandırdığınız rollerde hangi çocuk hakkı vurgulanıyor?

YK: Çocukların sağlık haklarından bahsediliyor. Bununla ilgili drama yaptık.

UÖ, YK'nın cevabını doğrulamış ardından İhsan Doğramacı'nın yaşam öyküsüyle ilgili çalışma kâğıdı öğrencilere dağıtılıp, ilgili metin öğrencilere okutturulmuştur. Çocuk sağlığıyla ilgili yaptıklarından bahsedilmiştir. Öğrenciler bu çalışmada maddi imkansızlıkların sağlık hizmetleri almayı etkilediğini ve buna yönelik çalışmaların azlığından bahsetmiştir. Sağlık hakkıyla ilgili çalışmanın başında verilen karikatür bunu düşünmede etkili olmuştur.

O, çocuklar için çalışmış iyi bir örnektir. Günümüzde ülkemizin şartlarına bakıldığında çocukların sağlık haklarını örneklerle açıklayınız.

Hastaneler hastaneleri kuran kişiler. Onlar çocukların sağlık hizmetlerini karşılıyorlar.

Çocukların sağlık hakkıyla ilgili eksik olan bir uygulama ya da sağlık hizmetlerinde olan bir sorunu nedenleriyle açıklayınız.

Sorun: Bazı çocukların sağlık hizmetlerinde kimse ilgilenmiyor

Çözüm: Tek tek evlerine gidip onlara ücretsiz sağlık hizmetleri sağlamak

Çocukların sağlık hakkıyla ilgili eksik olan bir uygulama ya da sağlık hizmetlerinde olan bir sorunu nedenleriyle açıklayınız.

İlaçlar alınmaması - hastane ihtiyacı düzenli karşılanmaması

Çocukların sağlık hakkıyla ilgili eksik olan bir uygulama ya da sağlık hizmetlerinde olan bir sorunu nedenleriyle açıklayınız.

Mesela bazı özel olmayan hastaneler paralı. Bazı maddi durumu iyi olmayan aileler var ve sağlık haklarından mahrum kalıyor. Köylerde felan sağlık sorunları çözülüyor

O, çocuklar için çalışmış iyi bir örnek. Çalışmazsa çocukların bakıldığında çocukların sağlık haklarını örneklerle açıklayınız.

Ameliyat olmak ücretsiz muayene olmak
Tıbbi bir yere bakılmak

Çocukların sağlık hakkıyla ilgili eksik olan bir uygulama ya da sağlık hizmetlerinde olan bir sorunu nedenleriyle açıklayınız.

İlaçların kimyasal iddialar oluyor. Hastaneler hep dolu oluyor

Bir başka ders saatinde öğretmen öğrencilerin rastgele herhangi bir öğrenciyle eş olmasını sağlamıştır, 2'li eşler oluşturmuştur. Eşler birbirine isminin anlamını, kimin koyduğunu, bir ismin ya da bir kimliğe sahip bir insan için nasıl bir önemi olduğunu düşünmeleri istenmiştir. Bu fikirleri öğrencilerin birbirleriyle paylaşmıştır. En son çember düzeninde öğrenciler toplanarak, sırayla eşinin kendine anlattığını grupta paylaşır. En son bu

çalışmayı sözleşme maddesi okunarak değerlendirilir. Öğrencilere bir isme, bir soya, bir kimliğe sahip olmamanın bir çocuğa nasıl zararlar vereceği sorulur. Öğrencilerin tartışarak en büyük üç sıkıntıyı belirlemeleri istenir. Listeleme yaptıktan sonra, oylama yaparak ve niçin o maddeyi seçtikleri sorularak sorun belirlenmeye çalışılmıştır. Cevaplar şu şekilde tahtaya listelenir. Bu çalışmaya yönelik bir öğrencinin günlüğüne yansıyanlar ise şu şekildedir:

Bir çocuk bir isme ve kimliğe sahip olmazsa

- *Kim olduğu bilinemez.*
- *Hiçbir devlet hizmetinden yararlanamaz. (Eğitim, sağlık...)*
- *Bu ülkenin vatandaşı olamaz.*
- *Bir aileye ait olamaz.*

5. Hafta. Öğretmen 'Yanımdaki' ar-
kadaşınıza dönüp adınızın ve
soyadınızın anlamı ve kökenini
birde Türkiye Cumhuriyeti, vatan
dışının kimliğinin önemini anlatın
dedi. Benim yanımda Eda oturuyor
du. Eda'ya dandım, ilk ben anlatma
ya başladım. Benim adım Gizem Rü-
veyda. Gizem'i babam istemiş. Rü-
veyda babaannem istemiş. Annemde Rabia
istemiş. Sonra Babaannem Gizem Rü-
veyda uyumlu duyar o babamın
adı Gizem Rüveyda deus demiş. Babam
olmuş. Gizem sırtı, Rüveyda ince hoş
kız demektir. Kimliğimin anlamının
önemi benim ben olduğumu bilmesin
ler çünkü başka ülkelerdeki insanlar
sırtı bopise alırlar. Onun için
kimlik çok önemlidir dedim. Ben
bu etkinliğide çok beğendim. Ben
çünkü bu etkinlikte konuştum. Ben kor-

-Çocukların yaşadıkları çevreyle ilgili fikirlerini yetişkinlere (İlgili kişilere ve kurumlara) iletmek için bir mektup yazılması etkinliğinde ise, her öğrenci sadece bir cümle söyleyerek, birinci öğrenci cümlesini yazdıktan sonra arkasından gelen öğrenci bir önceki cümleye uygun başka bir cümleyle devam etmesi kuralı gözetilmiştir. UÖ öğrencileri anlam bütünlüğüne dikkat etmelerini bir önceki cümleye anlam olarak uyacak şekilde cümleler oluşturmaları konusunda öğrencileri uyarmıştır. İlk birkaç öğrenci cümleleri oluştururken çok zorlanmış, tekrar baştan cümle kurmuştur. Bu da zaman kaybına yol açmıştır. Öğretmen

bazı çğrencileri söyleceği cümleler konusunda yönlendirmiştir. Yazılan mektup aşağıdaki gibidir:

Sayın Çevre Bakanı,

biz sizeOkulu 5-A sınıfından yazıyoruz. İyi bir çevrede yaşama hakkının Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bir maddesi olduğunu öğrendik. Bu konuda çevreye karşı çocuklar daha temiz bir ortamda yaşasın, daha çok oksijen alsın diye sizi daha çok çalışmaya davet ediyoruz. İşiniz çok zor... Bunu biliyoruz. Çünkü Türkiye'nin en büyük sorunu çevre sorunu... Gelecek nesiller için daha çok çalışmak gerekiyor. Biz size yardım etmek için burada hazırız. Yeter ki biz çocukların iyi bir çevrede yaşama hakkı elinden alınmasın. Manevi olarak da kötü bir çevre istemiyoruz. Suç oranları çok olmasın. Daha çok yasa gelsin, cezalar artsın. Saygılarımızla

5-A öğrencileri

UÖ sınıfa “Cumhurbaşkanı, Başbakan, Çevre Bakanı, sivil toplum örgütleri, mahalle muhtarları, medya kuruluşlarının patronları siz çocuklarla bir toplantı yapmak istiyor. Bulduğunuz çevreyi fiziksel koşullar ve sosyal koşullar (haklar ve özgürlükler açısından) tartışmanız isteniyor.” diyerek bir tartışma ortamının yaratılacağını ifade etmiştir. Öğretmen oturum başkanı (moderatör) rolünü üstlenmiştir. Öğrencilere habersiz herhangi bir görev yükleyerek tartışma ortamına dahil eder. Yuvarlak masa düzeninde her öğrencinin mutlaka bir rol verilmiştir. UÖ rastgele öğrencileri kaldırarak bu konuda uzman kişi olarak nitelendirmiştir.

Örneğin,

“Sayın çevre bakanı AD, A Kanalı sahibi DS'nin kanalında sosyal sorumluluk projesi olarak yayınladığı reklam hakkında siz ne düşünüyorsunuz?”

“On yıldır çevre mühendisi olarak çalışan sayın MN'nin bu konudaki fikirlerini alabilir miyiz?”

Öğrencilere bu görevler öğretmenin o andaki yönergesiyle verildiği için öğrenciler ilk başta hazırlıksız yakalandıklarından sözel olarak düşüncelerini ifade ederlerken zorluk yaşamışlardır. Ancak daha sonrasında fikirlerini ifade ederlerken daha akıcı konuşmuşlardır. Öğrencilerin sıra kendine gelebileceği düşüncesiyle dikkatlerini canlı tuttukları görülmüştür. Ancak zaman konusunda mektup yazma etkinliğinde normalden çok zaman harcandığı için çalışma tamamlanamamış, yarıda bırakılmıştır. Sınıftaki uygulama öğretmenin gözlemine yönelik kontrol listesi ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 10: Çocuğun Yaşama- Çevre - Sağlık Hizmeti - İsim ve Vatandaşlık Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması	✓	✓	
Sınıf düzenini oluşturma			
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			✓
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			
Öğrencilerle göz teması kurulması		✓	
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓	
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması		✓	
Zamanı etkili kullanma	✓		✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma		✓	
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			✓
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme		✓	
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama			✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma		✓	
Mevcut işlenen derisi bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme			✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma			✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme			✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma			✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma			✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme			✓
Değerlendirme			
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme			✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme			✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

“Cansu 12 yaşında altıncı sınıf öğrencisidir İki yıldır Lösemi(kan kanseri) hastasıdır. Cansu'nun iki yılda saçları dökülmüş, fiziksel özelliklerinde bazı değişiklikler olmuştur. İki yıldır düzenli olarak okula gidememiştir. Bu yüzden bilgi açısından da arkadaşlarından geri kalmıştır. Öğretmeni Cansu'ya artık arkadaşlarına yetişmesinin zor olduğunu söylemiştir. Cansu, sınıf öğretmeni tarafından diğer çocuklardan ayrı bir şekilde en arka sıraya oturtulmuştur. Öğretmen Cansu parmak kaldırsa bile Cansu'nun vereceği cevaplar karşısında diğer çocukların güleceğini düşünerek Cansu'ya söz hakkı vermemektedir. Annesi ise, insanlar onu görmesin diye, eve misafir geldiğinde onu odaya kilitlemekte ve onu kimseye göstermemektedir. Cansu hastalandıktan sonraki yaşamında olan bu değişikliklerden çok mutsuzdur.”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

- Öğretmen onu herkesten tutarak, annesi onu gizleyerek Cansu için en iyisini yapmaktadırlar.
- Öğretmen ve annesi insanların Cansu ile alay etmelerini engellemek için Cansu'yu yaşamdan uzak tutmaktadırlar. Öğretmeni ve annesi Cansu'ya bu durumu açıklamalıdır.
- Cansu özel durumu olan bir çocuktur. Herkesin onu olduğu gibi kabul etmesi, hastalığını yenmesi için çaba göstermesine yardımcı olmalıdır.

Tablo 11a. Çocuğun Yaşama- Çevre - Sağlık Hizmeti - İsim ve Vatandaşlık Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	10,4	3,63	-2.845	.000*
Son Test	44	15,3	4,21		

Bu sonuçlara göre çalışma grubunun öntest sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımlı gruplar t-testi yapılmıştır. Test sonuçlarına bakıldığında çalışma grubunun öntest-sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [t(43)=-2,845, p<0.05]. Başka bir deyişle çalışma grubunun öntest puan ortalaması ile sontest puan ortalaması arasındaki sayısal fark, çalışma grubunda uygulanan yaşam haklarına ilişkin çocuk hakları öğretiminin öğrencilerin öğrenmesinde etkili sonuçlar verdiği anlamına gelmektedir.

Tablo 11b.

İyi bir çevrede yaşamak, _____

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
En temel çocuk hakkı	10	10
İnsanları ve çocukları mutlu etmesi	16	11
Çocukların sağlıklı olması	12	1
Gelecek nesillere bir yatırım olması		5
Yaşam hakkı olması		17
Cevap Yok	6	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “İnsanları ve çocukları mutlu etmesi” ve “Çocukların sağlıklı olması” alt temalarında yer alan cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Yaşam hakkı olması” ve “İnsanları ve çocukları mutlu etmesi” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların önceki cevapları tekrarlanmakla birlikte, cevaplarına “Yaşam hakkı olması” ve “En temel çocuk hakkı” cevabı istendik cevaplar olarak yer almıştır.

Hasta olduğumuzda ya da sürekli bir hastalığa sahip olduğumuzda _____

Tablo 11c.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Sağlık hizmeti alma	16	23

Aile desteğinin olması	7	8
Maddi imkanlarla sağlık hizmetlerinin desteklenmesi	5	5
İlgisiz Cevap	7	8
Cevap Yok	9	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “Sağlık hizmeti alma” alt temasında yer alan cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Sağlık hizmeti alma” şeklinde artış göstererek devam etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların önceki cevapları tekrarlanmakla birlikte, cevaplarına “Aile desteğinin olması” ve “Maddi imkanlarla sağlık hizmetlerinin desteklenmesi” cevapları istendik cevaplar olarak yer almıştır.

Ben kadar çocuğum.

Tablo 11d.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
10	9	
18	14	44
Okul bitinceye kadar	15	
Evleninceye kadar	1	
15	5	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “Okul bitinceye kadar” ve “18” alt temalarında yer alan cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise tüm çocukların cevapları “18” şeklinde olmuştur.

Sağlık hizmetlerinden yararlanmam gerekir çünkü.....

Tablo 11e.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Yaşam hakkı	14	14
Devlet sorumluluğu	2	16
Çocuk ve insan olmanın gerektirdiği	17	14
İlgisiz Cevap	5	
Cevap Yok	6	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “Çocuk ve insan olmanın gerektirdiği” ve “Yaşam hakkı” alt temalarında yer alan

cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Devletlerin Sorumluluğu” başta olmak üzere, “Yaşam hakkı” ve “Çocuk ve insan olmanın gerektirdiği” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların önceki cevapları tekrarlanmakla birlikte, cevaplarına “Yaşam hakkı”, “Devlet sorumluluğu” ve “Çocuk ve insan olmanın gerektirdiği” cevabı istendik cevaplar olarak yer almıştır.

4.2.2. Boş Zamanı Değerlendirme, Kültürel Etkinliklere Katılma ve Oyun Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Öğretmen öğrencilere müzik eşliğinde aşağıdaki yönergeyi vermiştir:

“Siz dünyaca ünlü ressamın fırçalarısınız. Onun en güzel resimlerinden birini çizeceksiniz. Hazırsanız resimleri çizmeye başlayalım. Fırçalar ayağa kalkıyor, tuvale doğru yavaş yavaş ilerliyor, tıpkı karınca gibi, şimdi hızla gidiyor, bir devin adımları gibi. Hızlı ama minik adımlarla tuvale ulaştık. Resmi yapmaya başlayabilirsiniz. Serbest zamanlarınızda yapmaktan en çok hoşlandığınız işi veya bir hobinizi... Ya da en çok oynadığınız oyunu çizin. Önce başımızla boyuyoruz. Kollarımızla, ellerimizle, diz kapaklarımızla, sırtımızla, ayaklarımızla, dirseklerimizle... Boyayalım. Artık özgürsünüz. Resimlerinizi fırçanızın hangi kısmıyla boyamak istediğinize siz karar verin... (Müzik devam eder.) ve resminizi tamamlayın. Resimleriniz bittiyse onları sıramıza alalım ve onları seyredelim.” diyerek öğrencileri yönlendirir. Sonra gruba ne yaptıkları sorulur, anlatılır.

UÖ: *“Soru kutusundan bugünkü işleyeceğimiz dersin önemli anahtar soruları çıkacak.”*

Kutudan sırayla kartlar çekilir. Öğrenci cevapları alınır. Dialog şu şekildedir:

UÖ: *“Sabah, öğleden sonra, akşam ne tür işler yapıyorsunuz?”*

MN: *“Derslerimi bitirdikten, bilgisayarda oyun oynuyorum. Vaktim kalırsa televizyon izliyorum.”*

UÖ: *“Tatillerde neler yapıyorsunuz?”*

YK: *“Yaz tatilinde mutlaka bir kursa ya da yaz okuluna gidiyorum. Okulda öğrendiğim bilgileri yazın unutmamam için mutlaka test çözüyorum.”*

UÖ: *“Hangi oyunları oynuyorsunuz?”*

DS: *“Bilgisayarda oynuyorum. Çok az her zaman olmasa da parkta oyun oynuyorum. Sokaklar çok güvenli değil diye annem sokakta oynamama izin vermiyor.”*

UÖ: *“Oynadığınız oyunlar tek başınıza mı yoksa grupta, arkadaşlarınızla mı?”*

MN: *“Dışarıda oynadığımız oyunlarda grup oynuyorum. Ama sadece parkta oynayabiliyoruz, okul bahçesinde maç yapabiliyoruz.”*

UÖ: *“Bu sorulardan hareketle bu gün hangi çocuk hakkından bahsedecek olabiliriz?”*

LK: *“Oyun hakkı.”*

Yansıya konan bir yazılı metin okunduktan sonra, UÖ çocukların niçin dinlenme ve oyun oynama gibi haklarının önemli olduğunu sormuştur. Bu konudaki öğrenci paylaşımları dinlenmiştir. Öğretmenin yansıya koyduğu durumlar öğrenciler tarafından tartışılır. Öğrenci cevapları üzerine konuşulur. Bir sonraki etkinlikte aşağıdaki senaryo durumları verilir. Bu konudak öğrenci paylaşımları dinlenir.

Birinci Durum

“Anneniz ve babanız ülkenin seçkin bir üniversitesinde profesör olarak çalışıyor. Ağabeyiniz çok iyi bir fen lisesini kazandı, birçok bilimsel çalışmada ödüller aldı, birden fazla yabancı dil biliyor. Yarışmalar için sizi sürekli özel kurslara ve eğitim kamplarına gönderiyorlar. Bazen ancak uyumaya vaktiniz kalıyor.” Bu problemi çözmek için nasıl bir yol izlerdiniz?

Anne ve babama basıncıydum, ben zaten çalışıyorum" derim. "Ay-
ıca zahi ben abimle konuşuyorum gibi geliyorsa da izin verin
biraz oynayayım" diyebilirdim

Annem ve babama sadece biraz zaman ayarlatmalıyız.
Ben bir çocuğum benim oyun hakkım var. Her çocuk gibi
oyun oynamalı, spora gitmeli kendine zaman ayarmalı.

Öğrenci bu şekilde yapabilir.
Abisiyle konuşuyor, Oyun oynama hakkı yok.
Ayrıca...

Hilesi ik konuşmalı durumu anlatıp
Oyun hakkından bahsedebilir.

İkinci Durum

“ Hükümet sokakta, parklarda, okullarda ve halkın görebileceği yerlerde oyun oynanmasını yasaklama kararı aldı. Ayrıca, bütün oyuncakçı dükkânları kapatılacak ve artık hiç kimse oyuncak satmayacak. Evinde oyun oynarken yakalananlar mahkemeye sevk edilecek ve cezaevine girecek.”

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?” (Pusulacık, 2007: 150)

Çocuklar çok sıkıların gelişenlerle gelecek te
oyunak te. bilmezler

Çocukların gelişimi yavaşlar. Eğlence hobileri elinden alınıyor olur.
Çocuklar kendilerini hafifhanece hissederdim. Hem cezaeviyek normal oyun
arasında bir fark olmaz. Hayata alışamamaya. Bedenimizi kullanamamaya.
Metabolizmamıza yavaşlar. Bir değil böhmet ceza alır.

Çocuklar oyun oynayamazlarsa gelecek nesiller oyun oynayamazlar
ve eski oyunları bilemezler.
Çocuklarda psikolojik sorunlar çıkar

Öznen çocuk olmanın bir anlam olmaz.
Çocuklar çocukluğunu yaşayamazlar.
Bucakları girerler. Oyun odaları dünyaya olmaz. Çocukların psikolojisi
bozulur.

- Bülten Panosu

Öğretmen gazete haberleri için hazırlanan bülten panosuna ilgili gazete haberlerini, resimleri, sözleşme maddesini asar. Öğrencilere panoyu incelemeleri; okudukları haberler, inceledikleri resimlerle ilgili duygu, düşünce, çağrışımlarını ya da yorumlarını kağıt yapıştırıcılarla ilgili resmin ya da haberin kenarlarına yapıştırmaları istenir. Öğrencilerin hepsi bütün görselleri gezip, yorumlarını yazdıktan sonra tıpkı bir resim galerisini gezermiş gibi arkadaşlarının yorumlarını incelemeleri istenir. Gazete haberinin değerlendirmesi için öğrenciye *gazete haberi*

değerlendirme *formu* *dağıtılır.*
Çocukların Oyun Alanı İsyani, Tatilde Birinci Vazifem Oyun Oynamaktır, Barış İçin Müzik gazete haberlerinde öğrencilerin yapışkanlı kağıda yazdıkları bazı düşünceler aşağıdaki gibidir:

“Çocuklar oyun hakkını okulda başarılı olma sorumluluğundan ötürü kullanamaktadır”

“ Dinlenmek ve nefes almak büyükler için olduğu kadar çocuklar için de o kadar zor”

“ Tatilde benim için birinci vazifem benim için eski konuları tekrar etmeki daha sonra oynamak... ”

“ İnsanın sevdiği işi yapması çok güzel. Hem de müzikle uğraşmak daha güzel.”

- Film- *“Billy Elliot”*

“Babası ve abisinin karşı çıkması üzerine bale eğitimini gizli bir şekilde sürdürmek zorunda kalan Billy Elliot, bir gün babasının karşısında sergilediği o eşsiz bale gösterisiyle, en sonunda babasını bile yumuşatır. Ama ortada bir sorun vardır. Kraliyet bale okulunun seçmelerine hazırlanan Billy Elliot’un, seçmelerin yapılacağı kente gidecek yol parası bile bulunmamaktadır. Bir maden işçisi olan babası, bir babanın oğluna sunabileceği en büyük fedakârlığı sergileyerek, en sonunda ölmüş eşinden kalma manevi değeri yüksek altın takıları da satmak suretiyle, yol parasını çıkarır... İstedigini yapabilme gücünü kendinde bulabilmek... Sizce bu gücü Bill gibi kendimizde bulabiliyormuyuz?” Öğrencilere film izletilmiştir. Öğrencilerin filmle ilgili verdikleri cevaplar birbirine son derece yakındır. Örnek belirlenen üç öğrenci (AD, YK ve DN) üst-orta-alt düzeyden gelmektedir. Öğrencilerden ilk soruda izledikleri filmi kısaca özetlemeleri istenmiştir. AD’nin film özetinden örnek aşağıdaki gibidir.

“Billy maddi durumu iyi olmayan bir ailenin çocuğudur. Çok yetenekli bir baletdir. Filmin başlarında ailesi onun dansla ilgilenmesini istemiyor, ama o kendini kanıtlıyor ve gerçekten çok yetenekli olduğunu gösteriyor. Bu seferde maddi imkansızlıklardan dolayı bale okulu sınavlarına girememe sorunuyla karşılaşılıyor.

Filmdeki çocuğun yaşadığı sorunlar

Yetenekli bir çocuğun içindekinin ortaya çıkması YK

Maddi imkansızlıklar çocuklar için büyük bir sorun DN

Bu çocuğun kişilik özellikleri nelerdir? Hangi özelliklere sahiptir?

Başarılı, hırslı, yetenekli, iyi kalpli

Filmdeki çocuğun hangi hakkı çiğneniyor?

Yetenekleri doğrultusunda gelişme hakkı DN

Görüşlerini özgürce ifade edebilme hakkı YK

Boş zamanlarını etkili bir biçimde değerlendirme hakkı AD

Film çocuk hakları açısından nasıl sonuçlanmıştır? Filmdeki çocuk haklarını kullanabildi mi?

Evet kullanmıştır. Başta haklarını kullanamadı. Ancak pes etmedi ve başardı.

Hayır kullanamamıştır. Maddi sıkıntılar başta çocuğa hep engel olmuştur.

Bu filmi izlediğinde daha önce bilmediğin hangi hakkı öğrendiğini düşünüyorsun?

Daha önce hepsini biliyordum (YK, AD ve DN).

Gzate haberi değerlendirme çalışması gazete haberlerinin üzerinde yapıldığı için öğretmen tekrar form doldurmalarına gerek duymamıştır. Öğrencilerden sözlü olarak cevapları almıştır. Haberde anlatılan çocuğun/ çocukların yaşadığı sorunlar, haberde hangi çocuk/çocukların ihlalden bahsedildiğine dair öğrencilerden serbest zamanları değerlendirme özgürlüğü ve ilgi, yetenekler doğrultusunda gelişme önemli boyutlar olarak ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin serbest zamanını doğru ve etkili kullanması öğrencilerin maddi refah düzeyiyle doğru orantılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Bir sonraki ders için öğretmen münazara yöneticisi olmuş ve sınıfı ikiye ayırmıştır. Gönüllü olan öğrencilerden jüri oluşturulmuştur. Öğrenciler daha öncesinden bir münazara yaptıkları için bu çalışmada daha çok görev odaklı hareket etmişlerdir. Öğretmen jürinin kazanan grubu seçmede objektif davranmasını, grubun fikrini ne kadar iyi derecede savunmasına ve etkili sunuşuna bağlı olarak değerlendirme yapması konusunda öğrencileri yönlendirir. Münazara değerlendirme formu jüri üyelerine münazara günü dağıtılmıştır. Öğrencilere grup arkadaşlarıyla bilgilerini düzenleme ve konuşma metinlerini hazırlama için yaklaşık bir hafta verilmiştir.

Grup A Görüş : “Dinlenme ve Serbest Zaman” hakkı ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarının kullanabileceği bir haktır. Serbest zamanları değerlendirme ve dinlenme hakkı, eğlendirici aktivitelere katılma ancak gelişmiş ülkelerdeki çocuklar tarafından rahatlıkla yapılabilir.”

Grup B Karşıt Görüş: “Dinlenme ve serbest zaman sadece zengin ülkelerde yaşayan çocukların yararlanabildiği bir hak ya da bir lüks değildir. Dinlenmek ve eğlenme hakkı her çocuk tarafından kullanılır.”

Münazaranın yapılması, jürinin hangi grubun kazandığını açıklamıştır. B grubu jüri değerlendirme sonucu başarılı kabul edilmiştir. Jüri B grubu seçtiyse o gruba onları değerlendirme ölçütlerini ve neye dayanarak bu kararı verdiklerini açıklamıştır. B grubunun seçilme nedeni yapılmış araştırmalara çok önem vermeleri, kanıtlarla sınıfa gelmeleri, sunumu etkili yapmaları seçimin yapılmasında etkili olmuştur. Öğrenciler çalışmanın sonuna oyun, dinlenme ve serbest zaman hakkının her çocuk için önemli bir hak olduğunu her ne olursa olsun çocuk gelişimi için önemli olduğu çıkan önemli bulgular arasında yer almıştır.

Münazara Değerlendirme Formu

DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ 1= Zayıf 2= Kabul Edilebilir 3= Orta 4= İyi 5= Çok İyi	ADI SOYADI																	
		NO	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5						
GÖZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI		134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150
I. PERFORMANS HAZIRLAMA SÜRECİ																		
Münazara amacını belirleme																		
Uygun çalışma planı yapma																		
Grup içinde görev dağılımı yapma																		
İhtiyaçları belirleme																		
Farklı kaynaklardan bilgi toplama, bilgilerin doğruluğu																		
Toplanan bilgilerin analiz edilmesi																		
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma																		
Toplanan bilgileri düzenleme																		
Farklı düşünme becerilerini kullanarak konuyu farklı açılardan bakma																		
Yaratıcılık yeteneğini kullanma																		
Türkçeyi doğru ve düzgün konuşma																		
Görüşünü savunurken grup arkadaşlarına ve karşı grubun üyelerine saygılı olma																		
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma																		
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme																		
Sunuda akıcı bir dil ve peden dilini kullanma																		
Sunum sırasında süreyi etkili kullanma																		
Yarılan sürede sunuyu yapma, Sorulara cevap verebilme																		
Sunum sırasındaki öz güvene sahip olma																		
TOPLAM		20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ GENEL TOPLAMI		20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20

Alayna Destan = 89
İrem İnaltaş = 86
Zeynep Ünsel = 88

Zeynep Ünsel = 89
Senkan Sankaya = 87
Büşra Akbaş = 88

Genel toplam = Alayna Destan grubu = 263
Zeynep Ünsel grubu = 265

Sınıf içi süreçte öğrenciler arasında bireysel ihtiyaçları dikkate almama konusunda zaman zaman münazara yönetim sürecinde sıkıntılar yaşanmıştır. Öğrencilerin zaman zaman ders içi motivasyonlarında düşüş olmuştur. Ancak öğretmen bunu görmezden gelmiştir. Bununla beraber, dersin işleniş aşamasına bakıldığında aşamalı ve düzenli bir şekilde ders işlenmiştir. Öğretmen ders içi gözlem formu ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 12. Boş Zamanı Değerlendirme, Kültürel Etkinliklere Katılma ve Oyun Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması			✓
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması			✓
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			✓
Zamanı etkili kullanma			✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma		✓	✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			✓
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme			✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama		✓	
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma			✓
Mevcut işlenen dersi bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme		✓	
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma			✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme		✓	
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle paylaşma			✓
Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma		✓	
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme			
Değerlendirme			
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme		✓	
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme			✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

“Özel dersler, kurslar, test çöz... Ozan çok yoruluyor. Artık çok sıkıldı. Bu matematik yazılısından 100 almalı. Yoksa annesi yine bağırarak. ‘Kafasız, tembel, sorumsuz! Bu kadar emek harcıyoruz. Derslerinden iyi not almazsan seni futbol kursuna göndermem ...’ gibi sözler Ozan’a söylenen sözler ararsındadır.”
Yukarıdaki olaydan yola çıkarak Ozan ne yapmalıdır?

- Annesiyle konuşmalıdır.
- Öğretmeninden annesiyle konuşması için ricada bulunmalıdır.

c) *Susup durumu kabullenmeli, matematiği başarmak ve sevmek için çaba göstermeye devam etmelidir.*

Tablo 13a. Boş Zamanı Değerlendirme, Kültürel Etkinliklere Katılma ve Oyun Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	8.64	1.34	-3,24	.000*
Son Test	44	16.49	4.46		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 8.64, standart sapması 1.34'dür. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 16.49, standart sapması 4.46'dır. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Doğa o gün okuldan eve geldiğinde önlüğü kirlenmiş, çantası ise dağılmış bir haldeydi. Annesi onu o halde görünce sinirlendi, bu durumun sebebini sordu. Doğa ise her gün okuldan sonra akşama kadar etüte kalmaktan çok sıkıldığını, bir gün dinlenmek için bunu yaptığını söyledi. Doğa'nın annesi durumu babasına anlattı ve o akşam Doğa'nın yemek yememesine karar verildi. Oysa Doğa o kadar açtı ki, bu halde nasıl dayanabileceğini düşünüyordu." Buradaki durum düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi en uygun seçenektir?

- Doğa'nın izinsiz olarak bunu yapması doğru değildir. Bununla beraber ailesi de onu aç bırakmak gibi bir ceza yerine başka bir ceza verebilir.*
- Doğa'nın ailesi böyle bir ceza vermekte haksızdır. Çünkü Doğa'nın dinlenme hakkını elinden almışlardır.*
- Doğa ailesinin ona sağladığı imkânları kötüye kullanmıştır. Ailesine karşı olan sorumluluğunu yerine getirmedigi için ailesinin ona ceza vermesi doğaldır.*

Tablo 13b.

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	6.36	3.27	-5.81	.000*
Son Test	44	16.2	4.91		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 6.36, standart sapması 3.27'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 16.2, standart sapması 4.91'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Nöbetçi öğretmen teneffüste birinci sınıf öğrencilerine bağırmaktadır.

"Siz kaç defa söyleyeceğiz, okul bahçesinde oyun oynamayacaksınız. Oyun yalnızca beden eğitimi dersinde oynanır... Koşmayın!"

Öğretmen çimlerin üzerine bastıkları için iki öğrencinin de teneffüsse çıkmaları yasaklanmıştır.

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

- a) *Öğretmen haklıdır. Okul oyun alanı değildir.*
- b) *Oyun çocukların bir hakkıdır. Çocuklar boş zamanlarını (teneffüsleri) bunun için değerlendirir. Bu durumda öğretmenin verdiği ceza yanlıştır.*
- c) *Okul yönetimi çocuklar için bir oyun bahçesi ya da bir çocuk kulübü açarsa öğretmenler çocuklara bahçede karışmaz, böylece öğretmenler çocukların oyun hakkı elinden almak zorunda kalmaz.*

Tablo 13c.

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	7.74	0.88	-4.715	.000*
Son Test	44	14.96	3.55		

*p < 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 7.74, standart sapması 0.88'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 14.96, standart sapması 3.55'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

4.3 Gelişimsel Haklara İlişkin Bulgular

Bu kategoride bulunan eğitim durumları; aile ortamı ve alternatif bakım, sosyal hizmet hakkı, eğitim hakkı ve eğitimin niteliği, çocuk haklarının öğretilmesi- çocuk hakları genel, sorumluluk ve hak, çocuk haklarının tarihçesi temalarından oluşmaktadır. Bu temalara yönelik eğitim durumları 1.-5. haftalar arasında yürütülmüştür. Uygulamalar toplam 17 ders saatini içermektedir.

4.3.1 Sorumluluk ve Hak Kavramlarına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Ön hazırlık aşamasında sınıf alanında oyun için geniş bir yere ihtiyaç olacağından tüm sıralar kenarlara çekilmiştir. Bu ders programın ilk dersi olduğu için ve konunun kendisi için yeni bir alan olduğundan uygulama öğretmeni heyecanlıdır. Araştırmacı öğretmen ile uygulama öğretmeni program uygulamasından önceki bire-bir çalışmalarında, bu temanın program için önemli ve kritik olduğunu çocuk haklarının yalnız başına değil sorumluluk bilinciyle var edilmesi gerektiği konusunda işlenecek dersin yapılandırılması konusunda uygulama öğretmeni araştırmacı öğretmen tarafından bilgilendirilmiştir.

Giriş etkinliği olarak bir grup oyununa yer verilmiştir. Öğrencilerin derse olan ilgileri eğitsel oyunla birlikte oluşturulmuştur. İkili eş olunup A'lar bir araba, B'ler ise onun

sürücüsü olduğu oyunda deneme oynaması yapmadığı için öğrencilerin görev tanımını anlamasında sıkıntılar yaşanmıştır. Yaklaşık olarak 8 dakika oynandıktan sonra öğrencilerin oyuna yönelik görüşlerini alınmış, akabinde UÖ “*Araba sürücüsü olanların oyun süresince nelere dikkat etmesi gerekiyordu? Nasıl sorumlulukları vardı? Eğer bu sorumluluklarına dikkat etmeseydi neler olurdu?*” sorusunu öğrencilere yöneltmiştir. Öğrencilerden gerek hayatta gerek trafikte olduğu gibi arkadaşlarının canından sorumlu oldukları ve sorumluluk almanın çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. UÖ öğrencilere sorumluluğun tanımını sormuş, öğrenciler sene başında ‘Haklarımı Öğreniyorum’ ünitesinde konuyu öğrendikleri için kolaylıkla cevaplamışlardır. Bir sonraki aşamada, öğrencilerden ilköğretim okulu 5. sınıfta okuyan bir öğrencinin sorumluluğuna giren bir davranışı listemeleri istenmiştir. Tahtaya listelenen sorumluluklar şu şekildedir:

Ödevleri zamanında yapma

İyi davranışlara sahip olma

Kardeşlerle ilgilenme

Çevreyi koruma

Bununla beraber öğretmen aşağıdaki ifadeleri de eklemiştir:

Aile içinde karar alırken görüş bildirme,

Arkadaşlarla oyun oynama

Ödevlerini zamanında yapma

Hafta sonu televizyonda film izleme

Öğrencilerin diğerlerinin bir hak olduğunu sezdirilmeye çalışılırken, aşağıdaki dialog UÖ ve öğrenciler arasında geçmiştir.

UÖ: Bu yazdıklarına bakın... Dikkatinizi çeken bir şey oldu mu:

MN: Televizyon izleme bir sorumluluk değil. Onu yapmak bize kalmış. O bir hak öğretmenim. Haklar genelde eğlenceli şeyler...

UÖ: Sorumluluklar çok mu can sıkıcı?

MN: Hayır herkesin bir görevi var. Ama hakları da var.

UÖ: Evdeki yaşamını düşün. Hangi durumlarda televizyon izleyebiliyorsun ya da oyun oynayabiliyorsun?

DS: Derslerim bitince...

UÖ: O zaman bu bir sorumluluğa bağlı...Böyle bir duruma örnek verebilecek misin YK? Kendi yaşamını düşün.

YK: Ailem bana yeni kıyafetler alıyor. O elbisenin rengine ben karar veriyorum, istediğimi alıyorum. Ama onu çok iyi kullanma sorumluluğum varç çabuk eskitemem.

UÖ: Güzel bir örnek...Başka?

VK: İstediyimi yeme özgürlüğüm var; ama tabağımdaki yemeği bitirme sorumluluğum var.

UÖ: Oynadığımız oyundaki şoförün sorumluluklarımıza benzer çünkü o bir benzetmeydi, günlük yaşamda da benzer sorumluluklarımız var.

UÖ öğrencilerden bir gün içerisinde yerine getirmeniz gereken sorumlulukları, bu sorumluluklarınız yanında sahip olduğunuz hakları listelemesini istemiştir. Çocuklardan en önemli buldukları 3 çocuk hakkını ve 3 çocuk sorumluluğunu düşünmeleri ve tartışmaları konusunda yönerge sınırlandırılmıştır. Bu listelemeye yardımcı olarak da verilen örnekleri düşünmeleri istenmiştir. Öğrenciler en yakınlarındaki arkadaşlarıyla paylaşarak listeleri oluşturmuştur. 2'li gruplar sonraki aşamada 4'lü, 8'li gruplar olarak tartışmaları istenmiştir; ancak kalabalık grup çalışmalarında istenen başarı gösterilmemiştir. Öğrencilerde görevden uzaklaşma ve grup olarak organize olamama davranışları görülmüştür. Buna sebep olarak öğretmenin grupları tek tek gidip ziyaret etmemesi, öğrencilerin nasıl çalıştıklarını görmemesinin etkili olduğu söylenebilir.

Doğaçlama çalışmasında ise öğrencilerin kendi aralarında A ve B belirlenmesi istendikten sonra rol kartları öğrencilere verilip okumaları ve rollerini anlamaları için belirli bir süre verilmiştir. Bu doğaçlamalara öğrencilerin canlandırmaları durağanlaştığı zaman, başka bir öğrenciye gizlice görev vererek role girmesi istenmiştir. Bu örnek sadece iki doğaçlamada olmuş, öğretmen birinde anneanne rolü diğerinde ise dedenin bir yakın arkadaşının eve misafir gelmesiyle canlandırmaların yönünü değiştirmiştir. Böylece çocukların ilgi ve dikkatleri uzun süre korunmuştur.

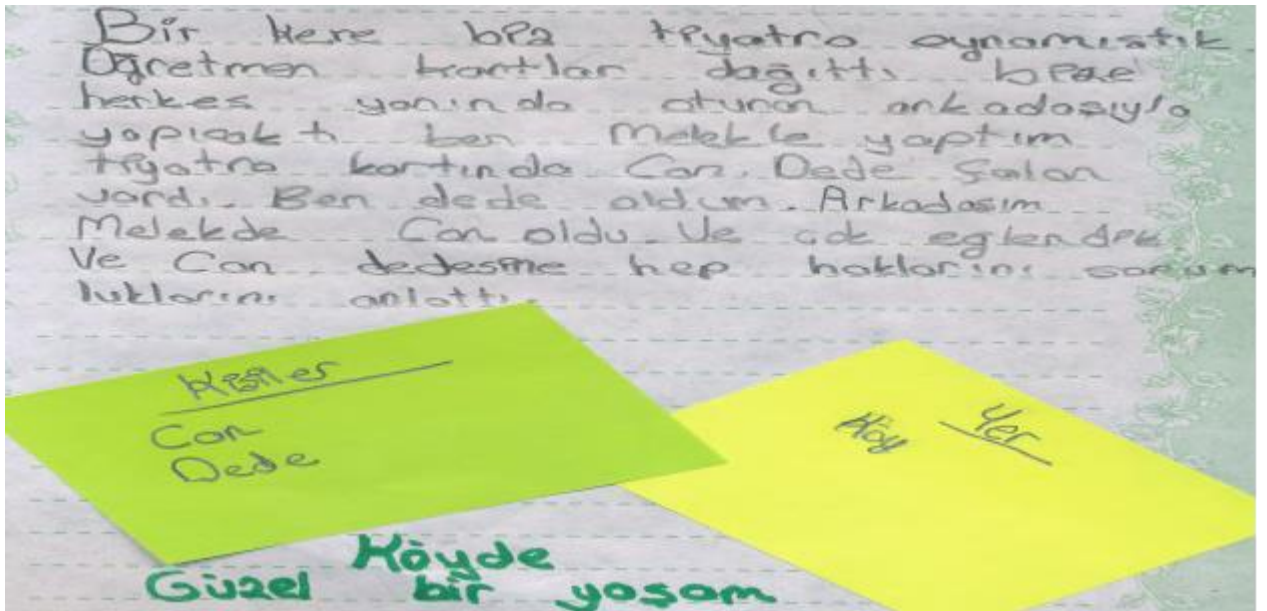
A: Can 9 yaşında üçüncü sınıf öğrencisidir. Yaz tatilinde dedesinin yanına gider. Bu yıl okulda çok yorulduğu için tatilde istediği her şeyi yapmak, sadece kendi isteklerini dikkate

olarak tatilinin çok iyi geçmesini ister. Bütün bir yıl öğretmenin verdiği ödevleri, anne-babasının kendisine verdiği görevleri yerine getirmiştir.

B: Can'ın dedesi torununu çok sevmektedir. Bir yıldır torununu görmediği için onun bu yaz tatili boyunca yanında kalacağına çok sevinmiştir. Onun evinin kuralları ve belli bir düzeni vardır. Bunlar bazı sorumlulukları da içerir. Dede, torununun misafir olduğunu düşünmekte; ancak Can uzun süre orada kalacağı için ve Can'ın yaz tatilinde hakları olduğu kadar sorumluluklarının bilmesi gerektiğini de düşünmektedir. Bu yaz tatilinin Can'a sorumluluğun ne olduğunu anlatmak için iyi bir fırsat olduğunu düşünmektedir.

Can ve dedesi, Can gelip odasına yerleştikten sonra salonda ilk sohbetlerini etmek için bir araya gelirler.

Öğrenci günlüğüne çalışmayla ilgili yansıyan bir bölüm:

Öğrenciler sınıf genelinde hak ve sorumluluk kavramlarını birbirinden ayırmış, bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu konusunda görüş birliği oluşturmuştur. Bu konu hem 4. Sınıf hem de 5. Sınıfta ünite içerisinde yer verilen konulardır. Bu yüzden öğrencilerin ön bilgileri olduğu için öğrenciler derste oldukça kolay organize olmuşlardır. Kavram yanlılığı olan öğrencilere rastlanmamıştır. Hedef öğrenciler olarak belirlenen dört üst, dört

orta ve dört alt öğrencilerden bazılarının çalışmalarına aşağıda yer verilmiştir. Değerlendirme çalışması olarak verilen çalışma kâğıdındaki “hak” ve “sorumluluk” kavramlarıyla ilgili yapılanlardan örnekler:

Sorumluluklarım

Kendime	Öğretmenime	Aileme	Çevreye	Ülkeme
Temiz olmak	Dişlerime	Yardımcı olmak	Temiz tutmak	Hayretli olmak
Giyimel	deci yapma	Yoldan çıkmamak	Zarf vermek	Sermed
Banyo yapma	saygılı davranma		Gıcaklar tutmamak	Yardımcı olmak
Sarımsık barmak			İncinmek	Sadık olmak
Yırtılmamak			Sermed	

Aşağıdakilerden hak olanların başına “H”, sorumluluk olanların başına “S” koyunuz.

1. Okul eşyalarımızı korumalı ve düzenli kullanmalıyız. Sorumluluk
2. Başkalarının düşüncelerine karşı saygılı olmalıyız. Sorumluluk
3. Yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarımız ailemiz tarafından karşılanır. Hak
4. Yaşlı insanlara yer vermeli ve yardımcı olmalıyız. Sorumluluk
5. Her çocuk düşünce özgürlüğüne sahiptir. Hak
6. Her insan istediği mesleği seçebilir. Hak
7. Her çocuk ilköğretimde sekiz yıllık eğitimi alır. Hak
8. Derslerimizde arkadaşlarımızı rahatsız edici davranışlardan uzak durmamız gerekir. Sorumluluk
9. Yalan söylememeliviz. dürüst olmalıyız. Sorumluluk

Hakkım

Hakkımın Sınırı(Sorumluluğum)

Örnek: Müzik dinleme hakkım var; ancak müzik dinlerken başkalarını rahatsız etmeme sorumluluğum var

...Oyun oynamaya hakkım var;
...Öğrenmeye hakkım var;
...Düşüncelerimi açabileceğim hakkım var;
...Sevdiğim akçe hakkım var;

Sorumluluk
...derslerimi bulaşmam;
...kütüphaneye zarar vermem;
...hiçkime düşüncesine karşı çıkmam;
...kimsemin yarısını atılmaması;

Örnek: Müzik dinleme hakkım var; ancak müzik dinlerken başkalarını rahatsız etmeme sorumluluğum var

İsteddiğim... gibi... konuşabilirim
Oyuna... oynaya... bileceğim
Müzik... dinleye... bilirim

ama... yüksek... sesle... konuşmam
ama... insanları... rahatsız... etmeden
ama... konuşulan... rahatsız... etmem

Sorumluluklarım

Kendime	Öğretmenime	Aileme	Çevreye	Ülkeme-
Kendime karşı sorumluluk verimdir; tümü benim başkalarına bağlı düşünmek kendime bakmam	Dinleme karşı başgüle benim, derslerimi yapmak, saygısızlıkları yapmam	Öğretmenime karşı; Öğretmenimi dinlemek, başgüle benim onları önemsemek derslerimi uygulamam	Çevreye karşı; Çevreye tümü tutmak, yerleri çöpe atmamam çevreye pislikleri uygulamam, yere kabes atmamam, çöpleri çöp kutusuna atmam	Ülkeme karşı; Gelenek ve göreneklere saygılı düşünmem; türütlere ve yalancılara saygılı olmamam.

Aşağıdakilerden hak olanların başına "H", sorumluluk olanların başına "S" koyunuz.

- Okul eşyalarımızı korumalı ve düzenli kullanmalıyız. (S)
- Başkalarının düşüncelerine karşı saygılı olmalıyız. (S)
- Yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarımız ailemiz tarafından karşılanır. (H)
- Yaşlı insanlara yer vermeli ve yardımcı olmalıyız. (S)
- Her çocuk düşünce özgürlüğüne sahiptir. (H)
- Her insan istediği mesleği seçebilir. (H)
- Her çocuk ilköğretimde sekiz yıllık eğitimi alır. (H)
- Derslerimizde arkadaşlarımızı rahatsız edici davranışlardan uzak durmamız gerekir. (S)
- Yalan söylememeliyiz, dürüst olmalıyız. (S)

Tablo 14: Sorumluluk ve Hak Kavramları Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
----------	----------------	-------------

Derse Hazırlık	
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması	✓
Sınıf düzenini oluşturma	✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi	
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı	✓
Öğrencilerle göz teması kurulması	✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması	✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması	✓
Öğrencilerle etkileşim	✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması	✓
Zamanı etkili kullanma	✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama	✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma	✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma	✓
Dersin İşlenişi	
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme	✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama	✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma	✓
Mevcut işlenen derisi bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme	✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma	✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme	✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma	✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma	✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme	✓
Değerlendirme	
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme	✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme	✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Bir çocuk olarak nasıl sorumluluklara sahipsiniz?

Tablo 15a. Sorumluluk ve Hak Kavramlarına İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Ailesi için iyi bir çocuk olmak	6	12
Çocukların görüşlerine önem vermek için uygulamalar ve önlemler		9
Tüm yetişkinleri ve tüm çocukla ilgili kurumların çocukların görüşlerini dikkatle dinlemesi		11
Çocukların kendi görüşlerini ifade etmelerinin desteklenmesi ve çocuğu etkileyen tüm durumlarda onların görüşlerinin dikkate alınması	20	10
Çocuğa tüm yargısal, idari veya yargı dışı işlemlerde söz hakkı tanınması		11
İlgisiz Cevap	8	
Cevap Yok	10	
Toplam	44	44

-Düşüncelerimi özgürce söyleyebilmek

- Ödevlerimi yapmak

- Hastanelerden yararlanmak
- İstedğim yere seyahat edebilmek
- Çevreyi temiz tutmak
- Odamı toplamak
- Sevdiğim müzikleri dinlemek.

Hak olanların başına "H", sorumluluk olanların başına "S" koyunuz.

Tablo 15 b. Sorumluluk ve Hak Kavramlarına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	1-3 Sıklık	3-5 Sıklık	5-7 Sıklık	N
Ön Test	2	15	27	44
Son Test		6	38	44

Öğrenciler uygulama öncesi 2 tanesi 1-3 arası, 15 tanesi 3-5 arası, 27 tanesi ise 5-7 arası sıklıkta ifadelere doğru cevap vermiştir. Uygulama sonrasında ise öğrencilerden 6 tanesi 3-5 arası sıklıkta, 38 tanesi ise 5-7 arası sıklıkta sorulara doğru cevap vermiştir. Öğrencilerin hak ve sorumluluk kavramlarını ifade ederken büyük bir çoğunluğunun uygulama öncesi ve sonrasında bilgi düzeyinde kavramları doğru ifade ettikleri görülmüştür.

Benim _____ sorumluluğum var, bu yüzden _____ (-malıyım/-meliyim).

Tablo 15c. Sorumluluk ve Hak Kavramlarına İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
İyi bir meslek sahibi olma, çok ders çalışma	11	2
Başarılı olma, çok ders çalışma	16	8
Çevreyi koruma, çevreyi temiz tutma		11
İyi insan/ çocuk olma, iyi davranışlar gösterme ve kurallara uyma	1	10
Ebevyenlerin fikrini alma/ danışma	4	6
Cevap Yok		5
Toplam	12	2
	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “Başarılı olma, çok ders çalışma” ve “İyi bir meslek sahibi olma, çok ders çalışma” alt temalarında yer alan cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Çevreyi koruma, çevreyi temiz tutma” başta olmak üzere, “İyi insan/ çocuk olma, iyi davranışlar gösterme ve kurallara uyma” ve “Başarılı olma, çok ders çalışma” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların önceki cevapları tekrarlanmakla birlikte, cevaplarına “İyi insan/ çocuk olma, iyi davranışlar gösterme ve kurallara uyma”, “Çevreyi koruma, çevreyi temiz tutma” ve “Ebevyenlerin fikrini alma/ danışma” cevapları istendik cevaplar olarak yer almıştır.

Ben _____ hakkına sahip değilim.

Tablo 15d. Sorumluluk ve Hak Kavramlarına İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Oy kullanma	2	9
Araba kullanma	6	
Her alanda düşünce özgürlüğü	8	9
Özel hayatın korunması		7
Tek başına seyahat etme	10	
Çeşitli Tehlikelerden, Şiddetten Korunma	8	12
Eşitlik	6	2
Görüş Bildirme Hakkı	4	5
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “Çeşitli Tehlikelerden, Şiddetten Korunma”, “Her alanda düşünce özgürlüğü” ve “Tek başına seyahat etme” alt temalarında yer alan cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Çeşitli Tehlikelerden, Şiddetten Korunma” başta olmak üzere, “Her alanda düşünce özgürlüğü” ve “Oy kullanma” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların önceki cevapları tekrarlanmakla birlikte, cevaplarına “Çeşitli Tehlikelerden, Şiddetten Korunma”, “Oy kullanma” ve “Her alanda düşünce özgürlüğü” cevapları istedik cevaplar olarak yer almıştır.

4.3.2. Çocuk Haklarının Tarihçesine İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Ön hazırlık olarak, öğrencilere bir hafta öncesinden iki gruba bölünerek aşağıdaki görev verilmiştir. Derse başlamadan önce öğretmen bunları öğrencilerden toplamıştır. Toplam 20 öğrenci konuyla ilgili araştırma yapmıştır. Öğretmen verilen ödevi yapan kişi sayının azlığı konusunda öğrencilerle konuşacağını ifade etmiştir. Öğrencilere verilen görev:

A: Çocuk hakları açısından olumlu örnekleri ve ileriye gidişi gösteren önemli beş tarihsel olay

B: Çocuk hakları açısından olumsuz örnekleri, geriye gidişle ilgili görsellerin toplanması

Öğretmen öğrencilerden sınıfa girmeden öğrencilerin getirdiklerini daha öncesinde AÖ'nün de hazırladığı yazıları sınıfın duvarlarına asmış, öğrencilerden sınıfa girdiklerinde duvara asılı olan yazıları okumaları ve incelemelerini istemiştir. En çok ilgilerini çeken bir olayı ya da bir resmi bir köşeye not etmelerini, bu notlarını hiçbir arkadaşıyla paylaşmamaları konusunda yönergeler verilmiştir.

Öğrencilerden içlerinden seçtikleri bir olayı bilmece, şarkı oluşturarak, canlandırma, pandomim, karikatür, dans olarak sunmaları istenmiş, diğer öğrenciler çocuk haklarıyla ilgili hangi olay, kişi ya da kurumdan bahsettiklerini bulmaya çalışmışlardır. Bilgi notlarının bazıları çok uzun olduğu için öğrencilerin okumaları ve incelemeleri oldukça çok vakit almıştır. Çalışma öğrencilerin ilgisini çekerken, öğrencilerin hepsinin katılım gösteremeyeceği için bazı öğrenciler dersein bu kısmına katılamamaktan dolayı sıkıntılarını dile getirmiştir. Öğrenciler arasında en çok anlatılan olay Eglantyne Jebb'in Save The Children kurumunu kurması ve Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği ilgili sorular öğrenciler tarafından sorulmuştur.

Geliştirme etkinlikleri kısmında A görevi verilen öğrenciler bir tarafa, B görevi verilen öğrenciler bir tarafa toplanmıştır. Öğrenciler aldıkları görevle ilgili yaptıkları araştırmada buldukları malzemeleri, objeleri vb. hakkında birbirlerine paylaşımda bulunmuşlardır. Ancak bütün öğrenciler konuyla ilgili yeterince hazırlık yapmadığı için paylaşımlar sınırlı sayıda kalmış, her grup için yeterli materyal bulunamamıştır. Bu yüzden araştırmacının notları sürece dahil edilerek, dörtlü gruplar oluşturulmuştur. Yapılacak canlandırmanın bir filmin fragmanı olduğunu düşünmeleri filme bir isim koymaları istenmiştir.

1. Grup Düünden Bugüne Çocuk Hakları
2. Grup Çocuğun dünü ve bugünü
3. Grup Çocuklar mutlu olsunlar diye...
4. Grup Çocuklar ve yetişkinler
5. Grup Çocuk Hakları Komisyonu
6. Grup Çocuğun dünü ve bugünü
7. Grup Çocuk ve Şiddet
8. Grup Çocuklar ve Hayatları
9. Grup Çocuklar ve İlginç Yaşamları
10. Grup Çocukluğun Tarihi

Öğrencilerin canlandırmaları izlendikten sonra yapılan drama etkinliğinin etkili öğrenmeye sebep olduğu söylenebilir. Öğrencilere film fragmanı oluşturma oldukça ilginç bir çalışma gelmiş ve derin başındaki bilgi notlarını etkili bir şekilde kullanmışlardır. Bununla beraber, öğrencilerin ders içerisinde farklı aktivitelerin yapılmasından çok hoşnut oldukları araştırmacının ve araştırmacıya yardımcı gözlemcinin gözlem notlarından anlaşılmaktadır. Dersi seven öğrencinin derse karşı olumlu tutum geliştirmesi duyuşsal ve bilişsel olarak daha başarılı olmasını sağlamaktadır. Öğrencinin verilen bilgileri yorumlayabilme becerisinin gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bir kısmı verilen bilgileri bu aşamada yorumlayamamışlar ve sonuç çıkaramamışlardır. Bununla ilgili bir sınıf dialogu aşağıdaki gibidir:

UÖ: Hiçbir çocuğu dışarıda bırakmadan her çocuğun haklarını korunması için neler yapabiliriz? Bunu sağlamak kimin işi?

NY: Devletin işi, derneklerin işi

UÖ: Geçmişten bugüne çocuk haklarının gelişiminde rol oynayan kurum ve kuruluşlar nelerdir?

NY: En çok bu konuda çalışan UNICEF ve SHCEK

MK: TBMM

Öğretmen bu konuda daha fazla öğrenciye sormayı tercih etmemiş, bu sorulardan sonra ders planı gereği olan grup tartışmasını içeren etkinliği atlayarak,

sınıfın ortasına ikili zımbalanmış kurumlar ve kuruluşların bulunduğu kâğıtlar koymuştur. Her öğrencinin bir tanesini alıp, kağıdın arkasını çevirerek okuyup incelemeleri istenmiştir. Bir sonraki aşamada öğrencilerden istedikleri arkadaşlarıyla grup oluşturmaları istenmiş ancak bu aşamada sınıf içi disiplin sorunları yaşanmış ve zaman kaybına sebep olmuştur. UÖ birkaç öğrenciyi uyarmış, her gruba bir kurum ya da bir sivil toplum örgütünü seçmesini sesini yükselterek yinelemiştir.

UÖ: Sizler bu kurumda çalışan görevli kişilersiniz. Öncelikle görevlerinizi ve kim olduğunuzu önce belirledikten sonra, bu kuruluşun çocuklar tarafından bilinmesi için neler yapabileceğinizi düşünün. Halka ya da çocuklara tanıtmak için nasıl çalışmalar yapabilirsiniz? Önce bunları ayrıntılı olarak listeleysin. Sonra diğer gruplarla paylaşacaksınız.

Gruplardan sadece ikisinin paylaşımları dinlenmiştir. Öğretmen öğrencileri grup paylaşımlarından sonra soru sormaları konusunda yönlendirmiş ; ancak çok fazla soru sorulmamıştır. Bu derse kamera kayıtları olduğundan, kamera görüntüleri tekrar izlendiğinde grup içi paylaşımlar düzensiz olduğu, öğrencilerin bazılarında isteksizlik gözlenmiştir. Bu yüzden de grup çalışmasında amaçtan uzaklaşmıştır.

Bir sonraki çalışmada çocuklara, çocuk veya genel olarak insan haklarıyla ilişkilendirebilecek özel herhangi bir gün bilip bilmedikleri sorulduğunda beş öğrenci özel günlerle ilgili bilgileri hem doğru olarak oluşturmuş, ifade etmiş hem de zamanlarını ve kutlama amaçlarını açıklarken geniş bir açıdan yaklaşarak yorumlamıştır. (Örneğin dini

bayramlar, düşünce, inanç, vicdan özgürlüğü; ulusal bayramlar, yurttaşlık hakkı, kültürel bayramlar) Bütün bunları liste halinde sıralatılmak istenmiştir (Pusulacak, 2007). Bu konuya yönelik sınıf içi bir başka dialog ise şu şekildedir:

UÖ: Kutladığımız bayramları düşünün. Bayram günlerini, kutalanan bayramın amacını düşünün. Çocuk haklarıyla veya insan haklarıyla nasıl ilişkilendirebilirsiniz?

AM: Hepsi insanlar için. Bir şey insan içinse çocuk için de olabilir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yöneltilen bu soruya yönelik yeterince katılım göstermediği için özel günler listesi dağıtılmıştır. Öğretmen yönergeyi verdikten sonra ÇHS'nin çocuk versiyonunu öğrencilere dağıtmıştır. UÖ öğrencilere aşağıdaki yönergeyi vermiştir.

“Çocuk haklarıyla ilgili, olan günleri belirleyin, bunların nasıl kutlanabileceği üzerine tartışın. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çocuk versiyonunu inceleyerek, özel günlerin hangi hakla ilişkili olduğunu bulmaya çalışın.”

1 Ocak	Dünya Barış Günü
8 Mart	Uluslararası Kadınlar Günü
21 Mart	Dünya Ormancılık Günü
22 Mart	Dünya Su Günü
7 Nisan	Dünya Sağlık Günü
22 Nisan	Yeryüzü Günü
1 Mayıs	Uluslararası İşçi Bayramı
8 Mayıs	Dünya Kızılhaç ve Kızılay Günü
9 Mayıs	Avrupa Günü
15 Mayıs	International Day of Families
1 Haziran	Dünya Çocuk Günü* ✓
5 Haziran	Dünya Çevre Günü
21 Haziran	Dünya Barış ve Dua Günü
7 Ağustos	Eğitim Günü ✓
8 Eylül	Uluslararası Okuryazarlık Günü
1 Ekim	Uluslararası Müzik Günü
5 Ekim	Dünya Öğretmenler Günü
16 Ekim	Dünya Gıda Günü
25 Ekim	Birleşmiş Milletler Günü
9 Kasım	İrkçılığa Karşı Mücadele Günü
16 Kasım	Uluslararası Hoşgörü Günü
20 Kasım	Evrensel Çocuk Günü/Uluslararası Çocuk Hakları Günü ✓
3 Aralık	Uluslararası Engelliler Günü
10 Aralık	İnsan Hakları Günü

* Çocuk günleri, BM ve UNESCO tarafından benimsenen günler olarak hem 1 Haziran'da Uluslararası Çocuk Günü, hem de 20 Kasım'da Evrensel Çocuk Günü olarak kutlanmaktadır. Ayrıca, birçok ülkenin kendi özel çocuk bayramı da vardır.

Öğrenciler 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü, 1 Mayıs Uluslararası İşçi Bayramı, 9 Mayıs Avrupa Günü ile çocuk hakları arasında ilişki kurmakta zorlanmıştır. Öğrencilerin bir kısmı 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü için kız çocuklarının eğitimi ve kızlara yapılan ayrımcılıkla ilişkilendirmiş, 1 Mayıs Uluslararası İşçi Bayramını ise çalışan çocuklar ile bağ kurarak bu konuda sıkıntı yaşayan arkadaşlarıyla paylaşmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin verilen bilgileri yorumlayabilme becerisinin gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bir kısmı verilen bilgileri bu aşamada yorumlayamamışlar ve sonuç çıkaramamışlardır.

Sonuç etkinlikleri olarak kurum ve kuruluşlardan birini seçerek renkli kartona afiş oluşturmaları ya da “Çocuk Hakları Tarih Şeridi” konusundaki çalışmalar öğrencilere sunulmuştur. Bunu yaparken özel günlerden yararlanılması tavsiye edilmiştir. Ancak sınıf içi bazı iletişim sorunları zamanın etkili kullanılmamasına sebep olduğu için çalışma grup çalışması olarak değil öğrencilerin bireysel olarak yapmaları konusunda değişiklik yapılarak evde yapılacak etkinlik olarak verilmiştir. Öğrencilerin materyale ve işlenen konuya yönelik hazır bulunuşluluk düzeyleri düşük olmasına rağmen, film fragmanı oluşturma etkinliği konuya yönelik ilgiyi çekmiştir. Ancak grup çalışmalarının yeterince iyi organize edilememesi ve takibinin yapılamaması öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarını düşürmüştür. Sınıf içi öğretmen gözlemine yönelik tablo ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 16: Çocuk Haklarının Tarihçesi Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması		✓	
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı		✓	
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓	
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması		✓	
Zamanı etkili kullanma			✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama		✓	
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓

Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma ✓

Dersin İşlenişi

Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme ✓

Öğrencilerin güdülenmesini sağlama ✓

Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma ✓

Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme ✓

Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma ✓

Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme ✓

Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımında bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma ✓

Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma ✓

Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme ✓

Değerlendirme

Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme ✓

Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme ✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

1. ÇEKÜL 20. Yılı

2. ÇOCUK VAKFI

3. TKV

4. ÇEVRE VE KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA DERNEĞİ

Kaç numaralı kurumlar çocuk ve çocuk haklarıyla ilgili faaliyet gösterir?

a. I ve II

b. I, II, III

c. II ve IV

b.

Tablo 17a. Çocuk Haklarının Tarihçesine İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	12,55	3,25	,565	,576
Son Test	44	12,75	3,48		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 12.55, standart sapması 3.25'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 12.75, standart sapması 3.48'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Ülkemizde çocukların korunmasıyla ilgili faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar vardır."

Aşağıdakilerden hangisi bu kurumlardandır?

a) Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı

b) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

c) Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma Derneği

Tablo 17b. Çocuk Haklarının Tarihçesine İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	14,01	4,40	,887	,379

Son Test	44	15,4	3,5
----------	----	------	-----

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 14.01, standart sapması 4.40'dır. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 12.46, standart sapması 3.5'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

4.3.3. Çocuk Haklarının Öğretimi, Çocuk Haklarının Genel Yapısına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Öğretmen ön hazırlık olarak sınıftaki sıraları ders öncesinde "U" düzenine getirdi ve tahtaya yaklaştırıp, hazırlanmış bazı kâğıt parçaları sınıfın duvarlarına, çeşitli araç-gerecin üstüne yapıştırmıştır. Öğrenciler sınıfa girdikten sonra etraflarına ve sınıfın tamamına dağıtılmış kâğıtları incelemişlerdir. Öğretmene bunların ne olduğunu sormuşlar, UÖ ise az sonra meraklarının giderileceğini söylemiştir. Ön organize edici olarak sınıf duvarlarına dersle ilgili yapıştırılan materyaller öğrencilerin ilgisini çekmektedir.

Öğretmen tahtaya bir çocuk resmi (çöp adam) çizmiş ve öğrencilere bazı sorular sormuştur. Öğretmen öğrencilerden duyduğu her cevap sonrasında doğru-yanlış hiçbir düzeltme yapmamıştır. Ancak beklenen bir cevap aldığı anda o çocuğun cevabı üzerinden soru sormaya devam etmiştir. Öğretmenin sorduğu sorulardan ve alınan cevaplara yönelik sınıf içi dialogda bazıları aşağıdaki gibidir :

UÖ: Bu kim?

Öğrenciler: Öğrenci, vatandaş, adam, çocuk...

UÖ: Çocuk kimdir? Kime çocuk denir?

Öğrenciler: Büyük gibi davranmayan, küçük olan, 18 yaşından küçük olan, daha az akıllı olan...

Öğretmen öğrencilere bu çocuğa isim vermek isteseler ne koyacakları konusunda öğrencilerin görüşlerini almıştır. İsim seçerken çizilen çocuğa hem kız hem erkek ismi olabilecek bir isim vermeleri istenmiştir. Öğretmen bunun sebebini açıklamamış öğrencilerin söylediği birkaç isimden sonra çocuğun adı "Deniz" konmuştur.

UÖ "Deniz'in ihtiyaçları nelerdir?" sorusunu öğrencilere yöneltmiştir. Öğrencilerden tek tek cevap alınmış, UÖ her alınan cevabın yapışkanlı kâğıda yazılmasını ve tahtadaki çocuğun çevresine yapıştırılmasını istemiştir. Sırayla her soru için öğretmen bu işlemi tekrarlamış, her sorunun cevabı büyük daire içine alınmıştır. Bir sonraki aşamada ise ;

“Çocuğun istekleri nelerdir?” ve “Çocuğun sorumlulukları nelerdir?” sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Öğretmen öğrencilere istek ve ihtiyaç kavramlarını geçen sene “Üretimden Tüketime” ünitesinde öğrendiklerini vurgulamış; fakat bunları unutmuş olabileceklerini, unutmuşlarsa tekrar edebileceğini söylemiştir. Öğretmen bu arada dersin başından beri ilgisiz olan BC’yi isimli öğrenciyi fark etmiş ondan sonra çalışmanın yönünü değiştirmiştir.

UÖ: Bana öyle iyi üç cümle kur ki çocukla ilgili yazılanları bize anlatsın.

BC: Çocuk her şeye sahip.

DM: Çocuk aynı zamanda insan, insanın sahip olduğu özelliklere o da sahip.

UÖ bununla beraber öğrencilere hak kavramını sormuştur. Altı öğrenci bu soruya cevap vermiştir. Alınan cevaplardan bazıları şunlardır: “*İnsanın olan, insanların ve hayvanların sahip olduğu her şey, bizim olan ve kullanmamızın serbest olduğu...*” Öğretmen ise insanın sahip olduğu ve kullanabildiği tüm yetkililerdir olarak ifade etmiştir. Haklarla ilgili dialog aşağıdaki gibi devam etmiştir.

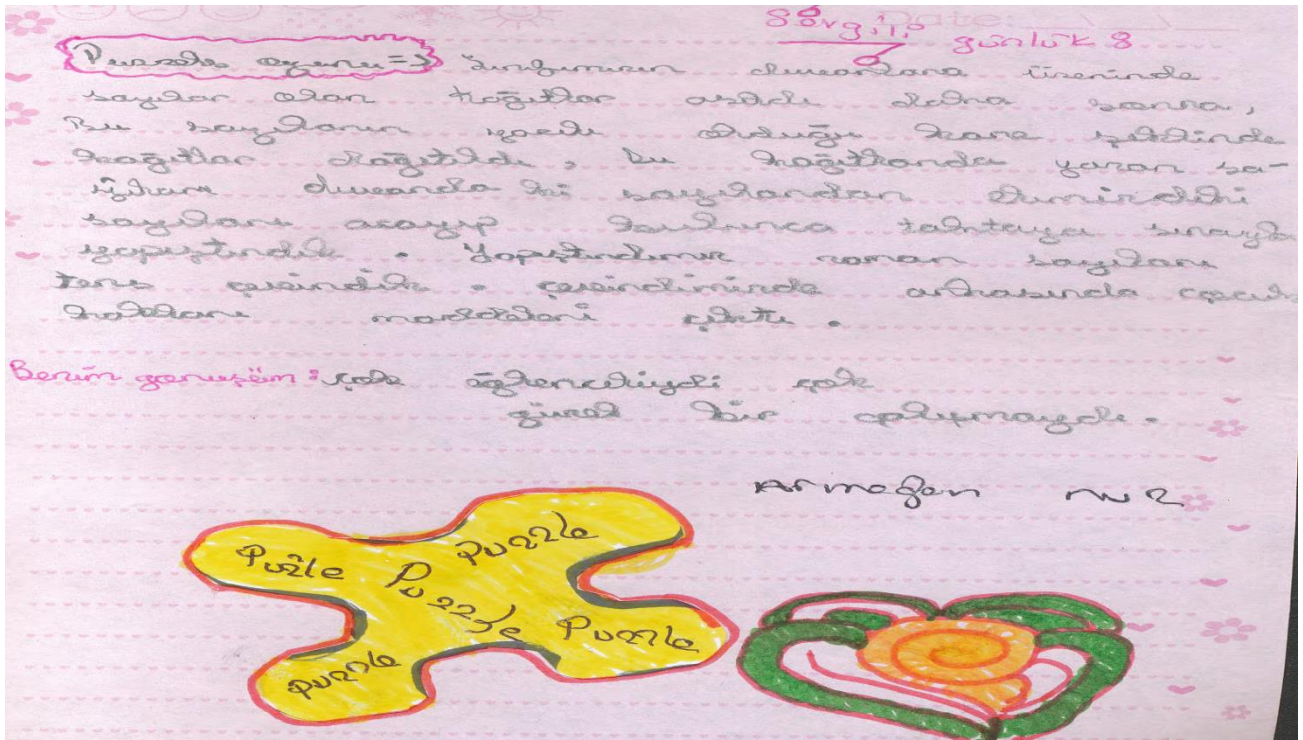
UÖ: “ Bir çocuk olarak hangi haklara sahipsiniz? Çocuk olmandan dolayı sahip olduğun ne tür hakların var?”

DC: Eğitim hakkı, yaşam hakkı, beslenme hakkı, konuşma hakkı, şiddet hakkı

UÖ: Şiddet görmeme hakkı diyecektin sanırım. Peki çocukların haklarını korumaktan kimler sorumludur?

MK: Öğretmenler, okul, aile, mahkeme, polis, devlet...

Öğretmen dersin girişinde öğrencilerinin ellerine numara yazılı bir kâğıt vermiş, her öğrenciden eline verilen numarayla eş olan sınıfın bir yerine yapıştırılmış ona ait olan puzzle parçasını bulması istenmiştir. Kendine ait olan parçayı bulan öğrenciler ortaya gelerek hep birlikte puzzle parçaları birleşmeye çalışmıştır; ancak birleştirme sırasında sınıf içinde kargaşa yaşanmıştır. Öğretmen, ters çevrildiğinde ortaya çıkan metni öğrencilerin incelemesini istemiş akabinde dört öğrenciye paylaştırarak okumalarını istemiştir. Öğrenciler bu çalışmayı yapmaktan çok zevk almış, etkinlik boyunca tüm öğrencilerin katılımı sağlanmıştır. Buna yönelik bir öğrenci günlüğünde çalışmadan şu şekilde bahsedilmiştir:

UÖ: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi varken niçin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ihtiyaç duyulmuştur? “ Bu bildirge çocuklara hiçbir yarar sağlamıyor muydu? Neden Çocuk Haklarına Dair Sözleşme var ?

Öğrencilerden ilk 20-25 saniyede hiç parmak kaldıran olmamıştır. Bir öğrenci çocuklarla ilgili kısmın İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yeterince açıklanmadığından, bir öğrencide bu bildirgede yeterince çocuklarla ilgili kısma siyasetçilerin hassas davranmamış olabileceğinden yeniden bir Sözleşme oluşturulmuş olabileceklerini ifade etmiştir. Bir erkek öğrenci ise çocukların özel durumunun olduğunu, çocuk olmanın ayrıca önemli olduğunu söylemiştir. UÖ bunun üzerine “Çocuk olmanın getirdiği ayrı özellikler var. Çocukların birçok özelliği çocukken yetişkinlerden farklı oluyor. Bir önceki derste söylediğimiz çocukların ihtiyaçları, istekleri, sorumlulukları ve de hakları yetişkinlerden farklı. Siz çocuklar da bir insansınız. Şöyle ifade etsek doğru olur mu?: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocukların insan haklarıdır.”

Öğrencilerden biri “ çocuklar da insan haklarına sahip sadece onların hakları insan haklarının çocukçası gibi” diye katkı getirmiştir. Aynı öğrenciye öğretmen “ Peki sence bu

Sözleşme’de eksik kalmış bir hak var mı?” diye sordu. Öğrenci bütün hakların olduğunu söyledi. Öğretmen aynı soruyu sınıfa yöneltti.

MK: Seçimlerinde oy kullanmıyoruz. Bizim oy kullanma hakkımız yok. Oy kullanmak nasıl bir şey merak ediyorum.

UÖ: Bu isteğinizi gerekli kurumlara yazılı olarak bildirebilirsiniz. Bunun üzerine sizinle başka bir derste çalışabiliriz.

Öğretmen çekiliş kutusundan her bir öğrenciye en az bir madde düşecek şekilde çekiliş yaptırarak seçtiği, UÖ öğrencilerden ellerindeki madde ile ilgili karikatür ya da resim hazırlamamalarını bununla beraber başka bir kâğıda her yapılan resmin ya da karikatürün arkasına o maddeyi tanımlayan üç kelime yazmaları istenmiştir. Öğretmen bu iki kağıdın birbirine zımbalanacağını bir kabataslak örnek oluşturarak göstermiştir. “Çevir-Hakkını Keşfet” etkinliğini olarak isimlendirilebileceği, başka biri okuduğunda ve baktığında hangi madde olabileceğini rahatlıkla tahmin etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu yüzden öğrencilerin üç kelimeyi dikkatlice seçmelerini istemiştir. Yapılan resimlerle resim galerisi oluşturulmuş, öğrencilerin resimleri incelemeleri ve resimlerden çıkardıkları sonuçları ya da düşünceleri paylaşmaları istenmiştir.

Sözleşme’den dramatisasyonu yapılabilecek maddeler seçilir, rol oynayarak ya da pantomim yapılarak seçilen maddenin sunumu yapılmıştır. Öğretmen resim ve karikatürlere başlayan öğrencilerin tek tek yanlarına giderek gözlem yapmış, yardım isteyen öğrencilerin sorularını cevaplamıştır. Öğrenciler çalışırken “İyi gidiyor, burada ne yapmaya çalıştın? İlginç olmuş.” gibi çeşitli pekiştirici ifadeler kullanmıştır. UÖ öğrencilerin yaptığı resimleri sınıfın duvarına asmış, tahtaya büyük harflerle “ Çocuk Hakları Resim/ Karikatür Sergisi” yazmış, “Burası bir resim galerisi olsun” demiştir.

Sonuç etkinliklerinde, UÖ seçilen müzik eşliğinde öğrencilerden sessizce yürümelerini istemiş, öğrenciler yürürken öğretmen müziği kısarak “Çocuk haklarının yaşamınızdaki önemini düşünün.”, “Niçin bu hakları bilmeniz gerekiyor?” sorularını öğrencilere yöneltmiştir. Öğrencilerden “Şimdi lütfen bu soruların cevabını düşünerek yürüyün” diyerek, müzik durduğunda bunu sınıfta bulunan bir nesneye anlatmalarını istemiştir. Öğrenciler sınıfta bulunan herhangi bir eşyanın önünde durmuş ve kendi kendilerine konuşmaya başlamışlardır. Daha sonra tekrar müzikle yürüdüklerinde, bu sefer öğretmen bir arkadaşına gidip anlatmasını istemiştir. Bazı öğrenciler daha önce söylediklerini aynı şekilde tekrarlamışlardır. Öğrencilere daha sonra aşağıdaki form dağıtılmış, sonuçları

arkadaşlarıyla formunu değiştirerek paylaşmaları istenmiştir. Bazı öğrencilerin cevapları aşağıdaki gibidir:

Benim anladığım, 18 yaşına kadar herkes çocuk

Çocuk hakları konusunda sizi en çok şaşırtan şey nedir?

Benim şaşırdığım, Çocuk hakları olmasına rağmen uygulanmaması

Çocuk hakları konusunda en çok merak ettiğiniz şey nedir?

Benim merak ettiğim, Yok

Çocuk hakları konusunda en çok hoşunuza giden şey nedir?

Benim hoşuma giden, Çocuklara artık değer verilmesi

Benim anladığım, Çocukları koruması

Çocuk hakları konusunda sizi en çok şaşırtan şey nedir?

Benim şaşırdığım, yasama hakkının olup da yasaya memak

Çocuk hakları konusunda en çok merak ettiğiniz şey nedir?

Benim merak ettiğim, hakkımız olmasına rağmen yasayamıyoruz. Neden?

Çocuk hakları konusunda en çok hoşunuza giden şey nedir?

Benim hoşuma giden, bize öd hakkımız olması

Benim anladığım, bütün çocukların dâğır olması, bütün çocukların eşit olması

Çocuk hakları konusunda sizi en çok şaşırtan şey nedir?

Benim şaşırdığım, çocukların öldürülmesi

Çocuk hakları konusunda en çok merak ettiğiniz şey nedir?

Benim merak ettiğim, yok

Çocuk hakları konusunda en çok hoşunuza giden şey nedir?

Benim hoşuma giden, bütün çocukların düşünce özgürlüğü olması

UÖ gazetede yer alana haberleri(duyuru ve reklamlar dahil) kullanarak bir afiş çalışması istenmiş, bu haberleri aşağıdaki yönergeleri dikkate alarak yapmalarını isteyin. Sınıf üçe bölünmüştür.

- Kullanılan veya yararlanılan haklar
- İhlal ve istismar edilen haklar
- Korunan haklar

Bazı örnekler:

Sözleşme'den dramatizasyonu yapılabilecek maddeler seçilip, rol oynayarak ya da pandomim yapılarak seçilen maddenin sunumu yapılması çalışma süre yetmediği için yapılamamıştır. Öğretmen ders boyunca öğrencilerin ilgisini çekmiş, ders içi gözlemleri düzenli yapması sayesinde kullanılan materyalle ilgili grup içi paylaşımlar düzenli olduğu gözlenmiştir. Sınıf içinde öğretmen gözlemi ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 18. Çocuk Haklarının Öğretimi, Çocuk Haklarının Genel Yapısı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması		✓	
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı		✓	
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması		✓	
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması			✓
Öğrencilerle etkileşim		✓	
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			✓
Zamanı etkili kullanma			
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama		✓	
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma		✓	
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme			✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama		✓	
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma			✓
Mevcut işlenen dersi bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme		✓	
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma			✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme			✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma			✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma			✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme			✓
Değerlendirme			
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme			✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme			✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Ülkemizde çocuklar sokak ortalarında dövülürken, Kanada'da sokakta çocuğunu döven bir anne hapse girmiştir.

Bu durum hangilerinin birbiriyle ilişkisini gösterir?*

- Çocuk Hakları- Kalkınma
- Gelenekler- Çocuk Yetiştirme
- Ekonomik Durum- Çocuk Sayısı

Tablo 19 a. Çocuk Haklarının Öğretimi, Çocuk Haklarının Genel Yapısına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	10,37	4,40		
Son Test	44	12,77	3,69	-3,998	,000

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 10.37, standart sapması 4.40'dır. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 12.77, standart sapması 5.34'dür. Ön ve sontest

uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan “t” değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Çocukların haklarına (düşüncelerine, yaptıklarına) saygılı insanların özellikleri nelerdir, nasıl davranışlar gösteriler? Aşağıya yazınız.

Tablo 19 b. Çocuk Haklarının Öğretimi, Çocuk Haklarının Genel Yapısına İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Hoşgörülü olma	14	13
Sözleşme’ye uyma		8
Empati kurma	5	5
İyimser olma	7	8
Çocuk dostu olma	4	5
Çocukları sevme	11	5
Sabırlı olma	3	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “Hoşgörülü olma”, “Çocukları sevme” ve “İyimser olma” alt temalarında yer alan cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Hoşgörülü olma” başta olmak üzere, “Sözleşme’ye uyma” ve “İyimser olma” şeklinde değişiklik göstermiştir. Çocuklar önceki cevaplarını tekrarlamakla birlikte, cevaplara “Empati kurma”, “Çocuk dostu olma” ve “Çocukları sevme” cevapları ise diğer istendik cevaplar olarak yer almıştır.

4.3.4. Çocuğun Aile İçinde Yetiştirilmesi, Geliştirilmesi, Aile Birliği- Bütünlüğü ve Alternatif Bakıma İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Ön hazırlık olarak, sınıf “U” düzeni oturma şeklinde düzenlendikten sonra, her öğrenciden aile resimlerini çizmeleri istenmiştir. Bu çizimlerde öğrencilerden ailelerine dair üç özellik belirlemeleri, ayrıntılı eklemeler (Aile bireylerinin adı, cinsiyeti, yaş) yapmaları için öğretmen çocukları yönlendirilmiştir. Çocuklardan bildikleri başka aile tipleri varsa anlatmaları istenmiş, özelliklerinin neler olduğu konusunda öğrenciler paylaşımda bulunmuştur. Öğrencilerin çizdikleri aile resimlerinden bazı örnekler Ek-8’de yer verilmiştir. Çizilen resimlerde aileler genellikle anne, baba, kardeş, evcil hayvanlardan

bununla beraber nadiren büyükanne, dede, hala vb.oluşan topluluklardır. Ailelerde çocukların görüşlerinin alınması, aile bireylerinin birlikte etkinlik yapması en çok rastlanan özellikler arasında gelmektedir. Aşağıdaki çalışma öğrencilere aileyle ilgili bildikleri temel özellikleri belirlerken ortaya koyma amaçlı yaptırılmıştır. Örneklerden bazıları aşağıdaki gibidir:

<p>Allenin özellikleri nelerdir? Herkesin sözleri alınması, birlikte etkinlikler yapılması.</p> <p>Ailede kimler bulunur? Anne-baba-çocuk ya da çocuklar, evci hayvan</p> <p>Çocuk haklarının korunması uygulanması ve yaşatılması açısından bir aile hangi özellikleri taşır? Çocukların bütün hakkını elinden almayarak.</p>	<p>Allenin özellikleri nelerdir? Beni dinlemek, benimle kitap okumaları,</p> <p>Ailede kimler bulunur? dolan, annem, babam, ben</p> <p>Çocuk haklarının korunması uygulanması ve yaşatılması açısından bir aile hangi özellikleri taşır? Benim şikâyetlerimle dınması</p>
<p>Allenin özellikleri nelerdir? Herkesin sözleri alınması, birlikte etkinlikler yapılması.</p> <p>Ailede kimler bulunur? Anne-baba-çocuk ya da çocuklar, evci hayvan</p> <p>Çocuk haklarının korunması uygulanması ve yaşatılması açısından bir aile hangi özellikleri taşır? Çocukların bütün hakkını elinden almayarak.</p>	

Bir sonraki aşamada UÖ çocukların ailede yaşama hakkını, niçin gerektiği üzerine sorular sormuştur. Bununla beraber hangi durumlarda çocukların ailelerinden uzak kaldığı ya da bir aileye sahip olamadıkları hakkında da sorular yöneltilmiştir. Duruma yönelik sınıf içi diyaloglardan alıntı şu şekildedir:

UÖ: Bütün çocukların bir ailede yaşama hakkı var mıdır? Bir ailede yaşamak önemli mi? Niçin?

BC: Ailemiz olursa yalnız kalmayız. Daha mutlu yaşarız.

YK: Toplumun temeli ailedir. Bu yüzden insanın ailesi olursa bir toplumda yeri olur.

UÖ: Nasıl yani? Ailesi olmayan insanlar bir topluma ait olamazlar mı?

BY: Hayır bence tamamen yanlış. Kimsesiz insanları dışlamak olur. Onlar da bu ülkenin bir parçası.

UÖ: Çok doğru söyledin. Sizce hangi çocuklar aileleriyle yaşamıyordu? Şöyle bir gözünüzün önüne getirdiğinizde hangi durumlarda insanlar ailelerinden ayrı yaşıyor ya da ailesi olmuyor?

RC: Ailesini kaybetmiş çocuklar, ailesinin terk ettiği çocuklar. Deprem gibi kötü olaylar yaşamış insanlar, maddi durumu olmayınca yurtlara verilir.

UÖ: Peki, bu çocuklar nerede yaşamaktadırlar?

MK: Çocuk Esirgeme kurumlarında, çeşitli yurtlarda...

UÖ: Burada yaşayan bazı çocuklar evlatlık olarak bir aileye veriliyor. Tabi öncelikle verilecek aile çok sıkı gözlemlerden ve kontrollerden geçiyor. Devlet çocuğun hayatını garanti altına almak zorunda. Fakat elbette bu çocukların hepsi için geçerli olmuyor. Aile seçiyor. Toplumda bu durumda olan çocuklara nasıl destek olabiliriz, onlar için neler yapabiliriz? Onlara ailesinin eksikliğini hissettirmemek için nasıl çalışmalar yapılmalı?

TG: Aslında çocuklara belli sürelerle ailelere gönderilse. Ama bu seferde her hafta başka bir aileye gittiğinde çocuk kendini kötü hissedebilir. Birde gittiği ailede başka çocuklar o çocukları anlayamacağı için onları kabullenemeyebilir.

UÖ: Çocukların aile ziyareti öneri başka...

AD: Çocuk yuvası değil de öğretmenim çocuk köyleri kurulabilir. Gazetede görmüştüm böyle çocuk köyleri var. Öyle bir çocuk köyü olmalı ki çocuklar bu eksikliği fark etmesin her şey olsun içinde. Bizler de gidip bu köylerden yararlanmalıyız. Böylece toplum da onları farklı olarak kabul etmemiş olur.

Önerilere ek olarak dört öğrenci sosyal sorumluluk projelerine örnekler söylemiş, üç öğrenci ise çocukların kendileriyle barışık ve özgüvenleri yüksek olduğunda kimsenin yardımına ihtiyaç duymayacakları konusunda görüş birliğine varmıştır. UÖ ise bu konuyla ilgili yasa çalışmalarının olduğunu tüm kanunların eskiye nazaran daha çok çocuk dostu olduğu konusunda öğrencileri bilgilendirmiştir. Aileyle ilgili bir başka içerik ise ailede katılım ve demokrasiyi içermektedir. Buna yönelik sınıf içi dialogundan alıntı ise aşağıdaki gibidir:

UÖ: Ailenizdeki alınan kararlara siz de katılıyor musunuz? Bunlar hangi kararlar? Aslında bu konuyu görüş bildirme haklarımız içinde ele alıyoruz. Ama aile içinde görüş bildirme önemli bir boyut. Sınıf içinde alınan kararlara katılmanız aile içinde verilen kararlarda çocukların rolü önemli...

RT: Evet katılıyorum. Ailem benim görüşüme birçok konuda saygı duyuyor.

UÖ: O zaman ailede karar alınıp yönteminden memnunsun diyebilir miyiz?

RT: Evet ben memnunum.

UÖ: Katılmak istediğiniz halde alınmasına katılmadığımız kararlar var mı?

UÖ: Karar vermede daha fazla rol oynayabilmek için yapabileceğiniz şeyler neler olabilir?

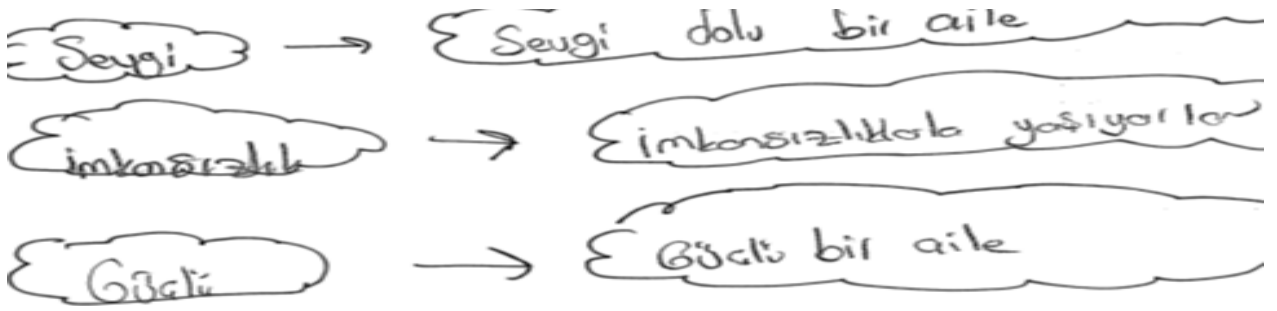
MK: Daha fazla söz almaya çalışmak olabilir.

UÖ genel olarak ailelerin kendisinin çocukluğu ile karşılaştığında daha modern olduğunu, bu yüzden çocukların fikirlerine aile içinde daha çok önem verildiğinden bahsetmiştir. Bir sonraki çalışmada öğrencilerin aşağıdaki fotoğrafı incelemeleri, fotoğraf karelerinin çağrıştırdığını üç sözcüğü ifade etmeleri istenmiştir. Öğrencilerin çağrışım sözcüklerini bir cümle içinde kullanmaları istediğinde “ Mutluluk” isimli resim iki öğrenci tarafından “ Herkesin sahip olmak istediği aile” olarak ifade edilmiştir. Öğrenciler bu çalışmada her resim için üçten fazla çağrışım sözcüğü buldukları için derse katılım oldukça yüksek olmuştur; ancak zaman sıkıntısından ötürü öğretmen herkese söz hakkı tanıyamamıştır. Öğrencilerin yaptığı birkaç çalışmadan örnek aşağıdaki gibidir:

Yukarıdaki resmi inceleyiniz. Resim karesinin çağrıştırdığı üç sözcüğü yazınız. Sol bölme yazınız. Çağrışım sözcüğünüzü bir cümle içinde kullanınız.

Sevgi	→	Bizimde sevgi içinde yaşam
Birlik ve beraberlik	→	Birlik ve beraberlikle anlaşalım
Soygı	→	Soygılı olmalıyız
{Sevgi}	→	{Sevgi ile beni dayım karşıladı}
{Topluluk}	→	{Biz topluluk içinde yaşıyoruz}
Mutluluk	→	{Ben ailem içinde mutluyum}

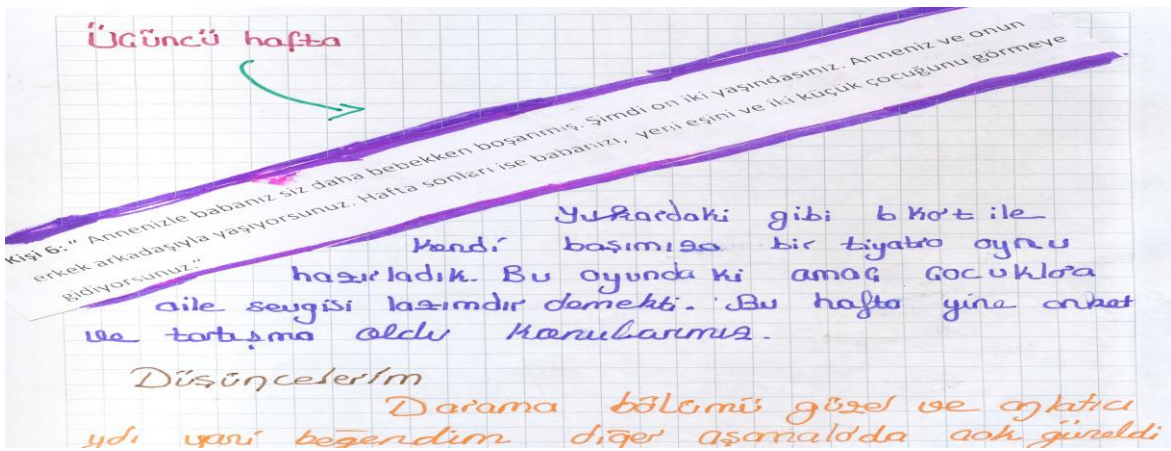

Yukarıdaki fotoğrafı inceleyiniz. Fotoğraf karesinin çağrıştırdığını üç sözcüğü ifade ediniz. Sol bölmeye yazınız. Çağrışım sözcüğünüzü bir cümle içinde kullanınız.

Öğrencilere grup ve bireysel drama çalışmalarının verildiği bir sonraki aşamada bir kısım öğrenciye görevleri verildikten sonra, görev almayan öğrencilere hangi mesajın verilmek istendiği sorulmuştur. Rol kartları ve grup canlandırmaları öğrencilere rastgele dağıtılmamıştır. UÖ ve AÖ ders sonundaki değerlendirmesinde UÖ rol kartlarını sözel ifade becerileri gelişmiş olan öğrencilere verdiğini ifade etmiştir. Görev almayan öğrenciler çember oluşturarak canlandırma için seçilen öğrencilerin etrafına oturtulmuştur. Her bir kişi için, kişiyi ve durumunu tanıyacak sorular sormaları için gruptaki öğrenciler

görevlendirilmiştir. Ancak çocuklar bunu başaramamış, izleyici olmuşlardır. Öğretmen de bununla ilgili herhangi bir hatırlatma yapmamıştır. Bu çember oluştran öğrencilerin zamanla sıkılmasına neden olmuştur. Bununla beraber rol kartı verilen öğrenciler eş zamanlı olarak canlandırmaya başladıktan sonra UÖ gruplardan bir kısım öğrenciye o an görev vererek rol oynayan öğrencinin yanına giderek role doğaçlama girmesini istemiştir. Farklı aile durumlarını içeren senaryolar öğrenciler ilgilerini çekmiştir. Bununla öğretmen tarafından derse karşı ilgisi az olan DS'nin konuyla ilgili günlüğüne yazdı bir bölüm aşağıdaki gibi olmuştur:

Öğretmen öğrencilerin canlandırması bittikten sonra duygu ve düşüncelerini almıştır. Öğrenci paylaşımlarında dört temel düşünce üzerinde yoğunlaşmıştır.:

"Aileler çocuklarına iyilik yapalım derken kötülük yapabiliyor."

"Anne ve babanın yaptığı yanlışlar çocukları etkiliyor ve onlar da bu yanlışlara dahil olabiliyor."

"Her çocuk genel aile düzenine (Öğrencilerin ifadesi ile klasik aile) sahip olmayabilir. Farklı çocuklar ve ve farklı aileleri var."

"Her çocuk ailesiyle yaşamak zorunda diye bir kural yoktur. Bazen çocukların ailesinden ayrı kalmasını gerektiren durumlar olabilir. Çocuklar bazı kurumlara verilebilir. Bu çok normaldir, doğal karşılanmalıdır."

Öğrenciler bu çalışma sonrası tenefüste birbirleriyle konuşurken arkadaşlarının senaryo kağıtlarını merak ettiklerini ve okumak istediklerini söylemiş ve birbirleriyle paylaşmışlardır. Öğrencilerin role girmeleri ve rolü oynamaları çok zaman aldığı için değerlendirme çalışmasına vakit kalmamış, değerlendirme çalışması UÖ tarafından ev ödevi olarak verilmiştir. Öğrencilerin yazma çalışmalarıyla ifade güçlerinin gösterdikleri yazıyı tamamladıkları cümlelerden anlaşılmaktadır. Öğrencilerden eksik kalan bir metni tamamla görevini içeren çalışmalardan bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

"Toplumun en küçük birimi olan aile, bireyin ilk eğitim aldığı yerdir. Aile içinde alınan eğitim, bizleri toplum hayatına hazırlar; haklarımızı, görev ve sorumluluklarımızı öğretir. Bireyler aile hayatında yardımlaşma, dayanışma, iş bölümü ve işbirliği gibi değerleri benimserler. Çevrelerinde gördükleri sosyal problemlere karşı duyarlı olurlar ve çözüm üretirler. Bu değerlere sahip bireylerden oluşan toplum sağlıklı bir toplum olur. Aile,

..... içinde sevgi, bağlı, hoşgörü, paylaşım olmalıdır. Eğer ailede.....

..... bunlar yoksa çocuk ve ya gençler bu özellikleri kazanamaz.....

Bununla birlikte bütün çocuklar anne ve babalarının yaptıkları.....

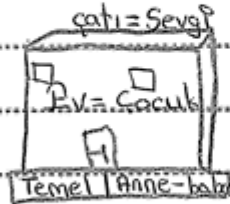
..... örnek alırlar bu yüzden sevgi, bağlı, hoşgörü, paylaşım ve bunlar.....

gibi önemli şeylere dikkat etmeye gerekim.....

Unutmayalım çocuklar ilk ailede eğitim görürler ve burada.....

aile birinci olan, anne ve babaya diler.....

olur. Aile, bir bina gibidir. Temeli sağlam olmazsanı
ev çöktüğü gibi, ailede çöker. Bu yüzden temel
sağlam atılmalı. Altında resimleyerek gösterdir

Eğer bu evin temel
sağlam atılmasaydı; Ev bir
depremde ⇒ (Düşme) yıkılırdı.

Her şeyin Basi ⇒ Anne - Baba
İyi Nesiller yetiştirilmeli.

olur. Aile, bilgili, sağlıklı ve sevgili olmalıdır. Bilgili kitaplar
okunmalıdır. Çocuklar her şeyi ailede öğrenir. Bu
yüzden ailenin çocuklara iyi ve güzel şeyler öğret-
melidir. Çocuklar yardım olmayı, dayanışmayı, sevgiyi
ve saygıyı ailede öğrenir. Aile çocuğa şiddet hi-
ç uygulamamalıdır. Yoksa çocuk ailede gördüğü
şiddeti okul hayatına da gösatabilir. O yüzden
dikkatli olmalıdır. Çocukların disiplinli olmalıdır.
Çocuğa disiplinesini sağladığı için vurulmamalıdır.
Çocuklara iyi davranılmalıdır.

olur. Aile, de haksızca, adil olmalıdır. Kavgaya, duygudan
uzağa düşülmeli. Ailede her şeyi denememeli. Ailede
tatlı olacak herkes birlik ve beraberlik içinde
yapmalıdır. Ailede herkesin ortak bir amacı vardır.
Bütünleşmiş düşünce, sorumlulukları, yapmadığımız
şeyi yapalım olacak beraberce yapacağız.
Ailede herkes birbirine saygı göstermeli.
Ailede kimseye kavgaya atılmamalıdır. Bütünleşmiş kavganın
yolu ailenin dağılmasına ve toplumda aile
kelimesinin kalmasını sağlar.

olur. Aile, sadece bir insan topluluğu değildir. Aile toplumu...
 oluşturulmuş birimdir. Sınavda aile neyse toplum odur. Toplumlar
 daha yeni değeni yok ki bu düşünceyi bunu nereden biliyor-
 um biliyomusunuz? Aile içi şiddet den, anne alın-
 larından ve zaten bu olayların yaşadığı toplumdaki
 da böyle bir şey yaşanıyor. Bu sınıflardan anlaşılacağı
 tek şey şu "Aile neyse toplum odur"

olur. Aile, ise... aile... tabii heyecanlı... bütün duyguların olduğu
 bir toplumdur. Bence ailenin büyümesi... gelişmesi... gelişti. Çünkü
 aile toplumu en büyük parçasıdır. Aile hem resmi hem de
 bir gruptur. Aile ile bölüne... ayılır. 1. Geniş aile 2. çekirdek aile-
 dir.
 Geniş aile: Anne, baba ve çocuklar harici alırsan bir şey topluluğudur.
 Çekirdek aile: Anne, baba ve çocukları alırsan bir şey topluluğudur.
 İşte ailenin bütünlerini öğrendik 😊

Bu konuya ilişkin UÖ ders gözlem kontrol listesi şu şekildedir:

Tablo 20. Çocuğun Aile İçinde Yetiştirilmesi, Geliştirilmesi, Aile Birliği- Bütünlüğü ve Alternatif Bakım Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması			✓
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması		✓	
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓	
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması		✓	
Zamanı etkili kullanma			✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma		✓	
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma		✓	
Dersin İşlenişi			

Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme		✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama		✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma		✓
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme	✓	
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma		✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme		✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma	✓	
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma	✓	
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme		✓
Değerlendirme		
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme		✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme	✓	

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

“Deniz’in anne ve babası üç yıl önce boşanmıştı. Deniz, ebeveynleri boşandığından beri babasıyla görüşmüyor. Annesi, babasıyla ilgili konuşmasını, ondan bahsetmesini yasakladı. Bir gün beden eğitimi dersinde bir arkadaşının elinde bir fotoğraf gördü. Fotoğraftaki adam babasına çok benziyordu. Beden eğitimi dersindeyken gizlice dersten kaçıp sınıfa gidip arkadaşının çantasını karıştırmaya başladı. Tam bu sırada beden eğitimi öğretmeni Deniz’i yakaladı. Bununla beraber Deniz fotoğrafı tam olarak göremedi.”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde Deniz ne yapmalıdır?

- Deniz, annesinin babasıyla ilgili her şeyi ona yasak ettiğinden, gerçeği öğrendiğinde annesinin ona kızmaması için hırsızlık yaptığını kabul etmelidir. Böylece olay hemen kapanır.*
- Gerçeği söylediğinde annesinin ona çok kızacağını bildiği halde gerçeği söylemelidir. Belki o fotoğraftaki gerçekten babasıdır, onunla ilgili bilgiye ulaşabilir.*
- Öğretmeni ve arkadaşları, Deniz’in çantayı fotoğraf için karıştırdığına ve fotoğrafa gizlice baktığına inanmaz, bunu saçma bulur. Bu yüzden Deniz zor durumda kalacağı için yine suçu kabullenmelidir.*

Tablo 21a. Çocuğun Aile İçinde Yetiştirilmesi, Geliştirilmesi, Aile Birliği- Bütünlüğü ve Alternatif Bakıma İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	5.18	2.67	-2.341	
Son Test	44	11.74	4.98		.000

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 5.18, standart sapması 2.67’dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 11.74, standart sapması 4.98’dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan “t” değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Aşağıdakilerden hangisi bir ailenin mutluluğunu sağlayan ve devam ettiren ilkelerden biri değildir?

- Ailede karar alınırken herkese fikrinin sorulması.*

b. *Ailedeki bireylerin sorumluluklarını yerine getirip, aile bireylerinin birbirine karşı anlayışlı ve saygılı olması, haklarını gözetmelidir..*

c. *Çocuğun ana-babası ile birlikte yaşama hakkı; aile içinde çocuğun hakları gözetilmediğinde ve ihlal edildiğinde de engellenemez.*

Tablo 21b. Çocuğun Aile İçinde Yetiştirilmesi, Geliştirilmesi, Aile Birliği- Bütünlüğü ve Alternatif Bakıma İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	8.14	3.70	-4.325	.000
Son Test	44	14.69	6.31		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 8.14, standart sapması 3.70'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 14.69, standart sapması 6.31'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

4.3.5. Çocuğun Kurumda Korunma, Barınma ve Sosyal Hizmet Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

4.4.4'te işlenen dersin devamı olan bu derste Sözleşme maddesi yansıya aktarılmıştır.

UÖ, "Bu Sözleşme maddesi çocuklarla ilgili hangi özelliklere sahiptir?" sorusunu öğrencilere yöneltmiştir.

DM: Çocukları aileleri dışında devlet koruyor. Ailesinin yeterli olamadığı yerde çocuklar kurumlara bırakılıyor.

Öğretmen öğrencilere sırasıyla müzik eşliğinde aşağıdaki yönergeyi vermiştir.

"On bir yaşındasınız. Bebekliğinizden beri Çocuk Esirgeme Kurumu'nda kalıyorsunuz. Anneniz, babanız kim bilmiyorsunuz. Şimdi kendinize bu çocuk olarak bir isim verin. Yakanıza isminizi taşıyan bir kart yapın. Size bundan sonra bu isimle sesleneceğim. Sanki bu kişiymişsiniz gibi sınıfta dolaşın. (Müzik eşliğinde) Bir gününüzün nasıl geçtiğini düşünün. Neler yapıyor olabilirsiniz? Bir bayram sabahı bir olay seni çok mutlu etti? Bu olay ne olabilir bunu düşün. Bu olayın sana verebileceği mutluluğu bizlere hissettir." Öğretmen müziği hareketli-neşeli-yavaş olarak farklı ritmlerde çalmıştır. 4'lü gruplar

oluşturup, fikirlerin paylaşılması istenmiştir. Grup üyeleri birbirine hangi olayın olduğunu anlatmıştır.

UÖ: Grup içinde anlatılan olaylardan sizi en çok etkileyeni hangisiyse birini seçip canlandırın. Canlandırmalarda mutlaka verilmek istenen bir mesaj olsun.

Grupların canlandırmalarının izlenmesi, ne anlatıldığını hangi mesajı ne içerdiğinin tahmin edilmesi istenir. Ancak canlandırmaların tek düze olması izleyici konumundaki öğrencileri sıkıştır. Bu yüzden UÖ canlandırmaları çok kısa süreli olarak tutmuş, verilmek istenen mesaj üzerinden kendisi yorum yaparak öğrencilerin eklemeler yapmasını istemiştir. Sosyal hizmetlerle ilgili sınıf içi dialogdan bir kesit aşağıdaki gibidir:

UÖ: Çocuklar hangi durumlarda Sosyal Hizmetler Kurumlarında kalıyordur?

YK: Aileleri anne babalık görevini yerin getiremeyecek durumdaysa...

AU: Ailenin başına deprem geldiyse...

UÖ: Böyle bir kurumda kalmanın orada kalan çocuğa etkisi ne olabilir?

DS: Mutsuz olabilirler. Yalnız hissedebilirler.

UÖ: Ama orada kalmak kötü bir şey değil ki bir şanssızlık olabilir. Ama bu dünyanın sonu değil. Hayatta insanların başına böyle şeyler gelebiliyor. Bu kurumlarda kalmanın güzel yanları da var. Mesela çocuklar toplu yaşamı çok kolay öğrenebilir. Paylaşmayı öğrenir. Başka?

Sınıf: Hoşgörü, birlik ve beraberlik, paylaşım, grup çalışmalar yapma...

Ders öncesi araştırmacı öğretmen uygulama öğretmenini yaptıkları görüşmelerde sadece olumsuz değil, olumluyu da düşünceleri sağlaması konusunda özel bir vurgulama yapması konusunda yönlendirmiştir. Bir sonraki aşamada öğrenciler 5'li gruplara ayrılmış, örnek olay yazılı olarak dağıtılmıştır. Öğrencilere sırayla sosyal hizmet alma hakkıyla ilgili bir iyi örnek ve bir de olumsuz örnek sunulmuştur. "İşkence Gören Bebek Ailesine Verilmeyecek" başlıklı gazete haberi ve "Çocuk Esirgeme'nin Nar Taneleri" projesinin öğrenciler tarafından okunması istenmiştir. Verilen senaryolara göre öğrencilerden bir durumu seçip, buna yönelik bir çözüm önerisi geliştirmeleri istenmiştir. Bu kapsam iyileştirecek durumlar ve geliştirilecek projeler olarak sınıf ikiye bölünerek, grup sözcüleri kendi gruplarının çözüm önerilerini sunmuştur.

UÖ grup tartışmaları boyunca grupları tek tek gezmiş, hangi aşamada olduklarını gözlemlemeye çalışmıştır. Özellikle gruplardaki her üyenin katılım göstermesi için öğrencileri zaman zaman grup çalışmasında yönlendirmiştir. En son grup sözcüleri çözüm önerilerini okumuştur. AÖ grup üyesi olarak her iki grupta da bulunarak alınan çözüm önerileri üzerine öğrencilerin fikirlerini almıştır. Birinci grupta iki öğrenci sürece hiçbir şekilde sürece dahil olmamıştır.

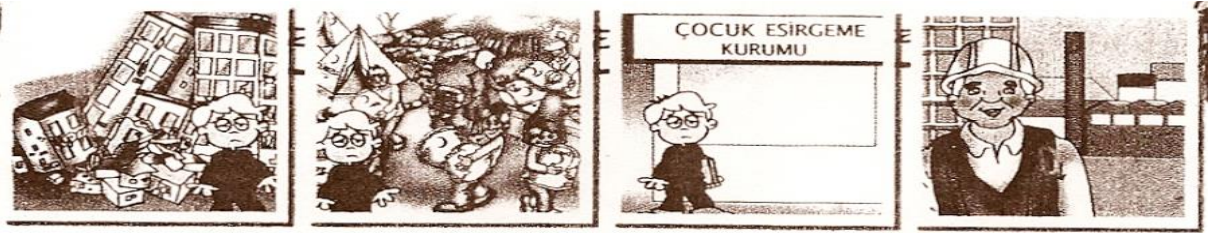
İyilestirelecek Durumlar

- Sosyal hizmetlere verilecek gelirin artırılması
- Personelin değiştirilmesi , alanında çok iyi personellerin krumlara yerleştirilmesi. Bununla beraber bu personelin görevi çok ağır olduğu için maddi ve manevi yollarla pekiştirilmesi

Geliştirilecek Projeler

- Çocuk köylerinin artırılması
- Çocukların kendilerini ifade debilecekleri ortamlar oluşturulması
- Büyük şirketlerin ve kurumların sosyal sorumluluk olarak bu tür kurumlara yardım etmesi.
- Çocuklara hayata başlayana kadar çok iyi eğitim verilip işe gşirmesinde kolaylıklar sağlanması

Değerlendirme çalışması olarak ise, öğrencilerden aşağıdaki resimlerden yararlanarak bir öykü oluşturmaları istenmiştir. Öykünüzü oluştururken önce öykü unsurlarını (Karakter ve yardımcı karakterler, başlangıç olayı, problem, problem çözüme girişimleri, sonuç, ana fikir vb.) belirleyip yazmanın, öyküyü yazmayı kolaylaştıracağı konusunda öğrenciler yönlendirilmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyal hizmet kurumlarını öykülerinde çok iyi tanımlarken bazıları da mutsuz çocukların olduğu yer olarak nitelendirmiştir. AD ve BT'ye ait iki hikaye aşağıdaki gibidir:

Yıkımdan sonra gelen
Huzur ve Mutluluk

Murat, o gün her şeyden habersiz evinde oturuyordu. Birden yer sallandı ve binalar yıkılmaya başladı. Demek deprem oluyordu. Murat hemen saklanacak bir yerlere. Binalar yıkılmıştı, ailesinden tek o sağ kalabilmişti. Gadir keatler kuruldu fakat Murat yanlış olduğu için kayıt alamadı. Orada da mutsuzdu. Sonra Çocuk Esirgeme Kurumuna gitti. Şimdi biraz daha memnundu ama hala üzülüyordu. Bir ailesi olsun istiyordu. Ona bir ay önce adam armağan etmişlerdi. Murat her gece bu adama sarılır, onunla birlikte uyurdu. Yıkılan evlerini tamire bir çoban gelmişti. Bir tanesi ile Murat çok iyi anlaşıyordu. O amca ile her gün konuşuyordu. Birlikte mutlu ediler

der am

Aleyra Dastan

İbni amcamın çocuğu yoktu. Çocuğu olmasını isteyen bu amca
biriyle çok iyi anlaşığı için onu evlat edinmek istedi Muratla

Ömer çok seğirdi çünkü geçen depremde anne ve baba
 seni kaybetmişti. Depremde tat tat ağlayarak aydu.
 Bir yolda gelip ömeri bir yara qıtırmıştı. Bu yar
 çocuk anılgama... kuru maydu. Burada... eğitim...
 çocuklar... vande... ömerde... bunlardan biriydi. Ömerde
 yetim ve... öksüzde çok seğirdi. Bu sebon
 evlet adın mak istayan' İspat işçisi geldi.
 ve ömeri... evlet adın mak istiyordu. Ömer
 Ömeri istemiyordu. İspat işçisi abn Ahmet bey
 Ömerle... ömerle konuştu. Ömer İkena almıştı
 evlet... artık bir babası ve... annesi... almıştı
 artık bir yarası vande yar ailesini de eski
 ailesi gibi seviyordu.

Armağan Nur

 Evden Çocuk Esirgeme 'ye

Burak'ın başına o gün çok kötü bir olay geldi. Evi
 yıkılmıştı. Çok üzgündü ve anne babasını kaybetmişti. Kızılay'dan
 Burak gibi bir çok çocuğa ve aleye yardım geldi. Burak ailesini
 kaybediği için çocuk esirgeme kurumunda kaldı. Orada çok
 iyi bakılıyorlar. Burak ita mutlu. ama anne ve babasını
 kaybediği için üzgün. Burak'ın dersleri çok iyiydi
 ve okuyup imtihanı aldı. İmtehanı olmasının sebebi ise
 başka aileler yok olmasın ve evler yıkılmasın diye
 devlet imtihanı almıştı.

Tablo 22: Çocuğun Kurumda Korunma, Barınma ve Sosyal Hizmet Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

Yetersiz

Kısmen
Yeterli

Çok Yeterli

Derse Hazırlık		
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması	✓	
Sınıf düzenini oluşturma		✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi		
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı	✓	
Öğrencilerle göz teması kurulması		✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması	✓	
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓
Öğrencilerle etkileşim	✓	
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması		✓
Zamanı etkili kullanma	✓	
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama		✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma		✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma	✓	
Dersin İşlenişi		
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme	✓	
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama		✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma	✓	
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme		✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma	✓	
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme		✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma	✓	
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma		✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme	✓	
Değerlendirme		
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme		✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme	✓	

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

“Ahmet sekiz yaşında ikinci sınıf öğrencisidir. Anne babasıyla birlikte Mardin’den Ahmet dört yaşındayken göç ettiler. Geçen sene Ahmet anne ve babasını trafik kazasında kaybetti. Sekiz aydır tek yakın akrabası olan amcası ve yengesıyla birlikte yaşıyor. Ahmet’in amcası Rıza, Ahmet’in kendileriyle yaşamasını ve karnının doymasını istiyorsa dilenmesi gerektiğini söylüyor. Ahmet üç aydır cami çıkışlarında, büyük caddelerde, trafikte insanlara dileniyor. ” Yukarıdaki durum düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi Ahmet’in bu durumda yapması gereken en uygun seçenektir?

- Anne, babasının yakın arkadaşları ya da eski dostları varsa birini arayıp, durumu anlatabilir.
- Polise durumu bildirerek, polis aracılığıyla Ahmet için gerekli kurumlardan koruma sağlanabilir.
- Çevre ve polisin bu durumda bir şey yapmayacağını düşünerek, Amca Rıza’nın da, Ahmet’in hayattaki tek yakını olduğu için durumu kabullenmesi gerektiğini düşünür.

Tablo 23a. Çocuğun Kurumda Korunma, Barınma ve Sosyal Hizmet Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	4.71	2.67	-6.631	.000*
Son Test	44	12.46	5.34		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 4.71, standart sapması 2.67'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 12.46, standart sapması 5.34'dür. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan “t” değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Kübra çocuk esirgeme kurumunda yaşarken iki yaşında bir aileye evlatlık verilmiştir. Kübra bir anne- baba sahibi olmuştur; ancak ilerleyen yıllarda Kübra hem anne hem babasından sürekli fiziksel şiddet(dayak) ve duygusal şiddet(hakaret) görmektedir. Babası bir gün çok sinirlenip Kübra'nın kulağına hızlıca vurduğundan, Kübra'nın kulağı oldukça çok hasar görmüştür. Artık Kübra iyi duyamamaktadır. Bu durumda yapılması gerekenler nelerdir? Kübra'yi ve ailesini içinde bulunduğu durum açısından değerlendiriniz.

Tablo 23b. Çocuğun Kurumda Korunma, Barınma ve Sosyal Hizmet Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Anne-babanın eğitimsiz oluşu-Anne baba eğitime yönelik uygulamalar	12	7
Çocuğun aileden alınması, durumunun iyileştirilmesine yönelik uzman desteği	5	
Çocuklara karşı her türlü şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve reddedilmesiyle ilgili yargısal kararlar		11
Evlatlık verilen aileler için çocuklara karşı her türlü şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve reddedilmesiyle ilgili iyi davranış kuralları benimsemeleri, kendilerinden bu kurallara tam olarak uymaları talep edilmesi	20	10
Devletin çocuğun gelişimine ve durumuna yönelik takip yapmaması yapmaması, kurumlardan evlatlık verilen çocuklar için gelişim ve gözlemi içeren eylem planlarının olması	4	4
Devletin yetki alanındaki tüm çocuklara koruma sağlanması için uygun yasal, idari, sosyal ve eğitsel tedbirler	3	12
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak soruya “Evlatlık verilen aileler için çocuklara karşı her türlü şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve reddedilmesiyle ilgili iyi davranış kuralları benimsemeleri, kendilerinden bu kurallara tam olarak uymaları talep edilmesi”, “Anne-babanın eğitimsiz oluşu-Anne baba eğitime yönelik uygulamalar” alt temalarında yer alan cevaplar vermiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Çocuklara karşı her türlü şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve reddedilmesiyle ilgili yargısal kararlar” başta olmak üzere, “Devletin yetki alanındaki tüm çocuklara koruma sağlanması için uygun yasal, idari, sosyal ve eğitsel tedbirler” ve “Evlatlık verilen aileler için çocuklara karşı her türlü şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve reddedilmesiyle ilgili iyi davranış kuralları benimsemeleri, kendilerinden bu kurallara tam olarak uymaları talep edilmesi” şeklinde değişiklik göstermiştir. Çocuklar önceki cevaplarını tekrarlamakla birlikte, cevaplara “Devletin yetki

alanındaki tüm çocuklara koruma sağlanması için uygun yasal, idari, sosyal ve eğitsel tedbirler”, “Çocuklara karşı her türlü şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve reddedilmesiyle ilgili yargısal kararlar” ve “Evlatlık verilen aileler için çocuklara karşı her türlü şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve reddedilmesiyle ilgili iyi davranış kuralları benimsemeleri, kendilerinden bu kurallara tam olarak uymaları talep edilmesi” cevapları ise diğer istendik cevaplar olarak yer almıştır.

4.3.6. Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitime İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Bu ders öncesi UÖ ve AÖ'nün yaptığı görüşmelerde UÖ öğrencilerin bu konuyu çok iyi bildiklerini derslerde zaten bu konuya çok değindiklerini ve medya da bu konuya geniş yer verilmesinin etkisiyle çocukların en çok bildiği çocuk hakkı olduğunu ifade etmiştir. Bu derste giriş etkinlikleri olarak UÖ bir sözcük söylemiş ve o sözcüğün çağrıştırdıklarını her öğrencinin sadece bir sözcükle ifade etmesini istemiştir. UÖ uygulama öncesi öğrencilere yönergeyi eksik vermiş, bu yüzden öğrenciler çalışmayı anlamakta güçlük yaşamışlardır. UÖ elindeki kalemi hangi öğrencinin eline verirse o öğrencinin bir kelime söylemesini isteyeceğini ön uygulamayla tekrar göstererek, ders planına göre öğrenciler çember düzeninde sıralamadan yapmaya çalışmıştır. Çemberin en sonundaki kişi kendi sözcüğünü söyledikten sonra öğretmen bu öğrenciden arkadaşlarının söylediği sözcüklerden aklında kalanlarla bir öykü oluşturmasını istediğinde öğrenci yeterince iyi dinleyemediği için kelimeleri hatırlayamamış, tekrar oyun tamamlanamamıştır.

İkinci aşamada da aynı işleme devam edilmiş, UÖ sırayla hep aynı öğrencilerin öyküyü oluşturmamamsı adına çemberin gidiş yönünü değiştirmiştir. Yine aynı şekilde sözcük söylemeler bittikten sonra öykü oluşturulmuştur. Bu sefer öğrenciler oyunu tam olarak anladıkları için, öğrencilerin dikkatini çekmiş tam katılım göstermişlerdir. Oyun esnasında “Eğitim hakkı- nitelikli eğitim-ücretsiz eğitim-disiplin-öğretmen-okul-yaşam boyu öğrenme-fırsat eşitliği-haydi kızlar okula-ilköğretim-ortaöğretim” anahtar kelimelerini kullanılmıştır.

Geliştirme bölümünde çocuklara aşağıdaki şekilde öğrencilere yönerge verilmiştir:

“Ünlü bir gazeteci “Farklı Yörelere Gezisi” başlığı altında gazetede haftalık seri haberler yayınlıyor. Gazeteci oradan çektiği bazı fotoğrafları ve gezi dönüşü yazdığı yazıları

okuyucularıyla paylaşacak. Sizden biraz sonra dağıtacağım durumları içeren bir fotoğraf karesi (kendilerine verilen durumu anlatır şekilde) oluşturmanızı isteyeceğim. Unutmayın bir gazatecisiniz gezi dönüşü size verilen durumla ilgili bir köşe yazısı hazırlamaları istenecek.”

Öğrenciler gruplara ayrıldıktan sonra, gidilen mekan, zaman, durum betimlemesi konusunda öğrenciler serbest bırakılmıştır. Yer, zaman, karakter, olayın betimlemesine dikkat edilmesi konusunda öğretmen öğrencileri uyarıştır. Öğrencilerde donuk imge oluşturma (fotoğraf karesi anı) UÖ araştırmacı öğretmenden yardım istemiş konu dışında bir durumun küçük bir drama örneği öğrencilere gösterilmiştir.

Durum 1: Ekonomik durumu yetersiz çocuklar var okula gidemiyor; fakat hepsinin okul başarısı çok iyi...

Durum 2: Yayla Köy İlköğretim Okulu’na okulöncesi öğretmeni atandı. Ancak okula ait bir ana sınıfı olmadığı için ve ana sınıfı malzemeleri olmadığı için küçük çocuklar okula çok az geliyor. Geldiklerinde de kömürlükte öğretmenlerinin onlara verdiği malzemelerle ders işlemeye çalışıyorlar. Yeterince ısınamadıkları için de okulda çok az kalabiliyorlar.

Durum 3: Okulunuzda farklı sebeplerden ya da rahatsızlıklardan ötürü okuma-yazma bilmeyen ya da konuşamayan arkadaşlarınız var. Öğretmenler bu öğrencileri Rehberlik Araştırma Merkezine yolluyor. Yaşadığınız yerde bu türde çok fazla öğrenci var. Ancak bu öğrencilerin özel bir eğitim almasını sağlayacak bir okul yok. Olan okullar ise yaşadığınız yere kış şartlarında ancak 3-4 saatte gidip gelinebiliyor.

UÖ drama çalışmalarıyla ilgili kısa bir değerlendirme aldıktan sonra öğrencilere “ *Evet, şimdi sizi bu senenin başından beri öğrendiklerinizle ilgili bir sınav yapacağım. Hemen birer tane kâğıt çıkarın. Lütfen çok acele!*” öğretmen bu aşamada öğrencilerin itirazlarını, sorularını dikkate almamıştır. Başta öğrencilerin hiçbiri bu duruma inanmasa da öğretmenin kararlı tavrı sınıfta panik yaratmıştır. Öğrenciler serbest etkinlikler dersinden nasıl sınav olduğunu, aslında kendilerinin sürekli yazılı olduklarını ve neden bunu yaptıklarını normalde de sınıfın öğretmeni olanı UÖ’ye sormuşlardır.

DK: Ama öğretmenim siz haber vermeden sınav yapmazsınız ki...

UÖ: Bu genel bir değerlendirme, habersiz olacak tabii. Siz artık küçük değilsinizç Bu tür sınavlara alışık olmalısınız.

AM: Lütfen öğretmenim yarın yapın, çalışalım. Çok düşük not alıcaz.

UÖ: Kağıtları çıarsanız iyi olur çocuklar, bakın zaman ilerliyor...

VY: Bu haksızlık ama...

Öğretmenin öğrencilere kâğıtlarını çıkarttıktan sonra, bu tavra niçin bürünmüş olabileceğini sormuş, bu yaptığıının bir öğretmen olarak doğru bir davranış olup olmadığını sorarak öğrencilerin fikirlerini almıştır. Öğrencilerden bunu nedenleriyle açıklamasını istenmiştir.

AD: Öğretmenim öncelikle çok korktum. Eğer siz bu sınavı yapsaydınız, biz çok düşük alırdık. Ve bu bize yapılmış büyük bir haksızlık olurdu. Sınavların çocuklar için her zaman yararlı olmadığından bahsederdiniz. Bu sefer bir çocuk hakkını yok saymış olurdunuz.

YK: Normalde bize yazılı yapmadan önce haber veriyordunuz. Şimdi haber vermeyince çok korktum. Bu yanlış bir eğitim sistemi olurdu.

UÖ: Çok haklısın yapılacak olan sınav tamamen bir hata olurdu. Ama bu bir şaka olarak kalsın. Çocuklar bunun gibi bir başka eğitsel hatadan bahsedelim. Diyelim ki çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı bundan sonra bir testte başarılı olamayan öğrencinin okuldan atılmasına karar verdi. Yalnızca her testte başarılı olan çocuklar okullarına devam edebilecekler. Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir?

Bu soru üzerinden öğrenci cevapları üzerine tartışılmıştır. Öğrenciler bu durumla ilgili olarak altı temel yargı üzerinde durmuştur:

“Kalitesiz eğitimin oluşması”

“Öğrencileri bir birey olarak kabul etmeme”

“Çocukların haklarını çiğneme”

“Çocukların görüşlerini başvurmama”

“Sınav odaklı nesiller”

“Anne-babaların zamanındaki katı eğitime dönüş”

Tartışma boyunca altı öğrenci söz almış, diğer öğrenciler katılım göstermemiştir. Ancak bir sonraki aşamada dağıtılan çalışma kağıdındaki sorular cevaplanırken UÖ söz almayan

öğrencilere öncelik vermiştir. Öğretmen öğrencilere aşağıdaki soruların bulunduğu çalışma kâğıdını dağıtmıştır. Öğrenci cevapları sınıfça değerlendirilmiştir.

1. “Eğitim-öğretim esasları devlet tarafından güvence altına alınmasaydı ne olurdu?”
düşününüz.

Çocuklar okula gelmezdi. Okula gelse bile devlet öğrencilere kitap vermezdi.

Çok büyük bir karışıklık olurdu. Eğitim önemsenmezdi ve çocuklarda önemsenmezdi.

Sorumuzun yanıtında eğitim ve öğretim hakları olmasaydı bilirdik.

Eğitimi tamamlanamamış olanlar olurdu.

Eğitim-öğretim haklarımızı öğrenim ve koruma altına yani önemsenmez ise kimse okula gelmez ve haklarımız öğrenmiş olur. Haklarımızı korumaya alıyız.

Haklarımızı elimizden tutup, demokrasi baskınluluğu. Her öğrenciye baskınluluğu olurdu.

2. Okulda sunulan eğitim çocukların kişilik, yetenek ve becerilerini geliştirmeye mi odaklanıyor? Yoksa çocukları sınavlara boğan bir sistem mi var?

Açıkçası her iki şekilde. Bazen sınavlarla boğan bir sistem, Bazen kişilik eğitimi. Ama genellikle sınav sistem.

Hayır çocukları yani belediye bakan bir sistem yok ama birazlık var. Genellikle eğitim bizim yetenek ve becerilerimizi geliştiriyor.

Bunun yanı sıra yetenekli bazı kişilerin eğitimini geliştirmeye yardımcıdır. Özellikle Beğenmeyen Sınava alınmazlar. Genellikle bilgilerini ve yeteneklerini göstermek için bu yolu kullanırlar.

Okulda sunulan bazı dersler çocuklar için iyi bir sistemdir. Ayrıca çocukların becerilerini geliştiren bir sistemdir. Daha uygundur.

3. Okul disiplini çocuğun onuruna saygı gösteren bir yaklaşım içinde mi gerçekleştiriliyor?

Hayır. Çünkü çocukların becerilerini geliştiren bir sistemdir. Bu bir iyi bir yaklaşımdır. Değildir.

Hayır. Çünkü çocukların becerilerini geliştiren bir sistemdir. Bu bir iyi bir yaklaşımdır. Değildir.

4. Kendi öğrenme stilinizi nasıl belirlersiniz? İnsanların neyi nasıl öğreneceğine kim karar verir?

Devlet karar verir.

Kendi karar verir. Kendi karar verir.

İnsanların neyi nasıl öğreneceğine kim karar verir? Kendi karar verir. Kendi karar verir. Kendi karar verir. Kendi karar verir.

Herkesin eğitilme hakkına sahip olduğunu
Herkes kendisini okuma edebiliyor.

Hiç kimse yapabileceği kadar insanlara yardım etmez.
Öğretmek hiç kolay değil.

Geliştirme etkinliklerinden bir sonraki toplantı odası düzeniğinde şu şekilde yönerge verilmiştir:

“ Herkes kendini eğitim konusunda konuşma hakkına sahip bir uzman olarak belirlesin. Sizin göreviniz bu toplantıda ne olabilir? Siz kimi canlandıracak olabilirsiniz? Avukat, öğretmenler, okul müdürü, Milli Eğitim Bakanı, Başbakan, Cumhurbaşkanı, Televizyon kanallarında çeşitli görevliler, Gazeteciler; öğrenci, akademisyen vb. bunlardan biri olabilirsiniz. Öncelikli olarak öğrencilerden kim olduklarına dair bir yaka kartı hazırlamaları, daha sonra da konuşacakları konuya dair konuşma metinlerini hazırlamaları istenmiştir. UÖ, metni hazırlarken öğrencilerin çalışma kağıdındaki sorulara verdikleri cevapların birer ip ucu olduğunu vurgulamıştır. Toplantıyı yönetecek olan kişi uygulama öğretmenidir Toplantıyı aşağıdaki sözlerle açar:

“Milyonlarca çocuk dünyanın dört bir yanında okula bir şeyler öğrenmeye gidiyor. Dünya çocuklarının oluşturduğu bu karınca yuvalarının gözünün önüne getir. Sen de onların bir parçasısın. Bu büyük hareket durursa, insanlık ilkel günlerine yeniden döner. Çocuklar için karanlık bir evrenin başlangıcı olur. Bugün sizinle burada,

-Türkiye’deki eğitimin özelliği ve kalitesi,

-Okula gidemeyen çocuklar ve eğitim hakkı üzerine konuşacağız. Öncelikle uzmanlarımızı tanıyalım.”

Öğretmen toplantıyı açmış, öğrencilerin bir uzman rolüne bürünmüş olarak konuyla ilgili görüşlerini almaya başladığında başta öğrenciler konuşmaktan çekinmişlerdir. Öğretmenin moderatör olarak yardım ettiği toplantıda öğrenciler zaman içinde büründükleri role uyum göstermişlerdir. Öğretmen tartışmanın tek düze devam ettiği ve dinleyicilerin sıkıldığı yerlerde farklı sorularla toplantıya dahil olmuştur. Sıkıntı yaşayan bir velinin telefon bağlantısı, gündemdeki değişiklik 4+4+4 eğitim sistemin nasıl olacağı konusunda

toplantındaki tartışmanın yönünü iki kez değiştirilmiştir. Bu ders öncesinde uygulama öğretmenin bu çalışmayı tam olarak yürütemeyeceğinden ötürü kaygıları bulunmaktaydı. Ancak süre içindeki çocukların tartışmaya dahil olması, yaratıcı fikirler ortaya koyması öğretmenin de kendine olan güvenini yerine getirmiştir. Bununla beraber, farklı çocukların konuşması herkesin katılımının sağlanması için öğretmen öğrencileri yüreklendirmiştir. Tartışmanın ortasında öğrencilerin sıkılmaya başladığı ya da aynı düşüncelerin üzerinde konuşulduğu bir zamanda bir eğitim videosu izletilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı EĞİTEK Çocuk Hakları Tanıtım Videolarından Prof.dr. Emine AKYÜZ'ün eğitim hakkıyla ilgili olan videolarında bulunan Serpil karakterinin hangi hakkından yoksun olduğu ve içinde bulunduğu durumu üzerinde konuşulmuştur (<http://www.youtube.com/watch?v=9nRLy9-sJjc&feature=related>, http://www.youtube.com/watch?NR=1&feature=endscreen&v=bqIZ55bcV_4, <http://www.youtube.com/watch?NR=1&feature=endscreen&v=fubrWgEbMIc>).

Sonuç etkinlikleri olarak aşağıdaki senaryo öğrencilerle paylaşılmıştır.

“11 yaşında bir çocuk var. Ailesi bir an önce para kazanmak gerektiğini düşünerek, okula gitmeyeceğini söyledi. Çocuk okumayı çok istiyor.”

Gruplara ayrılan öğrencilerden önce çocuk ve ailesinin kişisel bilgileri oluşturulması istenmiştir.(Çocuğun Cinsiyeti ve özellikleri, Ailenin sosyo-ekonomik durumu, anne-babanın mesleği, yaşadıkları yer vb.)

Canlandırma Aile (Aile kesinlikle çocuğun çalışmasını istiyorken, çocuk ise derslerinin çok iyi olduğu için okula gitmesi gerektiğini düşünüyor. Her şeyden önce okumayı çok istiyor.

Aile ve çocuk canlandırmaları hazırlayan gruplardan sadece bir tanesinin canlandırması seyredilmiştir. Öğretmen öğrencilere *“Bu çocuk (Öğrencilerin çocuğa verdiği isimlerle hitap ederek) öğretmenine mektup yazmaya karar verdi.”* şeklinde yönerge vererek, grupça mektup yazılması istenmiştir. Ancak zaman yetmediği için bu çalışma ev ödevi olarak verilmiştir. Öğretmen bir sonraki hafta bu çalışmanın takibini yapamadığı için sadece bir grubun mektubuna ulaşılmıştır.

Bir diğ er değ erlendirme ç alışması g örüş geliştirmedir. Aşağıdaki ifadeler öğrencilere okunmuş, her ifade için farklı renkteki kâğıtlar öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrenci hangi g örüşün altında olursa bunun sebebini açıklamıştır. Öğrencilerin daha önce farklı derslerde uygulanan bu etkinliğe karşı olumlu tutum geliştirdikleri ve ç ok keyif aldıkları g özlemlenen davranışlar arasında yer almaktadır.

Kızlar okula gitmek isterken, erkekler bırakmak ister.

Doğudaki şehirlerde yüksek öğretime devam eden g iden insan sayısı az olduğu için okul ç ok önemli değildir. Eğitme önem verilmeyebilir.

Ücretsiz eğitim, temel bir ç ocuk hakkıdır.

Engelli ç ocuklar, büyüdüklerinde toplumda aktif rol alamayacakları için eğitilmelerine gerek yoktur.

Kızlar ve erkekler cinsiyetlerine uygun farklı meslekler seçeceğinden, ayrı ayrı okullarda farklı eğitimler verilmelidir.

Ekonomik durumu iyi olan ailelerin ç ocukları daha fazla imkâna sahip olacağı için kaliteli eğitim onların hakkı olur.

Bu etkinlikle ilgili bir öğrenci günlüğünden alıntı:

Tablo 24: Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitim Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen G özlem Ç izelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Ç ok Yeterli
Derse Hazırlık			

Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması	✓	
Sınıf düzenini oluşturma		✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi		
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı	✓	
Öğrencilerle göz teması kurulması		✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması	✓	
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓
Öğrencilerle etkileşim	✓	
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması		✓
Zamanı etkili kullanma		✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama		✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma		✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma		✓
Dersin İşlenişi		✓
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme		✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama		✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma		✓
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme		✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma		✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme		✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma		✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma		✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme		✓
Değerlendirme		
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme		✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme		✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Yedinci sınıf öğrencisi Ela, çok iyi kompozisyonlar, şiirler, hikâyeler yazıyor. Artık o kadar iyi yazıyor ki, yazıları okul gazetesinde, büyük dergilerde yayınlandı. Türkçe öğretmeni Ela'nın bu yeteneği hakkında konuşmak istiyordu. İki gün önce Ela'nın annesi okula veli toplantısı için geldi; ancak Ela'nın matematik ve İngilizce notlarının çok düşük olduğunu görünce sinirlendi. Ela'nın annesi Türkçe öğretmeniyle karşılaştığında, öğretmen Ela'nın çok başarılı olduğunu, yazma gibi özel bir yeteneğe sahip olduğunu söyledi. Bu konuda aile olarak Ela'ya destek olmaları gerektiğini söyledi. Ela'nın annesi sinirli bir şekilde "Hocam bir çocuğun matematiği ve İngilizcesi kötüyse başarısızdır. Artık yazı yazmaya ayırdığı vakti bundan sonra matematiğe ve İngilizce çalışarak geçirecek. Ela'nın iyi bir liseye girebilmesi ve iyi bir mesleğe sahip olması için önce bu derslerde çok başarılı olması lazım!" dedi. Yukarıdaki durum düşünüldüğünde size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

- Ela'nın annesi, Ela'nın yeteneği doğrultusunda kendini geliştirmesine engel olmaktadır. Ela şimdilik bu yeteneğine ara verip derslerine çalışmalıdır, büyüyünce yazmaya devam edebilir.*
- Ela'nın annesi bu konuda haklıdır. Çok iyi bir liseye girebilmek ve çok iyi bir meslek sahibi olmak için matematik ve İngilizcenin çok iyi olması gerekir. Güzel yazı yazmak insana hiçbir katkı getirmez.*
- Annesi Ela'nın ilgi ve yeteneklerinin farkında olmalı ve bunlara saygı duymalıdır. Çünkü, Ela yazma yeteneğinin üzerine giderse ileride çok iyi bir yazar olabilir.*

Tablo 25 a. Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitime İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	7.33	2.46	-5.49	.000*
Son Test	44	16.81	5.17		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 7.33, standart sapması 2.46'dır. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 16.81, standart sapması 5.17'dir. Öğrencilerin ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

"14 yaşındaki Gizem resim yapmayı çok seviyor. Şimdiye kadar bütün resimleri herkes tarafından çok beğenildi, bazı resimleri yarışmalarda birincilik aldı. Hatta bazı resimleri şimdiden kitap kapağı oldu. Gizem'e çevresindekiler ileride hangi mesleği seçeceksin diye sorduğunda, o 'Ressam olacağım.' diyor. Bunu söylediğinde ailesi onu hep azarlayıp, kızıyor. Gizem'in ailesi Gizem'in bu yeteneğinin sadece bir hobi olması gerektiğini bunun asla bir meslek olamayacağını söylüyor." Sizce Gizem böyle bir durumda ne yapmalıdır? Nasıl bir yol izlemelidir?

Tablo 25 b. Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitime İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Ailesini ikna etmesi için resimde çok özel ve büyük bir başarı göstermesi	9	13
Aileyi ikna edebilecek bir yetişkinle iletişim kurulması	19	15
Yeteneklerine göre eğitim alması gerektiğini ailesine açıklaması, kanıtlaması		7
Sabırlı ve çok azimli olarak yeteneğin fark edilmesini sağlanması	2	1
Vazgeçmesi ve hobi olarak devam edilmesi	14	8
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak "Aileyi ikna edebilecek bir yetişkinle iletişim kurulması" yönelik görüş bildirmişlerdir. Bunu "Vazgeçmesi ve hobi olarak devam edilmesi" yönelik görüşler takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları ÖT'deki gibi ilk olarak yine "Aileyi ikna edebilecek bir yetişkinle iletişim kurulması" olurken, ikinci olarak çocukların görüşleri "Ailesini ikna etmesi için resimde çok özel ve büyük bir başarı göstermesi" şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen "Yeteneklerine göre eğitim alması gerektiğini ailesine açıklaması, kanıtlaması" yönelik cevaplar da ST'de karşılaşılmıştır.

" İlköğretim ikinci sınıf öğrencisi olan Mersiye ve altıncı sınıf öğrencisi olan Mersiye'nin ablası Zilan'a 'Haydi Kızlar Okula' kampanyası kapsamında yardım edilmekte, Mersiye ve Zilan'ın okul ihtiyaçları bu

şekilde karşılanmaktaydı. Ancak bu yıl Mersiye ve Zilan'ın ailesinin maddi durumu iyi olduğu için yardım kesilmiştir. Çünkü bu yardım çok fakir ve okula devam edemeyen çocuklar için verilmektedir. Mersiye ve Zilan'ın babası okul müdürünü parayı vermediği takdirde kızlarını okula göndermeyeceğini söyleyerek tehdit etmiştir. Bu yüzden Mersiye ve Zilan üç aydır okula gidememektedir.” Sizce bu sorun nasıl çözülebilir?

Tablo 25 b. Eğitim Hakkı ve Nitelikli Eğitime İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Aileyi ikna edebilecek bir yetişkinle iletişim kurulması .	15	19
Yardım ve bağış toplanması	9	2
Babaya yasal yaptırımların yapılması		15
İlgisiz Cevap	2	1
Cevap Yok	4	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Saygı gösterilmesi gerekmektedir.” yönelik görüş bildirmişlerdir. Bunu “Hayatı kolaylaştırmalıdır.” yönelik görüşler takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları olan “Özel haklara sahiptir.” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen “Farklı özelliklere sahiptir.” yönelik cevaplarda ST’de karşılaşılmıştır.

4.4. Korunma Haklarına İlişkin Bulgular

Bu kategoride bulunan eğitim durumları; bireysel farklılıklara saygı- ayrımcılığın engellenmesi, hak ihlalleri, istismar ve ihmale karşı korunma, çocukların çalıştırılmama hakkı, aile ortamı ve alternatif bakım, sosyal hizmet hakkı, eğitim hakkı ve eğitimin niteliği, çocuk haklarının öğretilmesi- çocuk hakları genel, sorumluluk ve hak, çocuk haklarının tarihçesi temalarından oluşmaktadır. Bu temalara yönelik eğitim durumları 6.- 11. haftalar arasında yürütülmüştür. Uygulamalar toplam 21 ders saatini içermektedir.

4.4.1. Çocukların Çalıştırılmama Hakkına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Ön hazırlık olarak gazete haberleri ve sözleşme maddesi sınıfın duvarlarına asılmıştır.

Giriş etkinlikleri olarak Aşağıdaki kısa öykü öğrencilere okunmuştur.

“ Hakkı 11 yaşındaydı. Babasını kaybettikten sonra köyde geçimlerini sağlayacak arazileri olmadığı için annesi ve kardeşleriyle kasabaya taşınmışlardır. Annesi iş buldukça ev işlerine gidiyor. Ancak kazandığı evi geçindirmeye yetmiyor. Hakkı annesine yardımcı olmak için simit satıyor, öğleden sonra paket taşıyor. Oyun oynamaya vakti yok.”

UÖ: Hakkı'nın Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan hangi hakkı kullanamadığını düşünüyorsun?

Sınıf: Çocukların çalıştırılması, ekonomik sıkıntılar Hakkı'yı çalışmaya zorluyor.

Geliştirme etkinliklerinde öğrenciler üç gruba ayrılıp, aşağıdaki sorular gruplara paylaştırılmıştır. Cevaplar için öğrencilere kâğıtlar dağıtılır. Öğrencilerin cevapları bu kâğıtlar üzerinde düzenleyip, daha sonra grup sözcülerinin sınıfla grup düşüncelerini paylaşması istenir. Üç grup sözcüsü aşağıdaki şekilde cevapları birleştirip, soruları cevaplamıştır.

UÖ: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocukların çalışmama hakkını korumak için nasıl önlemler alır?

CN: Çocukların kötü işlerde çalışmasını engellemiş ve yasaklamış.

AD: Onların bu konuda haklarını savunmuş. Sözleşmede bununla ilgili bir madde var.

MK:.....

UÖ: Çalışan çocukların yaşamlarında nasıl değişiklikler olur?

CN: Olumlu hiçbir şey getirmez. Çocuklara sürekli zarar verir.

AD: En önemlisi çocuklar eğitimlerinden geri kalır.

MK: Çocuklar yoksulluktan dolayı çalışıyor. Çok yoksul insan her şeyden geri kalabilir.

UÖ: Çocukların çalışmama hakkını korumak için, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dışında hangi belgeler ve kurumlar bu konuda görevlidir?

CN: Dernekler,Sivil Toplum Örgütleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

AD:

MK: Unicef, Birleşmiş Milletler

UÖ: Çocuk işçiliği nedir?

CN: Çocuğa zarar veren bir istismar ve duygusal şiddet

AD: Çocukların çalışması ve çalıştırılması

MK: Küçük çocuklara onlara her anlamada zarar veren ve onların okula gitmesini engelleyen şekilde çocukların çalıştırılması

UÖ: Yaşadığınız ülkede ya da şehirde çocuk işçiliği var mı? Çocuklar ne tür işler yapıyor ve neden çalışıyorlar?

CN: Evet var. Bazı semtlerde daha çok yaygın. Genelde mendil satıyorlar, ayakkabı boyuyorlar.

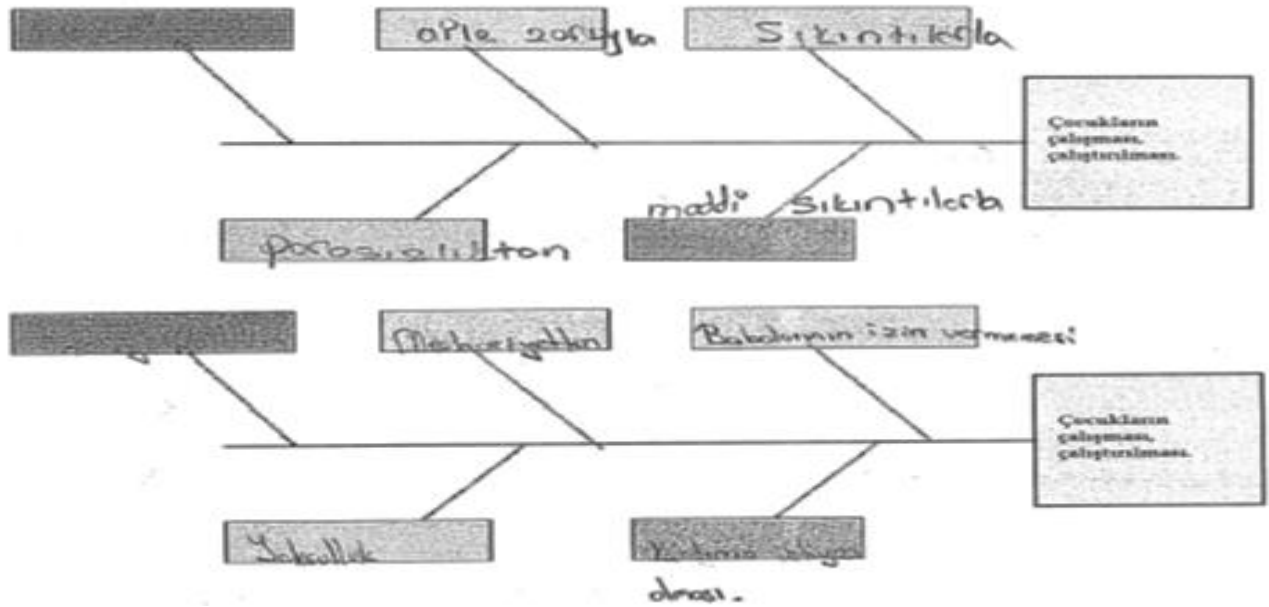
AD: Kesinlikle var. Çocuklarda tarladan çalışmaktan tutun evde çalışmaya kadar he rişi yapabiliyor.

MK: Ükemizde çok var. Çocuklara çok kötü işler de yaptırılıyor. Mesela MY gazetede çocukların üzerinde uyuşturucu taşıldığı haberini okumuştur. Bunu bana aktarmışır.

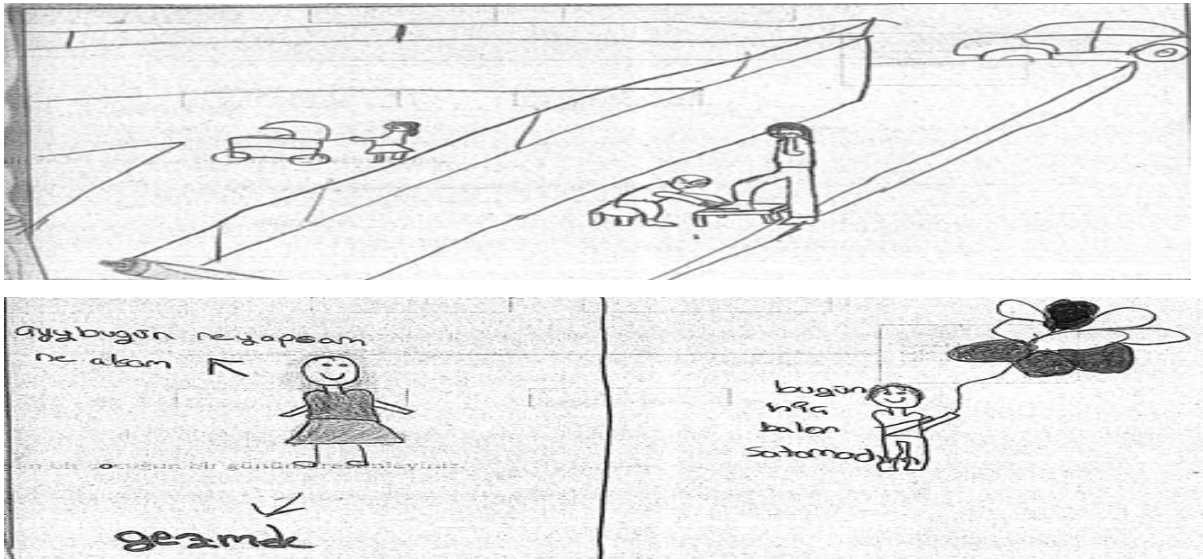
Öğrenciler 11 gruba bölünüp, her gruba bir fotoğraf karesi verilmiştir.

UÖ: “Her gruba bir fotoğraf verildi. O fotoğraf nasıl bir anda çekilmiş olabilir? O fotoğraf karesine nasıl gelinmiş olabilir? Her fotoğraf için bir öykü oluşturalım.” diyerek, öğrencilerin düşünmeleri istemiştir. Öğrenciler fotoğraflarını kesinlikle diğer gruplarla paylaşmaması söylenirken, fotoğraf anının canlandırılması istenmiştir. Her grubun canlandırmasını kendine ait olan fotoğraf anıyla bitirmiştir. UÖ diğer öğrencilere “*Sizce nasıl bir fotoğraf karesi olabilir?*” diye sormuş, tahminler almıştır. Her grup canlandırmadan sonra fotoğrafını arkadaşlarına göstermiştir.

Sonuç etkinliklerinde aşağıdaki çalışma kağıdına bulunan çalışmalar öğrencilerle birlikte yapılmıştır. Balık kılıçığında, balığın baş kısmına çocukların çalıştırılması sorunu yazılmıştır. Öğrenciler bu sorunu oluşturan nedenleri boşluklara yerleştirmiştir.

Çalışan bir çocuğun bir gününü resimleme

"Çocukların çalışması birçok aile için önemli gelir kaynağıdır. Bu duruma engel olduğunda gelir eksikliğinden çocuklar sıkıntı yaşar, acı çeker." önermesine;

Katılıyorum;

çünkü Bir ailede geçim sübütü varsa evet, doğru.

Katılmıyorum;

çünkü ben katılmıyorum. Çünkü her çocuk okulunda güzeldir. Çocuklar çalışırken ailelerinin bütçesini koruyorlar. Okullardan almış, ailelere ailelere böylece ailelerin ailelerini yare çocuklarına kurumuna aileleri gösteriyorlar.

Katılmıyorum;

çünkü Satıcı çocukları para kazanmaya ailelerinin şiddet gösterirken ve ben bu aileye aileleri bakmıyorum. Aileleri çocukları bakacak paraları yoksa bunlardan çalıştırılmaz.

Çocuk sigorta kurumuna çocuklarını vermiyorlar.

mus!

Katılmıyorum;

çünkü çocuklar çalışmak zorunda olmas ve bu duruma çocuk acı çekmez, aile çeker.

Sınıf içi ders işleme sürecinde çocukların motivasyonu yüksekti, çalışmalara isteklice katılmışlardır. Drama öalışması en çok ilgi duyulan bölüm olmuş çocuklar birbirleriyle etkileşim içerisinde öalışmaları gerçekleştirmiştir. Sınıf içinde öğretmene yönelik ders gözlemi aşağıdaki gibidir :

Tablo 26: Çocukların Çalıştırılmama Hakkı Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması		✓	
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması			✓
Öğrencilerle etkileşim			✓

Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması	✓
Zamanı etkili kullanma	✓
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama	✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma	✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma	✓
Dersin İşlenişi	
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme	✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama	✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma	✓
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme	✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma	✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözleme	✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma	✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma	✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme	✓
Değerlendirme	
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme	✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme	✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

İlköğretim 4. sınıf öğrencisi olan Selin arkadaşı Mustafa Can hakkında konuşuyor: "Mustafa Can okuldan sonra her gün pazaryerine gidiyor, oradaki bir pazarcıya yardım ediyor. Kasaları taşıyor, müşterilere mal satıyor... Okul harçlığını çıkarabilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bunu yapması gerekiyor. Mustafa Can çok yorulduğu için okulda bazı derslerde uyukluyor. Okula bazen ödev yapmadan geliyor. Öğretmenimiz bu durumu bilmediği için ona çok kızıyor." Sizce böyle bir durumda ne yapılmalıdır?

- Selin bu durumu gizlice öğretmenine anlatmalı ve öğretmeninden Mustafa Can'ın ailesiyle konuşması için ricada bulunmalıdır.*
- Selin Mustafa Can'ı öğretmeniyle konuşmaya ikna etmelidir.*
- Bir hayır kurumundan yardım istemelidir. Mustafa'ya burs sağlamaya çalışılmalıdır.*

Tablo 27 a. Çocukların Çalıştırılmama Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	8.76	2.17	-3.136	.000*
Son Test	44	16.73	6.32		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 8.86, standart sapması 2.31'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 18.89, standart sapması 6.35'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Arkadaşları Kezban'la yine dalga geçiyordu. Bu sefer herkes Kezban'ın ellerine takılmıştı. Sınıf arkadaşı Melis "İyyy! Ellerin ne kadar da iğrenç görünüyor! Parça parça olmuş." dedi. Kezban annesinin temizliğe gittiği evlere gidip, annesine yardım ediyor. Sürekli çamaşır suyu ve çeşitli temizlik malzemeleri kullandığı için elleri paramparça olmuş. Artık arkadaşlarının söylediklerine üzülüyor; çünkü yakında babası onu da

ablaları Esmâ Nur ve Sultan gibi okuldan alacak. Esmâ Nur sekizinci sınıfı bitirmeden evlendi. Sultan da tarlaya çalışmaya gidiyor.”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde hangisi Kezban'ın yapması gereken en uygun davranıştır?

- Kezban hem okuyup hem çalışabilir. Bu yüzden Kezban öğretmeniyle konuşmalıdır. Öğretmen onun için para yardımı sağlayıp, ailesinin onu okula göndermesi konusunda ikna edebilir.
- Kezban durumu polise gidip anlatmalıdır. Polis onun için gerekli yerlere kurumlara yönlendirir ve gerekli tedbirleri alır.
- Polis, çeşitli kurumlar (polis, dernekler vb.) onu dikkate almayacağı; öğretmenin de bu durumu engellemeye gücü yetmeyeceği için, Kezban bu durumu kabullenmelidir.

Tablo 27 b. Çocukların Çalıştırılmama Hakkına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	P
Ön Test	44	8.86	2.31	-9.319	.000*
Son Test	44	18.89	6.35		

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 8.86, standart sapması 2.31'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 18.89, standart sapması 6.35'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan “t” değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

4.4.2. Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulüne İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Ön hazırlık: olarak sınıf öğrencilerin rahat hareket edebileceği şekilde düzenlenip, ilgili Sözleşme maddesi sınıf kapısına dikkat çekmesi için asılmıştır. Benzerlikler ve Farklılıklar Dansı: Öğretmenin vereceği yönergeyle bahsedilen özelliklere sahip öğrenciler bir araya gelerek dans eder.(Müzik –Uluslararası Halk Dansları)

UÖ: Uzun boylular bir araya, kısa boylular, sarı saçlılar, siyah saçlılar, hem annesi hem babası çalışanlar, ikizler-kova vb. burcu aynı olanlar, kırmızı rengi sevenler....

Öğretmen öğrencilere aşağıdaki yönergeleri vermiştir:

“Herkesin eline ışıklı bir küre verdim. Bu küreyi küçültün ve ona bakın. Işıkları rengârenk. Sürekli parlıyor. Şimdi bu küreyi kendi dünyanız ve bireysel farklılıklarınız olarak düşünün. Bu küre sizin duygularınız, beğenileriniz, özellikleriniz, sevmedikleriniz...”(Müzik eşliğinde-Bach Konçerto 9)

Öğrenciler müzik eşliğinde ellerinde bir küre varmış gibi hareket etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın ilk başında sessizlik sağlanamadığı için role girememişler, daha sonra UÖ düzeni sağladıktan sonra çalışma tekrar başlatıldığında öğrencilerin motive olduğu gözlemlenmiştir.

UÖ: 2’li olun, birbirinize düşündüğünüz özelliklerini anlatın. Eşinizle benzer yönlerinin neydi, farklı olan yönleriniz neydi? sorusu öğrencilere sorulmuştur. Öğrencilerin yaptığı paylaşımlar dinlenmiştir.

AN: Eşimle benzer yönümde çoktu, farklı yönümde çok fazlaydı. Arkadaşıma dair yeni birçok bilgi öğrendim. Aslında beş yıldır arkadaşız ama ben onun güneşe alerjisi olduğunu şimdi öğrendim.

UÖ: Birbiriniz hakkında yeni bir bilgi öğrendiniz. Bu yaptığımız çalışmalarda herkesin insan olmasından kaynaklanan birtakım özellikleri vardır. Bazı özelliklerimiz benzerdir, bazıları ise birbirinden farklıdır. Bilmemiz gereken en önemli şey; her insan bir bireydir. Her birey özgündür.

UÖ gönüllü bir öğrencinin “ Ben bir çocuğum” diyerek ortaya gelmesini diğerlerinin de onun çeşitli özelliklerini söyleyip birbiri ardına eklenmesiyle bir fotoğraf karesi oluşturmalarını istemiştir. Ancak sözel ifadelerle yapılacak çalışma öğrencilerin zihninde canlanmamış, öğretmen oyuncu olarak role girmiş, sonrasında öğrencilerin zihninde canlanmıştır. Öğrencilere bunları söylerken bir hareket ekleyebilecekleri söylenmiştir. Bu fotoğraf karesindeki her bir kişinin bir çocuğa ait özelliği temsil edeceği belirtilmiştir.

“Ben onun duygularıyım.”

“Ben onun dün kaybettiği kalemiyim”

“Ben onun köpeğiyim...”

“Ben onun sürekli fırçalamayı unuttuğu dişleriyim.”

“Ben onun gol attığı sol ayağıyım. ” gibi.

Bir öğrenci günlüğünden kesit aşağıdaki gibidir:

Dünya çocuklarını anlatan bir poster tahtaya yapıştırılmış, posterdeki cümle öğrencilere okunmuştur. Öğreclere 23 Nisan'ın anlamı sezdirilmeye çalışılmış, hangi amaçla tüm dünya çocuklarının toplandığı üzerine konuşulmuştur. Sınıf içi diyaloglardan bir alıntı aşağıdaki gibidir:

UÖ: Tüm dünya çocuklarıyla birlikte kutluyoruz. Bu sözle ne demek istenmiş? Dünya çocukları neyi hep birlikte kutluyor?"

DS: Türk çocukları her yıl yabancı ülkelerden çocukları çağırıyor. 23 Nisan, bu bayram tüm çocuklara armağan edildi.

UÖ: 23 Nisan'ın çocuklar için önemi nedir? 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla birlikte, Atatürk'ün 23 Nisan'ı çocuklara bir bayram olarak armağan etmiştir. 23 Nisan'ın çocuklar için bir simge olsa, nasıl bir amaç için simge olabilir?"

YK: 23 Nisan'da tüm çocuklar bir araya geliyor. Atatürk çocukları çok sevdiği için ve onlara çok değer veridiği için bu bayramı onlara armağan etmiştir.

AU: Çocuklara kardeşliği ve barışı işaret eden bir bayram. Hep beraber olmayı, birlikte olmayı öğütüyor.

UÖ: Ben de bir şiirden bir bölümle bu söylediklerine eşlik edeyim.

“Dilerim yurdumun çocukları
Tüm çocukları dünyanın
Gülüp oynasınlar bugünkü gibi
Acıda sevinçte kardeş olsunlar
Çınlasın yeryüzünde barış türküleri”

UÖ: Bu şiirdeki ana duygu nedir, Şiirin vermek istediği mesaj nedir?”

Sınıf: Birlik ve beraberlik, barış, kardeşlik...

Sınıf 2'ye bölünüp, aşağıdaki iki soru gruplara paylaştırılmıştır. Gruplar kendi aralarında soru üzerine tartışmış, grup sözcüleri bu sürecin sonunda grubun düşüncelerini paylaşmıştır. Çıkan temel düşünceler şu şekildedir.

Soru 1: İnsanın kendisine, başkalarına saygı duyması ne demektir?

Grup 1: İnsan kendine saygı duyarsa, başkasına zaten saygı duyar. Birbiryle ilişkili iki konudur.

Soru 2: Eğer insanlar sizin sahip olmadığınız başka güzel özelliklere sahiplerse, bu özelliklerden dolayı onlara saygı duyar mısınız? Niçin?

Grup 2: Daha küçük yaşlarda olsaydık, bir arkadaşımızın güzel bir özelliğini kiskanabilirdik. Ama şimdi saygı duyup onu övmek, ona güzel özelliğini söylemek davranışların en güzelidir.

UÖ: Herkesin insan olduğunu yaratılıştan gelen bazı farklılıkları olduğunu yaratılıştan gelen bazı farklılıkları olduğunu ve bu farklılıklara da saygı gösterilmesi gerekir.

Öğrenciler çember düzeninde oturmuş, öğretmen ve öğrenciler tarafından daha önce hazırlanan karton evler (görsel sanatlar dersi) öğrencilere dağıtılmıştır. Farklı ülkeden olan çocukların fotoğrafları tahtaya yapıştırılmış, her fotoğrafa bir numara verilmiştir. Öğrencilere yaptıkları karton evlerin kalacakları evin minyatürü olduğu söylenmiş, tahtaya fotoğrafları yapıştırılan çocuklardan üç tanesini seçmeleri istenir. Bu evde buradan seçecekleri üç çocukla kalacakları öğrencilere söylenirken, hangi çocuğu seçtilerse o fotoğrafın altındaki numarayı karton evin kenarına yazmaları istenmiştir.

UÖ: Sizinle aynı evde kalacak üç kişiyi seçmek zor oldu mu? Olduysa neden, olmadıysa neden?"

CK: Kesinlikle zor oldu. Kime göre neye göre seçeceğim konusunda kararsız kaldım.

UÖ: Neyi dikkat alarak seçtin?

CK: Yüzü en sempatikolan hangisiyse ona gire seçtim.

DK: Ben de çekik gözlü bir çocuk seçtim sonuçta Türkiye'nin Kore ya da Japonya gibi çekiklerin yaşadığı ülkelerle arası her zaman çok iyi oldu.

UÖ: Bazı çocuklar birden fazla kişi tarafından seçildi mi? Hiç seçilmeyen oldu mu? Adını bile bilmediğimiz bir yerden gelen çocuğu seçmeye sizi ne yöneltti? (Pusulacık, 2007: 81 uyarlanıp değiştirilmiştir)

MK: Seçmek çok zordu. Çocuklarım sadece fiziksel özelliklerine bakarak hareket ettim. Nereli olduğu konusunda tahminler yaptım. En çok sevdiğim ülkelerden geldiğini düşündüğüm çocuğu evime aldım. Onlarla daha iyi anlaşabileceğimi düşündüm.

RC: Ben hepsini birden evime davet ettim. Çocuklara karşı ayrımcılık yapmak istemedim.

Öğrencileri 4'lü gruplara bölünür. Canlandırmalar için gruplar 1, 2, 3, 4 olarak saydırılıp, 1'ler bir tarafa, 2'ler, 3'ler, 4'ler bir tarafa toplanmıştır.

1. Grup: “ Siz ve aileniz (Libyada'ki) ülkenizde sürüp giden savaştan kaçmak için Türkiye'ye geldiniz. Şimdi on yaşındasınız. Geleli sekiz ay oldu. Ülkenize ne zaman döneceğiniz hatta dönüp dönmeyeceğiniz konusunda bir bilginiz yok. Türkiye'deki bazı kurumların yetkilileri tarafından bir mahalleye yerleştirildiniz.

2. Grup: “On bir yaşında bir Romansınız. Küçük bir köyün dışında, banyosu olmayan ve tuvaleti dışarıda olan küçük bir evde yaşıyorsunuz. Altı kardeşiniz var.”

3. Grup : “ Siz daha bebekken bu ülkeye göçmüşsünüz. Şimdi on yaşındasınız. Babanızın dükkânının da olduğu mahallede başka pek çok göçmen var. Siz hem kendi dilinizi hem de şimdi bulunduğunuz ülkenin dilini konuşabiliyorsunuz; böylece annenize ve büyükannenize çevirmenlik yapabiliyorsunuz.”

4. Grup: “On bir yaşındasınız. Anne babanız, sizden küçük erkek ve kız kardeşinizle köyde yaşıyorsunuz. Ailenizin bir fırını var. Biraz şişman olduğunuz için bazen sizi alaya edenler oluyor.”

UÖ öğrencilerin canlandırmalarını yaparken ana karakter ve yardımcı karakter belirlemeleri ve verilen durumla ilgili bir canlandırma konusu belirlemelerini vurgulamıştır.

Her grubun canlandırması izlenir ve canlandırma sonunda değerlendirmesi yapılmış, karakterin/karakterlerin hangi ayrımcılığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Öğrenciler canlandırmalarında daha çok bireysel farklılıkların kabulü, insanların birbirine olan saygısı üzerinde durmuşlardır. 3. grubun canlandırmasında bir öğrenci “Ülkeler birbiriyle iyi geçinemezse de çocuklar birbiriyle iyi geçinebilir. Aslında herkes birbirini kabul edebilir.” diyerek açıklamada bulunmuştur. Sonuç etkinlikleri olarak aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır.

Eğer yasalar önünde herkes eşit olmazsa ya da toplumda herkese eşit şekilde davranılmazsa nasıl sonuçlar ortaya çıkabilir?

Kimse birinci/rahat olmaz. 16. Osmanlı zamanına dönerek
16. yüzyılda ilk savaş başladı

Kargosa... bir Biz kuz çocukları... sevgi ve
ilgiden mahrum kaldık

herkese eşit davranılmazsa: Jüdenin söz edilen sığınak
gibi bir kimsenin okula gelmeleri: Osmanlı Osmanlı
İstanbul'da kızlar okula gelmezdi. Erkekler gelip
gordu. Ama şimdi ise kızlar da okula gelip
okula gelmeleri böyle sonuç ortaya çıkar.

Büyük bir esitlik çıkar. Herkes eşit davranır. Büyük
bir bir yaşamıdır. Örneğin kadın okulu, erkeklerin iş
güzel yada tam tamamlanır.

Hic kimse birbirini semez. Benim daha çok hakkım
var, senin yok gibi şeyler ortaya çıkar. Kadın okulu
gitmez. Erkeklerde gitmeye bilir. Cinsiyet ayırımı yapılır.

Siz başbakan olsaydınız, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda nasıl bir mesaj
yayınlamak isterdiniz?

Boş Boka => Ramazan... nice... gelik...

Siz çocuklar! Bu gün sizin Bayramınız
çocukların eğlencesi. Sizlere bu güzel bayramı. İlla
benden Atatürk... ramazan... etti. Kızlarca... yazın
diye bu güzel Bayramı, ulusal... Dünya'ca
yazın... tadına... varın. Bayramınızın...
Doğruyla... aynı gün. Kızlarca... çimlerde
geniş... Doğan... Sizi... dinleyin.

Mesajım => Çocukların geleceği, Bu ulusun
temeli. ∇ ∇

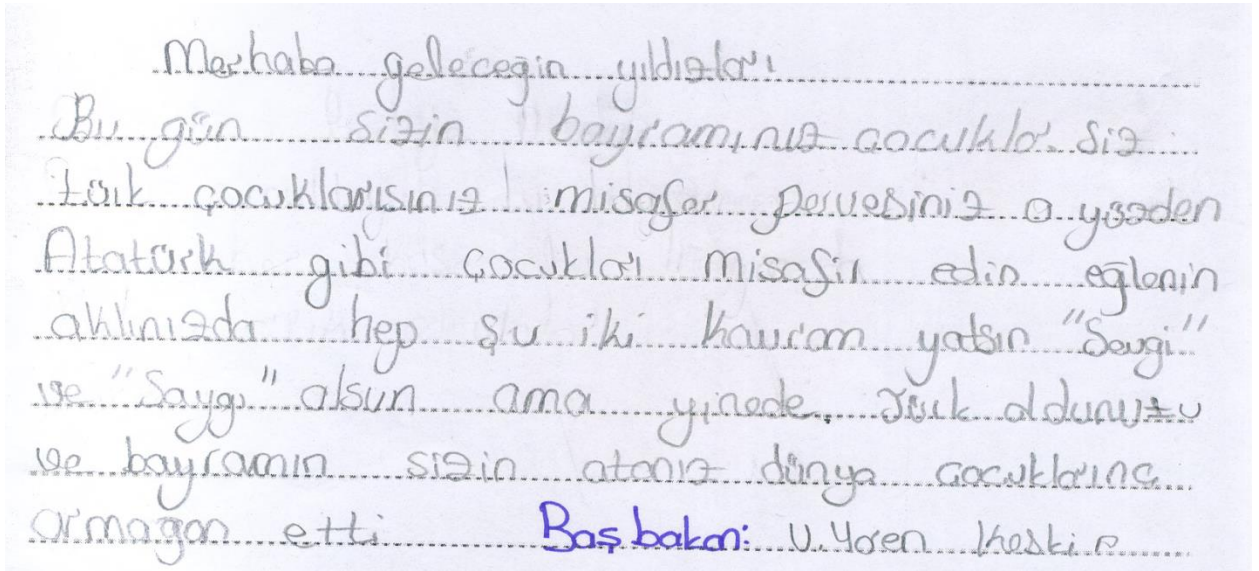

Sergili Gocuklar

Bu güzel günde sizlerle bulunmak bir
 serettir. Bana bu soru verdiği için teşekkür
 Sizlerin geleceği Türkiye'yi kurtaracak Gocuklar,
 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı sizin için
 Dünya'daki kardeşlerinizin bayramı. Bizim gözümüze de sizler
 ve dünyadaki kardeşlerimize ait ve bu günü sizlere
 Hediye eden Atamızın saygı ve emriyle analım

Göçüm

Haklarımız varsa sadece
 Tüm dünya kardeşlerimizle
 Kutlayın bu günü
 Kardeşliği unutmayın

Tablo 28: Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulü Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması	✓		
Sınıf düzenini oluşturma		✓	
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması		✓	
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓	
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			✓
Zamanı etkili kullanma	✓		
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma		✓	
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme			✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama		✓	
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma		✓	
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme			✓
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma		✓	
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme			✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma			✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma		✓	
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme			✓
Değerlendirme			
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme			✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme			✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

5-A sınıfindan bazı konuşmalar duyduk.

- Hey, topal çocuk... Hey Şopar!
- Buraya baksana kepçe kulak, kara çocuk!
- Şişko, Obezcan! Bir gün toplu iğneyle senin bu şişliliğini indireceğim, seni zayıflatacağım.
Hahahaha!
- Bu çocuk bizden farklı, Türkçe konuşmuyor. Yabancı bir dil konuşuyor.
- Pişt! Kız çocuğu! Saçı uzun aklı kısa...
- Tüm çocuklar nasıl eşit olabilir ki? Bu çok garip...

Yukarıdaki konuşmalardan yola çıkarak bu çocuklar hakkında ne söylenebilir, hangi hak görmezden gelinmektedir?

Tablo 29 a. Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulüne İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Herkes bireysel farklılıklara sahiptir.	15	6
Saygı ve hoşgörü eksikliği.	9	6
Ayrımcılık	4	15
Bireysel farklılıkların zenginliğinin engellenmesi		17
İlgisiz Cevap	12	
Cevap Yok	4	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Herkes bireysel farklılıklara sahiptir.” alt temasına yönelik görüş bildirmişlerdir. Bunu ilgisiz cevaplarla birlikte “Saygı ve hoşgörü eksikliği.” yönelik görüşler takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları yoğun oranda “Bireysel farklılıkların zenginliğinin engellenmesi” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen “Ayrımcılık” yönelik cevaplarda ST’de oranı artmış olarak karşılaşılmıştır.

Bir Televizyon Haberi: “Bu seneki 23 Nisan Çocuk Şenliği’nden bazı notları siz sevgili çocuklarla paylaşmak istedik: Bütün çocuklar belli başlı haklara sahiptir; beyaz çocuk, kara çocuk, kız çocuk, erkek çocuk fark etmez. Doğduğumuz yer, konuştuğumuz dil de fark etmez. Büyüklerimizin inançlarının, görüşlerinin farklı olması yüzünden çocuklara farklı davranılmaz.” Yukarıdaki konuşmalardan yola çıkılarak bütün çocukların vardıkları temel düşünce nedir? Burada hangi fikrin vurgusu yapılmaktadır?

Tablo 29 b. Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulüne İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Özel haklara sahip olma	11	1
Bireysel Farklılıklara Saygı ve Eşitlik	1	12
ÇHS'nin 2. Maddesi		5
Çocuklara saygı gösterilmesi gerekmesinin	9	14
Eşitlik	12	12
Cevap Yok	11	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Eşitlik”, “Özel haklara sahip olma” yönelik görüş bildirmişlerdir. Bu oranı cevap vermeyen öğrenciler takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları başta “Çocuklara saygı gösterilmesi gerekmesinin” olmak üzere, “Bireysel Farklılıklara Saygı ve Eşitlik” “Eşitlik” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen “ÇHS'nin 2. Maddesi” yönelik cevaplarda ST’de karşılaşılmıştır.

Dünyadaki tüm çocuklar

Tablo 29 c. Çocuklara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi ve Bireysel Farklılıkların Kabulüne İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Eğitim alır.		1
Hayatı kolaylaştırılmalıdır.	9	
Farklı özelliklere sahiptir.	11	15
Saygı gösterilmesi gerekmektedir.	19	7
Oyun sever.	2	1
Eşittir.	3	12
Korunmalıdır.		8
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Saygı gösterilmesi gerekmektedir.” yönelik görüş bildirmişlerdir. Bunu “Farklı özelliklere sahiptir.” yönelik görüşler takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları “Farklı özelliklere sahiptir.” ve “Eşittir.” şeklinde olmuştur. Program uygulaması sonrasında verilen “Korunmalıdır.” yönelik cevaplar da ST’de karşılaşılmıştır.

4.4.3. Çocukların İstismar ve İhmale Karşı Korunma Haklarına İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

10. haftaya ait olan bu konu UÖ tarafından ön yargıyla bakılan bir konuydu. Bu hafta içerisinde öğretmene derse girmeden önce söyleyeceği cümleleri tek tek kontrol etmiş, AÖ ile de paylaşmıştır. Dersin girişinde UÖ “*Semtinizde /mahallenizde en sık rastlanan şiddet şekli üstüne beyin fırtınası yapalım. Sonuçlar üzerine tartışacağız. En sık görülen üç şiddet şeklini belirleyiniz.*” diyerek öğrencilerin bir kağıt üzerine listeme yapmalarını istemiştir. Çıkan sonuçlar şu şekilde olmuştur:

En çok şiddetin uygulandığı gruplara yönelik cevaplar:

Kadına dayak 7

Hayvanlara çeşitli fiziksel şiddet 6

Mahallede komşuların birbirine uyguladığı şiddet 1

Kardeşlerin birbirine uyguladığı şiddet 4

Okulda arkadaşları birbirine uyguladığı şiddet 8

Dayak, küfür, hakaret ise en çok görülen şiddet türü olarak belirlenmiştir. Hemen akabinde *aşağıdaki sorular öğrencilere yöneltilmiştir. Sınıf içi dialoglardan alıntı aşağıdaki gibidir:*

UÖ: Yaşadığınız çevrede veya ülkemizde aile içi şiddet ne kadar sık ?

MY: Televizyonlarda hep görüyoruz. Gazetelerde görüyoruz.

MN: Çevremizde görüyoruz. Mesela komşularımızda...

UÖ: Aile içi şiddetin sebepleri nelerdir?

AD: Cahillik.

DK: İnsanların psikolojisinin bozuk olması. İnsanların çeşitli sebeplerle moralleri bozuk oluyor. Parasızlık gibi... Sonra onlar da kızgınlığını ailelerine şiddet uygulayarak çıkarıyorlar.

Bir sonraki etkinlikte UÖ “Bir anne ve çocuk canlandırması yapacağız. Anne çocuğa tam vururken ben yanınıza geleceğim. Herkese belli bir zamanda dur diyeceğim, sonra döven

yetişkine ‘Kadın çocuğunu niye dövüyorsun/dövüyordun?’ diye soracağım” Sınıf içi dialoglardan bir kesit şu şekildedir:

UÖ: Hanımefendi/Beyefendi çocuğunu niye dövüyorsun/dövüyordun ?

FK: Trafik ışığında geçtiği için...

AM: Vazoyu kırdığı için...

YK: Habersiz dışarı çıktığı için...

UÖ öğrencilerle dövme sebepleri üzerinde konuşur.

UÖ: Nasıl dövme sebepleri buldunuz?

UÖ annelerin-babaların çocuklarını dövmek için söyledikleri sebepleri tekrarlamış, tahtaya listelemiştir. Bununla beraber, “Dayağın yerine ne yapılabilirdi, nasıl anlatılabilirdi?” sorusu öğrencilere yöneltilmiş; her grubun bunu düşünmesini istemiştir. Öğrencilerden en temel çözüm olarak sakin olma, konuşarak anlatma, çocuğa hatasını söyleme konusunda gibi cevaplar alınmıştır. Bir sonraki aşamada 2’li eş olunmuş öğrencilere şu yönerge verilmiştir:

UÖ: Eşinize benim söyleyeceğim sıra doğrultusunda zarar vereceksiniz. Bu zararı verirken lütfen gerçek olarak yapmayın, “mış gibi” davranın.

Öğrenciler bu çalışmayı yaparken arkadaşlarına nasıl zarar erecekleri konusunda şaşırılmışlar, yapmaktan çekinmişlerdir. Şiddetin bir anlık bir öfke sonucunda çıkan bir davranış oldu konusunda bazı öğrenciler fikirlerini söylemiştir. Bir uzmanın yapacağı sunumla öğrenciler bilgilendirilmek istenmiş, ancak öğretmenin etkinlikler için zamanın yetmeyeceği ve bu durumun okul idaresinden tekrar ayrı bir izin gerektireceği sebepleri göz önünde bulundurularak sınıfa uzman çağırma çalışması iptal edilmiştir.

UÖ: Çevrenizde çocuklara söylenen kırıcı ve yaralayıcı sözleri hatırlıyor musunuz? Bunların yerine uygun dilde ne söylenebilirdi?

Bu sözler veya cümleler tahtaya şu şekilde listelenmiştir:

Sakar şey, beceriksizsin. / Biraz daha dikkatli olur musun?

Çok tembelsin. / Biraz daha programlı çalışır mısın?

Salak, Gerizekalı/.....Bunları kullanmamak

Korkak bebe/ Rahat ol, korkacak bir şey yok.

UÖ: Çevrenizde birinin haksız muameleye uğradığını veya incitildiğini gördüğünüz zaman ne hissedersiniz? Bununla ilgili bir örneğinizi anahtar kavramlar belirleyerek çiziniz. Bunu sembolize ederken birkaç anahtar sözcük kullanabilirsiniz. Örneğin; vazoyu kırdığı için annesinden fiziksel şiddet gören bir çocuk için “vazo-hata-suç-dayak vb.” , “Duygusal şiddet-küfür-hakaret” anahtar sözcükler kullanılabilir.

UÖ öğrencilerin anahtar kelimeleri incelemiştir. Örnekler verilirken genelde öğretmenin verdiği örnekler üzerinden öğrenciler örneklerini yapılandırmıştır. Bir sonraki aşamada öğrencilerin 2’li eş olup kendi aralarında A ve B belirledikten sonra aşağıdaki doğaçlamayı yapması istemiştir. Çocuklar eş zamanda doğaçmalaya başlamıştır. Çocukların yaptığı doğaçlama kısa tutulmuş sadece iki grubun canlandırması izlenebilmiştir.

A: Aile içinde anne-baba-abi tarafından şiddet gören çocuk vardır. Ailenin suçlu sayılması gerekir.

B: Bu durumun aileyi ilgilendiren özel bir sorun olduğunu ve polise yansıtılmaması gerektiğini savunuyor.

Doğaçlamalardan hareketle öğrencilerin konuyla ilgili söylemek istedikleri düşünceler alınmıştır. UÖ “Aile içi şiddet nasıl durdurulabilir? Bu konuda aşağıdaki birimler neler yapabilir?” sorusunu öğrencilere yöneltmiştir.

Sınıf: Topumdaki herkes sorumlu...

UÖ: Mesela?

MN: Aile

DS: Dayak olayı görenler...

UÖ öğrencilerin söylediklerine ek oluşturarak Devlet kurumları- Olaydaki şiddet gören kişi- Arkadaşlar-Komşular birimlerinin her biri için görev tanımı yazılmasını istemiştir.

Öğrencilerden sadece ikisi buna genel bir ifadeyle katılım göstermiştir. Bu katılım ise her kurumun kendi görevleri doğrultusunda şiddet konusunda duyarlı olmasıyla ilgili olmuştur.

UÖ bir sonraki aşamada öğrencilerden gazete hazırlamasını istemiştir. Bu gazetetenin sadece haber senaryolarından oluştuğunu istismar ve ihmalle ilgili kendilerinin haber yazacakları ifade edilmiştir. Bir sonraki aşamada öğretmen öğrencileri gruplara ayırarak, her grup için farklı bir müzik belirlemiştir. Bu müzik eşliğinde yazdıkları senaryolardan fotoğraf kareleri oluşturmaları arka arkaya fragman şeklinde olacağı ifade edilmiştir. Öğrencilerin oluşturulan fragmanlarla ilgili görüşleri alındığında öğrencilerden üç tanesi şiddetin yaşamın her alanında olduğunu ifade etmiştir.

Çocuk istismarıyla ilgili çizgi filmler öğrencilere izlettirilmiş, kısa filmlerin içeriği hakkında öğrencilerle konuşulmuştur.

UÖ: “Nasıl bir durumdan bahsedilmiş, ne olmuş? İstismarla ilgili hangi özelliğe dikkat çekiliyor?”

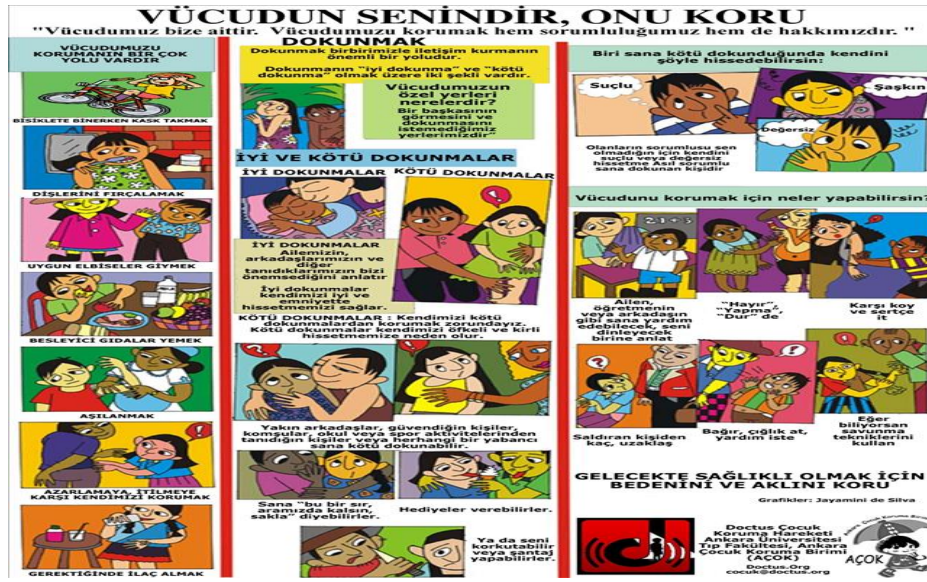
Öğrenci Cevapları

Sadece dayak bir şiddet değildir.

Güçlüler güçsüzlere şiddet uygular.

Şiddet bir çocuk hakları ihlalidir.

Çocukların gelişimine şiddet zarar verir.

Yukarıdaki poster tahtaya büyük boy olarak asılmış, öğrencilerin bu posteri incelemesi ve bu posterden çıkabilecek beş tane ilke (kural) yazmaları istenmiştir. Öğreten öğrencilerin kend ilkelerini belirlemede zorluk yaşadıklarını görünce ortak bir paydada buluitrmak adına öğrenci cevaplarından genel yargılar çıkarmıştır. Bir kısmı aşağıdaki gibidir:

Kişisel sınırlarımızı bilmek ve onları korumak önemli.

Herkesin kendine özgü bir ahlaka sahiptir.

Her dokunma iyi bir dokunma değildir.

Bir kimseye, bir büyüğe dahi hemen güvenmemek gerekir.

Bir sonraki çalışmada öğrencilere aşağıdaki üç görüşün ifadesinin simgeleyen üç renk kart dağıtılıp, aşağıdaki ifadeler okunduktan sonra hangi renk karttaki ifade onlara uyuyorsa onu seçmeleri istenmiştir. Öğretmen niçin o kartı seçtiğini, o ifadeyle ilgili gerekçesini açıklamasını istemiş, eğer öğrenci görüşünü değiştirirse, değiştirme sebebi, neden diğer görüşte yer aldığı sorulmuştur.

Mavi: Katılıyorum

Yeşil: Kararsızım

Sarı: Katılmıyorum

Görüş Geliştirme: Katılıyorum-Katılmıyorum-Kararsızım

Aşağıdaki ifadeler aşamalı olarak yansıda gösterilir. Bazı örnek ifadeler

- Ensest zannedildiği gibi sadece sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde değil, her kesimde görülebilir.
- Çocukların cinsel istismarı hayal gücüyle uydurdukları, sadece şirin ve cazip kız çocuklarının cinsel istismara uğradıkları bütünüyle yanlış bir inançtır.
- Cinsel taciz sanıldığı gibi genellikle yaşlı, yabancı, serseri erkekler tarafından, ıssız yerlerde yapılmaz. Çocuğun yakını olan genç, evli, çocuklu erkekler tarafından gündelik kullanım alanlarında gerçekleşir.
- Cinsel saldırıya uğrayan çocuklar zannedildiği gibi sadece kız çocukları değildir; hatta erkek çocuklar daha fazla cinsel şiddete maruz kalabilir.
- Cinsel istismar kuşkusu durumunda, olayın üzerine gitmek zannedildiği gibi daha fazla travmaya neden olmaz. Çocuğun güvenliği ve ihtiyaçları gözetilerek yapılan bir müdahale hem istismarın sonra ermesini sağlayacak hem de ona bu sorunun inkar edilmemesi, görmezden gelinmemesi gerektiği mesajını verecektir.

Öğretmen çocuk koruma polisinin, kim olduğu nasıl görevlere sahip olduğu konusunda kısa bir açıklama yapıp, nasıl geliştiğini ve ülkemizdeki durumundan bahsetmiştir. Gazete haberini inceleyerek çocuk koruma polisini işin içine katarak gazetede ki olay nasıl sonuçlanabilir, nasıl çözümlenebileceğini düşünmelerini istemiştir. Öğretmen öğrencileri gruplara ayırarak, öğrencilerin inceleyip olay kurgusunun oluşturulması ve canlandırmayı hazırlarken ‘başlangıç-sorun-çözüm’ bölümlerinin iyi belirlenmesini vurgulamıştır. Öğrencilerin istediği arkadaşlarıyla grup olarak, bir sonraki haftaya bu çalışmayı hazırlayarak gelmeleri istenmiştir.

Değerlendirme çalışması olarak “Çocuklara saygı duyulması halinde dünya barışı sağlanır mı?” sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Öğrencilerin genel itibarıyla birbirine yakın düşünceler ifade ederken iki öğrencinin konuyla ilgili ifadesi şu şekilde olmuştur:

AD: İnsana saygı duyma çocuğa saygı duymak aynı şey...Elbette sağlanır. Kavgalar biter. Devletler çıkarları için hep savaşıyor.

DM: Bence sağlanamaz. Her ülke kendi çocukuna saygı gösterebilir. Dünyadaki barış devletlerin birbiryle olan ilişkileriyle ilgilidir.

Ders değerlendirme çalışmalarından biri aşağıdaki çalışma kağıdı olmuştur. Birinci çalışma öykü oluşturma çalışması, diğeri ise öğrencilerin bu konuya dersleri değerlendirmesidir. Konuyla ilgili olarak öğrenci günlüklerine bakıldığında öğrencilerin istismar ve ihmali anlatan posterlerin üzerinde yoğunlaşarak, yorumlarda bulunmuşlardır. Derste kullanılan posterleri çok faydalı bulmuşlar, onun bir rehber olduğunu ifade etmişlerdir.

Vücudun Seninindir
Onu Koru

Bununla ilgili resimle dolu bir kağıt vardı.

Vücudunu korumak için ne yapabilirsin?

Ailem, öğretmenim veya arkadaşlarıma sana yardım edebilir. Buna birsey söyle.

Vücuduma korumak için
Bunlar biraz çok oldu var.
Aksaklele binerken
Eskik tokmak
X Disiplini çiğnelemek
X Uygun elbiseler giymek
X Besleyici gıdalar yemek
X Aslanmak gibi

Resimler çok güzeldi!

İyi ve Kötü dokunmalar

iyi dokunmalar:
ailenin bize dokunması
ve sevgi göstermesidir.

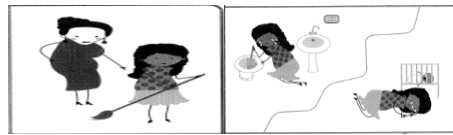
Kötü dokunmalar
Ya benciler tarafından kötü dokunur ya kötü emeller baskı.

Bu hafta "Cinsel istismar" ve iyi ve kötü davranışları tartışıp nasıl korunacağımız ile bilgi aldık ve bu kötü olan istismara uğrayan çocukların sesi ve şaşkınlığı anladık ve bir b şapka olayı oldu onda ise öğretmenimiz bize "Cinsel istismar" ile ilgili düşünceleştirdik ve biz hem b şapka hem de yine "Katılmıyorum, Katılıyorum, Kararıyorum" tartışmasını yaptık

Düşünceleştirmem: Bu ders beni üzdü çünkü: a çocukların hiçbir şansı yok. Daha benim yaşlarımdaki çocuklar zilleri ve yalancılar tarafından "tecavüz" ediliyor ve a çocukların psikolojisi gürültü alt üst olur ve zihniyeti a yüzden bozularak oluşur.

Öykü oluşturma

Sen hiçbir şeysin

Annesi İrem'e çok kızdı ve garladı çalışmaya. Kız bunları Polise gitti. Annem bana söyledi şiddet uygulanıyor dedi ve maalesef oldu.

Bir kız vardı. Bu kızın annesi bu kızın temizlik yaptırıyor. Bu kız hiç oyun oynamıyor. Bu kız bu kızın üzülüyor. Bu kız çok ağlıyor çünkü kız hiçbir şey yapamıyor. Bu kızın annesi onu dövüyor.

Bu dersten
 Çocuklar her şeyi hak eder ama kötülüğü
 hak etmediğini öğrendim.
 En çok etkilendiğim şey Resim

Bu dersten
 Çocukların kıymetini bilmemiz onları korumaya
 almamız gerektiğini öğrendim.
 En çok etkilendiğim şey Çocukların şiddete maruz kalmaları

Bu dersten
 çocuk hakları nın korunulduğunu öğrendim.
 En çok etkilendiğim şey hiç bir çocuğun işkence görmeye hakkı
 yoktur.

Bu dersten
 Kimse'nin bize işkence etmeye ve incitmeye
 hakkı yoktur öğrendim.
 En çok etkilendiğim şey burada çocuk resmi olup çocuğun gülmesi

Tablo 30: Çocukların İstismar ve İhmale Karşı Korunma Hakları Öğrenme Sürecine İlişkin Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması	✓		
Sınıf düzenini oluşturma		✓	
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			✓
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması	✓		
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			✓
Zamanı etkili kullanma		✓	
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama		✓	
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			✓

Dersin İşlenişi

Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme		✓
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama		✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma		✓
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme	✓	
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma		✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme		✓
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle paylaşma	✓	
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma		✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme		✓
Değerlendirme		
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme	✓	
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme		✓

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

“ Cansu'nun annesi sinirlendiğinde sürekli Cansu'yu dövmektedir. Dün sabah annesi, Cansu'nun saçlarını tararken Cansu'nun canını acıtmış ve Cansu ağlamaya başlamıştı. Annesi de ağladığını görünce elindeki tarakla Cansu'nun kafasına hızlıca vurmuştur. Cansu annesinden korktuğu için çözemediği soruları ve matematik problemlerini de annesine soramamaktadır. Artık her çözemediği soru için annesi ona bir tokat atmaya başlamıştır.”

Yukarıdaki olaydan yola çıkarak Cansu ne yapmalıdır?

- Durumu büyük birisiyle (amca, teyze, öğretmen.) paylaşmalıdır. Eğer sorun çözülmezse büyüğüyle birlikte durumu polise bildirmelidir.
- Annesi bir daha dövdüğünde bütün komşular duyacak şekilde bütün gücüyle bağırıp, ağlamalıdır.
- Cansu annesinin fiziksel şiddet uygulamasını hoş görüyle karşılamalıdır. Annelerin çocuklarına kendilerine dinletmeleri için bu gerekli olabilir.

Tablo 31 a: Çocukların İstismar ve İhmale Karşı Korunma Haklarına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	8.65	2.80	-5.33	.000*
Son Test	44	14.42	5.31		

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest puan ortalaması 8.65, standart sapması 2.80'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 14.42, standart sapması 5.31'dir. Ulaşılan bulgulara göre, öğrencilerin puanlarında önemli bir artışın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çocuk haklarının korunma haklarına yönelik gelişimini değerlendirmek amacıyla yapılan ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalaması arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını belirlemek üzere hesaplanan “t” değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Atatürk İlköğretim Okulu Cuma günü tören (İstiklal Marşı ya da Andımız) için dışarıda... İşte, okul bahçesindeki konuşmalardan ve gözlemlerden bazıları...

Okul Müdürü: "Konuşma artık, kapa çeneni!"

Bir Öğretmen: " Çabuk ol, sıraya gir, hayvan!"

"Tören sırasında bir erkek öğretmen sert bir biçimde öğrenciye baktı ve öğrenciyi itip çekerek hırpaladı. Okulun matematik öğretmeni ise elindeki cetvelle bir kız öğrenciye vurdu. Ayrıca öğrencinin gömleğinin yakasından tutup sarstı."

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde aşağıdaki seçeneklerden hangisi en uygun olur?

- a) Fiziksel ceza ve sözel şiddet (hakaret, küfür vb.) bazı öğrencilerde etkili olurken, bazı öğrencilerde etkili olmayabilir. Fiziksel şiddet gören bir çocuk bir başkasına gidip aynısını uygulayabilir.
- b) Öğretmenlerin öğrencilere fiziksel ceza vermeleri ve sözel şiddet (hakaret, küfür vb.) uygulamaları doğaldır. Çünkü dayak öğretmenin bir disiplin aracıdır. Öğretmenlerin öğrencilere kendilerini dinletmeleri için bu gereklidir.
- c) Öğrenci her şeyden önce bir çocuktur. Bazı şeyleri çok iyi bilmeyebilir. Öğretmenlerin çocuklara hiçbir sebeple fiziksel ya da sözel şiddet uygulayamaz.

Tablo 31 b: Çocukların İstismar ve İhmale Karşı Korunma Haklarına İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	t	p
Ön Test	44	9.5	5.80	-5.845	.000*
Son Test	44	16.7	6.55		

Öğrencilerin öntest puan ortalaması 9.5, standart sapması 5.80'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 16.7, standart sapması 6.55'dir. Ulaşılan bulgulara göre, öğrencilerin puanlarında önemli bir artışın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çocuk haklarının korunma haklarına yönelik gelişimini değerlendirmek amacıyla yapılan ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalaması arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

4.4.4 Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Bulgular

Ön hazırlık olarak bir hafta önceden öğrencilerden çocuk haklarıyla ilgili gördükleri tüm haberleri, makaleleri ve resimleri sınıfa dosyalayıp getirmeleri istenmiş, UÖ kendi getirdiği resimleri de ekleyerek daha geniş bir resim galerisi oluşturmuştur. Dersin başında

öğrencilerden öncelikle sadece bu resimleri düzenleyip sıralarının üzerine koymaları istenmiştir. UÖ öğrencilere çeşitli fotoğraf kareleri vermiş, öğrencilerden bu fotoğraflara tanıtıcı hikâye yazmaları, bu fotoğraflardakileri tanıtıcı künye oluşturmaları istenmiştir (Kim, nerede, nasıl yaşıyor?, Nasıl bir sorunu olabilir?, Bu çocuğun bir günü nasıl geçiyordur?). Künyelerin(tanıtıcı bilgilerin okunması) tanıtılmış ve daha sonra fotoğrafların paylaşılmıştır. Fotoğraflarda birbirinden farklı çocuk sorunlarına sahip çocukların görüntülerine yer verilerek öğrencilerin konuya yönelik farkındalıkları oluşturulmuştur.

UÖ, “23 Nisan'ı Kutlamamak İçin 23 Neden!” gazete haberini öğrencilerle paylaşır, tüm sınıfa okumuştur. Hemen akabinde aşağıdaki sınıf içi dialog geçmiştir:

UÖ: Haberde en çok dikkatinizi çeken hak ihlali hangisiydi?

DS: Çocuk gelinler ve öldürülen çocuklar...

UÖ: Okunan gazete haberinden yola çıkarak, bu hakların ihlali durumlarında başvuru yolları neler olabilir? Nasıl bir yol izlenmelidir?”

YK: Kanunlar ve yasalar ağırlaştırılmalı, cezalar artmalı. Çocuklara böyle şeyler yapanlar ağır cezalar aldıklarında bir daha yapmamayı öğrenir.

AÖ, çocuklarla ilgili çeşitli gazete haberlerini sınıfa getirmiştir. Sınıfta daha önceki derslerden panoya yerleştirilmiş olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme metni kullanılarak öğrencilerin de getirdiği çocuk haklarıyla ilgili gazete haberleri ve makaleler eklenerek (tüm haberler tahtaya yapıştırılarak) hangi maddeye bağlı ihlal olduğu açıklanması istenmiştir.

UÖ: Eğer çocuk haklarının korunmasına ve engellemeye yönelik güncel bir haber varsa bunu bülten panosuna asalım. Olumlu haberlerin hangi haklarla ilgili olduğunu altına yazalım ki kalıcı olsun. Aynı işlem olumsuz durumları içeren haberler için de yapılsın.

Öğrenciler bir sonraki aşamada grup çalışması olarak, gazete haberlerinde yer alan bir hak ihlali seçmeleri, daha sonra öğrencilerden bu durumu engelleyici bir dilekçe oluşturmaları istemiştir. Dilekçe yazımına dair UÖ sınıfta küçük bir deneme yapmıştır. Öğretmen, öğrencilerden dilekçe verecekleri kurumu kendilerinin belirlemelerini ifade eder.

Gruplar kendi içinde de ikiye ayrılarak, dilekçeyi o hak ihlaliyle ilgili kuruma ulaştırmaları istenmiştir. Öğrenciler dilekçe yazacakları kurum bulma konusunda oldukça güçlük

yaşamışlardır. Bu aşamada UÖ öğrencilere çocuk haklarıyla ilgili yazabilecekleri iki kurmun ismini vererek yönlendirmiştir. Şikâyet eden Grup (Hak İhlalini Bildiren Kurum)-Temsilci Yetkili Grup (İlgili Kurumdaki Yetkililer) olarak her grup kendi içinde ikiye bölünerek canlandırmayı yapmıştır.

Aşağıdaki sorular gruplara zarf içinde verilip, gruplara verilen sorular grup içinde tartışılıp, her grup üyesi konuyla ilgili yaklaşık iki dakikalık bir konuşma hazırlamaları istenmiştir. Öğretmen grup üyelerine konuşmalarının birbiriyle bağlantılı olması konusunda öğrencileri uyarılmış, gruplar sözlü sunumlarını yaptıktan sonra öğretmen diğer öğrencilere nasıl bir soru sorulmuş olabileceği konusunda öğrencilerin tahminlerini almıştır. Sorular aşağıdaki gibidir:

“-Niçin ülkeler çocuk haklarını ihlal ediyor? Çocuk hakları ihlallerinin olduğu bir ülkede o ülkenin yasaları, adalet sistemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?”

“-Bir hak ihlal edildiğinde bu durum diğer haklarımızı nasıl etkiler?”

“-Bir hak korunup geliştirildiğinde bu durum diğer haklarımızı nasıl etkiler?”

İkinci grubun sorumlusu sözcü konuşma becerilerini çok iyi kullanmış, gruba ait soru diğer öğrenciler tarafından kolaylıkla bulunmuştur. Diğer grupların sorusu için öğretmen ip ucu vermiştir. Bir sonraki çalışma için ise UÖ aşağıdaki yönergeyi vermiştir:

UÖ: Çocuk haklarını güvence altına almaya dayalı, dünya üzerindeki tüm çocukları kapsayan, en az %90'nın gereksinimlerinin karşılandığı bir sistem kurun. Tüm hükümetlerin destekleyeceği bir örgüt olsun.

Öğretmen öğrencilere bir dernek ya da bir sivil toplum örgütü kurma konusunda çocuklara ip ucu vermiştir. Gruplarda değişim yapılarak (grup üyeleri ve grup görevi) çalışmaya devam etmiş, UÖ aşağıdaki aşamaları öğrencilerle paylaşmış ve aşağıdaki yönergeleri sırasıyla tahtaya yazmıştır. Bir grubun çalışma örneği aşağıdaki gibidir:

1. Aşama

Dernek kuruluş öyküsü ne olabilir? Çalışma yapısı, amacı nedir? Nasıl bir sistemde işliyor, kimler nasıl görevlere sahip?

Dernek savaşa maruz kalan, hatta savaşa katılan çocukların ektiği sıkıntılara dur demek için kurulmuştur. Ancak çalışma amacı yer yüzünde istismara uğramış çocukları tekrar hayata döndürmektir. Bu durumda olan çocuklar derneğimizin merkezlerinde özel olarak bakıyor ve onunla birerbir ilgileniyorlar. Psikolog ve sağlık uzmanları derneğin önemli üyelerindedir.

2. Aşama

Dernek 50. Yılıni kutluyor? Neler değişmiş olabilir?

Derneğin vizyonu, yapısı ve çalışanları değişmiştir. Daha modern, yeni yaklaşımlar takip eden bir dernek olmak için uğraşmıştır. İlk kurulduğu zamandaki gibi değildir.

Film Günleri

Sonraki derslerde öğrencilere sırayla filmler izlettirilip her filmin sonunda “Film Değerlendirme Formu” dağıtılmıştır. Öğrencilerle bu derse başlamadan önce öğretmen haftaiçi farklı derslerde ve uygun zaman dilimlerinde filmleri izletmeye başlamıştır. Öğrencilerin filmlere karşı ilgisi oldukça büyük olmuş, tekrar izlemek istediklerini ifade etmişlerdir. Yalnızca bazı filmlerin alt yazılı olması öğrencilerin filmleri takip etmesinde güçlükler sebeptir. Salıncak , Koro Filmi (2004), All the Invisible Children- Görünmez Çocuklar (2005), Kalbini Dinle (2007), Protection in War (Madde 38) filmleri öğrencilere seyrettirilen filmler arasındadır. Filmlere ilişkin yorumlarda ve en çok ortaya konan kavramlara bakıldığında çocukların korunma haklarına ilişkin yeterince bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Bununla beraber, çocuklar önemsenmediği yeterince değer verilmediği için filmlerde çocuklar kötü muameleye maruz bırakıldıkları için mutsuz bir çocukluk geçirmektedirler.

Çocuk Yoksulluğu

-“Yetersiz çalışma-sağlık sorunu-açlık-yetersiz beslenme-işsizlik-yetersiz beslenme-açlık” Öğrencilerden bu sözcüklerden üçünün kullanabileceği “yoksullukla” ilgili bir gazete haberini oluşturulması istenir. Öğrencilerden dört tanesi anahtar sözcükleri tam ve doğru kullanarak gazete haberlerini oluşturmuştur. Öğrenciler kendilerine zihin şeması çizerek hızlıca gazete haberini oluşturmuştur. Aşağıdaki senaryo öğrencilere dağıtılıp

“ Barış üç yıldır rahatsız. Yürümekte zorluk yaşıyor. Kemikleri ile ilgili bir hastalığı var. Bu yüzden evden çok fazla dışarı çıkamıyor. Babası şu anda işsiz olduğu için onu doktora götüremiyor. Doktora gittiğinde doktor tedaviyi başlatabilir, hareketleri biraz da olsa düzelebilir. Arkadaşlarına ve öğretmenlerine tedavi olduğu konusunda yalan söylüyor. Eğer doktora gitmediği öğrenilirse babasının işsiz olduğu da ortaya çıkabilir.” öykü konusu değiştirilip uyarlanmıştır (Pusulacık, 2007:183).

Öğrencilere senaryo dağıtılarak, altı şapkalı düşünme tekniğini temel alarak, öğrencilere şapkaları ve yönerge metni verilerek grupların her şapkanın özelliğine göre canlandırma yapılmıştır. Öğrencilerden bazıları beyaz şapka, sarı ve yeşil şapka olurken oldukça zorlanmışlar, bu aşamada UÖ ve AÖ sürece dahil olmuştur. Barış isimli çocuğun en temel hakkı olan sağlık hakkının çiğnendiğini ve babasının işsiz olduğuna dair bilginin öğrenilmesinin kötü şeyler olacağına dair kaygıları oluşturduğu öğrenciler arasında oluşan fikirler arasında yer almıştır. Bununla beraber öğrenciler, çocukların içinde bulunduğu sosyal çevrenin çocukların yaşamını etkileyen önemli bir faktör olduğu konusunda görüş birliğine varmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Aşağıdaki tablo tahtaya çizilmiş, öğrencilerden de cinsiyet ayrımcılığına dayanan özellikleri bulması istenir.

ERKEKLER/OĞLAN ÇOCUKLAR KADINLAR/KIZ ÇOCUKLAR

Alışlageldik Özellikler: Meraklı, akıllı, cesur, gürültücü, macera-sever, saldırgan, hırslı, kısa saçlı Nazik, duyarlı, sakın, başkalarını düşünen, ürkek, uysal, güzel kokar, giyinip kuşanır, uzun saçlı

Alışılacağı Etkinlikler: Spor sever, kavga eder, işe gider, harekete geçer, kamyon sürer Evde kalır, ev işleri yapar, kolayca ağlar, dedikodu yapar, güzel giysilerden hoşlanır, böceklerden korkar.

Öğrencilerden tabloya kadın ve erkeklerin tipik özelliklerini ve etkinliklerini yazmaları istenmiştir.

UÖ: Çevremizdeki insanlara, erkek çocukların/ erkeklerin ve kız çocuklarının/ kadınların davranması gerektiği gibi davranmadıkları için ayrımcılık uygulanıyor mu?

RT: Babaannem erkek kuzenlerimle beni hiçbir zaman bir tutmuyor.

Toplumsal cinsiyet rolüyle ilgili masal okunur (Pusulacak İnsan hakları Eğitimi Kılavuzu, 2007). Nasıl bir fark gördünüz? Hikâyedeki kahramanların rolleri nasıldı?

-Öğrencilerden bildikleri başka bir masalı değiştirip yazmaları istenir. (Ev Ödevi)

Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili grup oyunu oynanmıştır. Öğretmen tarafından öğrencilere oyunun materyalleri ve oyun kuralları dağıtılıp ve oyun bir deneme sonrası oynanmaya başlatılmıştır (İstanbul Bilgi Üniversitesi ÇOÇA).

Engelli Hakları

Öğrenciler sınıfta dağınık olarak yürümeye başlamış, aşağıdaki yönergeler öğrencilere söylenmiş, aşağıdaki durumları hissederek yönergeleri yapmaları istenmiştir. Buna yönelik sınıf içi dialog şu şekildedir:

UÖ: Gözleriniz kapalı yürüyün, ip atlayın...Kulaklarınızı iyice tıkayın, benim biraz sonra söyleyeceklerimi anlamaya çalışın...Kolunuzun biri yokmuş gibi düşünün. Şimdi yemek yemeye çalışın....

UÖ: Biraz önce benim söylediğim görevleri yerine getirmekte zorlandınız mı?

Sınıf: Çok zorlandık.

UÖ: Örneğin 'görme engellinin olması, görememek' nasıl bir şeydi?

Eİ: Hayat tam bir kabus gibiydi. Normal br hayatın olmuyor.

UÖ: Eğer birtakım görme sorunlarınız olsaydı, başka hangi şeyleri yapmak sizin için zor olurdu?

MK: Etrafı izleyememek, bisiklet kullanamamak...

UÖ: Yapmaktan hoşlandığınız ve bir engeliniz olsa bile gene de kolayca yapabileceğiniz şeyler neler olurdu?

Sınıf: Nefes almak, yemek yemek, uyumak.

UÖ: Engelli insanlar bizden farklı insanlar mıdır? Evetse neden? Hayırsa neden?

CN: Aslında bizden farklı insanlar değil bizim gibiler. Ancak onların özel bir durumu olduğu için farklı yaşamak zorunda kalıyor.

UÖ: Çevrenizde engelli olan herhangi bir kişiyi tanıyor musunuz? Varsa bu çocuğun/kişinin ya da kişinin yapmaktan hoşlandığı şeyler ve yapmaktan hoşlanmadığı şeyler nelerdir?

MD: Bir komşumuz var. Büyük abi çok uzun yıllardır yürüyemiyor. Biraz sinirli biri ama herkes onu çok seviyor, ona yardım ediyor. Arabasıyla dışarı çıkabiliyor sadece yakınında bulunan parka gidebiliyor. Daha uzağa gitmesi onun için çok güvenli değil. Bu yüzden yakın yerlere gidebiliyor.

Öğrenci paylaşımları dinlendikten sonra öğrenciler 4 gruba bölünmüştür. Engelli bir çocuğun fotoğrafı gruplara dağıtılmış, öğretmen öğrencilerden o çocuğun kimlik bilgilerini oluşturmalarını istemiştir. Herkes grubunun görüş birliğiyle o çocuk için kişisel bilgi formu hazırlamıştır. (İsmi, yaşı, aile bilgisi, yaşadığı yer, sahip olduğu engelin özelliği ve nasıl olduğu gibi) Gruplara bu çocuğa dair aşağıda verilen konu başlıklardan bir tanesi verilerek, verilen konuyla ilgili canlandırma yapımları istenmiştir.

1. Grup -Aile yaşamı
2. Grup -Eğitim yaşamı-Okul
3. Grup -Büyüdüğünde (Tahmini olarak bulunduğu yaştan 15 yıl sonrasını düşün)
4. Grup -Arkadaşları

Yaklaşık iki dakika süren her grubun canlandırmasında gruplar sadece çocuğun yaşadığı olumsuzlukları ele almıştır. Bu da bir grup canlandırmasını yaparken diğer grupların izleyici olarak zaman zaman sıkılmasına sebep olmuştur. Bir sonraki etkinlikte aşağıdaki durum öğrencilere verilmiştir.

“Başbakanlık engelli çocukların toplum yaşamına mümkün olduğunca geniş biçimde katılmalarını sağlama kararı aldı. Katılımın önündeki engeller kaldırılacak ve çocuklara örneğin tekerlekli sandalye, işitme cihazları, Braille alfabesi ile yazılmış kitaplar ve bilgisayar temin edilecek. Engelli çocuklar da mümkün olduğunca başkaları gibi okula gidebilecekler. Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir?” Öğrencilerin bu durumu listelemesi istenmiştir. Aşağıdaki iki düşünce ortaya çıkmıştır:

Engellilerin hayatını kolaylaştırmak için önemli adımlar

Normal insan ve engelli insanın hayat şekilleri bakımından aradaki farklılıklar azalır.

Bir sonraki derste çocukların yargılanmama hakkı ilgili aşağıdaki haber öğrencilere yansıya gösterilmiş, haber okunmuştur. Güney Sudan'da cinayet işlemekle suçlanan Alphonse Kenyi, 15 yaşında olduğu ispat edilmezse idam edilecektir. Daha sonra aşağıdaki sorular öğrencilere sorulmuştur.

UÖ: Alphonse'nin hangi hakkı ihlal ediliyor?, Bir çocuk olarak Alphonse'nin yaşadığı sorunlar nelerdir?

MN: Yaşam hakkı elinden alınacak. İdam kararı zaten doğru bir şey değil, bir de bir çocuk için bu kararı veriyorlar.

UÖ: Peki Alphonse bu ihlalden nasıl kurtulabilir?"

DS: Bence medya kuruluşları bu olaya karşı duyarlı olmalı.

YK: Anayasa ve kanunlar değişebilir. Çünkü idam bir insan öldürme. Aynı zamanda insan hakları ihlali...

RC: Önceden bizim ülkemizde de bu kanun varmış. Ama sonra kalkmış. Mahkemelere başvurmali... Biri bu çocuğayardime emeli. Özellikle bu işi iyi bilen bir avukat yardım emeli.

Öğrenci cevapları tahtaya listelenerek öğrencilerle en uygun çözüm yolu belirlenir. Çocuk Gelinlerle ilgili bir başka derste ise 12 yaşındaki Fatma'nın hayatını içeren senaryo öğrencilere dağıtılmıştır.

"Fatma 12 yaşında ve ailesi çok yoksul. Fatma Türkiye'nin çok az gelişmiş bir bölgesinin oldukça yoksul bir köyünde yaşamaktadır. Ailesi Fatma'yı evlendirmek istiyor. Oysa o evlenmek istemiyor. Köyelerine bu sene yeni atanmış olan Başak öğretmenini gibi bir kadın olmak istiyor. Onun gibi okuyarak kendi parasını kendi kazanmak istiyor. Daha parlak bir geleceğin olduğuna inandığı Başak Öğretmenin memleketi İzmir'e gidiyor."

İlk olarak kişilere kimlik oluşturma çalışması, (Fatma, Başak Öğretmen, Ailesi-anne-baba—kardeş, evlendirileceği kişi) Kişilerin kim olduğunu daha yakından tanıyabilmek için sınıfça her kişiye bir kimlik oluşturulmuştur. Tahtaya her kişi için bir balon oluşturularak kişilerin özelliklerini yazmıştır. Öğrencilerden Fatma'nın ailesinin sosyal ve ekonomik durumunu tahminlerle betimlemeleri istenmiştir. Sosyo-ekonomik açıdan en düşük aile ve eğitim düzeyleri oldukça düşük, okur-yazar oranı az, kalabalık bir ailedir.

‘Senaryodaki olay olduktan sonra nasıl gelişmeler olmuştur?’ sorusunun cevabını bulmak için öğrencilerden dedikodu halkası oluşturulup (çember düzeninde) komşuların ve çevresinin dedikodusu canlandırılmış, dedikoduya öğretmen dahil herkes katılmıştır. Dedikodu Fatma gibi bir çocuğun yaşadığı yerde çare bulmasının zor olduğu, köye gelen öğretmenin onun için büyük bir şans olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Bir sonraki aşamada Fatma’nın bu durumu TV programına konu olmuştur. Öğretmen sunucu olarak devreye giren kişi olmuştur. Herkese canlandırma anında rolünü söylemiştir. Örneğin;

“ Fatma ’nın evlendirileceği kişi telefonla yayınımıza bağlanmak istiyor. .. ”

“Aile avukatı sayın konuyla ilgili görüşünü dinlemek üzere mikrofonu uzatıyorum.”

“Bakalım Fatma ’nın annesi bu iddiayla ilgili neler söyleyecek?...”

“Bir stüdyo konuğumuz söz almak istiyor...”

Öğrencilerin söz alması kendiliğinde role girmesi için, öğretmen kendisi canlandırma süresince rol içinde konuşmuştur. Öğrencilerden büründükleri role uygun materyal oluşturabilecekleri ya da kostüm hazırlayabilecekleri söylenmiştir. (Sınıfta bulunun drama malzemesi sepeti kullanılmıştır.)

Fatma ile Röportaj: Bir kişi Fatma olarak ortaya alınıp, çember düzeninde öğrenciler gazeteciymiş gibi Fatma’ya soru sormuşlardır. Fatma olan öğrenci her dört soruda bir değiştirilmiş öğrencilerin farklı cevaplar vermelerine ve röportajın yönünü değiştirilmesine olanak sağlanmıştır. Öğrenciler genel olarak Fatma karakterine yaşam tarzı, hayatıyla ilgili duygu ve düşüncelerini öğrenmeye yönelik sorular sormuştur.

Çocuk gelinlerle ilgili aşağıdaki haberler öğrencilere yansı olarak sunulmuştur.

Çeyiz sandığına kilitli çocuklar anlattı. “Çocuk Gelinler” üzerine 54 ilde yürütülen araştırma, çocuk yaşta evlilikler kadar cinsel istismarla karşı karşıya kalan “çocuk yaştaki kızların” da can yakan hikâyelerini gün yüzüne çıkarıyor. Haber okunduktan sonra öğrencilerden durumla ilgili görüşleri, yorumları alınıp,şu sorular sorulmuştur:

“ Bu haberden hareketle çocuk gelinlerin engellemesi için nasıl bir yol izlenmelidir? Kurumlar, toplum, ülke olarak nasıl sorumluluklara sahip olunmalıdır?” Çözüm önerileri aşamalı olarak tahtaya listelenmiştir. Kız öğrencilerin bu konuda daha duygusal bir tutum içinde oldukları gözlemlen davranışlar arasındadır. Çocuk gelinlerle ilgili en çok yasal düzenleme yapılması gerektiğini, sürekli ailelerin teftiş edilmesi gerektiği ortaya konan çözüm önerileri arasındadır.

Değerlendirme kısmında öğrenciler üçe bölünerek aşağıdaki değerlendirme çalışmaları verilmiştir.

“Savaşın çocuklar üzerinde bıraktığı olumsuz etki üzerine gazetede bir köşe yazısı hazırlayınız. Yazıya başlık koymayı unutmayınız.”

Öğrenciler bu çalışmayı yaparken yazı yazmaktan çok sıkıldıklarını ve bu konunun dramasını yapmak istedikleri konusunda yazı yazma çalışması için itirazda bulunmuşlardır. Ancak öğretmen bu itirazı kabul etmemiş, bunun yerine grup olarak öğrencilerin tek bir yazı yazması konusunda değişikliğe gitmiştir.

Bir başka değerlendirme çalışması ise şu şekildedir:

“Sizce yaşadığınız mahallede sizin yaşınızdaki çocukların karşılaştıkları sorunlar nelerdir? Sıraladığınız sorunlardan sizin de yaşamakta olduğunuz birini seçerek bu konuda yapabileceklerinizi düşününüz, yazınız.”

Öğrencilerin en çok ifade ettikleri sorun yaşadıkları yerde yeterince oyun alanının olmaması, derslerin yoğun olmasından dolayı oyun oynamaya vakit kalmaması ve oturdukları semtte bazı ailelerin çocukları dövmesi olarak üç temel sorun dile getirilmiştir. Ev ödevi olarak çocuk haklarının ihlallerini sembolize eden nesnelere (ya da fotoğraflanarak) bulunması istenmiştir. Bunları kullanarak natürmorta dönüştürmeleri ve bu oluşumu anlatan bir slogan bulmaları istenmiştir. Öğrenciler gazete haberlerinin en güzel ihlal sembolleri olduğunu söylemişler, bunları günlüklerinde de ifade etmişlerdir. Medyanın çocuk ihlalleri konusunda en büyük göreve sahip kurum olduğunu ifade etmişlerdir. Film izleme ve diğer çalışmalar normal süreyi aşmıştır. Bu yüzden öğretmen bu

çalışmalarda her öğrencinin katılımına çok fazla yer verememiştir. Sınıf içi öğretmen gözlemine ilişkin kontrol listesi aşağıdaki gibidir:

Tablo 32: Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Öğrenme Sürecine Yönelik Öğretmen Gözlem Çizelgesi

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması			✓
Sınıf düzenini oluşturma			✓
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı		✓	
Öğrencilerle göz teması kurulması			✓
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			✓
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması		✓	
Öğrencilerle etkileşim			✓
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			✓
Zamanı etkili kullanma		✓	
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			✓
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			✓
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			✓
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme		✓	
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama			✓
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma			✓
Mevcut işlenen dersi bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme		✓	
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma			✓
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme		✓	
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma			✓
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma			✓
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmaları hatırlatma, işlenen konuyu özetleme		✓	
Değerlendirme			
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme			✓
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme		✓	

Çocuk Hakları Farkındalık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Dokuz yaşındaki Can diyor ki: “ Üst katımızda oturan ailenin bir çocuğu var. Komşularımızın söylediğine göre tekerlekli sandalyesi olan, engelli bir çocukmuş. Bazı geceler bu çocuğun çok ağladığını, inlediğini duyuyorum. Yüksek sesle bir adamın ona bağırdığını duyuyorum. Bazen de onu çok kötü dövüyor. Çocuk sürekli ‘Vurma! Ne olur vurma, Baba!’ diye bağıyor.” Yukarıdaki durum düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi bu durumda yapılması gereken en uygun seçenektir?

- Can annesi ya da babasına (ailesine) bu çocuğun ailesiyle konuşması için rica etmelidir. Eğer etkili olmazsa Can ve ailesi durumu bu durumu polise bildirmelidir.*
- Büyükler ve polis Can'ı dikkate almayacağı/ önemsemeyeceği için, hiçbir şey yapılamaz.*

f) *Anne ve baba çocukları engelli olduğu için çocuğun bakım koşullarından ve ve çocuğa karşı olan sorumluluklardan sıkılmış olabilir. Bu yüzden bu durum bir süreliğine hoş görülmelidir.*

Tablo 33 a. Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Ölçek Sonuçları

Sorular	N	X	S	T	p
Ön Test	44	15.85	1.80		
Son Test	44	24.42	4.31	-2.33	.000*

*p< 0.05

Öğrencilerin öntest ortalama puanı 15.85, standart sapması 1.80'dir. Öğrencilerin sontest puan ortalaması 24.42, standart sapması 4.31'dir. Ön ve sontest uygulamalarından elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlığını belirlemek üzere hesaplanan "t" değeri, 0,05 anlam düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Tablo 33 b. Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Ölçek Sonuçları

Bir çocuğun yaşam hakkının ihlal edildiğini gösteren bir örnek veriniz.

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Çocukların yargılanması		7
Çocukların idam edilmesi		7
Çocukları savaş, deprem gibi felaketlerde yaşamlarını yitirmesi	4	11
Çocukların sağlıklı ve mutlu bir çevrede yaşayamaması	16	9
Çocukların sağlıklı zarar maddelere maruz kalması	9	10
İlgisiz Cevap	8	
Cevap Yok	7	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak "Çocukların sağlıklı ve mutlu bir çevrede yaşayamaması" yönelik görüş bildirmişlerdir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları "Çocukları savaş, deprem gibi felaketlerde yaşamlarını yitirmesi" ve "Çocukların sağlıklı zarar maddelere maruz kalması" şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen cevaplar ağırlık olarak birbirine yakındır.

Savaş, yangın, deprem, sel, katlık(yoksulluk) gibi kötü durumlarda

Tablo 33 c. Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT	ST
	Sıklık	Sıklık
Devletlerin yardım etmesi	2	8
Tüm insanların zor durumda kalması	26	16
Tüm insanlar üzerinde psikolojik kalıntıların olması	15	18
İlgisiz Cevap	1	
Cevap Yok		2
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Tüm insanların zor durumda kalması” yönelik görüş bildirmişlerdir. Bunu “Tüm insanlar üzerinde psikolojik kalıntıların olması” yönelik görüş takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları aynı alt tema olan “Tüm insanlar üzerinde psikolojik kalıntıların olması” ve “Tüm insanların zor durumda kalması” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen cevaplar ağırlıklı olarak birbirine yakındır.

Kızlar ve erkekler

Tablo 33 d. Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT	ST
	Sıklık	Sıklık
Eşittir.	9	18
Ayrımcılığa maruz kalmaktadır.	10	3
Yaşam koşulları, kültür, gelenek ve göreneklerden ötürü eşitlik sağlanmaz.		8
Farklı özelliklere sahiptir.	14	6
Anlaşamazlar.	9	9
Cevap Yok	2	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Farklı özelliklere sahiptir.” yönelik görüş bildirmişlerdir. Bunu “Ayrımcılığa maruz kalmaktadır.” yönelik görüşler takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları olan “Eşittir.” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen “Yaşam koşulları, kültür, gelenek ve göreneklerden ötürü eşitlik sağlanmaz.” yönelik cevaplarda ST’de karşılaşılmıştır.

Engelli bir çocuk.....

Tablo 33 e .Çocukların Ekonomik, Cinsel Sömürü vb. Tüm İhlallere İlişkin Ölçek Sonuçları

Soruya İlişkin Alt Temalar	ÖT Sıklık	ST Sıklık
Özel haklara sahiptir.		19
Hayatı kolaylaştırmalıdır.	9	2
Farklı özelliklere sahiptir.		15
Saygı gösterilmesi gerekmektedir.	29	7
İlgisiz Cevap	2	1
Cevap Yok	4	
Toplam	44	44

Program uygulamaları öncesi bu soruyu çalışma grubunda çocuklar ağırlıklı olarak “Saygı gösterilmesi gerekmektedir.” yönelik görüş bildirmişlerdir. Bunu “Hayatı kolaylaştırmalıdır.” yönelik görüşler takip etmiştir. Program uygulaması sonrasında tekrar sorulduğunda ise çocukların cevapları olan “Özel haklara sahiptir.” şeklinde değişiklik göstermiştir. Program uygulaması sonrasında verilen “Farklı özelliklere sahiptir.”

4.5. Uygulama Öğretmeninin Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Uygulamayı yapan sınıf öğretmeniyle uyguladığı eğitim programı, çocukların haklarını kullanabilme becerileri, hakları ve özgürlüklerinden yararlanabilme düzeyleri üzerine görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmede öğretmene ek iki soru sorulmuştur. Öğretmenle yapılan görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış, daha sonra bilgisayar ortamında deşifre edilmiştir.

Programa Yönelik Görüşler

Programın öğrencilerin beklenti, ilgi ve yeteneklerine uygunluğu

Sınıf öğretmenini programın öğrencilerin ilgi, beklenti ve yeteneklerine uygunluğu konusunda beklentileri karşılar düzeyde olduğunu, ayrıca öğrencilerin bulunduğu yaş itibarıyla böyle bir konuyu anlamak, programdan etkili sonuçlarını almak için öğrencilerin gelişim özelliklerinin uygun olduğunu ifade etmiştir. Sınıfın kendi sosyolojik yapısına ve öğrenci özelliklerine göre öğretim sürecinde aksaklıkları engellemek için araştırmacıyla birlikte bazı değişiklikler yaptığını belirtmiştir. Programdaki etkinliklerinin bazılarını

öğretmenlik yaşamında hiç kullanmadığını, bazılarını da sınıf mevcudunun kalabalığından ötürü deneyemediğini söylemiştir. Bu yüzden öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin ilgisi kolayca çektiği için, kendisi için çok yeni bir konu olan “çocuk hakları eğitimi programı”nı uygularken bu durumun işini kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Öğrencilerin dikkatinin ve ilgilerinin taze kalması programın uygulanabilirliğini arttırdığını söylemiştir. Konuyla ilgili öğretmen görüşünden bir kısım aşağıdaki gibidir:

“Evet uygundu. Beklentileri karşılar düzeydeydi. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ilköğretim birinci kademenin sonu kritik bir sınıf. Haklar eğitiminde istenen davranışları gözlemlemek adına 11 yaşın belirleyici olduğunu düşünüyorum. Soyut kavramları algılama daha kolaylaşıyor. Çocuk hakları deyince öğrencilerin aklına en fazla eğitim hakkı ya da beslenme hakkı gibi bazı temel haklar gelir. Bu programda öğrencilere çocuk haklarını ayrıntılı ve geniş bir şekilde inceleme fırsatı doğdu. Sınıfta bazı özel durumu olan çocuklar için bazı etkinliklerin yönünü değiştirerek, araştırmacıdan destek aldım. Örneğin, sınıfta kurumsal bir sıkıntı yüzünden sağlık hakkı çığnemiş ve bu yüzden kronik bir rahatsızlığa sahip bir öğrencim vardı. Onun için sağlık hakkı çığnemiş çocuklara örnek vermedik ya da öğrencilerden bunu vermesini istemedik. Bununla ilgili senaryoları araştırmacı devreye sokmadan çocukların aldığı sağlık hizmetlerine yoğunlaşılması yönünde değiştirmiş ve düzenleme yapmıştır.”

Programdaki Kazanımların Seçimi

Öğretmenin programdaki kazanımların seçimine yönelik görüşleri sorulduğunda Sözleşme maddelerinden yola çıkılarak kazanımların yapıldığını, birbirleriyle bütünlük içine olduğunu gördüğünü ifade etmiştir. Amaçların doğru aşamalı ve sistemli hazırlanması yapılırken eğitimin temel ilkeleri olan basitten karmaşığa, somuttan soyuta gibi ilkelere dikkat edildiğini belirtmiştir. Bununla beraber, kazanımların ilköğretim programındaki kazanımlara benzer biçimde oluşturulduğu ifade edilmiştir.

Programdaki İçerik

Uygulama öğretmeni; programdaki içeriğin öğrencilerin seviyelerine ve ilgilerine uygun olduğunu, içeriğin kazanımlara bağlı oluşturduğunu, uygulamaya başlamadan önce programı inceleme ve araştırmacıyla tartışma aşamasındayken bunu hissettiğini, kendisinin konuya hakim olması için yaptığı çalışmalarda bunun avantajını gördüğünü söylemiştir. Bu noktada öğrencilerin konuyu yapılandırmasının daha kolay olduğunu ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili öğretmenin bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Konu seviyelerine uygundu; özellikle seçilen gazete haberleri çocukların çocuk sorunlarıyla yüz yüze gelmesini sağlamıştır. Uygun olduğunu düşünüyorum. Çocuklar çok fazla gazete haberi ya da senaryolarla karşılaştılar. Bunlar iyi seçilmişti. Öğrencilerin kafasında 5N 1K sorularının cevabı

çok kolay bulunup , kolayca anlaşılıyordu. Kazanımlarla örtüşüyordu. Sosyal farkındalığın artması sağlanmıştır. Çocuklar yeryüzünde yaşayan başka çocukların farklı sıkıntılarının olduğunu farkına vardılar. Sadece kendi sorunlarının değil başka çocukların da sorunlara sahip olduğunu bunlar ciddi düzeyde problemler oluşturduğunu birebir fark ettiler. Duyarlılıklarının geliştiğini görüyorum. Her gün ya bir komşu çocuğunu anlatarak ya da sokakta dilenen çocuklarla ilgili olayları benimle paylaşmaya geliyorlar. Buna karşı yeterli çözüm üretilmemesinden oluşan kaygılarını paylaşıyorlar.”

Programın Uygulama Süresi

Sınıf öğretmeni programı uygulama süresi açısından yeterli bulmadığını, bu konuda güçlüklerle karşılaştığını ifade etmiştir. Etkinliklerin mevcut süreye göre çok yetersiz geldiğini, bu bağlamda programın uygulaması bağlamında bazı etkinlikleri istediği şekilde gerçekleştiremeden bitirmek zorunda kaldığını bu da programın hedeflediği amaçları gerçekleştirilememesi üzerine dair hep bir kaygı duyduğunu ifade etmiştir. Bu konuya dair öğretmenin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bu program süresince en çok sıkıntı çekilen konu buydu. Etkinlikler çok geniş ve kapsamlıydı. Hesaplanan sürenin üzerinde öğrencilerle çalışmalar yapıldı. Serbest etkinlikler saati çalışmalar için bize yetmedi. Bazen bazı etkinliklerin üzerinde az bir süre kaldık. Program için verilen süre daha uzun olabilirdi. Çalışma bir bütün olarak değerlendirileceği için çalışmalarını çıkaramadık. Alan uzmanı olmadığım için de süreç yönetiminde eksiklerim olmuştur. Bu sınıftaki öğrenme sürecinin işleyişine etkisinin olduğunu düşünüyorum. Elbette ki bu araştırma izniyle ve benim konunun gerçek uzmanı olmamla da bağlantılı bir şey...Çocuk haklarıyla ilgili de bu araştırmaya başlayınca kadar böyle bir eğitim ya da seminer almıştım.”

Öğrencilerin Evde ve Okulda Kullandırılmayan Hakları ve İhlal Edilen Hakları

Sınıf öğretmeni evde ve okulda öğrencilerin aslında tüm haklara sahip olduğunu bunun yasalarla desteklendiğini ifade etmiştir. Hakların uygulamalarında bazı sıkıntılar olduğunuz bu yüzden uygulamaya dönük yapılan çalışmalar olmadığı için bazı hakların gerçekte varlığının hissedilmediğini belirtmiştir. Çocukların kullanamadığı haklar olarak da Sözleşme'nin 12.,13. ve 14. maddeleriyle ilgili olan katılım hakkı ve serbest zamanları değerlendirebilmeyi ve oyun hakkına dayalı Sözleşme'nin 31. maddesine atıfta bulunan sınıf öğretmeni konuyla ilgili görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

“Genel itibarıyla; okulun sosyal çevresi ve veli kitlesi bakımından orta düzeyde bir okul olsak da buradaki çocuklarında bahsedilen Sözleşme'ye göre tam olarak haklarını kullanabildiğini düşünmüyorum. Öncelikle katılım hakkı, çocuk görüşüne yer veriliyor dense de evde ve okulda etkin bir biçimde bahsedildiği şekilde kullanılmadığı düşüncesindeyim. Bununla beraber çocukların oyun hakkının kısıtlanıyor ve etkin bir şekilde kullanılmıyor. Bunun için il çapında ya da Türkiye genelinde düşündüğümüzde yeterli oyun alanı yok. Buradaki veliler çocuklarını dışarıya (sokağa) göndermeye korkuyor. Haklılar; çünkü çocukların kapıdan çıktıktan sonra başlarına ne gelecek belli değil. Çocukların can güvenliği günümüz koşullarında tehlikede. Oyun oynayamayan, eve kapanan bilgisayara bağımlı çocuklar yetişiyor. Tabi bunlar bu çevre için geçerli ihlaller. Farklı sosyolojik

konuma sahip çevrelerde farklı sorunlar dile gelir. İstismar ve ihmal farklı çevrelerde de olsa her çocuğun başına gelen bir olay. Her çocuk farklı düzeylerde bunu yaşıyor diye düşünüyorum. Çoğu bunu hissetmiyor ve bilmiyor. Kendisine yapılan davranışın kötü bir davranış olduğunun ayırdına dahi varamıyor. Fiziksel şiddet, hakaret... Her çocuğun başına gelen bir şey. Tabii bunların dışında bu çevrede olmasa da genel olarak hala çalıştırılan çocuklar var. Çocuk gelinler mevcut. Bunun gibi birçok çocuk sorunu var.”

Bununla beraber sınıf öğretmeni istismar ve ihmal konusunun işlerken çok zorlandığı ; bununla beraber ciddi bir konu olduğu için çok zaman aldığını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili eğitim programlarında herhangi bir çalışma yapılmadığını, bu yüzden de konunun aşına bir konu olmadığı için zorluğunun iki kat arttığını vurgulamıştır. Yeryüzünde yaşayan çocukların hemen hemen bütün sorunlarına çalışmalarda bir şekilde yer verilmeye çalışıldığını bu yüzden bu iki konunun programın önemli ögesini oluşturduğunu söylemiştir.

“ Çocukların şiddet, istismar ve ihmaliyle ilgili konular hem benim işlemekte en çok sıkıntı çektiğim, öğrencilerin de kendilerini ifade etmekte en çok zorlandığı konu oldu. Ben bu alanın uzmanı değilim. Bazen ne demek gerektiğini, nasıl cümleler kurmam gerektiği konusunda hep bocaladım. Çünkü çocuklara daha önce hiç konuşmadığımız, aslında bildikleri bir konudan bahsediyorsunuz. Onlar için garip ve zor bir durum. İçlerinde bunlara maruz kalan öğrencim var mıydı bilemiyorum. Çocukların yaşadığı sorunlar, istismar ve ihmal hence bu programın bel kemiği hatta bu araştırmanın çıkış noktasının, amacının olabileceğini düşünüyorum. Özellikle vurgulanmak istenenin belki de o olduğunu düşündüm. Çünkü ders planlarına bakıldığında en çok ağırlık bu kısımlara verilmiş.”

Ailelerin çocuklarına karşı davranış biçimleri, tutumları ve çocuklarından beklentileri konusunda çeşitli sıkıntıların olduğunu belirten sınıf öğretmeni, çocukların sahip olduğu bazı hak ve özgürlükleri bu programla birlikte fark ettiğini çocuklarla birlikte kendinin de öğrendiğini ifade etmiştir. Çocukların içinde bulunduğu yaşın bir değişim dönemi kapsadığını bu dönemde öğrencilerle iletişimin zor bir döneme girdiğini yaşa özel değerlendirmelerin önem kapsadığını belirtmiştir. Bu programın beşinci sınıfa uygulamasının doğru bir karar olduğunu ve tamamen katıldığını vurgularken; buna gerekçe olarak ilköğretimin ilk evresinin sona erdiğini, öğrencilerde soyut kavramların anlaşılabilmesi için gerekli olgunluğun sağlanmış olduğunu açıklamıştır. Konuyla ilgili öğretmenin bazı söylemleri aşağıdaki gibidir:

Beşinci sınıf zor bir dönem öğrencilerin ön ergenliği ve sınavların başladığı bir dönem olarak nitelendirebiliriz. Veliler çocuklarına nasıl davranmaları gerektiğini bilemiyor. Çocukları sınavlara ve dersanelere boğmaya ilk bu sınıfta başlıyorlar. Çocuklar bizim

yarınımız evet ama onlara gerektiğinden fazla rol yüklemenin anlamı yok. Bunun dışında dernek kurma-sosyal örgütlenme hakkı, görüşlerini özgürce ifade etme hakkından çocukların yararlanamadıklarını düşünüyorum Bunu da çocuklarla birlikte programda öğrendim.çocuklarla bunları işledik..”

Öğrenci Kazanımları / Öğrencilerin Edindiği Davranışlar

Uygulama öğretmenine “Öğrenciler okul dışındaki yaşamları için ne öğrendiler?” sorusu sorulmuştur. Öğretmen bu sorunun birçok farklı boyutta açıklanabileceği, disiplinler arası bir öğrenme sağlandığını ifade etmiştir. Bu programda sadece hakların eğitiminin verilmediği öğrencilere eğitim programlarıyla genel olarak kazandırılmak istenen davranışların bir çoğunda çocuklara edindirildiğini belirtmiştir. Bu programın değer eğitimine de katkı sağlayıcı bir yönünün olduğunu vurgulamıştır. Bu değerlerin; sorumluluk, özgür düşünme, yaratıcı düşünme, başkalarını saygıyla dinleme, empati, duyarlılık olarak olduğu açıklamıştır. Öğrencilerin çocuk haklarıyla ilgili olarak kendi haklarını öğrendikleri gibi, başka çocukların haklarına yönelik büyük bir farkındalık kazandıklarını , çocuk sorunlarına dair araştırma ve soruşturma isteklerinin arttığını belirtmiştir. Konuyla ilgili öğretmenin bazı söylemleri aşağıdaki gibidir:

“Öncelikle bu benim hakkım demeyi öğrendiler. Görüşlerini savunabiliyorlar. Bir şeyin neden öyle yapıldığını korkmadan sorup, savunabiliyorlar. Kendilerini daha özgür hissediyorlar ve daha özgür ifade ediyorlar. Bunu evdeki olaylara da yansıtıyorlar ve bunu gelip gün içinde benimle paylaşıyorlar. “Evde böyle bir şey yaşandı, ben de bundan ötürü bunu yapma bu benim hakkım” dedim gibi evdeki durumu özetle anlatıyorlar. Çevrelerindeki başka çocuklara karşı daha dikkatli. Program uygulamasının yapıldığı haftalarda başka çocukların sorunlarını derslerde örnek olaylara vermeye başladılar. Hatta biz bunu çocuk haklarıyla ilgili olamayacak ders olarak düşündüğümüz fen ve teknoloji dersinde bile kullandık. ‘Yaşanılan Çevre’yi anlatan bir çalışmada çocukların sahip olması gereken çevre üzerinde duruldu, bu konuda örnek verildi. Sözleşme maddesiyle ilişkilendirip savundular. Çocuklarda bununla beraber çeşitli değerler de gelişti. Birlik beraberlik duygusu, bağımsız düşünme, sorumluluk- hak ilişkisinden doğan davranışlarını yerine getirme, sosyal becerileri kullanma, farklı düşünme becerileri gibi bazı özellikler gözlemlendi.”

Sınıf öğretmeni çocukların eğlenirken de ciddi bir konuyu öğrendiklerini, yapılan etkinliklerin çocukların uzun program uygulamaları süresince dikkatlerinin ve ilgilerinin sürekli taze olmasını sağladığını vurgulamıştır. Bununla beraber öğrencilerin kendilerini ilgilendiren bir çalışmada yer almanın önemli bir şey olduğunu hissettikleri, bu yönden de konuya ilgi duyduklarını gözlemlediğini vurgulamıştır. Bu çalışmanın öğrencilerin yetişkin

olunca kullanacağı vatandaşlık haklarının temelini oluşturduğu, aslında vatandaşlık eğitimini de kapsadığı ifade edilmiştir.

“Kendilerini ilgilendiren bir konuda sahneye çıkmış gibilerdi. Her şeye kendileri karar verdi. Özgürce düşündüler. Her hafta bir sonraki haftayı merak ettiler. Hafta içinde ‘Bu hafta hangi hak var? Nasıl öğreneceğiz?’ diye soruyorlardı. Merak duyguları çok fazlaydı. Öğrenciyi motive etmek için özel bir çalışma yapmadım. Çocuklara program uygulamalarının ortalarına doğru çalışmaya yönelik görüşlerini sorduğumda genelde aldığım cevaplar ‘Öğreniyoruz; ama yorulmuyoruz, eğleniyoruz.’ şeklindeydi. Programda film den tutun, drama çalışmalarına, gazete haberlerine her alandan bir materyalle desteklenmiş bir öğrenme etkinliği vardı. Bununla beraber; etkinlerin çeşitli olması çok zaman aldı. Bazı hakların üzerinde çok duramadık. Bu çalışma bir özelliğiyle yurttaşlık eğitimiydi. Karakter eğitimine yardımcıydı. Bugün küçüğü olan yarın büyüğü yetişkin olacak çocuklar bir çocuk olarak haklarını şimdi bilip savunabilirse, yarınının büyükleri olarak zaten haklarını bilen bir yurttaş olacaktır.”

4.6. Öğrencilerin Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğrencilere tüm etkinliklerin tamamlanmasının ardından dönem sonunda yapılandırılmış görüşme formu ile dört soru yöneltilmiş uygulama süreci ile ilgili görüşleri sözlü olarak alınmıştır. Uygulama yapılan 44 öğrenciden sadece 25 tanesi ile görüşülmüştür. Öğrencilerin seçimine öğretmenle karar verilmiş, üst-orta-alt grup olabilecek öğrencilerin eşit olarak gözetildiği bir görüşme grubu oluşturulmuştur. Öğrencilerle öğrencinin isteğine bağlı olarak ses kaydı ile sözlü olarak toplanan bu görüşler, araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bazı öğrenciler konuşurken heyecanlanacaklarını ve söyleyeceklerini unutacaklarını düşündüğünden ses kaydıyla görüşme yapmak istememiştir. Araştırmacı bu durumdaki öğrencilerin sözlü ifadelerini yazarak kayıt altına almıştır. Görüşmelerin çözümlenmesi sonucunda, öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin görüşleri “programa yönelik görüşler”, günlük yaşamda, sınıfta, okulda ve evde bu çalışmadan öğrenilen hakların kullanılabilirliği/kullanılamazlığı”, “Haklarını kullanabilmek için bir birey olarak/toplum olarak yapılması gerekenler” olarak dört başlık içinde toplanmıştır.

Öğrencilere “Uygulama süresi yaklaşık ...hafta sürdü. Bu süreç nasıl geçti, ne kazandın? Hoşuna giden ya da hoşlanmadığın, ilginç ya da sıkıcı bulduğun, farklı gelen şeyler nelerdi? “ sorusu yöneltilmiş, alınan cevaplar Tablo 'de sunulmuştur.

Tablo 34 . Çocukların Programa İlişkin Görüşleri

Programa İlişkin Görüşler	f	%
Eğlenerek öğrenme	23	92
Özgür düşünmeyi, yorum yapmayı sağlama	16	64
Derslerin güncel olaylarla ilişkilendirilmesi ve farklı etkinlikler kullanılması	16	64
Haklarının farkında olma ve savunma	23	92
Farklı çocuk sorunlarını öğrenme	19	76
Programı aktif dinlenme etkinlikleri olarak görme	11	44
İlgi çekici ve merak uyandırıcı	20	80
Yazılı materyallerle (Çalışma Kağıtları) yapılan çalışmaların uzunluğu ve sıkıcılığı	3	12
Çocukların ve yetişkinlerin, çocuk haklarının uygulanabilmesi için sahip olduğu sorumlulukları fark etme	3	12

Öğrenciler program süresince eğlenerek öğrendiklerini, haklarının ve temel özgümlüklerinin artık farkında olduklarını, programın ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğu, çocukların yaşadığı farklı sorunları öğrendiklerini vurgulamışlardır. Öğrencilerden bazıları yazılı materyallerle çalışmaktan sıkıldığını ve yorucu bulduğunu ifade ederken; bir kısmı da çocuk hakları için çocuklara ve yetişkinlere düşen görevleri öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Konuya ilişkin olarak öğrenci cevaplarından bazıları aşağıdaki gibidir:

“Serbest etkinlikler dersimiz çocuk haklarını işlemeye başladıktan sonra çok zevkli geçmeye başladı. Her hafta bu saatleri ipe çekmeye başladım. Bir kere çocuk hakları bizi ilgilendiren bir konu. Bu konuya farklı şekillerde işlemek bana çok zevk verdi. Zaten öğretmen (araştırmacı) kapıdan girdiğinde hepimiz çılgık atmaya başlıyorduk, sevincimizi belli etmek için.”

“Eğlendim, hem de haklarımı öğrendim. Çok farklı geldi bana bu çalışma. Yaptığımız dramalarda o çocuğun durumunu yaşıyormuş gibi oldum. Bazen çok üzüldüğüm oldu. Neler yaşıyor bu ülkede diye? Ama dersten eğlenerek çok şey öğrendim. Kendi haklarımı böyle öğrenmek çok farklıydı. Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni ayrıntılı olarak her hafta işledik. Hakları haftalara böldük. Her hakkı ayrıntılı çeşitli şekillerde derste gördük. Genel olarak çok eğlenceliydi.”

“Etkinlikler çok eğlenceliydi, resim-drama gibi çalışmalar yaptık, düşüncelerimizi hep özgürce ifade ettik. Korkmandan düşüncemi özgürce söyledim. Bu dersin en önemli özelliği şuydu. Doğru ya da yanlış yoktu. Herkes özgürce fikirlerini söyledi.”

“Çok eğlendim. Haklarımı daha iyi öğrendim. Artık kendi haklarımı daha iyi savunabiliyorum özellikle çevreye karşı. Geçenlerde komşumuzun çocuğu arkadaşım babasından sabah dayak yedi. Öğleden sonra annesi de ona çok fazla bağırdı. En sonunda arkadaşımın evine gittim. Bir şey bahane ederek, annesine yaptığının yanlış olduğunu okulda bir buçuk aydır çocuk haklarını işlediğimizi söyledim. Bu yaptığının bir hak ihlali olduğunu söyledim. Annesi ben bunları söyleyince çok şaşırıldı. Yaptığının ilerleyen zamanda Sözleşme’ye göre bir suç olabileceğini söyledim. Öğlundan

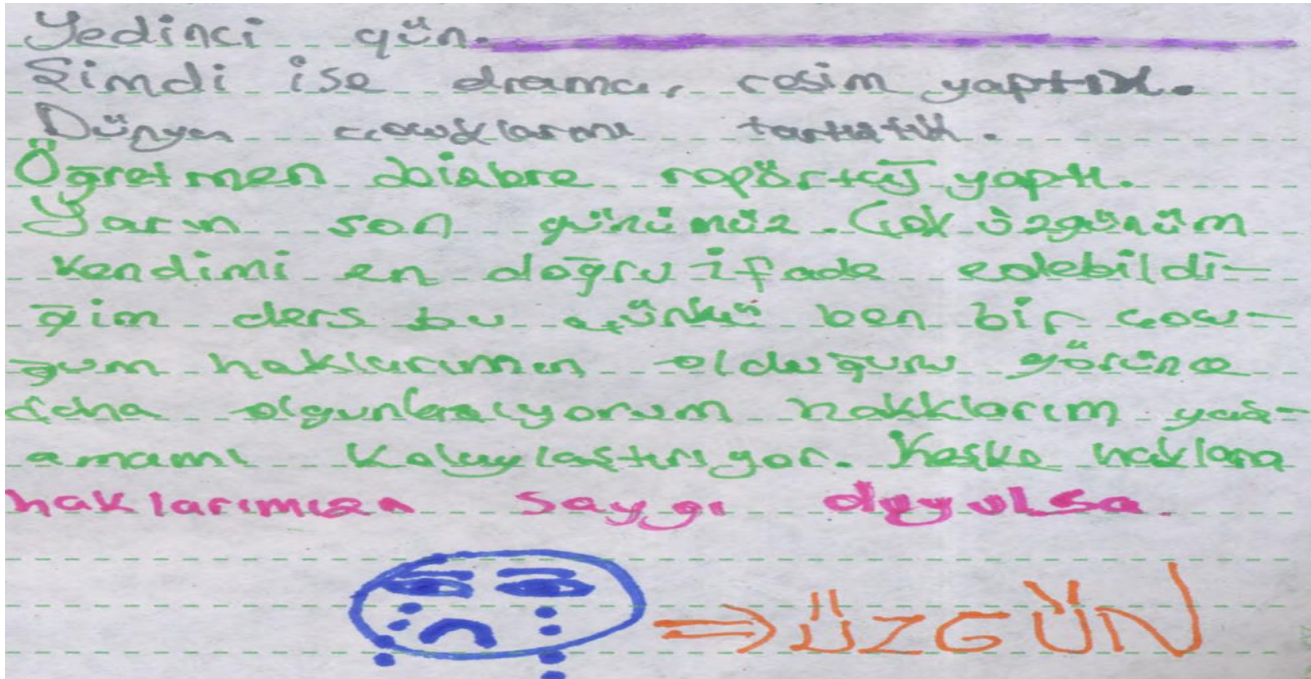
özür diledi. Bundan sonra çocuk haklarına saygılı olacağına söz verdi. Bunun gibi artık çevremdeki çocuklara karşı da daha çok dikkatliyim. Kızılay'da ayakkabı boyacılığı yapan dilenen çocuklar artık daha fazla dikkatimi çekiyor. Kendi hayatımı da gözden geçiriyorum çocuk haklarıyla ilgili olarak.”

“Her haftayı ipe çektim diyebilirim. Etkinlikler, izlediğimiz filmler çok eğlenceliydi. İlk haftadan son haftaya kadar acaba bu hafta ne olacak diye hep merak ettim. Öğretmenimize sorduğumuzda sürpriz olsun, bekleyin diyordu. İyice merakım artıyordu. Yaptığımız dramalar çok iyiydi, zevkle oynadım. Şükran öğretmene bunları nasıl bulduğunu sordum. Drama konularının günlük yaşamdan ya da gazete haberlerinden kendisi hikaye gibi yazmış. Çok güzel yazmış, bazılarının çok etkisinde kaldım.”

“Eğlendim, hem de haklarımı öğrendim. Çok farklı geldi bana bu çalışma. Yaptığımız dramalarda o çocuğun durumunu yaşıyormuş gibi oldum. Bazen çok üzüldüğüm oldu. Neler yaşanıyor bu ülkede diye? Ama dersten eğlenerek çok şey öğrendim. Kendi haklarımı böyle öğrenmek çok farklıydı. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ayrıntılı olarak her hafta işledik. Hakları haftalara böldük. Her hakkı ayrıntılı çeşitli şekillerde derste gördük. Genel olarak çok eğlenceliydi.”

“Serbest etkinlikler dersimiz çocuk haklarını işlemeye başladıktan sonra çok zevkli geçmeye başladı. Her hafta bu saatleri ipe çekmeye başladım. Bir kere çocuk hakları bizi ilgilendiren bir konu. Bu konuya farklı şekillerde işlemek bana çok zevk verdi. Zaten Şükran öğretmen kapıdan girdiğinde hepimiz çizgiğe atmaya başlıyorduk, sevincimizi belli etmek için.”

Buna ek olarak bir öğrenci günlüğünde programa dair görüşlerden küçük bir alıntı aşağıdaki gibidir:

Öğrencilere “Günlük yaşamda, sınıfta, okulda ve evde bu çalışmadan öğrendiğin hangi hakları kullanabiliyorsun?” sorusu yöneltilmiş Tablo 5.’deki cevaplar alınmıştır. Buna göre öğrenciler yoğun olarak haklara sahip oldukları; ancak etkin bir şekilde

kullanamadıklarını, sorumluluklarla birlikte haklardan yararlandığı, tüm çocukların eşit düzeyde haklara sahip olmadıklarından gibi cevaplara yoğun olarak rastlanmıştır.

Tablo 35 . Çocuk Haklarının Evde, Okulda ve Yaşamda Kullanılabilirliği

Hakların Evde,Okulda ve Yaşamda Kullanılabilirliği	f	%
Bütün haklarımı kullanabiliyorum.	2	8
Bütün haklara sahibim; ancak etkili bir şekilde kullanamıyorum.	14	56
Katılım hakkı	5	20
Bilgi edinme hakkı	2	8
Sorumluluklarımla bir hepsini kullanabiliyorum.	8	32
En temel olan yaşamsal(beslenme, barınma, eğitim, sağlık hizmetleri) hakkımı hiçbir sıkıntı olmadan kullanabiliyorum.	9	36
Eğitim hakkı	6	24
Teknoloji çağında insanlar modernleştiği için haklar biliniyor ve kullanılabilir.	2	8
Tüm çocuklar eşit haklara sahip değil.	13	52
Öğretmenlerin ve ailemin izniyle kullanabiliyorum	1	4

Bu konuyla ilgili öğrenci görüşlerinin bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

“Haklarımı öğretmenlerim ve ailem izin verdiği müddetçe kullanabiliyorum.”

“Haklarımızla beraber sorumluluklarımızı aksatmamız gerektiğini öğrendik. Sorumluluk ve hak ayrılamaz. Birlikte kullanılır.”

“Haklarımızın birçoğunu kullanabiliyoruz. Bu biraz teknolojinin gelişmesi insanların modern olmasıyla sağlanmış. Benim ailem modern bir aile o yüzden haklarım ihlal edilmiyor.”

“Görüşlerim alınıyor ve fikirlerimi söyleyebiliyorum, eğitim hakkım yeni değişiklikler yüzünden belki tam olarak kullanmayacağım. İstediğim yerlerden bilgi edinebiliyorum.”

“Eğitim hakkı, anne-babamla yaşama hakkı, zararlı maddelerden korunma hakkım, sağlık hizmeti hakkımı kullanabiliyorum.”

“İstediğim kıyafetimi seçebiliyorum, istediğim kursa beni ailem yazdırıyor. Evde bir şey alırken bana soruyorlar. Tabi bu her şey için değil. Mesela bankadan ailem kredi çekecekse bana bunu sormaz.”

“Eğitim hakkımı kullanıyorum. Değişen okullarda bundan sonra kullanmayacağımı düşünüyorum. Beni seneye zorlanır mıyım, acaba notlarım düşer mi diye korkuyorum. En temel hakkım olan yaşam hakkımı kullanınca diğerlerinden de yararlanabiliyorum otomatik olarak.”

“Ben en çok eğitim hakkımın ihlal edildiğini düşünüyorum. Yeni eğitim sistemiyle annemin babamın kafası çok karışık tabi benim de. Her şey daha da zorlaştırılıyor. Bundan ötürü mutsuzum. İnsanlar sormadan araştırmadan karar veriyorlar. Bu çok yanlış. 23 Nisanlarda söylendiği gibi bugünün küçüğü yarının büyüğü isem daha doğru şeyler yapılsın.”

Öğrencilere “Hangi hakları kullanamıyorsun?” sorusu sorulmuştur. Çocukların yoğun olarak sahip olduğu korunma haklarının yeterince gözetilmediği, katılım haklarının dikkate alınmadığı ve oy kullanamadıklarını belirten ifadeler yoğun olarak vurgulanmıştır. Bu konuyla ilgili öğrenci cevaplarının oranları Tablo ‘da verilirken ve öğrenci ifadelerine alıntılama aşağıdaki gibidir.

Tablo 36 . Öğrencilerin Kullanamadıkları Hakları

Kullanılmayan Haklar	f	%
Katılım Hakları (Görüş bildirme)	16	64
Oy Kullanma	13	52
Oyun hakkı	15	60
Temiz bir çevrede yaşama hakkı	12	48
Dernek Kurma hakkı	7	28
Korunma Hakkı	22	88
a) şiddet (sözel ve fiziksel şiddet)	13	
b) medyanın zararları	9	
yok	7	28
Öğretmenler ve anne- baba etkisiyle değişebilir	8	32

“Derneklere katılma hakkını yeni öğrendim. Bundan sonra kullanabileceğim. Her şeyden tam olarak korunamıyorum. Okulda şiddetten (arkadaş), televizyondaki kötü programlardan, zararlı maddelerden, kötü insanlardan. Çocuklar belli bir yaşa kadar ellerinde yetkileri olmadığı için korunamıyorlar. Bir de küçük olduğumuz için tabi de.”

“Sözel şiddetten korunamıyorum. “sen şöylesin, bunu yapamıyorsun, tembelsin.” Bunların mesela hakaret olduğunu öğrendik.” temiz bir çevrede yaşama hakkım olduğunu öğrendim. Maalesef ne kadar az yeşil alan var onlar da şehre uzak hep. Çok yazık benden sonraki çocuklar herhalde çirkin bir dünyada yaşayacak. Görüşlerim alınmıyor. Eğitim sistemi değişiyor bizlere sorulmadan. Oy kullanamıyorum. Büyükle bir değerlendirmesem de ben de oy kullanabilirim.”

“İyi bir çevrede yaşama hakkım elimden alınıyor. Maddi olarak da manevi olarak da...Pis bir çevrede yaşıyoruz. Sağlığımız kötüleşiyor. Çevremiz çok kötü sokakta, kötü insanlar oluyor. Hırsızlar, katiller...Gazeteler hep onları yazıyor. Maddi imkansızlıklar yüzünden çocuklar iyi bir yaşama sahip olamıyor.”

“Ben hemen hemen haklarımı kullandığım için yok diyebilirim. Ama kullanmayan çok çocuk var. Çocuk gelinler, şiddet görenler, çalıştırılan çocuklar, okula gidemeyen kızlar. Türkiye genelinde çocuklar haklarını kullanmıyor.”

“Temiz bir çevreye sahip olamamak. Küresel ısınma yüzünden biz daha kötü ortamlarda yaşayacağız. Annem ve babam sigara kullanıyor. Onlar da temiz ciğerlere sahip olma hakkımı elimden alıyor. Ben de onlar yüzünden pasif içici oluyorum.”

“Her konuda görüşüme başvurulmuyor. Özellikle ülkemizde seçimler olurken bize de sorabilir. Oy kullanmayabiliriz; ama cumhurbaşkanı bize de sorsun. Bizim de fikrimiz var. Çocuk aklıyla ekonomi, siyaset, eğitim hakkında konuşabiliriz.”

“Görüşlerimi ifade etmede bazen sıkıntı yaşıyorum. Sınıfta yanlış olacak öğretmenim ya da arkadaşlarım kızacak, benimle dalga geçecekler diye korkusu yaşıyorum. O yüzden sınıfta çok sessiz olarak bilirim. Çok fazla ders çalışmam gerekiyor. Sınavlarda başarılı olmam için. Bundan sıkılıyorum.”

“Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre sanırım dernek kurmak hakkımı kullanamıyorum. Bir de 18 yaşından küçük olduğum için oy kullanamıyorum.”

“Oyun hakkım sadece elimden alınıyor. Bu da zorluluktan... Annem beni sokağa salmıyor. Çünkü sokağa gittiğimde başıma bir şey geleceğinden korkuyor. Can güvenliğimiz yok. Çocukların oyun oynarken can güvenliği yok. Başımıza bir iş gelebilir. Kapkaççı, kötü insanlar. Caddede oynayamıyoruz. Oyun alanımız çok kısıtlı.”

“Cinsel istismar, fiziksel şiddetle ilgili olanlar kullanılamıyor.”

“Bütün haklarımı kullanıyorum. Bu anne-babam ve öğretmenim sayesinde. Ama toplumda genel olarak çocukları itme; küçük görme duygusu var.”

Öğrencilere “Haklarımı kullanabilmek için bir birey olarak/toplum olarak neler yapabilirsin/neler yapılabilir?” sorusu sorulduğunda öğrencilerin yoğun olarak medyanın üzerine düşen görevin arttırılması ve medyanın doğru uygulamalara yer vermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bununla beraber öğrenciler kurumlar arası işbirliğinin yapılması gerektiği , çocuk hakları eğitiminin herkes için gerekli olduğunu vurgularken; görsel basın araç-gereçlerinden yararlanma, ülkenin gelişi ve çocuk haklarına yönelik algının ilişkisinin önemine de azami düzeyde değinmişlerdir. Konuyla ilgili sonuçlar ve öğrenci ifadelerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

Tablo 37. Hakları Kullanabilmek İçin Yapılabilecek Olanlar

Hakları Kullanabilmek İçin Yapılabilecek Olanlar	f	%
Toplumda görüş değişikliği	9	36

Her düzeyde birey için çocuk hakları eğitimi	14	56
Medyanın işlevselliğinin artırılması	18	72
Kurumlar arası İşbirliği	15	60
Öğrenci destek merkezlerinin kurulması	5	20
Çocukla ilgili çalışan kurumlardaki yöneticilerin çocuk danışmanının olması	9	36
Sivil toplum örgütlerini artırma ve yaygın hale getirme	5	20
Görsel basın araç gereçlerinden yararlanma	4	16
Çocuk haklarına yönelik anlayışın ülkenin gelişmesi, kalkınması ve modernleşmesiyle ilişkisi	2	8

“Bir birey olarak öncelikle hakkım çiğnendiğinde bu benim hakkım deyip savunmalıyım. Günlük hayatımızda yapabileceğimiz en önemli hareket bu olur. Kamuoyunda güçlü çalışmalara yer verilmeli. Herkesi sarsmalı ki, çocuk haklarının farkına varınsınlar. Biz bunu unutuyoruz desinler. Bu nasıl bir şey olur bir fikrim yok; ama bir araya gelinip uzun uzun düşünülmesi gerekiyor.”

“Çok bir şey yapılabileceğini düşünmüyorum; ne kadar uğraşsak da kafa yapısı değişmeyecektir. Türkiye gelişmiş bir ülke değil. Yaptığımız çalışmalarda farklı illerde yaşayan çocukların durumunu inceledik. Ben o haberleri gördükten sonra artık daha da umudumu kaybettim. Çocuklara onları yapan insanlar nasıl değişecek?”

“Öğrenci destek merkezleri kurulmalı. Yani böyle bir sistem olmalı öyle bir sistem olmalı ki her ildeki çocuk bir başka ildeki çocukla bağlantıya geçsin. Durumu iyi olan kötü olan kötü olana yardım etsin.”

“Sloganlar, afişler kullanılabilir. Herkese duyurmak için televizyon kanalları, çocuk programları artırılabilir.”

“Kafa yapısının değişmesi lazım, genel olarak eğitim sistemi değişmeli ki insanlar çocuk haklarına saygıyı öğrensın. Buradaki insanlar saygı gösteriyor olabilir, ama doğuda ya da gelişmiş ülkelerde durum çok kötü. Etkinliklerde gördük, çocuk gelinler, farklı ülkelerdeki idam edilen çocukları bunları gördükçe çok sinirlendim.”

“Önce büyükler öğrenecek, çocuklar zaten okulda öğretmenleri tarafından öğrenir. Bizim gibi serbest etkinlik saatinde çocuklara bu verildiğinde öğrenirler.”

“Medya çalışma yapmalı, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çocuk hakları tanıtım çalışmaları yapılmalı. Tabi ben de bunların içinde yer almalıyım.”

“Afişler, slaytlar hazırlardım. Herkese eğitim verilsin. Bu eğitimi almayan çok ağır cezalar alsın isterdim.”

“Kendimi savunurum. Tabi bunu öğretmenimizin bahsettiği gibi başkalarının haklarını çiğnemenin yapmam gerekiyor. Önemli olan haklarını bilip kullanmakmış. Bildikten sonra ben mantıklı olarak davranırım.”

“Büyüklere karşı hakımı savunabilirim. Derneklere üye olacağım.”

“Tam olarak savunmam gerekiyorsa çocuk meclisine girmem lazım. Sınıfta işlediğimiz öğretmenimiz anlattığı çocukların Ulus'taki eski meclise toplandığı bir örnek vardı. Keşke ben de orada yer alsaydım dedim.”

“Haklarını kullanmayan çocuklar için bir sivil toplum örgütü kurmak istiyorum”.

“Büyüyünce avukat olacağım, o zaman gönüllü olarak idam edilen, erken yaşta evlenen kızların hakkı için çabalayacağım. Devlete daha çok yasa çıkarması için biraz baskı yapmalıyız. Bir yerden çok gelişmiş bir ülkeyiz bir yandan çocukların sıkıntılarından ötürü çok geri bir ülkeyiz.”

“Mecliste çocuk görüşlerini, çocuk haklarını savunacak şekilde çocuk milletvekilleri olsun. Belediye başkanları, okul müdürleri kendilerine birer tane çocuk danışman atasın.”

“Ben kendimi savunabilirim. Her hakkımız bir sebebimiz var. Artık kendi hakkımı sebeplerini açıklayarak savunabilirim. Ekonomik yetersizliklerle bazen kullanamadığım da olabilir. Anne ve babalar iyi bir eğitim almışsa örneğin üniversite mezunu falansa çocuklar sıkıntı yaşamaz. Eğitim lazım. Herkese bunları öğretmek lazım. Bunun için kampanyalarda çalışabilirim.”

4.6.1 Çocuk Hakları Eğitimi Programı Değerlendirme Dersine İlişkin Öğretim Sürecine Yönelik Bulgular

İşlenen konular hafta hafta tahtaya yazıldıktan sonra, öğretmen bu dersin uygulanan programın son dersi olduğunu ifade ederek, uygulanan programın işleyişiyle ilgili düşüncelerin sormuş, öğrendiklerini paylaşmalarını istemiştir.

- *Neler yaptık, yapılan çalışmalarda neler hissettik?*
- *Neyi çok beğendik, neyi eksik yaptık? Nerelerde zorlandık?*
- *Bir kez daha aynı etkinlikleri yapsak neleri değiştirirsiniz? Nasıl yapsak daha iyi olurdu?*
- *Aklımızda kalanlar neler? soruları üzerine konuşulmuştur.*

Öğrencilerden BT *“Katılıyorum, Katılmıyorum Kararsızım kartlarını kullanarak yaptığımız etkinlik benim için çok değişti, korkmadan konuştum. Katılım hakkımı sonuna kadar kullandım.”* şeklinde düşüncesini açıklamıştır. Öğreciler drama çalışmalarının fazla oluşu, oynanan oyunların dersleri farklı kıldığını belirtmiştir.

BDİ: Çok eğlendik, eğlenceliydi. Ders gibi değildi; ama öğrendim.

UÖ: Bu çok fazla açıklayıcı değil, biraz daha düşün bakalım. AÖ sınıfımıza ne zaman geldi. Gözünüzün önüne getirin o zamandan bu yana birlikte yaptıklarımızı düşünün. Düşündüklerinizi daha iyi söyleyebilmek için defterinize hatırladıklarınızı yazın.

MF: Drama çalışmaları çok eğlenceliydi. Oyunlar özeldi, farklıydı...

UÖ: Nasıl özel? Örneklerle açıklayabilir misin? Bundan sonraki söz vereceğim kişiler lütfen isim, örnek vererek açıklasın.

MF: Mesela Kaos diye bir oyun oynadık. Bu oynadığımız oyunla biz uzay mekiği gibi bir arada grup olduk. Buradan çocukların dernek kurmasıyla ilgili dersi işlediniz.

Öğretmen örneklerle desteklenmiş öğrenci düşünceleri olarak çocukların daha ayrıntılı düşünmelerini sağlamıştır. Böylece öğrencilerin aynı cevaplar üzerinde durmaları engellenmiştir. Çocuk hakları genel başlıklı derste oluşturulan, tahtaya çizilmiş olan çocuk figürünün karton halinin elden ele dolaştırılmıştır. Karton çocuğu eline alan her kişinin duygularını, düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşmıştır. Öğrencilerden bazılarının düşünceleri şu şekilde ifade edilmiştir:

'Her şey çok güzeldi, teşekkürler, çocukların hakları çokmuş; ama çocukların haberi yokmuş... Çok güzel gelişmeler var; ama üzücü olay çok İstismar, şiddet...'

Öğretmenin herkesin önüne bir kutu koyması, bu kutuya bu çalışmanın ilk başladığı haftadan itibaren buradan giderken yanlarında götürecekleri bu kutuya resmetmeleri ya da sözlü olarak yazmaları istemiştir. UÖ, *"Kutuya koymak isteyecekleri şeyler; yaptıkları çalışmalar, kitap, materyallerin isimlerinin ya da resimlerinin yapılması (bu çalışmadan bir iz olarak) bir kâğıda yazılmış duygular olabilir."*

"Hoşlarına gitmeyen şeyleri (kötü olaylar, yanlış düşünceler) kutunun yanı başına koyarak, kutunun içine dahil etmeyerek kutunun dışında bırakın" yönergelerini verir. Öğretmen açıklayıcı olması için kendisi örnek vermiş Sorumluluk ve Hak dersine ilişkin araba oyununu küçük bir kağıda çizmiştir. Bu oyunu çok sevdiğini bunu gibi sembolize olarak hatırlatacak başka şeyler de kullanılabileceğini, istediklerini kutuya yerleştirip istediklerini kutu dışında bırakabileceklerini söylemiştir. Bu çalışmanın hatırası olarak bu ürünleri saklamaları gerektiği dinleyecekleri -"Güzel Günler Göreceğiz Çocuklar" şarkısının onlara çocuk hakları konusunda umut vermesi gerektiğini söylemiştir. Öğrenciler kutulara şiddetle ilgili sloganlar, çocuk gelinler için kanun, görüş geliştirme tekniği, münazara, altı şapkalı düşünme tekniği, kullanılan bazı şarkıların sözleri, derslerde kullanılan fotoğraf örnekleri yerleştirmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma süresince elde edilen bulgulardan esinlenilerek ulaşılan sonuçlar, tartışma ve araştırma sonucuna göre geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulamaya geçirilmesi, yeni ilke ve standartlara göre çocukların haklara kavuşturulması ve yaşam niteliklerinin yükseltilmesi için değişmeye gereksinim vardır. Türkiye’de çocuk hakları açısından duyulan “değişme gereksinimi”: 1. Düşünce ya da zihniyet değişikliği 2. Yapısal değişiklik 3. Uygulama değişikliği boyutlarını içermektedir. Gereksinime duyulan değişimin nedenleri; Türkiye’de çocukların durumu, çocuklara yönelik haksızlıklar ile Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin yeni yaklaşım, ilke ve standartlarıdır. Düşünce değişikliği üç boyutta yenileşme getirmiştir;

1. Çocukluk çağını ele alışlarda “paradigma” değişmiştir.
2. Çocukları ve gençleri bir “sosyal kategori” olarak görmek gereklidir.
3. Türkiye’de “çocuğun değeri ve yaşam kalitesinin” değişmesi gerekmektedir (Cılga, 1999: 507).

Bu çalışma, çocuk hakları eğitimi açısından ve her şeyden önce çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psiko-sosyal gelişimi için önemlidir. Çocuk hakları eğitimi çocuğun toplum içinde sorumlu bir yaşantıya hazırlanması için önemli bir araçtır. Hakların soyut ve günlük yaşamın dışında var olduğu fikri yerine, yaşamın her anında varlığı hissedilebilen ve bireyin yaşam kalitesini artıran somut değerler olduğunu görmelidirler. Bu nedenle çocuk hakları eğitimine çocuğun kendi yaşamından ve yakın çevresinden örneklerle başlanması ve giderek çocuk haklarının sınıf ve okul ortamında hayata geçirilmesi ile çocuğun yaşamında haklara saygı ve hak arama anlayışı yerleştirilmelidir. Böylece çocuklar demokratik süreç içindeki rollerini öğrenebilir ve anlayabilir.

Eğer çocuk hakları eğitimi başarılı bir biçimde verilirse, çocukların, hakları konusundaki farkındalığı ve çocuk haklarının korunması ve tanıtılması konusuna ilgileri kesinlikle

artacaktır. Çocuk hakları konusundaki farkındalık düzeyi birçok ülkede hala çok düşüktür. Çocuk hakları konusunda örgün eğitim sisteminin değişik kademelerinde ve topluma yönelik formal ya da informal şekilde verilecek sürekli bir eğitim, etkili bir demokratik sisteme sahip olabilmek için önemli bir rol oynar. Böyle bir eğitimin sonuçları insan bütünlüğüne saygı, toplumsal yaşama aktif katılım ve çocuk hakları ihlallerinin sona ermesi şeklinde ortaya çıkabilir. Çocuk hakları eğitimi öğrencilerin sorumlu ve bağımsız birer vatandaş olarak kapasitelerinin gelişmesini sağlar. Sözleşme'nin kabul edilmesi önemli bir adım olmakla birlikte, düzenlediği hakları hayata geçirmek için her bireyin Sözleşme'nin uygulanmasının aktif birer savunucusu olması gerekmektedir. Haklarını bilen bireyler onları daha kolay kullanabilmekte, koruyabilmekte ve haklarını arayabilmektedir. Çocuk hakları eğitimi, çocuk hakları ihlalleri konusunda toplumsal farkındalığı arttırmak için de önemli bir araçtır.

Türkiye'de okul öncesi eğitim programları ve ilköğretim programlarında çocuk haklarını varlığına yönelik yapılan çalışmalarda, çocuk haklarının söz konusu eğitim programları kapsamında nasıl geliştiği değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalarda belge analizi, program incelemesi, doküman taraması, öğretmen materyalleri kullanılarak gerçekleştirilen analizlerden faydalanılmıştır. Çocuk haklarına ilişkin başlıca kategoriler (varlık-yaşama, geliştirme, koruma, katılma) kodlanmış, tablolar ve grafikler aracılığıyla gösterilmiştir. Geliştirme ve katılım hakları programlarda daha fazla yer almakta olup hakların geliştirilmesine ilişkin hususların başında kaliteli eğitim alınması gerektiği vurgulanmıştır. Korumaya yönelik haklar ise az sayıda telafuz edilmiştir. Her ne kadar Sözleşme ile programlar arasında tam bir uyumdan bahsedilemese de eğitim programlarının ÇHS'nin kavramlarını temel aldığı görülmektedir. Bu sebeple programların yeniden değerlendirilmesi ve çocukların insan hakları kültürünü daha fazla özümsemesinin sağlanması vurgulanmıştır (Özdemir-Uluç, 2008; Uçuş, 2009; Batır- Musaoğlu ve Haktanır, 2012). Yapılan bu araştırmalar doğrultusunda geliştirilen çocuk hakları eğitimi programında korunma haklarına yönelik oluşturulan eğitim durumlarında daha fazla ağırlık verilirken; yaşam, gelişme ve katılım haklarıyla ilgili oluşturulan eğitim durumlarında ise daha önce gözlenemeyen ya da varlık düzeyi az düzeyde bulunan haklara yer verilmiştir.

Bu kapsamda ÇHS maddeleriyle ilgili olarak kazanımlar oluşturulmuştur. Her oluşturulan kazanım alan yazınına taramalarına yönelik oluşturulan çocuk hakları kategorileri doğrultusunda temalandırılmıştır ve her tema içerisindeki oluşturulan alt temalar (modüller) aşağıdaki gibidir:

-Sorumluluk ve Hak

-Çocuk Haklarının Öğretilmesi- Çocuk Hakları Genel

-Eğitim Hakkı ve Eğitimin Niteliği

-Görüş bildirme ve görüşlerini ifade edebilme hakkı, Din-düşünce ve vicdan özgürlüğü

-Aile Ortamı ve Alternatif Bakım

-Sosyal Hizmet Hakkı

-Hak İhlalleri

-Dernek Kurma, Barışçıl Bir şekilde Toplanma Özgürlüğü

-Özel Hayatın Gizliliği- Kitle İletişim, Medya

-Çocukların Çalıştırılmama Hakkı

-Bireysel Farklılıklara Saygı- Ayrımcılığın Engellenmesi

-Yaşama Hakkı- Temel Sağlık Hizmeti Hakkı- İyi Bir Çevre Hakkı

--İstismar ve İhmale Karşı Korunma

-Boş Zamanını Değerlendirme ve Kültürel Etkinlikler Hakkı

Bu program kapsamında oluşturulan temalar, öğrencilerin sosyal becerilerini kullanarak çocuk hakları farkındalığı oluşturmak adına eğitsel oyun, rol oynama, drama, farklı sanat etkinlikleri desteklenmiş öğrenmelerle, farklı tartışma yöntemleri, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileriyle desteklenmiştir. Bu kapsamda geliştirilen çocuk hakları eğitimi programı Covell ve Howe'un (2003) geliştirdiği program ilkeleriyle ve yapısıyla

benzerlik taşımaktadır. Covell ve Howe tarafından (2003a) 6. sınıflar için geliştirilen çocuk hakları eğitimi programı (Children's Rights Education Curriculum Resource Grade 6) ise öğrenme çıktılarını esas alarak çocuklara çocuk hakları ve Sözleşme'yi tanıtmayı hedeflemektedir. Program üniteleri şunlardan oluşmaktadır:

- Yaşam ve gelişim
- Sağlıklı yaşam
- Aktif yaşam tarzı
- Kişisel güvenlik
- Madde bağımlılığını önleme
- Aile ve aile yaşamı
- Her birimiz özgünüz
- Problem çözme ve karar verme

Her ünite mevcut Sağlık ve Sosyal Bilimler öğretim programı ve Sözleşme'nin ilgili maddeleri ile ilintilendirilmiştir. Küçük grup tartışmaları, rol – oynama, sanat projeleri, örnek olay ve senaryolar üzerinden kritik düşünme gibi yöntemleri içeren interaktif öğrenme etkinliklerine yer verilmiştir. Etkinliklerin daha küçük sınıflara uyarlanması mümkündür. Etkinlikler geliştirilirken öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Covell ve Howe (1999), 1997-1998 öğretim yılında bu programın çocukların çocuk haklarını anlama düzeyleri, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmişlerdir. Araştırma bulgularına göre çocuk hakları eğitimini alan öğrencilerin diğerlerine kıyasla azınlık çocuklarını daha fazla kabul davranışı gösterdikleri, daha çok akran ve öğretmen desteği aldıkları ve hak sahibi olmanın ne anlama geldiği konusunda daha geniş ve uygun bir anlayış sergiledikleri görülmüştür.

Aynı ekip, ön ergenleri hedef alan 8. sınıflar için de bir çocuk hakları programı geliştirmiştir (2003b). Bu programda Sözleşme'deki haklar çeşitli kişilerarası ve sosyal konularla ilintili olarak işlenmiştir. Programlarda izlenen öğrenme çıktıları yaklaşımı, öğretmenlerin çocukların anlama, kavrama ve beceri düzeyleri konusunda onları izlemelerine olanak vermektedir. Programdaki her ünite mevcut Gelişim ve İlişkiler öğretim programı ile ilintilendirilmiştir. Program bir giriş bölümünden sonra 8 üniteden oluşmaktadır:

- Temel gereksinimler
- Herkes için eşitlik
- Alkol ve madde bağımlılığı
- Çevre ve sağlığımız
- Adalet ve kanunla çatışma içindeki çocuklar
- İstismar ve kötü muamele
- Haklar ve cinsiyet
- Çocuk çalışması ve eğitim

Sözleşme'nin 42. maddesi ile getirilen, Sözleşme'nin çocuklar tarafından yaygın biçimde öğrenilmesini sağlama yükümlülüğü kapsamında ilgili alanyazın ile birlikte değerlendirildiğinde araştırmacı tarafından hazırlanan ve bir sınıf öğretmeni tarafından uygulanan çocuk hakları eğitimi programı ile ilgili şu sonuçlara varılmaktadır:

1. Yaşama haklarına ilişkin bulgularda, çocukların sağlık, refah ve menfaatlerinin tüm çocuklar tarafından paylaşılan değerler olduğu ve ayırım gözetilmeksizin yaygınlaştırılmadığı her çocuğun bu haklarından özgürce yararlanamadığı tespit edilmiştir. Yapılan öğretme-öğrenme etkinliklerinde iyi bir çevrede yaşama hakkı, sağlık hizmetlerinden yararlanma, çocukların boş zamanlarını etkili bir şekilde değerlendirme ve oyun hakları çocukların yaşadıkları çevre, ebeveynlerin ve kurumların tutumlarına göre değişiklik göstermekte olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışma sonucu yaşamsal hakların en temel haklar olduğu diğer hakların da bunlar üzerine yapılandırıldığı düşüncelerine varılmıştır. Öğrencilerin sağlık hizmetlerine dair bilgilenme ve sağlık hakkını kullanabilmeye dair bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı gözlenmiştir. Yaşam haklarına yönelik öntest ve sontest ölçümleri arasında sontest lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.
2. Gelişme haklarına ilişkin bulgularda, öğrenme-öğretme süresi boyunca toplumun bütün kesimleri çocuk hakları hakkında yeterince bilinçlenmediği, eğitimin niteliği ve eğitim hakların yönelik oldukça çok gelişmenin olduğu ancak geniş çapta yeterince çalışma yapılmadığına yönelik bulgulara rastlanmıştır. Gelişme hakları öğrencilerden tarafından genel olarak bilinen haklardır; ancak sınıflandırırken öğrencilerin kavram yanlışlarının

olduğu tespit edilmiştir. Gelişim haklarından olan eğitim hakkıyla ilgili yeterince etkili uygulamalar olmadığı vurgulanmıştır. Bununla beraber aile ortamı ve alternatif bakım, sosyal hizmete yönelik haklara ilişkin yeterince bilgi sahibi olunmadığı, sürekli bununla ilgili çalışmalar yapılmadığı, göze çarpan gelişmeler vurgulanmıştır. Çocuk haklarına yönelik aile eğitimlerinin bir başka gereksinim olduğu aile çocuk birliğinin ve bütünlüğünün sağlanmasının önemine dair bulgulara rastlanmıştır. Çocuk hakları eğitiminin aile temeli olduğunda etkili ve anlamlı olacağı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yurtiçi çalışmalar incelendiğinde ise ebeveynlerin ve çocukların çocuk haklarına ilişkin tutumlarını ve çocuk hakları eğitimi konu alan sadece bir araştırmaya rastlanmıştır. Araştırmalar daha çok çocukların bakım ve korunmasına yönelik olarak yapılan Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerinin hukuktaki uygulamaları, mağdur durumdaki çocuğun hakları ve UNICEF ve WHO gibi hükümet dışı kuruluşların destekleriyle gerçekleştirilen anne ve çocuk sağlığını, kızların eğitimi ve çocuk dostu gibi kavramları temel alan projeleri içermektedir. Yurtsever (2009), 5-6 yaş grubu çocukları için Çocuk Hakları konusunda şimdiye kadar uygulanmamış bir program oluşturarak, erken çocukluk döneminde kendi hakları konusunda çocuklarda farkındalık yaratmak amacıyla bir başlangıç olarak yapılmıştır. Çalışma kapsamında 5-6 yaş grubu çocuklarına uygulanmak üzere “Aile Katımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programı” hazırlanmıştır. “Aile Katımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programı” sonrasında anne-babaların çocuk hakları eğitimi hakkındaki düşüncelerinde program uygulaması öncesine göre anlamlı bir farklılık sağlanmıştır. Ayrıca program uygulamaları sonrası deney grubundaki çocukların uygulanan program sayesinde çocuk hakları konusunda farkındalık kazanmış oldukları ortaya çıkmıştır. Çocuk hakları eğitimine daha fazla önem verilerek, bu eğitime erken çocukluk döneminde başlanması için gerekli çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Öğretmenler Sözleşme'nin bilincindedirler. Bununla beraber öğrencilerin sosyal aktivitelerden yararlanabilmek için her zaman ekonomik imkana sahip olmadıkları, aileleriyle tatile gitme alışkanlarının olmadığı hatta tatile gidemediklerine, sınıf dışı ve ev dışı aktivitelere nadiren katıldıklarını, arkadaşlarıyla dışarı çıkmada ya da oyun oynamada izin konusunda sıkıntılar yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Eldeki veriler açıkça

göstermektedir ki, hak ve sorumluluklarını öğrenen, bunları aktif olarak kullanan çocuklar, iyi vatandaşlar olur. Bu çocuklar, sadece sahip oldukları hakları değil sorumlulukları konusunda da daha bilinçli olmaktadır. Ayrıca, söz konusu çocuklar, demokratik toplumların gereklerinden olan, başkalarının haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda da daha bilinçli bireyler olarak yetişmektedir (Howe ve Covell, 2005: 7).

Alderson, okullarda hak eğitimi ile ilgili olarak beş temel yaklaşımı ele almaktadır. Bunlar arasında en yaygın olanı “daha değil” yaklaşımıdır. Çocuklar, geleceğin yurttaşları olarak değerlendirilmekte ve bu bağlamda sahip olacakları hak ve ödevlerle ilgili eğitim verilmektedir. Alderson, çocukların büyüklere göre daha farklı hak ve yükümlülükleri olduğunu ve bu bağlamda da farklı bir bakış açısıyla eğitim gördüklerine dikkat çekmektedir. Örneğin çocuklara temiz bir çevrede yaşama hakları olduğu öğretilirken aynı zamanda çöplerini toplamaları gerektiği de aşılacaktır. Bu yaklaşım, çocukların birer vatandaş olarak haklarının ele alınmasından çok geleceğin yurttaşları olarak doğru davranışları öğrenmelerini hedef almaktadır. Netice itibarıyla benimsenen bu eğitim yöntemiyle, bireylere demokratik değerlerin kazandırılması ve vatandaşlık mantığının verilmesi gibi birincil öncelikteki konular göz ardı edilmektedir (Howe ve Covell, 2005: 13). Bu araştırmada ise bu düşüncenin tam aksine hak ve sorumluluk kavramları bir arada verilmiştir. Bu geliştirilen programın modüllerinden biri olarak sorumluluk bilincine yer verilmiştir. İyi bir yurttaş olmanın gerekliliklerinden birisi hakları eğitiminin demokratik değerleri ve iyi bir vatandaşın sahip olması gereken davranışlar bütününe içerdiğinde anlamlı olur. Gelişme haklarına yönelik öntest ve sontest ölçümleri arasında sontest lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

3. Katılım haklarına ilişkin bulgularda, öğrenme sürecinde çocuklar, hayatlarını etkileyen tüm konularda kendilerini özgürce ifade etme hakkına sahip olmadıkları, çocuğun yaşına ve olgunluk derecesine bağlı olarak bu görüşlere gereken önem ve ağırlık verilmediği vurgulanmıştır. Katılım haklarına yönelik öntest ve sontest ölçümleri arasında sontest lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Programdan uygulamasından elde edilen bulgularda çocukların kendi görüşlerini ifade etmelerinin desteklenmesi ve çocuğu etkileyen tüm durumlarda onların görüşlerinin dikkate alınması ve bu hakkın kullanılması

duruma ve zamanına göre değişebilen bir gelişme olarak göstermektedir. Çocuğa tüm yargısal, idari veya yargı dışı işlemlerde söz hakkı tanınması konusuna yönelik bir bilgiye sahip olunmadığı çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Çocukların katılım hakkı en çok irdelenen ve önem verilen hak olmasına rağmen yaşama geçirilebilirliği, çocuklar tarafından kullanılabilirliği oldukça sınırlı olarak belirlenmiştir. Demokrasiye aktif katılımlarının bulunmadığı, evde, okulda ve toplumda katılım haklarından istenen ve ÇHS'ye göre istenilen düzeyde faydanılmadığına dair bulgular edinilmiştir. Ülke yönetimine ve yerel yönetimlere görüş bildiremediklerinden katılım haklarından yararlanmada katılım düzeyinin cinsiyet ve sosyal statü bakımından değişiklik gösterildiğine dair bulgulara rastlanmıştır. Merey (2012), çocuğun aile ortamına katılımı, çocuğun okul ortamına katılımı, çocuğun genel (ülke) politikaya katılımı, çocuğun medyaya katılımı, çocuğun çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya katılımı, çocuğun sağlık ortamına katılımı, çocuğun yargı ortamına katılımı ve çocuğun topluma katılımı olarak ana kategorilere ayırdığı katılım hakları taslağına ilişkili olarak çocukların aile, genel politikaya, sağlık ve yargı ortamına katılım hakkına yeterince yer verilmediğini diğer kategorilerinde sınırlı durumda kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Katılım haklarına yönelik öğretim-öğrenme sürecinde, düşünceleri özgürce ifade etmenin önemini, tartışma ve araştırma becerilerini kullanmanın katılım haklarından yararlanma düzeyini arttırdığı görülmüştür. Öğrenciler tartışma, görüş geliştirme, münazara çalışmalarında düşüncelerini kanıta başvurarak açıklama ve destekleme, sorgulama ve araştırma özellikleri göstermiştir. Öğrencilerin araştırmacı kimliğe sahip olma ve düşüncelerini demokratik bir süreçte istenen gerektirdiği gibi davranmışlardır. Çocukları sahip oldukları haklar dahilinde araştırmacılar olarak yetkin kılmak, güçlendirmek hız kazanan yeni bir girişim olup, çocukların dünyalarına, çocukların gözünden içsel bir bakış açısıyla bakmaya değer veren yeni bir araştırma paradigmasına doğru düşüncelerimizde bir dönüşüm gerçekleştirmektedir. Araştırmacı çocuklar girişimi, hükümetlerin ilgisini çocukların sesine ve onların kendilerini etkileyen kararlara anlamlı katılımını sağlayan tam zamanında gerçekleşen bir girişimdir. İngiltere'de Open Üniversitesi'ndeki Araştırmacı Çocuklar Merkezi'nde çocukların araştırma projelerini gerçekleştirmek için araştırma süreci programı sunmaktadır. Bu araştırmaya benzer olarak, yaşları 10-12 yaş arasında değişen on

altı çocuk ile Araştırmacı Çocuklar Merkezi'nin eğitim modeli bir ilköğretim okulunda uygulanmıştır. Program sonrasında öğretmen, öğrenci ve velilerle görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde şüphecilik, merak ve sorgulamadaki artış, günlük yaşantıda etik davranma hassasiyeti, hayata farklı ve geniş bakma, sorumluluk bilinci, problem çözmede yeni ve farklı veri kaynaklarını kullanma, ders başarılarında iyileşme, her şeyin açıklanabileceğine olan inanç uygulanan araştırma eğitimi programının çocuklar üzerinde yarattığı etkiler arasında sıralanmıştır. Çocuklar tarafından gerçekleştirilen, sahip oldukları araştırmaların yayımı çocuğun sesinin duyulmasının önemli bir aracıdır. Araştırma sonucunda uygun bir eğitim, yardım ve destek ile çocuklar kendi çalışmalarını tasarlayıp yürütebilirler. Yetişkinlerin pek çoğu bir eğitim almadan araştırma yapamaz. Çocukların birer araştırmacı donatmanın önündeki engel onların yetişkin statüsünden yoksun oluşları değil, araştırma eğitimi eksiklikleridir (Kellet ve Şahin, 2009). Çocukların sosyal hayatla bütünleşmesi ve katılım haklarını yaşama geçirilmesi ve söz sahibi çocukların yetiştirilmesi açısından bu araştırma önemlidir. Çocuklarımız, gelecek adına elimizde tuttuğumuz en kıymetli emanetlerimizdir. Çocuklarımızda; demokrasi kültürünün ve bilincinin oluşması, seçme-seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması, kendi sorunlarını kendi bakış açılarıyla ele aldıkları, katılım ve hoşgörü anlayışının aşılandığı, tolerans-hoşgörü, çoğulculuk, farklı din ve inançlara saygı ve tartışma adabı ile birey ve bireyin önemini de içeren ilkelerin yerleştiği bir demokrasi bilincinin ve kültürünün oluşması büyük önem arz etmektedir.

4. Korunma haklarına ilişkin bulgularda, bütün çocuklar, cinsel istismar da dahil olmak üzere, her tür fiziksel veya zihinsel şiddet, yaralama ve taciz, ihmal ve ihmalkar muamele, kötü muamele veya suistismale karşı korunma haklarıyla ilgili öğrencilerin yeterince bilgi ve uygulama sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çocuklar en kötü çocuk hakkı ihlali olarak cinsel ve fiziksel şiddeti algıladıkları, kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi, kötü koşullarda yaşaması ve tüm gelişim haklarından yararlanmasında sıkıntı yaşanmaktadır. Bununla beraber öğretim sürecinde bireysel farklılıkların engellemesiyle ilgili çözüm üretilmediği çocukların farklı şekillerde ayrımcılığa maruz kaldığına dair sonuca

ulaşmıştır. Bununla beraber korunma haklarına yönelik öntest ve sontest ölçümleri arasında son test lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

Çocuk haklarını korumak; çocuk hakları ihlallerinden söz etmekle başarılmaz. Ülkede gerçekleştirilen olumlu çalışmaların duyurulması, yapılan düzenlemelerden herkesin haberdar edilmesi çocuk hakları bilincinin oluşturulması ve gelişmesi çocuk hakları ihlallerinin önlenmesi sağlayacaktır. Çocuk haklarının korunması ve çocuk onuruna yakışan bir yaşam biçimi bireylerin ve toplumun gelişmesini sağlar. Araştırmalar göstermektedir ki çocukların istismardan korunmasında önleyici çalışmalar çok önemlidir. Çocuk hakları eğitimi de bu anlamda bir önleyici çalışma sayılabilir.

Çocukların çalıştırılmamasına dair ise yeterince çalışma yapılmadığı, çalışan çocukların sorunlarının olduğu bunun önüne geçilemediğine dair çocukların öğrenmelerinin olduğu göze çarpmıştır. Çalışan çocuklara sahip olmanın en büyük çocuk ihlali olarak var olduğu öğrencilerde gözlenen öğrenmeler olmuştur. Ekonomik yetersizliklerin sonucu çocukların çalıştığını, birçok çocuk hakkının ekonomik yetersizlikler yüzünden ihlal edildiği sonuuna ulaşılmıştır.

Medya, çocuk hakları eğitimi konusunda kamuoyu duyarlılığı sağlamada ve politika belirleyicileri harekete geçmeye zorlamada; aynı zamanda çocukların ve yetişkinlerin çocuk hakları konusunda eğitilmelerinde önemli ve güçlü bir araçtır. Eğitim durumlarında medyanın çocuk hakları konusundaki zararlı etkileri azaltılması ve medyanının doğru kullanılmasına yönelik yapılan çalışmalarda öğrencilerin güdülenmelerini olumlu yönde etkilenmiştir. Çocukların medya ile ilişkisi günümüzde giderek yalnızca bir etkilenme meselesi olmanın ötesinde, bir “hak meselesi” olarak ele alınmaya başlanmıştır. Medya toplumdaki tüm kurumların rollerini yerine getirebilmesi ve çocuk sorunlarıyla ilgili olarak gerek kamuoyunda gerekse görevli kurumlarda duyarlılık yaratmak açısından çok önemli bir yere sahiptir. ÇHS, sivil, siyasal, sosyal boyutlarıyla yurttaş olarak gördüğü çocuğun sahip olduğu bütün hak ve özgürlükleri kullanabilmesi, onlardan yararlanabilmesini medyanın sorumluluğuyla ilişkilendirilmektedir. Günümüzde medyanın giderek çeşitlendiği ve günlük hayatın neredeyse her alanına girdiği göz önünde tutulduğunda,

medyanın çocuklara nasıl etkide bulunduğu ve onların yararını dikkate alıp almadığı mutlaka önemsenmesi gereken sorulardır. Çocuk içerikli programlar da dahil, çocuk hakları ve sorunları görmezden gelinmekte, çocuga bir birey olarak yaklaşılmamaktadır. Dolayısıyla yayıncılık alanında hak ihlalleri yapılmaktadır. Böylelikle çocuklar da kamusal yayıncılıkta dışlanan, sorunları görmezden gelinen gruplar içinde yerini almaktadır. İster özel ister kamusal yayıncılık olsun Türkiye’de çocuklarla ilgili konulara yeterince yer vermeyen, yer verdiği ise onları sistemin istediği kalıplar içerisine sokmaya çalışan, onları pasif bir varlık yetişkinlere yönelik çocuk odaklı yayınlar ise bilinen konulara dönük, egiticilikten ve bilgilendiricilikten yoksun, çocukların sorunlarını, isteklerini ve katılımını göz önüne alan sorumlu yayıncılık anlayışından ve çağdaş teknolojiden uzak bilim çağına uygun olmayan dolgu yapımlar şeklinde devam etmektedir (Güler, 2009).

5. Uygulama sürecine bakıldığında ise, öğrenciler çocuk hakları eğitim programının uygulandığı dersleri çok sevdiklerini ve işlenen derslerin çok keyifli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler, uygulama sürecinde işlenen derslerini daha önce çocuk haklarıyla ilgili işlenen sosyal bilgiler derslerinden daha farklı ve kolay bulduklarını söylemişlerdir. Uygulama sürecinde hem ürün hem de süreç değerlendirmeden yararlanılması öğretimin düzenlenmesine ve öğrencilerin gelişimlerinin gözlemlenmesine katkı sağlamıştır. Değerlendirme sürecinde farklı ölçme araçlarından yararlanılmasının sınıf içinde toplanan verilerin geçerliğine katkıda bulunduğu görülmüştür.

Öğrenciler, uygulama sürecinde sosyal becerilerini kullandıkları ve değişik öğrenme stratejileriyle öğrendiklerini belirtmişlerdir. Çocuk haklarını yaşamlarında kullanmaya başladıkları, hak savunucusu oldukarı, daha önceden bilgi eksikliği ya da duyarlılıklarının az oluşundan ötürü yapmadıkları davranışları yaşamlarına geçirdiklerini saptanmıştır. Öğrendikleri stratejilerden bir metin okurken yararlandıklarını dile getirmişlerdir. Öğrenciler, uygulama sürecinde öğretimde model olmanın öğrenmelerini olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Öğrenciler öğrenme sürecinde kendilerini ilgilendiren bir konuda öğrenme sürecinde olmanın önemli olduğunu sürecine katılmalarından hoşnut olduklarını dile getirmişlerdir. Bununla beraber, öğrencilerin çoğunun sınıf yönetimine ilişkin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür.

Sözleşme'nin 29. maddesi eğitimin amaçlarını düzenlemektedir. Maddede daha çok çocuk merkezli bir öğrenme ve öğretme yaklaşımı öngörülür. Bu amaçlara uygun biçimde düzenlenmiş ve çocuk merkezli yöntemlerle uygulanan bir çocuk hakları eğitimi tüm yaşam boyunca gereksinim duyulan karar verme becerilerinin geliştirilmesi için kaçınılmaz olan kendine güveni geliştirmek konusunda etkili olacaktır (UNICEF, 1999).

Öğretim modeli ile öğretimi sırasında öğrencilerin birbirleriyle etkileşimlerinin arttığı, iletişim becerilerinde gelişmeler olduğu gözlenmiştir. Öğrenme ortamında gerçekleştirilen etkileşimler ve tartışma ortamı, öğrencilerin sürece etkin katılımını sağlamanın yanı sıra dinleme ve konuşma becerilerini de olumlu etkilediği gözlemlenmiştir. Öğrenciler, uygulama sürecinde kendilerini başkalarının yerine koyduklarını, başkalarının haklarına saygı göstermeyi ve hakların sorumluluklarla birlikte öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğrendikleri stratejilerden bir metin okurken yararlandıklarını dile getirmişlerdir. Uygulama öğretmeni programın kazanımlar, içerik, eğitim durumlar ve değerlendirme çalışmaları bakımından hazırlanan programın öğrencilerin seviyelerine uygun olduğunu ifade ederken, programın uygulamada zaman yönünden yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Bununla beraber, uygulayıcı öğretmen çocuk hakları konusu kendisi için yeni bir alan olduğu için, kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri daha önceleri sınıf ortamında yeterince kullanamadığını için uygulama sürecinde bu sebepten ötürü aksaklıklar yaşadığını ifade etmiştir.

Öğrenciler öğrenme sürecinde kendilerini ilgilendiren bir konuda öğrenme sürecinde olmanın önemli olduğunu sürecine katılmalarından hoşnut olduklarını dile getirmişlerdir. Bununla beraber, öğrencilerin çoğunun sınıf yönetimine ilişkin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür. Öğretmen, zaman zaman grup çalışmalarında ve drama çalışmalarında sınıf yönetiminde düzenin bozulduğundan sınıf yönetimine dair güçlükler yaşamıştır. Ayrıca öğrenme ortamlarında öğrencilerin bazıları kendilerine yöneltilen soruları cevaplamada kendi ifadelerini kullanamamış, bunun yerine kaynaklarda bu soruyla ilgili cümleleri bularak aynılarını çalışma kağıtlarına ya da diğer öğrenme ürünlerine yazdıkları görülmüştür. Bu duruma geleneksel yapıdaki öğrenme ortamlarında öğrencilerden hazır bilgiyi geri istemeleri neden gösterilebilir. Küçük grup çalışmaları şeklinde işlenen kanıt

üzerinde konuşmalar, öğrencilerin aynı zamanda birbirlerinden etkilenme yoluyla öğrendiklerini göstermiştir. Özellikle sunum yapılan derslerde sınıfta sessiz kalan ve derse katılmaktan çekinen öğrencilerin derse katıldıkları gözlenmiştir. Bunda ise grup çalışmalarının etkili olduğu söylenebilir. Duyarlılık ve aynı zamanda empatik bakış açısıyla yaklaşabildiklerini düşündürmektedir.

Programın öğrencilerin seviyesine uygunluğu açısından bakıldığında uygulama öğretmeni öğrencilerin hak gibi soyut bir kavramı anlamlandırabildiklerini programın seviyelerine uygun olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin hak ve özgürlüklerden yararlanmaları konusunda önemli bir farkındalığa sahip olduğunu ifade ederken, çözüm önerisi bulma konusunda bu farkındalıkların kolaylık sağlayacağı konusunda çeşitli ifadelerde bulunmuştur. İlköğretim birinci kademenin sonu olan 11 yaş soyut düşünmenin, çocukların evrensel değerleri anlamlandırma düzeylerinin arttığı bir dönemdir. Bu yüzden çocukların kendilerini ilgilendiren bir konuda evrensel bir değeri öğrenmeleri soyut düşünmelerini kolaylaştırıldığı, bu yüzden bu programı etkili kılacağını düşünülmüştür. Program uygulaması sonunda öğrencilerin haklara ilişkin farkındalık düzeyi artmış, anlamlandırabildikleri, günlük yaşamla bağ kurabildikleri görülmüştür. Çevrelerindeki çocuk sorunlarının ciddiyetinin farkına varmışlar; ancak sorunlara yönelik çözüm üretme sürecine yönelik yeterince düşünce ortaya koyamamışlardır. Bulunan çözümler öğrencilerin farklı düşünme becerilerini yeterince hazır olmadıkları ya da yeni başladıkları için var olan düzeyde kalmıştır. Elde edilen bu sonucun aksine, Wade (1994) çocuk haklarına ilişkin geliştirmiş olduğu bir ay süreli rol oynama, tartışma, işbirliği ile öğrenme gibi yöntemlerle 9-11 yaş arası öğrencilere uyguladığı programın sonuçlarını değerlendirdiği doktora tezinde; bu eğitim sonrasında çocukların önceki hak anlayışları ile sonraki hak anlayışları arasında büyük farklılıklar olmadığını, özellikle çocukların öğrendiği haklar ile günlük yaşantıları arasında bağlantı kuramadıklarını görmüştür. Programın uygulanmasından sonra çocukların günlük yaşamlarında hakların uygulanmasını ayırt etmekle beraber, tek başlarına herhangi bir çocuk hakları konusuna örnek verememişlerdir. Bu yüzden Wade'in çalışması 11 yaşından önce çocukların haklar konusunda algılarının, bilişsel kapasitelerinin

getirdiği sınırlılıklar nedeniyle, ancak nominal düzeyde kaldığını göstermiştir (Akt: Howe ve Covell, 2005).

Covell ve Howe (1999), 1997-1998 öğretim yılında bu programın çocukların çocuk haklarını anlama düzeyleri, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmişlerdir. Araştırma bulgularına göre çocuk hakları eğitimi alan öğrencilerin diğerlerine kıyasla azınlık çocuklarını daha fazla kabul davranışı gösterdikleri, daha çok akran ve öğretmen desteği aldıkları ve hak sahibi olmanın ne anlama geldiği konusunda daha geniş ve uygun bir anlayış sergiledikleri görülmüştür. Covell ve Howe (1999) araştırmalarında çocuk hakları eğitimi alan çocukların hakları konusunda daha bilgili oldukları ve başkalarının haklarına saygı gösterdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Çocuk hakları konusundaki bilgilendirme, çocuk haklarına yönelik tutumları olumlu yönde etkilemektedir. Çocuk hakları eğitiminin tüm bireylerde haklara saygı duyma tutum ve davranışının geliştirilmesi için gerekli olduğunu vurgulamışlar ve bu konuda eğitim alan çocukların almayanlara göre farklı özellikler taşıyan arkadaşlarını daha çabuk kabul ettikleri ve çocukların sahip olmaları gereken hakları daha doğru açıkladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Decoene ve DeCock (1996) araştırmalarında çocuk hakları öğretiminden çocukların hoşlandıkları ve çocuk hakları ile ilgili etkinliklere ilgi gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Çocuk hakları eğitimi alan çocuklar bu eğitimi almayanlara göre diğer çocuklara ve yetişkinlere daha saygılı davranmaktadırlar. Covell ve Howe (1999) araştırmalarında, çocuk hakları eğitimi alan çocukların hakları konusunda daha bilgili oldukları ve başkalarının haklarına saygı gösterdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Çocuk hakları konusundaki bilgilendirme çocuk haklarına yönelik tutumları olumlu yönde etkilemektedir (Covell ve Howe, 1999: 171-183).

Çocuk hakları eğitimi oluşturan en önemli etmenlerden biri hakların öğretimindeki yöntemin belirleniş ve etkili kullanımınıdır. Öğrenim yöntemlerine Dewey, Vygotsky ve Bruner'in akademik çalışmalarında değinilmiş, derinlemesine öğrenme ve farklı görüş açılarını dikkate alma hususları ancak ve ancak sanatsal yaklaşımlar kullanarak elde edilebilen unsurlardır. Bu bağlamda drama gibi sanatsal faaliyetlerin de öğrenim süreçlerinde kullanılmasında fayda olacağı düşünülmektedir. Eleştirel pedagoğ ve Polemik Sanatsal Eğitim teorisyeni Maxime Greene, benzeri deneyimlerin önemi dikkat çekmekte

ve şunları ifade etmektedir: “Tarihsel metinleri değerlendirirken, matematik problemleri ile ilgilenirken bilimsel bir çalışma yaparken ya da çevremizde gelişen sosyal olayları algılamakta hiçbir zaman yeterince sınıflandırma yapma ve olayları tam manasıyla anlama imkanına sahip olunmamaktadır. Bu durumun tek çözümü, olaylarla etkin ve şuurlu bir şekilde ilgilenilmesidir.” Seattle Üniversitesi’nde yapılan bir çalışmada oldukça ciddi ve pratik önerilerde bulunulmuşsa da önerilerin hayata geçirilmesinde yaşanabilecek zorluklar göz ardı edilmemelidir. Özellikle de ele alınabilecek konuların kapsamı, çok geniş değerlendirmeler yapılabilmesi ve bunlardan daha da önemlisi hali hazırda kullanılan bütüncül ve yapısalcı eğitim metotlarının terk edilmesi gereği hususlarına dikkat edilmelidir. Örneğin her ne kadar demokrasi mantığının felsefi metinlerden gündelik yaşama uygulanması hedefiyle okullarda seçimler yapılmakta veya dünya olaylarıyla ilgili olarak çocuklarda farkındalık yaratılmaya çalışılsa da genelde deneysel eğitim yöntemlerinin benimsendiği okullarda yukarıda bahsedilen beklentilerin karşılanması zordur (Waldron ve Ruane, 2010).

Bugüne kadar gerçekleştirilen çeşitli çalışmaların da gösterdiği üzere, çocukların sahip oldukları haklarla ilgili olarak bilgi seviyelerinin artması, ailede okulda ya da toplum genelinde anarşi ortamına sebep olmamaktadır. Çocukların bu konuda bilgilendirilmesinin onlar açısından 3 şekilde etkisi görülmektedir. Bunlardan ilki ve en bariz olanı, söz konusu eğitimlerin çocuklara hakları ve ödevleriyle ilgili bilgi sağlamasıdır. Çocuklar hakları ve ödevleriyle ilgili bilgileri sistemli bir biçimde öğrenebilmekte ve insan haklarının temel felsefesine ilişkin bilgi sahibi olmaktadır. İkinci etki, demokratik yaşamın gerekleri ve yurttaşlık bilincinin bir yansıması olarak çocuklar diğer kişilerin hak ve özgürlüklerine saygı duymayı, hak arama ve eşitlik konularında daha etkin rol oynamayı öğrenmesi şeklinde görülmektedir. Son etki ise çocukların iyi birer vatandaş olmasının ve iyi vatandaş olmanın gereklerini yerine getirmesidir. Bu yolla çocuklar, insan haklarına saygılı, demokratik bir kültürde yetişen iyi birer vatandaş olmak için gerekli yetenekleri ve bilgi birikimini elde edebileceklerdir (Howe ve Covell, 2005).

Anderson’na göre haklar suni bir şekilde öğretilmekte, çocuklar zihinsel olarak yeterince gelişmiş olmadıkları için onlara hakları yüzeysel bir şekilde ve istemeye istemeye

öğretilmeye çalışılmaktadır. Her ne kadar çocuklara, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan sebepler dolayısıyla haklara sahip oldukları öğretilbilse de bu haklarına gerek okulda gerekse de sosyal yaşamlarında gerektiği gibi saygı gösterilemeyebilecek ve çocuklar bu haklarını gerektiği gibi kullanamayabileceklerdir. Bu yaklaşım demokratik yurttaşlık bilincinin geliştirilebilmesi için yetersizdir. Hatta bundan da vahimi, öğrenciler arasında fikir çatışmalarının görülebilmesi ya da öğrencilerin birbirlerine yabancılaşması gibi sorunların görülmesine de sebep olabilecektir (Akt: Howe ve Covell, 2005: 13).

İnsan hakları ve insanlık değerleri, tüm toplumların ortak unsurlarındandır. Çocukların da bireysel olarak sahip oldukları haklar konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda kullanılacak en önemli materyaller biri de şüphesiz insan hakları ile ilgili kavramları ve metinleri anlaşılabilir basit metinler (örneğin hikayeler ya da yerel kültüre yakın kullanımlar) halinde halka aktarmaktır. Söz konusu metinler ve belgeler şarkılar, sanat eserleri ve drama gibi unsurlarla da etkin şekilde toplum geneline yayılabilir (Singh, 2001: 366-367).

5.2. ÖNERİLER

Araştırma bulguları ışığında çocuk hakları eğitiminin geliştirilmesi için şu önerilerde bulunulmuştur:

1. Denenerek geliştirilmiş ve öğretim programlarının ilgili kazanımları ile ilintisi kurulmuş eğitim modüllerinin geliştirilmesine, bununla beraber çocuk haklarına yönelik öğretmen eğitimleri yapılarak okullarda uygulanmasına ihtiyaç vardır. Okullarda çocuk haklarının uygulanması ve yaşatılması konusunda acil olarak pilot uygulamalara verilere ihtiyaç vardır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'na temsili bir araştırma yapılması çocuk hakları eğitimi konusunda yapılması gereken ilk işlerden biridir.
2. Çocuk hakları eğitimi takım çalışmasını gerektirir. Çocukların ilerinin vatandaşı olmak için yetişkin yaşama hazırlandıkları dönemde verilecek eğitim, onlara, haksızlıkların, hak ihlallerini ve bununla beraber oluşabilecek tehlikeleri göstermeli, dünyada yaşanan olayları objektif bir biçimde değerlendirme ve doğru bir şekilde analiz etme yeteneği kazandırır. Ayrıca öğrencilere bir vatandaş olarak sahip oldukları hakları elde etmek için nasıl çaba

göstereceklerini öğreterek, araştırma yapmalarını teşvik etmelidir. Çocuk hakları eğitimi ve öğretimi, çocuk haklarının doğasında bulunan hoşgörü, saygı ve dayanışma ile beslenmeli, ulusal ve uluslararası düzeyde insan hakları ile ilgili bilgilenmeyi ve bu hakların kullanılmasını sağlayacak mekanizmalar hakkında bilinçlenmeyi sağlamalıdır.

3. Çocuk hakları eğitiminde öğretmenlerin ve eğitim yöneticilerinin rolü önemlidir. Bu nedenle öğretmen yetiştiren programlarda çocuk hakları eğitimi, yurttaşlık eğitimi, demokrasi ve insan hakları eğitimi gibi konular disiplinler arası bir yaklaşımla yer almalıdır.

4. Çocuk hakları eğitimi benzer eğitim türleri ile ulaşılmak istenen hedeflere ulaşmak konusunda kavramsal bütünlük açısından en etkili olabilecek modeldir. Öğretim programlarının ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda çocuk hakları eğitiminin diğer alanları içine alan bir kavram olarak ele alınması ve programların bu yaklaşımla gözden geçirilmesinde ve geliştirilmesinde fayda vardır.

5. Çocuk hakları konusunda verilecek bir eğitimin yetişkinler (aileler ve öğretmenler) ve çocuklar için eş zamanlı olarak yürütülmesi çok önemlidir. Aksi takdirde, okullarda kazandırılan bilgi, beceri ve tutumlar, evlerde büyük çatışmalara sebep olabilecektir. Bu bakış açısı ve aile eğitiminin gerekliliği başka araştırmacılara örnek olarak nitelendirilebilir.

6. Farklı ve iyi yapılandırılmış öğretme-öğrenme etkinlikleriyle desteklenmiş bir programın, çocukların sosyal becerilerini ortaya koyarak yapılan öğretimin başarılı hale getirmiştir. Bu nedenle öğretmenler eğitim durumlarıyla desteklenmiş öğretime ağırlık verilebilir. Çocuk hakları öğretimi, klasik metodları aşan, kalıcı alışkanlıklar oluşturan ve haklara saygı konusunda istendik tutumlar geliştirebilen yeni metodlarla öğretilmelidir. Türk Eğitim Sisteminde bugüne kadar yapıldığı gibi bilgi aktarımından ibaret bir öğretim bu konuda hiçbir yarar sağlamayacaktır. Çocuk hakları öğretiminde, kullanılacak yöntemler kadar, eğitimcilerin de rolü büyüktür. Ne yazık ki, öğretim programlarına “çocuk hakları” dersinin alınması tek başına çözüm olmayacaktır. Bu dersi okutacak öğretmenlerin de alanda eğitim görmüş olmaları ve yeni yöntemleri kullanacak bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekir.

6. Çocuk hakları eğitiminin istendik düzeye ulaşması için olarak iki konuya özen gösterilmesi gereklidir: Birincisi, tüm okul örgütlenmesinin ve eğitim sürecinin çocuğun kendi değerlerini geliştirebilmesine fırsat verecek biçimde yenilenmesidir. İkincisi ise devletin ulusal ya da uluslararası resmi değerleri ile çocuğun yaşadığı dünyadaki değerler arasındaki farkın kapatılmasıdır.
7. Anayasa yapım sürecinde, çocuk haklarını düzenleyecek bir madde söz konusu olduğunda, çocukların ülke nüfusunun yaklaşık 1/3'ünü oluşturduğu ve çocuk haklarının hayata geçirilmesinin, insan haklarının hayata geçirilmesinin en önemli adımlarından biri olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Bu bağlamda, sürece hakkın öznesi olan çocukların katılımının sağlanması ve görüşlerinin dikkate alınması gereklidir. Bunun için, anayasanın ve anayasada çocuk haklarının yer almasının önemi, yaş, olgunluk düzeyi ve içinde buldukları durum (ceza evinde bulunma vb.) dikkate alınarak, tüm çocuklara, çocuk dostu bir dil kullanılarak anlatılmalıdır. Anayasa sürecine çocukların aktif katılımı ilkesi uyarınca, tüm ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde (Bakanlıklar,devlet kurumları, eğitim kurumları, sivil toplum v.b.) etkili ve uygun yöntemlerin geliştirilmesi ve uygulanması sağlanmalıdır. Çocuk Hakları Konusunda Türkiye'nin taraf olup olmadığına bakılmaksızın çocuk hakları konusunda uluslararası düzenlemeler, yeni eğilimler ile uluslararası örgütlerin görüş, rapor ve incelemeleri dikkate alınmalıdır. Çocukların, toplumun diğer üyelerinin ve tüm ilgili kurumların "Anayasa'da Çocuk Hakları" konusunda bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması öncelikli amaç olmalıdır.
8. Okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim düzeyinde çocukla ilgili meslek grupları için çocuk hakları öğretimi ve eğitiminin gerektirdiği programların tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanmalıdır.
9. Sivil toplum kuruluşları, hükümet kuruluşları, devlet kurumları, yerel yönetimler, yargı mensupları ve medyaya yönelik ülke ölçekli eğitim programlarına çocuk haklarının dahil etmelidir.
10. Öğretim sisteminin çocuk haklarıyla uyumlu duruma getirilmesi amacıyla mevcut uygulamaların bu işleve yönelik yeniden yapılandırılmalıdır.
11. Çocuk haklarıyla uyumlu okul öncesi, çocuk ve ilköğretim edebiyatı ürünleri geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Ackers, L.; Stalford, H. (2004). *A community for children*. England: Ashgate Publishing Company.
- Altay, T. (2007). Popüler kültürden kitle kültürüne çocukluğun dönüşümleri. N., Ahioglu; N., Güney, (Yay. Haz.) *Popüler Kültür ve Çocuk*. İçinde. Dipnot Yayınları: Ankara.
- Akdağ, M. (tarihsiz). *Eğitimde program değerlendirme ve istatistiksel yöntemler*. 16 Eylül, 2012 tarihinde <http://web.inonu.edu.tr/~makdag/egitimde%20program%20degerlendirme.pdf> erişilmiştir.
- Aktürk, S. (1998) *Avrupa birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Akyüz, E. (1980). Çocuk hakları bildirisi ve Turk hukuk sistemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(1-2), 340-364.
- _____ (2000). *Ulusal ve uluslar arası hukukta çocuk haklarının ve güvenliğinin korunması*. Milli Eğitim Basım Evi : Ankara.
- _____ (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı, *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 1-26.
- Alanen, L. (2010). Taking children's rights seriously. *Childhood* 17(5). 26 Mart 2012 tarihinde <http://chd.sagepub.com/content/17/1/5> adresinden erişilmiştir.
- Anderson, P. (2008). *Young Children rights Exploring Beliefs, Principles, Practices*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. 5 Ocak 2009 tarihinde http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/aran_gursoy.htm adresinden erişilmiştir.
- Archard, D.(2006). *Children Rights and Childhood*. Newyork and London: Routledge.

- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ballar, S. (1998). *Çocuk hakları*, İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.
- Barton, P.; Brown, M.; Mitchell, I.; Claire, H.; Harrison, D.(2006). Early years human rights education. 22 Mart 2011 tarihinde http://www.citized.info/pdf/other/EarlyYears_HRE.pdf erişilmiştir.
- Batır- Musaoğlu, E.; Haktanır, G.(2012). MONE program. *Educational Sciences: Theory & Practice - Special Issue*. Güz Dönemi. 3285-3305.
- Berg, L. B. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences*. Long Beach: California State University.
- Birinci, F. (2006). Kişisel İletişim, 17 Mayıs 2006.
- Brander, P.; Gorners, R.; Oliveria, B. ve diğerleri (2008). *Pusulacak çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Brenifier, O. (2009). *Ben neyim?- filozof çocuk*. İstanbul: Tudem Yayıncılık.
- Brenifier, O. (2009). *Özgürlük nedir?- filozof çocuk*. İstanbul: Tudem Yayıncılık.
- Bümen, Nilay. (2001). *Gözden geçirme stratejisi ile desteklenmiş çoklu zekâ kuramı uygulamalarının erişiş, tutum ve kalıcılığa etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cavkaytar, S. (2010). *Dengeli Okuma Yazma Yaklaşımının Türkçe Öğretiminde Uygulanması: İlköğretim 5. Sınıfta Bir Eylem Araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Children rights international network, www.crin.org/Organisations/vieworg.asp?id=260 10 Ocak 2011 tarihinde erişildi.

- Cılga, İ. (1999). *Cumhuriyet ve çocuk B.*, Onur (Yay. Haz.), 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara Üniversitesi: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulamam Merkezi Yayınları.
- _____ (2001). Demokrasi, insan hakları kültürü ve çocuk hakları, *Milli Eğitim Dergisi*, 151. 5 Ocak 2009 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm> adresinden erişilmiştir.
- _____ (2007). Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/insanhaklaricocukhaklari.htm> adresinden 10.01.2007'de alınmıştır.
- Çelik, H. ; Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 27(I). 99-117.
- Çetinkaya, N. (1998). *Öğretmen ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışlarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çocuk Vakfı Projeleri, (1998). Çocuk Hakları Okulu. <http://www.cocukvakfi.org.tr/> 22 Aralık 2010 tarihinde erişildi.
- _____ (2011). I. Çocuk Hakları Kongresi. <http://www.cocukvakfi.org.tr/> 22 Aralık 2010 tarihinde erişildi.
- Cook, J., L.; Cook, G. (2007). *The World of Children*. USA: Pearson Education. 22 Aralık 2010 tarihinde Crin, www.crin.org/Organisations/vieworg.asp?id=260 erişilmiştir.
- Covell, K. ve Howe, R. B. (1999). The impact of children's rights education: A Canadian study. *International Journal of Children's Rights*, 7, 171-183.
- _____ (2001). Moral education through the 3Rs: rights, respect, and responsibility. *Journal of Moral Education*, 30(1), 29-41.

- _____ (2003a). Children's Rights Education Curriculum Resource Grade 6. 24 Mart 2013 The University College of Cape Breton Children's Rights Centre.Sydney, N.S. <http://discovey.uccb.ns.ca/children/> erişilmiştir.
- _____ (2003b). Children's Rights Education Curriculum Resource Grade 8. 24 Mart 2013 The University College of Cape Breton Children's Rights Centre.Sydney, N.S. <http://discovey.uccb.ns.ca/children/> erişilmiştir.
- _____ (2005). Empowering children-children's rights education as a pathway to citizenship. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press.
- Covell, K. (2012); *Child rights – the movement, international law and opposition*. C, Butler (ed.) Purdue University Press: Indiana.
- Daiute, C. (2008). The rights of children, the rights of nations: developmental theory and the politics of children's rights. *Journal of Social Issues*, 64 (4), 701—723.
- Day, D.M., Peterson-Badali, M. & Ruck, M.D. (2002). The relationship between maternal attitudes and young people's attitudes toward children's rights. *Journal of Adolescence*, 29, 193-207.
- Decoene, J., DeCock, R. (1996). The children's rights Project in the primary school in Bruges. E. Verhellen (Ed.), *Monitoring children's rights*. The Hague: Kluwer Law International, 627-636.
- Değirmencioğlu, S. (2005). *Benim de Sesim Var-Sesimi Duyun*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Dillard, Carter. (2010). Prospective parents and the children's rights convention. *American University International Law Review*, 25(3), 485-529. 24 Ocak 2013 tarihinde <http://ssrn.com/abstract=1421566> adresinden erişilmiştir.
- Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dolunay, F. (2008). *İnsan hakları ve drama*. Ankara: Oluşum Drama Enstitüsü.

- Ejeh, M.U.C.; Akinola, B.O. (2009). Children's rights and participation in schools: exploring the awareness level and views of nigerian primary school children. *İlköğretim Online*, 8(1), 176-182, 22 Temmuz 2010 tarihinde <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden erişilmiştir.
- Ekmekci, S.; Izci, E. (2010). İnsan hakları eğitiminin anlamı, ilkeleri ve amaçları. Adıyaman Eğitim Fakültesi.
- Elkind, D.(1999). *Çocuk ve toplum*. B.,Onur. (Yay. Haz.) Çocuk ve toplum. Ankara Üniversitesi :Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Ensalaco, M.; Majka, C.L. (2005). *Children's human rights: progress and challenges for children worldwide*. United Kingdom : Rowman & Littlefield Publishers.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk hakları sözleşmesi'nde yer alan "çocuk hakları" konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Fındıkçıoğlu, Z.E. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin sokak çocuklarına yönelik algılarının belirlenmesi ve bu algılara dayalı bir yetişkin eğitim programının uygulanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Flowers, N. (2007). *Compassio manual on human rights education for children*. The Directorate of Youth and Sport of the Council of Europe.
- Flowers, N.; Santos, M.E.; Claeys, J. (2010). *Pusulacık çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fountain, S.(1993). It's only right- a practical guide to learning about the convention on the rights of the child. UNICEF.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.

- _____ (1996). *The handbook of children's rights*. London and New York: Routledge.
- _____ (2002). *The New handbook of children's rights comparative policy and practice*. USA and Canada: Routledge.
- Freeman, M. (2011). *The Value and Values of Children's Rights: The Human Rights of Children From Visions to Implementation*. A., Invernizzi; J., Williams (Edit.) UK: Swansea University.
- Garlake, T.; Pocock, M. (2000). *Partners in rights: creative activities exploring rights and citizenship for 7-11 year olds*. London: Save The Children.
- Geffner, R.; Griffin, D.; Lewis, J. (2009). *Children exposed to violence*. London and New York: Routledge.
- Global March (1998). Principles of child participation and protection. 7 Nisan 2012'de http://www.globalmarch.org/images/GMACL_ChildParticipation.pdf sitesinden erişilmiştir.
- Gollob, R.; Krapf, P. (2007). *Exploring children's rights - nine short projects for primary level*. Council of Europe Publishing. V.
- Gömlüksiz, M.; Kilimci, S.; Akar Vural, R. ve diğerleri (2008). Okul bahçeleri merccek altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online*, 7(2), 273-287, 22 Nisan 2008. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>. adresinden erişilmiştir.
- Gözütok, F. D. (1995). Öğretmenlerin Demokratik Tutumları. Ankara: TDV (Türk Demokrasi Vakfı) Yayınları. Ankara University. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 40(1), 135-156.
- Gözütok, F. D.; Alper, N. (2002). "Ben İnsanım" ilköğretim için insan hakları eğitimi projesi. XI. Eğitim Bilimleri Kongresi, Yakın Doğu Üniversitesi Lefkoşe K.K.T.C

- Gözütok, D. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.
- Gözütok, F. D.; Gülbahar, Y.; Köse, F. (2007). Teacher training on human rights through e-learning. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 40(1), 135-156.
- Gran, B.; Flatt, M.; Falletta, L (2007). "What does it take for children to have rights?". *Internationalization of Law, A Children's champion, and few kids for presentation to the second annual conference on empirical legal studies*, New York, November 2007.
- Guggenheim, M. (2005). *What's wrong with children's rights?*. USA: Harvard University Press.
- Güler, B. (2009). *Televizyon Yayınlarında Çocuk ve Çocuk Sorunlarının İşlenişi: Trt'de Çocuk Temalı Yayınların Analizi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilimdalı: Konya.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi.
- Gündem Çocuk, (2008a). *Hak Temelli Yaklaşım: Türkiye Çocuk Politikası*. Ankara: Gündem Çocuk.
- _____ (2008b). *Çocuk Hakları: Türkiye Çocuk Politikası*. (Basım aşamasında) Ankara:Gündem Çocuk.
- Gürkaynak, İ.; Gözütok, F. D.; Akipek, Ş.; Bağlı, M.T.; Özdemir-Uluç, F. (1998). *Yurttaş olmak için Öğrenci El Kitabı*. İstanbul: Umut Vakfı Yayınları.
- _____ (1998). *Yurttaş olmak için Eğitici El Kitabı*. İstanbul: Umut Vakfı Yayınları.

- Holzscheiter, A. (2010). *Children's Rights in International Politics The Transformative Power of Discourse*. Department of Political and Social Sciences, Almanya: Freie Universität..
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, (2007). *Çocuk Çalışmaları*. <http://cocukcalismalari.bilgi.edu.tr> 11 Ocak 2011 tarihinde erişilmiştir.
- James, A.; James, A. (2004). *Constructing Childhood*. USA: Palgrave.
- _____ (2008). *Key concepts in childhood studies*. California: Sage Publications.
- Jenkins Parker, M. (1999). *Sparing the rod: discipline and children rights*. London: Trentham Books.
- Jones, P.; Welch, S. (2010). *Rethinking Children's Rights*. USA: Continuum International Publishing Group.
- Kaptan, S.(1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Ofset.
- Karasar, N.(2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kartarı, A. (2007). Çok Kültürlü Toplumlarda Çocuk. N., Ahioğlu; N., Güney. (Yay. Haz.) *Popüler Kültür ve Çocuk*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kasapoğlu, H.(2009). Eğitimde çocuk hakkı. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34(366): 33-40.
- Kaya, S. Ö (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri (Afyonkarahisar Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Kellet, M.; Şahin, A.E. (2009). Araştırmacı Çocuklar : Pedagoji ve Uygulama. *Eğitim Araştırmaları Dergisi: Anı Yay. Özel Sayı*. i-xiii
- Kent-Kükürtçü, S. (2010). *5-6 yaş çocuklarının ailelerinin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kepenekçi, Y.(1999a). İnsan hakları eğitiminde okul ve sınıf havasının rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 19, 353-361.

_____ (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

_____ (2008). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık*. Ankara: Anı Yayıncılık.

_____ (2008). *İnsan hakları ve vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.

_____ (2009). Children's right to acquire information and be protected from injurious publication in textbooks. *Elementary Education Online*, 8(3), 965–977, 23 Mart 2010 tarihinde //http://ilköğretim-online.org.tr. adresinden erişilmiştir.

Kinney, D. A.; Bass, E. L. (2011). The well-being, peer cultures and rights of children. *Sociological Studies of Children and Youth*. 14.

Kroupová, A.(2010). *Dare focus meeting documentation: children's rights for adult learners*. 28-29 Ocak,.7-81. Prague: Human Rights Education Centre of the Charles University.

Kuş, E.(2003). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı yayıncılık.

Lansdown, G. ve Karkara, R.(2006). The view of children rights. *Lancet*, 367, 690–692.

Labbe, B.; Puech, M. (2000). *Adalet ve Haksızlık*. İstanbul: Gün Işığı Kitaplığı.

_____ (2000). *Haklar ve ödevler*. İstanbul: Gün Işığı Kitaplığı.

_____ (2000). *Özgür olan ve olmayan*. İstanbul: Gün Işığı Kitaplığı.

Lee, N.(2001). *Childhood and society: growing up in an age of uncertainty*. Maidenhead. England: Open University Press.

_____ (2005). *Childhood and human value*. England: Open University Press.

- Littlechild, B. (2000). Children's rights to be heard in child protection processes- law, policy and practice. *Associate Head of Department of Health and Social Care*, London: University of Hertfordshire Press.
- Margolin, C.R. (1982). Survey of children's views on their rights. *Journal of Clinical Child Psychology*. 11 (2), 96-100.
- McNiff, J.; Whitehead, J. (2002). *Action research principles and practice*. London ve New York : Routhledge Falmer.
- MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2005). Birinci öğretim programlarının değerlendirme raporu.
- MEBMB. (Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat Bankası), (2003). Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. 27.08.2003 tarih ve 25212 sayılı Resmi Gazete.
- Merey, Z. (2012). *Türkiye ve ABD'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Morine, S.J. (2000). *Children's and parents' attitudes towards children's rights and perceptions of family relationship*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Toronto University. Toronto, Canada.
- Müftü, G. (2001). Çocukların hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 23 Aralık 2009 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/muftu.htm> adresinden erişilmiştir.
- Naylor, B.; Saunders, B.(2009). *Whose rights? parents, children and discipline*. Monash Australia: University Faculty of Law.
- Oğuzman, K.; Barlas, N. (2010). *Medeni Hukuk*. 16, İstanbul :Vedat Kitapçılık.
- Oktay, A. (1994). Türk kültüründe kendini ifade biçimleri ve imkanları Yönünden Çocuk. *Türkiye'de Çocuğun Durumu*, 2, 211-216.
- Onur, B.(2005). *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Özcebe, H.(2009). Halk sağlığı bakış açısıyla istismar bildirimi ve karşılaşılan güçlükler. Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Kongresi. Ankara, 27-30 Eylül 2009.
- Özdemir-Uluç, F.(2008). *İlköğretim programlarında çocuk hakları*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özgirgin, S. (2004). *Yöret Vakfı Çocuk Hakları Projesi- Çohap*. Eğitimde En İyi Örnekler Toplantısı Sunumu.
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. California: Sage Publications.
- Peker-Ünal, D. (2010). *İlköğretim öğretmenlerine yönelik web tabanlı çocuk hakları eğitimi programı*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Peterson-Badali, M., Morine, S. L., Ruck, M. D.; Slonim, N. (2004). Predictors of maternal and early adolescent attitudes toward children's nurturance and selfdetermination rights. *Journal of Early Adolescence*, 24 (2), 159-179.
- Piya- Ajariya, P. L. (2003). Linkage between school-based management and learning improvement:child-friendly school administration and student-centered learning. 1-15. 27 Mart 2011 tarihinde http://www.worldedreform.com/intercon3/third/f_leaka.pdf erişilmiştir.
- Polat, O. (1997). *Çocuk ve hakları*. İstanbul: Analiz yayınları.
- Polat, O.(2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. (Çev. K. İnal) Ankara: Imge Kitabevi.
- Roose, R.; Bouverne-De Bie, M. (2007). Do children have rights or do their rights have to be realised? The United Nations Convention on the Rights of the Child as a Frame of Reference for Pedagogical Action. *Journal of Philosophy of Education*, 41 (3).
- Ruck, M.D. (1994). Children's understanding of nurturance and self-determination rights. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Toronto University, Toronto, Canada.

- Salman-Osmanoğu, Y. (2007). “Uşak ili lise son sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sawyer, C. (2006). The child is not a person: family law and other legal cultures. *Journal of Social Welfare and Family Law*. 28(1), 1-14.
- Semerci, B.(2006). *Birlikte büyütelim*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2001). Çocuk hakları, çalışan çocuklar ve eğitim sorunları, *Milli Eğitim Dergisi*, 151, Temmuz 2008 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/senemoglu.htm> erişilmiştir.
- _____ (2004). *Gelişim öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Serozan, R.(2005). *Çocuk hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Singh,D. (2001). *Child rights and social wrongs- an analysis of contemporary realities*. New Delhi: Kanishka Publishers.
- Smidt, S. (2006). *The developing child in the 21st century*. London and New York : Routledge.
- Smith-Percy, B., Thomas, N. (2010). *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice*. USA ve Canada: Routledge.
- Sönmez, V. (2004). *Program geliőtirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, M. A.(?). Çocukluk ve çocuk haklarının tarihsel gelişimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3, 3.
- Starkey, H. (1991). The council of europe recommendation on the teaching and learning of human rights in schools. H.Starkey (Ed.) içinde, *The challenge of human rights education*. (21-38). London: Cassell.

- Swimelar, S.(2009). *Visual culture as a pedagogical tool toward human rights and global citizenship*. American Political Science Association Annual Conference.September 2-6, Toronto: Canada.
- Tan, Mine (1993). *Çocukluk: dün ve bugün*. B.,Onur (Editör), *Toplumsal tarihte çocuk içinde* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Temple, M.E. (1998). *The influence of age, parental education level and parental style on children's understanding of their nurturance and self determination*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Toronto University, Toronto, Canada.
- Tezcan, M. (2005). *Çocuk sosyolojisi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- The Internal Displacement Monitoring Centre, (2010). Learning in displacement: on the right to education of internally displaced people. 23 Mart 2011 tarihinde www.internal-displacement.org sitesinden erişilmiştir.
- Tiryakioğlu, B. (1991). *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*, Ankara.
- Todres, J.(2009). Inextracably linked: an international human rights perspective on child health and education. *Legal Studies Research Paper No. 2009-16*. Georgia State University College of Law. The Social Science Research Network Electronic Paper Collection: 22 Nisan 2013 tarihinde <http://ssrn.com/abstract=1408742> erişilmiştir.
- Torun, F. (2011). *Çocuk hakları öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- Tuncel-Yazgan, A. (1998). Modernliğin ya da çocukluğun eleştirisi. Ö.,Sapan.(Yay.Haz.). *Çocuk Hakları içinde*. İstanbul: Çivi Yazıları.

- Turan, S. (2011). *Masalların çocuk hakları bağlamında çözümlenmesi ("Her güne bir masal" adlı kitap üzerine bir inceleme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turek, E. (2010). Children's Rights and Children's Rights Education in Austria – Report on Interactive Teacher Trainings: *Dare Focus Meeting Documentation: Children's Rights for Adult Learners Brussels*, 28-29 Ocak, 7-81. Training Staff of NGOs, Inter-Governmental Organisations and Development.
- Uçuş, Ş. (2009). *Çocuk hakları sözleşmesi'nin ilköğretim programlarındaki yeri ve sözleşme'ye yönelik okul yöneticilerinin, öğretmenlerin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Uluslararası Çocuk Merkezi (?).Çocuk hakları ve akran projesi <http://www.icc.org.tr/projects> 30 Kasım 2010 tarihinde erişildi.
- Unicef, (1988). The future united nations convention on the rights of the child : a DCI/UNICEF briefing kit. Geneva, Switzerland, New York : Defence for Children International.
- _____ (1989). The rights of the world's children: a development education kit. Unicef House: New York.
- _____ (1994). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme El Kitabı. <http://www.unicef.org.tr/tr/knowledge/detail/404/cocuk-haklarina-dair-sozlesme-uygulama-el-kitabi> adresinden erişilmiştir.
- Unicef Innocent Studies. (1996). A model for action: the children's rights development unit, promoting the convention on the rights of the child in the United Kingdom.
- Unicef, (1999). The state of the world's children: education. Unicef: New York.
- _____ (2012). Türkiye Çocuklarının durumu.
- United Nations, (2004). Teaching human rights. United Nations Publication: Geneva.

- Uzunay, Y.; Koçak, M. (?). İnternet üzerinden çocuk pornografisi ve mücadelede yaşanan sıkıntılar. *Polis Bilimleri Dergisi*. Cilt: 7(1).
- Üstündağ, T. (1997). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretiminde yaratıcı dramının erişkiye ve derse yönelik öğrenci tutumlarına etkisi*. Yayınlanmış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- _____ (2000). *Yaratıcı drama: öğretmenimin günlüğü*. Pegem Yayıncılık: Ankara.
- Waldfoegel, J. (2006). *What children need?*. USA: Library of Congress Cataloging Harvard College.
- Waldron, F.; Ruane, B. (2010). *Human rights education: reflections on theory and practice*. Dublin: Liffey Press.
- WHO. (?)., *Working with street children*. Geneva, Switzerland: Mental Health Determinants and Populations.
- Willemot, Y. (1996). *Unicef and child right education*. E. Verhellen (Editör). Understanding Children's Rights, University of Ghent.
- Wolfe, J.B. (1998). *The relation between mother's and children's understanding of rights*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Toronto University, Toronto, Canada.
- Wragg, E. C. (1994). *An introduction to classroom observation*. London: Routledge.
- Verhellen, E., (1999). Facilitating children's rights in education: Expectations and demands on teachers and parents. *Prospectects*, 29(2), 224-231.
- Yapıcı, M.; Yapıcı, Ş.(2004). Bir değer olarak çocukluk. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi* Aralık 2004, Cilt 4(4).
- Yavuzer, H.(1994). Aile içi etkileşim ve aile dışı öğelerin doğurduğu psiko- pedagojik sonuçlar. *Türkiye'de Çocuğun Durumu*, 2, 211-216.
- _____ (1996). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____ (2004). Okul çağı çocuğu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşil, R. İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5(1), 35-41.

Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2006). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yurtsever, M. (2009). *Ebevyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve ana babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Zöğ; D. (2008). Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Bölüm : İstatistik Bölümü
Sayı : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/ **16891**
Konu : Araştırma İzni
Şükran UÇUŞ

29/02/2012

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

İlgi : a) MEB Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine
Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsünün 17/01/2012 tarih ve 332 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi Şükran UÇUŞ' un "**Çocuk hakları programının hazırlanması ve değerlendirilmesi**" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (**13** sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz İstatistik Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

İlhan KOC
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER :
Anket (**13** sayfa)

Ek-2

Merhaba benim adım Şükran UÇUŞ. Hacettepe Üniversitesi ilköğretimde doktora öğrencisiyim. Geliştirdiğim çocuk hakları eğitimi programının öğrencilerin haklarını öğrenmesine ve öğrenme sürecine katkılarını araştırıyorum. Bu konuyla ilgili olarak öğrencilerin görüşlerini almak istiyorum ve bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Katkıların için şimdiden teşekkür ederim.

Görüşmemize geçmeden önce, görüşmenin gizli olduğunu, görüşmede konuşulanları yalnızca benim ve bazı araştırmacı arkadaşlarım arasında kalacağını, okuldaki öğretmenlerin ve yöneticilerin konuşulanları kesinlikle bilmeyeceklerini belirtmek isterim. Ayrıca araştırma raporunda, isimleriniz kesinlikle belirtilmeyecek, bunun yerine isimleriniz numaralandırılacaktır.

Görüşmeye başlamadan önce bana sormak istediğin soru ya da söylemek istediğin bir düşüncen var mı? Konuşmalarınızı ses kayıt cihazı ile kaydedeceğim, senin için bir sakıncası var mı? Görüşme sonunda raporda olmasını istemediğiniz bazı konuşmaları söylebiliriz.

Söylediklerim doğrultusunda görüşmeye başlayabilir miyiz?

Görüşmemizin yaklaşık 20 dakika süreceğini tahmin ediyorum ve sorulara başlamak istiyorum.

Öğrenci

1. Günlük yaşamda, sınıfta, okulda ve evde bu çalışmadan öğrendiğin hangi hakları kullanabiliyorsun?
2. Kullanamıyorsan hangi hakları kullanamıyorsun?
3. Haklarını kullanabilmek için bir birey olarak neler yapabilirsin?

Öğretmen

1. Sizce çocuklar evde ve okulda çocuklara kullanılmayan hakları var mıdır? Hangi hakları ihlal ediliyor?
2. Öğrenciler okul dışındaki yaşamları için öğrendiler?
3. Program;
 - a) Öğrencilerin bilgi, tutum ve beklentilerine uygun muydu?
 - b) Amaçlar(kazanımlar) doğru seçilmiş miydi?
 - c) Programı uygulama açısından süre yeterli miydi?
 - d) İçerik(konu) öğrencilerin seviyelerine uygun muydu?

Ek-3**Öğretmen Gözlem Formu**

Dersin İçeriği:

Dersin Başlangıcı-Bitişi:

	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Çok Yeterli
Derse Hazırlık			
Ders içinde kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması			
Sınıf düzenini oluşturma			
Ders İçi İletişim ve Sınıf Yönetimi			
Açıklamaların ve yönergelerin açıklığı			
Öğrencilerle göz teması kurulması			
Ses tonunun ve beden dilinin kullanılması			
Öğrencilerden alınan geri bildirimlerden yararlanılması			
Öğrencilerle etkileşim			
Öğretmenin sınıf içindeki hareketi ve sınıfın farklı yerlerini kullanması			
Zamanı etkili kullanma			
Sınıfta düzenin bozulması durumunda düzeni yeniden sağlama			
Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alma			
Ödül ve pekiştireci zamanında ve doğru kullanma			
Dersin İşlenişi			
Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini işlenecek olan derse çekme			
Öğrencilerin güdülenmesini sağlama			
Dersin amacını ve dersten elde edilecek kazanımları ortaya koyma			
Mevcut işlenen derse bir önceki ders ve bir sonraki dersle ilişkilendirme			
Öğretim araç ve gereçlerini amacına uygun kullanma			
Bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında öğrencileri gözlemleme			
Öğrencilerin yaptığı çalışmalardan çıkarımda bulunma, bu çıkarımları öğrencilerle de paylaşma			
Öğrencilere arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma			
Ders sonunda öğrencilere yapılan çalışmalarını hatırlatma, işlenen konuyu özetleme			
Değerlendirme			
Öğrenci çalışmalarını (ürün, ödev, düşünce vb.) değerlendirme			
Kazanımın/ların gerçekleşme düzeyini değerlendirme			

Ders Gözlem Formu**Amaç**

Bu gözlemin amacı, sınıftaki öğrencilerin derse katılımlarının ne düzeyde olduğunu belirlemektir. Bu gözlem formu 40 dakikalık ders gözlemi içindir.

- Eğitim Ortamı:** Sınıf içi fiziksel, sosyal ve psikolojik ortama yönelik bilgiler toplanacaktır.
- Öğretmenin Öğretim Yöntemi:** Bir ders saati süresince öğretmenin derse nasıl işlediği belirlenecektir.
- Sınıf İçi İletişim:** Öğrencilerin hem öğretmenle hem de kendi aralarındaki iletişim biçimi belirlenecektir.
- Dersin Verimliliği:** Öğrencilerin konuya ilgilerinin ve katılımlarının ne düzeyde olduğu belirlenecektir.
- Öğretim İçeriği:** Hem teoriye hem de uygulamaya yönelik iki ders içeriği belirlenecektir.

Araştırma Soruları

1. Eğitim ortamının durumu nasıldır?
2. Öğretmenin dersi işleme yöntemi nasıldır?
3. Öğrencilerin öğretmenle iletişimi nasıldır?
4. Öğrencilerin derse ilgileri ve katılımı nasıldır?
5. Öğretim içeriği nedir? Nasıl düzenlenmiştir?
6. Öğrencilerin derse ilgisi ve katılımı nasıldır?
7. Öğretmenin ders işleyişi nasıldır?
8. Öğretmen öğrenci iletişimi nasıldır?
9. Kullanılan araç-gereçler nelerdir?

Gözlem Notlarının Analizinde Kullanılacak Kodlama Listesi

Öğretmenin etkileşim etkinlikleri, Onaylama

Örnek verme

Dersi takip etmeme

Sıkılma

Derse katılım

Yeterli

Yetersiz

Soru sorma

Yanıt verme

Yönlendirme

Önemseme

Dikkate almama

Örnek verme

Merak uyandırma

Cesaretlendirme

Tekrar etme

Açıklama

Uyarma

Öğrencilerin etkileşim etkinlikleri

Konu ile ilgili Konu ile ilgisiz Yanıt verme

Ek-4

Sevgili çocuklar,

Bu ölçek çocuk haklarına yönelik görüşlerinizi belirlemek için hazırlanmıştır. Aşağıda toplam 50 soru bulunmaktadır. Sorulardan bazıları seçenekli, bazıları açık uçlu sorulardır. Seçenekli sorularda size en uygun gelen şıkkı işaretleyiniz. Soru hakkındaki farklı bir düşüncenizi ya da bahsedilen durumla ilgili bir bilgiyi paylaşmak istediğinizde her soru için bırakılan boşluğa fikrinizi yazınız. Göstermiş olduğunuz ilgiye şimdiden çok teşekkür ederim.

Sevgilerimle...

Şükran Uçuş

A. Seçmeli Sorular

Aşağıdaki sorularda size en uygun gelen şıkkı işaretleyiniz. Eğer seçeneklerden biri size uymuyorsa, siz de kendi cevabınızı yazmak için boş bırakılmış seçeneklere kendi fikrinizi yazınız.

1. Dokuz yaşındaki Can diyor ki: “ Üst katımızda oturan ailenin bir çocuğu var. Komşularımızın söylediğine göre tekerlekli sandalyesi olan, engelli bir çocukmuş. Bazı geceler bu çocuğun çok ağladığını, inlediğini duyuyorum. Yüksek sesle bir adamın ona bağırdığını duyuyorum. Bazen de onu çok kötü dövüyor. Çocuk sürekli ‘Vurma! Ne olur vurma, Baba!’ diye bağıyor.”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi bu durumda yapılması gereken en uygun seçenektir?

- Can annesi ya da babasına (ailesine) bu çocuğun ailesiyle konuşması için rica etmelidir. Eğer etkili olmazsa Can ve ailesi durumu bu durumu polise bildirmelidir.
- Büyükler ve polis Can’ı dikkate almayacağı/ önemsemeyeceği için, hiçbir şey yapılamaz.
- Anne ve baba çocukları engelli olduğu için çocuğun bakım koşullarından ve ve çocuğa karşı olan sorumluluklardan sıkılmış olabilir. Bu yüzden bu durum bir süreliğine hoş görülmelidir.

2. Gülendam 5. sınıf öğrencisi, 11 yaşında

“Biz beş arkadaş okulumuzda dernek kurmaya karar verdik. Derneğimizin adını ‘Mutlu Çocuklar Derneği’ olarak belirledik. Bu dernek okulda ve okul çevresinde ne kadar mutsuz olan çocuk varsa onların dertlerini dinleyecek, problemlerine çözüm bulacaktı. Ayrıca fakir çocuklar için yardım toplayacaktı. Bu fikri daha fazla kişiyle paylaşmak ve tanıtım yapmak için Müdür Bey’den izin almaya gittik. Müdür Bey’e dernek kurmak istediğimizi, bu derneğin tanıtımı için okulun boş olan bir salonunu kullanmak ve okulun bazı yerlerine poster asmak istediğimizi söyledik. Okul müdürümüz bize ‘Siz bunu yapamazsınız. Büyükler dernek kurar. Bir çocuk olarak size en uygun düşen görev derslerinize çalışmaktır.’ dedi.”

Yukarıdaki olay düşünüldüğünde, hangisi Gülelendam ve arkadaşlarının bu durumda yapması gereken en uygun davranıştır?

- Müdür Bey haklıdır. Çocuklar büyükler gibi düşünemez. Dernek kurma büyüklere ait bir iştir.
- Bu öğrenciler velileriyle ya da öğretmenleriyle konuşmalıdır. Okul Müdürü'nü veliler veya öğretmenler ikna edebilir.
- Öğretmenler ve anne-babalar da okul müdürü ile aynı düşüncede olabilir. Çocuklar bu işten vazgeçerek, başka aktivitelerle ilgilenmelidir.

3. İlköğretim 4. sınıf öğrencisi olan Selin arkadaşı Mustafa Can hakkında konuşuyor: "Mustafa Can okuldan sonra her gün pazaryerine gidiyor, oradaki bir pazarcıya yardım ediyor. Kasaları taşıyor, müşterilere mal satıyor... Okul harçlığını çıkarabilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bunu yapması gerekiyor. Mustafa Can çok yorulduğu için okulda bazı derslerde uyukluyor. Okula bazen ödev yapmadan geliyor. Öğretmenimiz bu durumu bilmediği için ona çok kızıyor."

Sizce böyle bir durumda ne yapılmalıdır?

- Selin bu durumu gizlice öğretmenine anlatmalı ve öğretmeninden Mustafa Can'ın ailesiyle konuşması için ricada bulunmalıdır.
- Selin Mustafa Can'ı öğretmeniyle konuşmaya ikna etmelidir.
- Bir hayır kurumundan yardım istemelidir. Mustafa'ya burs sağlamaya çalışılmalıdır.

4. "Cansu'nun annesi sinirlendiğinde sürekli Cansu'yu dövmektedir. Dün sabah annesi, Cansu'nun saçlarını tararken Cansu'nun canını acıtmış ve Cansu ağlamaya başlamıştı. Annesi de ağladığını görünce elindeki tarakla Cansu'nun kafasına hızlıca vurmuştur. Cansu annesinden korktuğu için çözemediği soruları ve matematik problemlerini de annesine soramamaktadır. Artık her çözemediği soru için annesi ona bir tokat atmaya başlamıştır."

Yukarıdaki olaydan yola çıkarak Cansu ne yapmalıdır?

- Durumu büyük birisiyle (amca, teyze, öğretmen.) paylaşmalıdır. Eğer sorun çözülmezse büyüğüyle birlikte durumu polise bildirmelidir.
- Annesi bir daha dövdüğünde bütün komşular duyacak şekilde bütün gücüyle bağırıp, ağlamalıdır.
- Cansu annesinin fiziksel şiddet uygulamasını hoş görüyle karşılamalıdır. Annelerin çocuklarına kendilerine dinletmeleri için bu gerekli olabilir.

5. "Özel dersler, kurslar, test çöz... Ozan çok yoruluyor. Artık çok sıkıldı. Bu matematik yazılısından 100 almalı. Yoksa annesi yine bağırarak. 'Kafasız, tembel, sorumsuz! Bu kadar emek harcıyoruz.

Derslerinden iyi not almazsan seni futbol kursuna göndermem ...' gibi sözler Ozan'a söylenen sözler ararsındadır.”

Yukarıdaki olaydan yola çıkarak Ozan ne yapmalıdır?

- Annesiyle konuşmalıdır.
- Öğretmeninden annesiyle konuşması için ricada bulunmalıdır.
- Susup durumu kabullenmeli, matematiği başarmak ve sevmek için çaba göstermeye devam etmelidir.

6. “Ahmet sekiz yaşında ikinci sınıf öğrencisidir. Anne babasıyla birlikte Mardin'den Ahmet dört yaşındayken göç ettiler. Geçen sene Ahmet anne ve babasını trafik kazasında kaybetti. Sekiz aydır tek yakın akrabası olan amcası ve yengesiyle birlikte yaşıyor. Ahmet'in amcası Rıza, Ahmet'in kendileriyle yaşamasını ve karnının doymasını istiyorsa dilenmesi gerektiğini söylüyor. Ahmet üç aydır cami çıkışlarında, büyük caddelerde, trafikte insanlara dileniyor. ”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi Ahmet'in bu durumda yapması gereken en uygun seçenektir?

- Anne, babasının yakın arkadaşları ya da eski dostları varsa birini arayıp, durumu anlatabilir.
- Polise durumu bildirerek, polis aracılığıyla Ahmet için gerekli kurumlardan koruma sağlanabilir.
- Çevre ve polisin bu durumda bir şey yapmayacağını düşünerek, Amca Rıza'nın da, Ahmet'in hayattaki tek yakını olduğu için durumu kabullenmesi gerektiğini düşünür.

7. Atatürk İlköğretim Okulu Cuma günü tören (İstiklal Marşı ya da Andımız) için dışarıda... İşte, okul bahçesindeki konuşmalardan ve gözlemlerden bazıları...

Okul Müdürü: “Konuşma artık, kapa çeneni!”

Bir Öğretmen: “Çabuk ol, sıraya gir, hayvan!”

“Tören sırasında bir erkek öğretmen sert bir biçimde öğrenciye baktı ve öğrenciyi itip çekerek hırpaladı. Okulun matematik öğretmeni ise elindeki cetvelle bir kız öğrenciye vurdu. Ayrıca öğrencinin gömleğinin yakasından tutup sarstı.”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde aşağıdaki seçeneklerden hangisi en uygun olur?

- Fiziksel ceza ve sözel şiddet (hakaret, küfür vb.) bazı öğrencilerde etkili olurken, bazı öğrencilerde etkili olmayabilir. Fiziksel şiddet gören bir çocuk bir başkasına gidip aynısını uygulayabilir.
- Öğretmenlerin öğrencilere fiziksel ceza vermeleri ve sözel şiddet (hakaret, küfür vb.) uygulamaları doğaldır. Çünkü dayak öğretmenin bir disiplin aracıdır. Öğretmenlerin öğrencilere kendilerini dinletmeleri için bu gereklidir.
- Öğrenci her şeyden önce bir çocuktur. Bazı şeyleri çok iyi bilmeyebilir. Öğretmenlerin çocuklara hiçbir sebeple fiziksel ya da sözel şiddet uygulayamaz.

8. Ülkemizde çocuklar sokak ortalarında dövülürken, Kanada’da sokakta çocuğunu döven bir anne hapse girmiştir.

Bu durum hangilerinin birbiriyle ilişkisini gösterir?*

- a) Çocuk Hakları- Kalkınma
- b) Gelenekler- Çocuk Yetiştirme
- c) Ekonomik Durum- Çocuk Sayısı

9. “Deniz’in anne ve babası üç yıl önce boşanmıştı. Deniz, ebeveynleri boşandıktan beri babasıyla görüşmüyor. Annesi, babasıyla ilgili konuşmasını, ondan bahsetmesini yasakladı. Bir gün beden eğitimi dersinde bir arkadaşının elinde bir fotoğraf gördü. Fotoğraftaki adam babasına çok benziyordu. Beden eğitimi dersindeyken gizlice dersten kaçıp sınıfa gidip arkadaşının çantasını karıştırmaya başladı. Tam bu sırada beden eğitimi öğretmeni Deniz’i yakaladı. Bununla beraber Deniz fotoğrafı tam olarak göremedi.”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde Deniz ne yapmalıdır?***

- d) Deniz, annesinin babasıyla ilgili her şeyi ona yasak ettiğinden, gerçeği öğrendiğinde annesinin ona kızmaması için hırsızlık yaptığını kabul etmelidir. Böylece olay hemen kapanır.
- e) Gerçeği söylediğinde annesinin ona çok kızacağını bildiği halde gerçeği söylemelidir. Belki o fotoğraftaki gerçekten babasıdır, onunla ilgili bilgiye ulaşabilir.
- f) Öğretmeni ve arkadaşları, Deniz’in çantayı fotoğraf için karıştırdığına ve fotoğrafa gizlice baktığına inanmaz, bunu saçma bulur. Bu yüzden Deniz zor durumda kalacağı için yine suçu kabullenmelidir.

10. Doğa o gün okuldan eve geldiğinde önlüğü kirlenmiş, çantası ise dağılmış bir haldeydi. Annesi onu o halde görünce sinirlendi, bu durumun sebebini sordu. Doğa ise her gün okuldan sonra akşama kadar etüte kalmaktan çok sıkıldığını, bir gün dinlenmek için bunu yaptığını söyledi. Doğa’nın annesi durumu babasına anlattı ve o akşam Doğa’nın yemek yememesine karar verildi. Oysa Doğa o kadar açtı ki, bu halde nasıl dayanabileceğini düşünüyordu.”

Buradaki durum düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi en uygun seçenektir?

- d) Doğa’nın izinsiz olarak bunu yapması doğru değildir. Bununla beraber ailesi de onu aç bırakmak gibi bir ceza yerine başka bir ceza verebilir.
- e) Doğa’nın ailesi böyle bir ceza vermekte haksızdır. Çünkü Doğa’nın dinlenme hakkını elinden almışlardır.

f) Doğa ailesinin ona sağladığı imkânları kötüye kullanmıştır. Ailesine karşı olan sorumluluğunu yerine getirmediği için ailesinin ona ceza vermesi doğaldır.

g) _____ (Lütfen Yazınız.)

11. “Cansu 12 yaşında altıncı sınıf öğrencisidir İki yıldır Lösemi(kan kanseri) hastasıdır. Cansu’nun iki yılda saçları dökülmüş, fiziksel özelliklerinde bazı değişiklikler olmuştur. İki yıldır düzenli olarak okula gidememiştir. Bu yüzden bilgi açısından da arkadaşlarından geri kalmıştır. Öğretmeni Cansu’ya artık arkadaşlarına yetişmesinin zor olduğunu söylemiştir. Cansu, sınıf öğretmeni tarafından diğer çocuklardan ayrı bir şekilde en arka sıraya oturtulmuştur. Öğretmen Cansu parmak kaldırsa bile Cansu’nun vereceği cevaplar karşısında diğer çocukların güleceğini düşünerek Cansu’ya söz hakkı vermemektedir. Annesi ise, insanlar onu görmesin diye, eve misafir geldiğinde onu odaya kilitlemekte ve onu kimseye göstermemektedir. Cansu hastalandıktan sonraki yaşamında olan bu değişikliklerden çok mutsuzdur.”

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

- d) Öğretmen onu herkesten tutarak, annesi onu gizleyerek Cansu için en iyisini yapmaktadırlar.
- e) Öğretmen ve annesi insanların Cansu ile alay etmelerini engellemek için Cansu’yu yaşamdan uzak tutmaktadırlar. Öğretmeni ve annesi Cansu’ya bu durumu açıklamalıdır.
- f) Cansu özel durumu olan bir çocuktur. Herkesin onu olduğu gibi kabul etmesi, hastalığını yenmesi için çaba göstermesine yardımcı olmalıdır.

12. Korkut: “Öğretmenimiz iki gün önce derste savaşta kalmış ve savaş ortamında yaşamış çocuklardan bahsetti. Öğretmenimiz tüm sınıfa ‘ Bu çocuklar için ne yapılmalıdır* diye bir soru sordu. ‘ Herkes birer çözüm bulsun, yaratıcı fikirler olsun’ dedi. Ben de öğretmene ‘ Öğretmenim, niye bu çocuklar için dernek kurmuyoruz? Ama bu derneği çocuklar kursun ve yönetsin. Bizler bir çocuk olarak savaşta kalan çocukları daha iyi anlarız’’ dedim. O da bana ‘ Ah! Korkutçuğum bu senin söylediğin Türkiye’de imkânsız. Siz çocukları kim dinler? Ama geçen gün gazetede İngiltere’de çocukların eylem yapıp, dernekler kurduğunu duydum.”

Yukarıdaki olay düşünüldüğünde hangisi Korkut’un yapması gereken en uygun davranıştır?

- d) Korkut, çocukların dernek kuramayacağını ve bunu büyükler kadar iyi yapılamayacağını düşünerek bu fikirden vazgeçer.
- e) Türkiye İngiltere kadar gelişmiş ve de kalkınmış bir ülke değildir. Dolayısıyla bu fikrin değişmesi ve gelişmesi çok zaman alır.
- f) Korkut bu işin peşini bırakmamalı, bu konuyu araştırmalıdır. Eğer araştırırsa belki ona yardım edecek birileri çıkabilir.

13. Arkadaşları Kezban'la yine dalga geçiyordu. Bu sefer herkes Kezban'ın ellerine takılmıştı. Sınıf arkadaşı Melis "İyyy! Ellerin ne kadar da iğrenç görünüyor! Parça parça olmuş." dedi. Kezban annesinin temizliğe gittiği evlere gidip, annesine yardım ediyor. Sürekli çamaşır suyu ve çeşitli temizlik malzemeleri kullandığı için elleri paramparça olmuş. Artık arkadaşlarının söylediklerine üzülüyor; çünkü yakında babası onu da ablaları Esmâ Nur ve Sultan gibi okuldan alacak. Esmâ Nur sekizinci sınıfı bitirmeden evlendi. Sultan da tarlaya çalışmaya gidiyor."

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde hangisi Kezban'ın yapması gereken en uygun davranıştır?

- d) Kezban hem okuyup hem çalışabilir. Bu yüzden Kezban öğretmeniyle konuşmalıdır. Öğretmen onun için para yardımı sağlayıp, ailesinin onu okula göndermesi konusunda ikna edebilir.
- e) Kezban durumu polise gidip anlatmalıdır. Polis onun için gerekli yerlere kurumlara yönlendirir ve gerekli tedbirleri alır.
- f) Polis, çeşitli kurumlar (polis, dernekler vb.) onu dikkate almayacağı; öğretmenin de bu durumu engellemeye gücü yetmeyeceği için, Kezban bu durumu kabullenmelidir.

15. Nöbetçi öğretmen teneffüste birinci sınıf öğrencilerine bağırılmaktadır.

"Size kaç defa söyleyeceğiz, okul bahçesinde oyun oynamayacaksınız. Oyun yalnızca beden eğitimi dersinde oynanır... Koşmayın!"

Öğretmen çimlerin üzerine bastıkları için iki öğrencinin de teneffüsse çıkmaları yasaklanmıştır.

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

- a) Öğretmen haklıdır. Okul oyun alanı değildir.
- b) Oyun çocukların bir hakkıdır. Çocuklar boş zamanlarını (teneffüsleri) bunun için değerlendirir. Bu durumda öğretmenin verdiği ceza yanlıştır.
- c) Okul yönetimi çocuklar için bir oyun bahçesi ya da bir çocuk kulübü açarsa öğretmenler çocuklara bahçede karışmaz, böylece öğretmenler çocukların oyun hakkı elinden almak zorunda kalmaz.

16. Yedinci sınıf öğrencisi Ela, çok iyi kompozisyonlar, şiirler, hikâyeler yazıyor. Artık o kadar iyi yazıyor ki, yazıları okul gazetesinde, büyük dergilerde yayımlandı. Türkçe öğretmeni Ela'nın bu yeteneği hakkında konuşmak istiyordu. İki gün önce Ela'nın annesi okula veli toplantısı için geldi; ancak Ela'nın matematik ve İngilizce notlarının çok düşük olduğunu görünce sinirlendi. Ela'nın annesi Türkçe öğretmeniyle karşılaştığında, öğretmen Ela'nın çok başarılı olduğunu, yazma gibi özel bir yeteneğe sahip olduğunu söyledi. Bu konuda aile olarak Ela'ya destek olmaları gerektiğini söyledi. Ela'nın annesi sinirli bir şekilde " Hocam bir çocuğun matematiği ve İngilizcesi kötüyse başarısızdır. Artık yazı yazmaya ayırdığı vakti bundan sonra

matematiğe ve İngilizce çalışarak geçirecek. Ela'nın iyi bir liseye girebilmesi ve iyi bir mesleğe sahip olması için önce bu derslerde çok başarılı olması lazım!" dedi.

Yukarıdaki durum düşünüldüğünde size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

- Ela'nın annesi, Ela'nın yeteneği doğrultusunda kendini geliştirmesine engel olmaktadır. Ela şimdilik bu yeteneğine ara verip derslerine çalışmalıdır, büyüyünce yazmaya devam edebilir.
- Ela'nın annesi bu konuda haklıdır. Çok iyi bir liseye girebilmek ve çok iyi bir meslek sahibi olmak için matematik ve İngilizcenin çok iyi olması gerekir. Güzel yazı yazmak insana hiçbir katkı getirmez.
- Annesi Ela'nın ilgi ve yeteneklerinin farkında olmalı ve bunlara saygı duymalıdır. Çünkü, Ela yazma yeteneğinin üzerine giderse ileride çok iyi bir yazar olabilir.

17. Aşağıdakilerden hangisi bir ailenin mutluluğunu sağlayan ve devam ettiren ilkelerden biri değildir?

- Ailede karar alınırken herkese fikrinin sorulması.
- Ailedeki bireylerin sorumluluklarını yerine getirip, aile bireylerinin birbirine karşı anlayışlı ve saygılı olması, haklarını gözetmelidir..
- Çocuğun ana-babası ile birlikte yaşama hakkı; aile içinde çocuğun hakları gözetilmediğinde ve ihlal edildiğinde de engellenemez.

18. 1. 2. 3. TKV 4.

Kaç numaralı kurumlar çocuk ve çocuk haklarıyla ilgili faaliyet gösterir?

- I ve II
- I, II, III
- II ve IV

19. "Ülkemizde çocukların korunmasıyla ilgili faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar vardır."

Aşağıdakilerden hangisi bu kurumlardandır?

- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
- Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma Derneği

20.

-Düşüncelerimi özgürce söyleyebilmek

- Ödevlerimi yapmak
- Hastanelerden yararlanmak
- İstedğim yere seyahat edebilmek
- Çevreyi temiz tutmak
- Odamı toplamak
- Sevdiğim müzikleri dinlemek.

Hak olanların başına "H", sorumluluk olanların başına "S" koyunuz.

14. Açık Uçlu Sorular

1. “14 yaşındaki Gizem resim yapmayı çok seviyor. Şimdiye kadar bütün resimleri herkes tarafından çok beğenildi, bazı resimleri yarışmalarda birincilik aldı. Hatta bazı resimleri şimdiden kitap kapağı oldu. Gizem’e çevresindekiler ileride hangi mesleği seçeceksin diye sorduğunda, o ‘Ressam olacağım.’ diyor. Bunu söylediğinde ailesi onu hep azarlayıp, kızıyor. Gizem’in ailesi Gizem’in bu yeteneğinin sadece bir hobi olması gerektiğini bunun asla bir meslek olamayacağını söylüyor.”

Sizce Gizem böyle bir durumda ne yapmalıdır? Nasıl bir yol izlemelidir?

1. 5-A sınıfından bazı konuşmalar duyduk.

- Hey, topal çocuk... Hey Şopar!
- Buraya baksana kepçe kulak, kara çocuk!
- Şişko, Obezcan! Bir gün toplu iğneyle senin bu şişliliğini indireceğim, seni zayıflatacağım. Hahahaha!
- Bu çocuk bizden farklı, Türkçe konuşmuyor. Yabancı bir dil konuşuyor.
- Pişt! Kız çocuğu! Saçı uzun aklı kısa...
- Tüm çocuklar nasıl eşit olabilir ki? Bu çok garip...

Yukarıdaki konuşmalardan yola çıkarak bu çocuklar hakkında ne söylenebilir, hangi hak görmezden gelinmektedir?

“ İlköğretim ikinci sınıf öğrencisi olan Mersiye ve altıncı sınıf öğrencisi olan Mersiye’nin ablası Zilan’a ‘Haydi Kızlar Okula’ kampanyası kapsamında yardım edilmekte, Mersiye ve Zilan’ın okul ihtiyaçları bu şekilde karşılanmaktaydı. Ancak bu yıl Mersiye ve Zilan’ın ailesinin maddi durumu iyi olduğu için yardım kesilmiştir. Çünkü bu yardım çok fakir ve okula devam edemeyen çocuklar için verilmektedir. Mersiye ve Zilan’ın babası okul müdürünü parayı vermediği takdirde kızlarını okula göndermeyeceğini söyleyerek tehdit etmiştir. Bu yüzden Mersiye ve Zilan üç aydır okula gidememektedir.

Sizce bu sorun nasıl çözülebilir?

2. 10 yaşındaki Esra : “Öğretmenim bize sene başında bir mektup kutusu yaptı. Öğretmenimiz bize bir sorunumuz, bir dileğimiz, bir şikâyetimiz olursa bir kâğıda yazıp bu kutuya atmamızı söylemişti. Bu kutuya atılan kâğıtları her Cuma okuyacağına dair de söz vermişti. Oysa ona bir aydır aynı şeyleri yazıyorum. Neden hala hiçbir şey yapmadı? Öğretmenimiz bizim görüşlerimizi dikkate almıyor. Sınıfa alınacak öykü kitaplarından tutun, 23 Nisan’da oynayacağımız oyunlara, sınıf kurallarının belirlenmesine kadar her şeye kendisi karar veriyor. Okul meclislerinde

de aynı durum var. Okul kıyafetlerini neden biz seçmiyoruz? Niçin okul müdürü bize hiçbir şey sormuyor?”

Buradaki sorun nedir? Nasıl çözülebilir?

5. “5-A sınıfından Esra dün beden eğitimi dersinde çantasının karıştırıldığını, cüzdanının çantasında olmadığını söylemektedir. Esra dün okula, okul aidatını ödemek için çok miktarda parayla gelmiştir. Okul müdürü olayla ilgilenmek için 5-A sınıfına gider. Tüm sınıfa şu soruyu sorar: “Bunu kim yapmış olabilir? Herkes tahminini söylesin!” der. Herkes başka bir kasabadan bu ilçeye taşınan, oranın yerlisi olmayan Oğuzhan’ın bu işi yapmış olabileceğini söyler. Müdür, Oğuzhan’ın korkak ve kaygılı bakışlarını ve de eski ayakkabılarını görür. Bu durumu onaylamışçasına kafasını sallar ve Oğuzhan’ı odasına götürür. Yarım saat sonra Oğuzhan sınıfa ağlamış ve yanakları kızarmış olarak döner... İki gün sonra Esra okula geldiğinde, sınıfa cüzdanını evde unuttuğunu, parasının da içinde olduğunu söyler.”

Bu durumda yapılması gereken nelerdir? Okul müdürünü, Oğuzhan’ı ve 5-A sınıfını içinde bulunduğu durum açısından değerlendiriniz.

6. Bir Televizyon Haberi: “Bu seneki 23 Nisan Çocuk Şenliği’nden bazı notları siz sevgili çocuklarla paylaşmak istedik.”

“Bütün çocuklar belli başlı haklara sahiptir; beyaz çocuk, kara çocuk, kız çocuk, erkek çocuk fark etmez. Doğduğumuz yer, konuştuğumuz dil de fark etmez. Büyüklerimizin inançlarının, görüşlerinin farklı olması yüzünden çocuklara farklı davranılmaz.”

Yukarıdaki konuşmalardan yola çıkılarak bütün çocukların vardıkları temel düşünce nedir? Burada hangi fikrin vurgusu yapılmaktadır?

7. Çocukların yasalar yapılırken büyükler gibi söz hakkı olsa; neler, nasıl değişirdi? İnsanların çocuklara karşı davranışları nasıl olurdu?

8. Fırat ve Yiğit il çapında bir proje yarışmasına katılıyor. Projelerinde kullanacakları bazı araştırma sorularını sizinle paylaşmak istedik.

“ Akıllı işaretler gerçekten akıllıca kullanılıyor mu?, Bir çocuk olarak nasıl bilgi ediniyoruz?, Yaşamımızdaki Sihirli Kutular: Bilgisayar ve Televizyonun kullanımı nasıl?, İnternet olmasaydı yaşamımız nasıl olurdu?, Çocuk Dostu Medya nasıl olur? ”

Fırat ve Yiğit nasıl bir proje hazırlamakta, bu projede neyi amaçlamaktadır? Hangi sorunu çözmek istemektedirler?

9. Ayşe Dünya Çocuk Günü’nde bir televizyon programına katıldı ve şu düşünceleri paylaştı:

“ Hani bu ülkede her şey çocuklar içindi? Başbakan, belediye başkanı, okul müdürünün vb. herkesin söylediği bir söz var: Biz her şeyi gelecek nesiller için yapıyoruz. Bütün hizmetler çocukların daha iyi bir dünyada yaşaması için diyorlar. Eeee? Peki, her şey bizim içinse neden bizi ilgilendiren konularda bizim fikrimiz alınmıyor.”

Buradaki sorun nedir? Nasıl çözülebilir?

10. Kübra çocuk esirgeme kurumunda yaşarken iki yaşında bir aileye evlatlık verilmiştir. Kübra bir anne-baba sahibi olmuştur; ancak ilerleyen yıllarda Kübra hem anne hem babasından sürekli fiziksel şiddet(dayak) ve duygusal şiddet(hakaret) görmektedir. Babası bir gün çok sinirlenip Kübra’nın kulağına hızlıca vurduğundan, Kübra’nın kulağı oldukça çok hasar görmüştür. Artık Kübra iyi duyamamaktadır.

Bu durumda yapılması gerekenler nelerdir? Kübra’yı ve ailesini içinde bulunduğu durum açısından değerlendiriniz.

11. Bir çocuğun yaşam hakkının ihlal edildiğini gösteren bir örnek veriniz.

12. Özel hayatın nasıl ihlal edildiğine dair bir örnek veriniz.

13. “Aile içinde; evinizin duvarları boyanırken rengine ya da yaz tatiline gideceğiniz yeri seçmede nasıl karar verilir?”

14. Aslı: “Odamdaki çekmeceleri annem karıştırıyor. Abim günlüğümü okuyor, ertesi gün yazdıklarımla ilgili benimle alay ediyor. Babam arkadaşlarımla telefonda konuşurken gizli gizli paralel telefonda, telefon görüşmelerimi dinliyor. Annem ve babama bunları niye yaptıklarını sorduğumda, bunu yapmalarının sebebi olarak benim yanlış bir şey yapmamam olduğunu söylüyorlar.”

Aslı’nın problemini açıklayınız. Sizce ailesi Aslı’nın hangi hakkını görmezden geliyor?

15. Bir çocuk olarak nasıl sorumluluklara sahipsiniz?

16. Çocukların haklarına (düşüncelerine, yaptıklarına) saygılı insanların özellikleri nelerdir, nasıl davranışlar gösteriler? Aşağıya yazınız.

15. Boşluk Doldurmalı Sorular

Aşağıdaki boşlukları size uygun gelen ifadelerle tamamlayınız.

- Ben kadar çocuğum.
- Dünyadaki tüm çocuklar
- Kızlar ve erkekler
- yapmaya hakkım var.
- Özel hayatımın gizliliği var; çünkü.....
- Engelli bir çocuk.....
- Sağlık hizmetlerinden yararlanmam gerekir çünkü.....
- Ben..... hakkına sahip değilim.
- Benim..... sorumluluğum var, bu yüzden (-malıyım).
- Dinimi ve çeşitli inançlarımı.....
- Savaş, yangın, deprem, sel, kıtlık(yoksulluk) gibi kötü durumlarda
.....
- Hasta olduğumuzda ya da sürekli bir hastalığa sahip olduğumuzda.....
- Kitle iletişim araçlarındaki zararlı yayınlar çocuklar için.....
- İyi bir çevrede yaşamak,.....

Ek-5**A) Aile**

1. Ailenin çocuk ve toplum için önemini açıklar.
2. Çocuğun ana-babası ile birlikte yaşama hakkı olduğunu, aile içinde yetiştirilmesi, korunması ve geliştirilmesi gerektiğini ifade eder.
3. Aile birliğinin ve bütünlüğünün çocuklar için korunması gerektiğini nedenlerle açıklar.
4. Aileden yoksun olan ya da çocuğun yararına ailesinden ayrılması gereken durumlarda devletten özel koruma görmesi gerektiğini kavrar.

B) Boş Zamanları Değerlendirme Hakkı

1. İlgi ve yeteneğin bireyin meslek seçiminde önemli olduğunu fark eder.
2. Başarılı olduğu etkinlikleri açıklar.
3. İlgi ve yetenekleri doğrultusunda hobiler edinir.
4. Serbest zamanlarında kaliteli vakit geçirmenin gelecekteki amaçlarına ulaşmadaki önemini açıklar.
5. Eğitsel ve sosyal imkânlardan yararlanmanın önemini fark eder.

C) Çocukların Çalıştırılmama Hakkı

1. Çalışan çocukların sorunlarını fark eder.
2. Ekonomik sömürü yaşayan çocukların yapması gerekenlere yönelik bir rehber tasarısı hazırlar, bilgileri yaymak için yollar planlar.

D) Çocuk Haklarının Öğretimi- Genel

1. Çocuk hakları kavramını ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi tanır, yorumlar.
2. Bir çocuk olarak haklarını ifade eder.
3. Haklarını önem derecesine göre sırlar.
4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanmadığı ortamlarla ve saygı gösterilmediği davranışlarla karşılaşan çocukların durumlarını değerlendirir.

E) Çocuk Haklarının Tarihçesi

1. Çocuk haklarıyla ilgili geçmişten günümüze kadar olan gelişmelerin farkında olur.
2. Çocuk haklarıyla ilgili çalışan kurumları tanır, hakların ihlal edilmesi durumunda başvurabilecek mercilerin farkında olur.

F) Dernek Kurma Hakkı

1. Çocukların dernek kurma ve barışçıl amaçlı toplantı özgürlüğü olduğunu kavrar ve buna yönelik uygulamaları gerçekleştirir.

G) Eğitim Hakkı

1. Her çocuğun eğitim hakkına sahip olduğunu ifade eder.
2. Çocukların eğitim görme haklarının kısıtlanması durumuyla karşılaştığında gösterebileceği davranışları ifade eder, bu durumlara yönelik çözüm önerileri geliştirir.

3. Bir çocuk için nitelikli eğitimin önemini açıklar.
4. Kendi öğrenme stilini fark eder.

H) Ayrımcılığın Engellenmesi, Bireysel Farklılıkların Kabulü

1. Bireysel farklılıklarını tanır ve kabul eder.
2. Bireysel farklılıkların insanlar için bir zenginlik olduğunu kavrar.
3. Farklılıkları olanlara saygı ve hoşgörü gösterir.
4. Çocuklar arasında din, dil, ırk, cinsiyet v.b nedenlerle ayrımcılıkla karşılaştığında gösterebileceği davranışları ifade eder.
5. Çocuklar arasında din, dil, ırk, cinsiyet v.b nedenlerle ayrımcılık yapılmasını engelleyici çözüm önerileri geliştirir.

I) Görüş Bildirme Hakkı

1. Duygularını, düşüncelerini ve hayallerini ifade eder.
2. Duygularını, düşüncelerini, hayallerini ifade ederken kendi belirlediği bir yolu kullanır.
3. Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklar.
4. Arzularını, isteklerini, şikâyetlerini yazılı veya sözlü olarak ifade eder.
5. Yargı organlarında çocuklarla ilgili konularda çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurarak, çocuğun görüşünün dikkate alınması gerektiğini örneklerle açıklar.

İ) Çocuk Hakları İhlalleri

1. Özel durumda olan çocukların (Mülteci çocuklar, engelli, savaşa maruz kalan çocuklar vb.) yaşadığı güçlükleri ve sorunları ifade eder.
2. Özel durumda olan çocuklara (Mülteci çocuklar, engelli, savaşa maruz kalan çocuklar vb.) yardım etmenin ve hoşgörülü davranmanın önemini açıklar.
3. Özel durumda olan çocukların (Mülteci çocuklar, engelli, savaşa maruz kalan çocuklar vb.) sorunlarına çözüm önerileri geliştirir.
4. Çeşitli engeli (zihinsel ya da bedensel engel) olan insanların günlük yaşama katılmaya, işlerini yapmaya engeli olmadığını fark eder.
5. Çocuk haklarını ihlalinin olduğu durumları örneklerle açıklar, çocuk ihlallerine karşı çözüm önerileri geliştirir.
6. Elverişsiz koşullardaki tüm çocukların durumunun iyileştirilmesi devletin tüm organlarının ve çeşitli kuruluşlarının (sivil toplum örgütleri, medya vb.) görevi olduğunu fark eder.

J) Çocuk İstismarı ve İhmali

1. Bedenini tanır ve korur.
2. Bir çocuk olarak kişisel sınırlarını korumanın önemini açıklar.
3. Çevresindeki zorbalıklara karşı yapması gerekenleri açıklar.
4. İstismar ve sömürü durumlarına maruz kalan çocukların yapması gerekenlere yönelik bir rehber tasarısı hazırlar, bilgileri yaymak için yollar arar.

5. Elverişsiz koşullardaki tüm çocukların durumunun iyileştirilmesi devletin tüm organlarının ve çeşitli kuruluşlarının (sivil toplum örgütleri, medya) görevi olduğunu fark eder.

K) Bilgi Edinme Hakkı – Kitle İletişim Araçlarından Korunma-Özel Hayatın Gizliliği

1. Bilgi edinmek için okur, yazar, soru sorar, ilgili yerlere başvurur.
2. Kitle iletişim araçlarında yayınlanan zararlı yayınların gelişimine olumsuz etkilerini fark eder.
3. Zararlı yayınlarla karşılaştığında gösterebileceği davranışları ifade eder.
4. Özel hayatın gizliliği ilkesini nedenleriyle açıklar.

L) Hak ve Sorumluluk

1. Temel hak ve sorumluluklarının farkına varır.
2. Hakları ve sorumlulukları arasındaki ilişkiyi fark eder.

M) Yaşama Hakkı- Sağlık Hizmeti Hakkı-Çevre Hakkı

1. Daha erken rüşt olma yaşı hariç, on sekiz yaşına kadar herkesin çocuk sayıldığını kavrar. (Madde1)
2. Her çocuğun yaşama hakkına sahip olduğunu, çocukların ölüm cezasına çarptırılmasının hem çocuk hem de hiçbir canlı için uygun bir davranış olmadığını kavrar.
3. İlgili kurum ve kişilerin çocuğun yaşaması ve gelişmesi için her türlü imkânı ve çabayı göstermekle yükümlü olduğunu kavrar.
4. İyi bir çevrede yaşama hakkının olduğunu kavrar.
5. Her çocuk isim ve kimlik hakkına, belli bir soya ve yurttaşlığa sahip olma hakkının olduğunu ifade eder.
6. Sağlıklı büyümesi için gerekli olan uygulamaları (beslenme, doktor kontrolü vb.) listeler ve bu uygulamaların kendisi için önemini açıklar, uygulamaları gerçekleştirir.

N) Sosyal Hizmet-Devlet Koruması Hakkı

1. Olağanüstü durumlarda devlet tarafından korunması gerektiğini ve ilgili kurumların bunu sağladığını bilir.

O) Değerlendirme Dersi

1. Çocuk haklarının yaşamındaki önemini açıklar, bu hakların ihlali durumunda nasıl davranacağını kavrar.
2. Uygulanan programın kendisine kazandırdıklarını ifade eder.
3. Çocuk hakları dersinin gerekliliğinin farkına varır.
4. Sahip olunan hakların nerede ve nasıl kullanılabileceği konusunda farkındalık kazanır.

Ek-6

1. İzlediğiniz filmi kısaca özetleyiniz. Filmdeki çocuğun yaşadığı sorunlar nelerdir?

.....

2. Bu çocuğun kişilik özellikleri nelerdir? Hangi özelliklere sahiptir?

.....

3. Filmdeki çocuğun hangi hakkı çiğneniyor?

.....

4. Film çocuk hakları açısından nasıl sonuçlanmıştır? Filmdeki çocuk haklarını kullanabildi mi?

.....

5. Bu filmi izlediğinde daha önce bilmediğin hangi hakkı öğrendiğini düşünüyorsun?

Öğretim Planı

Ders: Serbest Etkinlikler

Sınıf: 5

Süre: 4 ders saati

Kazanım:

1. Ailenin çocuk ve toplum için önemini açıklar.
2. Çocuğun ana-babası ile birlikte yaşama hakkı olduğunu, aile içinde yetiştirilmesi, korunması ve geliştirilmesi gerektiğini ifade eder.
3. Aile birliğinin ve bütünlüğünün çocuklar için korunması gerektiğini nedenlerle açıklar.
4. Aileden yoksun olan ya da çocuğun yararına ailesinden ayrılması gereken durumlarda devletten özel koruma görmesi gerektiğini kavrar.

Araç-gereç: Kırtasiye malzemeleri

Yöntem ve Teknik: Yaratıcı Drama, Soru-cevap

İlgili Sözleşme Maddesi: Madde 9-10-11-18-20

Ön hazırlık: Sınıf “U” düzeni oturma şeklinde düzenlenir.

GİRİŞ ETKİNLİKLERİ

Her öğrenciden aile resimlerini çizmeleri istenir. Bu çizimlerde ailelerine dair üç özellik belirtmeleri istenir. Bu çizimlerde ayrıntılı eklemeler yapmaları için öğretmen çocukları yönlendirir.(Aile bireylerinin adı, cinsiyeti, yaş) Çocuklardan bildikleri başka aile tipleri varsa anlatmaları istenir. Özelliklerinin neler olduğu konusunda öğrenciler paylaşımında bulunur.

GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ

- Ek-1 öğrencilere yaptırılır, cevaplar tartışılır.
- Aşağıdaki sorular öğrencilerle tartışılır.

Bütün çocukların bir ailede yaşama hakkı var mıdır? Evet ya da hayır cevabına neden sorusu eklenir.

Bir ailede yaşamak önemli mi? Niçin?

Sizce hangi çocuklar aileleriyle yaşamıyordu? Peki, bu çocuklar nerede yaşamaktadırlar?

Toplumda bu durumda olan çocuklara nasıl destek olabiliriz, onlar için neler yapabiliriz?

Ailede Katılım- Demokrasi:

“Ailenizdeki alınan kararlara siz de katılıyor musunuz? Bunlar hangi kararlar?”

“Ailenizde karar alınış yönteminden memnun musunuz? Katılmak istediğiniz halde alınmasına katılmadığınız kararlar var mı? Karar vermede daha fazla rol oynayabilmek için yapabileceğiniz şeyler neler olabilir?”

-Ek-2 öğrencilere yaptırılır. Öğrencilere aşağıdaki grup canlandırmaları izlenir, hangi mesajın verilmek istendiği görev almayan öğrencilere sorulur.

Birinci Grup

- “Koruyucu Aile”, “Bir Kardeşin olsun”, “Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu” bu üç anahtar kavramın çağrıştırdığı, hatta bu üç kavramın içinde geçtiği bir canlandırma çalışması yapın.

İkinci Grup

- Aile katılımının ve demokrasinin önemini vurgulayan bir durum belirleyiniz, bunun bir canlandırmasını yapınız.

Rol Kartları

- Öğretmen tarafından aşağıdaki rol kartları diğer canlandırmalarda rol almayan öğrencilere dağıtılır, diğerler öğrenciler de çember oluşturarak seçilen öğrencilerin etrafına oturur. Her bir kişi için, kişiyi ve durumunu tanıyacak sorular sormaları için gruptaki öğrenciler görevlendirilir. Rol kartı verilen öğrenciler eş zamanlı olarak canlandırmaya başlar. Öğretmen gruplardan bir kısım öğrenciyi rol oynayan öğrencinin yanına o an görev vererek role doğaçlama girmesini ister. Her grupta bulunan rol oynayan öğrencilerin sırasıyla doğaçlamasını yapmasını ister, grup arkadaşları sorularıyla ya da öğretmenin görevlendirdiği rolle doğaçlamaya katılırlar.

Kişi 1: “Sekiz yaşındasınız. İki kardeşinizle birlikte büyük bahçesi ve yüzme havuzu olan güzel bir evde oturuyorsunuz. Babanız bir bankanın müdürü, anneniz ise eve ve aile işlerine bakıyor.”

Kişi 2: “On yaşındasınız kırsal kesimde bir köy evinde yaşıyorsunuz. Babanız çiftçi, anneniz ise ineklere, kazlara ve tavuklara bakıyor. İki erkek, üç de kız kardeşiniz var.”

Kişi 3: “Dokuz yaşındasınız ve tek çocuksunuz. Şehirde bir apartman dairesinde ailenizle oturuyorsunuz. Babanız inşaat işçisi, anneniz bir kurumda memur olarak çalışıyor. Sporda çok başarılısınız.”

Kişi 4: “On üç yaşındasınız. Babanız uzun yol şoförü ve bu yüzden sık sık şehir dışındadır. Anneniz de hem gündüzleri hem de geceleri çocuk bakıcılığı yapıyor. Evdeki iki küçük kardeşine de sen bakıyorsun.”

Kişi 5: “ On bir yaşındasınız. Kendi anneniz babanız size bakamayacak durumda olduğu için çok küçük yaşlardan bu yana farklı bakıcı ailelerin yanında kaldınız. Bakıcı aileniz iyi insanlar. Sizden başka dört çocuk da aynı evde kalıyor.”

Kişi 6: “ Annenizle babanız siz daha bebekken boşanmış. Şimdi on iki yaşındasınız. Anneniz ve onun erkek arkadaşıyla yaşıyorsunuz. Hafta sonları ise babanızı, yeni eşini ve iki küçük çocuğunu görmeye gidiyorsunuz.”

Kişi 7: “Anneniz siz doğarken ölmüş. Babanız yeniden evlenmiş şimdi üvey anneniz ve onun iki kızıyla birlikte yaşıyorsunuz. Sekiz yaşındasınız., üvey kız kardeşleriniz genç kız. Babanız avukat.

Öğretmen öğrencilerin canlandırması bittikten sonra duygu ve düşüncelerini alır.

SONUÇ ETKİNLİKLERİ:

Bireysel Çalışma/ Grup Çalışması:

Aşağıdaki yazıyı tamamlayınız.

Toplumun en küçük birimi olan aile, bireyin ilk eğitim aldığı yerdir. Aile içinde alınan eğitim, bizleri toplum hayatına hazırlar; haklarımızı, görev ve sorumluluklarımızı öğretir. Bireyler aile hayatında yardımlaşma, dayanışma, iş bölümü ve işbirliği gibi değerleri benimserler. Çevrelerinde gördükleri sosyal problemlere karşı duyarlı olurlar ve çözüm üretirler. Bu değerlere sahip bireylerden oluşan toplum sağlıklı bir toplum olur. Aile,

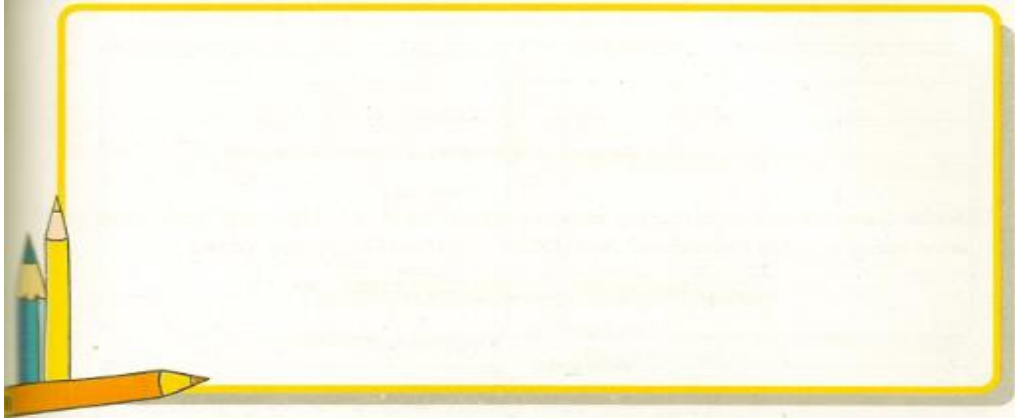
Ek-1

Ailenin özellikleri nelerdir?

Ailede kimler bulunur?

Haydi! Yukarıdaki soruları cevaplayın, bakalım. Cevapları öğretmenimizle ve arkadaşlarınızla paylaşın.

Yukarıdaki fotoğrafı inceleyiniz. Fotoğraf karesinin çağrıştırdığını üç sözcüğü ifade ediniz. Sol bölmeye yazınız. Çağrışım sözcüğünüzü bir cümle içinde kullanınız.

Yukarıdaki resmi inceleyiniz. Resim karesinin çağrıştırdığı üç sözcüğü yazınız. Sol bölmeye yazınız. Çağrışım sözcüğünüzü bir cümle içinde kullanınız.

Ders: Serbest Etkinlikler

Sınıf: 5

Süre: 7 ders saati (1 Ders Münazara)

Kazanımlar :

1. İlgi ve yeteneğin bireyin meslek seçiminde önemli olduğunu fark eder.
2. Başarılı olduğu etkinlikleri açıklar.
3. İlgi ve yetenekleri doğrultusunda hobiler edinir.
4. Serbest zamanlarında kaliteli vakit geçirmenin gelecekteki amaçlarına ulaşmadaki önemini açıklar.
5. Eğitsel ve sosyal imkânlardan yararlanmanın önemini fark eder.

Araç-gereç: Bülten tahtası, soru kutusu, Fontana Breeze (Artist) Cd 3, Film-Billy Elliot, Tepegöz ve yansılar, projeksiyon, kırtasiye malzemeleri.

Yöntem ve Teknik: Yaratıcı drama, münazara

Ön hazırlık:

GİRİŞ ETKİNLİKLERİ

Öğretmen öğrencilere müzik eşliğinde aşağıdaki yönergeyi verir.

“Siz dünyaca ünlü ressamın fırçalarısınız. Onun en güzel resimlerinden birini çizeceksiniz. Hazırsanız resimleri çizmeye başlayalım. Fırçalar ayağa kalkıyor, tuvale doğru yavaş yavaş ilerliyor, tıpkı karınca gibi, şimdi hızla gidiyor, bir devin adımları gibi. Hızlı ama minik adımlarla tuvale ulaştık. Resmi yapmaya başlayabilirsiniz. Serbest zamanlarınızda yapmaktan en çok hoşlandığınız işi veya bir hobinizi... Ya da en çok oynadığınız oyunu çizin. Önce başımızla boyuyoruz. Kollarımızla, ellerimizle, diz kapaklarımızla, sırtımızla, ayaklarımızla, dirseklerimizle... Boyayalım. Artık özgürsünüz. Resimlerinizi fırçanızın hangi kısmıyla boyamak istediğinize siz karar verin... (Müzik devam eder.) Ve resminizi tamamlayın. Resimleriniz bittiyse onları sıramıza alalım ve onları seyredelim.” diyerek öğrencileri yönlendirir. Sonra gruba ne yaptıkları sorulur, anlatılır.

GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ

“Soru kutusundan bugünkü işleyeceğimiz dersin önemli anahtar soruları çıkacak.” Kutudan sırayla kartlar çekilir. Öğrenci cevapları alınır.

“Sabah, öğleden sonra, akşam ne tür işler yapıyorsunuz?”

“Tatillerde neler yapıyorsunuz?”

“Hangi oyunları oynuyorsunuz?”

“Oynadığınız oyunlar tek başınıza mı yoksa grupta, arkadaşlarınızla mı?”

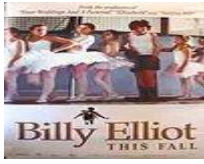
“Bu sorulardan hareketle bu gün hangi çocuk hakkında bahsedecek olabiliriz?”

Ek-1’dekiler yansıtılır. Yazılı metin öğrencilere okunur. Eklemek istedikleri düşünce olursa öğrenci paylaşımları dinlenir. Öğretmenin yansıya koyduğu durumlar öğrenciler tarafından tartışılır. Öğrenci cevapları üzerine konuşulur.

- Bülten Panosu

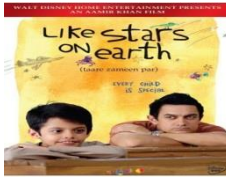
Öğretmen gazete haberleri için hazırlanan bülten panosuna ilgili gazete haberlerini, resimleri, sözleşme maddesini asar. Öğrencilere panoyu incelemeleri; okudukları haberler, inceledikleri resimlerle ilgili duygu, düşünce, çağrışımlarını ya da yorumlarını kağıt yapıştırıcılarla ilgili resmin ya da haberin kenarlarına yapıştırmaları istenir. Öğrencilerin hepsi bütün görselleri gezip, yorumlarını yazdıktan sonra tıpkı bir resim galerisini gezermiş gibi arkadaşlarının yorumlarını incelemeleri istenir. Gazete haberinin değerlendirmesi için öğrenciye *gazete haberi değerlendirme formu* dağıtılır.

- Film izletilir. Daha sonra film değerlendirme formu öğrencilere verilir.

Film-“*Billy Elliot*”

“Babası ve abisinin karşı çıkması üzerine bale eğitimini gizli bir şekilde sürdürmek zorunda kalan Billy Elliot, bir gün babasının karşısında sergilediği o eşsiz bale gösterisiyle, en sonunda babasını bile yumuşatır. Ama ortada bir sorun vardır. Kraliyet bale okulunun seçmelerine hazırlanan Billy Elliot’un, seçmelerin yapılacağı kente gidecek yol parası bile bulunmamaktadır. Bir maden işçisi olan babası, bir babanın oğluna sunabileceği en büyük fedakârlığı sergileyerek, en sonunda ölmüş eşinden kalma manevi değeri yüksek altın takıları da satmak suretiyle, yol parasını çıkarır... **İstedigini yapabileceğini gücünü kendinde bulabilmek...** Sizce bu gücü Bill gibi kendimizde bulabiliyormuyuz?”

Taare Zameen Par- Her çocuk özeldir

“Harfleri sayıları algılama problemi yaşayan Ishaan çevresi ve ailesi tarafından tembel gerizekalı muamelesi görür. Çalışmayı öğrenebilmesi için yatılı okula verildikten sonra tanıştığı resim öğretmeni ile değişen hayatı ve başarısını anlatan bir film. Ishaan derslerinde başarısız, yaptığı işlerin çoğunda tutarsız bir çocuktur, yazı yazmayı ve okumayı 3.sınıfta olmasına rağmen öğrenememiştir, kitabı her açtığında kelimeler sanki dans ediyor gibi gelir ona. Bu başarısızlığın sonucunda içine kapanık ve karamsar bir ruh haline bürünür, mutluluğu ve özgürlüğü insanlardan uzaklaşmakta bulur. Annesinin ilgisine karşın babasının katı tutumu Ishaan'ın zihinsel dünyasında gidiş gelişler yaşamasına sebep olur. Tam herşeyden ümidini kesmişken biri Ishaan'ın hayatını tam anlamıyla değiştirir.”

SONUÇ ETKİNLİKLERİ:

Bireysel Çalışma/ Grup Çalışması:

Münazara

Öğretmen münazara yöneticisi olur ve sınıfı ikiye ayırır. Gönüllü olan öğrencilerden jüri oluşturur. Öğretmen jürinin kazanan grubu seçmede objektif davranmasını, grubun fikrini ne kadar iyi derecede savunmasına ve etkili sunuşuna bağlı olarak değerlendirme yapması konusunda öğrencileri yönlendirir. Münazara değerlendirme formu jüri üyelerine dağıtılır. Öğrencilere grup arkadaşlarıyla bilgilerini düzenleme ve konuşma metinlerini hazırlama için yaklaşık bir hafta verilir.

Görüş : “Dinlenme ve Serbest Zaman” hakkı ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarının kullanabileceği bir haktır. Serbest zamanları değerlendirme ve dinlenme hakkı, eğlendirici aktivitelere katılma ancak gelişmiş ülkelerdeki çocuklar tarafından rahatlıkla yapılabilir.”

Birinci Durum

“Anneniz ve babanız ülkenin seçkin bir üniversitesinde profesör olarak çalışıyor. Ağabeyiniz çok iyi bir fen lisesini kazandı, birçok bilimsel çalışmada ödüller aldı, birden fazla yabancı dil biliyor. Yarışmalar için sizi sürekli özel kurslara ve eğitim kamplarına gönderiyorlar. Bazen ancak uyumaya vaktiniz kalıyor.”

Bu problemi çözmek için nasıl bir yol izlerdiniz?

.....

İkinci Durum

“ Hükümet sokakta, parklarda, okullarda ve halkın görebileceği yerlerde oyun oynanmasını yasaklama kararı aldı. Ayrıca, bütün oyuncakçı dükkânları kapatılacak ve artık hiç kimse oyuncak satmayacak. Evinde oyun oynarken yakalananlar mahkemeye sevk edilecek ve cezaevine girecek.”

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?” (Pusulacık, 2007: 150)

.....

Gazete Haberleri-Posterler (Bülten Panosuna Asılanlar)

Çocukların Oyun Alanı İsyanı

Akarca Mahallesinde, oyun alanı isteyen çocuklar, mahalle muhtarlığı önünde eylem yaptı. Basın açıklamasını okuyan 11 yaşındaki Ulaş, Biz bu sorunu çözeceğiz, büyüğlerimiz de yardım etsin dedi. Muhtar Şeyhoğlu, çocuklara sorunlarını çözme sözü verdi.

Kocaeli - Kocaeli gazetesi
25 Nisan 2003, Cuma

Akarca Mahallesi'nde oyun oynayacak alan bulamayan çocuklar, muhtarlığın önünde eylem yaptı.

Taleplerini dile getiren dövizlerle **Akarca Mahallesi Muhtarlığı** önünde toplanan çocuklar adına açıklama yapan 11 yaşındaki **Görkem Ulaş Sevim**, "Topum var ama, oynayacak alanım yok. Bisikletim var ama, sürecek yolum yok. Her çocuk oyun oynamak ister ama, oynayacak alan olmayınca bunları yapamıyor. Evlerimizde hapis kalmaktan sıkıldık. Top oynamak, bisiklete binmek hakkımız değil mi?" dedi. "**Biz çocuklar, bu sorunu çözeceğiz**"

"Akarcalı çocuklar olarak bu sorunu çözeceğiz ama, tek başımıza bunun üstesinden gelemeyiz" diyen Sevim, sözlerini şöyle sürdürdü: "Arkadaşlarımızla toplanıp mahalle muhtarlığına geldik. Muhtarımız, belediye başkanımız ve büyüğlerimiz bize yardım etsin. Bize oyun oynayacak alan yaratsınlar. Spor tesisleriyle park yapın. Sinema ve tiyatro salonumuz olsun. Lütfen bizi önemseyin ve bize değer verin. Hani biz çocuktuk ve güneşli günler görecektik?"

İsteklerini belirten dilekçeyi **Akarca Mahallesi Muhtarı Türkan Şeyhoğlu'na** veren çocuklar daha sonra sessizce evlerine döndü.

Rant uğruna 4 bin konut yapılırsa...

Akarca Mahallesi Muhtarı Türkan Şeyhoğlu, çocukların yerden göğe kadar haklı olduğunu belirterek, "**2 bin konutluk**

Tatilde Birinci Vazifem Oyun Oynamaktır

Bir öğretim yılını daha geride bırakan çocukların tatil hedefi internet, oyun, go-card, futbol... Tatili çok bulanlar arkadaşlarını görememekten, az bulanlar yeterince eğlenememekten şikayetçi. İşlerinden pek azı kitap kapağı açmaya niyetli...

[Ayça ÖRER - Nilüfer ZENGİN,anzengin@gmail.com](mailto:anzengin@gmail.com), İstanbul - BİA Haber Merkezi 15 Haziran 2007, Cuma

Okullar bugünden itibaren üç aylık yaz tatiline girdi. Çocukların bir kısmı uzun tatilden memnun, bir kısmı "arkadaş özleme kaygısından" üzgün. **Bianet** tatil öncesinde yakaladığı çocuklarla, bir öğretim yılını, karneyi, tatili, tatil planlarını konuştu.

Aydın Doğan İletişim Lisesi öğrencisi 15 yaşındaki **Banu** okulu "çok takmamış" bütün yıl boyunca, dersleri çoğunlukla uygulamalıymış. Tatilde "kafasını dinlemek" istiyor, bunun için tatil hedefi "go card"a gitmek. ÖSS telaşı var; "Meslek lisesinde okuyorum gideceğim yer belli" diyor.

Fındıklı İlköğretim Okulu'ndan **Kübra Çapraz** üçten dörde geçmiş; dokuz yaşında. Tatili sevmiyor, çünkü arkadaşlarını göremiyor. Köydeki arkadaşlardan da sıkılıyor. Bütün dersleri pekiyi olduğu için babasından "barbi bebek" bekliyor; olmazsa da üzölmeyecek, çünkü öğretmeni ona bozuk para cüzdanı hediye etmiş. Tüm dersleri beş.

Matematiğı çok seviyorum

Zeynep Enginoğlu, 10 yaşında, matematiğı çok seviyor. Sivas'a gidecek, tatilini köyde geçirecek.

Tatil planı içinde "**Arı Maya**" okumak var, **Pıtırıcık** da çıkmış, alırlarsa onu da okuyacak. "Okul yorucu, tatiller daha çok olsa" diyor.

11 yaşındaki **Ahmet Tutar**, "Okulu da çok sevmiyorum, tatili de" diyor. Okul zamanı çalışıyormuş. Karnesi zayıf geldiğı için istediğı gibi denize giremeyecekmış.

Çok uğraşmasına rağmen "öğretmen taktığı için" matematikten kalmış. Cihangir İlköğretim Okulu'ndan bu yıl beşten altıya geçen 11 yaşındaki **Damla**, kendini büyümüş hissediyor. "Dersler değışti, İngilizce de görmeye başladık" diyen Damla, tatilde de İnternette İngiliz arkadaş bulmayı hedefliyor.

Nurhan Damcıoğlu hükümet gibi kadın

Karnesini Salı günü alacak olan Maçka Akif Tuncel Lisesi'nden **Nurdan Savaş**, liseye geçerken arkadaşlarını ardında bırakacağı için çok üzgün. "Bilgisayar başından kalkmayacağım, kitabın yüzüne bakmayacağım" diyor.

Kantolara, özellikle **Nurhan Damcıoğlu**'na hayran olan Maçka Akif Tuncel Lisesi'nden **Halil Kahraman** "Bütün bir yaz kanto, tango dinleyeceğim. Umarım Nurhan Damcıoğlu'na ulaşırım. Hükümet gibi kadın o" diyor. İki zayıfı var ama bütünlemede geçmekten umutlu.

Orkestralar Mahallesi: Edirnekapı

Altı yıldır Edirnekapılı çocuklara müzik eğitimi veren "Barış İçin Müzik" projesi sorumlusu Yeliz Baki, "Amacımız virtüöz yetiştirmek değil, çocukları müzikle tanıştırmak" dese de çocuklar için müzik "her şey" demek ve birçoğu konservatuara gitmek istiyor.

[Nilay VARDAR](mailto:nilay@bianet.org), nilay@bianet.org İstanbul - BİA Haber Merkezi-11 Ağustos 2011, Perşembe

Edirnekapı'da Kariye Müzesi'nin yanındaki sokaktan yukarı doğru yürürken müzik sesleri ile karşılıyor sizi "Barış için Müzik" merkezi. El Sistema'nın yetiştirdiği **Venezüela Simón Bolívar Gençlik Senfoni Orkestrası'nın** İstanbul'da verdiği konserinde geçtiğimiz hafta sonu Türkiye'deki benzer örneklerinden "Barış İçin Müzik Topluluğu" ve "Sulukule Çocuk Sanat Atölyesi" de alt grup olarak konser vermişti. Çalışmalarına 2005'te Edirnekapı'da "olanakları kısıtlı çocukları müzikle tanıştırmak" için bir ilkokulun kömürlüğünde 20 öğrenci ile başlayan "Barış İçin Müzik" projesi, artık 300 öğrenciye müzik eğitim veren iki binası olan bir merkeze dönüşmüş durumda ve iki okulda da atölyeleri mevcut. Akordeon, yaylı enstürmanlar ve bakır nefesli çalgılarla eğitim veren merkezde şu ana kadar 1200 öğrenci yetişmiş. Projenin kaynağı, başından beri "bu benim gençlik hayalimdi" diyen mimar **Mehmet Selim Baki** tarafından karşılanıyor. Kendisi haftanın yedi günü sabahtan akşama kadar dilbilimci **Yeliz Baki** ile merkezin başında. Baki, burada çalışmaya başladıktan sonra akademisyenliği bırakmış.

"Kapımız herkese açık; amacımız virtüöz yetiştirmek değil"

Merkezin kapısı müziğe ilgi duyan tüm çocuklara açık; ama öğrencileri genellikle yürüme mesafesindeki Edirnekapılı çocuklar. Çocuklar enstürmanlarını merkezden aldıkları gibi yemeklerini de merkezde çalışan mahalleli kadınların elinden hep birlikte yiyorlar.

Yeliz Baki, amaçlarının çok yetenekli çocuk bulup virtüöz yetiştirmek değil, çocukları müzikle tanıştırmak olduğunu söylüyor.

"Müziği iyileştirici bir araç olarak kullanarak birlikte yaşama kültürü oluşturmaya çalışıyoruz. Tüm çocukların sanata erişim hakkı olduğunu düşünüyoruz."

"Projeye tüm mahalleli dahil"

"Biz aileyi, okulu, kasabı tüm mahalleliyi bu projeye katıyoruz" diyen Baki, çocuklar en basit parçayı çalmaya başlayınca kendilerine güvenlerinin gelmesi için ailelerin katıldığı konserler verdiklerini söylüyor.

Baki, her ne kadar hedeflerinin konservatuara öğrenci yetiştirmek olmadığını söylese de ister istemez birçok öğrencinin konservatuara yöneldiğini söylüyor ve ekliyor. "Üç beş arkadaş bir araya gelip, orkestra kuruyorlar. Şu anda mahallede bir sürü yaylı, nefesli küçük küçük orkestralar var "

"Barış İçin Müzik" 2009'da Türkiye'den katılan 87 proje arasından seçilerek gelişmekte olan metropole hizmet eden projelere verilen "**Urban Age**" ödülünü almış.

Çoğunun hayali konservatuar

17 yaşındaki **Filiz**, **Şeyda** ve **Begüm** yan flüt çalıyor ve üçü de konservatuara gitmek istiyor. Filiz, ilk başlarda nefes konusunda zorlansa da artık profesyonellik yolunda ilerlediğini söylüyor. Okulda flütün sesini duyup çok etkilenen **Şeyda**, "Hayatım çok değişti, artık boş zamanımız yok; her dakikamız renkli. Müzik zevkim, hayata bakışım değişti" diyor. "Müzikle hiç ilgim yoktu ve istememiştim" diyen **Begüm**, "Ama şimdi flüt benim için her şey" diyor. Yedi yaşındaki **Buse** de ablası Filiz'i görünce merkeze gelip enstrümanlara bakmış ve piyanoyu seçmiş. Şeyma'nın yedi yaşındaki kardeşi **Zeynep** de bir orkestranın provasında keman şefinden çok etkilenmiş ve "Ben de onun gibi olmak istiyorum" diyip kemana başlamış.

Eskiler yenilere öğretiyor

12 yaşındaki **Deniz** ablasının yan flüt çalıp bıraktığını ama kendisinin "Ben yan flüte başlayacağım ve asla bırakmayacağım" dediğini söylüyor ve bir yıldır çaldığını gururla ekliyor. Merkezin en eski öğrencilerinden konservatuar öğrencisi **Nazmi**, akordeon ve bas gitar çalıyor; hala okuldan çıkıp merkezde çalışmalarına devam ediyor. Merkezde "piramit sistemi" ile öğrenciler hocalarından öğrendiklerini yeni başlayanlara aktarıyor.

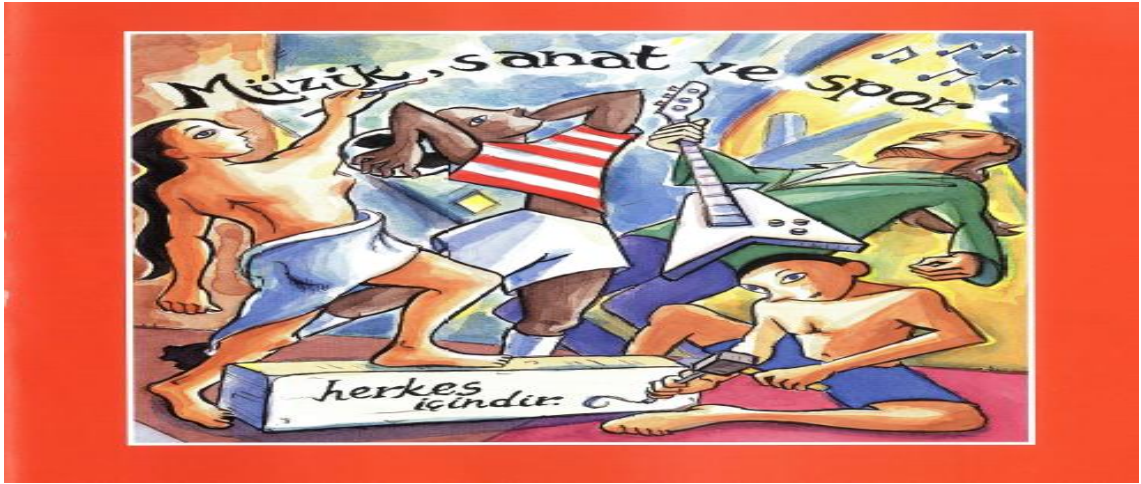

"Konserde heyecanlandım ama süperdi"

Haftasonu konserde akordeon çalan 12 yaşındaki **Kübra**, piyano ve bateri de çalıyor. Merkezin en eski öğrencilerinden Kübra, en başta kendisine "çok küçüksün" dediklerini ama eksiksiz her gün geldiğini ve notaları çabuk öğrendiğini söylüyor. Konser için "çok heyecanlandım ama süper geçti" diyor. "Eskiden hep sokakta oynardım ama artık hayatım burası oldu" diye ekliyor. Ben merkezden ayrılırken öğrenciler akşam katılacakları bir web televizyonu için son provalarını yapıyordu. En kısa zamanda konserlerinde görüşmek üzere merkezden müzik eşliğinde ayrıldım. (NV)

© Serkan TURAC

“Çocuklar oyun oynamayı sever.” bu düşünceye herkes katılır. Büyükler bile oyun oynamayı çok sever. Çocukların oyun oynama hakkı Sözleşme maddelerinin içerisinde yer almaktadır. Eğer bir çocuk oyun oynayamıyorsa, biliniz ki o çocuğun hakkı çiğneniyor. Sadece oyun değil elbette... Boş zamanları değerlendirmek için çocukların yapmak istedikleri şeyler olabilir. Bu da çocukların hakkı...”

Ders: Serbest Etkinlikler

Sınıf: 5

Süre: 3 ders saati

Kazanım:

1. Çalışan çocukların sorunlarını fark eder.
2. Ekonomik sömürü yaşayan çocukların yapması gerekenlere yönelik bir rehber tasarısı hazırlar, bilgileri yaymak için yollar planlar.

Araç-gereç: Kırtasiye malzemeleri, çalışma kâğıdı

İlgili Sözleşme Maddesi: Madde 32

Yöntem ve Teknik: Yaratıcı drama, soru-cevap, balık kılıcı

Ön hazırlık: Gazete haberleri ve sözleşme maddesi sınıfın duvarlarına asılır.

GİRİŞ ETKİNLİKLERİ

Aşağıdaki kısa öykü öğrencilere okunur.

“ Hakkı 11 yaşındaydı. Babasını kaybettikten sonra köyde geçimlerini sağlayacak arazileri olmadığı için annesi ve kardeşleriyle kasabaya taşınmışlardır. Annesi iş buldukça ev işlerine gidiyor. Ancak kazandığı evi geçindirmeye yetmiyor. Hakkı annesine yardımcı olmak için simit satıyor,*öğleden sonra paket taşıyor*. Oyun oynamaya vakti yok.”

Öykü okunduktan sonra, öğrencilere aşağıdaki soru sorulur.

“Hakkı’nın Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan hangi hakkı kullanmadığını düşünüyorsun?”

GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ

Öğrenciler üç gruba ayrılır. Aşağıdaki sorular gruplara paylaştırılır. Cevaplar için öğrencilere kâğıtlar dağıtılır. Öğrencilerin cevapları bu kâğıtlar üzerinde düzenleyip, daha sonra grup sözcülerinin sınıfla grup düşüncelerini paylaşması istenir.

1. “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocukların çalışmama hakkını korumak için nasıl önlemler alır?”
2. Çalışan çocukların yaşamlarında nasıl değişiklikler olur?

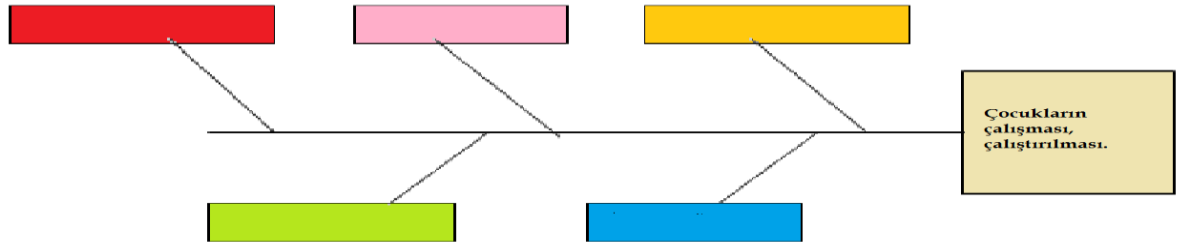
3. “Çocukların çalışmama hakkını korumak için, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dışında hangi belgeler ve kurumlar bu konuda görevlidir?”
4. “Çocuk işçiliği nedir? ”
5. “Yaşadığımız ülkede ya da şehirde çocuk işçiliği var mı? Çocuklar ne tür işler yapıyor ve neden çalışıyorlar?”

- Öğrenciler 11 gruba bölünür. Her gruba bir fotoğraf karesi verilir. Öğretmen öğrencilere “Her gruba bir fotoğraf verildi. O fotoğraf nasıl bir anda çekilmiş olabilir? O fotoğraf karesine nasıl gelmiş olabilir? Her fotoğraf için bir öykü oluşturalım.” diyerek, öğrencilerin düşünmeleri istenir. Öğrenciler fotoğraflarını kesinlikle diğer gruplarla paylaşmaması söylenir. Öğrencilerden düşündükleri anı canlandırmaları istenir. Her grubun canlandırmasını kendine ait olan fotoğraf anıyla bitirmesi istenir. Öğretmen diğer öğrencilere “Sizce nasıl bir fotoğraf karesi olabilir?” diye sorar, tahminler alınır. Her grup canlandırmadan sonra fotoğrafını arkadaşlarına gösterir.

SONUÇ ETKİNLİKLERİ:

Bireysel Çalışma/ Grup Çalışması:

Aşağıdaki balık kılıçığında, balığın baş kısmına sorun yazılmıştır. Bu sorunu oluşturan nedenleri boşluklara yerleştiriniz.

Çalışan bir çocuğun bir gününü resimleyiniz.

“Çocukların çalışması birçok aile için önemli gelir kaynağıdır. Bu duruma engel olduğunda gelir eksikliğinden çocuklar sıkıntı yaşar, acı çeker.” önermesine;

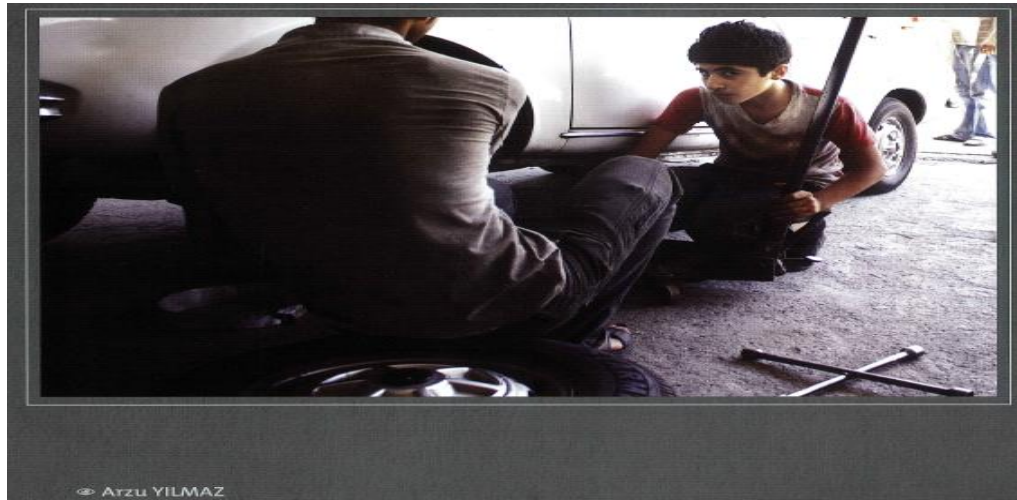
Katılıyorum;

çünkü.....
.....

Katılmıyorum;

çünkü.....
.....

Fotoğraf Kareleri (Canlandırma)

© Arzu YILMAZ

☞ Kumral KEPKEP

⇒ Kumral KEPKEP

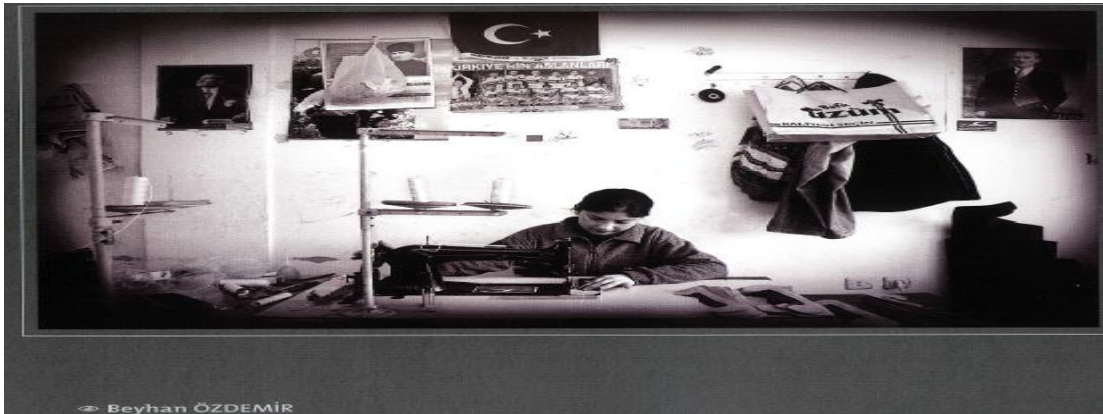

⇒ Kumral KEPKEP

⇒ Beyhan ÖZDEMİR

Öğretim Planı

Ders: Serbest Etkinlikler

Sınıf: 5

Süre: 4 ders saati

Kazanım:

1. Çocuk hakları kavramını ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi tanır, yorumlar.
2. Bir çocuk olarak haklarını ifade eder.
3. Haklarını önem derecesine göre sırlar.
4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin uygulanmadığı ortamlarla ve saygı gösterilmediği davranışlarla karşılaşan çocukların durumlarını değerlendirir.

Araç-gereç: Renkli kâğıt yapıştırıcı, renkli fon kartonları, Çocuk Hakları Sözleşmesinin Yazılı olduğu Büyük Boy Poster, Sözleşme maddelerinin bulunduğu çekiliş kutusu, renkli kağıtlar, zimba, Our Golden Children Songs Cd 2- Dream a life şarkısı

Yöntem ve Teknik: Soru-cevap, pantomim, yaratıcı drama

Ön hazırlık: Çalışmaların rahat bir ortamda yapılabilmesi için sınıf “U” düzenine getirilir. Öğretmen büyük boyda hazırlanmış olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin yazılı olduğu posteri ders öncesinde puzzle olacak şekilde parçalara ayırır. Parçaların arkasına öğrenci sayısı kadar numara verilir. Puzzle olarak oluşturulan parçalara eş sayıda başka kâğıtlara da numaralar yazılır. Öğretmen sınıfın çeşitli yerlerine Sözleşme posterinden oluşturduğu puzzle parçalarını yapıştırır.

GİRİŞ ETKİNLİKLERİ

Tahtaya bir çocuk resmi (çöp adam) çizilir. Öğrencilere aşamalı olarak aşağıdaki sorular sorulur. Gelen cevaplara göre yeni sorular eklenebilir. Öğrencilerden gelen cevaplar doğrultusunda yeni sorular eklenebilir.

Öğrencilere,

- Bu kimdir? Çocuk kimdir? Kime denir?
(Öğrencilere istekleri doğrultusunda çizilen çocuğa hem kız hem erkek ismi olabilecek bir isim verilebilir.)
- Bir çocuğun ihtiyaçları nelerdir? İstekleri nelerdir? Sorumlulukları nelerdir?

Yapışkan kâğıtlara yazıp tahtaya yapıştırmaları istenir. (Çocuk çöp adamın kenarlarına yapıştırılır. Her aşamada yapıştırılan kısım bir daireye alınır. Her soru için bu işlem yapılır. Öğrencilerle en son yazılanlardan sonra tahtadaki çocuğun kenarındaki yazıların incelenmesi istenir. Yazılanlardan çıkardıklarını gönüllü öğrencilerden ifade etmeleri istenir. Bu çocuğu bunların dışında neye ihtiyacı olduğu sorulur. Aynı etkinliğe aşağıdaki sorularla devam edilir.

Ek Etkinlik: Öğrencilere hak kavramının sorulması ile çeşitli cevaplar alındıktan sonra, söylenen kavramlarla hak kavramının tanımı yapılır.

- Şimdi çocuk olmanızdan dolayı doğal olarak sahip olduğunuz hakları düşünün. Ne tür haklara sahipsiniz?
- Çocukların bu haklarını korumakta kimler sorumludur? (Okul, aile, toplum, devlet..... cevaplar alınır.)
- Peki, sizce her çocuk bu haklardan eşit şekilde yararlanabilmekte midir? Örneklerle açıklayabilir misiniz?

GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ:

1. Öğrencilere puzzle sayısı kadar kesilen kâğıttaki numaralardan birer tane verilir. Her öğrenciden eline verilen numarayla eş olan sınıfın farklı bölgelerine yapıştırılmış ona ait olan puzzle parçasını bulması istenir.
2. Kendine ait olan parçayı bulan öğrenci ortaya gelerek diğer arkadaşlarıyla birlikte puzzle parçaları birleştirilir. Öğretmen, ters çevrildiğinde ortaya çıkan metni öğrencilerden okumalarını ister.
3. Öğretmen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ne zaman ve nerede imzalandığını kısaca açıkladıktan sonra öğrencilerin Sözleşme'yi genel olarak incelemelerini ister. Daha sonra aşağıdaki sorularla devam edilir:
 - Sizce “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” varken, neden “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye niçin gerek duyulmuştur?
 - Sizce bu Sözleşme’de eksik kalmış bir hak var mıdır?
 - Çocuk haklarını hakların özelliklerine göre bir sınıflandırma yapmak isteseyiz bu nasıl olurdu?
 - Bu haklarınızı önem derecesine göre bir sıraya koymak isteseyiz nasıl sıralardınız?
 - “Sözünü ettiğimiz haklar sizlerin bir şeyler yaparak kazandığımız haklar değildir. Bu haklar çocuk olmanızdan dolayı sizlere verilmiştir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye göre 18 yaşından evvel hepiniz çocuksunuz, bu Sözleşme’de yazan bütün haklara sahipsiniz.”
 - Her gün yararlandığımız çocuk hakları neler? Şu anda hangi çocuk hakkından(haklarından) yararlanıyorsunuz?
 - Bu haklara bütün çocuklar sahip mi? Her çocuk bu haklardan yararlanma fırsatını bulabiliyor mu?
4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ilk 40 maddesi her bir öğrenciye en az bir madde gelecek şekilde çekiliş yaptırılarak seçtirilir. Öğrencilerden elindeki madde ile ilgili resim ya da karikatür hazırlamaları istenir. Her yapılan resmin arkasına o maddeyi tanımlayan üç kelime yazmaları istenir. Bu iki kâğıt birbirine zımbalanır. Bu etkinliğin “Çevir- Hakkını Keşfet” etkinliği olarak isimlendirileceği bu yüzden öğrencilere üç kelimeyi dikkatlice seçmeleri hatırlatılır. Yapılan resimlerle resim galerisi oluşturulur. Öğrencilerin resimleri incelemeleri ve resimlerden çıkardıkları sonuçları ya da düşünceleri paylaşmaları istenir, öğrencilerin çalışmalar konusunda görüşleri alınır.
5. Sözleşme'den dramatizasyonu yapılabilecek maddeler seçilir, rol oynayarak ya da pantomim yapılarak seçilen maddenin sunumu yapılır.

SONUÇ ETKİNLİKLERİ:

Seçilen müzik eşliğinde öğrencilerden sessizce yürümeleri istenir. Çocuk haklarının yaşamlarındaki önemini ve niçin bu hakları bilmeleri gerektiğini düşünmeleri istenir. Müzik ilk durduğunda önce bunu sınıfta bulunan bir nesneye, daha sonra da ikinci kez müzik devam edip durduğunda ilk karşılaştığı arkadaşına düşüncelerini anlatması istenir.

Öğrencilere daha sonra aşağıdaki form dağıtılır. Sonuçları arkadaşlarıyla formunu değiştirerek paylaşımları istenir.

Çocuk haklarından anladıklarınızı birkaç cümleyle ifade ediniz.

Benim anladığım, _____

Çocuk hakları konusunda sizi en çok şaşırtan şey nedir?

Benim şaşırdığım, _____

Çocuk hakları konusunda en çok merak ettiğiniz şey nedir?

Benim merak ettiğim, _____

Çocuk hakları konusunda en çok hoşunuza giden şey nedir?

Benim hoşuma giden, _____

-Gazetede yer alana haberleri(duyuru ve reklamlar dahil) kullanarak bir afiş çalışması istenir. Bu haberleri aşağıdaki yönergeleri dikkate alarak yapmalarını isteyin. Sınıf üçe bölünür.

- a) Kullanılan veya yararlanılan haklar
- b) İhlal ve istismar edilen haklar
- c) korunan haklar

Ders: Serbest Etkinlikler

Sınıf: 5

Süre: 4 ders saati

Kazanım:

6. Her çocuğun eğitim hakkına sahip olduğunu ifade eder.
7. Çocukların eğitim görme haklarının kısıtlanması durumuyla karşılaştığında gösterebileceği davranışları ifade eder, bu durumlara yönelik çözüm önerileri geliştirir.
8. Bir çocuk için nitelikli eğitimin önemini açıklar.
9. Kendi öğrenme stilini fark eder.

Araç-gereç: Kırtasiye malzemeleri, projeksiyon

Yöntem ve Teknik: Drama, soru-cevap

İlgili Sözleşme Maddesi: Madde 28-29

Ön hazırlık: İlgili Sözleşme maddeleri öğrencilerin görebilecekleri belli bir yere asılır. Sınıf “U” düzeninde hazırlanır.

GİRİŞ ETKİNLİKLERİ

Öğretmen bir sözcük söyleyecek ve o sözcüğün çağrıştırdıklarını her öğrenci sadece bir sözcükle ifade edecektir. Öğretmen elindeki kalemi hangi öğrencinin eline verirse o öğrencinin bir kelime söylemesini isteyecek. Öğrenciler çember düzeninde sıralanır. Çemberin en sonundaki kişi kendi sözcüğünü söyledikten sonra öğretmen bu öğrenciden arkadaşlarının söylediği sözcüklerden aklında kalanlarla bir öykü oluşturmasını ister. İkinci aşamada da aynı işleme devam edilir. Öğretmen sırayla hep aynı öğrencilerin öyküyü oluşturmamamsı adına çemberin gidiş yönünü değiştirmelidir. Yine aynı şekilde sözcük söylemeler bittikten sonra öykü oluşturulur.

“eğitim hakkı- nitelikli eğitim-ücretsiz eğitim-disiplin-öğretmen-okul-yaşam boyu öğrenme-fırsat eşitliği-haydi kızlar okula-ilköğretim-ortaöğretim” anahtar kelimelerini kullanılır.

GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ

- Ünlü bir gazeteci “Farklı Yörelere Gezisi” başlığı altında gazetede haftalık seri haberler yayınlamaktadır. Gazeteci oradan çektiği bazı fotoğrafları ve gezi dönüşü yazdığı yazıları okuyucularıyla paylaşacaktır.” Fotoğraf karesini (kendilerine verilen durumu anlatır şekilde) öğrenciler donuk imge olarak canlandıracaklardır. Gazeteciymiş gibi gezi dönüşü kendilerine

verilen durumla ilgili bir köşe yazısı hazırlamaları (durumlara bir çözüm bulunmuş olarak) istenir. Öğrenciler gruplara ayrılır. Gidilen mekan, zaman, durum betimlemesi konusunda öğrenciler serbest bırakılacaktır. Yer, zaman, karakter, olayın betimlemesine dikkat edilmesi konusunda öğretmen öğrencileri uyaracaktır.

Durum 1: Ekonomik durumu yetersiz çocuklar var okula gidemiyor; fakat hepsinin okul başarısı çok iyi...

Durum 2: Yayla Köy İlköğretim Okulu'na okulöncesi öğretmeni atandı. Ancak okula ait bir ana sınıfı olmadığı için ve ana sınıfı malzemeleri olmadığı için küçük çocuklar okula çok az geliyor. Geldiklerinde de kömürlükte öğretmenlerinin onlara verdiği malzemelerle ders işlemeye çalışıyorlar. Yeterince ısınmadıkları için de okulda çok az kalabiliyorlar.

Durum 3: Okulunuzda farklı sebeplerden ya da rahatsızlıklardan ötürü okuma-yazma bilmeyen ya da konuşamayan arkadaşlarımız var. Öğretmenler bu öğrencileri Rehberlik Araştırma Merkezine yolluyor. Yaşadığımız yerde bu türde çok fazla öğrenci var. Ancak bu öğrencilerin özel bir eğitim almasını sağlayacak bir okul yok. Olan okullar ise yaşadığımız yere kış şartlarında ancak 3-4 saatte gidip gelinebiliyor.

-“Şimdi sizi bu senenin başından beri öğrendiklerinizle ilgili bir sınav yapacağım. Hemen birer tane kâğıt çıkarın.” Öğretmen bu aşamada öğrencilerin itirazlarını, sorularını dikkate almaz.

Öğretmenin öğrencilere kâğıtlarını çıkarttıktan sonra, bu tavra niçin bürünmüş olabileceğini sorar. Bu yaptığının bir öğretmen olarak doğru bir davranış olup olmadığını sorar. Öğrencilerden bunu nedenleriyle açıklamasını ister. “Milli Eğitim Bakanlığı bundan sonra bir testte başarılı olamayan öğrencinin okuldan atılmasına karar verdi. Yalnızca her testte başarılı olan çocuklar okullarına devam edebilecekler. Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir?” öğrenci cevapları üzerine tartışılır. Öğretmen öğrencilere aşağıdaki çalışma kâğıdını dağıtır. Sırasıyla sorular cevaplanır, öğrenci cevapları değerlendirilir.

1. "Eğitim-öğretim esasları devlet tarafından güvence altına alınmasaydı ne olurdu?" düşününüz.

2. Okulda sunulan eğitim çocukların kişilik, yetenek ve becerilerini geliştirmeye mi odaklanıyor? Yoksa çocukları sınavlara boğan bir sistem mi var?

3. Okul disiplini çocuğun onuruna saygı gösteren bir yaklaşım içinde mi gerçekleştiriliyor?

4. Kendi öğrenme stilinizi nasıl belirlersiniz? İnsanların neyi nasıl öğreneceğine kim karar verir?

-Toplantı Odası Düzeni: “ Her öğrenci kendini eğitim konusunda konuşma hakkına sahip bir uzman olarak belirlesin. Sizin göreviniz bu toplantıda ne olabilir? Siz kimi canlandıracak olabilirsiniz. (Avukat, öğretmenler, okul müdürü, Milli Eğitim Bakanı, Başbakan, Cumhurbaşkanı, Televizyon kanallarında çeşitli görevliler, Gazeteciler; öğrenci, akademisyen vb.) Öğrencilerden kim olduklarına dair bir yaka kartı hazırlamaları istenir. Konuşacakları konuya dair konuşma metinlerini hazırlamaları istenir. Öğrencilere çalışma kağıdındaki sorulara verdikleri cevaplardan yararlanmaları istenir.

Toplantıyı yönetecek olan kişi öğretmen olmalıdır. Toplantıyı aşağıdaki sözlerle açar:

“Milyonlarca çocuk dünyanın dört bir yanında okula bir şeyler öğrenmeye gidiyor. Dünya çocuklarının oluşturduğu bu karınca yuvalarının gözünün önüne getir. Sen de onların bir parçasısın. Bu büyük hareket durursa, insanlık ilkel günlerine yeniden döner. Çocuklar için karanlık bir evrenin başlangıcı olur. Bugün sizinle burada,

-Türkiye’deki eğitimin özelliği ve kalitesi,

-Okula gidemeyen çocuklar ve eğitim hakkı

üzerine konuşacağız. Öncelikle uzmanlarımızı tanıyalım.” Öğretmen toplantıyı açar, öğrencilerin bir uzman rolüne bürünmüş olarak konuyla ilgili görüşlerini almaya başlar. Öğretmen tartışmanın tek düze devam ettiği yerlerde farklı sorularla toplantıya dahil olacaktır. Bir gazete haberi, gündemdeki farklı bir olay, telefon bağlantısı, farklı bir konuk vb. gibi dikkati yeniden toplayacak durumlar ortama sokulabilir. Farklı çocukların konuşması herkesin katılımının sağlanması için öğrenciler yüreklendirilmelidir.

Tartışmanın ortasında öğrencilerin sıkılmaya başladığı ya da aynı düşüncelerin üzerinde konuşulduğu bir zamanda bir eğitim videosu izletilir.

Milli Eğitim Bakanlığı EĞİTEK Çocuk Hakları Tanıtım Videoları Prof.dr. Emine AKYÜZ

<http://www.youtube.com/watch?v=9nRLy9-sJjc&feature=related>

http://www.youtube.com/watch?NR=1&feature=endscreen&v=bqIZ55bcV_4

<http://www.youtube.com/watch?NR=1&feature=endscreen&v=fubrWgEbMIc>

videoda yer alan Serpil üzerine konuşulur.” Hangi hakkından yoksun? İçinde bulunduğu durumu değerlendiriniz. Bu durumdan kurtulmak nasıl bir yol izlenebilir?” Tartışmaya kalınan yerden devam edilir.

SONUÇ ETKİNLİKLERİ:

Bireysel Çalışma/ Grup Çalışması:

“ 11 yaşında bir çocuk var. Ailesi bir an önce para kazanmak gerektiğini düşünerek, okula gitmeyeceğini söyledi. Çocuk okumayı çok istiyor.”

-Önce çocuk ve ailesinin kişisel bilgileri oluşturulur.(Çocuğun Cinsiyeti ve özellikleri, Ailenin sosyo-ekonomik durumu, anne-babanın mesleği, yaşadıkları yer vb.)

-Canlandırma Aile (Aile kesinlikle çocuğun çalışmasını istiyorken, çocuk ise derslerinin çok iyi olduğu için okula gitmesi gerektiğini düşünüyor. Her şeyden önce okumayı çok istiyor.

Aile ve çocuk canlandırmaları seyredilir. Öğretmen öğrencilere “Bu çocuk (Öğrencilerin çocuğa verdiği bir isimlerle hitap ederek) öğretmenine mektup yazmaya karar verdi.”

Mektuplar grupça yazılarak, sınıfın duvarlarına yapıştırılır. Her grup diğer grupların mektuplarını inceler.

-**Görüş geliştirme:** Aşağıdaki ifadeler öğrencilere okunur. Her ifade için farklı renkteki kâğıtlar öğrencilere dağıtılır. Öğrenci hangi görüşün altında olursa bunun sebebi sorulur.

“Niçin buradasın? Seçimdeki amaç nedir?”

Katılıyorum Kararsızım Katılmıyorum

- Kızlar okula gitmek isterken, erkekler bırakmak ister.

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

- Doğudaki şehirlerde yüksek öğretime devam eden giden insan sayısı az olduğu için okul çok önemli değildir. Eğitim önem verilmeyebilir.

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

- Ücretsiz eğitim, temel bir çocuk hakkıdır.

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

- Engelli çocuklar, büyüdüklerinde toplumda aktif rol alamayacakları için eğitilmelerine gerek yoktur.

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

- Kızlar ve erkekler cinsiyetlerine uygun farklı meslekler seçeceğinden, ayrı ayrı okullarda farklı eğitimler verilmelidir.

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları daha fazla imkâna sahip olacağı için kaliteli eğitim onların hakkı olur.

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

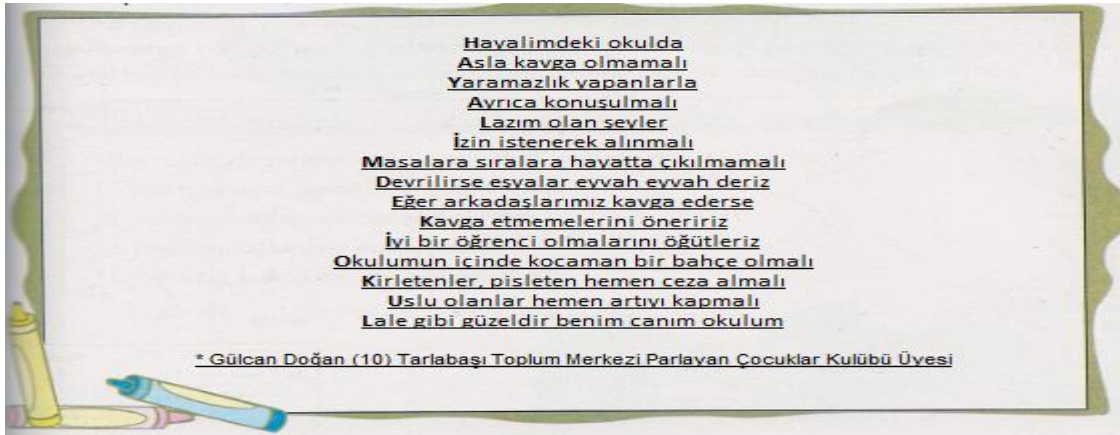
Hayalimdeki Okul

“Hayalimdeki okulda asla kavga olmamalı, yaramazlık yapanlarla ayrıca konuşulmalı.”

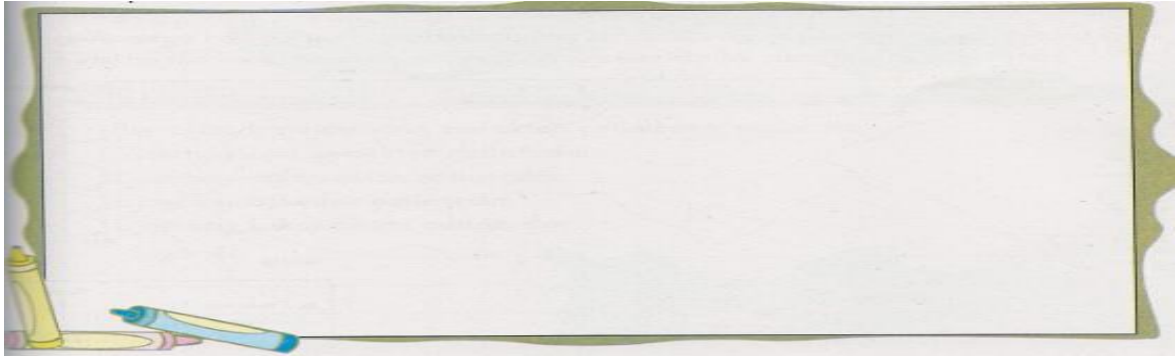
10 yaşındaki **Gülcan DOĞAN** hayalindeki okulu akrostiş çalışması yaparak tanımlamış. Bu yüzden hayalindeki okulla ilgili çocukların yararına olabilecek olan bazı düşünceleri unutmuş, bunlar neler olabilir? Devamını getiriniz.

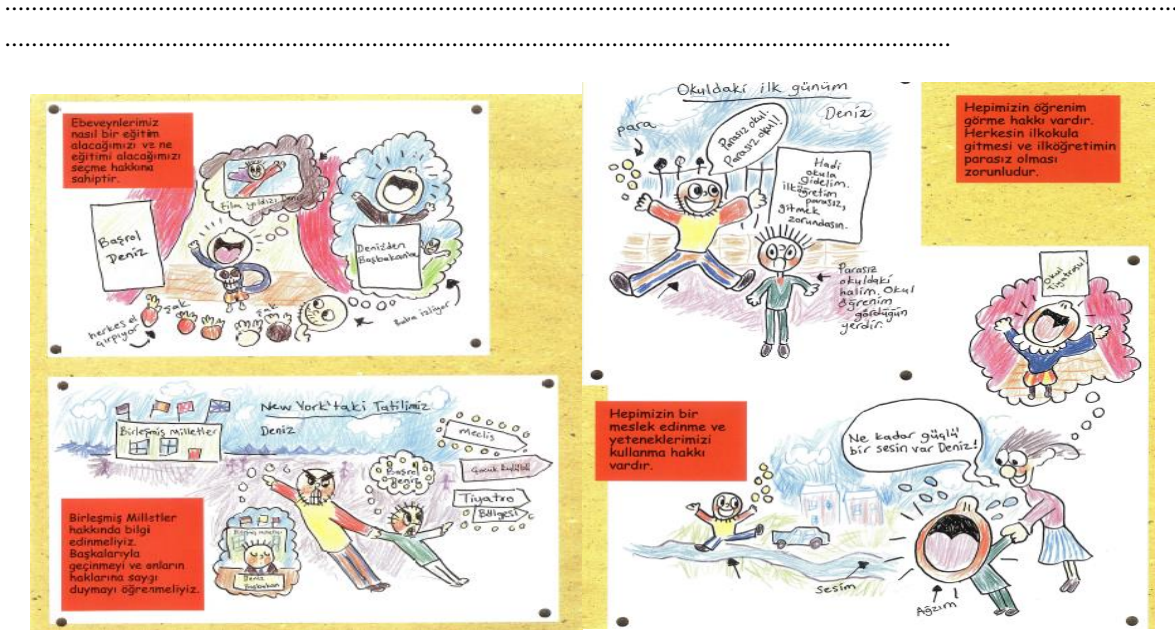
İstanbul - BİA Haber Merkezi, 03 Haziran 2011, Cuma

Senin hayalindeki okul...

Aşağıdaki karikatürleri yorumlayınız.

Öğretim Planı

Ders: Serbest Etkinlikler

Sınıf: 5

Süre: 3 ders saati

Kazanım:

1. Bireysel farklılıklarını tanıyarak ve kabul eder.
2. Bireysel farklılıkların insanların için zenginlik olduğunu kavrar.
3. Farklılıkları olanlara saygı ve hoşgörü gösterir.

4. Çocuklar arasında din, dil, ırk, cinsiyet v.b nedenlerle ayrımcılıkla karşılaştığında gösterebileceği davranışları ifade eder.
5. Çocuklar arasında din, dil, ırk, cinsiyet v.b nedenlerle ayrımcılık yapılmasını engelleyici çözüm önerileri geliştirir.

İlgili Sözleşme Maddesi: Madde 2

Araç-gereç: Karton ev, posterler, drama malzemeleri sepeti, Uluslararası Halk Dansları Müzikleri CD-2, Bach CD Konçerto 9

Yöntem ve Teknik: Yaratıcı drama, soru-cevap

Ön hazırlık: Sınıf öğrencilerin rahat hareket edebileceği şekilde düzenlenir. İlgili Sözleşme maddesi sınıf kapısına dikkat çekmesi için asılır.

GİRİŞ ETKİNLİKLERİ

Benzerlikler ve Farklılıklar Dansı: Öğretmenin vereceği yönergeyle bahsedilen özelliklere sahip öğrenciler bir araya gelerek dans eder.(Müzik –Uluslararası Halk Dansları)

“Uzun boylular bir araya, kısa boylular, sarı saçlılar, siyah saçlılar, hem annesi hem babası çalışanlar, ikizler-kova vb. burcu aynı olanlar, kırmızı rengi sevenler...”

GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ

Öğretmen öğrencilere aşağıdaki yönergeleri verir.

“Herkesin eline ışıklı bir küre verdim. Bu küreyi küçültün ve ona bakın. Işıkları rengârenk. Sürekli parlıyor. Şimdi bu küreyi kendi dünyanız ve bireysel farklılıklarınız olarak düşünün. Bu küre sizin duygularınız, beğenileriniz, özellikleriniz, sevmedikleriniz...”(Müzik eşliğinde-Bach Konçerto 9)

“-2’li olun, birbirinize düşündüğünüz özelliklerini anlatın.”

“Eşinizle benzer yönlerinin neydi, farklı olan yönleriniz neydi?” sorusu öğrencilere sorulur. Öğrencilerin yaptığı paylaşımlar dinlenir.

Öğretmen öğrencilere “Bu yaptığımız çalışmalarda herkesin insan olmasından kaynaklanan birtakım özellikleri vardır. Bazı özelliklerimiz benzerdir, bazıları ise birbirinden farklıdır. Bilmemiz gereken en önemli şey; her insan bir bireydir. Her birey özgündür.” der.

Öğretmen gönüllü bir öğrencinin “ Ben bir çocuğum” diyerek ortaya gelmesini diğerlerinin de onun çeşitli özelliklerini söyleyip birbiri ardına eklenmesiyle bir fotoğraf karesi oluşturmalarını ister. Öğrencilere bunları

söylerken bir hareket ekleyebilecekleri söylenir. Bu fotoğraf karesindeki her bir kişinin bir çocuğa ait özelliği temsil edeceği belirtilir.

“Ben onun duygularıyım.”

“Ben onun dün kaybettiği kalemiyim”

“Ben onun köpeğiyim...”

“Ben onun sürekli fırçalamayı unuttuğu dişleriyim.”

“Ben onun gol attığı sol ayağıyım.” gibi.

- Ek-2’deki poster tahtaya yapıştırılır. Posterdeki cümle öğrencilere okunur.

“ Bu sözle ne demek istenmiş? Dünya çocukları neyi hep birlikte kutluyor?”

“23 Nisan’ın çocuklar için önemi nedir?”

“23 Nisan’ın çocuklar için bir simge olsa, nasıl bir amaç için simge olabilir?”

Öğretmen 23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılmasıyla birlikte, Atatürk’ün 23 Nisan’ı çocuklara bir bayram olarak armağan ettiğini vurgular.

“23 Nisan’ın çocuklara armağan edilmesinin sebebi sizce ne olabilir? Atatürk neyi amaçlamış olabilir?”

-Öğretmen Atatürk’ün dileğini anlatan bir şiirin dördünlüğünü öğrencilerle paylaşır:

“Dilerim yurdumun çocukları

Tüm çocukları dünyanın

Gülüp oynasınlar bugünkü gibi

Acıda sevinçte kardeş olsunlar

Çınlasın yeryüzünde barış türküleri”

Kaynak: Aziz Sivaslıoğlu, ‘Atatürk Çocuk Omuş’, MEB Sosyal Bilgiler 4 ders Kitabı

“Bu şiirdeki ana duygu nedir, Şiirin vermek istediği mesaj nedir?” sorusu öğrencilere sorulur.

Sınıf 2’ye bölünür. Aşağıdaki iki soru gruplara paylaşılır. Gruplar kendi aralarında soru üzerine tartışılır. Öğretmenin grupların tartışma süresini sürece(3-6 dk.) göre belirler. Grup sözcüleri bu sürecin sonunda grubun düşüncelerini paylaşır.

1. İnsanın kendisine, başkalarına saygı duyması ne demektir?

2. Eğer insanlar sizin sahip olmadığınız başka güzel özelliklere sahiplerse, bu özelliklerden dolayı onlara saygı duyar mısınız? Niçin?

- Öğretmen tartışma sürecinin sonunda; herkesin insan olduğunu yaratılıştan gelen bazı farklılıkları olduğunu yaratılıştan gelen bazı farklılıkları olduğunu ve bu farklılıklara da saygı gösterilmesi gerektiğini söyler.

-Öğrenciler çember düzeninde oturur. Öğretmen ve öğrenciler tarafından daha önce hazırlanan karton evler (görsel sanatlar dersi) öğrencilere dağıtılır. Farklı ülkeden olan çocukların fotoğrafları tahtaya yapıştırılır. Her fotoğrafa bir numara verilir.

Öğrencilere yaptıkları karton evlerin kalacakları evin minyatürü olduğu söylenir. Öğrencilerden tahtaya fotoğrafları yapıştırılan çocuklardan üç tanesini seçmeleri istenir. Bu evde buradan seçecekleri üç çocukla kalacakları öğrencilere belirtilir. Öğrencilere hangi çocuğu seçtilerse o fotoğrafın altındaki numarayı karton evin kenarına yazmaları istenir. Öğretmen öğrencilere aşağıdaki soruları sorar.

“-Sizinle aynı evde kalacak üç kişiyi seçmek zor oldu mu? Olduysa neden, olmadıysa neden?”

“Bazı çocuklar birden fazla kişi tarafından seçildi mi? Hiç seçilmeyen oldu mu? Adını bile bilmediğimiz bir yerden gelen çocuğu seçmeye sizi ne yöneltti? (Pusulacık, 2007: 81 uyarlanıp değiştirilmiştir)

Öğrencileri 4'lü gruplara bölünür. Canlandırmalar için gruplar 1, 2, 3, 4 olarak saydırılır. 1'ler bir tarafa, 2'ler, 3'ler, 4'ler bir tarafa toplanır.

1. **Grup:** “ Siz ve aileniz (Libyada'ki) ülkenizde sürüp giden savaştan kaçmak için Türkiye'ye geldiniz. Şimdi on yaşındasınız. Geleli sekiz ay oldu. Ülkenize ne zaman döneceğiniz hatta dönüp dönmeyeceğiniz konusunda bir bilginiz yok. Türkiye'deki bazı kurumların yetkilileri tarafından bir mahalleye yerleştirildiniz.
 2. **Grup:** “On bir yaşında bir Romansınız. Küçük bir köyün dışında, banyosu olmayan ve tuvaleti dışarıda olan küçük bir evde yaşıyorsunuz. Altı kardeşiniz var.”
 3. **Grup :** “ Siz daha bebekken bu ülkeye göçmüşsünüz. Şimdi on yaşındasınız. Babanızın dükkânının da olduğu mahallede başka pek çok göçmen var. Siz hem kendi dilinizi hem de şimdi bulunduğunuz ülkenin dilini konuşabiliyorsunuz; böylece annenize ve büyükannenize çevirmenlik yapabiliyorsunuz.”
 4. **Grup:** “On bir yaşındasınız. Anne babanız, sizden küçük erkek ve kız kardeşinizle köyde yaşıyorsunuz. Ailenizin bir fırını var. Biraz şişman olduğunuz için bazen sizi alaya edenler oluyor.”
- Öğretmen öğrencilerin canlandırmalarını yaparken ana karakter ve yardımcı karakter belirlenmeleri ve verilen durumla ilgili bir canlandırma konusu belirlenmelerini söyler.

- Her grubun canlandırması izlenir ve canlandırma sonunda değerlendirmesi yapılır. Karakterin/ karakterlerin hangi ayrımcılığa maruz kaldığı tartışılır.

Ek Etkinlik:

Zamanın artması durumunda linkte yer alan videolar izletilir. Öğrencilerin ilgili hakkın videoda nasıl ifade edildiği sorulur.

<http://www.youtube.com/watch?v=JTTVCDXhXTA>

<http://www.youtube.com/watch?v=KgOdc9kc5DY>

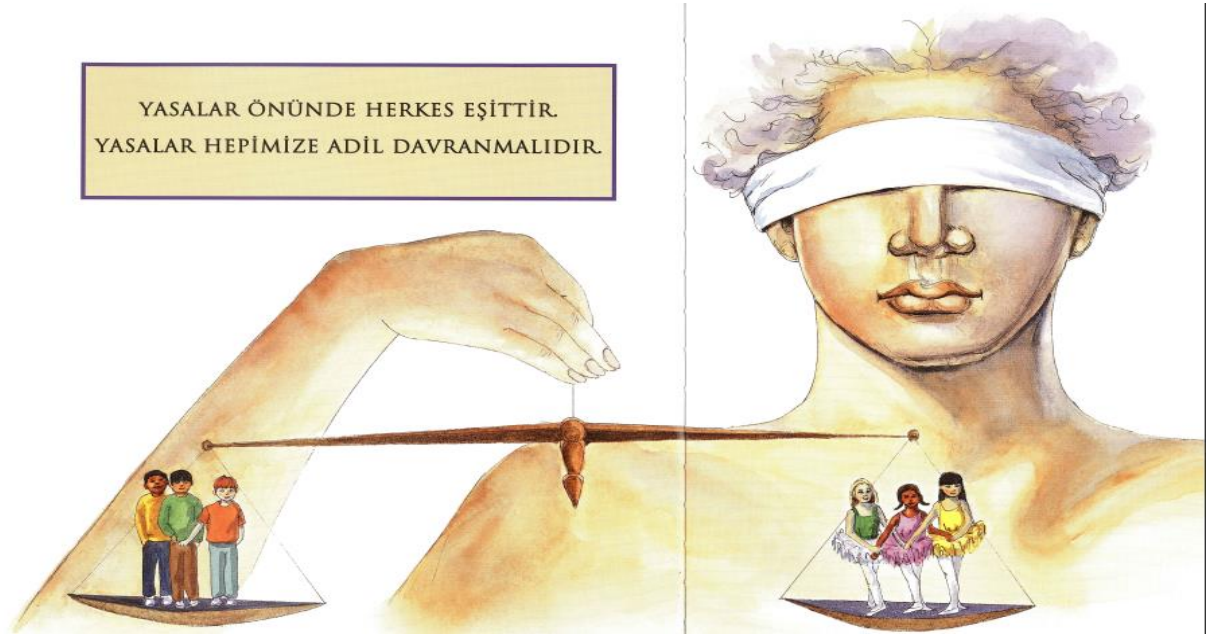
<http://www.youtube.com/watch?v=fubrWgEbMIc&feature=related>

SONUÇ ETKİNLİKLERİ:

Bireysel Çalışma/ Grup Çalışması:

Ek-1 ve Ek-3'teki çalışmalar öğrencilere yaptırılır.

Ek-1

Eğer yasalar önünde herkes eşit olmazsa ya da toplumda herkese eşit şekilde davranılmazsa nasıl sonuçlar ortaya çıkabilir?

.....

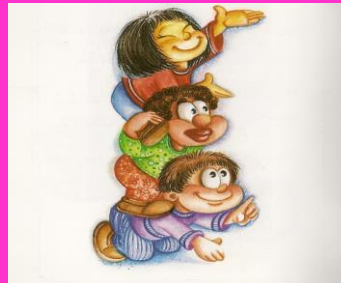
Ek-2

Madde 2

Dünyada birçok ülke var ve bu ülkelerde de çocuklar yaşıyor. "Çocuk hakları" adını verdiğimiz haklar bu ülkelerdeki çocuklar için de var. Bu haklar tüm çocuklar için geçerlidir. Farklı ülkelerdeki çocuklar çeşit çeşit... Örneğin renkleri farklı çocuklar var: Sarı çocuk, siyah çocuk, beyaz çocuk... Çocukların bazıları kız, bazıları erkek... Bazıları İngilizce konuşuyor, bazıları Fransızca, bazıları Türkçe... Bazı çocuklar yoksul, bazıları zengin... Bazılarının bedensel ya da fiziksel engeli var... İşte bu çocuk hakları, bu çocukların tümü için geçerli olan haklardır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 2. Maddesinde bu durumdan bahsediliyor.

Ders: Serbest Etkinlikler

Sınıf: 5

Süre: 6 ders saati (1ders münazara)

Kazanım:

1. Duygularını, düşüncelerini ve hayallerini ifade eder.
2. Duygularını, düşüncelerini, hayallerini ifade ederken kendi belirlediği bir yolu kullanır.
3. Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklar.
4. Arzularını, isteklerini, şikâyetlerini yazılı veya sözlü olarak ifade eder.
5. Yargı organlarında çocuklarla ilgili konularda çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurarak, çocuğun görüşünün dikkate alınması gerektiğini örneklerle açıklar.

İlgili Olduğu Sözleşme Maddesi: Madde 12 ve Madde 13

Araç-gereç: Kumaş parçası, kırtasiye malzemeleri, Bülent Ortaçgil &Fikret Kızılok Büyükler İçin Çocuk Şarkıları-Anlatabilsek, Tepegöz, yansı

Yöntem ve Teknik: Eğitsel oyun, Soru-cevap, drama, münazara

GİRİŞ ETKİNLİKLERİ

Öğretmen sınıfa bir kumaş parçasıyla gelir. Öğrencilerden bu kumaş parçasına kumaş dışında farklı anlamlar yüklenmesi istenir. Öğrencilerin zihinlerinde ona başka bir nesne olarak isimlendirip, arkadaşlarına o nesnenin öyküsünü anlatması istenir. Aşağıdakiler birer örnek olabilir.

“Bu elimde gördüğünüz benim geçen gün eczaneden aldığım soğuk algınlığı ilacı. Bu ilacı kendim kullanmak için almıştım. Ancak benim dışımda herkes kullandı, Nasıl mı? Bir gün...”

“Bu bizim banyo baskülü. Annem her sabah bunun üstüne çıkıyor. Daha sonra banyodan mutfağa doğru annemin sesi gelir. Der ki:...”

“Bu gördüğünüz Eiffel Kulesi. Fransa’ya gitmek hep hayalimdi, bu ülkeyi çok merak ediyordum...”

Öğretmen oyunun değerlendirmesi için öğrencilere şu soruları sorar:

“Bu oyunun sizce özelliği neydi? Niçin böyle bir oyun oynamış olabiliriz? Dilediğimiz, aklımıza gelen şeyleri söylemek nasıl bir duyguydu?”

GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ

Öğretmen aşağıdaki soruları yansıya koyarak sırayla aşamalı olarak sorar.

-“Sabah okula gelirken kıyafetlerinize kim karar veriyor? Ne giyeceğinize kendiniz mi karar veriyorsunuz ya da anneniz-babanız mı? Ya da birlikte mi seçiyorsunuz?”

-“Kendi başına karar alabildiğiniz konular var mı? Ailenizde hangi konulara katılım gösteriyorsunuz, hangi konularda görüşünüz alınıyor?”

“Ailenizde kararların alınış şeklinden memnun musunuz? Katılmak istediğiniz halde alınmasına katılmadığınız kararlar var mı? Karar vermede daha fazla rol oynayabilmek için yapabileceğiniz şeyler neler olabilir?”

-“Karar verirken anne babanızdan yardım almak istediğiniz durumlar, yol göstericiliğe ihtiyaç duyduğunuz olaylar var mı?”

-Öğrencilere kâğıtlar dağıtılır. Aşağıdaki tabloyu kâğıda çizmeleri istenir. Kâğıda isimlerini yazmadan öğrencilerden kendilerine göre bu tabloyu doldurmaları istenir.

Ailede görüşümün alındığı olay ya da durumlar	Ailede görüşümün alınmadığı olay ya da durumlar

-Öğrenci cevapları toplanır. Tahtaya listelenir. Yazılan maddenin niçin yazılmış olabileceği, gerekçesi sorulur.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. ve 13. maddesi tepegözle yansıya yansıtıldıktan sonra, öğrencilere bu iki madde okunur.

Madde 12

Sizi ilgilendiren konularda görüşlerini ve düşüncelerini özgürce dile getirmen de sizin haklarınızdan biridir. Örneğin; okulda, mahkemede, herhangi resmi bir makam karşısında söylemek istediklerinizi söyleyebilir, eleştirmek istediğin bir şeyi eleştirebilirsin ya da talep ettiğiniz bir şeyi dile getirebilirsiniz. Büyükler bunu sizin için kolaylaştırmak sorumluluğuna ve zorunluluğuna sahiptir. Çünkü Sözleşme'de böyle yazıyor.

- Öğretmen öğrencilere “Her istediğimiz şeyi her zaman söyleyebilir miyiz?” sorusunu sorar. Ayrıca bu maddelerin çocuklara ifade özgürlüğü tanıdığını, ancak başkalarının haklarını ve saygınlıklarını zedeleyici ifadeleri özellikle sınırlandırıldığından bahseder.
- Aşağıdaki senaryo öğrencilerle paylaşılır.

“Pınar’ın anne-babası boşanıyor. Anne-babası Pınar’ın kimle kalacağı konusunda bir karara varamadı. Hâkim bu konuda ne yapmalı? Ayrıldıktan sonra uzakta olacağı tarafla nasıl görüşüleceğine kim karar vermeli?”

Sınıf dörde bölünerek gruplar oluşturulur. Öğrencilerden verilen görevle ilgili canlandırma hazırlamaları istenir.

Birinci Grup: Mahkeme Salonu

İkinci Grup: Ev-aile yaşamı

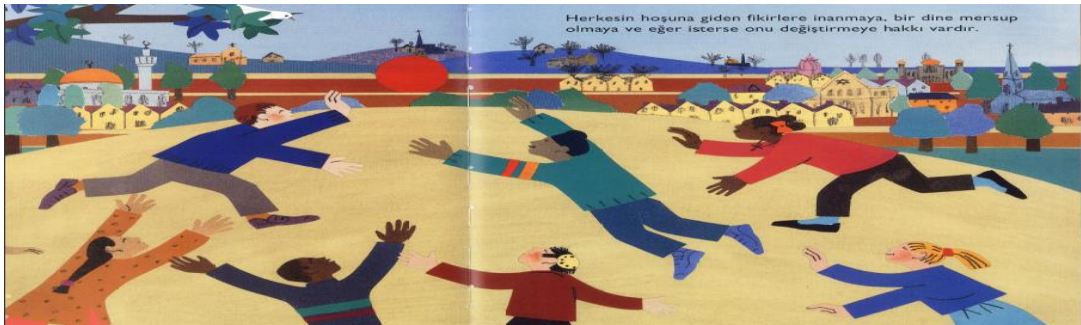
Üçüncü Grup: Pınar’ın iç sesi (İç dünyası)

Dördüncü Grup: Pınar’ın bu olaydan sonra gördüğü rüya

Canlandırmalar izlenir. Her grubun bu olayla ilgili hangi kısmı ele aldığı tartışılır.

“Katılımda İyi Örnekler” çalışması öğrencilere incelettirilir, soruları cevaplandırılır (Ek-1).

Din-Düşünce-Vicdan Özgürlüğü

(Üstteki yazı öğrenci tahminlerinden önce kapatılır.)

Farklı ibadet yerlerinin resimleri öğrencilere gösterilir. Hangi hakla ilgili konuşulacağı öğrencilerden tarafından tahmin edilmesi istenir.

“Düşünce ve inançlarımızı ifade etmemize birtakım sınırlar getirilmeli midir?”

“Din özgürlüğü, düşünce özgürlüğü ve vicdan özgürlüğü niçin önemlidir?” 3’lü gruplar oluşturulur. Üçlü grubun içinde dinleyici, konuşmacı ve gözlemci belirlenir. Tartışmanın yapılabilmesi için 5 dakika süre verilir. Gözlemci tartışmanın durumuyla ilgili tüm gruba geri bildirim verilir.

Gözlemci aşağıdaki soruyu cevaplar:

Konuşmacılar konu hakkındaki düşüncelerini ve duygularını başarıyla aktardılar mı? Süreç nasıl ilerledi?

Konuşmacı aşağıdaki soruyu cevaplar:

Etkin dinleme becerilerini kullanan birine bir şeyler anlatmak daha mı kolaydı?

Dinleyici aşağıdaki soruyu cevaplar:

Dinleyici olmak nasıldı?

Yorumda bulunmak ya da kendi görüşünü eklemek için müdahale etmeden dinlemek zor muydu?

-Gruplar daha sonra kendi tartışmalardan çıkan sonuçları, varılan ortak düşünceleri paylaşırlar.

Oy Kullanma

“Okulunuzdaki bir kısım öğrenciler, öğrencilerin serbest kıyafetle gelmeleri, okul üniformalarının artık kaldırılması gerektiğini düşünüyor. Diğerleri ise böyle bir iznin çocukların arasında çok farklılıklar ortaya çıkaracağını, çocukların giyimi açısından adaletsizlikler yaratacağını gerekçesiyle karşı çıkıyor. Okul yönetimine ve öğretmenlere bu konu sorulduğunda öğrencilerin kendilerinin bir karar verebileceklerini söylüyor. Demokratik bir yolla bu konu nasıl çözümlenebilir?”

(Oylama cevabı için şu sorular sorulabilir: Oylama nasıl olacak? Gizli mi? Oylamayı yaparken nelere dikkat edilecek?)

Aşağıdaki sorularla devam edilir:

“Kimler oy kullanır?”

“Söz ya da oy hakkınız olduğu durumlara örnekler verebilir misiniz?”

“Yalnızca yetişkinlerin alabilecekleri kararlar var mıdır?”

“Ülkemizde oy verebilmek için kaç yaşında olmak gerekir?”

Çocukların Katılım Hakkı ve Bir Örnek

[Oğuz POLAT](#) İstanbul - 0-18.org 17 Temmuz 2004, Cumartesi

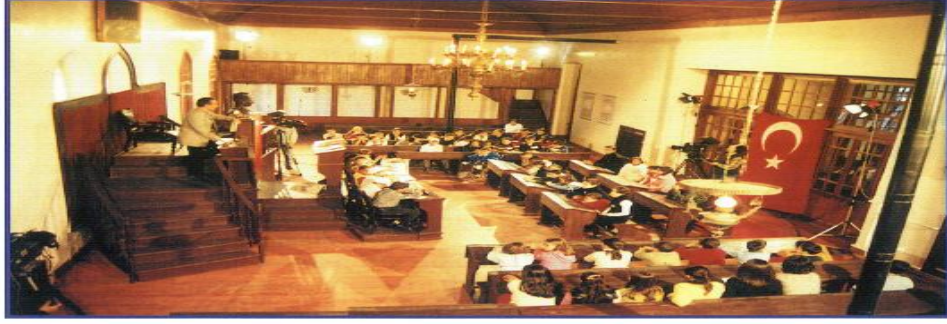
Çocuk Hakları Sözleşmesi "**koruma**", "**yaşatma**", "**geliştirme**" ve "**katılım**" olmak üzere dört temel prensip üzerine hazırlanmış bir sözleşmedir. Dünyanın tüm ülkeleri gibi, Türkiye de bu sözleşmeyi imzalamış, onaylamış ve yürürlüğe sokmuştur. Bu prensiplerin ne kadarını yaşamda görebiliriz tartışılır ama üzerinde en az konuşulan ve uygulanan prensibinin "katılım" olduğunu da belirtmek istiyorum. Hürriyet gazetesinde yayımlanan bir habere göre Maltepe Belediye Başkanı, **13 yaşındaki Büşra Saygı'yı kendisine danışman olarak tayin ederek görüşlerine başvurmuştur**. Gazetenin haberine göre Büşra Saygı 13 yaşında Kadir-Rezzan Has İlköğretim Okulu son sınıf öğrencisi. Mali müşavir baba ve ev hanımı annenin ikinci çocuğu. Büşra, konuşkan, hakkını savunan, kendine güvenli ve duyarlı olarak tanımlanıyor. Büşra, Belediye'nin çocuk meclisi başkanlığını yaparak dikkat çekmiş. **Başkanla istediği gibi görüşebiliyor ve sürekli iletişim kurabiliyor**. Ayrıca Başkanın denetleme ve sorun dinlemek için ayrılan özel makam aracıyla okulları geziyor. Çok kısa süre içinde kendisine verilecek cep telefon numarasının bölgedeki çocuklara duyurulmasının ardından **onların sorunlarını dinleyip, yakında hazırlanacak özel odasında çalışmalarını sürdürecektir**. Maltepe bölgesinde yaşayan, 70 bini öğrenci olmak üzere toplam 130 bine yakın çocuğun temsilcisi olan Büşra Saygı görevi için şöyle diyor: "Kendimi iyi ifade ettiğimi düşünüyorum. Binlerce çocuk ve gencin temsilcisi olmak benim için gurur kaynağı. Ama bir yandan da büyük sorumluluk. Bazen Başkan'ın yanına giderken utanıyorum, ama sonra sorunları tek tek anlatıyorum". Büşra kısa bir süreden beri danışmanlık yapmasına karşın sorunlarla ilgili oluşturduğu dosyanın çok kalın olduğunu da belirtiyor. Büşra'ya iletilen sorunların başlıcalarının şunlar olduğu belirtiliyor:

* **Ağaçlandırma yetersiz**. Yeni dikilen ağaçlara da zaman zaman park eden arabalar zarar veriyor.

İkinci Haber

Aşağıda gazeteci-yazar Tayfun Talipoğlu'nun çocuklarla birlikte yapmış olduğu bir çalışma bulunmaktadır. Fotoğraflara baktığımızda, buradaki çocuklar sizce neler yapıyor olabilir? Hangi amaç için bu kadar çocuk bir araya gelmiş olabilir?

Aşağıdaki “Ulusal Çocuk Kongresi”yle ilgili metni okuyunuz. Okuduğunuz bu metinden bir slogan üretmek isterseniz bu slogan nasıl olurdu?

.....

.....

“Büyükler Bizi Unuttu mu?”
Yol Hikâyesi Bam Teli,
Ankara'daydı 30 Aralık'ta.
Cumhuriyet temelinin atıldığı,
tarihteki en demokratik
meclisin toplandığı yerde,
yani Ulus'taki BMM binasında,
çocuklarla bir arada...
(şimdi adı, Cumhuriyet Müzesi)
Onlar, üç saatlik canlı yayında,
Türkiye'de hem çocukların hem de
büyüklerin durumunu tartıştılar.
Amaç, 20 Kasım 1989 tarihinde
Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
tarafından kabul edilen
Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin

bizim çocuklarımızda
ne kadar anlamını bulduğuydu.
Bir de, büyüklerin hep şikâyet ettikleri
günümüz Türkiye'sini,
onlardan duymaktı.
“Söylenen Türkiye değil,
söyleyen Türkiye olma”
yolunda attığımız en
önemli adımdı,
bir yandan da...
Büyükleri kaskandıracak ölçüde
ciddiyetle çalışan
çocuklarımızın,
bize, dünyaya
ve ülkemizdeki uygulamalara
nasıl bakışlarını da

duyusalım istedik.
Çünkü yapay gündemlerden
daha önemliydi “gelecek.”
Onlara sormanın,
yanıtları onlardan almanın
gereğine en çok
inanarlardandık çünkü.
Ve ilk oturumu açarak sorduk:
“Sizce Türkiye iyi yönetiliyor mu?”
Yaşları altı, en çok da on beşti.
UNICEF ve Eğitim Gönüllüleri Vakfı
başta olmak üzere,
altmış sekiz genç arkadaş gelmişti
kongremize.
Kimi öğrenci, kimi engelli,
bazıları yaşamını sokaklarda kazanan,

bazıları henüz okula başlamamış,
alabildiğine içimizden
ve “bizim” olan çocuklar...
Aydınlık yüzleri, üç saatlik
canlı yayın boyunca içimizi ısıttı.
Sorularımıza verdikleri yanıtlar,
büyüklerden alnamayacak
kadar samimi,
şahırtıcı ve açıktı.
İlk sorumuza yanıt tek yürekten
gelmiş,
ağız birliği etmişçesine “hayır” demişti
altmış sekizi de...
Yönetenlere suç bulurken çoğu,
başımızdakilere çok da yüklenmenin
haksızlık olacağını

düşünmüştü bir kaç.
 "Tek suçlu yönetenler değil elbet,
 Biz de kendimize bakmalı"ydık.
 "Suç" neydi peki?
 "Bir dokunup bin ah işitmek"
 buna denirdi.
 Krizin girmediği ev kalmamıştı ki...
 Önce birer ekonomist,
 sonra milletvekili,
 öğretmen, psikolog, bakan...
 Çocuk kongresi delegeleri,
 kanuna göre çocuk,
 konuştukça devdiler artık...
 Umutlara gelince sıra,
 ağızlar birdi yine,
 hiç umut "yok" tu.

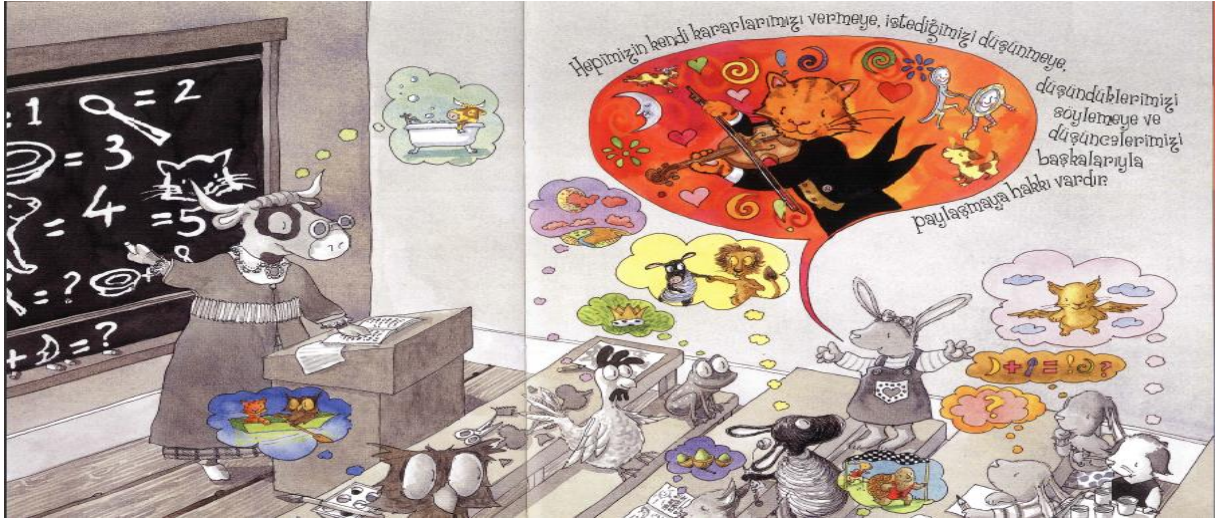
Aldığımız yanıtlar,
 yürekten önce
 ellerimizi yaktı.
 Çünkü ellerimizle hazırlamıştık
 onlara bu günleri.
 Mazeretler çoktan tükenmişti bizde
 ama
 yine de bekliyorduk onlardan,
 ayıbımızı öyle masumca
 yüzümüze vurmalarını...
 Kendini ifade edebilmedeki başarıları
 izlemeye değerdi.
 Onların eğitime ilişkin
 şikayetleri ise
 kendileri ile ortak kaderi paylaşan
 Türkiye'deki tüm gençlerin

sorunuydu.
 Aslında hepimizin bildiği
 ama göz ardı ettiği
 sorunlardı bunlar.
 Biz dinlemekten, onlar da
 anlatmaktan sıkılmadılar.

İşte, en demokratik ilk çocuk
 kongresinden çok önemli bazı notlar:
 -"Türkiye'miz İyi Yönetilmiyor."
 -"Suç Seçilende Değil, Seçende."
 -"Kötünün İyisini Seçmek Zorunda
 Bırakıyoruz."
 -"Aslında Hükümet ve Meclis
 Üyelerini Liderler Belirliyor. Bu,
 Demokratik Değil."
 -"Yönetenler, Pasifleşti. Daha Genç ve
 Dinamik Yöneticiler İstiyoruz."
 -"Eğitimde Fırsat Eşitliği, Söylenip
 Yapılmayan Bir Olgu Olmaktan
 Çıkarılıp Hayata Geçirilmeli."
 -"Okullarda Dayak Hâlâ Var"
 -"Öğretmenlerde Mesleki Formasyon
 Şart."
 -"Eğitici On Bir Yıla Çıkmalı."
 -"Nüfus Planlaması Yeniden Topluma
 Anlatılmalı."
 -"Aileler ve Okullar, Çocukları
 Kıyaslamamalı ve Yarıştırmamalı."
 -"Bizler İçin Hazırlanan Onca Yasa

Ne İşe Yarıyor?"
 -"Çocuk Haklarına Biliyoruz ve 'Artık
 Uygulansın' Diyoruz."
 -"Bilgisayarları Okullarda Görmeden
 Çağa Nasıl Hazırlanabiliriz ki..."
 -"Biz Şimdi Yedilerdeyiz Ama
 Yetmişimizde de Aynı Kalmaktan
 Korkuyoruz."
 -"Büyükler Bizi Unuttu mu?"

Fotoğraf
 Alyat Burç

-Çocuklar kendilerini doğrudan etkileyen konularda görüşlerini özgürce ifade etme hakkına sahipler mi?

.....

-Çocukların görüşlerine gereken ilgi gösteriliyor mu?

.....

Demokratik süreçlerde katılım bir hak iddia yöntemiye, çocuklar günümüzde evde, okulda, kulüplerde 'hak iddia etmeye' başlamak için ne yapmalılar?

.....

Bir çocuk meclisine seçildiniz. Seçildiğiniz ilk gün nasıl bir konuşma yaptınız?

.....

Çocuk meclisinde hangi çalışma grubunda yer aldınız? Niçin?

.....

Çocuk meclisine hangi sorunu taşımak isterdiniz? Bu sorunun çözümü için ne önerirdiniz?

.....

Ek-8

Münazara

Jüriler

Altı Şapkalı Düşünme Tekniği- Sarı Şapka ve Yeşil Şapkanın Hazırlığı

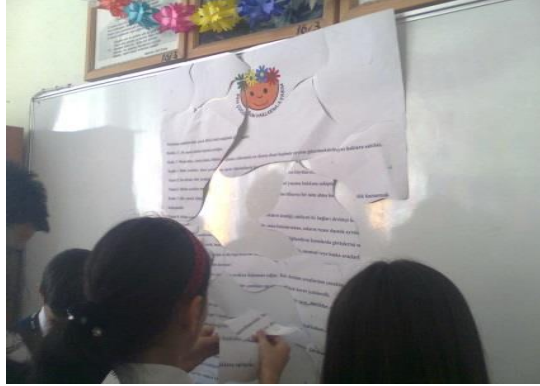
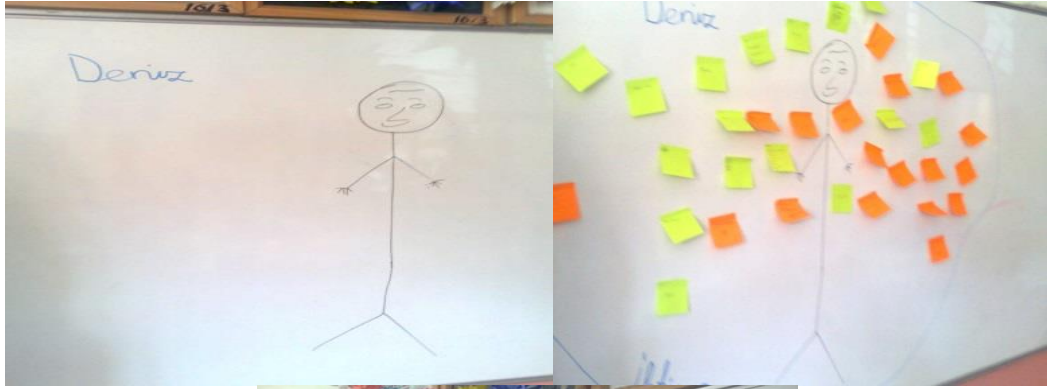
Görüş Geliştirme

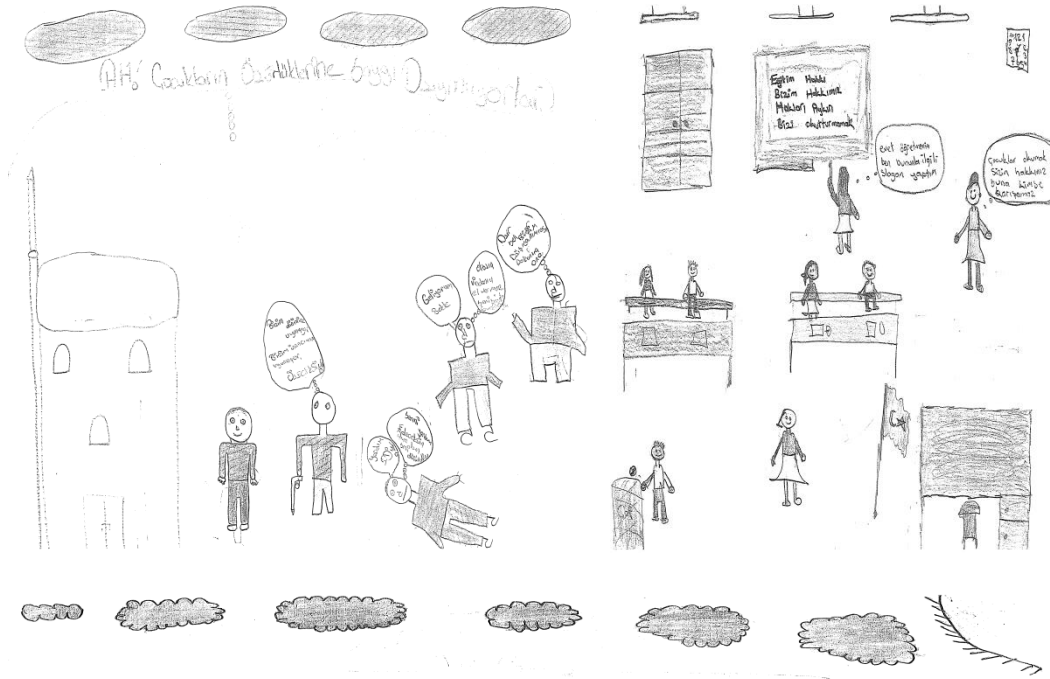
Drama Çalışmaları- Tartışma Grupları- Fotoğraf Çalışmaları- Resim, Karikatür Çalışmaları

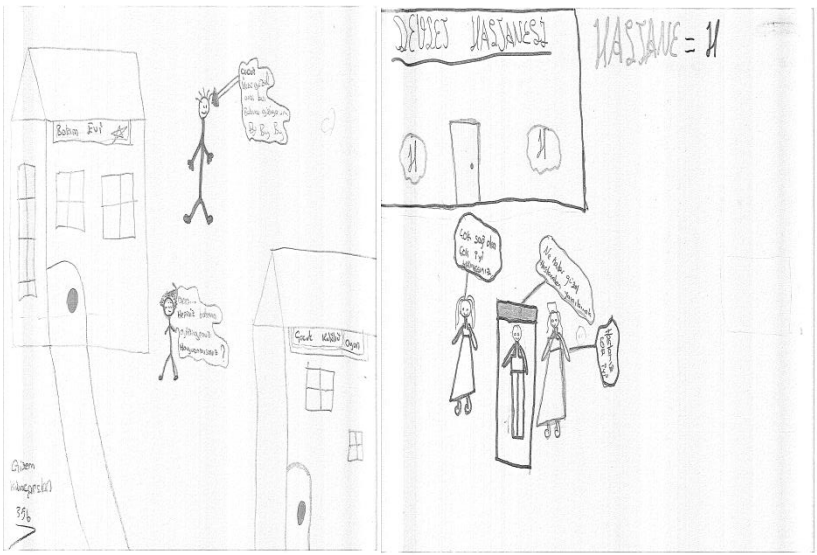

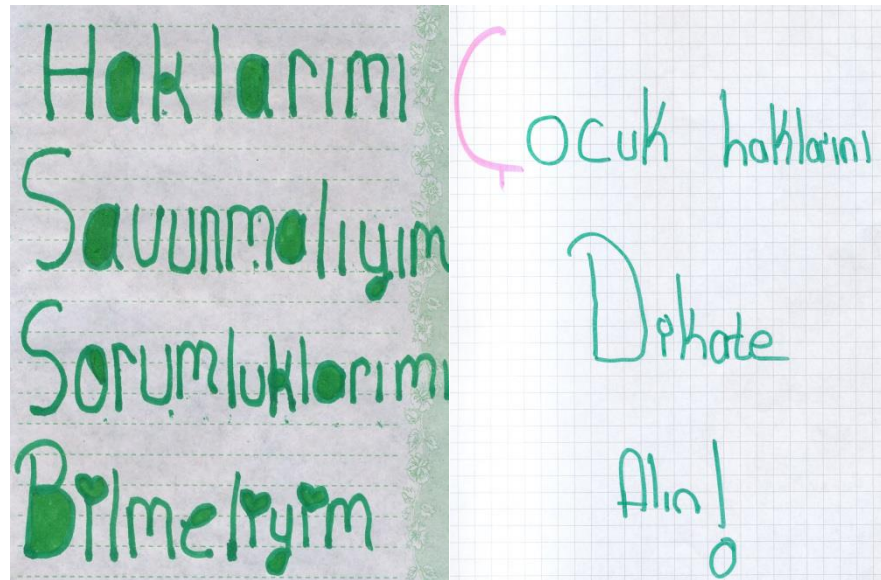
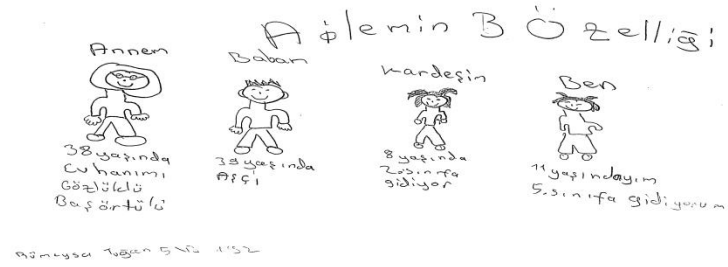

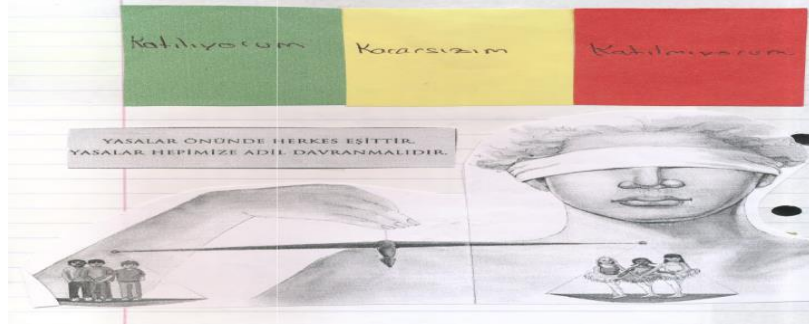
Çocuk Hakları Karikatürleri ve Resimleri

BİZİMDE SÖRÜŞÜMÜZÜ ALIN

Bir Katılımcının Çocuk Hakları İçin Yazdığı Şiir

Oyun oynamak benim hakkım

Çiğneyenleri polise bildirmem lazım

Eğitimli olmam lazım ama

Eğitimin dozunu da ölçmek lazım

Sınavlar ödevler diye diye

Kendimi unuttum bile bile

On sekiz yaşını doldurmadım

Ben çocuğum hala Sözleşme'ye göre